

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FLENSBORGEREN, PROFESSOR
CHRISTIAN PAULSENS
DAGBØGER

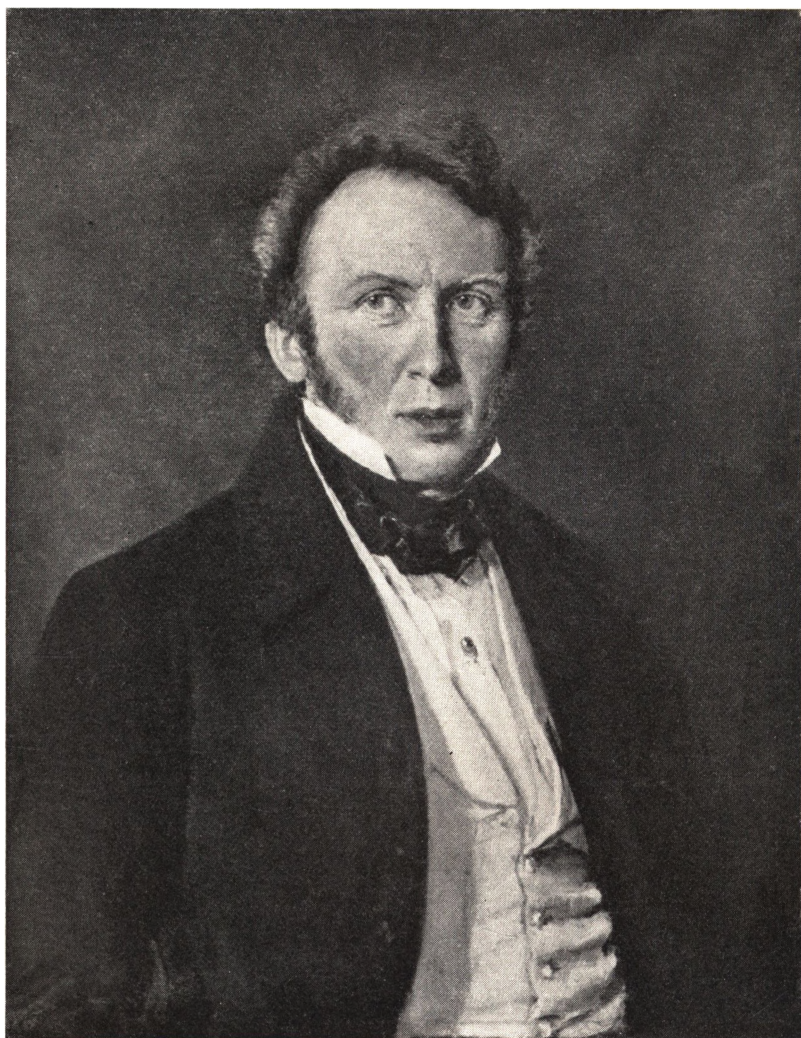
VED KNUD FABRICIUS OG
JOHS. LOMHOLT-THOMSEN

Med Portrætter

GYLDENDALSKE BOGHADEL . NORDISK FORLAG

KØBENHAVN 1946

**FLENSBORGEREN, PROFESSOR
CHRISTIAN PAULSENS
DAGBØGER**

CHRISTIAN PAULSEN.

Maleri af C. A. Jensen. 1845. Frederiksborg-Museet.

FLENSBORGEREN, PROFESSOR CHRISTIAN PAULSENS DAGBØGER

VED KNUD FABRICIUS OG
JOHS. LOMHOLT-THOMSEN

Med Portrætter

GYLDENDALSKE BOGHANDEL . NORDISK FORLAG

KØBENHAVN 1946

Nielsen & Lydiche (M.Simmelklær), København.

FORORD

I Genforeningssommeren 1920 skænkede Fru Thora Diderichsen, Datter af Flensborgeren Professor Chr. Paulsen, to Bøger til det kgl. Biblioteks Haandskriftsamling (Ny kgl. Saml. 4to Nr. 2897). De indeholder hendes Faders Dagbøger fra 1809 til 1851. To andre Bind, omfattende hans Skildring af en Danmarksrejse i Sommeren 1820 samt Dagbogen fra hans tre sidste Leveaar (1852—1854), beror derimod endnu i Familiens Eje. Dette gælder ogsaa hans betydelige Brevveksling, for saa vidt denne endnu er bevaret. Paa Grundlag af dette Materiale er det muligt at følge Stadierne i Chr. Paulsens Udvikling næsten uden Afbrydelse gennem hele hans Liv, og af Hensyn til denne Mands betydningsfulde Indsats i vor Historie turde det være naturligt at offentliggøre det, saaledes at dette foreløbig sker med Dagbøgerne, dog af praktiske Grunde i en lidt forkortet Skikkelse.

Af Dagbøgerne er den ældste, som gaar fra 1809 til 1831, en Kvant paa 204 Sider i grønt Paphind (derfor af Forfatteren kaldet »den grønne Bog«); paa Indersiden har den Portfolio. Paa første Blad staar der: »Disse første Sider er skrevne af hans Onkel, efter hvem han arvede denne Bog«, og denne Morbroder, Gabriel Gadebusch, har paa Side 5—21 indført Optegnelser om sin Rejse fra Bordeaux til Nîmes i Septbr. 1804. Først herefter begynder paa S. 22 Chr. Paulsens egne Notitser fra 1809. De bageste Sider i Bogen indeholder ogsaa nogle af Gabriel Gadebusch opskrevne Adresser paa franske Forretningsforbindelser.

Anden Del er i brunt Bind og i lidt mindre Format; den omfatter 263 Sider, som alle er benyttede af Chr. Paulsen selv og indeholder hans Optegnelser fra Begyndelsen af 1832 til Udgangen af 1851. Paa de bageste Sider har han dog indført nogle tyske Digte, navnlig af religiøst Indhold, men ogsaa af Goethe og andre (unavngivne) Forfattere. Over de første staar »Januar 1835«, et Tegn paa den Tilknytning, Skribenten endnu den Gang følte til tysk Aandsliv.

Af tredje Del er kun de 26 første Sider benyttede af Paulsen til Dagbogsoptegnelser (fra Begyndelsen af 1852 til første Juledag 1854, tre Dage før hans Død). Hans Hustru har paa den følgende Side skrevet:

»Ak faae Dage efter sluttede han sit velsignelsesrige Liv; et heftigt Anfald af Astma gjorde pludselig Ende derpaa. Hans Død frembragde den dybeste inderligste Sorg hos alle der kjendte ham, dog allermeest hos hans dybt sørgende Enke, hvem han her i Livet skjænkede saa sjelden en Lykke, og som kun finder Trøst i den Tanke, at vi skal sees igjen der, hvor ingen Skilsmisse mer er! Græd! thi aldrig slaer Dit Hjerte, mod et saadant Hjerte meer!«

Margrethe Bloch har iøvrigt fortsat paa de følgende halvhundrede Sider med en Række Prædikenafskrifter og Betragtninger, navnlig af religiøs Karakter, indtil ogsaa hendes Optegnelser — efter Sønnens Død ved Sankelmark 1864 — standser en Maaned før hendes Død 12. Maj 1866.

Hvad endelig det fjerde Bind angaar, der bærer Titlen: »Dagbog ført paa en Reise gjennem de danske Øer af D[itlev] Kristian Paulsen 1820«, er det i lidt mindre Format. Dagbogen omfatter kun 125 Sider, hvortil dog kommer et »Tillæg af nogle Bemærkninger, gjorte paa en Reise fra Flensborg til Kjøbenhavn den 24de til 31te Julius 1823 i Selskab af Prof. Falck«, som ikke er medtagne i denne Udgave. Paa Bogens sidste Side (132) staar følgende Motto af Walter Scott:

Ch. 38 of Old Mortality.

*What tragic tears bedim the eye!
 What deaths we suffer ere we die!
 Our broken friendships we deplore,
 and loves of youth that are no more.*

(8. Sept. 1823). Logan.

Sidste Linje af Verset er understreget. Nedenunder har Chr. Paulsen skrevet:

»Men den 1. Sept. 1824 Thora min!

Christian Paulsens Dagbøger bærer kun for de første Aars Vedkommende med Rette dette Navn. Snart udvikler de sig til at blive samlede Skildringer af Begivenheder, der ofte kan ligge Maaneder tilbage i Tiden, med hertil knyttede Betragtninger. Selv betegner han dem som sine »*Levnetsbemærkninger*« eller sin »*Mindebog*«. Han har ført dem, for paa senere Tidspunkter af sit Liv at kunne dvæle i Minderne, samt følge Sammenhængen i sin aandelige Udvikling. Bøgerne har for ham været en Nøgle til Forstaaelse af hans eget Væsen, og selv om han af og til kunde meddele Stykker deraf til sin Moder og Hustru, har han aabenbart ikke tænkt sig, at de skulde komme videre Kredse for Øje. Derfor taler den Aabenhjertighed, hvormed han lægger hver Fold af sit Indre blot. En anden Sag er, at dette Indre paa alle Punkter taaler Offentlighedens Lys, ja, at han kun vokser i Læsernes Øjne ved at ses paa saa nært Hold.

Da det var blevet undertegnede klart, at Chr. Paulsens »Dagbøger«, som hidtil kun har været lidet benyttede (især i H. N. Clausens Livsskildring, som indleder Paulsens »Samlede mindre Skrifter«), burde offentliggøres, lod jeg først ved min Datter, Biblioteksassistent *Tordis Fabricius*, foretage en fuldstændig Afskrift af Manuskripterne. En Forkortning af disse viste sig dog nødvendig, da visse Partier havde en for privat Karakter til at

kunne interessere Almenheden, og denne Forkortning er foretaget efter Samraad med Adjunkt *H. Skjødt* og Adjunkt *Johs. Lomholt-Thomsen*, men Ansvar for Resultatet paahviler alene undertegnede. Efter at de fornødne Midler til Trykningen var bevilgede af Carlsbergfondet, hvorfor jeg bringer dette min hjertelige Tak, udarbejdede Adjunkt Lomholt-Thomsen, som er Datterdattersøn af Christian Paulsen, det omfangsrige Noteapparat til Dagbøgerne. Mens Noterne væsenligst indeholder Oplysninger, der er af Betydning for Forstaaelse af Teksten, er biografiske Oplysninger om de mange kendte og ukendte Personer, der omtales i Dagbøgerne, samlede i det store Personregister i Bogens Slutning, der ligeledes skyldes Adjunkt Lomholt-Thomsen. Værdifuld Hjælp hertil er ydet af den personalhistoriske Forsker *Erwin Nöbbe* i Flensborg. Til sit Arbejde med Noter og Personregister har Adjunkt Lomholt-Thomsen modtaget Støtte fra »Den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse« og fra »Alfred Good's personalhistoriske Fond«, til hvem der herved rettes en hjertelig Tak. Ved Korrekturlæsningen foretog jeg selv en nøje Sammenligning med Originalen, ligesom den tilføjede Indledning er forfattet af mig. Sætning og Trykning har strakt sig over flere Aar, hvad der har medført en betydelig Stigning i de dermed forbundne Udgifter. For en Tillægsbevilling hertil maa jeg ligeledes takke Carlsbergfondet.

En særlig Tak maa jeg endnu rette til Dommer *Kristian Diderichsen*, Næstved, og til Organist, Frk. *Emma Diderichsen*, Roskilde, for deres Tilladelse til Offentliggørelse af Familieportræterne i Bogen. Dagbøgerne for 1820 og 1852—54 er velvilligst stillet til min Raadighed af Adjunkt Lomholt-Thomsens Moder, Pastorinde *Ingeborg Lomholt-Thomsen*. De i Noterne citerede Breve befinder sig, hvis ikke andet er anført, i Familiens Eje.

København, Juli 1946.

KNUD FABRICIUS.

INDLEDNING

RENERE Kæmper har den reneste Sag ikke havt end Christian Paulsen«. Med disse Ord sluttede H. N. Clausen sin Livsskildring af ham i 1857, og nu, da der snart vil være gaaet 100 Aar, siden de nedskreves, staar de stadig til Troende.

Christian Paulsen var »den første Sønderjyde« i moderne Tid, d. v. s., han var den første Slesviger, der saa det som sin Livsopgave at bevare og videre udvikle sin Landsdels Karakter af dansk Landskab, uden derfor at stille sig fjendtligt mod dets hidtidige tyske Overklassekultur. Med Sympati saa han tværtimod paa den tyske Enhedsstræben, og paavirket af Tidens Liberalisme ønskede han overhovedet frie Forfatninger indførte i alle europæiske Lande. Men efterhaanden blev Arbejdet for Sønderjyllands Danskhed Hovedsagen for ham. Han førtes til denne Stræben ved en i Ungdomsaarene vakt Begejstring for Danmark og alt Dansk, og han arbejdede hele sit Liv igennem uselvisk derfor, skønt det rokkede hans Universitetsstilling og kostede ham mange af hans bedste Venner. Det er ingen Overdrivelse, naar H. N. Clausen betegner hans 22aarige Embedsliv i Kiel som »et patriotisk Martyrium«; Paulsen selv var dog alt for stolt og mandig til at give offentligt Udtryk herfor. Den efterfølgende »Dagbog« bærer tydelige Vidnesbyrd om, hvad Kampen kostede ham.

Men den indeholder mere end dette. Vi lærer gennem den at kende en idealistisk ung Mand, der paa endnu to Omraader, det erotiske og det religiøse, bevæges paa det stærkeste og gennemgaar en selvstændig Udvikling. Der er ofte blevet talt nedsettende Ord om det 18. Aarhundredes Rationalisme, som Christian Paulsen var opvokset i. Har man gennemlæst de følgende

Blade, maa man sidde inde med et stærkt Indtryk af, hvilken Bærekraft Rationalismens Gudsforhold *kunde* have for alvorlige Naturer. Chr. Paulsens Liv blev præget af en Række Kriser. De gjaldt ikke alene hans Kærlighedslykke og hans nationale Mission, men ogsaa Troen paa hans egne Kræfter til at gennemløbe den Livsbane, som var den dyrebareste for ham, nemlig at tjene Videnskaben. I alle disse Forhold var det Forvisningen om Støtte fra den Gudfader, der stod bag ham, og i hvis Tjeneste han selv stod, der førte ham til Sejr. Derfor blev hans Liv stort set præget af Harmoni og Lykke.

Christian Paulsens stemningsprægede Udtryksform vil undertiden falde en Nutidslæser for Brystet. Dette hænger ikke alene sammen med den Forskel, som det medfører, at vi hører til en senere Tidsalder. Lige saa vigtigt er det, at han havde faaet sin Opdragelse og Kultur paa et fremmed Sprog, hvilket ogsaa viser sig i, at Begyndelsen af Dagbogen er ført paa Tysk. Da han gik over til at skrive Dansk, faldt han for Fristelsen til at »oversætte« sine Indførsler fra det ene Sprog til det andet. Hans danske Udtryksform var — navnlig i de første Aar — stærkt tyskpræget, ligesom han overhovedet længe kun beherskede det danske Skriftsprog mangelfuldt. Men dette betyder ikke, at Indholdet, Tankegangen, ogsaa er germansk. Tværtimod tør det siges, at ved den Blufærdighed og Beskedenhed, som præger Chr. Paulsens indre Liv, fører han det afgørende Bevis for, at han ikke er nogen »Germanernes Lærling«.

Han var født 10. Jan. 1798 i Flensborg og stammede fra en velstaaende Købmandsfamilie, hvis Hussprog, som det var almindeligt i Patricierkredsene, var tysk. Men: »Jeg misundte enkelte Legekammerater af den ringere Stand, hvilke ifølge deres Forhold bedre kunde snakke Dansk end jeg Senere fik jeg i den Bertelsske Privatskole ordentlig Underviisning i Dansk«. »At en dybt følt Attraa drog mig til Danmark«, forklarer han selv med to Grunde: sin Afstamning fra Forfædre i Angel og Sundeved, og »at min Ungdom endnu falder i en Tid, da der i Slesvig og navnlig i min Fødeby Flensborg ingen anden end den danske Statsforbindelse levede i Bevidstheden«. Som Bevis herpaa anfører Chr. Paulsen Flensborgernes Holdning til det engelske Anfald paa Danmark i 1807: »Jeg seer endnu den Menneskemasse, der var forsamlet udenfor Posthuset, naar der kunde ventes Efterretninger fra Norden ...

Hvor gjerne troede man Rygter om danske Troppers Overskibning til Sjælland, til Undsættelse for vor haardt betrængte Hovedstad. Et frivilligt Jægercorps traadte sammen, en af dets Officerer boede i vort Huus, hvor ogsaa Geværoplaget var.« Han oplyser, at Eksemplet smittede, saa at han og hans Kammerater eksercerede under Kommando af en Underofficer, og at denne Kommando foregik paa Dansk. Han tilføjer flere Eksempler paa dette Sindelag og ender med Ordene: »Overhovedet forstod man dengang under Patriotismus — der tillagdes mig — dansk Fædrelandskjærlighed; om en anden har jeg i min Barndom aldrig hørt tale«.

Faderen døde i sin bedste Alder, da Drengen kun var syv Aar. Moderen, Ingeborg Sophie Gadebusch, blev herved Enke i en Alder af 28 Aar og sad nu tilbage med to Smaadrenge, Paul Ditlev Christian og den toaarige Hans Gabriel Frederik. Men Familiens Velstand var saa grundmuret — Faderen havde været Nr. 3 blandt Byens Skatteborgere — at Dødsfaldet ikke synes at have medført Indskrænkninger i dens Levevis. I Tolv-aarsalderen blev derfor Chr. Paulsen sendt til den berømte Salzmannske Opdragelsesanstalt i Schnepfenthal i Thüringen. Det har aabenbart allerede paa dette Tidspunkt været en afgjort Sag, at han skulde gaa den studerende Vej. Han fortæller selv, at der blev medgivet ham danske Bøger, for at han ikke i Udlandet skulde glemme dette Sprog; i hans Oppakning var ogsaa den Dagbog, som han havde indviet den foregaaende Sommer 1809 med en Rejse gennem Angel og Svans (se nedenfor S. 1—2), og som nu i de følgende Aar under Schnepfenthalopholdet blev Gemmestedet for hans Indtryk fra Fodvandring i det skønne Thüringerwald (S. 2—6). Disse Optegnelser er alle førte paa Tysk og er her kun gengivet i Udvalg, da de ikke hæver sig over en normal Skoledrengs aandelige Niveau. Men i een Henseende har de Interesse. De viser den danske Følelse, der beherskede Chr. Paulsen, som da han ved sin Barndomsvens Besøg noterer: »*Der gute Peter erzählte mir om det kiäre Fädreneland*« (S. 5), eller naar han paa Hjemrejsen til Flensborg glæder sig for hvert Skridt, han kommer nærmere til »*det køre Fädreland*« (S. 6). Halvt ubevidst bryder her det danske Sprog, baaret af Stemningen, gennem Skriftsprogets stereotype Dække.

Iøvrigt var det sikkert et lykkeligt Valg af Chr. Paulsens Moder, da hun sendte ham til Schnepfenthal. Chr. Gotthilf Salzmann,

der var en Elev af den ogsaa i Danmarks Historie kendte Pædagog Basedow, havde her grundlagt en Opdragelsesanstalt for Drengene efter de Rousseauske Principer. Han og hans Læremester stod som de førende inden for den nye Pædagogik, der lagde Hovedvægten paa at udvikle Elevernes Personlighed. Herunder betonedes i lige Grad Betydningen af aandelig og legemlig Opdragelse. Et Friluftsliv med Gymnastik, Havedyrkning og Fodture skulde slutte sig til den skolemæssige Uddannelse. Salzmann havde ikke bygget sit System paa Læsning af andres Bøger, men paa Selvtænkning og paa Studiet af sine egne Børn.

Det daglige Program var aabenbart anlagt paa aldrig at lade Eleverne ubeskæftigede. Arbejdsdagen gik fra Kl. 5 Morgen (om Vinteren dog Kl. 6) til Kl. 10 Aften. Denne Tid var udstykket til en, efter moderne Opfattelse ubegribelig, Mængde Fag, nemlig, foruden de fire moderne og de to klassiske Sprog: Zoologi, Botanik, Geologi, Fysiologi, Teknologi, Geografi, Historie, Matematik med Fysik, Aritmetik, Regning og Bogholderi, Religion og Moral, Skrivning, Tegning, Klaver- og Violinspil, Gymnastik, Svømning, Ridning, Sløjd og Dans. Før Frokost havde man Legemsøvelser; om Aftenen nedskrev Eleverne en kort Beretning om, hvad de havde lært i Dagens Løb, og endelig læste en Lærer før Sengetid højt til Underholdning. 29. Juli holdtes Kirsebærfest, thi Bygningerne var omgivet af en Skov af Kirsebærtræer, et til Minde om enhver Elev, der havde besøgt Skolen. En tilsvarende Kartoffelfest holdtes ved Efteraarstid.

Ejendommelig for Anstalten var endelig den religiøse Tone, som prægede den. Salzmann, der oprindeligt havde været Præst, havde som Religionslærer i Dessau undgaaet at komme ind paa Forskellighederne mellem Trosbekendelserne og holdt sig til den første Person i Treenigheden. Med Tillid lagde han altid sin Sag i Guds Haand. Han har selv skildret, med hvilken Ængstelse han og hans Familie ankom til Schnepfenthal med kun 12 Elever for at begynde sin Gerning. Nedtrykt ved sine kæres Bekymring gik han hen til Vinduet, og »hvilket herligt Syn havde jeg da! Fuldmaanen stod just op i hele sin Pragt over den lille Skov, som hørte til vort Gods«. Alle blev grebet af det skønne Skue, og Salzmann tog deres Hænder og opfordrede dem til at stole paa Gud, som vilde beskytte og velsigne deres Værk. I denne Aand blev Værket begyndt og fortsat. Tre

Ting holdt ham opret i den kommende Tid: hans faste Tillid til Gud, hans Troskab mod sit Kald, og hans Naturglæde.

Da Christian Paulsen blev optaget paa Schnepfenthal, var Elevantallet steget til over 60, og der maatte indføres Ekspektancelister over dem, som ønskede at komme ind. Anstaltens Ry var meget stort og med Rette. Lærerstabten var vokset og omfattede Stifterens Sønner og Døtre, Eleverne opmuntredes ved nye Udmærkelser (Indslagning af Søm paa en Trætavle ved den paagældendes Navn), og igennem en Række fortrinlige Skrifter havde Salzmänn agiteret for sine Ideers Udbredelse. Selv døde han 1811, da Paulsen kun havde opholdt sig et Aar paa Anstalten, men hans Søn Carl førte med Held Skolen videre i hans Aand.

Der kan ikke være Tvivl om, at de fem Aar, Chr. Paulsen opholdt sig i Schnepfenthal, satte varige Mærker i hans Udvikling. Herfor taler ogsaa den Pietet, hvormed han altid bevarede Mindet om sin Lærer. Der er her blevet lagt et solidt Grundlag, som — ved Siden af Slægtsarven — bar ham sejrriigt gennem Pubertetsaarene paa Gymnasierne i Gotha og Lübeck og — navnlig — gennem Studentertiden 1816—21 ved en Række tyske Universiteter (Göttingen, Berlin, Heidelberg og Kiel). Den Dagbog, han har ført i disse Aar, er gaaet tabt, men ad anden Vej kan vi se, at han med ungdommelig romantisk Begejstring har deltaget i »Burschenschaft«s Sværmen for politisk Frihed og national Enhed. Men han har holdt sig fri for de Udskejelser, hvortil saa mange af hans samtidige forfaldt. Dagbogens Optegnelse fra 3. Apr. 1820 giver Forklaringen herfor: den viser os en ung og, om man vil, »überschwenglich« Idealist, der allerede har lidt sin første Kærlighedsskuffelse (Sophie Hjort, gift med den senere saa bekendte Advokat Peter Gottfriedsen i Haderslev). Men ved sin faste Tro paa de ideelle Kræfter er han kommet over den og staar nu som Medlem af det af hans Ven Fritz Elvers stiftede »Tugendbund«, der vil virke til en Forædling baade af de enkelte Medlemmer og af Samfundet. Det var i disse Aar, H. N. Clausen første Gang traf Chr. Paulsen, hvem han senere kom til at staa saa nær, og blev slaet af hans nordiske Udseende og Tænkemaade, skønt hans danske Sprog var mangelfuldt. »Men«, siger Clausen, »som Fædreland nævnede han kun Danmark«.

Meget betydningsfuldt blev under disse Omstændigheder det Ophold i København og paa de danske Øer, som Chr. Paulsen opnaaede i Efteraaret 1820, og som han har beskrevet udførligt paa Dansk i sin Dagbog (her S. 10—67). Den endnu læseværdige Skildring giver os et helt andet Billede af Monarkiets Hovedstad end det hævdvundne, der i nationalliberalt Tilbageblik plejer at frembyde Stagnation og Smaalighed. Den viser desuden, at der inden for den »dannede« Klasse fandtes liberale Sympatier, der formodentlig havde overvintret fra Revolutionsaarene, ikke blot hos Digteren Jens Baggesen og Lærde som Laur. Engeltoft og Werlauff (S. 22 f.), men ogsaa i Provinsen hos Mølleren i Holløse, Latinskolelærerne i Vordingborg, den laalandske Forpagter i Hejringe, Provst Bredsdorff i V. Skerninge, Familien Lange paa Rødkilde m. fl. (S. 44, 46, 54, 62). Endnu interessantere er dog den Virkning, som Danmarksbesøget havde paa Chr. Paulsen selv. Som god Patriot blev han stærkt betaget af at færdes i Rigets Centrum, hvor desuden mangfoldige Hjem aabnede sig for ham, og hvor hans videnskabelige og kunstneriske Interesser fandt saa megen Næring. Men han havde ogsaa et aabent Blik for det danske Landskabs Skønheder og for de folkelige Ejendommeligheder, saa at Fem-Ugers Opholdet paa kongerigsk Grund blev af afgørende Indflydelse paa hele hans senere Liv. Han resumerer sine Indtryk i de tungtvejende Ord: »Gid, at der kommer en Tid, da min Fædreneegn atter som Sønder-Jylland vorder en Deel af et nyfødt constitutionelt Danmark! Heri ligger eet af mit Livs Maal«.

Altsaa: Endnu kun eet Maal blandt flere. Hovedmaalet var vel en videnskabelig Fremtid. Under sine Studier i Berlin og Göttingen var Paulsen blevet stærkt fængslet af »den historiske Skole« inden for Retsvidenskaben, repræsenteret af Forskere som Savigny og Eichhorn; den brød helt med Naturretten og lod Retten opstaa og udvikle sig sammen med de menneskelige Livsforhold. For Chr. Paulsen blev Historie og Jura to Søstervidenskaber, og Retten var for ham et Led i Livets almindelige Udviklingshistorie, bag hvilken en guddommelig Styrelse tydelig sporedes. Opmuntret af sin Lærer og Ven N. Falck besluttede han sig til en akademisk Løbebane og begyndte allerede før den afsluttende juridiske Eksamen selvstændige Studier over danskslesvigske Ret (Ægtefællers Ejendomsfællesskab ifølge Jyske Lov).

Det Aars Tid, Chr. Paulsen efter sin Danmarksrejse endnu opholdt sig i Kiel, var dog ikke alene viet til Studierne. Han gled atter ind i Kredsen af sine kielske Venner, navnlig Hjertevennen Teologen Joh. Hemsens; den udvidedes med den senere saa bekendte slesvigholstenske Publicist, Dr. K. Heiberg, hvem Paulsen en Tid følte sig nøje knyttet til. Det eneste, hvorom de to Venner ikke var enige, laa paa det transscendentale Omraade, idet Heiberg under Hegels Paavirkning tvivlede om Guds Eksistens. Hvilken Glæde derfor for Paulsen, da Heiberg en Sommermorgen 1821 i Düsternbrooker Skoven kunde betro ham, at Hegels Naturfilosofi nu ikke længer tilfredsstillede ham, og at han følte Trang til at vende tilbage til den gamle Tro (S. 76—77)! Det skulde dog snart vise sig, at Overensstemmelsen mellem de to unge Jurister i denne Retning hvilede paa en Illusion. Men der gik mange Aar hen, før deres Veje endelig skiltes, og det skyldtes da ikke den religiøse, men den nationalpolitiske Modsætning.

Vennekredsen omfattede dog ikke alene mandlige Elementer. For sine ubestemte Elskovslængsler fandt Chr. Paulsen foreløbig Udløsning i et ideelt Sværmeri for Fru Karstens, der var gift med en kielsk Advokat, i hvis Hjem han blev en hyppig og skattet Gæst. Thi i sin Uselviskhed begærede Chr. Paulsen intet for sig selv, men glædede sig oprigtigt over sin Elskedes Famililykke. Det Præg af Harmoni, hvortil han i det Hele var naaet, fremtræder ogsaa i hans Tale i »Burschentafel« ved Kongens Fødselsdag, hvor han forenede Troskab mod det nedarvede Kongehus med Ønsket om en fri Forfatning.

Det var derfor kun en kortvarig Dissonans, der opstod ved det mindre heldige Udfald af hans juridiske Embedseksamen paa Gottorp Slot i Oktbr. 1821. Det blev nemlig kun til en anden Karakter, om end »mit rühmlicher Auszeichnung« (S. 86). Dette var en Skuffelse, men gjorde ingen Forandring i hans forlængst fattede Planer om en videnskabelig Løbebane i København, hvori hans kongerigske Ven Professor Kolderup-Rosenvinge desuden havde bestyrket ham. 1. Decbr. 1821 indeholder Dagbogen (S. 81) hans Beslutning om for Fremtiden alene at skrive den paa Dansk, og det lykkedes ham at gennemføre dette i hele den Menneskealder, han endnu havde tilbage.

Chr. Paulsen overvurderede dog ikke sine Evner. Han karakteriserede sig selv (S. 94) som en langsom Arbejder med en

mindre god Hukommelse, hvortil kom, at offentlig Fremtræden fra hans Side hæmmedes af Ængstelighed og en Talefejl. Men han ansaa sig tillige for at være i Besiddelse af aandelig Selvstændighed, og at han derfor ved Flid skulde kunne virkeliggøre »det Ønske, den inderligste Kjærlighed til min Videnskab og mit Fædreland har indgivet mig«. Vejen var lang og brydsom, da han i København maatte erhverve den juridiske Licentiatgrad, før han kunde disputere for Doktorgraden. Det tog flere Aar, før dette sidste Maal var naaet, men ved støt Udholdenhed arbejdede Paulsen sig frem dertil. Samtidig havde han den Tilfredsstillelse, at flere og flere betydelige Hjem optog ham, og at han ogsaa i København fik sig en Kreds af sikre Venner, først og fremmest sin Bekendt fra Studenteraarene i Tyskland, Professor H. N. Clausen, med hvem han kort efter sin Ankomst drak Dus i den gamle Provstegaard paa Frue Plads. I rolig Arbejdslykke blev i disse Aar Sten lagt paa Sten til den aandelige Bygning, han stræbte at rejse. En fast Tro paa et Forsyn var Grundmuren herfor, og det er karakteristisk for Chr. Paulsens religiøse Standpunkt, at han i lige Grad fandt Næring i den rationalistiske Stiftsprovst Clausens Skriftemaalstaler og i den ortodokse Præst J. P. Mynsters Prækeners (S. 97 f.).

Uforstyrret skulde den vundne Harmoni dog ikke blive. Under sin Danmarksrejse 1820 havde Paulsen i Rektor Blochs Hjem i Roskilde modtaget et levende Indtryk af Datteren Thoras »høje, ædle Skikkelse, blide Træk og sjælfulte Øjne«. Dette Indtryk udviskedes ikke af Tiden. Nu søgte han igen at komme i Forbindelse med hende, og som romantisk Sværmer brugte han hertil forskellig List, der virker paa os ligesaa uskyldig som rørende (S. 99 ff.). Chr. Paulsen blev snart en Husven ogsaa i det Blochske Hjem og fik her rig Lejlighed til at »skue sit Ideal«, saa meget mere som de øvrige Familiemedlemmer aabenbart hurtigt har fulgt hans Bestræbelser for at »vinde den ædle Piges Kjærlighed« med tydelig Sympati.

Chr. Paulsens Kamp for at vinde Thora Bloch skal ikke genfortællles her; den bør læses paa de følgende Sider (103—137) af enhver, der vil maale Forskellen mellem to Aarhundreder og vide, hvorledes en idealistisk Yngling den Gang kæmpede sig igennem til sit Maal. Thi i første Omgang vandt han ikke Sejr, og det var alene hans dybe Tillid til Gud, som bragte

ham uskadte gennem den Krise, der fulgte efter. Det er karakteristisk for ham, at han tog det Afslag, han havde faaet, ridderligt, og det var derfor velfortjent, at han efter et Aars nye Anstrengelser endelig opnaaede sin Thoras Haand.

Sandt at sige vil ingen kunne paastaa, at Thora Bloch gennem Dagbogsnotitserne gør et betydeligt Indtryk paa Læseren; de fleste vil vel endda mene, at hun virker temmelig uudviklet. Hun er Romantikens favre Jomfru, bly og stille, og man aner, at Chr. Paulsen i sin Fantasi har lagt en ikke ringe Del af sit eget Aandsindhold ind i hende. Mærkeligt er det ogsaa, hvor lidt han har talt med hende og kender hende, da han forelsker sig; det er Instinktet, som her leder ham. Hvad hende angaar, kommer hans første Frieri hende aabenbart ganske uforberedt, og Skyhed dikterer hendes Nej; da hun Aaret efter er vundet og forstaaer, hvad han har lidt, udbryder hun naivt: »Jeg ved dog ikke, hvorledes jeg kunde være saa fæl imod dig«. Gradvis aabnede hun sig nu for ham, og Forbindelsen blev overordentlig lykkelig, men noget af en David Copperfields Barnebrud Dora vedbliver der at være over Thora, saa længe vi kan følge hende i hendes Mands Opfattelse. Hvad Chr. Paulsen angaar, har den gennemgaaede Spænding derimod ført til en aandelig Fordybelse, hvorunder hans Tro blev rigere og varmere, selv om den stadig paa rationalistisk Vis særlig omfattede den første Person af Tre-enheden »med en absolut Afhængighedsfølelse«. Han var »Jesus og den os af ham aabenbarede Gud inderligt hengiven«, men han veg altid tilbage for Tanken om Jesus' Offerdød paa Korset som det afgørende Punkt i Kristendommen.

Trængslernes Tid var dog foreløbig til Ende. Efter at have disputeret for Doktorgraden og ydermere underkastet sig »Practicum« udnævntes Chr. Paulsen i Okt. 1825 til overordentlig Professor i Kiel i dansk og Hertugdømmernes Ret samt i nordisk Retshistorie. Den følgende Vinter forblev han endnu i København, som han havde svært ved at skilles fra; han deltog bl. a. i den store Kirkestrid mellem Grundtvig og Clausen paa den sidstnævntes Side, hvad der indbragte ham et heftigt anonymt Angreb i Dagspressen. Saa ægtede han sin Thora paa hendes Fødselsdag 6. April 1826 og drog til sit nye Arbejdssted, hvor han kom til at tilbringe en Række gode Aar, lykkelig i sit Ægteskab og lykkelig i Forholdet til sine Studenter og sine Kolleger, baade sin tidligere Lærer Falck og den samtidig

med ham ansatte Chr. Flor. Ved sin rene og beskedne Personlighed vakte han nemlig almindelig Sympati, ogsaa i de tyske Kredse, skønt han efter sit Program arbejdede paa »at gjøre de to Hoveddele af Riget mindre fremmede for hinanden ved at fremhæve mit nærmere Fødelands [altsaa Sønderjyllands] danske Grundbestanddele og derved at vise Slægtskabet med Kongeriget (S. 167)«. Er det dette, som var Aarsagen til, at han 1829 noterer, at han og Thora dog savner Velvilje »hos nogle« i Kiel (S. 162)?

En Videnskabsmands rolige Bane uden offentlig Fremtræden syntes at ligge for ham. Da kom ydre Begivenheder til at gribe ind heri paa revolutionerende Maade.

Uwe Jens Lornsen rejste Slesvigholstenismens Fane i Kiel i Novbr. 1830 ved at opstille Kravet om en fri Forfatnings Indførelse i Hertugdømmerne og Oprettelsen af en simpel Personalunion mellem disse og Kongeriget Danmark, saaledes at kun Konge og Fjende skulde være fælles for de to Parter. Kravet om en fri Forfatning maatte i og for sig vække Paulsens Sympati, men Hensynet til den gamle Konge og Ængstelsen for at vække Uro i Landet holdt ham tilbage for at slutte sig til Bevægelsen. I en afgørende Samtale mellem de to Mænd følte Chr. Paulsen sig navnlig frastødt af den unge Frisers manglende Blik for Forskellen mellem Sønderjyllands og Holstens statsretlige Stilling og af hans Tilstaaelse af ikke at ville vige tilbage for at bruge Vold til at gennemføre sin Aktion. »Dybt greben sprang jeg op og erklærede . . ., at jeg aldeles sagde mig løs fra deres Fremgangsmaade i denne vigtige Sag« (S. 173). Thi Chr. Paulsen var ganske vist liberal, men samtidig national.

Lornsen gik selv inden for Fængslets Mure, men det Røre, han havde skabt, ophørte derfor ikke. Frederik VI's Løfte om Indførelsen af raadgivende Stænder holdt det ved lige i de følgende Aar. Paulsen ansaa det herunder for sin Pligt at udgive det lille Skrift »Ueber Volksthümlichkeit und Staatsrecht des Herzogthums Schleswig« (1832). Han paaviste heri, at medens mere end Halvdelen af Sønderjyllands Befolkning endnu var dansktalende, havde knap en Tredjedel af den dansk Kirke- og Skolesprog, og at tysk Retssprog herskede ubestridt over hele Hertugdømmet. Han fremhævede Uretfærdigheden og Ulemperne ved denne Tilstand, men med det for ham karakteristiske Maadehold foreslog han at gaa lempeligt til Værks og foreløbig indskrænke sig til at indføre dansk Retssprog i Nordslesvig og Dansk-

undervisning ved Siden af Tysk i de nordslesvigske Købstæder, i Flensborg Provsti og i seks Sogne af Kær Herred. Paulsen vilde altsaa ikke tilbageerobre det tabte; han vilde bevare for Danskheden, hvad der endnu kunde bevares. Skriftet vakte betydelig Opsigt og modtoges til en Begyndelse med overvejende Velvilje, ogsaa i tyske Kredse. Da Paulsen nogle Maaneder efter var i Audiens hos Frederik VI, udtalte denne sin Glæde over det, og Kancelliets Præsident Otto Moltke erklærede det for en Selvfølge, at det ogsaa skulde være tilladt den slesvigske Stænderforsamlings Medlemmer at bruge det danske Sprog (S. 187). I sine Virkninger er Skriftet blevet en af de betydeligste Indsatser i vor nationalpolitiske Literatur.

Men allerede nu var der ogsaa Tegn til, at det fremvoksende politiske Røre vilde volde Forfatteren Ubehageligheder, selv om ingen kunde forudse, at det vilde ende med helt at undergrave hans Universitetsvirksomhed. Fra Sommeren 1831 begyndte Studenternes Deltagelse i hans Forelæsninger at svigte, og Stemningen hos hans Kolleger blev efterhaanden køligere. Familiensørgen kom til; 1832 døde Sønnen Vilhelm, der kun naede en Alder af et Aar, og i Begyndelsen af Marts 1834 mistede han sin elskede Thora. Nu sad han ene tilbage med den treaarige Sophie. Smerten var overvældende for ham, men som ved tidligere Lejligheder kæmpede han sig igennem den (S. 204—222). Han fandt ganske vist igen huslig Lykke, da Thoras Søster, den unge Enke Margrethe Thrige, født Bloch, rykkede ind i hans Hjem og indtog hendes Plads. Men skønt Margrethe (»Grete«), Poul Martin Møllers Ungdomselskede, sikkert havde et langt større aandeligt Indhold end hans første Hustru og blev ham en ypperlig Støtte i de kommende Modgangens Aar, glemte Chr. Paulsen aldrig sin Thora. Med hende var de sorgfri, sollyse Dage forsvundet fra hans Liv.

Den løfterige Tilslutning, som Paulsen straks havde fundet for sine nationale Tanker, skulde ogsaa snart afløses af en Kølighed, der blev ham en stor Skuffelse. Otto Moltke havde fra første Færd vist sig ængstelig, og skønt han stadig blev ved at være velsindet — han meddelte saaledes i Sommeren 1835 Chr. Paulsen et vigtigt Dokument om Augustenborgernes Arvehyldning 1721 og opfordrede ham det følgende Aar til at fremkalde en Ansøgning fra Nordslesvigerne om dansk Retssprog — gled han efterhaanden over i en fuldkommen Passivitet. Af

den gamle Konge kunde Paulsen ikke længer vente noget friskt Initiativ i Sprogsagen. Afgørende var det dog, at Præsidenten for Overretten paa Gottorp, Spies, der allerede 1811 havde spændt Ben for Udførelsen af Frederik VI.s berømte Sprogreskript, som en født Modstander af Paulsens Forslag, foreløbig formaade at hindre enhver Gennemførelse deraf fra Regeringens Side.

Paulsen fandt det derfor nødvendigt at søge Tilslutning til sine Tanker i videre Kredse. Under en Rejse i Sydslesvig 1834 (S. 231—232) havde han knyttet Forbindelser med Mænd som Birkedommer Jaspersen paa Nordskov og Præsterne H. N. A. Jensen i Gelting, T. T. Jensen i Bov og Peters i Flensborg, der sympatiserede med hans Bestræbelser for at beskytte det danske Sprog. Aaret efter havde han den Tilfredsstillelse at finde Tilslutning hos den nordslesvigske Stænderdeputerede, Bonden Nis Lorenzen paa Lilholt, hvem han havde sendt sin Bog. Det lykkedes Lorenzen at fremkalde den Række Petitioner fra Bønderne i Nordslesvig, som kunde underbygge hans — eller rettere Chr. Paulsens (se S. 249) — Forslag i Stænderne 1836 om Indførelsen af dansk Rets- og Bestyrelsessprog i den Del af Sønderjylland, hvor der i Forvejen fandtes dansk Kirke- og Skolesprog. Forslaget gennemførtes ganske vist først i den følgende Stænderforsamling 1838, men dets Resultat blev Christian VIII.s bekendte Reskript af 14. Maj 1840.

Allerede før denne første Sejr var Chr. Paulsen i fuld Virksomhed for at vinde en ny. I Forbindelse med sin Kollega og Ven, Professor Chr. Flor, deltog han 30. Juli 1837 i det berømte Møde paa Lilholt, hvor Grunden blev lagt til Bladet »Dannevirkes« Oprettelse. Dybt grebet af Øjeblikkets Betydning skriver han i Dagbogen (S. 259): »En mærkelig Forsamling af for det danske Sprog ivrige Slesvigere af alle Stænder, maaskee siden Aarhundreder den første, der alvorligen har raadslaet om Midler til at hævde Sproget«. »Dannevirke« begyndte at udkomme i Juni 1838, og Chr. Paulsen blev en flittig Medarbejder baade ved dette Organ og ved det kort efter grundlagte danske Blad i Aabenraa. Her offentliggjorde han en Mængde oplysende Artikler, baade om Sprogsagen og om andre Spørgsmaal af praktisk Betydning for den nordslesvigske Befolkning. Særlig skal peges paa hans interessante Ungdomserindringer til Belysning af de nationale Forhold i hans Fødeby Flensborg; de er endnu letlæselige og ligger til Grund for den foran givne Skildring.

Chr. Paulsens Arbejde for det danske Sprog i Sønderjylland var blevet hilst med større eller mindre Varme i de forskellige Kredse, men havde her ikke mødt ligefrem Modstand. Anderledes blev det, da han fra 1836 begyndte et hermed sideløbende statsretligt Forfatterskab — paa Tysk — til Gendrivelse af de slesvigholstenske Paastande om Hertugdømmernes Udsugelse og om Hertugen af Augustenborgs Arveret til Sønderjylland (S. 245). I Skriftet »Für Dänemark und für Holstein« (1836) fremdrog han saaledes det hidtil ubekendte Aktstykke, som Otto Moltke havde meddelt ham, om Augustenborgernes Arvehylding 1721 »efter Kongelovens Lydende«. Dette blev Anledningen til, at Hertug Christian August det følgende Aar udsendte »Halle-skriftet« til Forsvar for sine Arveretligheder. Slesvigholstenske Angreb begyndte nu at hagle ned over Paulsen, der endogsaa beskyldtes for selv at have opdigtet Dokumentet fra 1721, og hverken hos den gamle Konge eller hos Otto Moltke fandt han Støtte, ja, fik ligefrem Mundkurv ved en Henstilling om at undlade at besvare de slesvigholstenske Angreb. Regeringen var nemlig bange for at faa Spørgsmaalet om Rigets Arvefølge undersøgt til Bunds. Den eneste Trøst, Paulsen foreløbig fik, var, at Kronprinsen, den senere Christian VIII, viste nogen Forstaaelse for Betydningen af hans Virksomhed og opfordrede ham til at udarbejde et Skrift om Arvefølgespørgsmaalet, der foreløbig skulde være utrykt, men opbevares af Prinsen. Saa ringe Tilslutning mødte Chr. Paulsen ved sine Anstrengelser for at holde Riget sammen, og ikke uden Grund betegnede han nu sig selv som »een af de faa i Hertugdømmerne, der endnu føle for den danske Statsforbindelse« (S. 262—263). Til Gengæld kunde han under sin Kamp i Sprogsagen trøste sig med, at »mit Navn er blevet populært i det danske Slesvig« (S. 270).

Chr. Paulsen gik dog ikke saaledes op i den politiske Strid, at han derfor glemte den Videnskab, der havde det første Krav paa hans Arbejdsevne. En lang Række videnskabelige, juridiske og retshistoriske Værker fra hans Haand saa i disse Aar Lyset. De behandlede særlig de danske Landskabslove og de sønderjydske Stadsretter og viste vel Paavirkning af den tyske »historiske Skole«, som han i sine unge Aar var blevet saa paavirket af, men adskiller sig fra denne ved altid at sætte det historisk givne i Forhold til Nutiden og vurdere det ud herfra. Hans Lærebog i Slesvig og Holstens Privatret (1834) har desuden den For-

tjeneste at udskille Romerretten til Fordel for den selvgroede nationale Ret.

I den egentlige nationale Kamp i Sønderjylland var Chr. Paulsen Gennembrudsmanden. Men som Fører traadte han i Fyrreerne i Baggrunden for Chr. Flor, hvis Initiativ og organisatoriske Evner overgik hans. Som den bly og beskedne Natur, han var, holdt han sig gerne tilbage, og hans medfødte Talefejl bidrog hertil. Kun een Gang, i 1844, optraadte han som Taler, da han paa Skamlingsbankemødet forklarede, hvad der havde ført ham selv, skønt oprindelig tysktalende, over paa den danske Side. Han endte med et Leve for »Slesvig og Danmark og hele Staten«. Skønt han saaledes ikke stillede sig paa Ejderstandpunktet og forblev en tro Helstatsmand (1835 havde han ved den roskildske Stænderforsamlings Aabning udbrudt: »Lykke og Velsignelse opblomstre for mit kjære danske og tyske Fædreland!« (S. 244), mødte han dog ikke paa højeste Sted den Støtte, som han kunde have ventet. Allerede i 1841 var han klar over, at Christian VIII viste »Mangel paa Kraft og Ængstelighed for de slesvig-holstenske Embedsmænd« (S. 305), og efter Prinsen af Nørs Udnævnelse til Statholder det følgende Foraar mistede han al Tillid til Kongen (S. 307). I de følgende Aar var Christian VIII i Chr. Paulsens Øjne »den svage raadvilde Mand«, for hvem han nærmest nærrede Medynk (S. 321 og 333). I Kiel var Paulsens Stilling nu næsten uudholdelig; Studenterne svigtede ham helt ved hans Forelæsninger, og en Tid var han indskrænket til to Tilhørere (Kuratorens Søn og den senere Digter Theodor Storm). Da han 1844 havde talt ved Skamlingmødet, bragte de ham og Flor »en Serenade«; og 1846 fik han oven i Købet sine Ruder slaaet ind. Hans Kolleger, selv Falck, trak sig tilbage fra ham; kun enkelte uafhængige, som Nitzsch, hvis Søn tilmed forlovede sig med Chr. Paulsens Datter Sophie, vovede at bevare Forbindelsen. Gang paa Gang blev han forbigaaet ved Avancementer og Lønningsstigninger, og endda viste Regeringen sin Mangel paa Konsekvens, da den nægtede at slippe ham ud af det kielske Fængsel ved at udnævne ham til Borgmester i Flensborg, saaledes som hans Bysbørn ønskede det.

Men under al denne Forfølgelse trættedes Chr. Paulsen ikke et Øjeblik i Kampen for de Idealer, han havde lovet at tjene. Han var lige ivrig, hvad enten det gjaldt om at udarbejde et Udkast til en Rigsdag for Helstaten (S. 291) eller til en Land-

kommunalforfatning for Nordslesvig (S. 344), og — skønt plaget af økonomiske Bekymringer — fandt han Trøst i sit lykkelige Familieliv (i Ægteskabet med Margrethe fik han to Børn, Thorvald og Thora) og i sit levende Gudsforhold. I Slutningen af Fyrreerne, efter »det aabne Brev«s Udstedelse, da Christian VIII atter blev tvunget til at nærme sig til de loyale, synes dog Trykket paa Chr. Paulsen at være lettet noget, men iøvrigt er han næppe nogensinde kommet i en saa skarp Modsætning til sine tyske Kolleger i Kiel som Flor; hans alvorlige videnskabelige Stræben og hans retliniede Karakter aftvang dem uvilkaarligt Respekt.

Oprøret 1848 kunde ikke komme som en Overraskelse for Chr. Paulsen. 11. Marts havde hans slesvigholstenske Kollegaer Droysen og Burchardi udtalt til ham, at de kunde gaa med til en Deling af Slesvig, men ingen Tanke laa Paulsen fjernere. 24. Marts forlod han Kiel efter i Konsistoriums Møde at have protesteret mod den provisoriske Regerings Indsættelse. I København modtoges han med aabne Arme og ansattes straks som provisorisk Medarbejder i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli. I Efteraaret 1848 begyndte han at holde Forelæsninger ved Universitetet over slesvigsk Ret, ligesom han indtraadte i en Komité til Understøttelse af de fordrevne Slesvigere. Dog kom Paulsen snart til at nære Ængstelse over den politiske Udvikling; han advarede mod at tage Grundlovsværket for, før Sønderjyderne kunde deltage deri, og imod de Delingstanker, der endog kom frem inden for de vekslende danske Ministerier. I Vinteren 1848—49 gjorde han paa ministeriel Opfordring Ud-kast til en slesvigsk Forfatning, hvori han foreslog Oprettelsen af en Højesteret og en Landdag i Flensborg, den sidste bestaaende af de samme Mænd, som var valgt til Rigsdagsmænd. Denne Landdag skulde have lovgivende Myndighed med Hensyn til Retsforfatning, Politi- og Kommunalvæsen, og de herhenhørende Sager skulde henlægges under et slesvigsk Ministerium i København, mens Kirke- og Undervisningsvæsen, Finanser og de øvrige indenrigske Sager henførtes under Ministerier, der var fælles for Sønderjylland og Kongeriget, om end de behandlede i særlige Kontorer. Det lykkedes imidlertid ikke Paulsen at samle Novemberministeriet om denne Plan. Misfornøjet holdt han sig nu en Tid tilbage, men i August 1849 fulgte han Til-lisch til Flensborg, hvor hans Nærværelse var til stor Trøst for

den dansksindede Befolkning. Efter Istedslaget udnævntes han til Medlem af Overjustitskommissionen i Flensborg, og da denne fra 1. Juni 1852 afløstes af Appellationsretten, fulgte han med over i denne, men han blev, mærkeligt nok, ikke dens Præsident. I Mellemtiden havde han været Medlem af Notabelforsamlingen i Flensborg 1851 og skrevet Motiveringen af dennes Betynkning, der var en fuldstændig Afvisning af de slesvigholstenske Krav. Sammen med de øvrige Forstandere for den danske Skole i Byen indgav han i Nov. 1853 Forslag til Stænderforsamlingen om, at Flensborg skulde optages i Distrikterne med blandet Rets- og Forretningssprog. Men de gennemgaaede Prøvelser havde været for meget for Chr. Paulsens Konstitution, og efter en kort Sygdom bortreves han allerede 28. Decbr. 1854.

Chr. Paulsen lever i Nutidens Bevidsthed som »den første Sønderjyde«, og vist er det, at hans Livsgerning har haft skelsættende Betydning baade for hans Landsdel og for hele Danmark. Efter Aarhundreders Forløb var han den første Repræsentant for den toneangivende Klasse i Sønderjylland, Embedsstanden, som vendte Blikket mod Nord og søgte Næring for sin Kultur i Moderlandet. Som et ægte Skud af nordisk Rod, hvormed allerede hans Ydre, den høje Skikkelse med de lyseblaa Øjne og stærkt krøllet gult Haar, talte, viste han ogsaa i sit Indre typiske nordiske Egenskaber: Jevnmod, Sindighed og Rankhed. Da han modent havde prøvet sine Idealers Holdbarhed, stod han ubøjelig og uselvvisk fast ved, hvad han ansaa for Ret, og han brød hellere med sine bedste Venner end at blive troløs mod Retten. Andre kan have været skarpsindigere som Videnskabsmænd eller snarraadigere som politiske Førere. Men han hørte, ligesom den senere Sønderjyde J. D. Junggreen, til »de ædles Æt«, hvormed Digteren har lovet os, at den »dør aldrig ud«.

**CHRISTIAN PAULSENS
DAGBØGER**

FORKORTELSER I NOTERNE

- C. P. = Christian Paulsen.
D. B. L. = Dansk biografisk Leksikon.
Hans Jensen. = Hans Jensen: De danske Stænderfor-
samlings Historie 1830—1848. I—II.
1931—34.
P. Lauridsen. = P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaag-
nede. I—VIII. 1919—22.
Sønderj. Aarb. = Sønderjydske Aarbøger.
Sønderjyllands (eller Sdj.) Hist. = Sønderjyllands Historie. I—V. Under
Redaktion af Vilh. la Cour, Knud Fa-
bricius, Holger Hjelholt og Hans Lund.
1930—33.
S. M. S. = Christian Paulsens samlede mindre
Skrifter. I—III. Kjøbenhavn 1857—59.

*Von meinem seeligen
Oncle Gadebusch ist dies Buch an mich
Kristian Paulsen gekommen.*

Anno 1809.

DEN 24sten Juni Morgens halb 7 Uhr fuhren wir von Flensburg¹⁾ nach Cappeln; bey Hollehit²⁾ frühstückten wir, von da fuhren wir nach Geltingen, wo wir um 12 Uhr ankamen, und wo wir die Kirche und des Herrn Barons Palais³⁾ besahen; unterandern sahen wir dort eine chinesische Stube, eine ziemlich vollständige Naturalien-Sammlung, und noch mehrere andere hübsche Zimmer. Nachdem wir zu Mittag gegessen hatten, fuhren wir über Steinberg[!] nach Cappeln. Zwischen Quern und Steinberg ist die Gegend sehr anmuthig. Da wir schon um 5 Uhr in Cappeln ankamen, so besahen wir die Gärten⁴⁾ ausserhalb der Stadt. Vorher ist eine Holzung da gewesen, welche der Prinz Carl⁵⁾ hat weghauen lassen. Er hat das Land Schippweise an die Einwohnern verauctionieren lassen mit der Bedingung, dass sie Gärten anlegen sollten. Den andern Morgen benutzten wir dazu, die schöne neue Kirche⁶⁾ und den Garten des Palais Loitmark⁷⁾ zu besehen.

1) Her havde C. P. sit Hjem fra sin Fødsel 10. Jan. 1798 til Sommeren 1809. I Septbr. sendtes han 11 Aar gl. til Skolen i Schnepfenthal, hvor han var Elev fra 26. Septbr. 1809 til 2. Marts 1813. Hans Fader, Købmand Chr. D. Paulsen i Flensborg, var død 26. Oktbr. 1805.

2) Hollehit (af Holdhid, »Halte hier!«), Kro i Sørup Sogn.

3) Chr. Friedr. Rudolph, Baron von Geltingen (1764—1820), hvis Fader Sønke Ingwersen (Baron v. G. 1759, Rigsfriherre 1777) 1770 havde opført en ny Hovedbygning i hollandsk Stil med Teater og Samlinger af Malerier og andre Seværdigheder. Begge Baroner holdt et næsten fyrsteligt Hof.

4) Indbyggerne i Kappel havde 1806 af Godset Roest faaet overladt et Omraade udenfor Byen til Haver. (Jensen: Angeln S. 386).

5) Statholderen Landgrev Carl af Hessen havde 1797 købt Godset Roest ved Kappel.

6) Opført 1789—93.

7) Vistnok Fejlskrift for Dothmark, en Forpagtergaard under Roest, S. f. Kappel ved Slien.

Um 12 Uhr fuhren wir über die Schley nach dem Lande Schwansen, wo es uns noch besser als in Angeln gefiel, besonders das Gut des Herrn von Wasmer¹⁾ nahe an der Schley, das überaus schön liegt. Um 8 Uhr Abends kamen wir in Flekkebye an, wo wir übernachteten, und den folgenden Morgen fuhren wir nach Louisenlund²⁾, wo sehr viele lange Alléen sind, und wo wir unter andern den Ritterthurm, das nordische Haus, den Wasserfall und den schönen Garten besahen. Um 12 Uhr Mittags fuhren wir nach Flensburg, wo wir um halb 11 Uhr ankamen.

Anno 1810.

Reise nach der Wachsenburg³⁾.

Den 27ten Mai Morgens um 4 Uhr gingen wir weg, und kamen zuerst nach dem Dorfe Cumbach, wobey ein sehr grosser Teich ist. Nachdem wir ungefähr eine Meile gegangen waren bemerkten wir, dass wir uns verirrt hatten, und da einer von uns die Karte vergessen hatte, so wussten wir nun gar nicht wo der Weg hinginge; wir fragten in mehreren Dörfern, und da kamen wir wieder auf den rechten Weg. Wir kamen durch mehrere, sehr anmuthige Hölzungen. Da wir eben aus einer Hölzung kamen, sahen wir nicht weit davon die Sternwarte Seeberg⁴⁾, welche dicht bei Gotha liegt. Wir waren also ganz verkehrt gegangen, da der eigentliche Weg gar nicht da vorbeigeht. Jetzt war guter Rath nöthig; einige sagten, es wäre wohl am besten, dass wir nach Gotha gingen, da wir doch nicht die Burg würden finden können. Wir waren aber doch so neugierig diese Burg zu sehen, dass beschlossen ward quer feld ein zu gehen, und endlich erblickten wir alle drei Gleichenschlösser. Wir kamen in Mühlberg an, einem Dorfe, welches am Fusse des Berges liegt, auf welchen das Schloss Mühlberg steht; es ist das grösste Dorf, was ich jemals gesehen habe. Die mehresten Häuser sind mit Dachpfannen gedeckt und es sind hier ordentliche Strassen,

¹⁾ Godset Bienebek, købt 1801 af Kaptajn von Wasmer.

²⁾ Landgrev Carl af Hessens Sommerresidens.

³⁾ Denne Dagbogsoptegnelse er fra Skoletiden i Schnepfenthal. I Randen er tilføjet: »Die Wachsenburg ist eine der drey Gleichen-Schlösser und liegt im Herzogthum Gotha und ist 3 Meilen von Schnepfenthal entfernt. Die Schlösser heissen Gleichen, Mühlberg und Wachsenburg«. De 3 gamle Slotte (Drei Gleichen) ligger paa hver sit Bjærg N. V. f. Arnstadt, altsaa Ø. f. Schnepfenthal.

⁴⁾ Et berømt Observatorium i Seeberg-Bjærgene S. Ø. f. Gotha.

es ist grösser wie unser Glücksburg. Nachdem wir uns eine Stunde lang erfrischt und gegessen hatten, erstiegen wir den Berg, wo Mühlberg darauf liegt. Es ist eine prächtige Ruine; ein Thurm und eine Brücke sind noch sehr gut erhalten.

Sonst war es der Zufluchtsort und die Wohnung der Ritter, jetzt der Raubvögel, wilden Tauben und Dohlen. Jetzt gingen wir nach der Wachsenburg, diese ist nicht ganz zerstört, und es wohnt noch ein Gothaischer Hauptmann darauf. Hier fanden wir auch noch eine vernagelte Kanone. Das merkwürdigste was man hier sieht, ist ein tiefer Brunnen, welcher 50 Klafter oder 300 Fuss tief ist. Wenn man Wasser hineingiesst, so dauert es wenigstes 3 Minuten ehe es unten ankömmt, und um Wasser heraus zu holen muss man es mit einem grossen Rade herauswinden. Nachdem wir uns lange an der schönen Aussicht ergötzt hatten, gingen wir wieder weg, und kamen um 9 Uhr in Schnepfenthal an.

Af lignende Karakter som »Reise nach Wachsenburg« er de efterfølgende Optegnelser: »Reise nach dem Inselberg« (1810), »Reise nach Gehlberg« (1810), »Reise nach Eisenach« (1811) og »Reise nach »Gross-Schmalkalden« (1812), der her er udeladt. De skildrer alle Udflugter fra Schnepfenthal og viser C. P.'s vaagne Jagttagelsessevne. Han nævner et Sted (1811) nogle Kammeraters Navne (Lamberts, Hermann, Fritz Homberg).

Anno 1815.

Streifereien im Thüringer Walde in Gesellschaft meines Freundes Peter Jessen¹⁾.

Schon lange hatte ich meinen guten Peter Jessen aus Göttingen erwartet; endlich kam er Mittwoch den 29sten März, nachdem ich erst den Morgen aus Schnepfenthal gekommen war. Mit unaussprechlicher Freude empfieng ich ihn, den ersten Jugendfreund, den ich seit 6 Jahren sah. Noch denselben Nachmittag gingen wir Arm in Arm in den Anlagen spatzieren, und mit Recht konnte ich sagen »Das waren mir selige Stunden«, denn es war ein Vorschmack von der Seligkeit, die ich diesen Sommer bey der Rückkunft ins geliebte Vaterland empfinden werde²⁾. Abends spielte Peter erst

¹⁾ C. P., der paa dette Tidspunkt var Elev paa Gymnasiet i Gotha, maa have været paa Besøg i Schnepfenthal. Hans Barndomsven Peter Jessen, der var 5 Aar ældre, var vistnok da Student i Göttingen.

²⁾ I den følgende Dagbogsoptegnelse, der her er udeladt, skildrer han sin Hjemrejse fra Gotha til »Flensburg«.

auf dem Klaviere, und dann ich; wir assen dann beyde in der Hellebarde.

Das Wetter war auch heute ganz vortrefflich geworden, nachdem es vorher lange regnet gewesen war.

Am folgenden Morgen gingen wir nach Schnepfenthal, von wo aus wir unsere Wanderungen machen wollten. Wir wurden von Salzmann¹⁾ gütig aufgenommen, assen im Speisesaale zu Mittag und gingen dann zuerst nach dem Burgberge. Wir genossen auf beyden Seiten die schöne Aussicht, und trafen auch oben 2 Schüler aus Gotha, Bernhard und Reibstein. Dann stiegen wir hinunter grade in den Wald hinein, und ich führte P. über die Lichtzieherei und Gallerie, von wo wir eine schöne Aussicht nach Tenneberg hatten, nach dem Theater, und von da nach Schnepfenthal. Es war sehr angenehm, dass der Wald aus Nadelholz bestand, weil wir doch sonst, besonders Peter, lange nicht so viel Vergnügen gehabt haben würden. Wir hielten uns diesen Abend in der Kneipe von Rätthgen auf, wo wir doch durch ein Fortepiano angenehm überrascht wurden. Nachdem wir in Schnepfenthal zu Abend gegessen hatten, legten wir uns im Wirthshause schlafen (Fliegenjagd).

Am Freytag den 31sten ging ich zuerst mit Peter in die Hart, auf den Gymnastik- und Begräbnissplatz; nachher führte ich ihn in Schnepfenthal in den Schlaf- und Betsaal und ins Naturalienkabinet, worauf wir um 11 nach den Reinhardsbrunner Teichen gingen²⁾.

Nach Tische machten wir einen Ausflug über die Schornwiese in das dahinter liegende anmuthige Thal. Je tiefer wir hineinkamen, desto wilder wurde die Gegend, und der unten nur plätschernde Fichtenbach stürzte hier rauschend neben uns vorbey. Wir bogen nun, indem der Weg immer steiler wurde, in ein enges dunkles Thal ein, und gelangten endlich an einen Wasserfall, wo der Fichtenbach ungefähr 17 Fuss senkrecht hinunterstürzt. Hierauf kletterten wir auf den dabey liegenden hohen Felsen, von wo wir in eine Grausen erregende Tiefe hinabsahen. Wir blieben wohl eine Stunde auf dem Felsen, ich hatte Himbeeressig mitgenommen, und wir

¹⁾ Carl Salzmann, en Søn af Schnepfenthals Grundlægger C. G. Salzmann (d. 1811), var Skolens Direktor 1811—48.

²⁾ C. P. viser sin Ven Schnepfenthals Seværdigheder. »Die Hart« (Bjærgskoven) laa Ø. f. Skolen, umiddelbart op til Landsbyen Schnepfenthal. I dens Udkant fandtes Gymnastikpladsen og Kirkegaarden. De nævnte Rum er Skolens seværdigste. Reinhardsbrunn er et gammelt Slot S. f. Schnepfenthal.

tranken mehrere Gesundheiten. Sehr befriedigt stiegen wir hinunter, und wir suchten nun am Eingange des Thales den Zimmerberg zu finden, dessen Lage mir Salzmann beschrieben hatte; nach vielem Herumklettern kamen wir, obgleich Peter Kopfweh bekam, auf die oberste Spitze, wo wir aber auch durch eine herrliche Aussicht für unsere Anstrengung belohnt wurden. Die sinkende Sonne erinnerte uns aufzubrechen, und wir gingen gemächlich in angenehme Gespräche vertieft über Reinhardsbrunn nach Schnepfenthal zurück.

Wir schliefen auf Salzmanns Bitte in Schnepfenthal. Am folgenden Morgen um 8 Uhr nachdem wir im Gesange gewesen waren, machte ich mich mit meinem guten Peter, welcher es so sehr wünschte, auf den Weg nach dem Inselsberge. — — —

Derefter skildres Turen op til Inselsberg, hvilket forbigaas her.

Der Inselsberg ist unten grösstentheils mit einer Buchenwaldung bedeckt, die leider noch nicht grün war, oben aber kahl¹⁾. Wir assen und tranken von dem Mitgenommene, (denn die Leute waren noch nicht oben), und nachdem wir oben eine Stunde verweilt und uns umgesehen hatten, stiegen wir wieder hinunter. Nicht weit vom Ausgang des Inselsberg-Thales, in das eigentliche Felsenthal, kletterten wir rechts einen steilen Berg hinauf, um das schöne Felsenthor zu finden, welches wir auch, nachdem wir etwas gesucht hatten, fanden. Sehr interessant war es für mich, dass ich in den Bäumen so viele Nahmen von ehemaligen Zöglingen eingeschrieben fand; da mein Nahme verwachsen war, so schnitt ich ihn noch einmahl über Salzmanns und Mutters Nahmen ein. Als wir uns im Thore genug umgesehen hatten, stiegen wir oben aufs Thor hinauf, und legten uns hier; wir hatten vor uns eine schöne wilde Aussicht auf die Felsen und düstern Tannenwälder. Wohl eine Stunde hatten wir so unter angenehmen Gesprächen zugebracht, dann stiegen wir hinunter, nachdem wir noch jeder einen Stein zum Andenken mitgenommen hatten, und gingen nach Tabarz, einem Dorfe nahe am Eingange des Felsenthales, wo wir um 4 Uhr ankamen. Nachdem wir durch Brod und herrliche Milch uns erquickt hatten, gingen wir queer durch den Wald nach Reinhardsbrunn. Auf der Wiese setzten wir uns auf eine Bank, und der gute Peter erzählte mir om det kiære Fädreneland, und be-

¹⁾ I Randen er tilføjet: »Obgleich es unten so sehr warm war, so lag doch noch oben hier und da Schnee. Noch höher als wir schwebte eine Lerche«.

sonders vom letzten Kriege. Hierauf gingen wir noch etwas in den Garten von Reinhardsbrunn, wo auch Schwäne waren, und gingen auf dem Herrenwege, längs den schönen Teichen nach Schnepfenthal zurück, wo wir erst halv 8 eintrafen; beym Eintritt sagten wir »oh, das war ein herrlicher Tag!«. — — — — —

Optegnelserne fra 1815 slutter med to Rejseskildringer, som her er udeladt. Den første, »Reise von Gotha nach Flensburg«, indeholder en udførlig Beretning om hans Hjemrejse til »det kære Fædreland« efter 6 Aars Ophold i Schnepfenthal og Gotha. Han foretager Rejsen (23. Maj—2. Juni) sammen med Moderen og Broderen Fritz, hvem han undervejs »øver i Latin«. De ser Harzens Seværdigheder og tilbringer nogle Dage i Hamburg. Det omtales her, at i Hamburgs Omegn var de mange Haver endnu ødelagte efter Belejringen og Lysthusene Ruiner. Ogsaa mellem Hamburg og Altona saa man »skrækkelige Spor af den franske Ødelæggelse«. 31. Maj overværer han en Troppeparade paa Aarsdagen for Hamburgs Befrielse fra Franskmandene. Efter Rejsen gennem Holsten bemærker han: »Bey Kiel sahen wir zuerst wieder die liebe vaterländische Ostsee, welche ich mit frohen Empfindungen begrüßte«. Og videre: »Wir kamen bey Holtenau über den Eiderkanal — — — und befanden uns nun also schon im Schleswigschen, worin die geliebte Heimath liegt«.

Den anden Skildring fra 1815, »Reise nach Lübeck«, beretter om en Fodtur, som han foretog i Ferien 1815 (22.—27. Juli) fra Plön (hvor Moderen da opholdt sig) til Lübeck og tilbage. Han beser Lübeck grundigt, men nævner ikke Gymnasiet, hvor han den følgende Vinter maa have været Elev. Interessant er følgende Sammenligning mellem Lübeck og Flensburg: »Wir gingen eine lange Strecke an der Schiffbrücke dahin, welche aber doch nicht so hübsch, wie die Flensburger ist, theils weil weniger Schiffe da liegen, theils weil das Wasser so schmal ist, und man nicht die schöne Aussicht wie in meiner Vaterstadt hat«. Lidt længere fremme hedder det: »Als ich die weite Ostsee ungefähr $\frac{3}{4}$ Stunden vor Travemünde erblickte, begrüßte ich sie, als mein vaterländisches Meer, als das Meer, welches Flensburgs liebliche Ufer bespült, mit lautem Hurrah«.

Fra de følgende Aar, Studenteraarene i Tyskland, er ingen Dagbogoptegnelser bevaret. At han dog ogsaa i disse Aar har ført Dagbog, ses bl. a. af nedenstaaende Betragtninger fra 1820.

1820.

Bemerkungen über mein Leben.

Kiel den 3ten April 1820 Ostermontag.

Seit dem 2ten Halbjahre meines Universitäts-Lebens¹⁾ habe ich angefangen, Bemerkungen über mein Leben aufzuzeichnen. Ich habe

¹⁾ Efter Skolegangen i Schnepfenthal, Gotha og Lübeck havde C. P. studeret i Göttingen (Oktbr. 1816—Oktbr. 1818), Berlin (Oktbr. 1818—Marts 1819) og Heidelberg (Maj—Septbr. 1819).

die Nützlichkeit dieses Unternehmens für die Selbsterkenntniss, das Hauptmittel zum Fortschreiten in der Vervollkommung empfunden, so wie die Annehmlichkeit desselben. Deswegen will ich doch auch hier, obgleich es mir, bey meiner Mutter lebend¹⁾, jetzt weniger Bedürfniss ist als im fremden Landen, es nicht ganz aufhören lassen.

Jünglingsalter! du bist eine merkwürdige, interessante Zeit des Lebens! Diese Bemerkung habe ich schon oft gemacht, und ich wiederhole sie jetzt. Es ist ja die Zeit, wo der Mensch erst wahrhaft seiner selbst sich bewusst wird; durch diese Erfolge wird aber ein unruhiges Streben nach weiterer Erkenntniss überhaupt angeregt; es ist daher die Zeit der Ahnung, der Sehnsucht. Die Ahnung des höchsten Guten, der Gottheit, der Tugend wird zur Gewissheit; aber diese Wahrheit, die wir in heiligen Stunden des Gefühls, der Anbetung, erkennen, bleibt nur Sehnsucht. Ganz, das sehen wir ein, wird sie nie auf Erden heimisch werden; aber zugleich fühlen wir die Pflicht ihr so viel als möglich nachzustreben. Und wenn nun der Jüngling von dem Gefühl des Guten u. Edlen ganz durchdrungen ist, fühlt er dann nicht eine gewisse Einsamkeit, ein reges Verlangen der Vereinigung mit einem andern, einem weiblichen Wesen, mit der er Hand in Hand die Stufen zur Tugend ersteigen könne? Ja, dieser Wunsch, diese innige Sehnsucht ist es, die mich jetzt ganz erfüllt. Oh! Vater im Himmel, du, der du dies Gefühl in deiner Menschen Brust gelegt hast, möchte ich, von der uns von dir geschenkten Vernunft geleitet, diesen Wunsch verwirklichen können; möchte ich eine der meinigen verwandte Seele finden, die sich unzertrennlich mit mir vereinigte! Noch vor einigen Monaten wollte ich nicht recht glauben, was die gute Mutter mir sagte, dass das Gefühl für die mit uns verbundene Seele, das stärkste wurde, und das für die Ältern, in der Jugend das erste, nachher das zweyte wurde. Aber jetzt, besonders seitdem mir die vortreffliche Sophie Hjordt, freylich ohne es zu wissen, gelehrt hat, was Liebe sey, fühle ich, wie richtig Mutter gesprochen hat. Zwar hat mich meine Vernunft geheissen, diesen Keim der Liebe zu unterdrücken, aber nachdem ich einmal den schweren Kampf der Entsagung gekämpft habe, wollte ich um keinen Preis dies Bild der Freundinn meines Herzens (denn dies wird sie immer bleiben), welches mich freundlich als sanfter Schutzgeist umschwebt, missen. Sie ist mein Spiegel aller Weiblichkeit, in dem sich jede andre Seele erst spiegeln muss, ehe sie meinem Herzen theuer werden kann.

¹⁾ C. P. studerede fra Oktbr. 1819 i Kiel, hvor hans Moder da boede.

Oh! möchten wir beide einst in Lagen kommen, dass ich ihr dieses schöne Gefühl, welches sie in mir erregt hat, mittheilen, ihr dafür danken könnte, wenn ich das häusliche Glück gefunden habe, welches sie mir gewiss auch bereitet haben würde, wenn nicht mein Vernunft meinem Herzen jetzt noch Fesseln angelegt hätte. Wie sehr wird nicht dem Mann sein Wirken erleichtert, wenn er aus dem Kampfe mit den Schlechtigkeiten der Welt zurückkehrend, in seinem Hause einen Tugendtempel findet, in dem seine Gattinn die Priesterinn der Tugend ist. Denn so wie im ganzen Menschenleben eine sich vereinigend sollende Zweyheit ist: Mann und Weib, Glaube und Vernunft, Herz und Verstand, Theorie und Praxis u. s. w., so soll auch der Mann nicht bloss in Idealen, in Gefühlen leben, sondern auch in der Wirklichkeit. Wahrhaft achtungswerth kann der Mensch nur im Zusammenleben mit andern Menschen werden, wenn er in dieser Lage sowohl sich selbst zu grösserer Vollkommenheit erhebt, als auch seine Mitmenschen auf eine höhere Stufe zu heben sich bestrebt. In Ansehung des letzteren besonders aber fühlt der das Gute wollende Mensch, wie leicht er verschüchtert wird, wenn er sich allein stehn sieht gegen den Strom des Schlechten anarbeitend; deswegen bin ich mit meinen vertrauteren Freunden in eine Verbindung (deren erste Idee von Elvers ausgegangen ist) getreten, deren Zweck ist, die einzelnen Menschen, die davon überzeugt sind, dass es Pflicht eines Jeden sey, an dem Fortschreiten der Menschheit zur Vervollkommnung mitzuarbeiten, näher mit einander zu vereinigen, damit jeder Einzelne, durch die Gewissheit, dass Viele mit ihm nach demselben Ziele streben, stärker gemacht, sich mit grösserer Kraft und Zuversicht dem Strome des Schlechten entgegenseze. Unsrer Absicht ist auf die öffentliche Meinung wohlthätig einzuwirken, und zwar dadurch, dass das Gute, offen ausgesprochen und vertheidigt, und das Schlechte, wo es sich auch finden möge, gerügt werde. Aber letzteres ist nicht vollständig möglich, wenn wir nicht in einer freyen Verfassung leben, in der der Arm der Gerechtigkeit Alle erreichen kann. Diese wesentliche Bedingung zu unserer grösseren Wirksamkeit ist aber noch nicht da, daher wir diese zu erringen streben müssen. Ein herrliches Beyspiel, wie eine Veränderung der Verfassung mit Mässigung geschehen könne, haben uns so eben die Spanier¹⁾ gegeben, wel-

¹⁾ Oprøret i Spanien var begyndt i Januar 1820, og 7. Marts havde Kongen maattet genindføre Forfatningen af 1812.

ches mir beherzigen wollen. Unser Wirken kann also nicht bloss sittlich, sondern es muss auch politisch seyn, denn das äussere u. innere Leben der Menschen stehen in der engsten Wechselwirkung. Thue recht und scheue Niemand, sey unser Wahlspruch. Auf Gott vertrauen wir!¹⁾.

¹⁾ Efter disse Betragtninger, skrevet d. 3. April, staar der følgende: »Den 24. December 1820. Sieh in dem Hefte der Heidelberger Bemerkungen«. Dette findes ikke mere. Alle Dagbogsoptegnelser fra 1816—19 er gaaet tabt.

Dagbog

ført paa en Reise gjennem de Danske Øer

af

P. D. Kristian Paulsen.

1820.

Kjøbenhavn den 4. Sept. 1820.

Endeligen er da mit Ønske, at gjøre en Reise til det egentlige Danmark og til vor Hovedstad blevet opfyldt. Lykkelig er jeg kommen herhen fra Kiel, og jeg sætter mig ned for at beskrive det Mærkelige, jeg har iagttaget.

Den 31te August Kl. 4 om Eftermiddagen, efterat jeg endnu, til min store Glæde, havde talt med Gliemann og min gamle Schnepfenthalske Ven Duquesne, der vare komne fra Kjøbenhavn, indskibede jeg mig, ledsaget af disse mine Venner og af Baggesen, paa Dampskibet Caledonia¹⁾. Drevne af den usynlige Kraft gled vi hurtigt under mange Menneskers Tilskuen forbi de deilige Kyster af Kiels Fjord. Efterat have passeret Fæstningen Frederiksort, som salute-rede med Kanonskud, frembød sig allerede en større Deel af Østersøen for vore Blik. Vi havde en frisk Kuling, saa at Bølgernes Fraaden tog sig herligt ud paa det mørkeblaae Hav; dertil kom endnu Solens skønne Nedgang, hvilken opfyldte os alle med Glæde, og tillige med det Haab, at Væiret imorgen ogsaa vilde blive godt. Selskabet var ikke stort, men behageligt; jeg lærte at kjende en Amtmand Hantelmann²⁾ med Familie fra Ratzeburg, Etatsraad Wolfhagen, Kammerherr Holten, den Preussiske General Rühl v. Lilienstern³⁾.

Medens den største Deel af Selskabet henimod Natten gik ned i Kahytten, blev jeg endnu paa Dækket, for paa det fuldstændigste

¹⁾ Gliemann er sandsynligvis cand. jur. J. G. Th. Gliemann, som C. P. kendte fra Göttingen 1818. Om Duquesne kan kun oplyses, at han var født i Valenciennes og havde været Elev i Schnepfenthal. August Baggesen, en Søn af Digteren Jens B., var Officer. »Caledonia« gik fra 1819 i Rutefart mellem Kiel og København.

²⁾ Sikkert Amtsskriver i Ratzeburg Amt i Lauenburg J. W. G. Hantelmann.

³⁾ Rigtigere: Rühle v. Lilienstern.

at nyde denne min første Søreise. Mellem ti og elleve nærmede vi os Langelands sydlige Kyst, Forbjergtet Fakkehjerg med et Fyr, og den just nu opgaaende Maane, hvis Gjenskin i Havet dannede en lang og lys Søile, viste os Kysten i et særeget blaaagtigt Lys. Efterat have beundret længe Nattens Skjønheder, gik jeg Kl. 12 ned i Kahytten for at opvarme og udhvile mig lidt, og jeg var saa lykkelig at finde et overmaade godt Leie ikke besat. Men Klokken $\frac{1}{2}$ 4 var jeg atter allerede paa Dækket for at nyde den skjønne Morgen. Vi seilede just nu forbi den nordvestlige Kyst af Laaland, og paa den nordlige Side havde vi en Archipelagus af mange smaae Øer og Holme hævende sig op af den klare Søe, tildeels bevoxne med Skov ligesom Laalands Kyst. Morgenrødens Skjær gjød over alt dette et roseagtigt Lys, saa at Synet virkeligen var fortryllende. Meer og meer forsvandt Nattens Mørke, Maanen og Dagens Forløber Lucifer blegnede, indtil endeligen Dagens Dronning selv, Solen, den længe ventede, steg op af Havets Skjød og opfyldte den hele Natur med sin straalende Glands.

Aldrig, aldrig glemmer jeg denne Morgen! Jeg følte mig Guddommen nærmere, og mine stumme Taksigelser stege op til Himlen!

Efterat have opholdt os kort paa Høiden af Kragenæs (Kl. 5) for at modtage Reisende fra Laaland, bortfjernede vi os meer fra Laalands mod Østen til meget lav vordende og sig tilbage trækkende Kyst. Mod Norden saae vi gennem de smaae Øer (Feiøe, Femøe, Veirøe o. s. v.) ind i det store Belt. Een Kyst efter den anden flyede, een Udsigt fremstilledes for os efter den anden, og snart øinede vi de deilige Falsterske og Sjellandske Kyster, hine lavere, disse høiere og længere, et større Land bebudende. Det deilige Syn forskjønnedes endnu overmaade derved, at udaf Grønnesundet, hvilket vi nu sejlede ind i, visseligen 30 større og mindre Skibe kom os imøde. En gunstig Vind fyldte deres Seil, og rask gled de os forbi i mangfoldige Retninger. Fra Gaabense paa Falster modtog vi atter Reisende (Kl. $\frac{1}{2}$ 10), og lige overfor viste sig Vordingborg nu tydeligere. Byen har en overmaade deilig Beliggenhed, Skov er i Nærheden, og Byens Kirketaarn og Valdemarstaarn tage sig godt ud, især da høie Banker sees i Baggrunden. Snart kom vi til Møen, Sundet blev snævrere, saa at vi foere tæt forbi dens og Sjellands yndige Skovbeklædte Kyster, hvor de enkelte i Skoven adspredte Huse og Gaarde frembyde den behageligste Mangfoldighed. Den nordlige Kyst af Møen er ikke høi, men i Baggrunden saae vi tydeligen Klintens Fjeldstrækning. Fra Koster, ikke langt fra

Stege, hvilken Kjøbstad tager sig godt ud, modtog vi atter Reisende. Her begynde farlige Grunde, hvis hvide Sand man tydeligen kan see; kuns en smal, noget dybere Rende gaaer der igjennem, hvilken vi lykkeligen passerede ved en Sjellandsk Lotses Hjelp. Vi kom nu ud i den aabne Østersøe, og med inderlig Glæde betragtede jeg, tildeels med en Kikkert, de steile sig ud af Havet hævende Klinter af Møen; det er virkeligen et opløftende Syn, og min Længsel efter at see paa min Tilbagereise det Indre af Møen, denne Danske Sveits, forøgedes meget; aldrig endnu saae jeg slige Kyster. Et lignende Syn frembyder den Sjellandske Stevns Klint, hvilken vi kom tæt forbi, medens vi sadde paa Dækket ved table d'hôte. Denne steile halvanden Miil lange Kyst opnaaer paa det østligeste Punkt sin største Høide af 120 Fod; her kneiser Høgerup Kirke omgiven med Træer, nu kun faa Skridt fra Svælget, fordi Stenene ideligen løse sig af, men Bønderne have den fromme Mening, at Gud beskytter sit Dyrkelses-Sted, og allerede nogle Gange ved sin Engel har ladet flytte Kirken længere ind i Landet; dens stolte Beliggenhed er virkeligen beundringsværdig. Kysten bestaaer af Kalk og Kridtsteen, gjennemskaaret med Flint-Lag. Her brydes Kalk, som udskibes. De mange skarpe Kanter og Fjeldrevner see gandske besynderligt ud, dog tager sig Stevns Klint i det Hele ikke saa smukt ud som Møens Klint, fordi hiin ikke har Toppe og Spidser, men er jævn ovenpaa uden al Skov. Store Skove seer man Sønden for Klinten i Vemmeltoft-Kloster-Egn. Paa Klinten er et Fyr. Det høie Møen tabte vi nu lidt efter lidt af Sigte, mod Østen havde vi det store, aabne, mørkeblaae Hav, hvilket ved Horizonten kyssedes af den lyseblaa Himmel; enkelte hvide Seil glede hen ad Bølgerne. Her læste jeg »der Corsar af Biron«¹⁾; intet Sted kunde være mere passende for at læse om Vikinger!

I Kjøgebugt, hvor jeg tænkte paa de Danske Søehelter Niels Juel og Hvidtfeld, øinede vi den Skaanske Kyst i stor Fraliggenhed, og lige for os skimtede vi Kjøbenhavns Taarne. Aftenen var overmaade behagelig, Luften var mildere end igaar, og den dalende Sol forgyldte det speilklare Hav. Rask nærmede vi os det lave Amager, og det endnu lavere Saltholm, meget tydeligen viste sig os Hovedstadens Taarne og den stolte Kristiansborg; paa venstre Haand reiste sig Frederiksberg med sin skønne Omegn. En Kjø-

¹⁾ Byrons Digt »The Corsair« udkom 1820 i Altona i tysk Oversættelse (ved Elise Freifrau von Hohenhausen).

benhavnsk Student Axel Mørch¹⁾, som var kommen til os fra Vordingborg, og med hvilken jeg snart blev bekendt, var min Cicerone. Dog varede det indtil Kl. 9, førend vi kastede Anker paa Københavns Rheed, fordi vi seilede paa den østlige Side af Amager forbi Dragøer og Søebatteriet Prøvesteen og derefter gennem det meget stærkere Søebatteri Trekroner og Lünetten. Da det blev mørkt, heisedes en Lygte op i Masten, for at tilkjendegive vor Ankomst. Vi seilede gennem de mange paa Rheden liggende Skibe, og ved høi Raaben fra Bogspriet betegnedes Kaasen for Styrmanden; vi affyrede et Kanonskud, og nu hørte vi snart flere Baade nærme sig for at modtage os. Hurtigt sprang Mørch og jeg i den forreste og vare saaledes med de første i Land ved Toldboden. Mørch førte mig gennem den smukke Amaliegade, den beundringsværdige Amalia- eller Frederiks-Plads, hvilken, jeg siden skal beskrive, til Hôtel du Nord paa det store Kongens Nye Torv²⁾.

I Løverdags den 2den Sept. maatte jeg først hen paa Toldboden for at lade mine Sager gjennemse af Toldbetjenteren, derpaa fik jeg hos Hudtwalker & Fidler³⁾ at vide ved en Seddel, G. Sybrandt⁴⁾ havde efterladt sig, hvor han havde leiet et Logis for mig, og forfødte mig strax derhen. (No. 195 paa Hjørnet af Laxe- og Squaldergaden⁵⁾ midt i Byen mellem Kongens Nye-Torv og Slots-Pladsen). Samme Morgen gik jeg endnu til Abrahams⁶⁾, boende i Stormgaden (saa kaldet, fordi de Svenske den 11 Febr. 1659 her gjorde det hæftigste, men dog, som bekendt, lykkeligen afslagne Angreb). Abrahams modtog mig med megen Glæde, og vi gjorde strax en Spadseergang sammen. Jeg beundrede vort stolte Kongesæde Kristiansborg, som nu har reist sig af sin Aske (den brændte 1794)⁷⁾. Det er det skønneste Slot, jeg nogensinde har seet, 5 Etager høit, bestaaende af en Hovedbygning med 21 Vinduer i Længden, i Midten over Indgangen med 6 majestætiske Søiler, bærende et

¹⁾ Maaske cand. jur. Axel Møller Mørch, der 1820 fik Guldmedalje ved Københavns Universitet for en naturhistorisk Afhandling.

²⁾ Det Holstein-Holsteinborgske Palæ, som laa paa det nuv. Magasin du Nord's Plads, var 1796 blevet til »Hotel du grand Nord«.

³⁾ Handelshus i Vingaardsstræde.

⁴⁾ C. P.'s Fætter.

⁵⁾ Nu Nikolajgade.

⁶⁾ Cand. jur. Nicolai Chr. L. Abrahams, som C. P. havde lært at kende i Heidelberg 1819.

⁷⁾ Christiansborg blev genopført af C. F. Hansen 1803—28. Slotskirken, der opførtes samtidig, var færdig 1826.

Portal. Ved Siden af Indgangen ere 4 Nicher anbragte for 4 Billedstøtter af vor store Thorvaldson. Til Hovedbygningen slutte sig to store Fløie, hvilke ved Enden ere forbundne ved en Colonnade, saa at en Gaard derved dannes. Omkring 3 Sider af det Hele løbe lavere Sidebygninger med Buegange; deri ere de Kongelige Stalde, Vognremiser, Ridebanen o. s. v. Ved Siden af Slottet hen mod Høiebroe bygges nu Slotskirken med en Kuppel. Da Slottet ligger paa en stor aaben Plads, kaldet Gammelstrand, med en Kanal, hvor Skibe ligge, indtil Høibro-Plads paa hiin Side af Kanalen (Høie-Broe fører dertil), saa kan man meget godt oversee det skønne Hele. Ved Gammelstrand ligger ogsaa Børsen, en stor Gothisk Bygning fra Kristians IV Tid med et besynderligt Spiir, som dannes af 4 sig i hverandre vindende Slinger, hvis Hoveder ere forneden. Mellem Børsen og Kristiansborg ligger Kantselliet, i hvilket næsten alle Rigets Regjerings-Collegier have deres Sæde; det staaer i Forbindelse med Slottet. — Da jeg engang er i denne Egn af Byen, saa vil jeg strax her beskrive det, jeg i de følgende Dage har seet der. Naar man gaaer gjennem Porten mellem Slottet og Kantselliet, saa er paa den venstre Side en Bygning, hvori neden under er Tøihuset, og over dette Kunstkammeret; paa det sidste har jeg været idag i Selskab af Hantelmanns og Massmanns. Her er et meget skjønt Billed-Galleri. Det glædte mig saare meget, at jeg havde været i Dresdens Billed-Galleri, thi nu kunde jeg dog bedre bedømme det Kjøbenhavnskes Værd. Her ere sandeligen mange udmærkede Stykker af den gamle Tydske (Dürer), Italienske (Caracci, Perugino, Bassano) og Hollandske Skole (Rubens, Ruisdael). Et Vandfald af Ruisdael og Mariae Bebudelse hørte blandt andre til de fortræffeligste. Desuden var der en mærkelig Begivenhed af Fædrelandets Historie forestillet: nemlig Margaretha modtagende den Svenske Krone¹). Galleriet, hvor disse Malerier ere ophængte, er ret lyst og smukt, men ikke stort nok, saa at ikke faa ere satte til Side; som jeg har hørt, bygges der i Slottet et større.

I Rustkammeret er det Mærkeligste den store Absalons Hovedskal, Bispestav, Hjelm, Kaarde, Stridsøxe, Pantofler og Pengepunge; Kort Adlers Tyrkiske Trophæer; en Sabel, Keiseren af Marokko har foræret Kristian VII; desuden mange gamle Vaaben. I

¹) Maleri af Gerard van Honthorst (1590—1656): Kong Albrecht overleverer knælende sin Krone til Dronning Margrethe, nu paa Frederiksborg.

andre Værelser findes: Tycho Brahes Stoel, hans Globus, Nordiske Oldsager, (adskillige Guldringe o. s. v.), Herkulaniske Antiquitæter, mange Kostbarheder f. E. Gulddaaser og Pocaler, besatte udenom med Ædelstene, og antike Gemmer af en uskatterlig Værdi, fine Arbejder i Elfenbeen og Træe, Mosaik¹).

Naturalier-Kabinetet er mindst seeværdigt, mange Dyr ere slet udstoppede. En anden Dag var jeg med Abrahams i det med Føie og Rette saa kaldte *store Kongelige Bibliothek*; det er udmærket rigt i alle Fag, og bestaaer visligen i det mindste af 300000 Bind, hvori blandt mange Manuskripter i alle Sprog, som ældgamle Islandske, Danske, Indiske (paa Palmeblade) og andre Orientalske; endvidere mange Bønebøger, hvoraf især nogle Franske ere høist mærkværdige ved de yderst fine Malerier, de ere prydede med; en Bog med mange af de berømmeligste Mænds Haandskrifter. En Skrivebog af Karl XII er ogsaa ret mærkelig. Den unge Forfatter Thiele, som førte os omkring, viiste os ogsaa mange prægtige Kobberstik og Steentrykværker. Hvad Salene angaaer, saa ere de overmaade pene og smukke, alle hvide med Guld-Prydelser, og især gjorde den store Sal det behageligste Indtryk paa mig, den har visligen en Længde af 300 Skridt, og Gulvet er belagt med Marmorfliser. Skade er det, at den ikke er lidt højere, og at Loftet er for simpelt.

Den 7de September.

Jeg har allerede gjort flere Bekjendtskaber her. I Søndags Formiddag, efterat jeg havde bivaanet den danske Gudstjeneste (Provst Gudtfeld) i den med Mennesker opfyldte, ved Gammelstrand beliggende Holmens Kirke, gjorde jeg et Besøg hos Massmanns paa Kristianshavn (saa kaldes den Deel af Hovedstaden paa Amager). Jeg havde Brev til dem fra Gensichen²) i Kiel og en Hilsen fra min elskede Hemsén (hvilken jeg desværre ikke har seet før min Afreise). Den unge Massmann havde jeg seet i Göttingen, og hele Familien modtog mig med megen Artighed. Om Aftenen var jeg der i Selskab. Helst underholdt jeg mig med Moderen og deres Døttre Julie og Guste; ved at tale med den tredie, Emilie, opkom der altid i mig en vemodig Tanke paa min elskede Hemsén. Jeg saae her ogsaa Fru Massmanns Fader, den gamle v. Essen, Deputeret i Rentekammeret, ligeledes Herr Kammerjunker Bentzon og

¹) I Randen er tilføjet: »I Kunstammeret findes ogsaa mange af vore Kongers Portraiter«.

²) Direktor ved Seminarieret i Kiel H. L. T. Gensichen.

v. Kardorp¹⁾). I Mandags gjorde jeg min Opvartning hos Herr Professor og Etatsraad Engelstoft, til hvem jeg havde Brev med fra Falck. Han var overmaade høflig og forekommende mod mig; jeg overgav ham et Exemplar af mit Priisskrift²⁾, og efterat han længe havde talet med mig, havde han endog den store Godhed, selv at føre mig omkring til flere Herrer; Professorerne Rasmus Müller og Werlauff fandt vi ikke hjemme, men derimod den berømte Thorlacius, der strax indbød mig til et Selskab, og den Gehejme Archivarius Etatsraad Thorkelin, til hvem jeg ogsaa havde Brev med fra Falck. Vi drak Thee hos ham, tillavet af hans Frøken Datters skjønne Haand. Alle disse Herrer vare saare venlige mod mig, og vare i Henseende til mit Dansk ikke alene overbærende, men toge det endog meget godt op, at Samtalen med mig kunde føres paa Dansk. Den fine Hofmand Thorkelin har endog beviist mig den Ære at afgive et Visitkort hos mig. I Mandags Aften var jeg hos Matthiesens³⁾, til hvem jeg har faaet Adresse fra Oncle Andersen⁴⁾; her i den fortrolige Familiekrede var jeg ret fornøiet.

I Tirsdags besøgte jeg med den tjenstagtige Abrahams den forhen Westske Malerisamling⁵⁾, hvilken, kjøbt af Kongen, er aldeles offentlig og tilgængelig hver Dag; den indeholder flere udmærkede Stykker, og jeg agter at gaae endnu oftere derhen; vi mødte her Guste og Ernst Massmann med Hantelmans. Derefter gjorde vi en Spadseergang paa de smukke, med Alleer beplantede Fæstningsvolde; vi nød herfra de skønneste Udsigter paa Kjøbenhavns yndige Omegn, i hvilken Forstædernes nydelige Huse, her i en Rad, der adspredte, ligge mellem Alleer, Haver og Landsøer. I Baggrunden hviler Øiet behageligt paa det høiere, hele Egnen beherskende Frederiksberg Slot og Park. Gjennem Rosenborg's Skyggefulde Have, i hvilken det ikke store Slot reiser sig med sine kneisende Taarne (Rigets Klenodier opbevares her i dette Kristians IV Sæde) vendte vi tilbage til Abrahams Huus, hvor jeg atter maatte spise til Middag. Om Eftermiddagen ledsagede Abrahams mig til Frederiksberg, hvor jeg vilde besøge Professor Kolderup-Rosenvinge,

¹⁾ Muligvis Kammerjunker, Ritmester Chr. Ernst Kardorff eller Kammerjunker, Auscultant i Rentekammeret Wilh. Carl Kardorff.

²⁾ »Beskrivelse af Rhodos i den makedoniske Tid«, affattet paa Latin i Göttingen 1818.

³⁾ Grosserer F. C. Matthiessen, Kongens Nytorv.

⁴⁾ Købmand Asmus Andersen, Flensborg.

⁵⁾ En betydelig Malerisamling, samlet i Nederlandene 1802—07 af Konsul, tidl. Rektor i Christianssted, Hans West. Den købtes af Kongen 1807.

til hvem den gode Falck ogsaa havde anbefalet mig. Man gaaer ud gjennem Vesterporten; det første, Øiet falder paa, er Frihedsstøtten, et Hædersminde for Danmarks velsignede Old under Kristian VII, hvilket maa opløfte hver Dannemands Sind. Den temmelig høie Granitstøtte, staaende paa en Basis af hvidt Marmor, paa hvis 4 Hjørner reise sig 4 skjønne, af Wiedevelt arbeidede Billedstøtter, bevidner ved passende Indskrifter en stor Deel af Dannerfolkets, Bøndernes, Frigivelse af det skjændigste Slaveri. Det Hele, opreist paa en ved Træer overskygget Runddeel, gjorde det stærkeste Indtryk paa mig. Frederik! er du endnu »Folkets Ven«, som dine taknemmelige Danske for 30 Aar siden skreve paa denne Hædersstøtte¹⁾, oh! saa gjør, at vi snart kunne opreise en anden Støtte ved Siden af hiin, for at takke dig for den politiske Frihed, du har givet dit troe og hengivne Folk! Med disse Følelser forlod jeg denne mærkværdige Plads. Vi gik lidt til høiere af Forstaden Vesterbroe, for at komme paa den saakaldte gamle Kongevei, hvilken løber langs med en fersk Søe, Sortedam kaldet, med yndige Bredder. Længere hen bøiede vi atter til venstre for at komme ind i den store Frederiksberger Allee. Den bestaaer af 4 Rader Lindetræer, hvilke danne to Veie for Fodgjængere og een for Kjørende. Spadseergangen her er overmaade behagelig; paa den ene Side seer man de skjønneste Enge med græssende Køer, paa den anden Haver med smukke, smagfulde Lysthuse.

I Frederiksberg blev jeg modtaget af Kolderup-Rosenvinge, en ung, herlig Mand, og hans Kone, lige saa artigt og venskabeligt som af alle Kjøbenhavnere. Efter at have tilbragt der halvanden saare behagelige Timer, stødte jeg atter til Abrahams, der havde havt den Godhed at vente paa mig i Frederiksbergs Have. Vi gjorde nu en Spadseergang i denne fortryllende, skjønne Park. Smaa Søer og Bække med smagfulde Broer, grønne Enge med de nydeligste Lystskove og Træegrupper med en lykkelig Blanding af de forskjelligste Løv- og Naaletræer udgjøre tilsammen det skjønneste Hele, man kan tænke sig, og nu Slottet, som kneiser paa en Bakke, og Udsigten man nyder her over Frederiksberg Bye, den store Hovedstad, over Amager og Sundet hen til de Skaanske Kyster, — oh', det er guddommeligt!

Paa Tilbageveien mødte vi Toft²⁾, som jeg havde lært at kjende

¹⁾ Frihedsstøtten rejstes 1792--97.

²⁾ Muligvis cand. jur. G. N. Toft, der 1821 blev Adjunkt i Roskilde. C. P. var i Dresden i Begyndelsen af April 1819, men nævner ikke Toft i sine Breve til Moderen.

i Dresden, og om Aftenen vare vi i Skuespillet, hvor vi saae et lille Lystspil, et Syngespil (De to Virtuoser¹) og et Ballet; jeg morede mig ret godt; Orchestret udmærker sig. Huset selv er just ikke prægtigt, men dog smukt, omendskjændt for lille i Forhold til Stadens Størrelse. Af den Kongelige Familie saaes der: Prinds Ferdinand, Prinds Vilhelm af Hessen med hans Gemalinde Charlotte og Hertugen af Augustenborg²); da hans Kavaleer Grev Blücher nikkede ad mig, saa fattede jeg den Beslutning, imorges at gaee hen til ham for at spørge ham, om det vilde være Hertugen beleiligt, at jeg gjorde ham min Opvartning; men jeg hører, at Hertugen idag er reist til Gisselfeld for at besøge sin Brud, Grevinde Sophie af Danneskjold-Samsøe.

Onsdag Morgen var jeg i Kunstammeret, som jeg allerede har beskrevet. Om Eftermiddagen gik jeg hen i Regentsen (collegium regium) for at gjøre en Spadseergang med Student Gøtsche³), hvilket han havde tilbudt mig, men han var ikke paa Pladsen; jeg mødte derimod paa Gaden Dr. Zeise, hvem jeg havde studeret med i Göttingen. Vi gik sammen ind i Pettaus Kaffehuus paa Kongens Nye Torv⁴) for at tale lidt om de forrige Tider. Efterat vi havde adskilt os, gjorde jeg endnu en Spadseergang til Frederiksberg og var om Aftenen med flere Andre (Fasting, Wilster o. fl.) hos Abrahams for at høitidligholde hans Fødselsdag. Skuespilleren Rosenkilde, hos hvem jeg havde været med Abrahams i Søndag Eftermiddags for at høre 4 stemmige Syngestykker, var ogsaa der⁵). Under Sang og mestendeels meget lystige Samtaler flød Aftenen hurtigt hen.

Den 9de September.

Iforgaars, efterat have ført min Dagbog, gjorde jeg min Opvartning hos Herr Etatsraad Spies, Deputeret i det S. H. Kantsellie (ogsaa til ham havde jeg et Brev fra Falck). Besøget hos ham var

¹) »De to Virtuoser« (eller »Hvor bliver Frosten af?«), et komisk Syngestykke i 1 Akt af Nic. Isonard, oversat af N. T. Bruun. Det havde Première ⁵/₉ 1820 og gik kun 5 Gange.

²) C. P. og Hertugen af Augustenborg havde lært hinanden at kende i Heidelberg i Maj 1819.

³) Muligvis stud. theol. Hans Frederik Gøtsche.

⁴) Enten »Pætaus Kaffehuus«, Gothersgade 27, eller »Pataults Kaffehuus« paa Hj. af Kgs. Nytorv og L. Kongensgade. I Dagbogen er »Pataults« rettet til »Pettaus«.

⁵) Smlgn. Abrahams: Meddelelser af mit Liv (1876) passim. Fasting, Wilster og Rosenkilde hørte alle til Abrahams's Omgangskreds, Wilster var hans gode Ven.

mig ogsaa saare behageligt. Kl. 11 gik jeg paa Runde Taarn (egentlig Trinitatis Kirkes Taarn), en gandske herlig, fast og ærværdig Bygning (paa den smukke Store Kjøbmager Gade) fra vor store Kristians IV Tid, for at see Universitæts-Bibliotheket og Oldsagers Museum. Begge ere paa Trinitatis Kirkens Loft, og hiint bestaaer af 100.000 Bind.

Baade Herr Bibliothekar og Professor Nyerup og Herr Secretair Thomsen vare meget venskabelige mod mig, og toge det ret godt op, at jeg tiltalte dem paa Dansk. Herr Prof. Nyerup viiste mig den betydelige Islandske Manuskriftsamling, og ved Herr Thomsens Godhed (mærkværdigt er det, at han er egentlig Grosserer) fik jeg nøiagtigen at see den første nyligen begyndte Oldsagersamling¹). Den er opstillet i den skønneste Orden og bestaaer af 2 Hovedafdelinger; den første indbefatter Oldsager fra Hedenoldet, og den anden fra den kristelige Tid; denne sidste er atter afdeelt i 2 Dele, hvoraf den ene indbefatter Oldsager hørende til den Katholske Cultus, og den anden Oldsager fra Riddertiden. Samlingen af hedenske Oldsager er den fuldstændigste; i det ene Skab ere lutter Ting af Steen, henhørende til Religionsvæsenet. Her seer man tydeligen, at Kilerne, som saa hyppigen findes i Gravhøie, ere Symboler, fordi man finder dem overordentlig smaa, saa at de ikke kunne have været brugt som Vaaben, endnu ikke dette taget i Betragtning, at de fleste ere gjorte af Flintsteen eller andre mindre faste Stene. Mange Offerknive sees her, mestendeels forfærdigede af Flintsteen, og mærkværdigt er det, med hvilken Kunst Stenen er bearbejdet. I et andet Skab ere lutter Steen-Vaaben, Øxer, Daggerter, Kastestene, næsten alle af de haardeste Steenarter. Derpaa følger i et tredie Skab Oldsager af Metal, henhørende til Religions-Dyrkelsen (Afgudsbilleder, Offerkar o. s. v.), og i et fjerde Skab Vaaben og Redskaber af Metal, hvis Samling ogsaa er meget fuldstændig. Her seer man ret tydeligen Aarsagen, hvorfor man saa sjelden finder Jern-Vaaben i Gravhøiene, men langt hyppigere Vaaben af Erts, hvis Hovedbestanddeel er Kobber. Jern nemlig opløser sig meget lettere, og jeg saae her i Særdeleshed et Sværd, hvis Jern næsten var tilintetgjort af Rust, men hvis blandede Metal, hvoraf Haandgrebet bestod, endnu meget godt havde vedligeholdt sig.

¹) Oldsagsmuseet var oprettet 1807 paa Rasmus Nyerups Initiativ, men aabnedes først for Publikum 1819 under Ledelse af C. J. Thomsen, der 1816 var blevet dets Bestyrer.

Med megen Glæde saae jeg disse med den største Nøiagtighed samlede Minder af vor Oldtid; saaledes f. E. har ethvert af Rigets Landskaber faaet en Plads for Tegningerne af dets Oldsager. — Før jeg forlader denne Samling, vil jeg dog endnu anføre, at man opbevarer her en Messehagel, hvilken har den Mærkværdighed, at Klædet, hvoraf den er gjort, er af en Arabisk Fabrik, (man finder nemlig derpaa Arabiske Bogstaver); dette er et Tegn af Handels-Forbindelse mellem Asien og Europa. Herr Thomsen mærkede sig og strax det Sted, hvor Professor Falck og jeg havde opdaget Offerpladsen Thors Have¹⁾.

Efterat have moret mig næsten i 2 Timer ved disse Oldtids-minder forføiede jeg mig op paa Runde Taarn for at iagttage her med Tilladelse af den unge Astronom Ursin, hvilken Gliemann havde givet mig Brev til, den netop den Dag, den 7de Sept., indtræffende store Soelformørkelse, som i Ribe sees aldeles Ringformig, men her over 10⁰ stor.

Himmelen, om Morgenen overtrukken med Skyer, var nu bleven aldeles klar. Det første, jeg overraskedes ved, idet jeg kom derop, var den store, vide Udsigt, som sandeligen fortryllede mig. For mine Fødder laae rundt omkring mig den store herlige Hovedstad med dens stolte Kongeborg, dens Taarne, høie Bygninger og Masternes Skov i Havnen. Paa Landsiden snoede sig de med Træer beskyggede Volde, længere ud St. Jørgens-, Peblinge- og Sortedams-Søe som et blaat Baand mellem grønne, ved halv skiulte Huse oplivede Enge, Haver og Trægrupper omkring Byen, og i Baggrunden paa den ene Side Fredriksbergs Slot kneisende høit over den deilige Park, paa den anden Side de store Nord-Sjellandske Skove. Og nu Udsigten til Søsiden! oh! hvad jeg derved følte, kan jeg neppe beskrive. Det hele store Sund, hvis herlige blaae Flade oplivedes ved 100—200 hvide Seil, laae udstrakt for mig. Lige over for mig skimtede jeg de Skaanske Kyster, mod Norden tabte sig Blikket paa det høit af Havet opstigende Hveen, og mod Sonden i det ubegrændsede Hav. Lidt efter lidt tog Soellyset af, det hele store Landskab antog et sørgmodigt Udseende, Havets Farve forandrede sig, og dog var Belysningen forskjellig fra Tusmørket; de faa Straaler, Solen havde endnu, varmede mærkeligen mindre. Gjennem brændte Glas og Telescooper saae

¹⁾ I Bjært Sogn (N. for Binderup) ved Kolding fandtes en Stensætning, 100 Fod lang og paa Midten 60 Fod bred, som af Beboerne kaldtes »Thoreshave« (Trap: Hertugdømmet Slesvig. 1864. S. 27).

man endnu tydligere den mørke Maane staaende foran Solen. Ret glad ved, saa godt at have seet denne mærkværdige Naturtildragelse, forlod jeg efter Kl. 3 i Selskab af General Rühl v. Lilienstern Taarnet¹⁾. Endnu maa jeg bemærke om Taarnet, at det er ingen Trappe, som fører op, men en Vindelgang, ad hvilken Peter den Store er kjørt op, broelagt med Muurstene; i Nicherne ere opstillede adskillige i Danmark fundne Runestene. I Observatoriet, hvor Tycho Brahes Byste staaer, saae jeg vor, ved sine Søkort berømmelige Admiral Løvenørn²⁾.

Jeg nød den herlige Aften paa en Spadseergang gjennem Kastellet og forbi den Classenske Have langs med Sundets Strand hen til Kalkbrænderiet. Her satte jeg mig paa en Bænk og læste i Molbechs Ungdomsvandringer i Fædrelandet³⁾. En besynderlig Følelse gjennemtrængte mig ved den Tanke at jeg sad her ved Sundets Strand, Ahnelser om Fremtiden omsvævede min Sjæl. Taksigelses- og tillidsfuld løftede jeg mine Blik[ke] til Himlen. Inderlig glad gik jeg tilbage, et nyt Syn frydede mig udenfor Østerporten. Netop dalede Solen, da jeg naaede Sortedams-Søe, hvis klare Vandflade er indsluttet af yndige Bredder. Øiet glider hen over Søens Blaaf og hviler tilsidst paa den sig i Baggrunden reisende Kongeborg Frederiksberg. Det Hele, overseet i Aftenrødens Skjær, er et af de meest fortryllende Syn, man kan tænke sig.

I det jeg gik gjennem Norges- eller Bredegaden lagde jeg Mærke til en skøn stor Bygning, hvorpaa jeg læste Indskriften: Academia chirurgorum. Om Aftenen var jeg endnu i Skuespillet, hvor jeg saae det for en stor Stad meget lærerige Stykke: Bon ton blandt Borgerstanden⁴⁾. Jeg morede mig ret godt, ogsaa ved Balletdansen.

I Fredags den 8de fik jeg om Morgenen et Besøg af 2 Studenter Steffens (Mediciner) og Nissen (Theolog)⁵⁾ fra Hertugdømmerne, derefter gik jeg til Kristianshavn for at see Dokken. Netop nu laae

¹⁾ Af C. J. Thomsens Protokol over Nyerhvervelser til Oldsagssamlingen 1820 fremgaar det, at Generalen »under sin Nærværelse i København« har skænket to Gaver til Museet.

²⁾ Løvenørn var Leder af Søkortarkivet, som han selv havde stiftet 1784. Han er kendt for sin Kortlægning af de danske Farvande.

³⁾ C. Molbech: »Ungdomsvandringer i mit Fødeland« (1811). Denne Bog har C. P. benyttet som Rejsefører paa sin Fodtur gennem Sjælland. Smlgn. S. 41.

⁴⁾ »Bon ton blandt Borgerstanden«, en Komædie i 5 Akter af Eyre (»High life in the city«), oversat af N. T. Bruun, havde Premiære 4/ø 1820.

⁵⁾ Muligvis Erich Peter Nicolai Nissen, f. 1797 i Sørup Sogn, som 1816—22 studerede Teologi i København.

Linieskibet Phønix af 64 Kanoner deri for at istandsættes. Foruden dette have vi Louise Auguste af 64 og det nye Orlogskib Danmark af 74 Kanoner tilligemed 5 store Fregatter, 4 af 36 og een af 46 Kanoner. De ligge lige overfor Nyhavnen og Toldboden ved de store Søe-Arsenaler. Dokken er bygget under Kristian VI af Greve Danneskjold-Samsøe, og i Særdeleshed er den Gernerske Maskine mærkværdig for at udøse Vandet ud af Dokken; den drives ved Heste.¹⁾ I Kristianshavn ere mange Værfter ligesom det Asiatiske Kompagnies Pakhuse; Hospitalet, kaldet det nye Søeqvæsthuus, er ogsaa en skjøn Bygning. Da jeg engang er i denne Deel af Byen, vil jeg endnu bemærke, at her ere 2 Kirker, en Tydsk, Frederiks-Kirke, og en Dansk med et høit Spiir (paa hvis Spidse man paa en udenom gaaende Vindeltrappe kommer), Vor Frelzers Kirke. Kristianshavn, hvorigjennem en Kanal gaaer, har een Port, Amager-Port, og staaer ved 2 Broer: Knippelsbroe og Langebroe, med det egentlige Kjøbenhavn i Forbindelse. Mellem Knippelsbroen og Toldboden er Stadens egentlige Havn, der synes ikke at ligge saa mange Skibe som ved Hamborg, men det kommer deraf, at de ligge adspredte, grupperviis og mange ogsaa i Byens Kanaler, som i Gammelstrands-Kanal, Nyhavn (egentlig en Indvig gaaende op til Kongens Nye Torv). I Krhavn gjorde jeg endnu et Besøg hos Massmanns og ledsagede en ung Dame, jeg traf der (jeg troer Frøken Holten) hjem. Om Eftermiddagen gjorde jeg Herr Professor Dr. Rasmus Müller min Opvartning, derefter var jeg hos Matthiessens, og sildig om Aftenen var G. Sybrandt hos mig.

Den 11de September.

I Løverdags den 9de gjorde jeg min Opvartning hos Digteren Baggesen, til hvem hans Søn havde givet mig et Brev med. Han var ved meget godt Lune, sandsynligen fordi han nu endeligen er kommen saa vidt, at afreise i disse Dage til Paris. Alt var allerede indpakket, og vi sadde mellem Kufferter og Kister. Fyrigt og flygtigt, som Digterens Aand er, talte han om Politik, »Bort vil jeg fra et Land, sagde han, hvort Alt endnu ligger i Søvn; De og min Søn kunne endnu haabe at opnaae efter haarde Kampe et ønskeligt Maal i Fædrelandet; jeg ikke meer«. Ved mit Svar: »Kæmpe skal vi«, trykte han mig Haanden, og vi skiltes ad.

¹⁾ Henrik Gerner havde bygget 20—30 Orlogsskibe og 1784—85 konstrueret et Pumpeværk til Dokken, hvorved denne kunde tømmes paa ca. 20 Timer ved Hjælp af 24 Heste.

Derefter gjorde jeg med Abrahams en behagelig Spadseergang ud af Kastellets Port; gjennem Nørreport og over det med Bønder opfyldte Kultorv vendte vi tilbage; fra denne nordre Side (paa Farimags-Veien mellem Staden og Søerne) tager sig Byen overmaade godt ud. Paa Veien pilgrede vi som ægte Danske hen til Kirkegaarden (udenfor Østerport) hvor den 2den Aprils Helte ere jordede. En Mindestøtte paa en gammel Nordisk, med Kampestenene omgiven Gravhøi taler med en kort Indskrift et begeistrende Sprog til hver Fædrelands-Søn. Paa Tilbageveien gjorde vi endnu et Besøg hos Hr Fasting, Inspecteur paa Ehlersens Collegium, (hvor 16 Studentere boe). Om Eftermiddagen gjorde jeg min Opvartning hos Herr Etatsraad Engelstoft for at undskylde mig, at jeg ikke kunde efterkomme hans venskabelige Indbydelse til Søndag Midtdag, fordi jeg allerede var indbudt hos Kolderup Rosenvinge. Siden gjorde jeg min Opvartning hos Herr Justitsraad og Bibliothekar Werlauff; hos ham var jeg temmelig længe, og Samtalen var livlig. Med begge Herrer kom Samtalen paa politiske Ting. Engelstoft er ikke just imod en repræsentativ Forfatning, men han troer, at Tiden for den hos os endnu ikke er kommen, at Alt vil finde sig; han vil altsaa villig ikke handle, men see til hvorledes Andre handle; Werlauff derimod er ligefrem liberal.

Endnu vil jeg bemærke, at jeg samme Dag har seet de Kongelige Hestestalde; jeg havde seet skjønnere Heste i Hannover, men Kongens Livspand, de 8 hvid-fødte Heste, havde jeg dog endnu ingensteds seet Mage til.

Søndagen den 10de tilbragte jeg meget behageligt.

Om Morgenens gjorde jeg med min Fætter G. Sybrandt en Spadseergang i Søndermarken, en ikke offentlig Kongelig Park lige over for Fredriksberg-Have, men et Brev fra min Ven Lieutenant Bag-gessen til Slotsforvalteren Øhlenschläger (vor berømte Digers Fader) skaffede mig Adgang dertil. Denne Park har en alvorligere Karakter end Frederiksberg Have. Den taagede Luft voldede, at vi ikke saa gandske nød de skønne Udsigter ved det Chinesiske Huus, hen over Landsbyen Valbye, i Templet, og ved det Norske Huus. Det Høitidsfulde her i Naturen stemte os paa denne Helligdagsmorgen til religiøse Samtaler. Gabriel gik Kl 2 tilbage til Byen, og jeg til Professor Rahbek paa Bakkehuset; han modtog mig venskabeligen. Fra ham forfødiede jeg mig til Professor Kolderup Rosenvinge, hvor jeg var indbudt til et Middagsselskab, men jeg maatte blive hos ham indtil Kl 11 om Aftenen. Min Sands for Familie kredsen, for

selskabelige Glæder, og for min Videnskab tilfredsstilledes her og hurtigt bortflød otte Timer. I Henseende til Naturretten havde jeg den Fornøielse at høre min Anskuelse billiget af den unge interessante Professor; sjelden er jeg saa snart bleven bekjendt med en Lærd, men sjelden har jeg ogsaa truffet en saa i alle Maader elskværdig Lærd, og med Glæde sagde jeg mig, han har fattet lidt Godhed for dig.

Den 13de September.

I Mandags Kl 10 hospiterede jeg hos Professor Kolderup Rosenvinge i hans Forelæsninger over Lovhistorien (han læste paa den saa kaldte Studiegaard (Universitætsbygningen) hvoraf den største Deel ligger i Ruiner siden 1807; man siger at den bliver snart bygget op). Derefter ledsagede jeg ham til hans Bolig i Byen, hvor han viste mig sit skjønne og udmærkede Bibliothek.

Jeg vilde ogsaa hospitere hos Thorlacius og nød indtil Kl 12 det deilige Væir paa Volden (Søndag Eftermiddag havde det endnu regnet), men jeg tog feil af Stedet, hvor han skulde læse, og gik derfor hen til Abrahams. Ham traf jeg ikke hjemme, men hans Søster¹⁾ leverede mig et Brev, og med Glæde kjendte jeg derpaa min elskede Hemsens Haand. Vennens Hjertes Kamp og Længsel, som blev mig, den fortroeligste Ven, anbetret, rørte mig dybt, men Efterretningen om Elvers, at han ikke i Fremtiden vil finde den Himmel, han i saa mange Aar med ømt Hjerte har længedes efter, gjorde mig saare sørgmodig. Tungsendig og Menneskets Skjæbne eftertænkende trængte jeg mig gennem Hovedstadens Vrimlen; jeg vilde bestige Vor Frelzers Kirketaarn, for at husvale der min Smerte om mine Elskede ved at skue, ophøiet over Jorden og ligesom Guddommen nærmere, ned paa dens store Natur, hvilket Syn jo altid for Mennesket er saa velgjørende, i det vi i Naturen bedre end nogensteds indsee Alfaderens Kjærlighed mod sine Mennesker, endog dersom deres hedeste Ønsker blive uopfyldte. Med slige Tanker kom jeg til Kirken, men Manden, som havde den for mig i min daværende Tilstand sande Himmeldørnsøgle, var ikke tilstede, og jeg satte mig derfor paa Kristianshavns Volde, hvor jeg læste og gjenlæste Brevet med dets indeliggende Seddel fra I²⁾). Paa Tilbageveien havde jeg dog den Fornøielse, at møde

¹⁾ Hanne Abrahams (f. 1801). A. havde ikke andre Søsken.

²⁾ Læsemaaden er ikke helt sikker. Muligvis er det en Forkortelse for Jacobine, formentlig Navnet paa Hemsens Forlovede. Smlgn. S. 118, Note 1.

Julie Massmann, Hemsens Veninde; i det jeg ledsagede hende, var det for mig en kjær Husvælelse at kunne tale om vor fælleds Ven.

Om Eftermiddagen saae jeg Herr Major v. Sommer's Samlinger af Malerier, Gemmer og mange Indiske, Chinesiske og Nordiske Sager¹⁾ (Abrahams havde indført mig). Fra denne Nydelse gik jeg til en anden, nemlig paa Comedie for at see et Dansk originalt Syngestykke: Røverborgen²⁾ af Oehlschlaeger, Musikken af Kapelmester Kuhlau; denne er herlig, og det Hele udførtes ret vakkert. Som Tilgave fik vi endnu en Balett.

Igaar agtede jeg at bivaane med Abrahams den Høieste Ret, som holdes i det saakaldte Prindsens Palais³⁾, adskilt ved Fredriksholms Kanal fra Kristiansborg; men vi hørte, at det i de nuværende 3 Maaneders Ferier kun holdes i de sidste 8 Dage af hver Maaned. Vi gik derfor endnu engang paa den Westiske, udmærket skønne Malerisamling. Et Landskab af Lucatelli, et andet af Ruisdael, flere Stykker af Guido Reni, Carraci, Michel Angelo (Amerigi Caravaggio), Rubens, Teniers og af mange andre fortrinlige Mestere lode mig atter føle, som allerede saa ofte, Malerkonstens høie Værd. Om Eftermiddagen gjorde jeg min Opvartning hos Etatsraad Thorlacius, jeg tilstødte ham et Exemplar af mit Priisskrift, hvorimod han beviste mig den Ære, at skjænke mig en Samling af sine Programmer⁴⁾ og at indbyde mig til i Aften. Fra Thorlacius gik jeg til Fredriksberg til min kjære Professor Kolderup Rosenvinge for at følge ham til Etatsraad Ørsted, denne store Danske Jurist, hvilket han venskabeligst havde tilbudt mig. Vi gjorde tillige en saare behagelig Spadseergang gennem Falkoneer-Alleen og over Kjøbenhavns Kirkegaard, kaldet Assistents-Kirkegaard, en sand Gravsteds-Lund, hen til Østerbroen, hvor Ørsted boer lige over for den saa skjønt beliggende Sortedams-Sø, jeg allerede engang har beskrevet. Aftenen var næsten endnu skjønnere end dengang. Dette Besøg var mig meget behageligt; først Kl. 7 gik vi bort, og jeg maatte love at gjentage mit Besøg, naar jeg skulde komme igjen til Kjøbenhavn om et Aar.

¹⁾ En sjælden og betydelig Privatsamling, særlig af etnografiske Ting, samlet af Major C. H. Sommer, senere Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg. Smlgn. Worsaae: En Oldgranskers Erindringer. Kbhv. 1934.

²⁾ Opført 1. Gang paa det kgl. Teater i 1814.

³⁾ Højesteret havde til Huse i Prinsens Palæ 1794—1854.

⁴⁾ Thorlacius skrev i en lang Aarrække Universitetsprogrammernes Afhandlinger. Disse samledes senere i 5 Bd. (»Prolusiones et opuscula academica«, 1806—22).

Ved Østerporten tog jeg Afsked med Professoren med de hjerteligste Taksigelser for hans mig beviste store Godhed; hans sidste Ord var: Kom snart igjen. Jeg ilede nu til Theatret, for at see der Axel og Valborg af Oehlenschlaeger¹⁾, men min glade Forventning blev skuffet, da der var ingen Billetter meer at faae. Det gjorde mig ret ondt, dog fandt jeg mig deri og gik i Pataults Kaffe-
huus for at underrette mig om, hvad der var foregaaet i denne brogede Verden og med hvilket nyt galt Tøi Aristokraterne søge at berolige den oprørte Verden, da de blinde ikke kunne see, at de selv oprøre den!²⁾.

Den 15de September.

Om Formiddagen den 13de gjorde jeg et Besøg hos Mad. Matthiessen, og saae derpaa i Holmens Kirkes Kapel Admiral Niels Juel's (under Fr. III og Kr. V), Tordenskjold's og Gerner's samt flere Andres Gravminder, det førstnævnte er gammelt, det andet det smagfuldeste, af sort Marmor, forfærdiget først under vor nuværende Konge af Dajon³⁾. Orlogskibs-Bygmesteren Gerner's har Suhm ladet sætte. Om Eftermiddagen gik jeg i Selskab med G. Sybrandt og Abrahams med min Fætters Ven, den unge Architect Stark⁴⁾ fra Oldenburg (som studerer her ved Akademiet) ind i vor Frue Kirke, som reiser sig nu af sin Aske⁵⁾; dens Indre gjør dog større Indtryk end dens Udortes; den er stor og en af de høieste Kirker jeg har seet, men — Hvælvingen er ikke af Steen! dette vidner saa gandske om vor Tidsalder!

Taarnet har intet Spiir, men man har sat et Kors derpaa, i hvilken Anledning den vittige Baggesen har sagt: Man deckt jetzt die Flächen mit Kreuzen; desuagtet er Taarnet omtrent 250 Fod høit, ikke meget mindre en det ikke langt derfra staaende Petri Kirketaarn, og man kan herved gjøre sig Forestilling om dets forrige Høide. Derfra gik jeg til Kastellet gennem den livlige Østergade og Amaliagade; jeg beundrede paa Nye, som allerede saa ofte, det skønne Amalienborg, den ottekantede Plads, dannet af 4 Palaisier (Kongens og Dronningens, forbundne ved en Søilegang, Prinds

¹⁾ 12. Septbr. 1820 debuterede N. P. Nielsen som Axel i Oehlenschlägers Tragedie (opført 1. Gang 1810).

²⁾ Der sigtes aabenbart til Urolighederne i Spanien og Neapel 1820.

³⁾ Mindesmærket for Tordenskjold i Holmens Kirkes Kapel udførtes 1818—19 af N. Dajon efter Tegning af P. Malling.

⁴⁾ Nærmere Oplysninger om ham har ikke kunnet skaffes.

⁵⁾ Vor Frue Kirke genopbyggedes 1811—29.

Kristians og et 4de Palais, nu indrettet til Søe-Kadet-Akademi). Gjen-nemsnittet er 150 Skridt, og i Midten reiser sig Frederiks V herlige Billedstøtte, bekostet af det Asiatiske Kompagnie, som Indskriften siger. Frederik den Gode sidder i en ædel Stilling til Hest og skuer til Marmorkirkens skønne Ruiner; han begyndte den, men den er aldrig bleven fuldendt, et sørgeligt Billede af den menneskelige Villies Svaghed!

Men bliver jeg saaledes ved, saa kommer jeg vel neppe til Kastellet. Nu kort og godt, jeg kom lykkeligen derhen for at efterkomme Hr Lieutenant Schepelers Indbydelse til at høre de her garnisonerende Jægeres Musikchor¹). Det var ret behageligt, særdeles da Øiet ikke mindre end Øret havde sine Nydelser ved de mange pyntede Damer, der indfandt sig. Tilligemed forskjonnede den dalende Soel det delige Søe-Landskab, som man overseer fra Kastellets Skyggerige Volde. Mærkeligt var mig det, at Schepeler fortalte mig, at denne Citadelle (Frederikshavn) var bleven anlagt efter Enevoldsregjeringens Indførelse 1663, alene for Kongens Sikkerhed, i Fald at Adelen skulde have angrebet ham. Med den unge Greve Blücher²) gik jeg hjem Kl 7, og skyndte mig at komme til Thorlacius, hvor jeg var indbudt. Samtalens Sprog var ogsaa her alene Dansk, og jeg gjorde ogsaa her den Bemærkning, hvor meget Kjøbenhavnerne bære over med Een, der ikke taler saa godt Dansk som de. Blandt Andre lærte jeg her at kjende den yngre Professor Kall³) og den lærde, men tørre Islandske Professor Finn Magnussen.

Thorsdag den 14de gjorde mig Herr Matthiessen den Fornøielse at føre mig vidt og bredt omkring i Kjøbenhavns Omegn, saa at jeg dog i det Mindste fik et flygtigt Overblik over den, og dens Skjønhed har endnu bidraget til at forøge den Forkjærlighed, jeg allerede har faaet for Kjøbenhavn! Paa den saa kaldte Strandvei kom vi til Charlottenlund, paa høiere Haand det blaae Sund, paa venstre Side en Rad af de smagfuldeste, i Engelske Haver liggende Lyst- og Landhuse, Residentsens Rige tilhørende. Fra Charlotten-

¹) 1816—42 laa Sjællandske Jæger Corps (1 Bataillon) sammen med Jydske Jæger Corps (1 Bataillon) i Kastellet. Schepeler er formentlig en Misforstaaelse for Schepelern.

²) Grev G. v. Blücher-Altona (f. 1798) havde 1819 ledsaget Hertugen af Augustenborg og hans Broder under deres Besøg ved Universitetet i Heidelberg, hvor C. P. havde truffet dem.

³) Orientalisten N. C. Kall, yngre Broder til Historikeren Abraham Kall.

lund, et Kongeligt Jagtslot med smukke Anlæg i Skoven, Kjøbenhavnerne almindelige Fornøielsessted (hvilket 10—15 opslagne Telter bevidnede), gik vi til Bellevue, et Værtshuus, hvorfra man nyder den meest fortryllende Udsigt over Sundet og dets yndigt smilende Bredder. Paa Veien til Dyrehaven (en indhegnet, omtrent $\frac{3}{4}$ □ Miil stor Skovegn) gik vi gennem Grev Schimmelmans Park, Emilia's Kilde, hvorfra det paa en Pynt romantisk liggende Fiskerleie Torbek tager sig overmaade godt ud. I Dyrehaven ligger det lille, men for den skønne Udsigts Skyld høit byggede Jagtslot Eremitage; vi saae til vor store Fornøielse flere Flokke af Raa- og Daadyr og af Hjorter af 20 til 80 Styk. I Fortunen, et eenligt Huus i Skoven, spiste vi til Middag; paa Veien derfra til Lyngbye beundrede jeg den venlige Egn, hen ad Bernstorf (hvilket Gods Familien har solgt!); og Lyngbye selv med sine pyntelige Huse (mestendeels beboede om Sommeren af Kjøbenhavnske Familier), der fremtite med den ærværdige Kirke af Frugttræe-Lunde, indtog mig overordentligt. Udsigten fra Kirkebakken over Lyngbye-Søen til Fredriksdals Skov er usigeligt skøn. Efter $\frac{3}{4}$ Timer vare vi (gennem Sorgenfrie, et Lystslot med Park, Prinds Kristian tilhørende) i Fredriksdal, beliggende i en af de deiligste Skovegne, jeg nogensinde har seet. Eierne er Grev Schulin, til hvem jeg havde Brev med fra Etatsraad Berger, men jeg traf ham ikke hjemme.

I de Jægerhuset omgivende Træers Skygge hvilede vi og drak Kaffe, ligeoverfor os laae Slottet eller Landhuset med dets Have. Gartnerens og andre Huse tittede nydeligen frem af Buskene. Fra en nærliggende, med en Kreds af Træer beplantede Bakke nød vi en større Udsigt over den deilige Skov-Egn, som endnu meget forskjønnes ved den ikke ubetydelige Fure-Sø; paa en Skovbegrøet Odde i den ligger Godset Dronninggaard, og til høiere skimter man det nydelige Lyngbye.

Men unægteligt, det Interessanteste for mig var Fredriksdals-Sø¹⁾, ved en Skovbegrøet Bankestrækning adskilt fra Fure-Søen. Glad overrasket blev jeg ved at see den fra Skovbanken bølgende dybt under mine Fødder; paa den modsatte Sides Høider stiger en mørk Gran-Skov op, blandet hist og her ved det livligere Grønne af Birker, og Søens Bredder ere omsnoede med Ellebuske. Vi gik omkring Søen, mellem denne og Granernes Skygge. Lidt efter lidt

¹⁾ Den nuværende Bagsværd Sø.

taber sig Egnens alvorlige Character og gaaer over i den yndigste og blideste, man kan tænke sig, naar man beundrer fra Aldershvile Søeodde den modsatte blidt sig ophøiende, med de skjønneste Bøge begroede Bred, forskjønned ved flere smukke Landhuse; Friederike Bruun's ligger lige overfor, bygget aldeles i Smag af en Italiensk Villa med en Pavillon og Have, saa at man troer sig forflyttet til de Boromæiske Øer¹⁾.

Ugjerne forlod jeg dette yndigste Landskab, jeg nogensinde har seet; kuns den Tanke trøstede mig, at jeg i Fremtiden endnu ret ofte kunde besøge disse Egne, hvor Naturen har formælet sin Alvor og sin Ynde, og som syntes mig ret skabt for Kjærlighed.

Over Bagsvaer og Gladsaxe kom vi til Gjentoft (³/₄ Vei fra Kjøbenhavn); smukt reiser det sig med sine Alleer og de mange pyntelige Boliger af Residentsens Indbyggere blandt smukke Bønderhuse ved en liden Søe. Den store udødelige Bernstorff havde her Besiddelser, og hans, tidligere end alle andre, frigivne Bønder have taknemmeligen sat ham en Hædersstøtte ved Siden af Landeveien til Kjøbenhavn²⁾.

Først Kl halv 7 kom vi tilbage efter den Nydelsesrige Spadseergang af 4¹/₂ Miil.

Jeg skyndte mig for at komme endnu til Etatsraad Thorkelin for at tage Afskeed; jeg maatte der blive hele Aftenen, og skjøndt vi strede over Finantsforvaltningen, bad han mig dog meget venligen at besøge ham, saasart jeg om 1 Aar kom tilbage.

Helsingør den 17de Sept.

I Gaar har jeg da forladt det kjære Kjøbenhavn, og er lykkeligen kommen herhen. Om den sidste Dag jeg tilbragte der er ikke meget Meer at sige, end at den bestod for mig i en Række af Afskeds-Scener, hvilke dog vare mig mindre ubehagelige, da jeg har det visse Haab om at komme igjen. (Hos Massmann's kunde jeg ogsaa gratulere det unge Brud-Par, Kammerjunker Benzons og Emilie).

Før jeg forlader Kjøbenhavn ogsaa paa Papiret, vil jeg endnu bemærke, at det er den skjønneste Bye, jeg nogensinde har seet (foraarsaget tildeels ved de flere Ildsvaader, 1728, 1795, 1807, af den sidste ere endnu Spoer, da man finder flere Tomter paa Byens

¹⁾ Friederike Bruns Landsted Sophienholm var opført 1773—75 og ombygget 1803. De Borromeiske Øer ligger i Lago Maggiore.

²⁾ Støtten for J. H. E. Bernstorff rejstes 1783.

nordre Side). Berlin har enkelte prægtigere Dele, men Kjøbenhavn er et langt skjønnere Heelt. Forholdet mellem Gadernes Brede og Husenes Høide (meest 4 Stokværker) og deres Livelighed er her langt bedre; med eet Ord Kjøbenhavn er takkelig og paa nogle Steder ogsaa prægtig. De meest levende Gader ere Østergade, Store Kjøbmagergade, Vimmelskiftet, Fredriksberg-Gade, og de skjønneste Amalia-Gaden, Norges eller Bredegaden, hvori Landcadetternes¹⁾ og det Chirurgiske Akademi, i hiin udmærker sig det uhyre Almindelige Hospital, 330 Fod langt, Fredriks Hospitalet, og det Classenske Bibliothek, hvilket jeg ikke har faaet at see.

Med det behageligste Indtryk forlod jeg da igaar Kl 8 min Hovedstad i hver Henseende. Veien indtil Torbek har jeg allerede beskrevet, og det hjælper ikke, at jeg beskriver enkelte Gjenstande, som bedst have behaget mig, for hele Strandveien frembyder en uafbrudt Række af de skjønneste Søe-Landskaber. Sundets hele Kyst er en idelig Afvexling af lave Odder og høiere Bankehoveder, af Skove (hvis Grønt var langt livligere end i Aar ved Kieler Fjord) og Enge, med smukke Fiskerleier (Skovshoved, Vedbek, Rongsted) og Herregaarde. Een af de skjønneste Udsigter nyder man fra en Gravhøi (hvilke ikke ere sjeldne i denne Egn) ved Frydenlund, fra Hveen (berømt ved Tycho Brahe) til Kjøbenhavn, hvis Spire man skimter i den fjerneste Taage; lige overfor ligger Landskrone i Skaane; en Dansk Fregatt og flere andre Skibe, seilende forbi med fulde Seil, forskjønnede det Hele.

Fra Smidstrup til Sletten fandt jeg Leilighed til at kjøre; Veien førte over en Broe over Nivaaen, hvis Havn ikke meer er brugbar. Langs ved en deilig Skov, bestaaende af smukt blandede Naale- og Løvtræer, kom jeg snart til Humlebek, et Fiskerleie med en liden Havn, dannet ved 2 konstige Diger (en Miil herfra). Her leiede jeg, for en Bankdaler Sølv, en Baad til Helsingør. Glad i mit Sind gyngedes jeg hen paa Sundets squalpende Bølger, nydende den deilige Udsigt til den Danske Kyst med Byer, Gaarde, Teglbærnderier, Møller omsnoede ved Skove og Trægrupper; i Baggrunden skinnede Helsingørs røde Tage, netop belyst af Aftensolen, og bagest kneisede Kronborg Slot med sine ærværdige Taarne, et Minde af Frederiks II Tid. Paa den Skaanske Kyst, der meer og meer nærmer sig den Sjellandske, øiner man tydeligen Helsingborgs Huse og det gamle Taarn paa Banken. En ung, virkelig smuk

¹⁾ Landkadetakademiet havde til Huse i den nuværende Landsretsbygning i Bredgade.

Fisker var min Styrmand, en sand Dansk i det Indre og det Ud-vortes (blaae Øine og blonde Haar). Han vidste ret godt at svare. Vi landede lykkeligen i Helsingørs lille Havn; min Modtagelse paa Landet var intet mindre end civile, men aldeles militærisk; en Soldat med Gevær i Arm tog mig strax i Beslag og førte mig til den Vagthavende Officer, og denne sendte mig atter paa en civile Maade med en uvæbnet Soldat til Pas-Comptoiret, hvor $\frac{1}{3}$ Rbdaler Sølv syntes mig dyrt nok for Viseringen¹⁾.

Som almindelige Bemærkninger over min Reise i Gaar vil jeg endnu tilføie, at jeg saae mange Frugttræer paa min Vei; Husene endog i Fiskerleiene vare mestendeels reenlige og ikke slet byggede. Som i Kjøbenhavns Omegn stode ogsaa her ved Ladegaardene store Hæsse af Korn, da Høsten i Aar har været saa rigelig, at hine ikke have kundet modtage den hele. Bondekarlen, som jeg en Stund kjørte med, sagde mig ogsaa, at næsten Alle begyndte her at mergle. Den megen Regn i Sommer har for denne Egn ikke været skadelig, da den er lidt sandet.

Helsingør Middag.

I Morges har jeg allerede seet mig om. Jeg bragte mit Anbefalingsbrev fra Matthiesen til Hr. v. Mehren, en Kjøbmand i Strandgaden; denne indbød mig til i Middag, og da jeg yttrede mit Ønske at see det Indre af Kronborg, saa gav han mig en Person med af hans Comptoir. Men det blev os ikke tilladt at see Fæstningen (der ligger paa Pynten af en lav, sandet Odde). Vi gik derfor gennem Alleen til Marienlyst eller Kongens Have paa den nordvestlige Side af Byen. Det lille Slot ligger ret smukt ved Foden af en Skovbegroet Bankestrækning. Kunsten er kommen Naturen lidt til Hjælp, og man nyder de deiligste Udsigter hen over Byen og Slottet til Sundet, hvor jeg talte omtrent 70 Skibe. Det Danske Vagtskib, Orlogsbriggen Bornholm af 18 Kanoner, udmærkede sig ved et grønt Flag fra Toppen, og jeg hørte, at det var det saakaldte Quarantaine-Flag. Vi fulgte denne deilige Bankestrækning, fra hvilken jeg beundrede Kullen's høit op af det brusende Kattegat stigende blaae Fjelde, indtil vi øinede Fabrikbyen Hellebeks røde Tage. Her er et Geværfabrik, Kanonstøberi, Væverier og andre Fabriker, tildeels indført ved Hugenotter. Langs ad Stranden gik vi

¹⁾ Den almindelige Takst for Paategning af Pas i Indlandet var 10 Sk., men i Helsingør (fra 1816) og i København var Pasgebyrene højere. Paategning af indenlandsk Pas kostede her 2 Mk. eller 32 Sk.

tilbage og kom en Skandse forbi. I Byen hørte jeg det smukke Kronens Regiments Janitschar-Musik¹⁾ og besaa St. Olufs Kirken; dens Altertavle af Frederiks III Tid er skjaaen i Træe og fremstiller Christi Historie; i forrige Aarhundrede er den paa en Kjøbmands Bekostning rigeligen bleven forgyldt. Ved Messingpiller er Choret adskilt fra den øvrige Kirke. Her ligger ogsaa den ved sin Fædrelandskjærlighed i Fredriks III Svenske-Krig sig saa meget udmærkende Hans Rostgaard begravet. Et Billede hænger her som et Minde om Herluf Trolle, ligeledes seer man de Ulftanders og mange andre adelige Familiers Vaaben i Kirken. Endnu vil jeg bemærke, at St. Oluf forestilles som en harnisket Mand, trædende paa en Orm med Menneskeansigt (sandsynligen: Hedenskabet). Foruden denne Kirke er her endnu en anden, hvor ogsaa prædikes Tydsk.

Fredensborg den 17de Sept.

Jeg fortsætter her Beskrivelsen af denne Dag. Jeg lærte i Middag i Herr v. Mehren og Kone en elskværdig Familie at kjende, et lykkeligt, ømt Ægtepar med muntre Børn. Dybt følte jeg deres Himmel, og et Ønske opstod i min Sjæl! Jeg saae her ogsaa en Professor Møller, Director af den her værende med 6 Lærere besatte lærde Skole. Vi drak Kaffe i et Værelse, fra hvilket man nyder Udsigten over Havnen til det herlige Sund, og Kl 4 forlod jeg med hjertelig Taksigelse den elskværdige, vel ikke Ynglingens Følelse ahnende Familie. Gjennem Steengaden, den smukkeste af den 636 Huse store Bye, som lever meest af de Gjennemreisende og ved at forsyne Skibene med det Fornødne (Anlæggelsen af en større Havn forbyder Kjøbenhavns Handels-Interesse) førte min Vej mig udaf Byen. Landet hæver sig betydeligt, saa at jeg nød et smukt Tilbageblik paa Byen og Sundet. Efter en halv Time naaede jeg Skoveggen. Inderligt fornøiet over min Reises lykkelige Begyndelse pilgrede jeg frem, skjøndt Himlen mørknedes, men det forskjønnede i mine Øine Egnen, især da et Fjeld (Kullen) kneisede i Baggrunden. En god halv Miil fra Helsingør ligger Landsbyen Gurre ved den med tykke Skove omgivne Gurre Søe. Med hastende Skridt skyndte jeg mig derhen, thi Danmarks Konge Valdemar III kaldte paa Danmarks Søn. Her havde denne drabelige Fædrelandets Beskytter et Slot, og Gamle og Unge vidste mig at vise Valdemars

¹⁾ Den nuværende 4. Bataillon hed 1808 – 39 »Kronens Regiment« og havde Garnison i Helsingør og paa Kronborg 1804 – 62.

Slotsbakke; denne ligger mellem Veien og Søen, et herligt Oldtidsminde. De underjordiske Ruiner ere overgroede med unge Træer, Tjørn og vildt Krat; et ungt friskt Liv skjuler det forgangne, afdøde. Man seer paa to forskjellige Steder 5 Alen tykke og Mandshøie Kjeldermure, i een Hvælving ere Trærødderne besynderligt groede gennem Stene, og man gaaer i egentlig Forstand under Trærnes Rødder. Jeg glædede mig usigeligt over Alt dette, og den opgaaende Maane erindrede mig først, at jeg ikke længere kunde dvæle i Tilintetgjørelsens Rige, men at jeg maatte opsøge menneskelige Boliger. Jeg fortsatte da min Vei over Marianelund meest gennem store Skove; den blide Maane var mig en Ven i Nøden, især da jeg engang forvildede mig; men ved en Bonde, der ogsaa vidste at fortælle om den vældige Jæger Kong Valdemar og om hans Slotte ved Gurre og Søeborg, blev jeg bragt paa Kongeveien. Glad var jeg, da jeg halv 9 naaede mit Maal Fredensborg 2 smaae Miil fra Helsingør. Fredensborg hører under Birket Kronborg i Frborg Amt, hvis Birkething i Esbonderup, Norden for Esrom.

Slangerup den 18de Sept.

Her sidder jeg i denne lille fordums Kjøbstad, som man ikke kan skjelve fra en Landsbye, da næsten alle Huse er Bønderhuse med Straatag. Regnen har drevet mig herind, da jeg ellers havde besluttet i Dag at naae Frederikssund; dette ligger en lille Miil herfra ved Roeskilde-fjord og var fordem Slangerups Ladeplads, men fik af Frederik III Kjøbstadsrettighed; og da dets Beliggenhed er langt fordeelagtigere, saa var Intet naturligere, end at Alt trak sig lidt efter lidt derhen, og at i Slangerup kuns Jordbrugerne bleve tilbage, (der nu aldeles klæde sig som Bønder) og to eller tre Kræmmere. Nutiden har altsaa intet Mærkværdigt uden maaskee dette, hvad der følger af min Beskrivelse: at man maa ønske Kjøbstaden Navn af Landsbye (Siden har jeg erfaret, at den virkelig 180[9]¹⁾ er formeligen bleven erklæret for Landsbye) men Fortiden udmærker sig derved, at vor Konge Erik Eiegod er født her, ligesom i senere Aarhundreder Kingo.

Nu til Fortællingen af min behagelige Dagreise.

Først imorges saae jeg, hvor behageligt det Sted var, jeg befandt mig paa, hvilket jeg iaftes i Mørket neppe havde ahnet. Den

¹⁾ Det sidste Tal mangler. Formodentlig har C. P. ikke, da han skrev denne Bemærkning, husket det nøjagtige Aarstal (1809), men tænkt sig at føje det til senere.

smukke Bye Fredensborg ligger med sine smukke, tildeels Kjøbstadsboliger lignende, Huse, adspredt mellem Haver og de meest maleriske Trægrupper. Jeg biede ikke længe mellem Husets Vægge, men forlod det strax for at nyde den skønne Morgen i Naturen, her forskjønned ved Konsten. Først gik jeg over Slotspladsen ind i Parken; den store høie Skov er paa alle Sider gjennemskaaet med lange Alleer, og de frie Pladse ere prydede med Billedstøtter. Paa den store Plads foran Slottet seer man lige overfor tvende Marmor-Ballustrader, paa den ene Side med Dania holdende Danmarks Vaabenskjold, de enkelte Provindsers Vaaben ere opstillede paa begge Sider, og paa den anden Side ligeledes Norvagia. Meget passende er det ogsaa, at bag denne kneise høie Grantræer, bag hiin tykke Ege- og Bøgetræer. Mærkværdigt er ogsaa den saakaldte Normandsdal. Paa en Runddeel med Terrasser ere over 100 Norske Bønder og Koner af forskjellige Egne i deres National-Dragt, af Sandsteen udhugne, opstillede. Interessant er det, men uden levende Mennesker blandt disse ubevægelige Figurer er det Heele lidt dødt. Derfra gik jeg paa en sig slyngende Vei ned til Esrom Søe. I Slottet, hvilket ikke udmærker sig, saae jeg kuns een Sal med ikke slette Malerier, forestillende Scener af den Trojanske Krig; ikke ret passende er det, at paa det hvælvede Loft ere 4 store nyere Tildragelser: Frederik IV sluttende 1720 den Fredriksborger Fred; Kr. VI takkende Danneeskjold-Samsøe for Dokkens Indretning; Fr. V sluttende en Tractat (sandsynligen med Russland), og Kr. VII giftende sig. Før jeg forlod Fredensborg, nød jeg endnu en Udsigt, der langt overtræffer den, som man har fra Slotshaven over Esrom Søe; fra Værtens Have nemlig udbredte sig et Landskab for mine Øine, indeholdende den yndigste Blanding af Skove, Enge og Vande. — Landsbyen Fredensborg har omtrent 60 Huse og staaer under Frederiksborg-Amt, Kronborg Birk; Birkething holdes i Esbonderup Norden for Esrom. Jeg roede over Esrom Søen, øinede i Norden det forrige Kloster Esrom, i Sonden den deiligt beliggende Steenholms Mølle (Søen er mellem disse 2 Steder 1 Miil lang og har 3 Miil i Omkreds).

Jeg landede ved Kirkebyen Nøddeboe. Min Fører gennem Skoven til Fredriksborg fortalte mig, at denne af Kampestenene med runde Taarn og Spiir bygte Kirke var den ældste i Landet, vel at mærke af Anno 1; han vidste ogsaa at fortælle om Kong Valdemar, og at han endnu susede gennem Luften med sin Jagt;

de Kongens Sølvpenge opslugende Jøder¹⁾ vare ogsaa Gjenstand af vor Samtale. Endelig viiste sig det ærværdige Frederiksborg, reise sig med sine vældige Mure og høie Taarne ud af en Søe, indsluttet paa to Sider af den lille Kjøbstad Hillerød (med et Par hundrede Huse og en Latinsk Skole). Slottet er en af de skjønneste Gothiske Bygninger, jeg nogenlunde har seet, atter et Værk af vor store Kristian IV.

Jeg biede ikke længe for at see dets Indre. Over den første Port fra Byen læser man endnu Aarstallet 1562, hvilket altsaa er endnu fra Frederiks II Tid, der først byggede her et Slot. Gjennem to Slotsgaarde, adskilte med en Vandgrav, kommer man til Hovedbygningen; paa flere Steder seer man Rigets Vaabener udhugne i Steen paa samme Maade som de ere fremstillede i Kristians IV Udgave af Jydske Lov²⁾. Først saae jeg den prægtige Slotskirke, som tilligemed er Hillerøds Sognekirke; den er hvid med mange Guldprydelser, Gulvet er Marmor, ligesom Alteret og flere Søiler. Altertavlen er af Ibenholt og massivt Sølv, tildels forgyldt med Christi Historie; iligemaade Prædikestolen. Den store Kongelige Throne af rødt og hvidt Fløiel med gyldne Kroner paa og et Teppe af lilla Fløiel, indrettet saaledes ved den sidste Kroning gjør Kirken mindre, da den ikke staaer gandske i Baggrunden; denne er ophøiet og var bestemt for Thronen, men da Biskoppen erindrede, at Kongens Throne ikke burde være høiere end Guds Alter, saa blev den nedrykket. Paa Galleriet hænge alle Elefantridderes og Storkorse af Dannebrog's Skjolde (i andre Værelser de ældre, afdeelte efter Kongerne). Kongens Stoel i Kirken er gammeldags af Ibenholt og Muskatræe. Af de andre Værelser er Riddersalen og Conseil-Salen (denne af Kr. V) ligesom det Kongelige Pars Sovestue særdeles mærkværdige. Fra Vinduerne seer man Slotshaven, hvor Kristian IV blev født. Man finder i Slottet mange Malerier, forestillende Tildragelser af den Danske Historie, og alle vore Kongers Billeder. Med den største Interesse saae jeg, som Dansk, alt dette og gik fra Slottet til den ved Søen liggende Jægersbakke hvorfra Slottet tager sig bedst ud.

Klokken halv 4 fortsatte jeg min Reise til Slangerup (2 Miil);

¹⁾ Under Jødefølgelserne 1819 havde man fremsat den Beskyldning, at Jøderne opkøbte alt gammelt Sølv og Guld og udførte det af Landet, hvorved de trykkede Kursen og forøgede den almindelige Forarmelse.

²⁾ Fra 1590 (plattysk Oversættelse 1593), hvori det kgl. Vaaben er afbildet.

da Regnen snart begyndte, saa var det mig kjært at kunne kjøre $\frac{3}{4}$ Vej (eller age, som de her sige) med en Bonde, der som alle Sjellandske Bønder kjørte meget rask.

Roeskilde den 20 de Sept.

Da Regnen syntes at høre op, saa besluttede jeg i Gaar at gjøre Omveien over Fredrikssund herhen. Efter halvanden Times Gaaen var jeg i denne lille Kjøbstad ved Roeskildefjord, og gjorde herfra over Fjorden en Tour til det en halv Miil derfra liggende Jaegerspriis (Prinds Kristian tilhørende). Man kommer først gjennem en herlig Ege-, Bøge- og Birkeskov og siden gjennem store saaede Naaleskove af Fyrre-, Lerke- og Grantræer, som til min Glæde stode i frodig Væxt; man kommer gjennem Byen Nedre Draabye til det lille uanseelige Slot med en stor Park¹⁾. Det Interessanteste er den saakaldte Julianehøj, en gammel med en Port lukt Gravhøj; Hvælvingen under Jorden er 26 Fod lang og 4 til 5 bred, bygt af uhyre Kampesteen, saa at 7 indtage hele Længden. Fra Høien, besat med Marmorstøtter med hedenske Kongers Navne paa, oversaae jeg den store af Stormen vildt oprørte Isefjord.

Kl. 1 fortsatte jeg min Marsch, strax uden for Frederikssund saa jeg allerede Roeskilde Domkirke (i en Frastand af 3 Miil). Denne Vei gaaer gjennem et frugtbart, vel dyrket og godt befolket Land, men er eensformig. Det mærkværdigste ere mange Gravhøie med en Steenkreds og i Midten store Kampesteene, ofte paa Underliggere.

Norden for Værebroe Mølle er Kong Frodes Begravelsessted, i hele Egnen bekjendt under Navn af Frodebjerg²⁾. Den ligger eller har ligget (thi man seer Spor af gammel Gravning her) paa en Bakke, som har ogsaa det Mærkværdige, at den bestaaer paa den østlige Side af Kalklag med Flintsteen i. Steenkredsen der har den betydelige Omfang af 200 Skridt bestaaer nu kuns af faa Kampesteene, og nogle vare allerede sprengte for at benytte dem. Kl 7 kom jeg hertil og tilbragte Aftenen hos Bredstorf³⁾.

¹⁾ I Marginen er tilføjet: »Ind i denne, der indeholder mange store Danske Mænds Mindestøtter, kom jeg desværre ikke«.

²⁾ En naturlig langstrakt Banke, benyttet som Grusgrav, paa hvis Top der skal have staaet en Stendysse, ifølge Sagnet Kong Frodes Gravhøj.

³⁾ Naturvidenskabsmanden J. H. Bredsdorff, som 1819—21 var ansat ved Roskilde Katedralskole. C. P. har sikkert truffet ham i Tyskland, hvor B. havde været paa Studierejse.

Som almindelige Bemærkninger over min Reise hidindtil vil jeg endnu anføre det følgende: Landet er vel dyrket, men Gjærder savner man i det jævne Land; jeg saae næsten alle Bønder pløie med 4, ja nogle Gange endog med 6 Heste, Plougene syntes mig ogsaa at være større end i Sønder-Jylland; Hestene ere smaa, men godt i Stand, og Bønderne pleie at kjøre med deres ikke store Vogne temmelig raskt. Husene ere i Almindelighed smaa, og i Aar langt fra ikke store nok til at modtage den velsignede Høst, saa at næsten overalt store Kornhæsse staae uden for Ladene. Jeg finder ikke, at de nordøstlige Sjellændere staae tilbage for de østlige Holstenere, tværtimod ere de høfligere; i Almindelighed ere de ikke store. Mandfolket bærer, naar det er gandske paaklædt, Kofter af grøn eller, særdeles de Ældere, af den Danske National-Farve, rød; de sidste bære og for største Deelen Haaret saa langt, at det bedækker Halsen. Qvindekjønnen bærer temmelig korte Taille, og naar det er pyntet, næsten altid røde Trøier; undertiden er Ærmerne alene røde; Skjorterne ere af selvgjort Tøi, meest af mørk Farve; Huerne med Baand bedække den største Deel af Hovedet, og Haarene ere tilbage kæmmede; det Hele seer smukt ud. I Skovegnen ere mange Kulsviere, men jeg saae ingen. Af Vildt findes ogsaa Grævlinger. Ved Frederiksborg saae jeg mange Heste af Stuteriet græssende paa Skovengene.

Roeskilde den 21 Sept.

Roeskilde, denne gamle Kongestad og Bispesæde, er nu kuns en lille, men hyggelig Bye (2100 Indbyggere) med en bred Hovedgade (Ahl-Gade, maaskee Adelgade), et Kongeligt Palais og to Kirker: Frue og Dom-Kirken. Denne sidste er Byens største Mærkværdighed; jeg beundrede allerede om Aftenen, da jeg gik til Bonde-thing (Gaden hvor Bredstorf boer) den høie ærværdige Bygning med sine to Taarne i Maaneskin, og igaar Morges saae jeg den indeni. Den temmelig frie Kirke frembyder et herligt Syn, den er 120 Alen lang, Hvælvingen er 80 Fod høi, og Lyset falder meget godt. Prædikestolen er af Marmor, og Altertavlen konstigt skaaren i Træe. Man grebes ved en underlig Følelse, ved den Tanke at man befinder sig paa Begravelsesstedet af saa mange af vore Konger. Her ligge Harald Blaataand, der forflyttede Kongesædet fra det hedske Leire herhen, Svend Estridsøn med hans Ven Bisp Vilhelm (disse i Piller), Dronning Margaretha og alle vore Konger og mange af deres Børn siden Kristian III; denne og Frederik II have præg-

tige store Marmor-Epithier med deres Billedstøtter i et Side-Kapel. Ved Alteret ligge Frederik IV og Kristian V med deres Dronninger i herlige Marmor-Liigkister; i Gehvælvten ligge i Metall-Kister den store Kristian IV (hans Kaarde ligger paa Kisten) og Fredrik III; Kristian VI, Fredrik V og Kr. VII, hvis Marmor-Liigkister snart ere færdige, skal flyttes til det nye tilbygte Kristians VII Kapel¹). Ogsaa Saxo ligger i Gangen under en Steen uden Opskrift; den behøves heller ikke. Længe vankede jeg her omkring, ledsaget af mine Kongers Aander og fordybet i deres Historie, om hvilken man mindes ved deres Gravminders Basreliefs. Om Eftermiddagen saae jeg i Selskab af Bredstorf ikke mindre interessante Gjenstande. Jeg kunde ikke være i Roeskilde uden at see Leire-Egnen, Middel-punktet af vor ældste Historie. Vi gik først til det Grevelig Holsteinske Slot Lethrabort (1½ Miil), meest gennem en uhyre lang snorret Allee i samme Egn, som er riig paa Skove; Slottets Kapel og Engelske Have med Bjerg og Dal, herlige Enge og Lunde er ret smuk. Nordost for Slottet er Herthadalen; vi ilede hen i Lunden for gandske at forflytte os i Nordens graae Fortid. Visseligen have Stamfædrene med Glæde skuet ned paa deres yngste Sønner, der saa andægtigen vankede omkring og søgte her paa dette mærkværdige Sted, hvor Nordens ældste Beboere dyrkede deres legemlige Moder Jorden, bedre at begribe den lønfulde Fortid. Her saae vi endnu den lille Søe, hvor Herthas Offerdyr tvættes! Mellem Herthadalen og Roeskilde ligger det gamle Leire, nu en liden Bye uden Kirke ved Kornerup-Aae. Her herskede Skjold, Dan, Gorm med Thyra, men kuns faae Spoer minde om Egnens forrige Vigtighed.

I en Have ligger endnu en Steen, kaldet Dronningstoel; Norden for Byen er Hyldehøien, Sonden for Byen Hestbjerg, hvor Dan Mikillat skal være begravet med sin Hest; Østen for Byen saae jeg en stor aflang Steenkreds, sandsynligen enten en Offer- eller Thingplads. I hele den høie Egn ere desuden mange Gravhøie.

Om Aftenen indførte Bredstorf mig hos Professor Bloch (Rector). Blandt hans Døtre indtog den høie Thora mig med sit blide quindelige Væsen, sine Sjølefulde Øine²), Antonie ved sin — aldeles Græske Næse, den første jeg har seet. Denne Aften var mig ret behagelig. Førend jeg forlader Roeskilde vil jeg endnu bemærke,

¹) Nu kaldet Frederik V's Kapel, opført 1774—79 af Harsdorff, men først fuldført 1825 af C. F. Hansen.

²) I Randen er senere tilføjet: »Hun er bleven min!«

at Byen ikke meer strækker sig ned til Fjorden, Agerland og Bønderhuse indtage denne Strækning; dog var den nærliggende Lands-Bye Bjerg ved Fjorden med Jørgenskirke aldrig Deel af Byen. Norden for Byen ligger Voldstedet af Haraldsborg, i Bjerg skal ogsaa være et gammelt Slots Voldsted.

Jeg har skrevet herfra til Moder og Hemsén.

Ringsted den 21de September.

Da Fru Professorinde Bloch vilde give mig et Brev med til Rec-torinde Suhr i Vordingborg¹⁾, saa forlod jeg Roeskilde først Kl $1\frac{1}{2}$ 10. Bredstorff ledsagede mig til Møllerne udenfor Byen. Indtil Osted Kroe ($\frac{1}{4}$ Vei) brugte jeg meer mit indre Øie, ved at overtænke Gjenstande af Retslæren, end mit udvortes, thi Landet er vel godt dyrket, med uden Afvexling, kuns det smukke Lethraborg med den gamle Herthalund viser sig undertiden. Egnen, aldeles uden Gjerder, ligner meget de Thyringske, f. E. ved Langensalza. Paa hiin Side Osted nærmer man sig store Skove; jeg forlod den store Landevei for at gaae over Tolstrup, Mortenstrup til Hvalsøelille-Søen. Jeg glædede mig ret over denne deilige Fædrelandske Skov-egn, og prisede den endnu meer, da jeg pludseligen hørte — Hjør-dernes Bjelder; er jeg endnu i Danmark eller er jeg i Thyringen og Sveits? hvis Billeder denne velbekjendte Bjældeklang tryllede for mine Øine²⁾, saa spurgte jeg mig ad, og glædte mig at kunne svare: i mit elskede Danmark; da dette viser, hvor mange Afvex-linger dette lille Land frembyder. Da jeg traadte ud af Skoven, laae Kirkebyen og Herregaarden (Neergaard tilhørende) for mig ved Søen; jeg kjendte ogsaa strax efter Beskrivelsen Skjoldnaes paa en Odde og ilede over Markerne derhen, uden at bryde mig om Veien. Krat og Tjørn vilde opholde mine Skridt, men ivrigen trængte jeg igjennem. Der stod jeg da paa det mærkværdige Sted, atter et Minde om forsvundne Aarhundreder. Her paa denne vilde, med Skov begroede Banke reiste sig et ældgammelt Slot, den Dag i Dag i Egnen kaldet Skjoldnæs-Slot; Navnet viser hen paa det fjerneste Old og sigter maaskee til Kong Skjold, Odins Søn. I Kong Waldemar Atterdags Tid stod Borgen end, men nu findes kun faa Spoer, dog ere disse mærkelige nok. Borghøien reiser sig endnu omtrent 20—30 Fod høi, omgiven af en meget synlig Grav,

¹⁾ Rektor Blochs Søster.

²⁾ C. P. havde været en Tur i Schweiz i Septbr.—Oktbr. 1816 (16 Dage) sam-men med Fritz Elvers.

nu tør, men 20 Fod bred, paa hvis udvortes Side atter en Vold løber omkring; her som paa den 105 Skridt lange Borghøi findes endnu Kampe- og Muurstene ligesom Kalk. Med den største Interesse dvælte jeg her, og forlod dette Sted kuns for at gaae et lige saa interessant i Møde. Efterat jeg nemlig havde vederquæget mig hos den gjæstfrie Forpagter paa Hvalsøelille, som slet ikke vilde have Betaling, gik jeg gennem Haraldsteder-Skoven til Haraldsted (Harrested, $\frac{1}{2}$ Miil). Oldtidsminder omsvævede mig i denne herlige Skov med ældgamle Bøge. Jeg hørte den Saxiske Sanger advare Knud Lavard ved sin Sang om Grimhildes Hævn, jeg saae vor ædle Hertug falde ved Magnus Nielssøns Svig (1131), jeg forestilte mig det frie, paa Landstinget Kongen paatalende Folk. Nogle mene, at det Sted, hvor Knud myrdedes, var der, hvor nu en Kilde udspringer ved Harrested Kirke. — Jeg lod mig sætte over Lange-Søe og kom Kl 7 hertil, hvor jeg skriver dette i den smukke Postgaard.

Mørup Herregaard den 22de Sept.

Abrahams havde givet mig Brev med til Eieren af dette Gods, Herr Ibsen. Jeg har ikke truffet ham hjemme, men jeg er dog alligevel bleven godt modtaget, saa at jeg endnu i Eftermiddag bliver her for at oppebie bedre Væir.

I det lille Ringsted, hvis Huse næsten alle have kuns eet Stokværk, men staae dog i brede Gader, er det Mærkværdigste Kirken; denne er en stor høi Korskirke med et afstumpet Taarn, ogsaa et af vore afdøde Kongers Hvilesteder. Her ligger Erik Eiegods Stamme, hans Søn Knud Lavard, der her blev skriinlagt, Valdemar den Store med sin Dronning Sophia af Sverrig^[!], Knud VI, Valdemar II med sine tvende Dronninger Dagmar af Bøhmen og Berengar af Portugal og sine Sønner Valdemar, Knud af Laaland, Erik Plougpenning; desuden Erik Menved og hans Dronning Ingeborg, disse ere de eneste, der have et Monument, en stor Steen med megen gammel dags Kunst i dens halv ophøiede Arbeide; de andres Stene omkring Alteret ere saa forslidte, at man paa mange slet intet meer læser; paa een læste jeg Waldemarus Secundus, og paa en anden Birgerus Rex Sueciae, ogsaa Gruften er ikke meer tilgjængelig. Derfor har den nu værende Provst¹⁾ ladet male Korse paa Væggen med enhvers Navn paa. I Kirken ere ogsaa mange Adlige Begrav-

¹⁾ 1813—29 var den senere Biskop i Aarhus, Dr. theol. Peter Hans Mønster, Sognepræst i Ringsted.

velsessteder — et nyt Gravminde af Marmor (jeg troer af en Neergaard) udmærker sig ved sin Skjønhed og Størrelse¹⁾ — og maledede Vaaben. Kapellet, hvor Landstinget forud holdtes, er afbrændt, men paa mit Spørgsmaal, om der var i Egnen et Sted, kaldet Kiærelund (kjære = klage) hvor de ældste Folke-Landsting skulle være holdne, fik jeg til Svar, at paa Veien til Kjøge var en Kratskov, kaldet Kjærehave.

Fra Ringsted gik jeg over Sigersted og Fiennesløvlille herhen (1 Miil) for at besøge dog ogsaa disse mærkelige Byer. Sigersted skal have sit Navn af Kong Sigurd Ring, her skal ogsaa have tildraget sig Historien af Haugbard og Signe, men Haugbards Banken vidste Ingen mig at vise, ikke engang en gammel Bonde med graae flagrende Haar.

Fiennesløvlille eller Kirke F. er vor store Absalons Fødeby; her boede hans Fader Asser Riig, og Moderen byggede Kirken, efter den bekjendte Historie, med 2 Taarne, da hun fødte to Sønner. Nuomstunder er der kuns eet²⁾, der udmærker sig ved sin Bygningsmaade, men man seer endnu Pladsen for det andet, og Folket veed ogsaa, at der har været tvende. Paa Veien herhen tæt ved Landeveien er en Steendysse, kaldet Barnedysse. Videre end Navnet vidste man ikke at sige derom.

Sorø den 22 September.

Da Regnen hørte op, saa forlod jeg Kl $1\frac{1}{2}$ 4 det gjæstfrie Mørup. Jeg gjorde en Omvei over Bjernede ($\frac{1}{4}$ Vei) for at see her en mærkværdig Kirke, og jeg fortrød det ei. Kirken er den eneste i sin Slags jeg endnu har seet; den er høi og aldeles rund med to Udbygninger, en for Indgangen, og den anden for Alteret; Taget er skraat og ovenpaa bærer det endnu et lille Taarn; man forbauses ved at træde ind i Kirken og seer her 4 store Søiler, bærende den vislig 30 Fod høie Hvælving. Denne Kirke er allerede bygget i det 12te Aarhundrede af Suno Ebbesen, Søn af Ebbo Skialmsen, men den dette sigende Indskrift, Molbech omtaler, kunde jeg ikke finde³⁾;

¹⁾ Monument af Wiedewelt, rejst 1791 af Anna Marie Neergaard (d. 1802) for hendes Mand, Etatsraad Jens Bruun Neergaard til Svenstrup (d. 1788).

²⁾ Det ene Taarn var styrtet sammen 1561. Ved Restaureringen 1872—74 rejstes det igen.

³⁾ Molbech: »Ungdomsvandring i mit Fødeland« (1811), S. 282. Det er mærkeligt, at C. P. ikke har set denne Indskrift (jfr. »Danmarks Kirker«. Sorø Amt. S. 352 og 359). Om den anden siger Molbech, at den var overkalket og ikke til at opdage. Kalken maa altsaa være fjernet inden 1820 (jfr. »Annaler for nordisk Oldkyndighed« 1840—41. S. 126).

jeg saae kuns følgende: Hic requiescit Fin, Ebbonis filius in domino, og en lille paa Taarnet.

Herfra gik jeg over Brandsmark langs med den deilige Tuel-Søe til den smukke Bye Pedersborg, og nød her fra Kirkebakken (hvor i Valdemars III Tid et fast Slot stod) een af de skjønneste Udsigter i Sjælland; paa begge Sider Landsøer med Skovbegroede Odder og i Midten Sorøe. Endnu før Solens Nedgang var jeg her og skyndte mig for at komme til den berømte Kirke; det er en herlig Bygning, hvilken Solens sidste Straaler oplyste, et Værk af Absalon, fordum Bernhardiner-Klostrets Kirke og mærkværdig ved dens Begravelser. Her ligger Absalon selv og hans Broder Esbern Snare under Liigstene med deres Billede paa; desuden Kristoffer II med sin Dronning i Kobberkister med deres Figurer; deres Søn Kong Valdemar Atterdag i en simpel Metal-Kiste (Margarethe hans Datter er herfra forflyttet til Roeskilde), og hans Dattersøn Oluf; paa hans Steen er allerede det nuværende Norske Vaaben. En Marmor-Tavle, sat af Kr. VII, indeholder alle her begravne fyrstelige Personers Navne, og en anden siger, at man i en Pille først i det forrige Aarhundrede har fundet Skialm Hvides og hans Søn Toco's Been, hvilke Absalon lod flytte herhen fra Fiennesløv. Af nyere Begravelser ere Holberg's af Wiedevelt, Thotts af Stanley og Reitzensteins meget smukke¹⁾. Tæt ved Kirken ere Akademi-Bygningernes Ruiner²⁾, som skulle bygges op. Jeg besøgte ogsaa den store smukke akademiske Have ved Søen. Sorøe er en meget liden Bye, een af de nydeligste, jeg har seet; udenfor den ere flere Alleer³⁾.

Vordingborg den 24de September.

I Aftes kom jeg ikke til at beskrive min Dagreise, da jeg i Nestved blev indviklet i dybe politiske Samtaler; jeg havde den Glæde at finde Folk liberale. Jeg fortsætter altsaa først her min Reisebeskrivelse.

Kl $\frac{3}{4}$ 7 var jeg allerede paa Marschen fra Sorøe. En Fiskerjolle bragte mig over Sorøe Søe, hvis yndige, med Skov begroede Bredder, der danne de maleriskeste Trægrupper, meget indtogte mig. Over Kirkebyen Lyngse naaede jeg den romantisk beliggende Kongskilde-Mølle ved den herlige Tiustrup-Søe, over hvilket Syn jeg allerede

¹⁾ Wiedevelt havde ogsaa udført Gravmælet over Amtmand Reitzenstein (d. 1781).

²⁾ Hovedbygningen var brændt 1813. Det nuværende Akademi opførtes 1822—27.

³⁾ I Randen er tilføjet: »Meursius og Schlegel ere ogsaa her begravne«. (Historikeren Johs. Meursius, 1579—1639, og Historikeren J. H. Schlegel, 1726—80).

paa Høiden havde glædet mig. Kirkebyen Tiustrup forskjønner meget den Skovrige Egn, i hvilken Søen, efterat de tykke Taageskyer vare trukne bort, laae udbredt for mine Blik i Morgensolens Skjær; denne Søe er en af de skjønneste i Sjælland, og behager mig endnu bedre end Sorøe Søen, fordi Strandbredderne ere høiere. Ved at see Tystrups store Humlehaver i Frastanden, der stige op ad Bakkerne, drømte jeg mig tilbage til Tydsklands Viinbjerge (den hele Egn hvis Bønder ikke have megen Jord for de store Skoves Skyld lever meest af Humledyrkningen). Fra Tiustrup gik jeg over Vinstrup til Taadse Mølle, Søen bliver smallere og smallere, saa at den ligner en klar Flod, i hvilken Breddernes Skove og Odder, hist og her oplivede med græssende Hjorde, speilede sig i Søens speilklare Flade. Denne bliver atter bredere og antager nu Navnet af Bavelse-Søe. Længe gik jeg nær ved Stranden, enkelte Huse og smaa Holme gjorde det hele deilige Billede endnu mangfoldigere, og jeg maatte tilstaae, at jeg endnu ikke havde seet et Landskab, der mere var skikket til at skrive Idyller i end dette. I den midt i Skoven liggende smukke Taadse-Mølle vederquægede jeg mig og gjorde Konen her meget lykkelig ved at give hende en her saa sjelden Sølvmynt. Herfra gik jeg over Hekkenfeldts- til Havris-Huse og fik mig her en liden Pige for at vise mig et mærkværdigt Oldtidsminde i Gundersløvholms Skov; det er en med Stene omsat stor aflang Plads, 70 Skridt lang fra Østen til Vesten, ved Enderne 10, i Midten 16 Skridt bred. Omtrent 20 Skridt fra den østlige Ende hviler en stor ujævn Overligger (9 Fod lang, 6 bred, 2—3 høi) paa trende 2—3 Fod høie Underliggere. Paa den vestlige Ende staaer den største Kampesteen. Pladsen selv er som oversaaet med mindre Stene, en Ødelæggelse bevidnende (maaskee af de første Kristne). Det Hele, overgroet med Mos i en høi Lund, gjør en herlig Virkning.

Over Reinstrup, hvor Skoven hører op, kom jeg forbi det yndigt beliggende Gods Gunderløvholm, med 2 Kirker i Nærheden, til Holløse Mølle ved Suus-Aaen, som kommer ud af Bavelse Søe og flyder forbi Herlufsholm og Nestved; i Aarene 1810 og 1811 er den gjort seilbar til Nestved (med flere Sluser) ved Grev Danne-skjold-Samsøe Eier af Næsbyholm ved Bavelse Søe¹⁾; jeg saae 4 Flodskibe (30' lang) trækkes op ad Strømmen, hver ved een Hest.

¹⁾ For at lette Brændetransporten fra Næsbyholms Skove havde Grev C. Danne-skjold-Samsøe ladet Susaaen opgrave fra Bavelse til Næstved. »Den Danneskioldske Kanal« toges i Brug 1812.

Paa Veien til Holløse Mølle seer man flere mærkelige Steendysser med Under- og Overliggere. I denne Mølle, hvor jeg spiste til Middag, traf jeg atter paa gjæstfrie Folk; Mølleren¹⁾ var liberal og hørte med største Glæde min Fortælling om Portugals Revolution²⁾.

Herfra har man $\frac{3}{4}$ Vei til Herlufsholm ved Nestved, fordem et Kloster, med Ret kaldet Skovkloster; thi hele Egnen bliver her atter meget Skovriig og forskjønned ved den i mange Krumninger gjennemflydende Suus-Aae. Nu ere de gamle Klosterbygninger, hvis Taarn meget ærværdigt reiser sig over Skoven, indrettede til en lærd Skole. Jeg mindedes her ret mit kjære Schnepfenthal, ved at see de mange unge raske Dreng og Yngling (60) og de mange andre lignende Anstalter, den ikke ubetydelige Naturalie-Samling, den gymnastiske Plads, Disciplernes Have. Især tildrog sig min Opmærksomhed det smukke, vel ordnede Bibliothek af over 13000 Bind, og den først nyligen begyndte Myntsamling, i hvilken jeg foruden mange Romerske og Græske Mynter ogsaa saae nordiske Bracteater, Mynter af Valdemarerne, Erik af Pommern og de første Oldenborgske Konger; en skøn Samling af Afstøbninger af antike Gemmer var ikke mindre interessant. Kirken i den gamle Klosterbygning, hvis Mure synes gjort for Evigheden, er meget simpel, men er mærkværdig derved, at Herluf Trolle og hans Gemalinde Birgitte Gjøe, Skolens Stiftere (1565), ere her begravne. Hiin fik dette geistlige Gods af Frederik II for Hillerøds Afstaaelse. Begge have Gravminder af Marmor og ere udhugne derpaa i en liggende Stilling. Ogsaa vor store Historiker Arild Hvidtfeld er her begravet. Jeg saae ogsaa de smukke lyse Classer og Vaabenkammeret, enhver Discipel har sit Gevær, de Yngre have smaa Geværer; de lære ogsaa at hugge og at slikke. Dette udgjør en Deel af de gymnastiske Øvelser, for hvilke 4 Timer om Ugen ere bestemte. Alt dette havde Herr Overlærer Fogtmann og især Herr Adjunct Waage den Godhed at vise mig, til hiin anbefalet ved Bredstorf, til denne ved Abrahams. Ved dem indførtes jeg hos Hr. Rector og Justitsraad Brorson og de andre Lærere, hvilke alle netop vare samlede for de Disciplers Skyld, der dimitteredes den Dag af Skolen. De modtog mig venligen, men maatte strax høre mig disputere; det var Nødværge; den, saa vidt jeg kan bedømme ham, eensidige Fogtmann angreb, hvad der paa Jorden er mig det Høieste: Tale-

¹⁾ Holløse Mølle ejedes 1820 af en »Capitain Petersen«.

²⁾ Oprøret i Portugal var begyndt i August 1820.

og Skrivefriheden; desto friere maatte jeg jo tale, for at vise ham Talefrihedens Fortrinlighed. —

Søndagen den 24de fortsatte jeg min Vandring hertil. Fra Møllebakkerne oversaae jeg hele Nestved, een af de anseeligere Sjællandske Smaastæder med 4—500 Huse og 2 Kirker, disse sidste ere byggede efter den almindelige Danske Form (som næsten overalt findes i Landsbyerne, nemlig at Taarnet egentlig er et høit, smalt Gavluhus med Indgang paa den sydlige brede Side); kuns ere de høiere og spidsere. Egnen er smuk og begrændses paa den ene Side af Karrebeks-Minde (Byens Havn) og paa den anden af Herlufsholms Skove. Jeg indslog ikke den mindre behagelige Strandvei hertil, men gik gjennem den høie Midte af Landet, hvorfra man nyder de smukkeste og videste Udsigter (paa den ene Side viser sig ofte Havet), over Moenstrup¹⁾ (med Vandspring ved Chausseen) til Riisbye, for i denne Egn at see et mærkværdigt Oldtidsminde; det viser sig allerede langt fra paa Veien til Hastrup, og bestaaer i en Steenstue (saaledes kaldet i Egnen), dannet ved tre $4\frac{1}{2}$ Fod høie Underliggere, med en uhyre Overligger, ovenpaa 13 Fod lang 8' bred 3—4' tyk, saa at det Hele er omtrent 8' høit; den paa denne Maade dannede Stue er $8\frac{1}{2}$ ' lang og 5' bred. Den Hele med en Steenkreds omgivne Plads er 60' lang fra Norden til Sonden og 26' bred. Henimod Middag kom jeg til Hadstrup; da her ingen Kroe var, saa tog jeg ind hos Sognefogeden. Da det ikke er uvigtigt for at bedømme Bøndernes Kaar, at kjende deres Leve-maade, saa vil jeg her anføre, at jeg saa dem spise Kjødsuppe med Boller, Kartoffler og Guulrødder, og derefter Kjød. Disse Bønder vare Fæstere paa Livstid, og dette bedre Forhold end i Holsteen synes at være i Sjælland almindeligt. At man i saa mange Landsbyer her ikke finder Kroer, deri troer jeg er Aarsag, at man desværre her savner aldeles Communal-Forfatning, saa at Bønderne aldrig maae forsamle sig.

Over Bjerg og Dal (thi denne sydlige Deel af Sjælland er gennemskaaren ved flere tildeels meget stenede, nøgne eller og Skovbegroede Bankestrækninger) kom jeg Kl 4 hertil. Jeg har været her ret fornøiet. Bredstorf havde anbefalet mig til Herr Adjunct Westengaard og jeg fandt i ham en aaben Mand, fuld af Liv. Han viste mig med den største Tjenstagtighed Ruinerne af Valdemarernes store befæstede Slot, hvilke jeg ikke havde forestilt mig saa be-

¹⁾ Mogenstrup.

tydelige, bestaaende af uhyre tykke Ringmure, Voldgrave (nu tildeels Haver) og Valdemars III bekjendte Gaasetaarn (Hånse, Gånse o. s. v.). Udsigten fra disse ærværdige Levninger af et kraftigt Old paa den deilige Kyst og Havet er herlig. Ugjerne afbrød jeg vor levende Samtale ved Theebordet, hvor hans nydelige unge Kone¹⁾ med en Kjøbenhavnerindes Anstand serverede Thee, for at bringe Fru Professorinde Bloch's Brev til Suhr's, men ogsaa her, hvor jeg traf Selskab, morede jeg mig godt, da jeg ogsaa her fandt alle Mandfolk, hvoriblandt en Student Busch²⁾, den jeg gav Hilsener med til Kjøbenhavn, ligesom Westengaard politisk liberale. Om de her forsamlede Fruentimmere brød jeg mig slet ikke, da dem (Rectorinden undtagen) fattedes netop Alt, hvad der kunde have paadraget sig en ung Mands Opmærksomhed.

Hjertebjerg den 25de September.

Her er jeg da paa Møen, jeg saa længe har længedes efter, min Forventning er mere end opfyldt, min Længsel tilfredsstillet, ikke stillet, thi naar stilles Ynglingens Længsel! Dog først til Beskrivelsen af min Reise hertil. Da jeg i Vordingborg fik min Kuffert fra Posten, saa maatte jeg tage en Vogn. Rask gik det gennem den lille (1000 Indbyggere) næsten i een Gade (dog med flere nye Huse) byggede Bye ind i den deiligste Natur. Den hele Skovrige bankede Vei til Kallehave er meget behagelig, man nyder det smukkeste Tilbageblik paa Vordingborgs røde blandt grønne Træer liggende Huse, og har til venstre nogle af Sjællands høieste Banker, Kulbjergene, hvilke jeg gjenkjendte for de samme, der for 3 Uger siden paa Søen havde paadraget sig min Opmærksomhed. Navnet kommer maaskee af fordums Kulsviening; nu ere de mestendeels bragte under Plougen. En Deel af Byen Nyerod har Kjøbstads Rettighed og staaer under Vordingborgs Byfoged.

Fra Kallehave seilede jeg paa en Baad, der havde ladet Kalk (brudt og brændt ved Langebeks Mølle ved Ulfs-Sundet, opdaget først for 10 Aar siden) til Stege, den eneste, ret takkelige Kjøbstad paa Møen med temmelig god Næring; kuns enkelte Straataghuse tage sig her slet ud ligesom i andre smaae Kjøbstæder. Byen, hvis Volde og Grave samt Slottets Voldsted (forstyrret i Grevens Feide) man endnu erkjender, har i det saa kaldte Noer en meget sikker

¹⁾ En Søster til Kunsthistorikeren N. L. Høyen.

²⁾ Muligvis stud. jur. H. C. Busch, der blev Kandidat 1821 og senere Ejer af Vordingborg Mølle.

Havn, og eier omtrent 20 Skibe, men Farvandet udenfor er kuns 7' dybt. Jeg opholdt mig ikke længe, men gik herhen¹⁾ (en god $\frac{1}{2}$ Miil) og blev paa min Anbefaling fra Oncle Rodebertz ven-skabeligen modtaget.

Før jeg beskriver mit Ophold paa Møen, vil jeg dog slutte min Reise i Sjælland med nogle almindelige Bemærkninger over det. Jeg kan ikke istemme i den forskrækkelig slette Skildring, man sædvanligen hører i Holsteen om de Sjællandske Bønder. Mig have de bedre behaget end Vagrierne²⁾, de ere langt høfligere og vise Een gjerne tilrette, de holde strax med deres Vogne, hvor raskt de end kjøre, naar man spørger dem. Heller ikke ere de saa klodsede; jeg saae i Roeskilde flere hundrede unge Karle samlede for Sessionens Skyld, hvoriblandt de fleste vare raske og meget godt klædte. Den Sjællandske Almue klæder sig aldeles selv i Vadmel og andet selvgjort Tøi. Qvindekjønnet Hovedfarve bliver den røde, dog i Landets søndre Deel er den grønne ligesaa hyppig, her seer man Mandfolket ofte i hvide Trøier af Vadmel. Sjællandsfarernes Jordbrug er vistnok ikke synderlig, dette viser allerede det ofte slet tillavede Smør; men den forbedrer sig visseligen meer og meer siden Livegenskabets Ophævelse (Stavnsbaandets Løsning), som man deraf seer, at de smaa Huse overalt ikke meer ere tilstrækkelige til at modtage det indhøstede Korn. Gjerder bliver fra Ringsted af mod Sonden til hyppigere og endeligen almindelige. Men Heste- og Quægavlen er betydelig, hvortil vel Hovedstadens Forbrug bidrager; jeg saae for Faarehyrderne lignende smaa Vogne som i Tydskland. Faar og Gjæs har man her langt flere end hos os. I hele Landet var man sysselsat med at brække Hør; i Leireggen havde man opfundet en Maskine dertil, som dreiedes. Frugttræer i Haverne ere ikke sjældne. Quindekjønnet bærer overalt paa Hovedet; dets Huer i den sydlige Deel ere lidt forskjellige fra dem i den nordlige.

Nu farvel Sjælland og hen til Møen. Efterat have udhvilet mig hos Pastor Holst's gik jeg Kl 3 over Elmelunde, Borre (i gamle Tider, da Havet gik dybere ind i Landet, hvor nu Enge og Mose ere, en Kjøbstad, som ogsaa den store Kirke bevidner), Aalebek-Bye og Søemark til Liselund, en liden Herregaard, saa berømt for dens Beliggenheds Skjønhed i Møens Klintegn. Jeg kom hen med

¹⁾ D. v. s. til Hjertebjerg (ved Elmelunde), hvor Sognepræsten i Elmelunde, Pastor Peter Nicolai Møller Holst, boede.

²⁾ Øst-Holstenerne.

store Forventninger, men saa skøn, saa stor havde jeg ikke forestilt mig Naturen. Jeg var gandske henrykt af Glæde, af Beundring, ved pludseligen at see mig forflyttet ud af et bakket Land ind i et Bjergland, med dybe Dale, bratte Skraaninger, og mørke Skove. Min Barndoms Minder, Minder om det fremmede Bjergland, som jeg kalder mit andet Fædreland, omsvævede mig, og dog erindrede mig den blaae vide Østersøe, som viste sig gennem Kløfter, at jeg var i mit kjære Danmark. Aftensolen skjød sine sidste Straaler gennem Granernes og Bøgenes grønne Toppe, stille var det i de mørke Lunde, kuns Bækkenes Rislen, der hoppede fra Steen til Steen, og Bølgernes fjerne Bragen afbrøde som Naturens Stemmer den høitidelige Taushed. Alt dette bevægede mig, jeg blev inderligere rørt, og var kuns Følelse; mit Øie hæftedes i Baggrunden paa det uendelige Hav, saa uendelig som Ynglingens Længsel. Havets mørkeblaa Vand og Himlens Lyseblaat stødte sammen, et Billede af det Jordiskes Forbindelse med det Himmelske; ogsaa jeg følte denne Forbindelse stærkere end nogensinde, jeg ahnede Guddommen mig nærmere, og tillidsfuld faldt jeg paa Knæ for at tilbede den Alvidende, der faderligen regjerer ogsaa min Skjæbne. Aldrig, aldrig glemmer jeg disse Øieblikke, de skjønneste vi have i Menneskelivet! Længe vandrede jeg omkring i denne herlige Natur, hvilken Kunsten søsterligen har forskjønnnet. Det Norske Huus paa Høiden i en Naaleskov, det hvide Kors som kneiser paa en brat Pynt, hvorfra man seer dybt nede i Dalen Kapellet ved det lille Vandfald liggende i de deiligste Trægrupper, og atter i Baggrunden Østersøen, ere herlige Steder. Paa den ene Side af Liselund saae jeg allerede Begyndelsen af de steile Kridtklipper, en Forsmag for den egentlige Klinttour, som jeg imorgen tiltræder. Først Kl 8 kom jeg hjem, den blide Maane var mig en kjær Led-sager og gjød sin Blidhed ind i mit Indre.

Nykjøbing den 27de September.

Først her paa Falster kan jeg fortsætte Beskrivelsen om min Møens-Reise. Igaar den 26de efter Frokosten i den lille Familie forlod jeg atter Hjertebjerg for at gennemvandre hele Klinten, omtrent halvanden Miil lang. — Jeg nærmede mig derfor allerede Kysten paa den nordøstlige Side ved Aalebeks Gaard. Kysten er her allerede temmelig høi og steil, men bestaaer endnu ikke af Kridtsteen; man nyder en herlig Udsigt over hele Øen, og den fraliggende skønne Sjælandske Kyst til den bratte Stevns-Klint, der i

hvid Glands ved Morgensolens Straaler bebudede mig Møens-Klinter Skjønhed. Jeg forfulgte den steile, altid højere vordende Kyst til Liselund, den er bevoxet med de skønneste Skove. Store og dybe Bjergrevner og Kløfter nødte mig ofte til at gjøre store Omveie og at klattre over Hegn og Gjerder, men paa de høie bratte Pynter belønnedes jeg derfor ved den herligste Udsigt over Kystestrækningen med maleriske Forbjerge og over det vide Hav. Liselunds romantisk skønne Bjergnatur gennemvandrede jeg endnu engang med samme Nydelse og fuld af Erindringen om den uforglemmelige Aften jeg her havde tilbragt. Strax Sønden for Liselund reise sig de første Kridtklipper, uhyre Masser, der rage frem over Havets Bølger. Jeg troer, dette første Bjerg heder Taleren, fordi det giver et Echo, naar man raaber paa Søen; allerede ved at raabe paa Strandbredden, hørte jeg en svag Gjenlyd. Forbauset over disse vilde Klipper gik jeg frem til Dronningstolen, det høieste Punkt, som stiger næsten 500 Fod høit udaf Havet. Navnet bærer dette Forbjerg deraf, at den store Dronning Margaretha her engang ventede sin Flaade fra Pommern; virkeligen seer man her ligesom paa flere Pynter tydeligen den høie Kyst af Rygen; jeg var desuden saa lykkelig at træffe i dette ellers saa ubestandige Væir den klareste Himmel paa Klinten. Ved Dronningstolen steeg jeg ned til Stranden (paa en Vei, der overalt er gjort paa denne meest besøgte Deel af Klinten) og nød her en rædselfuldt skøn Natur-Scene. Jeg stod her mellem det frygteligt brusende Hav, hvilket med uhyre Vover brød sig mod den stenede Kyst og Klipperne, der taarnede sig op over mit Hoved. Det var Sveitserisk, jeg følte her den samme Gysen som i Alperne. Saa vild havde jeg ikke forestilt mig Naturen, og glædede mig inderligen over vor Danske Sveits, hvilken jeg ikke bytter med den egentlige; thi man har her meer. Disse hvide Kridtklipper ligne Sneebjergene og tilligemed Gletscher, thi ved deres Fod klattrer det livligste Grønt opad; andre ere aldeles bekrandsede med Grønt og frembyde den romantisk skønne Bjergnatur; og desuden vor blaae uoverseelige Østersøe, som i en herlig Halvkreds omgiver det Hele, oh! den har man hverken i Tydskland eller i Sveits's Bjergegne; Vovernes Bragen er Vandfaldnenes Lyd, saa at man her træffer en Forening af det Skjønne, det Vidunderlige og Store i Naturen, jeg ingensteds endnu har seet. Ofte drømte jeg mig tilbage til Sveits, tænkte min Fritz's og min stumme Forundring over Jungfrau og Mönch¹⁾, og fandt den her skjønnere igjen;

¹⁾ Jfr. S. 39 Note 2.

jeg kunde ikke mætte mig ved at see fra Sommerspiret de mange hvide frit kneisende Klippepiller reisende sig i mangfoldige Takker over Havets mørkeblaa Baggrund. Denne Blanding af Uskyldighedens, Haabets og Troskabens Farver er det skønneste Syn, man kan tænke sig. Længe dvælede jeg her, klattrede fra een Udsigt til den anden, tegnede hist og her og tænkte først Kl 3 paa Tilbageveien. Gjennem deilige Bøgeskove kom jeg i den bakkede Egn til Herregaarden Klintholm (byggt af Stevns-Klints Kalksteen) og gik gjennem Maglebye i den langsomt synkende Egn til Hjertebjerg. Først paa Tilbageveien angreb mig en stor Regnbyge. Hos Pastor Holst styrkede jeg mig, og gik endnu samme Aften efter hjertelig Afskeed tilbage til Stege, hvorfra jeg kørte Kl 9 om Aftenen til Grønsund; det regnede ideligen. I Midnatstimen satte jeg over Grønsundet, medens Stormen jagede Skyerne forbi den blegnende Maane. Længe maatte jeg paa Falster i klamme Klæder vente paa Befordring; den kom først Kl 4. I halvfjerde Timer kørte jeg gjennem det deilige frugtbare Falster hertil. —

Om Møen vil jeg endnu anføre, at Øen i gamle Dage skal have været skilt ved Sunde (hvis Spoer man endnu seer i Enge- og Mose-Strækninger) i 3 Øer (Klinten, Jomfruen den midterste Deel og Møen). Mange Sagn, fortalte Pastor Holst mig, leve endnu i Møenboernes Mund.

Nakskov den 28 Septemb.

Efterat have henbragt i Nykjøbing i Ro og Magelighed Morgenens efter den søvnløse kolde Nat, og efter fuldendt Dagbog gik jeg henimod Middag ud for at bese Byen. Denne er een af de tækkeligste og smukkeste Danske smaa Kjøbstæder og har mange Huse med tvende Stokværk, i Alt over 200 Huse. Den ligger i en venlig Egn ved Guldborg-Sund, som adskiller Falster fra Lolland, har en Latinsk Skole (en ny meget stor Bygning forbunden med Raadhuset)¹⁾ og er for nuværende Tid Sæde for Stiftsamtmanden over Lolland og Falsters Stift. Af Slottet, som laae paa den nordlige Side af Byen, og har været beboet af 3 Enkedronninger (Frederiks II, III og Kristians V ligesom af Prinds Kristian V electus) er nu intet meer tilovers end Grundmurene under Jorden, og hele den ødelagte Plads gjør et meget ubehageligt Indtryk. De Tydske Slotte staae længere, var det ogsaa i Ruiner, fordi det ikke er saa let, at rive disse Klippebygninger ned, som vore i lave Egne byg-

¹⁾ Bygningen var opført 1786 og taget i Brug som Latinskole 1808.

gede; derfor have Bjerglande saa langt flere Oldtidsminder, der skjøndt ødelagte endnu længe efter bevidne deres Tidsalders Smag, Kraft og Aand. Man seer ogsaa omkring Byen Spoer af Volde og Grave, hvilke hellere maatte aldeles udslettes, da en Fjende Karl X Gustav kastede dem op.

Ved en Slags table d'hôte kunde jeg ikke nok mere mig over den kleinstädtische Høflighed.

Pakkepostens Afgang til Laaland forsinkedes til Kl halv 5. Ved Overfarten over Guldborg-Sund frembød det nydelige Nykjøbing, forskjønned ved 10—15 Skibe og nogle Væirmøller, et meget smukt Syn. Sundet er her vel neppe en halv Fjerdings Vei bredt. Paa den med 4 Heste bespændte Postvogn rullede vi hurtigt afsted, en gammel Postfører og en galant Kjøbmand af Vordingborg med Titel af Capitain (sandsynligen over Spiessborgere) udgjorde Selskabet. Jeg lagde Mærke til 2 Altere, den ene meget stor, Overliggeren hvilede paa 6 temmelig spidse Underliggere (mellem Sundbye og Thorebye, man bemærke dette sidste saa godt til Offerstedet svarende Navn)¹⁾.

Gjennem den lille slet byggede Kjøbstad Saxkjøbing med Schildbürgisk²⁾ Steenbroe, kom vi halv 11 til Marieboe. Det var en ubehagelig Reise, Stormen angreb os med store Byger. For Vei-Bygnings Skyld gjorde vi en Omvei, og jeg saae derfor i Tusmørket Slottet Hardenberg (Krenkerup) sønden for Saxkjøbing.

Fra Marieboe lod jeg min Kuffert gaae videre med Posten, men jeg gik til Sengs.

Imorges saae jeg i denne lille Bye (120 Huse), som ligner ogsaa ved dens Beliggenhed mellem to Søer Sorøe, Kirken; denne ret lys og smukt hvælv, er Lolland-Falster-Stifts Cathedral-Kirke, her foretages Vielserne, og holdes Landemode i en aflukt Deel af Kirken, hvor ogsaa et Stiftsbibliothek er opstillet, nu bestaaende af 7000 Bind. Marieboe er da i vis Henseende ogsaa literair Hovedstad, da ogsaa en ikke slet Avis³⁾ her trykkes, skjøndt Landets Latinske Skole er i Nakskov. I Kirken, som fordem var en Klosterkirke (habituaculum Mariae, paa den ene Side var et Nonne- paa

¹⁾ I Toreby Sogn findes der endnu adskillige store Stengrave. Ialt vides der at have været ca. 50. De her nævnte lader sig ikke lokalisere.

²⁾ »Schildbürgisk« er en tysk Betegnelse for »molboagtig« eller smaastadsagtig.

³⁾ »Lolland-Falsters Stifts Kongelig alene privilegerede Adressecontours Efterretninger«, udgivet af Pastor Chr. E. Schultz. 1835 blev den til »Lolland-Falsters Stiftstidende«.

den anden et Munkekloster), ligger den trofaste Kone Eleonore Ulrike[!] Ulfeld begravet, som her døde 1698. Kl halv 11 forlod jeg Marieboe, paa den herlige Landevei kom jeg gennem det jævne, men frugtbare og Skovrige Land hertil Kl halv 5. Jeg har tilskrevet herfra min Moder og Falck.

Vesterborg den 30 Sept.

Her sidder jeg i en nydelig Havestue i Huset af den gjæstmilde værdige Biskop Boisen¹⁾ (til hvis Kone jeg havde Brev fra Fru Postmesterinde Petersen) og nyder den deiligste Efteraarsmorgen.

Efterat have faaet allerede et Morgenbesøg af Biskoppen selv og Andre i Huset vil jeg endnu anvende Tiden før Lystfarten, hvortil jeg er indbudt, til at fortsætte min Dagbog.

Igaar Morges gik jeg i halvanden Timer fra Nakskov hertil. Snart følte jeg mig ikke meer fremmed her. Om Eftermiddagen førte mig Biskoppen, ledsaget af sin Neveu Nannestad²⁾, i den lille smukke Landsbye-Kirke, der just var prydet med en Blomsterbue til Grev Reventlov-Sandberg (der boer i dette Sogn paa Pederstrup) Børns Confirmation, og henimod Aften besøgte jeg med Biskoppen to velhavende Bønder. Til min største Glæde fandt jeg, at disse Lollandske Bønder aldeles kunde maale sig med de bedste Angelske; Storstuen var særdeles smuk, og i det ene Huus, hvor man tillavede Alt til Høstgildet, stod endog et Sopha. Ved begge Huse vare store Hauger med Haugeurter, Humle og mange Frugttræer. Alt dette var for 30 Aar ikke, men Stavnsbaandets Løsning og Udskiftelsen har bevirket utroligt meget, hvorom Biskoppen fortalte mig endnu Adskilligt. Omegnen af Vesterborg saae jeg i Selskab af Nannestad, denne har dog nogle smaae Bakker, hvilke det øvrige Lolland næsten aldeles savner; vi gik omkring den lille Søe med tildeels Skovbegrøede yndige Bredder, den har omtrent samme Karakter som Sorøe Søe.

Aftenen henbragte jeg i Familiekredsen; en neppe udsprungen Blomst, en blid Sophie (Garde)³⁾, vakte tilligemed Musikken søde sværmeriske Erindringer i mig. Jeg rev mig ud af dem ved at

¹⁾ Da Pastor P. O. Boisen 1805 blev Biskop over Lolland-Falster, fik han Tilladelse til at beholde sit Præstekald og blive boende i Vesterborg.

²⁾ Sandsynligvis cand. theol. Nikolai Conrad Nannestad, Søn af Fru Boisens Broder, Sognepræst F. E. Nannestad.

³⁾ Maaske Inger Johanne Sophie Garde, D. af Provst H. F. Garde, der var Sognepræst i Horslunde paa Lolland.

synge Røversangen, hvilken een af Biskoppens Døttre, tilligemed andre smukke Stykker af Øhlenschlägers og Kuhlau's Røverborg, spillede paa Fortepiano.

Da jeg nu befinder mig paa den vestlige Grændse af Lolland, saa vil jeg her optegne nogle almindelige Bemærkninger om Stiftet.

Landskaberne Lolland og Falsters Udvortes allerede viser, at Landet er rigere end Sjælland; Husene ere høiere og langt smukkere, og Gjerder sees overalt. Smørret er fortræffeligt, netop det Modsatte af Sjælland, hvor (og tildeels ogsaa paa Møen) Smørret er slet tillavet. Falster er lidt bakket, men Lolland's Jordbund, som meestendeels bestaaer af den frugtbareste Muldjord, er næsten aldeles jævn og flad, dog ere Egnene ikke eensformige, fordi de ere prydede med de herligste Ege-, Bøge- og Aske-Skove. Endnu ingensteds har jeg seet saa mange Piletræer som i Lolland, alle Jordgjerder ere beplantede dermed, saa at Landet seer ret busket ud. De lave Jordvolde forhøies ved Pile-Fletninger; deslige ere her mange Kurvemagere. Paa de mange Herregaarde, hvor en stor Deel af den Danske Adel boer (4 Lehnsgrevskaber Christianssæde (Reventlov-Sandberg)—Knuthenborg (Knuth), Christiansholm (Raben), Hardenberg og 2 Lehnsbaronier (Juellinge, fordem Halsted Kloster mellem Nakskov og Vesterborg og Kaas-Lehn), ere Bønderne (nu) Fæstere paa Livstid, saa at endog, naar Manden dør, Enken kan gifte sig anden Gang og beholde Gaarden; Børnene skulle ogsaa faae Gaarden, saasnart de ere duelige dertil. Mange Bønder have ogsaa frikjøbte sig for Hoveri, og Andre ere Arvefæstere.

Qvindekjønnets Hovedfarve er her ogsaa rød med kort Taille. Hovedbedækningen afviger lidt fra den Sjællandske, Trøien har ofte en anden Farve end Ærmerne.

Endnu har jeg glemt at sige Noget om Producterne. Lollands og Falsters Stift udmærker sig fremfor andre Danske Landskaber ved betydelig Hvede- og Erter-Avl (dette gjelder ogsaa om Møen) hvortil den fede Jordbund er meget vel skikket; jeg har spist paa Lolland hvidt Brød (Hvedekage) som aldeles lignede Brødet i den nordlige Sveits. En eiendommelig Afgrøde er Manna, Frøe af en Græsart, som ikke dyrkes, men groer vildt i Engene; men siden Landets Udskiftning hvorved det udyrkede Land har formindsket sig, og Kornets Mængde har tiltaget, er Manna blevet sjældent.

Rudkjøbing den 2den October 1820.

Først her har jeg Leilighed til at fortsætte min Reisebeskrivelse, da jeg i Aftes til Kl 10 gyngedes paa de urolige fraadende Vover. Jeg slap den 30de ved Vesterborg, hvilken Dag jeg tilbragte meget behageligt. Kl 10 kjørte Nannestad og jeg med Biskoppen, som vilde gjøre et Besøg hos Grev Knuth paa Knuthenborg¹⁾. I Landsbyen Heiringe (ikke langt fra den nordlige Kyst) toge vi ind hos den velhavende Forpagter Oxenbølle²⁾. Samtalen kom strax paa Landets Tilstand, de lave Kornpriser, som forenede med Statens slette Pengevæsen truede Fattige og Rige med Undergang. Til min største Fornøielse fandt jeg mig ogsaa her blandt lutter Danske Liberale. Da den skønne Natur var mig meer værd end en sædvanlig Greve og Grevinde, saa gjorde Nannestads og jeg, medens Biskoppen kjørte alene til Knuthenborg, fra Kl 12 til 6 en Spadseergang i Omegnen, først ned til Havet over Ravnsbye for at see det gamle Ravnsborg's høie Voldsted (Slottet bygt som Værn mod Venderne). Herfra nøde vi en fortræffelig Udsigt; ved den klare, af Østenvinden rensede Luft saae vi i den yderste Fjerne endog Sjællands Kyst, det blaaligt ud af Havet stigende Knuds Hoved, dertil sluttede sig de nordlige Pynter af Falster og den hele nordre Lollandske Kyst (Guldborg-Land og Bandholm Bugt). For os laae Smaaøerne Faemøe, Feiøe, Askøe, Lindholm og andre, og jeg glædede mig over at see alle de Søekyster igjen, hvilke jeg for 4 Uger siden var seilet igjennem. Efterat have medtaget Stykker af Muursteen og Kalk, hvormed Jorden her er blandet, gik vi til Birket-Bye for at overskue her paa een af de mange Gravhøie kaldet Vardehøi (Varde = Vagt) Egnen; denne er een af de smukkeste, man kan tænke sig; paa den ene Side ligger det frugtbare Land gjennemskaaet ved Pilegjærder, som en deilig Have, og Synskredsen begrændses ved de herligste Skove; paa den anden Side seer man over Bakker og Dal til Havets blaae Flade. Denne nordlige Deel af Lolland har en gandske anden og mig kjærere Karakter end det øvrige, idet den er lidt bakket. Paa Veien til Krage-naes (Færgestedet til Fæmøe) besaae vi paa Marken et udgravet Gravkammer med uhyre Stene. En vindskibelig Bonde, som pløiede just paa denne sin Lod, gik os i Møde og fortalte med megen

¹⁾ Den senere Udenrigsminister (i 1848), Grev F. M. Knuth, havde 1818, 5 Aar gammel, arvet Knuthenborg. Han blev opdraget hos sin Onkel, Grev A. W. Moltke-Bregentved. Muligvis har C. P. ikke vidst, hvem der boede paa Knuthenborg.

²⁾ Nærmere Oplysninger om ham har ikke kunnet skaffes.

Glæde, hvorledes han allerede havde borttaget en stor Deel af disse Stene, at han derved havde forstørret sin Lod og indhegnet den, og at han ogsaa agtede med Tiden at overvinde den øvrige Deel. Da Stedet ikke hørte til de udmærkede, saa følte jeg ingen antiquarisk Ærgrelse, men kuns Glæde over den flittige tilfredse »Bonde«. Fra Kragenaes gik vi en Strækning langs ved Kysten og beundrede de delige med Skov begroede Odder, som løbe ud i Havet. Gjennem en skjøn Skov, i hvilken jeg glædte mig over de høit kneisende Træer, og hvor vi lædskede os med de meest vel-smagende Brombær, kom vi over Ravnsbye tilbage. Siden kom Biskoppen, og jeg saa her den værdige Mand i hans nyttige Virkekreds; han examinerede nemlig i to Timer Forpagterens tvende Sønner, hvilke een af Vesterborgs Seminarister¹⁾ havde underviist (Biskop Boisen har oprettet Seminariet med 3 Lærere, og af de 150 Skolelærere i Stiftet har han dannet 120, foruden Flere i andre Landskaber). En rigelig Aftensmad forsinkede os til Kl halv 11, saa at vi først Kl 12 kom hjem.

Den 3die October.

Jeg har fundet her Reiseselskab til Svendborg, og da vi ikke saa tidlig reise herfra, saa vil jeg fortsætte min Dagbog.

Søndag Morgen d 1ste Oct. Kl 10 forlod jeg det kjære Vesterborg; ugjerne modstod jeg Familiens forenede Bøn om at blive endnu længere. Overordentligen behageligt er mig især Bekjendtskabet med den værdige Biskop, vi have med sand Overeensstemmelse talet om de vigtigste Gjenstande, og med ingen Olding er jeg saa snart bleven bekjendt, som med denne agtværdige Mand; det: Herr Paulsen gik snart over til kjære P., og inderligen rørte mig hans Afskedsord: Gode Paulsen, De har vundet min hele Kjærlighed, jeg haaber at see Dem igjen. Med Følelser blandede af Veemod og Glæde over at finde mig elsket af gode Mennesker, ilede jeg tilbage til Nakskov. Min Vært (Horsens) kjørte mig i halvanden Timer til Taarse; Veien, hvorfra man overseer Nakskov Fjord med dens mange Holme, gaar gennem en jævn Egn; strax uden for Byen er en stor lav Slette, den var fordem begroet med Skov, men ved Beleiringen Aar 1658 brændte Svenskerne den af.

Hvad Nakskov angaaer, saa er det en temmelig takkelig Bye og den største i Stiftet, den har omtrent 340 Huse, 1 Kirke med høit Taarn, og eier 40—50 Skibe, hvilke sædvanligen dog ikke

¹⁾ Boisen havde 1802 oprettet et Seminarium i sin Præstegaard.

gaaer længere end til England. Af de gamle Fæstningsværker er endnu ikke lidet tilovers, særdeles ved Havnen; denne modtager Skibe, som stikke 9 Fod dybt; større Skibe ankre i Fjordens Indgang, ved den lave Øe Albuen, (kuns beboet af en Loots) og lettes her ved Pramme.

I Taarse-Færgegaard maatte jeg bie i 2 Timer paa Færgekarlene, saa at vi først Kl $1\frac{1}{2}$ 4 stak i Søe med en stor Baad uden Dæk; Vinden var atter gaaet om til Regnkanten Sydvest, og blev meer og meer vestlig, saa at vi havde næsten Modvind. Dette og den stærke Strøm i Langelandsbeltet fra Sonden til Norden gjorde, at vi kom ned til Høiden af Tranekjær, og maatte derfra langs med Kysten seile op til Spodsbjerg Færgegaard. Ved den ugunstige Vind blev det mørkt, og den hvide Skum, der som altid om Efteraaret lyst glindsede og undertiden sprøitede over Bordet, afstak besynderligen. Kl 9 ankom vi for Spodsbjerg, men endnu længe maatte vi fryse i den kolde Nat, førend Færgekarlene paa Landet hørte vor Raaben, som Vinden svækkede; imidlertid morede mine Baadskarle mig ved at synge Søemands- og Krigssange.

Den 2den October gik jeg fra Spodsbjerg til Tranekjær, $1\frac{1}{2}$ Miil; (min Kuffert lod jeg bære til Rudkjøbing, 3 $\frac{1}{2}$). Den klare Morgen, det skønne Land voldede i mig den gladeste Stemning. Langeland er netop et Land efter mit Sind, nemlig fuldt af temmelig betydelige Bakker og Skove, iøvrigt vel dyrket og godt befolket; flere Væirmøller og Kirker paa Bakkerne tage sig meget godt ud. En halv Miils Vei fra Tullebølle til Tranekjær gik jeg med en forstandig, til Birkethinget (i sidste Bye) ridende Synsmand (2 i hvert Sogn) og taledede med ham om Statens Tarv. Vi underholdt os ogsaa om Fælleddsskabets Ophævelse, og han følte ret dens Nytte. Tranekjærs Syn overraskede mig, og jeg blev tilbage for alene at nyde det skønne Landskab, dette er behersket af det høit liggende Slot, hvoromkring Flekken med dens røde Tage snoer sig, og er et af de meest fortryllende, jeg nogensinde har seet; Kirken med dens Kuppel tittende frem bag en høi Banke forøger endnu Mangfoldigheden.

Ikke længe hvilede jeg i Gjæstgivergaarden, men gik ud for at see mig om. Først besteg jeg Slotsbanken, hvorpaa det Grevelig Ahlefeldske, kuns af to simple Fløier bestaaende Slot ligger; skjønnere vilde det visligen see ud, dersom her stod en taarnet Bygning. Herfra nyder man den deiligste Udsigt, især tage sig de mange Bankekupper, ovenpaa bevoxne med Skov og nedenunder

dyrkede, herligt ud. Til een af disse, kaldet Echobjerg (Norden for Slottet og til Høiere af Veien) ilede jeg nu hen, men den misgunstige Sydvestvind, den jeg paa denne Reise med Ret kan kalde min Fjende, drev næsten hver Gjenlyd, som skulde komme fra Østkanten, tilbage. Derefter gjorde jeg en Spadseretour Østen for Slottet og nød fra en Banke paa hiin Side Skoven en herlig Udsigt paa Havet over til Lolland. Een af de sædvanlige Byger, Sydvestvinden i 14 Dage har bragt, drev mig i Botoft ind i et Bondehuus, og jeg glædede mig over dets pene, Velhavenhed vidnende Udseende, og over den gjæstfrie Modtagelse. (Grevelig Ahlefeldske Fæstebønder paa Livstid).

Paa Tilbageveien saae jeg de skjønne Grevelige Heste.

Ved Middagsbordet glædte sig en Grevelig Jæger fra Waldek, at jeg kunde fortælle ham om Arolsen¹⁾.

Da en Kancelliraad Thomsen tilbød mig at kjøre med ham til Rudkjøbing, saa kunde jeg ogsaa Eftermiddagen benytte til en Spadseergang. Jeg gik gennem den uforlignelige Ege- og Bøgeskov til Teglbærderiet Rødplette paa Vestkysten, en halv Fjerding Vej langs med Stranden, hvorfra jeg saae over det brusende Hav til Taasing og Fyen, til Byen Strandbye, hvor en Fisker just var sysselsat med at vinde sin Baad ud af Søen op paa Landet, og tiltraadte herfra min Tilbagevei gennem det herlige Land; den gavmilde Natur bød mig de modneste Brombær. Jeg kunde ikke undlade at tegne Tranekjær, og det lykkedes til min Tilfredshed. Kl 5 gik det afsted. Vi fløie meer end vi kjørte, fordi en Bonde vilde kjøre os forbi, og jeg havde neppe Tid til at beundre den skjønne Egn, især frembyder Steengade-Søe med mange Skovbegroede Odder og Holme det deiligste Syn. I neppe een Time kjørte vi de halvanden Miil hertil. Et ret godt Værtshuus har modtaget mig i denne lille takkelige Bye med neppe 200 Huse og en Kirke med Spiir.

Svendborg den 4de Octob.

Jeg har nydt her een af de deiligste Morgener i mit Liv, den jeg næsten ikke veed Mage til.

Hele den fortryllende Egn ligger for mig i Morgensolens Skjær, over Byens Huse skuer jeg paa Sundet og de bankede herlige Bredder; dets speilklare Flade, som aldeles er Glands, oplives ved Skibe, just nu gaaer et under Seil og langsomt, næsten fængslet af

¹⁾ Arolsen er Hovedstaden i det tidligere Fyrstendømme Waldeck, V. f. Kassel.

den underskønne Morgen glider det hen. Meer Blidhed og Ynde i Naturen har jeg ikke seet.

Men nu til Beskrivelsen, hvorledes jeg er kommen paa denne deilige Plet.

Da vi i Rudkjøbing saa længe maatte vente paa Broen (10 Skibe) efter Færgekarlene, saa kom vi først halv 1 bort. Den stærke nordvestlige Modvind, der voldede, at vi først efter 2 kom til Vemmenæs Færgegaard paa Taasing, havde dog det Gode, at den gjorde Væiret bestandigt. Et herligt Tilbageblik nød jeg paa det smukt beliggende Rudkjøbing, med dets spirede Taarn, flere Væirmøller og paa Langelands bakkede, langt udstrakte Kyst. I Vemmenæs toge vi Extra-Post til Svendborg. Paa Veien langs ved Lunde Bugt beundrede jeg den deilige ligeover for os liggende Kyst, hvor Valdemars Slot viiste sig i tykke Skove. Landet hæver sig meer og meer, og i Bregninge steeg jeg af, for at see fra Kirketaarnet den berømte Udsigt. Men hvilken Pen kan beskrive den! Sandeligen, jeg blev greben af dette Syn; et Paradiis laae for mine Fødder! Sligt et stort mangfoldigt Landskab som dette i mit kjære Fædreland har jeg endnu paa ingen af mine Reiser i Udlandet seet. Phantasien med alle sine Tryllegaver kan ikke male os et skjønnere Panorama, end det vi her beundre omkring os i Virkeligheden. Min Henrykkelse over det Hele gjorde mig stum, og først lidt efter lidt mægtede jeg at beundre de enkelte Skjønheder, der dannede hiint. Paa det smukke Thorseng, omsnoet af Havets mørkeblaae Bælte, hvilede først mit Øie. Mod Norden hævede sig Fyen og bød med sine Skovbegroede Banker, Byer og Kirker det deiligste Landskab, hvis Middelpunkt udgjorde det smukke, som det syntes hen ved Bakkerne kastede Svendborg med sin med Skibe opfyldte Havn og to stolt kneisende Kirketaarne. Mod Nordost gled mit Øie langs med Fyens Kyst hen over det store Belts skummende Bølger, og mødte endog Sjellands fjerne Kyst. Det nærmere Langeland indtog i en lang banket Strækning hele Ostkanten, men over dets Bakker og Skove øinede man i den blaaeste Fjerne Knuds Hoved i Sjælland og Lollands Kyst. I Sydvest skimtede jeg endogsaa Holsteens Kyst ved Hohewacht¹⁾, længere mod Vest viiste sig hele Ærøe med dets smukke Kirketaarne og Kjøbstad Ærøeskjøbing, og over den ved den dalende Soel i Ild glødende Søe hilsede jeg gladt min Fædreneegn i Als og andre Dele af Slesvigs Kyst mellem Apenrade og Haderslev. Et venligt Velkommen sendte jeg mine Kjære med

¹⁾ I Nærheden af Lütjenburg (ved Hohwachter Bugt).

Solens sidste Straaler. Over det i en herlig Egn liggende Valdemars Slot (en stor skummel Bygning, hvor General Juel, Eier af Øen Taasing, boer) med Haveanlæg, og gjennem Byen Troense, som man kan sammenligne med vort Jørgensbye¹⁾, i det den eier en 30 Skibe, som deels fare for egen, deels for Svendborgeres Regning, kom jeg paa een Time til Vindebye, Overfartsstedet til Svendborg. Det var en herlig Aften, Stjerner tindrede allerede paa den rene mørkeblaae Himmel, og jeg nød i Erindringen endnu engang Danmarks skønneste Udsigt, der saa aldeles fremstiller os vort Lands eiendommelige Beskaffenhed og Skjønhed; jeg søgte at sammenligne denne fædrelandske Udsigt med de skønneste, jeg havde seet udenlands, med Ilsenstein, Regenstein ved Blankenburg, Brocken, Inselbjerget, Rhiingau, Heidelberger Slot, Stamslottet Badens Ruiner, men alle maatte vige; kuns Udsigten fra Bastei i den Saxiske Sveits kunde jeg lade staae, naturligviis i en gandske anden Karacteer, ved Siden af min Fædrelandske, og stolt blev jeg paa mit Lands Naturskjønhed, der har, at vi fremvise Punkter som Øresundet, Møens Klint, Bregninge og Grønninghoved²⁾. Ondt gjorde det mig, at jeg ikke havde været paa Rigi for ogsaa at kunne sammenligne denne berømte Udsigt. Over det kuns en halv Fjerding Vei brede Svendborg-Sund kom jeg hertil og tog ind i Apotheket, som ogsaa er Gjæstgivergaard. Jeg drak Thee og spiste til Aften en familie og glædte mig at høre, at Svendborg (med 2000 Indbyggere)³⁾ var endnu temmelig velhavende, og at der var forefaldet siden Krigens Begyndelse kuns et eneste Bankerut. Svendborgs Skibe, omtrent 30—40 i Tallet, gaae ogsaa til Middelhavet. Samtalen kom ogsaa paa Liebhaber Theatre⁴⁾, mod hvilke jeg er saa saare meget, og til nogen Beroligelse for mig hørte jeg dog, at af de 12 Gange, som spilles om Vinteren, Theateret kuns eengang er aabnet for Enhver, naar der nemlig spilles for de Fattige.

¹⁾ Jørgensby var sammenbygget med Flensborg og laa paa den anden Side af Flensborg Fjord.

²⁾ Skamlingsbanken.

³⁾ I Randen er tilføjet: »1814 havde Byen 355 Huse med 2163 Indbyggere, hvis Tal siden den Tid har forøget sig (af Hansens Commissions Beretning 1823).« — Det har ikke kunnet opklares, hvad »Hansens Commissions Beretning« er.

⁴⁾ = Dilettantteater. Der sigtes til den Teatergalskab, som især hærgede Provinshyerne i disse Aar, og som St. St. Blicher har satiriseret over i »Generalprøven i Kragehul« (1816).

Rødkilde den 5te October.

Som i Vesterborg sidder jeg ogsaa her i en Havestue, som der er jeg her meget venskabeligen bleven modtaget af Fru Postmesterinde Petersen's Fader, Herr Lange og hans Familie. Jeg sætter mig nu hen for at beskrive Gaarsdagen. Efterat have nydt den himmelske Morgen, gik jeg ud, for nøiere at lære at kjende den skjønne Egn omkring Svendborg og først hen paa Ørkel Slots Banke, en halv Fjerding Vei Nordost for Byen; man kommer derhen over Ørkels øverste Mølle og nyder herfra den herligste Udsigt over det saa fortryllende skjønt liggende Svendborg; Sundet oplivet af Skibe snoer sig gennem Naturens deiligste Have. Af Slottet, tilsidst de Fyenske Bispers Residents og ødelagt som saa mange andre i Grevens Feide (vor Danske Bondekrig), staaer kuns ved Siden af den smukke Skov Rottefællen et 3 Fod høit Stykke af Ringmuren. Den meget tjenstagtige og dannede Møller, jeg mødte her, beskrev mig Slottets Form hvis Grundmure man endnu finder i Jorden, (mange Huse i Svendborg ere opførte af Slottets Stene) og førte mig til en længere borte liggende høiere Banke, hvorfra man overseer et større Landskab, Taasinge, Thorøe, den sydlige Deel af Fyen og paa den ene Side til det blaae Ærøe, paa den anden til det bakkede Langeland.

Om Eftermiddagen bragte jeg Herr Pastor Bredstorf paa Jørgensgaard¹⁾ en lille Fjerdingvei fra Byen (et gammelt Hospital med 15 Lemmer allerede fra det 14de Aarhundrede) en Hilsen fra min Ven Dr. Bredstorf. Ogsaa i hans Have seer man Sundet, som her seer ud som en Indsøe med den blideste Karakter. Endnu vil jeg bemærke, at de største Skibe kan seile her igjennem og siden mellem Thorøe og Taasing, hvorimod Rudkjøbing-Sund har kuns 6—7 Fod Vand. Kl 4 kjørte jeg over det i en herlig Egn beliggende, Ranzau Lehn tilhørende Slot og Gods Hvidkilde²⁾ hertil (2 Miil).

Den 6te October.

Endnu paa det Gjæstfrie Rødkilde, hvor jeg lever saa behageligen. Igaar Formiddags førte mig Herr Lange og hans tvende Sønner, af hvilke især den yngste, Landmaaleren³⁾, holder sig til mig, omkring i de store Haugeanlæg, hvilke i Smag af en Park

¹⁾ Pastor Chr. J. Bredsdorff, Farbroder til C. P.'s Ven, J. H. Bredsdorff.

²⁾ Hvidkilde ejedes 1820 af Baronesse Sofie Amalie Lehn, Enke efter Hans Rantzau-Lehn (d. 1808).

³⁾ Erik Harding Lange, der senere overtog Rødkilde.

Herr Lange har skabt af et Uføre. Den store Mængde af Kilder har han foretegnat et bestemt Løb, og de danne nu rislende Bække, Kanaler og Damme med buskede Øer i. Vandet her er Jernholdende, og Smagen betydeligen mineralisk; hiint gjør, at alle Stene farves røde, hvoraf Herregaardens Navn har sin Oprindelse, der allerede forekommer i det 13de Aarhundrede. (Herregaarden Hvidkilde har faaet sit Navn paa samme Maade, idet de derværende Kilder farve Stenene hvide; rimeligviis ere de Kalkholdende). Fra Lysthusets Altan nyder man en deilig Udsigt over Egnen og over Havet til Ærøe og andre Smaaøer.

De herligste Frugter (Ferskenes, Aprikoser, Svedsker, Reine-Claudes) som trækkes paa Spalier frembødes mig.

Om Eftermiddagen gjorde Lange's mig den Fornøielse at anstille en Udfart til en Paarørende, Herr Berg, paa Herregaarden Skiolde-mose¹⁾. Her ere udmærket skønne Haugeanlæg, og Naturen er kommen den til Hjelp ved Skove og Bakker. Denne Egn hører nemlig til den betydeligen ophøiede Bankestrækning, der løber gennem den sydlige og vestlige Deel af Fyen i omtrent en Miils Frastand fra Kysten. Her kaldes den: Lysebjerg, og paa et af dem kneiser Herr Berg's 1812 anlagte Oliemølle, hvilken betydeligen fremmer Rapsædens Dyrkning her i Egnen²⁾. Fra denne Mølle nød jeg en gandske herlig viid Udsigt fra Als over den hele søndre Deel af Fyen og Taasing til Langeland, i klart Væir viser sig bag dette endog Laaland og i Sonden Holsteens Kyst. Jeg gjorde ogsaa den Bemærkning, at jeg i Fædrelandet endnu ikke havde seet en Udsigt, som lignede mere een i Fjeldegne, end denne herfra paa den Skovrige lange og temmelig brede Bankestrækning. Paa Tilbageveien plukkede hele Selskabet mange Nødder i Haugen; de tvende lystige Husets Døttre (Betty og Marie) oplivede det Hele. Jeg hørte her en ung Landmand, der gandske fortræffeligen spillede Violinen; Skade er det, at han ikke har kunnet faae en Plads i Kongens Kapel. Desuden saae jeg her een af 2den Aprils Helte, Admiral Risbrig.

Samme Dag om Aftenen.

Den gode Langeske Familie har ogsaa gjort mig denne Dag meget behagelig. Imorges gjorde mig Landmaaleren Harding Lange

¹⁾ Langes paa Rødkilde og Bergs paa Skjoldemose kom til at høre til C. P.'s og hans Families nære Venner gennem Aarene. En Datter af Berg blev gift med C. P.'s Broder, en anden, Betty, med Poul Martin Møller.

²⁾ Oliemøllen var vistnok et daarligt Foretagende.

den Fornøielse at ride med mig til Brahe-Trolleborg (1 $\frac{1}{2}$ Miil) en gammeldags Bygning med Taarn fra Næverettens Tider. I den smukke hvælvede Kirke saae jeg første Gang et Arbeide af vor store Thorvaldsen, en Døbefont af hvidt Cararisk Marmor¹⁾. At see dette var en sand Nydelse for mig, jeg behøver ikke at rose, Thorvaldsens Navn er tilstrækkeligt. Paa den ene Side er Maria med Jesus-Barnet og den lille Johannes; paa den anden døber Johannes Jesus; paa den tredie velsigner Jesus Børnene, og paa den fjerde ere 3 Engler. — Paa Kirkegaarden har Professor Øst et Mindesmærke, Forstander af Seminariet Bernstorfsminde og Opdragelses-Anstalt.

Paa Tilbageveien vilde jeg besøge Brekling paa Sølyst ved Trolleborgs Sø, og bede ham at hilse fra mig i det kjære Haderslev, men han var ikke hjemme²⁾. Egnen, jeg paa denne Tour har seet med bølgende Bakker, kneisende Skove og bugterige Indsøer hører til de skønneste, og frembyder virkeligen romantiske Udsigter. I Eftermiddags kjørte vi til Bredstorfs Forældre i Vester-Skjerninge. Provst Bredstorf er en venlig gammel Mand, ogsaa liberal (ligesom Lange's). I Kirken er et Maleri af vor Eckersberg³⁾, forestillende Jesus i Gethsemane, som sandeligen fortjener den høieste Beundring. Især i Henseende til Belysningen er det et sandt Mesterstykke. Det er Nat, men i Forgrunden belyses Jesus's herlige Billede ved Lysstraaler fra Himlen, i Baggrunden komme Judas og Soldaterne med en Fakkell, og bag Skoven opgaaer Maanen, altsaa 3 forskjellige Lys og alle gjorde saa ypperligen, at jeg maatte mindes Corregio's Nat i Dresden. (Herr Berg, Kirkens Patron har kjøbt det til Reformations-Festen for 300 Specier).

Paa Tilbageveien astronomerede vi.

Bøiden den 7de October.

Denne er altsaa den sidste Aften, at jeg er i det egentlige Danmark, hvor jeg har tilbragt fem lykkelige, uforglemmelige Uger, og uvilkaarligen opstiger i mig det Ønske: gid at der kommer en Tid, da min Fædreneegn atter som Sønder-Jylland vorder en Deel af et nyfødt constitutionelt Danmark! Heri ligger eet af mit Livs Maal.

¹⁾ Skænket Kirken 1817 af Charlotte Schimmelmänn.

²⁾ Sølyst var en Gaard under Brahe-Trolleborg. C. P.'s Bedstemoder havde en gammel Veninde i Haderslev, der var gift med en Mand ved Navn Peter Brekling. Her sigtes maaske til C. P.'s Forelskelse i Sophie Hjort (jfr. S. 69 Note 5).

³⁾ Eckersbergs Billede blev malet 1817.

Imorges Kl 10 forlod jeg det venskabelige Langiske Huus, hvor man har beviist mig saa megen Godhed, og kom over Aastrup Mark, der ligger som en Undtagelse i Fyen endnu i Fællig, henimod Middag til Faaborg, en liden Søekjøbstad af næsten 300 Huse¹⁾ med temmelig god Handel; her ere tvende Kjøbmænd, som sende Skibe til Vestindien. Kl 1 gik jeg til Herregaarden Holsteenshuus ($\frac{1}{2}$ Miil N. O.) for at nyde paa dens Banker Udsigten, jeg havde læst om; jeg fandt mig aldeles tilfredsstillet, paa den ene Side saae jeg min fædrelandske Kyst fra Kappel til Haderslev Fjord og hele Als, det lille Belt med Faaborg og Smaaøer (Lyøe) var som en Speil. For bedre at nyde Udsigten til den anden Side, steg jeg, min uskyldige Hensigt bevidst, over Dyrehavens Vold. Det skjønneste Landskab udbredte sig for mine Øine, i Forgrunden saae jeg den bugtede Fyenske Kyst med den kjære Egn af Rødkilde (en Nabogaard Nakkebølle laae her); i Middelgrunden Aerøe og andre Smaaøer med bølgende Bakker, og i Baggrunden kjendte jeg strax over Thorseng Langelands Banker.

Gjennem den ret smukke Landsbye Diernesse, hvor flere Vævere boe, indsløg jeg en Vei, som efter min Mening havde den Retning til Horne, og fandt til min Fornøielse, at jeg havde gjættet rigtigt, saa at jeg uden om Faaborg kom paa den store herlige Landevei fra Bøiden til Nyborg, der fører gjennem Horne. Dets Kirke er den smukkeste Landsbyekirke, jeg næsten har seet, med 3 Spire, tilhørende Grev Bille-Brahe paa Hveedholm. Denne er ogsaa prydet med en Altertavle af Eckersberg²⁾, forestillende Jesus med Børnene; dog foretrækker jeg den i V. Skjærninge, thi her er netop Hovedfiguren Jesus mindre god end alle de øvrige.

Til min store Ærgrelse var Nøglen til Taarnet ikke tilstede, saa at jeg gik glip af den herlige Udsigt, man nyder derfra; dog skimtede jeg fra Veien denne Deel af Kysten, som jeg havde meest ønsket at hvile paa med mine Blik, og blev ved dette Syn nogenlunde beroliget.

Tæt ved Horne ligger Hveedholm, et Adeligt Slot fra Adelen blomstrende Tider. Sidebygningerne ere bygte under Christian IV af bare Kampestenene. Jeg gjennemvandrede den smukke Skyggefulde Have med Anlæg, og nød fra Lysthuset Solens Nedgang, hvis sidste Straaler trængte sig forgyldende gennem Buskenes af Høsten

¹⁾ I Marginen er tilføjet: »og 1803 Indbyggere (Hansen)«. Hvad »Hansen« sigter til, har ikke kunnet opklares. (Jfr. S. 59 Note 3).

²⁾ Malet 1812.

allerede farvede Grene. Egnen som man her overskuer, begrændses paa Landsiden af en temmelig høi, men desværre meestendels Skovløs Bankestrækning; paa den høieste Banke Seebjerg, hvor et trigonometrisk Signal staaer, saa jeg siden lang Tid Lynghede. Disse Banker kaldes Svaninger Bjerge af den her liggende Bye Svaninge, hvis Præst var de Danske saa nyttig i Slaget paa Øxnebjerg. Faaborg ved Fjorden seer man ogsaa herfra. Over store Rapsædmarker kom jeg i $\frac{3}{4}$ Timer til Faaborg tilbage, og efter ikke at have truffet Bredstorfs Svoger, Katechet Becher hjemme, tog jeg Vogn og Heste hertil.

Jeg forlader imorgen Fyen og bemærker endnu i Henseende til Landets Udvortes, at dette seer lige saa godt ud som Lollands. Klædedragten er her forandret, Mændene have ikke saa korte Trøier som Sjellandsfarerne, og aldrig røde. Men Quindekjønnets Hovedfarve er her ogsaa den røde, her begynde allerede de overmaade korte Tailler som man ogsaa seer paa Als. De smaae Huer see godt ud, kuns ikke Klædet (Skjævdugen) som bindes derover, denne er meget stor.

Werthemine den 9de October.

Her er jeg atter bleven modtaget meget venskabeligen af Herr Jessen (Hertuglig Forpagter) og hans interessante Kone, en Søster af Herr Matthiessen i Kjøbenhavn. I Bøiden indskibede jeg mig Kl 7 efterat have glædet mig over Solens skjønneste Opgang. Alsøes blaae Kyst laae for mig som Forjættelsens Land, men da det blæste lidt, saa varede det 4 Timer, førend vi kom over det to Mile brede Vand. Jeg havde altsaa Tid nok til at være med mine Tanker i Valdemarernes Tid, medens vi seilede forbi det ved Valdemars II Fangentagelse saa sørgeligen mærkværdigt blevne Lyøe. I Fyenshav fik jeg strax Heste og kom gjennem den deiligste Egn hertil Kl 12, hvilken endnu forskjønnes ved den vide Udsigt over Beltet til Fyen og Ærøe, der frembyder sig hist og her. Jeg har neppe seet en Skovrigere Kyst, end denne, der netop nu i Efteraarets mangfoldige Farver tager sig meget godt ud. I Werthemine var stort Middagsselskab, og det forekom mig næsten uvant, første Gang at høre her tale Tydsk. De interessanteste Bekjendtskaber, jeg gjorde her, vare de af Pastor Svendsen fra Hørup og Pastor Sabroe fra Tandslet, med hvilken sidste jeg for det Meeste talte Dansk.

Augustenborg den 10de Oct.

Jeg kommer just nu fra Hertugens Taffel; hverken han eller Prindsen havde glemt den gamle Bekjendt, og vare lige saa venlige mod mig som i Heidelberg¹⁾. Jeg forestiltes baade den unge Hertuginde og Enke-Hertuginde²⁾. Hiin, som er meget smuk, ubeskriveligt elskværdig, talte flere Gange med mig, og det var mig kjært, at kunne svare hende paa Dansk. Jeg har ogsaa havt den Fornøielse at træffe mine gamle Venner Bart og v. Schwarzkopf³⁾ hos Hertugen.

Igaar kjørte den tjenstagtige Herr Jessen med mig herhen (³/₄ Miil). Veien er den behageligste, man kan tænke sig, og Augustenborg tager sig herligt ud. Vi spiiste i Selskab af min Ven Bahrt og Hofraad Petersen, spillede siden Kegler, og ved Solens Nedgang gjorde jeg en Spadseergang med Bahrt; under fortroelige Samtaler vandrede vi paa Skovens store gjennemhugne Veie. Siden kom Hertugen tilbage fra Jagten, og saasnart han af Bahrt hørte min Ankomst, kom han med Schwarzkopf paa hans Værelse og indbød mig til idag. Om Aftenen spiste jeg hos Herr Kammerraad Petersen og først Kl 12 kom vi tilbage til Werthemine.

Imorges forelæste jeg den Aandefulde Madame Jessen nogle Breve af Agathokles⁴⁾, der taltes om haabløs Kjærlighed og den Rigtighed, jeg læste med, syntes at vække hendes særdeles Opmærksomhed, havde jeg maaskee røbet mig ved at rose S?⁵⁾. Siden gjorde Herr Jessen og jeg en Spadseergang hen til en Høi i Nærheden af Hügelsberg⁶⁾ (600 Fod høi), hvorfra man nyder en herlig Udsigt over hele

¹⁾ Se S. 18 Note 2.

²⁾ ¹⁸/₁₀ 1820 havde Hertug Christian August ægtet Komtesse Louise Sophie Dannekiold-Samsøe. Hans Moder, Prinsesse Louise Augusta, Fr. VI's Søster, havde været Enke siden 1814.

³⁾ Barth havde studeret Jura i Göttingen 1817 og i Heidelberg 1819 og var knyttet til Hertugens Hof. Schwarzkopf er muligvis Ernst Heinrich v. S., der havde været Elev i Schnepfenthal 1807—12 og senere blev sachsisk Kammerherre og Regeringsraad.

⁴⁾ Historisk Roman i Brevform af Caroline v. Richter (1769—1843), som udkom 1808 i Wien og 1820 i dansk Oversættelse i Kbhv. (ved J. E. Wegener). Den foregaar c. 300 e. Kr. og bygger historisk paa Gibbon. Agathokles er en ung, fornem Armenier, nær knyttet til Prins Tiridates. Bogen skildrer bl. a. Agathokles, længe ulykkelige, Kjærlighed til Armenierinden Larissa og den gifte Romerinde Sulpicias Forhold til Tiridates. Dens for Tiden typiske Betragtninger om Livet og om Kjærligheden er beslægtede med de Betragtninger, man møder i C. P.'s Dagbogsoptegnelser for de følgende Aar.

⁵⁾ S = Sulpicia. Jfr. ovfr. Note 4.

⁶⁾ = Høgebjerg (81 m højt).

det smukke Als (gjennemskaaret af en Bankestrækning fra Sonden til Norden); paa den ene Side til Angeln og Sundewitt, paa den anden fra Aarøesund og Assens til den sydlige Kyst af Fyen og Taasing, hvilket Syn fremkaldte de behageligste Erindringer i min Sjæl.

I Selskab af Herr og Madame Jessen kjørte jeg hertil, var en Times Tid hos Frue Matthiessen og begav mig derpaa til Hoffet.

Flensborg den 13de October.

Saa bar jeg da fuldendt den behageligste af alle mine Reiser, denne min Fædrelands-Reise, og er fuld af Taknemmelighedsfølelser mod den, vi skyldte Alt. Jeg sætter mig hen, for at beskrive de tvende sidste Dage.

Den 11de Klokken 8 om Morgenen satte jeg mig i Marsch fra Augustenborg for at besøge Pastor Meyer i Hagenbjerg (2 smaae Miil herfra i den nordlige Deel af Øen). Paa Veien mindedes jeg den behagelige Reise jeg i Sommer gjorde her med Professor Falck, hvem jeg ogsaa skylder Pastor Meyer's saa særdeles interessante Bekjendtskab. Med Glæde gjenkjendte jeg den smukke Egn; og Fyens blaae, sig hist og her visende Kyst, i Sommer mig saa fremmed, hilsede jeg nu venligen som en gammel kjær Bekjendt.

Hos Pastor Meyer, der glædte sig at jeg havde holdt Ord, maatte jeg blive hele Dagen. Samtaler over Menneskelivets vigtigste Gjenstande, hvori vi, hvad det Almindelige angaaer, aldeles ere overeensstemmende, forkortede Tiden. Først da det lakkede mod Aften, kjørte hans Søn mig til Augustenborg tilbage, og derfra ilede jeg, efter desværre ikke at have fundet min Ven Bahrt, Hertugens Secretair, hjemme, til Sønderborg.

Med en Vognmand kjørte jeg igaar gennem lutter bekjendte Egne til min Fødebye Flensborg, hvor min Ankomst voldede hos alle mine Kjære den største Glæde.

Endnu vil jeg anføre lidt om Bygningsmaaden i Danmark; dens Eiendommelighed bestaaer deri, at Husene i Kjøbstæderne alle ere Tværhuse, i Almindelighed ikke høie; Gavlhuse, den Nordtyske Form, ere kuns Undtagelser. Tydsklands store Indflydelse paa Sønder-Jylland viser sig, ligesom i saa mangt Andet, ogsaa i Bygningsmaaden, i det Gavlhusene i alle Slesvigske Kjøbstæder ere fremherskende, medens paa Landet Norden for Slien den Danske Form endnu har holdt sig vedlige. —

I Henseende til Sproget er det mærkeligt, at Folket ikke bruger Fællelskjønnets Pronomen »den« for Concreta, men altid, som i Tydsken, hun eller han, f. E. ved Vind, Kirke, Soel hun, ved Seil, Baad han.

Men Abstracta have dog ogsaa i Almuesproget intet Kjøøn; for disse bruges, forskjelligt fra Tydsken, *den*. Hvorledes har dog det senere Skriftsprog kunnet afvige saa aldeles fra det oprindelige Sprog!?

1821.

Kiel den 1sten Januar 1821.

So ist denn abermals ein neues Jahr angetreten, ein Jahr, welches wahrscheinlich von so hoher Bedeutsamkeit für mich seyn wird! Tief ergreift mich dessen Wichtigkeit! Ich werde in ihm einen ganzen Zeitabschnitt meines Lebens, den academischen, schliessen, und somit immer näher dem Beginnen bürgerlicher selbstständiger Wirksamkeit kommen, der mein ganzes bisheriges Leben als Vorbereitung gedient hat. Daher ergriff mich auch so besonders unser feierlicher Fackelzug in der Scheidestunde des Jahrs¹⁾, den ich zum letzten Male mitmachte (zum Glück nicht in der Begleitung des leichten überlustigen Lempfert, den ich vorher bey Holst²⁾ sprach). Aber eine schöne Ruhe ist über meinem Innern ausgebreitet; denn ich fühle so ganz die Festigkeit meines Vertrauens auf Gott; ja! auf ihn hinblickend sehe ich furchtlos in die dunkle Zukunft, mit ihm werde ich Jegliches beginnen. Was wäre alle Kraft, die ich in begeisterten Augenblicken in mir fühle ohne dieses Vertrauen, ohne das Anknüpfen des Irdischen an das Himmlische? Oh! grosser Allvater! kindlich flehe ich um deinen Beistand; wie könnte ich ohne diesen das Viele vollbringen, welches mir in diesem Jahre obliegt!

Es hat sich nämlich endlich der Entschluss, die academische Laufbahn einzuschlagen, der sich zuerst vor 2 Jahren in mir zu regen anfang, (besonders auf Elvers's und Eichhorns³⁾ Ermunterungen), durchgearbeitet, so dass er jetzt, wenn die äusseren Um-

¹⁾ I Kiel holdt ›Burschenschaft‹ et en ›Sylvesterfeier‹.

²⁾ Det har ikke været muligt at identificere den her og andre Steder nævnte Person eller Familie Holst i Kiel.

³⁾ Elvers var C. P.'s Studiekammerat, Eichhorn juridisk Professor i Göttingen. I en Bog, som udkom 1845, skrev Elvers: ›Paulsen og jeg boede fra Efteraaret 1816 af i Göttingen Stue om Stue i tre Semestre, og vi fortsatte det gamle Ven-skab uforstyrret, ikkun at Kampen om vort Fædrelands og vor Fædreby's nationale Karakter fornyedes næsten daglig, idet jeg holdt mig for en Tysker, han sig for en Dansker, jeg var bestemt paa at begynde det akademiske Kald i Göttingen, han i København‹. (Citeret efter H. N. Clausens Biografi af C. P. S. 5, Note 5).

stände es zulassen, zur festen Bestimmung geworden ist, besonders seitdem mir der gute Falck vor einigen Wochen das Geständniss entlockte, dass ich in meinem tiefsten Innern eigentlich mich schon dafür bestimmt hätte, und den Beruf dazu fühlte. Diess schien er nicht nur erwartet zu haben, sondern er war auch sogleich mit Vorschlägen da, welche Collegia ich in Kopenhagen lesen sollte¹⁾. Diese Meinung eines älteren vollkommen urtheilsfähigen Mannes, die nicht so bestechlich ist, als die eigene, hat mir Muth gemacht, welcher mir auch wirklich Noth thut; denn ich habe mich auf das Doctor- u. Amts Examen vorzubereiten, eine Abhandlung noch, und meine Dissertation zu schreiben²⁾.

Die Vorbereitungen zu letzterer, in der eine umfassende und vergleichende Darstellung und Untersuchung des Erbrechts im roheren Zustande der Völker, besonders der Römer und Germanen, geliefert werden soll, beschäftigen mich besonders, und Gott gebe, dass ich Licht in die Nebel meines Innern bringen möchte. —

Eine allgemeine Ansicht und Begründung meiner Wissenschaft habe ich auch schon erlangt, die sich zuerst in den vorigen Osterferien, wenn ich einsam philosophirend im Düsternbroker Holze³⁾ wandelte, in mir zu gestalten anfang. Ich habe sie diesen Herbst Berger mitgetheilt, und dieser Philosoph war sehr damit zufrieden. Vorigen Sommer hielt ich auch gleichsam Vorlesungen im Vaterländischen Recht für Tetens und Müller und in der Vaterländischen Staats- und Rechtsgeschichte für Stoppel⁴⁾. Dieser Rückblick auf den Gang meiner Studien ist mir sehr interessant. Oh! möchten sie einen glücklichen Ausgang haben, möchte Gott mit meiner inigen Liebe in diesem Fache für mein Volk zu wirken, auch Würdigkeit verbinden!

Her udelades en Optegnelse fra 10. Januar, hans Fødselsdag. Dagen, som han mest har tilbragt med Arbejde, fornyer alle hans gode Forsætter, »en skøn Ro« er over ham — omend vemodige Følelser netop i denne Tid stiger op i ham ved Tanken paa, at han for et Aar siden var i Haderslev⁶⁾.

¹⁾ I et Brev til sin Moder (^{25/12} 1820) skriver han herom: »Der gute Falck entlockte mir denn neulich das offene Geständnis, dass ich am meisten Neigung für die academische Laufbahn fühlte. Es wunderte ihm so gar nicht, dass er nichts eifriger zu thun hatte, als mir gleich die Collegia vorzuschlagen, die ich in Kopenhagen lesen sollte. Nun, so wollen wir denn in Gottes Namen darauf los steuern«.

²⁾ Om Afhandlingene smlgn. S. 70, om Dissertationerne se S. 96 Note 1.

³⁾ Skov umiddelbart N. f. Kiel.

⁴⁾ Alle disse tre Studenter tog juridisk Eksamen 1820.

⁵⁾ Om dette Besøg i Haderslev vides iøvrigt intet. Der hentydes til hans Forælskelse i Sophie Hjort, der 1821 blev gift med Advokat P. Gottfriedsen, og som han senere med en ejendommeligt Følelse besøgte i Haderslev (se S. 89).

Den 4ten März.

Schon sind also wieder die ersten Monate dieses Jahres dahin, und es freut mich, dass ich im Ganzen mit meinem Leben zufrieden bin, wenn auch der Wille immer noch besser bleibt, als die That, vorzüglich in Ansehung meines wissenschaftlichen Strebens, wobey das Gedächtniss auch so sehr in Anspruch genommen wird. Was allgemeine Ideen betrifft, so strömen mir diese in Menge zu; in den kleineren Rechtsbestimmungen erkenne ich immer das Höhere, so dass sie mir nicht abgerissen da stehn, sondern als mit dem ganzen Menschenleben verknüpft, und mein Muth, mein Berufsgefühl ist so sehr gewachsen, dass ich zuweilen ausgerufen habe anch io son' pittore¹⁾. Oh, Gott! möchten diess nicht zu stolze Jünglingsträume seyn! Doch beruhigt mich Anderer Urtheil ein wenig darüber. So glauben meine Commilitonen, dass ich zum grossen Nachtheil Tönsens²⁾ hier als Docent des Vaterländischen Rechts auftreten werde, und besonders hat mir der liebe Professor Falck ein Anerbieten gemacht, welches mich sehr überrascht hat. Professor Schildener in Greifswalde hat nämlich den Plan gemacht, durch Bearbeitungen von Nordischen Schriftstellern die Deutschen mit dem Nordischen Recht genauer bekannt zu machen, und dazu sich mit Mehreren zu verbinden. Falck nun that mir den schmeichelhaften Vorschlag, ob ich nicht, wenn etwas daraus werden sollte, mit an der Herausgabe Theil nehmen wollte. Diess wäre ein herrlicher Beginn meiner Studien in Kopenhagen, und ich kann nicht läugnen, dass da F. meine Zweifel über meine Fähigkeit lächelnd zurückschob, ich sehr wünschte, dass das Unternehmen zu Stande käme.

Mit meiner Abhandlung über Gütergemeinschaft nach Jydske Lov³⁾ bin ich jeden Abend sehr fleissig beschäftigt, sie ist gleichsam der Anfang meines Studiums des Nordischen Rechts, da ich

¹⁾ Saaledes skal Correggio have sagt, da han stod overfor et Maleri af Raffael (se dog O. Arlaud: Bevingede Ord, 2. Udg., S. 385).

²⁾ C. P. havde lært Prof. Tönsen at kende i Aug. 1820 hos Falck, hvor han en Aften diskuterede længe med ham og blev indbudt til at besøge ham næste Dag. Men allerede i Jan. 1821 afbrydes Forbindelsen mellem dem. ¹⁴/₁ 1821 skriver C. P. til sin Moder herom: »Denn ich würde mich wirklich zu viel ärgern, wenn ich mit dem einer Professur ganz unwürdigen Tönsen oft mich unterhalten sollte (jetzt geschieht es nur zuweilen bey Falck, wo er immer seine Noth hat mit mir fertig zu werden; nicht umgekehrt)«.

³⁾ Efter Falcks Ønske omarbejdede han senere Afhandlingene, der i denne Form udkom i »Staatsbürgerliches Magazin« II, 1823. Smlgn. S. 82.

die Originalsprache lese (welche mir immer leichter wird) und auch das Seeländische und Schonische Recht mit zu Hülfe nehme. Hoffentlich werde ich sie gut vor Ostern vollenden, da ich die Vorarbeiten grösstentheils fertig habe, und die Sache mir schon klar zu werden anfängt.

Meine Gemüthsstimmung ist herrlich; oft dringt gleichsam ein Lichtstrahl vom Himmel in meine Seele, und belebt mir den Muth, und dankbar blicke ich dann auf zum allliebenden, auch mein Schicksal lenkenden Vater. Besonders erfreut mich auch das so sehr, dass ich in diesem Jahre mit dem festesten Willen mein Befangenseyn im Sprechen, wodurch ich früher oft anstockte, besiege. Ich habe mehrmals öffentlich gesprochen, so in Berger's Disputatorium über seine Natur-Philosophie (nach Umschlag¹) begonnen) und am Königsgeburtstag an der Burschentafel²). In meiner kleinen Rede suchte ich die Anhänglichkeit an unser angestammtes Königshaus zu beleben, aber auch den Wunsch nach einer constitutionellen Monarchie.

Auch mein Herz³) sieht schweigend die Nothwendigkeit ein, für jetzt noch etwas im Hintergrunde stehn zu müssen; daher auch von dieser Seite meine Gemüthsstimmung nicht leidet. So schrieb ich schon lange einmal an die gute Mutter⁴): Mein Verstand herrscht wie ein unumschränkter König; das Herz sieht ein, dass es noch so seyn muss und gehorcht; nur sehnt es sich sehr nach der Zeit, wo es seine Rechte wird geltend machen dürfen, damit dann eine schöne im Einklang stehende Constitution entstehe; und vor 3 Wochen, als ich ihr einen schönen Wintermorgen, den ich genossen hatte, beschrieb, wo ich die Natur mit einer schlafenden Schönen verglich, fuhr ich fort: Eine himmlische Ruhe war in meinem Innern, den meine Schöne schläft ja auch noch; nun möge sie immerhin noch schlummern, wenn ich nur ihres Erwachens so gewiss bin, wie des der Natur. Ich machte an

1) 6. Jan. og fig. Dage (Termin og Marked i Kiel).

2) 28. Januar. Talen er bevaret i Kladdeform. Ved en tidligere Lejlighed, i Berlin 1819, havde han arrangeret et Festmaaltid paa Fr. VI's Fødselsdag for danske, slesvigske og holstenske Studenter og her udbragt Kongens Skaal (»Es lebe der König und die Constitution«).

3) Allerede i den udeladte Optegnelse af 10. Jan. fremhæver han sin Beslutning om at modstaa »die Lockungen der Leidenschaft«.

4) Fra Ungdomsaarene og Livet igennem var C. P. meget flittig til at skrive Breve til sin Moder, som han stod i et meget fortroligt Forhold til. En Del af dem er bevaret, men ikke de her citerede.

demselben Sonntag einen Spazierritt nach Stift über Düsternbrook, Holtenau und Knoop¹⁾; ich war ganz Gefühl in der schönen, im Lichtglanze vor mir liegenden Natur; ich hätte so gerne einen Busenfreund mir zur Seite gehabt, die Namen: Hemsen, Fritz²⁾, Jacobi³⁾, Ohrt, Lamberts entbebten meinen Lippen. Die gefürchteten Tage des Januars gingen durch die Umschlagszerstreuungen glücklich vorüber; Ohrt besuchte mich, Onkel Rodebertz und Bentzen waren hier, so wie Bahrt, Stoppel, Sass, Müller. Bahrt brachte mir Grösse von den lieben Jessens auf Alsen. Was aber Hemsen macht, weiss ich nicht; seit Weihnachten keinen Brief! Ich bin sehr unruhig; er muss krank seyn, denn auf meinen zärtlichen Brief vor 4 Wochen könnte er sonst nicht schweigen. Ich drückte darin so ganz meine fast schwärmerische, d. h. idealische Freundschaft gegen ihn aus.

Ernsthaft an den Tod erinnert wurde ich durch das unerwartete Dahinscheiden des lieben Paul Brodersen⁴⁾. Mit Pomp wurde er beerdigt, ich war Marschall bei dem Trauerzuge.

Wie ergreift es doch, wenn man ein so junges Leben neben sich geknickt sieht! Gott, ich fürchte mich nicht vor dem Tod; ich möchte aber doch noch so gerne leben um mich weiter auszubilden. Das sprach ich gegen meinen Freund Heiberg aus, als wir vor 8 Tagen Abends nach Düsternbrook zum Trauerconvente gingen.

Den 1sten April.

Vor meiner Abreise nach Flensburg, wo ich unerwartet zu der guten Mutter Geburtstag, den 13ten einzutreffen gedenke, will ich noch Etwas über mein Leben aufzeichnen.

Mit um so mehr Ruhe mache ich diese Reise, da ich mir sagen kann, dass ich nun 6 Monate lang fleissig gewesen bin, und ich alle meine Arbeiten, die ich mir vorgenommen habe, beendigt habe, namentlich das Studium der Pandecten nach Savigny⁵⁾. Vor-

¹⁾ De nævnte Steder ligger N. f. Kiel. Paa Herregaarden Stift boede den i Dagbøgerne oftere omtalte Familie Bentzen.

²⁾ Elvers.

³⁾ Sandsynligvis Matematikeren Karl Friedrich Andreas Jacobi, som C. P. sikkert har gaaet i Skole sammen med i Gotha.

⁴⁾ Stud. theol. Paul Brodersen var C. P.'s Fætter. Han døde i Rendsborg ^{22/2} 1821. I et Brev skrevet samme Dag som denne Optegnelse i Dagbogen giver C. P. sin Moder en udførlig Skildring af P. B.'s Død og Begravelse.

⁵⁾ Der tænkes muligvis paa Optegnelser fra Forelæsninger over Romerretten, som C. P. har fulgt i Berlin hos den berømte Jurist.

gestern beendigte ich auch meine Abhandlung über das Güterrecht der Ehegatten nach Jydske Lov¹⁾, und um so lustiger wirbelte ich mich abends auf unserm Schlossballe herum (Fräul. Saden, Moldenhawer²⁾). Ich habe mit wahrer Liebe an dieser Abhandlung gearbeitet, die einen unsrem Rechte so ganz eigenthümlichen Gegenstand betrifft; zugleich ist es ein kleiner Anfang des Nordischen Rechtsstudiums für mich geworden, denn ich habe das Original des Jydske Lovs studiert mit Zuziehung des Seeländischen und Schonischen Lovs, so wie des Gulathings Lovs. Die Materie ist mir sehr klar, und mein Stoff war so gross, dass ich manches unberührt lassen musste, und doch die Abhandlung nicht auf weniger als 100 Seiten habe fassen können. Nun will ich denn meine ganze Kraft auf meine Dissertation wenden, die ich bisher auf die Seite gelegt habe. Möchte ich doch eben so zufrieden damit werden, wie mit meiner Abhandlung!

Was mich besonders in dieser Zeit recht erfreut hat, und wofür ich Gott innig danke, ist, dass die kleine auserlesene Schaar meiner vertrauten Freunde um einen vermehrt worden ist. Ein neues Freundschaftsband ist nämlich mit Heiberg geschlossen. Oh! beseligendes Gefühl einen Menschen zu finden, der mich so ganz versteht, den ich für Alles, was mich interessirt, seyen es Angelegenheiten des Geistes oder des Herzens, offen finde. Er ist auch ausser Elvers der einzige Jurist unter meinen Busenfreunden, welches mir um so lieber ist. Er hat wie ich die schönere, edlere Ansicht vom Recht und Staat, liebt, wie ich, die Geschichte; ich habe ihm den Plan unsres Freundesbundes³⁾ mitgetheilt, den er billigt, da er ja auf Beförderung des bessern Familien- und Staatslebens geht. In Ansehung dieser ganzen Seite des Menschenlebens, stimmen wir überein, nur nicht in Ansehung des Überirdischen; er ist durch Hegel⁴⁾ zum argen Zweifler geworden, namentlich ob es einen persönlichen Gott gebe (worüber ich auch neulich mit Berger im Disputatorium stritt); doch ist er noch nicht fest, ich lasse nicht ab ihn anzugreifen, und bringe ihn trotz seiner philosophischen Scharfsinns manchmal dahin, dass er nichts zu ant-

¹⁾ Jfr. S. 70.

²⁾ Muligvis Pauline Moldenhawer, Datter af Professor i Botanik J. J. P. Moldenhawer.

³⁾ Jfr. Dagbogsoptegnelsen fra 3. April 1820.

⁴⁾ Hegel, der 1816—18 var Professor i Heidelberg, 1818—31 i Berlin, naaede i disse Aar sin højeste Indflydelse og Berømmelse. Heiberg havde studeret i Berlin. Smlgn. S. 76 f.

worten weiss. Ich hoffe, er wird sich durcharbeiten, da er seiner Vernunft folgt, woran ich verzweifeln würde, wenn er ins andre Extrem verfallen wäre, in der Vernunftlosen Bigottismus der Harmianer, denn diese sind unverbesserlich, da ihr blinde Glaube alle Vernunftanstrengungen, wodurch uns doch Erkenntniss kommen soll, verabscheut¹⁾.

Diese vielen philosophischen Gespräche, die ich führe, tragen nicht wenig zu meiner philosophischen Bildung bey, an der ich jetzt mit wahrem Eifer arbeite (welchen ich in den ersten Jahren meines academischen Lebens nicht so fühlte). Heiberg und ich sehen uns regelmässig Sonntag Nachmittag. — Auch zärtliche Briefe von Hemsens und Jacobi haben mich erfreut, jener hatte mir nicht schreiben wollen, ehe sein Schicksal gewiss sey; er geht nun wohl nach Göttingen, und ich erwarte ihn mit liebender Ungeduld.

Mit Bergers, Karstens, Haacks²⁾ bestehn noch wie vor die freundschaftlichen Verhältnisse. Mit Karstens bin ich einmal auf einem Harmonie-Ball³⁾ sehr vergnügt gewesen (Rosa Tillisch⁴⁾). Mein armer Ohrt hat seinen Vater⁵⁾ verloren; mit Dank hat er des Busenfreundes Trost angenommen.

I den næste Optegnelse, 20. Maj, skildrer C. P. en lille Rejse, som han har foretaget til Göttingen. Her træffer han bl. a. Eichhorn, hvorm han skriver: »Mit letzterem vorzüglich hatte ich mich recht innig erfreuende Gespräche. Des herrlichen Mannes Billigung meiner Ansichten und seine Aufmunterungen haben mich mit neuem Muthe ausgerüstet und meine Hoffnung bestärkt, dass ich für den Wirkungskreis, dem ich mich zu widmen wünsche, geschickt bin«.

Den 11ten Junius, zweiter Pfingsttag.

Ich habe diesen Morgen ganz früh meinen theuren Hemsens, der mich 8 Tage lang besucht hat, auf die Post gebracht. Nach dem Abschiede machte ich, um mich zu erheitern, einen kleinen Spatziergang bis zur grossen Ulme.

1) Tilhængerne af Præsten Claus Harms i Kiel, der med sine 95 Theses 1817 havde kastet en Handske til Rationalismen og dermed givet Anledning til et stort kirkeligt Opgør. Harms' Kristendom var pietistisk farvet, og han angreb voldsomt Fornuftdyrkelsen.

2) Har ikke kunnet identificeres.

3) »Harmonien« var en Forening (stiftet 1800), der spillede en fremtrædende Rolle i Kiels selskabelige Liv. Her mødtes det gode Borgerskab til Koncerter og Baller. Jfr. S. 163.

4) Sandsynligvis Rose Tillisch, D. af Major F. C. Tillisch. Hun blev vistnok gift med Professor M. Tönsen i Kiel.

5) Sognepræst til Sørup i Angel, J. F. Ohrt, død 22/2 1821.

Eben stieg die Sonne aus dem Osten empor und umgab die in jungfräulicher Schönheit da liegende Natur mit ihrem Lichtglanze. Kein Lüftchen regte sich, treu gab die Spiegel der See das Bild der lieblichen Küsten wieder. Mein ganzer Gemüth wurde zu Gott erhoben, in Anbetung versenkt stand ich da, und schaute hinaus in die grosse herrliche Natur, die ja so ganz Gottes Vatergüte zeigt. Auch ich habe sie ja empfunden, und dankbar hob ich meine Blicke gen Himmel um mehr Stärke für mich bey meinen Bemühungen zur Veredlung bittend, und um Verzeihung für so manche Schwäche. Ganz empfand ich heute am Ausbreitungsfeste der Christlichen Religion das Glück ein Christ zu seyn. Mit welchem Glauben und Vertrauen sieht nicht der Christ zu Gott empor! Gestern früh feierte ich den ersten Pfingsttag mit meinem Hemsen in Düsternbrook (wo ich oft mit ihm in dieser Zeit gewesen bin). Noch einmal sprachen wir Busenfreunde uns gegen einander über das Heiligste, was der Mensch hat, aus, und freuten uns recht innig, dass wir noch immer völlig mit einander übereinstimmten, dass unsre Seelen für die Ewigkeit verbunden wären. Auch der holden Emma Rüder¹⁾ wurde gedacht, deren edle Weiblichkeit mich vor einem Jahre in Silbek²⁾ so sehr anzog, deren Blicke mir den ganzen Himmel ihres Innern zeigten. Eine zu schnell vorübereilende Erscheinung der edleren besseren Menschheit war sie, und wie eine Verklärte, so wie ich ihr Bild als Madonna bey Tischbein in Eutin³⁾ sah, steht sie vor mir da in der Erinnerung. Wird mein Ideal wirklich werden, wird mich die Liebe, die Führerin zum Besserwerden einst beglücken?

Gott weiss es, er wirds wohl machen. Noch darf das Herz sich nicht ganz seiner Sehnsucht hingeben.

Mein Bruder ist seit einigen Tagen hier; er ist ein Jüngling geworden⁴⁾, ich suche ihn zu stärken zum Austritt in die Welt.

Sonntag den 1sten Julius.

Nur ganz kürz kann ich heute Etwas über mein Leben bemerken, da ich so sehr mit dem Abschreiben meiner Abhandlung be-

¹⁾ Muligvis en Datter af oldenburgsk Kammerassessor Fr. Aug. Rüder, der var født i Eutin 1762.

²⁾ Det har ikke kunnet opklares, hvad der her sigtes til.

³⁾ Den berømte Maler J. H. Wilh. Tischbein (→Goethe-Tischbein←) boede 1808—29 i Eutin, hvor han udfoldede en rig Virksomhed.

⁴⁾ C. P.'s eneste Broder, Hans Gabriel Frederik (→Fritz←) Paulsen, var født 26. Oktbr. 1803.

schäftigt bin. Gans unerwartet kam noch am 2ten Pfingsttag Nachmittags die gute Mutter, um selbst in Hamburg zu bewirken, dass Fritz eine Stelle bekäme (es ist auch gelungen).

Seit Pfingsten sehe ich besonders oft meinen lieben Heiberg, wir essen nun auch zusammen und erholen uns nicht selten gemeinschaftlich des Abends auf einem Spatziergange von der mühevollen Tagesarbeit, die ja bis Michaelis¹⁾ anhalten muss. Wir kommen uns immer näher, und zu meiner Freude bemerke ich, dass ich wohlthätig auf ihn wirke, indem der Glaube neben dem stolzen Wissen in ihm wieder erwacht. Vorige Woche besuchte mich auch der liebenswürdige Professor Kolderup-Rosenvinge aus Kopenhagen (mit dem ich bey Falcks zu Mittag ass) auf seiner Rückreise von Deutschland. Er hat mir gerathen in Kopenhagen zu promoviren²⁾, und meinen Plan gebilligt. Da er schon denselben Tag mit dem Dampfschiffe absegelte, so bot er mir selbst an, an ihn zu schreiben. Doch werde ich dessenungeachtet, da ich jetzt mit meiner Dissertation *De nexu juris heredetarii veterum populorum cum ipsorum reipublicae statu* fast halb fertig bin, diese vorläufig vollenden. Gott stärke mich zur Erreichung meines hohen Ziels!

— — — — —
Til Slut omtaler han, at han har deltaget i Festen 18. Juni (Waterloodagen), hvor Heiberg talte.

Sonntag den 8ten Julius 8 Uhr Morgens.

Heilige Morgenstunden habe ich so eben im Arme der Freundschaft genossen! Schon gestern Abend hatten Heiberg und ich beym sanften Mondenlichte und der Wiederkehr der schönen Sommerwitterung nach manchen kalten und regnichten Tagen gefreut und beschlossen den heutigen Frühmorgen in der Natur zuzubringen. Im heiteren Morgenlichte lag auch bey meinem Erwachen die schöne Landschaft, die ich aus meinen Fenstern übersehe, da und schien mich recht zu sich einzuladen. Ich zögerte auch nicht, und war schon vor 6 bey meinem Heiberg. Arm in Arm wandelten wir nun hinaus, tief die Schönheit der Natur die im zauberischen Morgenduft vor uns lag, fühlend. Unsre Seelen vermählten sich mit einander, vermählten sich mit Gott, den wir kindlich verehrten; ich kann wir sagen, denn ich hatte die unaussprechliche

¹⁾ 29. Septbr., da C. P. skulde til Eksamen.

²⁾ D. v. s. at tage Doktor- eller Licentiatgraden ved Københavns Universitet.

Freude, dass Heiberg, als wir im Düsternbrooker Haine (bey Bergers) ruhten, mir sagte, Hegels Naturphilosophie genüge ihm doch nicht, er empfinde das Bedürfniss zum alten Glauben zurück zu kehren. So waren wir also ganz einig; keine edlere Seite des Menschenlebens wurde von einem von uns berührt, worauf nicht der andere gleich denkend erwiederte. Oh! es ist doch das höchste hier auf Erden das gemeinschaftliche Versenktseyn in Gott, diese Harmonie zweier Geister. Ganz fühlten wir Jünglinge das Glück in der Freundschaft, aber zugleich in uns beiden sprach sich doch noch eine Sehnsucht aus. Wir ahneten die Seeligkeit in der Harmonie mit einer Freundinn, und überliessen uns der schönen Hoffnung, die gleichsam in blauer Ferne auf den Wogen des vor uns liegenden Meers uns zu winken schien. So waren wir vereint in Glaube, Liebe und Hoffnung, und feierten die schönste Gottesverehrung. Dank, Vater Dir, für diese deine Offenbarung! Nun bin ich gestärkt, nun soll nach dem Erkennen auch gehandelt werden. Ich habe mir vorgenommen heute einen wichtigen Brief zu schreiben nämlich an meinen lieben Professor Rosenvinge; möchte er mir gut gelingen! Ich habe um so mehr Musse, da ich gestern, obgleich das Lateinische Disputatorium mit Ratjen¹⁾ mich unterbrach, mit dem Abschreiben meiner Deutschen Abhandlung fertig geworden bin.

Den 5ten August.

So eben komme ich von meinem gewöhnlichen sonntäglichen Morgenspaziergang mit meinem Heiberg zurück. Welche schöne Erinnerungen wird mir einst dies Leben der Freundschaft gewähren. Zwar sind wir noch nicht so einig, als ich neulich wähnte; noch ist in ihm der kindliche Glaube nicht so zur Überzeugung geworden, dass alle philosophischen Zweifel überwältigt wären, doch sie werden es gewiss mit der Zeit, da er nicht im starren Stolze da steht, sondern eine Veränderung der Überzeugung schon nicht mehr für unmöglich hält. —

Aber ich, oh! wie danke ich dir, grosser Vater, dass ich den stärkenden Glauben an dich, das feste Vertrauen auf deine väterliche weise Lenkung habe, ich würde sonst nicht mit so ruhigem Blicke in die dunkle Zukunft sehn. Ich habe nämlich vorgestern einen Brief von Kolderup-Rosenvinge bekommen, er ist sehr freundschaftlich, um aber mein Zutrauen gegen ihn zu erwidern, schreibt

¹⁾ Ratjen var blevet juridisk Kandidat 1820 og var nu Privatdocent i Kiel.

er, hielte er es für seine Pflicht mir offenherzig die Lage der Dinge darzustellen, und zugleich auch die Schwierigkeiten, die ich würde zu überwinden haben; das sind besonders Nebenbuhler, denen ich mich auch erst im Dänischen Recht gleich setzen müsste, und anfangs wenige Zuhörer. Doch ermuthigt er mich am Ende wieder, unter andern mit folgenden Worten: Jeg vilde saa inderlig gjerne, at de skulde blive deres Forsæt troe — maatte dette give dem Mod til at gaae en Bane, for hvilken de sikkert er særdeles skikket — det kommer kun an paa alvorlig at ville, saa giver det Øvrige sig af sig selv. Ich fühle, wie fest mein langsam gefasster Plan in meiner Seele gewurzelt ist, denn der Gedanke ihn vielleicht aufgeben zu müssen kann sich noch nicht in mir halten. Gestern Abend ging ich nach vollbrachter Arbeit einsam in den Düsternbrooker Wald, ich setzte mich in der niedlichen Laube auf dem hohen Bellevue, die Abenddämmerung ruhte schon auf dem tief unter mir und weit von mir hin wallenden Meere, und zeigte mir das Bild der Zukunft. Werde ich dort drüben einst meinen Wirkungskreis finden? — Diese Frage beschäftigte mich ganz. Ich betete zu Gott, mir Einsicht zu geben, den richtigen Lebensweg einzuschlagen; und es schien mir, als wenn eine innere Gottesstimme mir sagte: gehe getrost dem einmal gesteckten Ziele nach, es ist ein guter Weg, weiche nicht zurück vor den Hindernissen. Ich bat Gott innig, mir seinen Beystand nicht zu versagen bey ihrer Bekämpfung, und dankte ihm für die schöne heilige Stimmung. Die Billigung älterer Rathgeber, und meine bis jetzt noch unabhängige Lage sowohl in Ansehung des Herzens als der äussern Güter, diess trägt besonders dazu bey, dass ich das Beharren bey meinem Plane für vernünftig halte, und nicht für verwegen.

Nun, wie Gott will, möchte mir auch Stärke verliehen werden, seinen Willen zu erkennen, jetzt wo es darauf ankommt, einen Standpunkt im Leben zu suchen und zu erkämpfen. Ja, ich will auch gerne kämpfen, das erst bildet ja den Mann! Möchte ich denn einst im Arme der Liebe ausruhen!

Ich habe diese Woche auch Briefe von Ohrt, Elvers und Hensen; letztere beide verstehn sich leider nicht mehr so ganz, wie es mir ja auch mit Elvers geht. Aber die Freiheit der geistigen Ausbildung muss ja jeder in dem Andern anerkennen; deswegen bleiben wir doch noch im Herzen Freunde, und werden es vielleicht einst auch im Geiste ganz wieder.

Sonntag den 19ten August.

Immer näher kommt die Zeit des Abschieds vom lieben Kiel, und dass ich so schmerzlich daran denke, zeigt mir, wie theuer mir Kiel und seine Bewohner geworden sind. Und wie könnte es andres seyn, da meine Neigung zum Familienleben so schön hier befriedigt worden ist? Zu meinen frühern Familienbekanntschaften ist noch die mit Jahn's gekommen, denen ich durch einige Aufträge bekannt wurde, und die mich durch Heinrich vor ungefähr 8 Wochen bitten liessen, sie zu besuchen. Ich bin der freundlichen Einladung gefolgt, und bin sehr bald in diesem lieben munteren Hause bekannt geworden. Tänze, Spiele im Garten und Lustfahrten auf dem kleinen Kiel wechseln angenehm mit den unterhaltenden und geistvollen Gesprächen des würdigen Syndicus ab¹).

Von meinen ältern Bekannten sind die lieben Karstens mir nach und nach bey weitem die theuersten geworden. Mein Verhältniss zu ihnen ist besonders seit der Karstens Wochenbett ungefähr vor 5 Wochen eng geworden. Gottlob, sie hat es glücklich und ohne Krankheit überstanden. Von Haacks hörte ich es zuerst und unterliess nicht, mich sogleich nach der lieben Frau Befinden erkundigen zu lassen, (wie immer bey ihren Unpässlichkeiten). Schon am 3ten Tage erhielt ich die Nachricht zurück, sie befände sich recht wohl, und ich möchte doch einmal selbst kommen. Ich zögerte auch nicht lange, und hatte das Vergnügen der glücklichen, innig bewegten und unbeschreiblich liebenswürdigen Mutter durch einen warmen Händedruck meine Freude und mein Mitgefühl auszudrücken. Ich fühlte mich gedrungen, sie nun öfter zu besuchen und mich von ihrem Befinden selbst zu überzeugen. Bergers Ferien, wodurch mir die passende Stunde von 12 bis 1 frey wurde, kamen mir sehr gelegen. Dass meine öfteren Besuche gut aufgenommen wurden, sah ich auch daraus, dass ich von den mehreren jungen Leuten, die dort Umgang haben, allein zum Kindertaufsschmause eingeladen war. Froh eilte ich hin, aber wie traurig wurde ich, als ich fand, dass die glückliche Mutter grade an dem Tage sich eine starke Erkältung zugezogen hatte. Es ging mir recht durch die Seele, die mir so theuere Frau leiden zu sehn, und ich unterliess nicht sie mit zu überreden, doch ja zur Ruhe zu gehen. Dennoch wollte sie wenigstens mit bey Tische sitzen

¹) Jahns Hus laa ned til Søn »Klein Kiel« med en stor og idyllisk Have. Det var et Midtpunkt for det kielske Selskabsliv. (Se Eckardt: »Alt-Kiel in Wort und Bild« S. 434 ff o. a. St.).

bis der Artzt käme. Dieser kam aber immer noch nicht, und als meine Nachbarinn, ihre Schwester Louise¹⁾, einmal aufgestanden war, setzte sie sich auf den leeren Platz um mit der Haack zu sprechen. Dass der Artzt doch gar nicht kommt, äusserte ich besorgt, und sie, mich wohl verstehend, antwortete: ich will auch nicht auf ihn warten. Gern hätte ich ihr bey dem Aufstehn die Hand gedrückt, aber die Convenienz verbot es mir doch; in demselben Augenblick klopfte sie mich sanft auf die Schulter und entfernte sich still. Ich wurde innig gerührt über diese Erkenntlichkeit für meine Theilnahme; und da ich mit ihr beschäftigt mich zur Ruhe legte, so unterliess die holde Traumgöttinn Siojna²⁾ nicht im Traume uns zusammenzuführen, und mich zum Pfleger der Leidenden zu machen, die meinen Händedruck sanft erwiderte, den mir die Wirklichkeit nicht gestattete. Letzteres und meine Worte dabey wagte ich nicht zu erwähnen, als ich ihr nach einigen Tagen, wo die drohende Gefahr schon als vorüber gegangen anzusehn war, den Traum, da wir allein waren, erzählte. Lächelnd hörte die holde Frau ihn an. Derselbe Besuch verschaffte mir die erwünschte Gelegenheit ihr eine Gefälligkeit erweisen zu können. Sie klagte mir, welche fade Bücher sie zum Lesen bekommen hätte. Recht sehr ärgerte ich mich in diesem Augenblick, dass ich kein grosser Kenner bellettristischer Schriften sey, da ich ihr kein Buch vorschlagen konnte. Nachher fiel mir aber doch ein ausgezeichnetes ein, welches ich einmal mit meinem Hemsen gelesen hatte, nämlich Bilder aus dem inneren Leben³⁾. Sobald ich es mir verschafft hatte, brachte ich es ihr. Dass meine Wahl nach ihrem Geschmack gewesen sey, sagte sie mir, als ich sie nach einigen Tagen zum ersten Mal wieder im Freyen begrüsst an dem Tage, als den Kindern der Armenanstalt im Schlossgarten ein Fest gegeben wurde, welches ein allgemeines für ganz Kiel zu seyn schien. Gegen meine Absicht setzte ich mich zu ihnen, ich konnte ihrer freundlichen Einladung nicht widerstehn; auch den Abend musste ich bey ihnen zubringen, sie und Louise baten mich ihnen aus dem andern Theil des Buches, den ich mit gebracht hatte, vorzulesen; wie gern that ich das! Dass diess schöne Verhältniss nun bald aufhören muss, das erfüllt mich mit Wehmuth, ja es ist ein

¹⁾ Louise Nasser.

²⁾ Navn paa en Kærlighedsgudinde i nordisk Mytologi.

³⁾ »Bilder aus dem inneren Leben vom Verfasser von Wahl und Führung« Leipzig 1819. Den anonyme Forfatter er Heinrich Wilhelm.

schönes Verhältniss, denn es ist rein und unschuldig. Ich habe mir manchmal in dieser Zeit Rechenschaft abgelegt, besonders überdachte ich es in der schönen mir unvergesslichen Nacht (von dem 13ten zum 14ten) als ich als Marschall bey Prof. Schreiters Leiche wachte¹⁾. Ich erholte mich zuweilen am Gestade des Meers in der Wasser-Allee. Im sanften Mondesschimmer lag die schweigende Natur da, ich fühlte mich ganz zu Gott erhoben, ungestört stellte ich Betrachtungen über mein Leben an. Ich konnte Gott danken für mein Verhältniss zu den lieben Karstens, für mein Freundschaftsgefühl besonders für sie; denn wenn ich mir auch gestand, dass ich in hohem Grade ihr Wohlwollen besässe, welches sie mir deutlich zeigt, und einmal sogar, wofür ich ihr sehr dankbar bin, durch eine sanfte Zurechtweisung, so konnte ich mir doch auch sagen, dass kein andres heiligeres Verhältniss durch mich gestört wird. Nein, ich achte in ihr die treue Mutter und Gattinn, und freue mich ihres Glücks, in welches die Gute mich einen Blick hineinthun lässt. Ich begreife jetzt mehr die edlere Seite des Lebens der Troubadoure und Minnesänger, für welche ein Wink der verehrten unerreichbaren Frau schon Befehl war. Doch die Vernunft gebaut, der Mann soll sich ja, schrieb ich neulich an meinen Freund Ohrt, aus dem Gefühlszustande herausreissen, und sich ins stürmende Leben stürzen, um dadurch, wie die Eiche durch Stürme festere Wurzeln zu schlagen, und so die Selbstständigkeit zu erringen, die der Mann dem Weibe bieten muss. Aber darum dürfen wir doch freundliche Bilder des Lebens, in denen edle Weiblichkeit glänzt, in uns aufnehmen, wenn sie uns nur nicht vom Ziel abhalten, um durch sie erquickt und begeistert dem noch Unerreichten im innern und äusseren Leben muthiger nachzustreben. Darum habe ich diese Seite meines Lebens, die jetzt meine Erholung ist, so ausführlich dargestellt, um mich einst noch durch die Erinnerung daran zu erquickern und zu stärken. Die Hoffnung des Wiedersehns bleibt ja auch, wenigstens doch jenseits! —

— — —
Tilsidst omtales, at Onkel Rodebertz og Onkel og Tante Braack har været i Kiel.

Kjøbenhavn den 1ste Decemder.

Det, jeg saa ofte i denne Tid har sagt, at som jeg [af] Hjertet var Dansk, saa vilde jeg ogsaa vorde det i Sproget, vil jeg og sande

1) Professor i Teologi J. C. Schreiter var død ¹⁰/8.

derved, at jeg nedskriver mine Bemærkninger over mit Liv i mit kjære Danske Tungemaal.

Hvor længe har jeg ikke skriftligen anstillet Betragtninger over mig, og dog har der, siden jeg sidste Gang lagde Pennen hen, hændet sig saare meget Mærkeligt for mig, og saa store Forandringer ere indtrufne! Under mit Ophold i Flensborg¹⁾ vilde jeg nedskrive Noget, men da jeg først efter Falcks Ønske foretog mig min Afhandlings (om Ægtefællernes Retsforhold i Henseende til deres Formue) Omarbejdelse for hans Staatsbürgerliches Magazin²⁾, og min Afreise kom, førend jeg havde ventet det, saa kom jeg ikke dertil. Men nu, efterat den ømme Moder har sendt mig denne Bog, jeg maatte efterlade hende, skal jeg indhente det³⁾. Oven paa Siden finder jeg mig endnu i det kjære Kiel, og til dette mit Ophold maa jeg da knytte Betragtningen om mit Livs, især det indvortes, Begivenheder.

De sidste Uger af mit Liv i Kiel hensvandt mig kuns for hurtigt under Arbejder og Familieomgang. Især vedvarede det skønne Forhold med den Karstenske Familie, jeg ovenfor har beskrevet saa udsførligen, (fordi det har havt en saa velgjørende og altsaa for mig vigtig Indflydelse paa mit Indre); ja det blev nøiere og nøiere. Jeg følte mig saa usigeligen lykkelig i denne herlige Families Skjød, hvor jeg i Hustruen fandt mit Ideal af en ædel Dannequinde og i Manden den kjærlige Huusfader, den brave Borger, den interessante Videnskabsmand, med hvem jeg saa gjerne underholdt mig om vort fælleds Fag, Retsvidenskaben. Hans Ildebefindende i nogen Tid gjorde, at mine Besøg bleve end hyppigere, og da jeg mærkede, hvor kjærkommen jeg var, saa undlod jeg ikke at følge min Tilbøielighed, især da min Ven Heiberg i de sidste Uger ikke meer var i Kiel. Paa en Aften-Spadseregang (d. 7de Sept.) hvor vi endnu eengang vandrede i den Egn, der saa ofte havde seet Venerne Arm i Arm, og gjennem Düsternbrook Skovens mørke Skygger stege vi op til Bellevue, hvorfra vi for sidste Gang saae ud over det ubegrændsede Hav, og især da erindredes saa alvorligen om

¹⁾ Efter sin Eksamen paa Gottorp (Michaelis 1821) opholdt C. P. sig en Tid i Flensborg. Jfr. nedenfor S. 87 ff.

²⁾ »Historisch-Dogmatische Darstellung der Güterverhältnisse der Ehegatten nach jütischem Low und den demselben verwandten Stadtrechten«. Staatsb. Magazin II Bd. 1823. (S. M. S. II. S. 1—86).

³⁾ Stedet her synes at vise, at Dagbogen ikke blot er skrevet for ham selv (som han lejlighedsvis antyder).

Fremtiden, toge vi Afskeed med hinanden og med det skønne Ynglingsliv, og beseglede vort Venskab med det fyrigste Kys. Maaens blide Straaler, der oplyste Bølgernes Blaa og Skovens Grøn, syntes at bebude os en ikke aldeles mørk Fremtid.

Vennen havde jeg nu tabt, men mit Hjerte kunde ikke undvære Venskab, især paa den Tid, hvor min hele Stemning var saa sørgmodig, og, takket være Gud, mit Hjertes Ønske tilfredsstilledes ved min Veninde Karstens. Hende turde jeg meddele Alt, hvad der var helligt for mig, mine Forhold med min ømme Moder, med mine Venner, hende forelæste jeg Breve af Hemsens og Heiberg, hende fortalte jeg ogsaa min første Kjærlighed, og denne blide Deeltagelse, jeg fandt hos hende, der udtrykte sig saa ofte ved et Blik, i hvilket den ædle quindelige Sjæl, i hele dens hellige Reenhed, fremskinnede, rørte mig inderligen, men erindrede mig ogsaa om, at jeg endnu aldrig havde været i slig en Venskabsforbindelse, hvilken desværre jeg skulde rive mig løs fra. Det var mig, som om jeg ikke nok kunde aabne mig for hende, haabende, at jeg derved vilde kunne efterlade i hende for mig i det Mindste et Glimt af den ubegrændsede Agtelse, der opfyldte mig for hende. Saa var jeg da i den sidste Tid aldeles hjemme i Karstens Huus; jo mere Afreisen nærmede sig, desto mere tilskyndte de mig at komme ret ofte, og endnu tilsidst da jeg, saa sørgmodig som endnu næsten aldrig før, maatte sysselsætte mig med at pakke ind, fandt jeg min eneste Husværelse ved at gaae derhen og see den ømme Moder omringet af sine Børn, jeg endnu een Gang legede med; jeg kunde næppe skille mig fra min lille søde Mathilde, der fremfor Harald og Elfriede havde Onkel Paulsen kjær, og begunstigedes ogsaa meest af mig ved Bonbon-Foræringer. Ogsaa mine øvrige kjære Familier Falcks, Holsts, Bergers, Jahns, Haacks vare overmaade venskabelige mod mig, og jeg skal aldrig glemme, hvor meget de forskjønnede mit Ophold i Kiel; men den sidste Aften var jeg dog hos Karstens, og sad endnu een Gang paa min sædvanlige Plads ved hendes Side. Afskeden var tung, Karstens omfavnede mig, hendes veemodige Blik gjennemtrængte mit Inderste, jeg greb hendes Haand, trykte et Kys derpaa, stammede nogle faa Ord, jeg næppe kunde frembringe, og gik næsten skjælvende bort med de øvrige Venner (Holst og Haacks). Hjemme først paa mit nu øde Værelse, hvorfra jeg sidste Gang saae udover Fjorden til Dorfgarten gennem Nattens Slør, lettedes mit spændte Bryst ved en Taarestrøm.

Næste Morgen den 29de Sept. forlod jeg da det kjære uforglemmelige Kiel og kørte med mine Med-Examinander Bruhn og Petersen til Slesvig. Der saae jeg min Ven Heiberg igjen, i hvis Huus jeg boede, og med ham og Vollertsen gjorde jeg min Opvartning hos Overrettsraaderne, vore Examinatorer¹⁾. Samme Dag (Søndagen) besøgte jeg min Ungdomsven Dr. Jessen, der har fundet sin nyttige Virkekreds som Læge ved den ypperligen indrettede nye Anstalt for Afsindige²⁾. Om Mandagen begyndte da Examen, vedvarede den hele Uge, og sysselsatte mig saa aldeles, at jeg kuns en eneste Aften, efter lykkeligen at have bestaaet i den mundtlige Examen, udhvilede mig blandt en elskværdig Familie, Professor Hensens ved Døvstumme-Anstalten, den gode Karstens ogsaa havde anbefalet mig til. Min Ven Heiberg var ogsaa med. — Løverdag var vor Klasses Examen endt, og deels for at faae nye Kræfter igjen efter dette Arbeide, deels for at efterkomme en Pligt mod den mig nær beslægtede Henningsenske Familie³⁾, som jeg siden min Barndom ikke havde besøgt, besluttede jeg at gjøre en Reise til deres Bopæl Kappeln. Søndag Morgen travede jeg allerede afsted paa en modig Ganger gjennem det skjønnne Angeln, og naaede mit Maal henimod Middag. Med Glæde blev jeg modtaget af de Gamle, og da de sagde mig, at deres Søn (paa Schönhagen i Svansen)⁴⁾ ikke var hjemme, saa kunde jeg ikke unddrage mig deres Opfordring at følge med dem ud til Düttebüll⁵⁾, hvor min Cousine, deres Datter er gift, men ulykkeligen. Underveis besøgte jeg min Fritz Elvers's Ungdoms-Lærer, den brave Martens⁶⁾ paa Stuttebüll, hvem jeg derved gjorde en stor Glæde. Vennen og Religionen, især Harms's forkeerte Anskuelsesmaade derom, var Gjenstanden for vor Samtale⁷⁾. Da jeg ikke længe kunde holde det

¹⁾ Den »slesvigske juridiske« Eksamen (indført 1795) toges ved Overretterne i Gottorp og Glückstadt.

²⁾ Oprettet 1820. Jessen indførte en ny, mere moderne Behandling af de sindssyge.

³⁾ C. P.'s Fæster, Elsabet P., var gift med Pastor Georg Henningsen, der sidst havde været Præst i Kværn og nu siden sin Afsked 1818 boede i Kappel. De havde to Børn. Jfr. nedenfor.

⁴⁾ Paul Paulsen Henningsen, fra 1817 Ejer af Godset Schönhagen.

⁵⁾ Gods i Angel, Gelting Sogn. Det ejedes 1812—22 af Krigsraad Thomas Thomsen, g. m. Catharina Magdalene Henningsen, C. P.'s Kusine.

⁶⁾ Martens, der havde taget Eksamen fra Tønder Seminarium 1802, var først Lærer i Pommerby ved Gelting, senere i Stuttebøl ved Kappel. Han havde adskillige Elever fra Flensborg. Se ogsaa S. 307 Note 2.

⁷⁾ Se S. 74 Note 1.

ud paa Düttebüll, saa besluttede jeg strax at ride bort den næste Morgen og at tage over Lundsgaard¹⁾ ved Grumtoft for i det Mindste at gjøre Mit for endnu engang at see Fru Herredsfogedinde Nasser, min elskede Fru Karstens's Moder, som, da jeg forlod Kiel, var der hos sin Søn²⁾, skjøndt jeg næppe haabede at finde hende endnu der. Det var et deiligt Efteraarsveir, der forskjønnede endnu meer min Fødeegns Yndigheder, men jeg var ogsaa i min Veninde Karstens's Ungdomsland, jeg saa hendes forrige Bopæls Hattelunds³⁾ røde Tag tittende frem bag de af Efteraaret allerede farvede Træer, og jeg glemte mig gandske i Erindringens blide Drømme. Hvor stor var min Glæde, da jeg ved at komme i Nærheden af Lundsgaard opdagede hendes elskede Moder uden for Huset med sit lille Sønnebarn; den forøgedes endnu derved, at jeg saae, hvor kjær hun ogsaa havde mig. Der dvælede jeg da nogle lykkelige Timer. Kuns for hurtigt henfløie de under fortrolige Samtaler om hendes Børn, om min Moder. Jeg var her neppe 2 Mile fra hende, og ved Fru Nassers Moderkjærlighed mod mig, faldt det mig ret tungt, ikke at kunne ile til Flensborg, men uden Karakter fra Slesvig turde jeg dog ikke komme. Jeg maatte altsaa afsted; veemodigen tog jeg Afskeed med den ædle Danneqvinde, og bort sprængte jeg i Gallop, for at adsprede mig. Jeg kom gennem Egnen af Sørup og tænkte paa min Ohrt⁴⁾. Siden oplyste Maanen den natlige Vei og jeg høitiligholdt den herlige Aften med at synge mine kjæreste Sange. Temmelig træt ankom jeg efter den 7 Miil-lange Tour til Slesvig. Vi maatte opholde os her endnu den hele Uge, dog, undtagen at jeg længedes efter at komme til min Familie, kjedede jeg mig ikke. Dagene hensvandt under Arbeider og Venskabets Nydelse; jeg sysselsatte mig nemlig med at omarbeide min Afhandling for Falcks Staatsbürgerliches Magazin og gjennemgik i dette Øiemed endnu engang Hasse's Beitrag zur Revision der Lehre von der Gütergemeinschaft⁵⁾. Før Middagsmaaltiden gjorde jeg dagligen en Spadseregang med Hjertensvennen Heiberg i den yndige Skovrige Egn (Dyrehaugen) bag ved det

¹⁾ Gods i Grumtoft Sogn.

²⁾ Nærmere Oplysninger om denne Søn har ikke kunnet skaffes.

³⁾ Hatlund, Landsby i Kværn Sogn. Fru Nassers Mand havde været Herredsfoged i Ny Herred (Nie-Harde).

⁴⁾ Se Side 74 Note 5.

⁵⁾ J. Chr. Hasse: Beiträge zu einer Revision der bisherigen Theorie von der ehelichen Gütergemeinschaft. Nach deutschem Privatrecht. Kiel 1808.

gamle ærværdige Gottorp Slot. Mestendels i en vis blid, sørgmodig Stemning tænkte vi paa det glade academiske Livs bortrundne Dage, fortalte hinanden endnu engang Alt, hvad der havde glædet, Alt hvad der havde bedrøvet os, og Vennen følte sig lykkelig ved Vennens Deeltagelse; saa kom vi da tilsidst til Nutiden, den bebudede os et nyt Livsafsnits Begyndelse, og haabende og frygtende saae vi ud i Fremtiden. Mine Aftener henbragte jeg i Familiefredse hos min mangeaarige Ven Jessen, hos Hanke (Overrets-Advocaten), hos Hennings's¹⁾ og hos Hensen's. Saa rykkede da Løverdagen d. 13de Oct. frem, paa hvilken vor Skjæbne skulde blive forkyndet. Da vi ingen Ro havde inde i Huset, saa besluttede vi, at gjøre samme Dags Morgen en Valfart til en Skov Vesten for Slesvig, hvor Kong Abel var jordet, og hans Aand endnu den Dag i Dag siges at gaae igjen²⁾. Men netop da vi gik ud af Døren, fik jeg Bud fra Hensens, at der var ankommen Nogen, som gjerne strax vilde see mig. Jeg ilede derhen, ahnende at det maatte være Een af den Karstenske Familie, men hvilken? jeg troede, Fru Nasser, da jeg ikke vovede at haabe det Bedste; og dog var det saa, hende var det, Veninden, Fru Karstens selv! Gud, hvilken Glæde gjennembævede mig! Jeg saae saa uforventet den Qvinde igjen, der var mig saa usigeligen kjær. Hos hende sad jeg da atter, paa hende hvilede mine Blik, for endnu engang, førend jeg atter paa flere Aar maatte skille mig fra hende, gandske at opfatte de venlige Træk, det yndige Smil, det deeltagende Blik, for aldrig at glemme det. Jeg bad hende fortælle mig om Kiel, og jeg drømte mig aldeles tilbage derhen. I flere Timer nød jeg hende, dog jeg maatte bort, op paa Gottorp, den gode Prof. Hensen indbød mig at komme igjen for at spise der til Middag; Hun var der, jeg kunde ikke modstaae. Saa gik jeg da med mine Med-Examinander den tunge Gang. Jeg fik med flere Andre anden Karakter med roesværdig Udmærkelse. Mine Venner, navnlig Frensen, som ene havde faaet første Karakter, condolerede mig. Jeg havde ikke ventet den første Karakter, men Sammenligningen med de tvende, der havde faaet bedre Karakter, især med een, der fik anden Karakter med meget roesværdig Udm., gjorde, at jeg ikke var tilfreds. Lidt angreben kom jeg til Hensens.

1) Sandsynligvis Herredsfoged S. H. E. Hennings.

2) Stedet hedder Pøl Dyrehave. Sagnet fortæller, at Abel, der var blevet begravet i Slesvig Domkirke, forstyrrede Andagtsøvelserne i Kirken og derfor blev gravet op og sænket ned i en Sump. En Pæl blev rammet igennem Liget. Alligevel fandt han ikke Ro i Graven.

Hun trykkede mig Haanden. Dog ikke engang hendes Nærværelse kunde gjøre mig til den, jeg var før. Den Tanke, at jeg havde skuffet maaske hendes og Fleres Forventning gjorde, at jeg følte mig beklemt. Hun viiste sig ogsaa her som min Veninde. Hun begreb min Tilstand, og vidste ogsaa strax det bedste Lægemedel for mig. Veiret var deiligt, hun foreslog da Hensens, om vi ikke skulde gaae ud i Haven, for at jeg ogsaa kunde lære at kjende denne. I Haven plukkede hun nogle Reseda og forærede mig dem, et kostbart Minde om hendes Yndest, hvilket jeg endnu gjemmer mellem hendes og hendes Mands Stambogblade¹⁾. Vi nøde sammen den fortræffelige Udsigt over Slien til det høie Gottorp, det langt hentruckede Slesvig og til den gamle ærværdige paa en Odde sig reisende Hethebyer Kirke med Markgreve-Skoven i Baggrunden. Ved Bordet sad jeg da endnu eengang paa min sædvanlige Plads, ved hendes Side. Endelig maatte jeg da rive mig løs. Afskeden var mig ikke mindre tung end i Kiel. Nu havde jeg ingen Ro meer i Slesvig, hurtigt pakkede jeg mine Sager ind, og tog samme Aften med tvende Reisefæller bort i en ikke mindre end glad Stemning. Klokken ti omfavnede mig min glade Moder og bortkysede mig Rynkerne fra Panden²⁾. Den næste Dag hilsende jeg da paa min Familie og de øvrige Bekjendter, men den bestandige Talen om Examen, den Bemærkning, at de fleste havde ventet meer, satte mig i en ubehagelig Stemning, og jeg bad derfor Moder, jo før jo heller at tage ud paa Landet til Sybrandts paa Meiervig³⁾. Dette gjorde vi da ogsaa allerede den følgende Eftermiddag. I det deiligste Veir roede vi paa Fjordens klare Speilflade over til Kiilseng⁴⁾, og fortsatte herfra vor Vei til Fods. Paa denne Vandring udgød jeg da aldeles mit Hjerte for den ønmeste Moder og fortalte hende paa det Nøiagtigste mit Liv i den forgangne Sommer;

¹⁾ C. P. havde — som mange af den Tids Studenter — en Stambog. Den er paabegyndt i Schnepfenthal og indeholder navnlig mange Blade fra Studenteraarene.

²⁾ I et Brev til Moderen fra København, 2. Decbr. 1821, siger han, at han har brugt denne Dag til at indhente sine »Bemerkungen über mein Leben«. Da han nu er naaet til »Rejsen til dig«, afbryder han for først at skrive til Moderen.

³⁾ C. P.'s Moster, Dorothea Gadebusch, var gift med Købmand, Teglværksejer og Skibsreder Hans Sybrandt. De boede paa Teglværket Meiervig ved Flensborg Fjord nær Glücksborg.

⁴⁾ Kielseng ligger paa Østsiden af Flensborg Fjord lige overfor Byen, mellem Jørgensby og Mørvig.

det var en sød Husvalse for mig, og jeg takkede Gud for det skønne Venskabsforhold mellem Moder og Søn. Med Glæde bleve vi modtagne af Sybrandts og den gode Bedstemoder¹⁾, og her blandt kjærlige, saa nøie med mig forbundne Mennesker, midt i den skønneste Natur, forskaffede jeg mig snart min Munterhed igjen og en rolig Anskuelse af Sagen. Med Hengivelse i Guds Villie saae jeg hen paa Fremtiden, i Henseende til hvilken Examens Udfald havde været mig ubehageligst. Saa havde jeg altsaa til min gode Moders store Glæde ved egen Kraft aldeles fattet mig, da jeg desuden fik de venskabeligste Breve fra Holst og Falck, der vare for mig lige saa trøstende som smigrende. Efter otte Dages Forløb vendte vi atter tilbage til Byen, og her henlevede jeg endnu 14 Dage i min Families Skjød, og var i Selskab ret munter og lystig; kuns naar jeg eensom spadserede i Haugen, hvor jeg næsten hver Morgen saae Solen staa op bag Jørgensbyes Banker, eller reed omkring i den deilige Egn hen til Kobbermøllen eller Marie-Skoven, var jeg ofte takkefuld, og jeg fordybede mig i min Fremtid, der skulde føre mig ind i det nye borgerlige Liv, hvorigjennem jeg med egen Kraft skulde bane mig en Vei. Jeg var ikke fri for Frygt og Tvivl, men altid dog opløftede jeg min Sjæl til Gud, og jeg bad den store Alfader, at bevare mig min urokkelige Tillid til ham, der ene jo holder os i Livet. Ofte taledede jeg ogsaa med min elskede Moder paa vore Spadseregange om disse Ting og om Alt, hvad der var mig helligt i Livet, ogsaa om Ynglingens Længsel; men da hørte jeg til min Smerte, at min Cousine A. S.²⁾ følte Kjærlighed for mig, hvilken jeg dog ikke kan gjengjælde. Kjærlighed opstaaer ikke med den Nødvendighed som Agtelse, denne har den gode Pige i den høieste Grad, men hiin? kan jeg give det, jeg ikke har? Dog er jeg mig ingen Brøde bevidst, da jeg, netop for at hindre det nu dog Skeete, altid har iagttaget, hvorvel ugjerne, en vis Tilbageholdenhed i Henseende til hende. Giv Gud hende Styrke til at bekjæmpe sig, som han engang gav mig den. —

I min Fædrenebye fornyede jeg Venskabsforholdet med min Ungdomsven Jørgen Hansen, hos hvilken jeg en Aften saae mange af dem, jeg var gaaet i Skole med. Foruden den elskværdige Vært, een af de faa dannede unge Flensborgere, var til min Lykke ogsaa

¹⁾ C. P.'s Mormoder, Maria Magdalena Gadebusch (f. Braack), Enke efter Købmand i Flensborg Gabriel Peter Gadebusch.

²⁾ Anna Maria Sybrandt (f. 1791).

Frensen der, uden hvis Selskab jeg dog vilde have følt, at jeg var i Flensborg, hvor Tonen i Almindelighed ikke kan behage mig. Ikke desmindre var jeg gjerne der, da jeg saae, hvor saare lykkelig min gode Moder følte sig ved min Nærværelse; jeg ønskede selv, at mit Ophold kunde varet længere, men da jeg i Vollertsen fandt en Reisefælle, saa syntes det Moder selv, at det var bedst, at benytte sig af denne Leilighed. Saa maatte vi da skilles ad, min ømme Moders Bedrøvelse gjorde mig yderst bevæget, skjøndt det tidligere Forhold har omvendt sig, saa at jeg er den stærkere, og bør det jo ogsaa være som Mand. Kort før Afreisen kom endnu A. om, som jeg ikke havde seet den sidste Aften hos Andersens, og hendes taarefulde Blik, hendes stumme Farvel med et brændende Kys viste mig desværre, hvad hun følte ved min Bortgang. Det greb mit Inderste¹⁾.

Bort gik det saa d. 5. Nov. med Extra-Post til Haderslev, og ikke saa snart vare vi ankomne der, førend jeg strax opledte kjære Mennesker, for at opmuntre mig; jeg henbragte Aftenen hos mine elskede Kjærs²⁾. Denne Gang havde jeg da ogsaa besluttet, at see Sophie igjen, den nu gifte Sophie³⁾. Tanken om hende havde beskjæftiget mig siden min Ankomst i Haderslev; hvorledes skulde hun vel modtage dig? saa spurgte jeg mig ofte; og jeg mindedes den Samtale, jeg engang havde havt med min Veninde Karstens om Convenientsen, for at forberede mig paa en maaske blot conventional Modtagelse. Men Gud skee Lov, baade hun og Gottfriedsen modtog mig venligen. Der sad jeg da lige overfor den Quinde, som første Gang havde tændt Kjærlighedens Ild i mit Bryst. Ingen Leilighed tilbød sig til at tale lidt fortroligere, hendes Mand var næsten altid nærværende; maaskee at det ogsaa vilde have været for tidligt. Mine Blik faldt paa hendes Harpe, jeg kunde ikke nægte mig den Glæde, at høre hende spille derpaa. Næsten frygtsom bad jeg hende derom, og med en Beredvillighed, der opfyldte mig med den største Glæde, da den viste mig, at hun havde Godhed for mig, greb hun Harpen, og fralokkede den Toner, der gjennembævede mit Inderste. Da bankede det stakkels Hjerte stærkere, og ikke kunde jeg undertrykke en smertelig Følelse. Om

¹⁾ A. = Anna Sybrandt. Andersens er Købmand Asmus Andersen og hans Hustru Botilla Rodebertz, f. Braack, en Søster til C. P.'s Mormoder.

²⁾ Advokat Otto Kier og hans Hustru Frederikke, f. Bruhn, som var fra Flensborg.

³⁾ Sophie Hjort, nu g. m. Advokat P. Gottfriedsen, Haderslev. Smlgn. S. 69 Note 5.

Eftermiddagen var jeg hos Veninden Friderike Kjær; jeg vilde i Førstningen aabenbare hende Alt, hvad hun dog allerede i lang Tid havde ahnet, men jeg var forvirret, jeg kom ikke dertil. Endnu eengang var jeg hos Sophie, jeg havde fattet mig, jeg saae jo hende lykkelig, mit høieste Ønske for hende — for mig turde jeg jo intet have, var opfyldt, og min Sjælero blev uforstyrret. Næste Dag fortsatte vi vor Reise, gik ved Aarøesund over det lille Belt til Assens og kjørte Natten igjennem i det deiligste Maaneskin over Odense til det smukke og deiligt beliggende Nyborg, for at kunne gaae over det store Belt med Børten¹⁾. Veiret var om Morgenens godt, men vi havde Vindstille; jeg hilsede det skønne Langeland som en gammel Bekjendt, vi seilede ikke langt fra det høie Sprogøe forbi, og Folkene fortalte om denne Øes Sørøverborg i gamle Dage. Dens Fyr og tvende andre ved Korsøer maatte efter Solens herlige Nedgang bag sorte Uvæir forkyndende Skyer vise os Veien, thi den siden opstaaende stærke Modvind kastede os til Kl. 9 om Aftenen omkring paa Beltets Vover. Den følgende Dag kjørte vi uden Hvile fra Korsøer gennem Slagelse, som ret var oplivet med de smukt klædte til Markedet sammenkomne Sjællandske Bønder, hertil²⁾.

Kjøbenhavn den 31de December.

Saa staaer jeg da nu ved Aarets Slutning, ved dette mærkelige Aars Slutning, hvor en heel Tidsrum af mit Liv, Studenterlivet, har endt, og en ny Bane har begyndt for mig.

Med Taknemmelighedens Blik skuer jeg op til Alfaderen; mange, mange af de reneste Glæder, Hjertets og Aandens Glæder, har jeg nydt, og den ene mindre behagelige Tildragelse, Examens Udfald, har ikke havt de skadelige Følger, jeg først frygtede for. Thi jeg er bleven modtaget her med uformindsket Agtelse af Mænd som Etatsraad Höpp og Professor Kolderup-Rosenvinge; ogsaa hos de Andre, jeg har lært at kjende ifior, modtoges jeg lige saa venskabeligen som den Gang. Jeg har da ikke opgivet min Beslutning, at indslaae den akademiske Løbebane; selv Herr Etatsraad Höpp, efterat have overbeviist sig om min Lyst, raadede mig dertil, da Veien gennem Kantselliet var saa langsom³⁾, og jeg har da alle-

¹⁾ Børt = Smakke.

²⁾ Sammen med Vollertsen lejede han 3 Værelser i Store Kjøbmagergade 69.

³⁾ Besøget hos Höpp var 11. Novbr. Herom skriver han ^{12/11} til Moderen: »Ich war gestern bey Hüpp, er nahm mich sehr artig auf, sagte mir, dass er mich

rede ret flittigen lagt mig efter den Danske Ret for her at kunne promovere; tillige arbejder jeg paa min Dissertation, og jeg takker Gud, at han har bønhørt det, jeg bad om ved Begyndelsen af dette Aar; Lyset har saa temmelig adspredt Taagen i mit Indre. Dersom min Plan lykkes mig, er jeg det lykkeligste Menneske, thi da kommer den høieste indvortes Tilfredshed til de behageligste udvortes Forhold, men uden hiin tabe disse dog næsten al deres Værd. Jo sandeligen, jeg erkjender ret den Lykke, at jeg ogsaa her nyder det selskabelige og tildeels ogsaa Familielivets Glæder, hvor jeg i det kjære Kiel saa saare meget var bleven vandt til; uden disse vilde Livet synes mig tomt. Mine kjæreste Huse ere mig Rosenvinge's, Matthiessens og Clausens; i hiint finder jeg den elskværdigste Videnskabsmand, der ogsaa viser sig som min sande Ven, ved Siden af en blid ung Kone¹⁾. Hos Matthiessens er jeg allerede næsten hjemme, hun er den ømmeste Moder til tre nydelige Børn, af hvilke den yngste, Lulu (Lucie), nogenlunde opretter mig Tabet af min Yndling Mathilde Karstens i Kiel. Hos Matthiessens og den med dem beslægtede Familie Rink²⁾ har jeg henbragt Juledagene ret glad. En Skare af muntre Børn tryllede mig tilbage til min Ungdom, og Samtaler med Madame Matthiessen gjorde mig atter den nuværende Livsalder kjær. Hos Provst Clausen har jeg fundet et muntert selskabeligt Huus, og hvad der er det Vigtigste, hans Søn, min gode Bekjendt fra Berlin af, er bleven min Ven³⁾. Venskabsforbundet blev sluttet paa Ballet, hvorved hans Bryllup⁴⁾ blev høitidligholdt. Han drak mig Du til, og mod Enden af Ballet trak vi os en Tidlang tilbage og taledede ret fortroeligen med hinanden. Saa er da et skjønt Venskabsbaand knyttet, og det skal, som jeg haaber, vorde fastere og fastere; min

schon aus einem Briefe eines Obergerichtsraths in Schleswig(!), Schulz, von einer vortheilhaften Seite kenne; und als ich ihm meinen Plan mittheilte, rieth er mir sehr ihn zu verfolgen und von der Kanzley Carrière, die jetzt sehr weit aussehend wäre, abzustehen; es könnten nicht einmal Alle, die sich gemeldet hätten, angenommen werden; dasselbe sagt uns Spiess. Was Kiel betrifft, bin ich der Gewogenheit dieser Herren gewiss, weil ich aber nicht nach Deutschland gehen kann, will ich doch auch suchen mich für Kopenhagen geschickt zu machen.

¹⁾ Professor Kolderup-Rosenvinge var 1814 blevet gift med Barbara Abigael Lange, f. 1791 (D. af Gehejmekonferensraad, Deputeret i Finanskollegiet C. W. L.).

²⁾ Grosserer F. C. Matthiessens Kone var født Rink.

³⁾ H. N. Clausen. Smlgn. H. N. Clausen: »Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie« (1877). S. 66.

⁴⁾ H. N. Clausen blev gift 8. Decbr. 1821 med Birgitte Francisca Swane (f. 1797), D. af Brygger og Tømmerhaidler Hans S.

Kreds af Sjølevenner er forøget med een; en ny Spore til at elske Menneskene, og at virke for dem, et nyt Middel til at lære at kjende mig selv og at arbejde til min egen Bedring!

Ogsaa hos Massmanns, Kjøbmand Petersen og Flere har jeg Omgang; hver Uge besøger mig ogsaa min Fætter Gabriel Sybrandt, saa at mit Liv er intet mindre end eensformigt

Ogsaa dette har gjort mig meget lykkelig, at mit fine Forhold til Fru Karstens har dannet sig for Fremtiden saa skjønt, som jeg næppe vovede at ønske. Karstens havde nemlig bedet mig til min store Glæde at tilskrive ham, jeg gjorde det ogsaa strax fra Flensborg; ved Enden af Brevet kunde jeg ikke afholde mig fra at skrive nogle Linier ogsaa til hende. Længe fik jeg intet Svar derpaa; næsten frygtede jeg, at de miskjendte mig, men jeg klagede ikke, fordi jeg indsaae, hvor let saadant et Forhold mellem Mennesker kunde forstyrres; jeg var mig ingen Brøde bevidst og betragtede denne Lykke som for skjøn for denne Jord; da fik jeg for 14 Dage siden et langt Brev fra hende, skrevet i saadanne Udtryk, at jeg for altid er forvisset om hendes Venskab. Tusinde Gange kyssede jeg Brevet, og atter og atter læste jeg det.

Saa ender jeg da Aaret, hvis sidste Aften jeg skal tilbringe hos Matthiessens, indvortes og udvortes tilfreds, og dette vil give mig Mod til at begynde det næste Aars Arbejder. Intet uden Gud skal ogsaa i Fremtiden være min Rettesnor!

1822.

Den 1ste Januar 1822.

Paa hvad andet kunde jeg idag i den aarle Morgenstund tænke end paa mig, for hvem dette nye begyndte Aar skal afgjøre saa meget. Gud, jeg beder om din Hjælp, jeg beder om Styrke til at kunne betræde den nye Bane! Maatte dog Følelsen af denne Tids Vigtighed for mit hele tilkommende Liv aldeles bemestre sig mig, for at jeg hver Dag med utrættelig Fliid og Anstrængelse arbejder til Opnaaelsen af det høie Maal, jeg har foresat mig. En Fejl, jeg allerede saa længe har kjæmpet imod, Ængstelighed og Betagenhed i at tale, hvorved mit Sprog undertiden ikke er flydende¹⁾, maa i dette Aar gandske udryddes; dette er jo Betingelsen for at kunne virke i Fremtiden som academisk Lærer, og dens Opfyldelse staaer alene i min Magt; deri kan ingen hjælpe mig, og høist ulykkelig vilde jeg føle mig, dersom dette skulde være mig til Hinder. Nei, Kristian, dette bør ikke skee! Mennesket kan jo meget, om han alvorligen vil, og dette, at jeg tildeels allerede har seiret over hiin, min Natur næsten indgroede Feil, gjør mig Haab om at kunne udrydde den gandske. Fader i Himmelen, udvortes Onder som din Viisdom maaskee skulde have bestemt for mig, vil jeg gjerne taale; jeg haaber, at din Gave, den guddommelige kristelige Religion, vil give mig Styrke dertil; men neppe vilde jeg med Sindsrolighed lide, naar jeg selv var Skyld deri, at min Plan mislykkedes; dette lad mig betænke, den indvortes Utilfredsheds Qualer, og giv mig Kraft til at seire over de Vanskeligheder, min Natur modsætter min Villie. O Fader bønhør dit Barn!

Den 10de Januar.

Skjønt jeg de første Morgentimer, efterat barnligen strax ved min Opvaagnen at have underholdt mig med min himmelske Fader, har anvendt til Arbeidet, saa kan jeg dog denne for mig

¹⁾ Jfr. S. 95, 102 og 111 og H. N. Clausens Biografi i S. M. S. I, S. 15, Note 1.

saa mærkelige Dag¹⁾ ikke aldeles lade gaa hen under Arbeider, men maa lidt længere tænke efter over mig. Er dog denne Eftertanke selv et saa saare vigtigt Middel til med Kraft at kunne arbeide paa vor Uddannelse. Dette har jeg allerede i dette Aar, til min store Glæde, lagt Mærke til. Heldigen bekjæmper jeg min gamle Fejl²⁾, derved jeg søger gandske at lade Tanken om Nødvendigheden deraf gjennemtrænge mig. Hver Morgen og ofte paa mine eensomme Spadseregange ved det blaae Sunds yndige Bredder beder jeg til Gud, at give mig Styrke til mit faste Forsæts Udførelse. Naar jeg saa som oftest ved Forestillingen om Menneskets Bestemmelse, om min Pligt til med alle Kræfters Anstrængelse at virke, og ikke at skye Umagen, kommer i en begeistret Stemning, i hvilken Fortidens skjønne Billeder knytte sig til Fremtidens Forhaabninger, og jeg med Længsel skuer hen over Bølgernes ubegrænsede Blaa, saa bryder jeg ikke sjelden ud i den herlige Körners Ord:

Vor uns liegt ein glücklich Hoffen

Liegt der Zukunft goldne Zeit o. s. v.³⁾

Saa vil jeg da ogsaa i Dag, hvor et nyt af mine Leveaar begynder, fornye mine Forsæt at anvende alle mine Kræfter til mit Formaals Opnaaelse, for at jeg ikke selv er Skyld deri, naar min Fremtid ikke vorder saadan, som den kunde vorde. Jeg takker Gud, at han har givet mig Udholdenhed, thi denne maa afhjælpe andre Mangler, da jeg ret vel indseer, at jeg intet mindre er end en hurtig Arbeider, og tillige ikke har en god Hukommelse. Dog trøster mig dette, at jeg dog selv har været i Stand til at skaffe mig egne Anskuelse, og at heller ikke Ideer mangle mig; saaledes vover jeg da endnu at haabe, at jeg ved uafbrudt Flid vil kunne opnaae det Ønske, den inderligste Kjærlighed til min Videnskab og mit Fædreland har indgivet mig.

Den 10de Februar.

Een Maaned har jeg nu henlevet siden jeg sidst opskrev Bemærkninger over mit Liv⁴⁾. Dette flyder roligt og mestendeels mig

¹⁾ ¹⁰/₁ var hans Fødselsdag.

²⁾ Aabenbart Talefejlen.

³⁾ De to første Linier af 3. Strofe af »Bundeslied vor der Schlacht (Am Morgen des Gefechts bei Dannenberg)« fra Digtsamlingen »Leier und Schwert«.

⁴⁾ ⁸/₂ skriver han til Moderen, at hans Vært, som var Spanier og havde en fransk Kone, har sagt ham op, hvorfor han sammen med Vollertsen er flyttet til Nyhavn 22.

tilfredsstillende hen under mine Studier forbundet med den behageligste Omgang. Gud skee Lov, jeg kan sige, det gaaer fremad. De faste Forsæt, jeg fattede ved Begyndelsen af Aaret, og dagligen fornyer, have det bedste Udfald. Alt betvinger jeg meer og meer den rodfæstede Feil, og taler for det Meeste flydende, endogsaa Latin (hvilket Sprog jeg øver mig i hos Secretær Gudenrath). Hvilken Glæde er det dog, naar vi bekjæmpe noget, der gør os saa megen Umage; hvorledes oplives ved vore heldige Anstrængelser vort Haab og vor Tillid til endeligen gandske at opnaae Maalet.

I Resten af denne Optegnelse vurderer han sin øjeblikkelige Situation. Kun hvis han bekæmper Vanskelighederne, føler han sig værdig til sine inderligste Længsler Opfyldelse: borgerlig Virksomhed og huslig Lykke. Han glæder sig over mange gode og interessante Menneskers Bekendtskab (især Clausens), men alt er endnu kun Forberedelse til Fremtiden. Han føler levende, »hvor langt skønnere denne endnu kundeorde, dersom det lykkedes mig i det kjære Kjøbenhavn«. Et Brev fra hans »Hjertensven« Jacobi, allerede »en virksom Embedsmand og en lykkelig Ægtemand«, har opmuntret ham.

Den 17de Marts.

Atter vil jeg denne Søndag, efterat have tilskrevet den bedste Moder, og hørt en meget skjøn og opbyggende Prædiken af Mynster, anmærke noget over mit Liv for at forfølge min Gang i Selverkjendelse. Ved at besvare nemlig et Brev af Hensen har jeg tydeligere gennemskuet et af mine vigtigste forbigangne Leveforhold, og derved tilligemed udvidet min Kundskab om den menneskelige Sjæl. Ifølge nogle ret varme Yttringer i mit sidste Brev om Fru Karstens, i Anledning af hendes Brev til mig, troer H., at det jeg føler for hende ikke er Venskab, men Kjærlighed; at Følelsen er den samme, som den var for Sophie¹⁾, og som fortroelig Ven opfordrer han mig at prøve mig. Blandt andet svarede jeg ham følgende:

»Det er sandt nok et gandske andet Venskabsforhold, end det med mine Venner, men alligevel er det dette og ikke Kjærlighed. Denne vilde jo være haabløs, vilde gjøre mig som i fordums Dage engang ulykkelig; men ulykkelig har jeg aldrig følt mig i dette Forhold. Ønsket om hendes Besiddelse, som vistnok i Henseende til Sophie fandt Sted, er aldrig opsteget i mit Bryst. Men det ligger vel i Sagens Natur, at naar en ung Mand, hvis stærkere og stærkere vordende Længsel efter den høieste aandelige Forbindelse

¹⁾ Sophie Hjort. Jfr. S. 69 Note 5 og S. 89.

med et quindeligt Ideal endnu ikke er tilfredsstillet, at, naar denne lærer at kjende en agtværdig og elskværdig Quinde, hans Følelse for denne Veninde er en anden, end for Vennen. Vennen finder sig hos Sjølevennen aldeles tilfredsstillet, han har opnaaet den størstmuelige Lykke i denne Henseende; ikke saaledes Ynglingen hos Quinden, som er bleven ham Veninde, hun er dog endnu ikke den ene elskede Sjøleveninde; denne kjender han endnu ikke, men uvilkaarligen vorder ham Venindens idealiserede Billed Kjærlighedens Ideal; og dog er dette et gandske andet end den nærværende Veninde. Venskabet med Fru K. var altsaa sandt nok fra min Side sværmerisk — vist ikke fra hendes — da jeg lagde Noget deri, hvilket blot blev ahnet, ikke var til i Virkeligheden, men det var dog et fra Kjærlighed forskjelligt Forhold. « —

Dette har endnu aldrig før været saa klart for mig.

Hvad mit Liv overhovedet angaaer, saa er det uforandret. Jeg stræber redeligen efter at skride frem i hver Henseende og bliver allerede lidt fortroligere med mit Hoved-Studium, den Danske Ret. Med den Romerske Deel af min Dissertation¹⁾, hvilken jeg hver Morgen først arbejder paa, er jeg allerede i forrige Maaned bleven færdig, og er i det Hele tilfreds dermed. Falck, der tillige skriver mig, at min Afhandling om Godsforholdet mellem Ægtefællerne²⁾, snart skal komme for mine Øjne paa Prent, billiger min Fremgangsmaade. Rosenvinge har gjort mig bekendt med Prof. og Conferenzraad Schlegel, der venligen har modtaget mig³⁾.

Med Clausens og de øvrige Familier vedblive de venskabelige Forhold, med hine vorde de især nøiere og nøiere, saa at min

¹⁾ I Decbr. 1822 disputerede C. P. for den juridiske Licentiatgrad, i Juli 1824 for Doktorgraden. De to Afhandlinger, som han i den Anledning skrev, udgør en Helhed, idet de behandler samme Emne henholdsvis efter skandinavisk og germansk Ret og efter Romerretten. De er begge skrevet paa Latin. 1. Del (De antiqui populorum juris hereditarii nexu cum eorum statu civili. Sectio prior. Jus Scandinavicum et Germanicum continens) udkom 1823 i København, 2. Del (Sectio posterior. Jus Romanum continens) ligeledes i København 1824. (Trykt i S. M. S. III S. 671—814).

²⁾ Jfr. S. 70 Note 3.

³⁾ I et Brev til Moderen (^{17/8} 1822) skriver han: »So hat mich vor einigen Wochen der erste Professor, Conferenzrath Schlegel sehr gütig aufgenommen, und ich bin schon neulich in einer grossen Gesellschaft bei ihm gewesen. In einer so vornehmen war ich noch nie gewesen, und da ich ausser Rosenvinge keine Seele kannte, freute es mich recht, dass ich einige Welt besass, mit der ich denn auch glücklich durchkam.«

INGEBORG SOPHIE PAULSEN, f. Gadebusch.
Usigneret Maleri. Ca. 1830. Privateje.

Ven førte mig, da jeg vilde oppebie Høiesterets Aabning hos ham, endog tidlig om Morgenen til sin blide Kone¹⁾.

I Slutningen af Optegnelsen fastslaar han, at han intet har at klage over. Endelig omtaler han den usædvanlig milde Vinter.

Kjøbenhavn, den 8de April, Paaskemandag.

Jeg kan ikke undlade at opskrive Noget om mit Liv, i Anledning af Paaskefesten. Jeg har ret inderligen helligholdt denne vor Religions herlige Fest. Den har været en sand Opstandelsesfest for mig, i det jeg ved Nadverens Mindehøitid er gangen frem, et nyt Menneske med fornyet Mod og Kraft. Jeg følte nemlig en indvortes Drift til at styrke mig ved Herrens Bord og befæste min Tillid til den kjærlige algode Fader, den guddommelige Jesus har lært os at kjende. Thi naar behøvede jeg vel meer denne urokkelige Tillid til Gud, end netop i denne Tid, hvor Nutiden i hver Henseende lader mig savne Noget, hvor alle mine Forhaabninger ligge i den for mine Blik skjulte Fremtid, hvor Ynglingen ved Overgangen til Manddomsalderen har den vanskelige Opgave at fuldføre, at bryde sig selv en Levebane? Denne Trang drev mig, og jeg var glad ved at kunne vælge Provst Clausen, hvem jeg elsker som min Fader, til Skriftefader. Hans ved Religionen begeistrede Tiltale greb mig overordentligt, ligesom den paafølgende hellige Handling, hvis Udvortes i de Danske Kirker er ogsaa saa høitidelighedsfuldt. Inderligen rørtes jeg, jeg gjennembævedes af Religionens hellige Gysen. Jo, dersom der er noget Mystisk, noget Ubegribeligt i dette Brød og i denne Viin, saa er det denne dybere Rørelse, som en Kristen aldrig i Livet føler saa stærkt, og som ikke lader sig udtrykke ved Ord, da den er over det sædvanlige Jordiske, da den er en Anklang af et høiere Liv. I en herlig Stemning gik jeg ud i Frederiksbergs Park og eftertænkte mit Liv, og underholdt mig i Eensomheden med min himmelske Fader. Ja, stolende paa Guds Godhed vil jeg ubekymret fortsætte min Bane, han har jo hidindtil saa faderligen ledet mig; taknemlighedsfuld erkjender jeg det, han vil heller ikke forlade mig i

¹⁾ Efter Christiansborgs Brand 1794 fik Høiesteret Lokale i Prinsens Palæ. Den høitidelige Aabning (første Torsdag i Marts) fandt derimod Sted i Riddersalen paa Rosenborg. I et Brev til Moderen (^{17/3} 1822) fortæller han, at han vilde overvære Aabningen, men kom for tidligt og fandt Porten lukket. For at faa Ventetiden til at gaa aflagde han Visit hos Clausens, der boede i Kronprinsessegade. Her blev han meget venligt modtaget af Clausen og trods det tidlige Tidspunkt (halvti) ogsaa ført ind til Fru Clausen.

Fremtiden. — Imorges var jeg i Froprædiken, og opbyggedes ret ved den fortræffelige Mynsters Tale; kraftigen beviiste han at: hvad der er, kan ikke vorde til Intet. Opstandelsens Vished traadte gandske anderledes frem end i den Tydske Præst Kochens Prædiken, jeg hørte igaar.

Søndag den 14de April.

Anledning til, at jeg allerede i Dag atter anmærker Noget om mit Liv, er et Skuespil, jeg i Aftes saae. Jeg høitideligholdt Gaarsdagen, som var en Festdag for mig — min gode Moders Fødselsdag — gandske i Stilhed, ved i mine Fritimer at sætte mig hen til hende og ved at dvæle ved de forgangne Aars blide Erindringsbilleder. Efterat Arbeidet var gaaet godt fra Haanden, især ogsaa ved den Tanke, at jeg og arbeider for den ømmeste Moder, da hendes Lykke beroer paa min, besluttede jeg om Aftenen at besøge Skuespillet. Der opførtes Fridolin¹⁾ meget heldigen, Kunsten fortryllede mig, men den gjorde ogsaa en anden Virkning paa mig, en Virkning, som for flere Aar siden, da jeg saae Stykket i Flensborg, var mig ubekjendt, og jeg mærkede, at Livet siden den Tid havde betydeligen udfoldet sig. Forholdet mellem Grevinden og Fridolin, saa reent, saa ædel-menneskeligt, hvad kunde det andet end minde mig paa mit Forhold til Fru Karstens. Sværmerisk gav jeg mig Erindringen hen, og saae i Grevindens (Mad. Heger) ædle Quindelighed Fru K., og i Fridolin (J. Bauer) mig selv. Men omsider forenede sig, som saa ofte, med den blide Erindring hendes livligere Søster, Forhaabningen, og for den Deel af mit indre Liv, hvilken denne fortryllede mig, ere disse Linier egentligen bestemte. Hvorledes kan det være anderledes med Ynglingen af Følelse, end at Kjærlighedens Ideal stundom opfylder hans Hjerte med Navnløse Længsler? Men dette Ideal antager nu undertiden en bestemt Skikkelse, og dog er det endnu saa gandske uvist, om Indbildningskraftens Trylleries nogensinde vorde Virkelighed; dette har vel hidintil afholdt mig fra at omtale det i disse mine Bemærkninger. Men hvorfor skulde jeg ikke nedlægge ogsaa dette i denne min Helligdom, som jo bliver gandske for mig?

Paa min Reise gennem Danmark for halvandet Aar siden ind-

¹⁾ Skuespil af Fr. v. Holbein (efter Schillers Digt »Der Gang nach dem Eisenhammer«), oversat af H. H. Schönberg. Stykket opførtes 9 Gange i Aarene 1814 —22. Helene, Grev Rudolphs Hustru, spilledes fra 1820 af Mad. Heger, Fridolin, Grevindens Page, fra 1818 af Bauer.

førtes jeg ved min Bekjendt Dr. Bredsdorff hos Professor Blochs i Roeskilde. Blandt flere Døttre var der een, Thora, hvis høie ædle Skikkelse, hvis blide Træk, hvis Sjælefulde Øine, det første Øieblik, jeg saa hende, droge mig hen til hende, og skjøndt der ikke tilbød sig Leilighed til at vexle neppe nogle Ord med hende, saa tog jeg dog et Indtryk med mig, der glædede mig paa min eensomme Vandring, og som ikke har forladt mig. Aaret i Kiel gjorde vel Trækkene af Thoras Billede blegere, men udslettede dem ikke, og, ankommen hertil, opfriskedes de paa det stærkeste ved at høre Fru Harboe, en Bekjendt af min og Thoras Moder, skildre mig den over sin, imidlertid afdøde, Moder sørgende Pige. Allerede flere Gange har jeg hos Fru Harboe ledet Samtalen paa hende, og meer og mere bestyrkedes jeg i det Forsæt at nøiere lære at kjende hende. Jeg omtalede hende ogsaa engang i et Brev til min Moder, og hun, som ogsaa havde hørt meget Godt om hende, tilskyndte selv mig til at gjøre hendes Bekjendtskab. Planen er allerede udkastet, dog før Mikkelsdag vil jeg, for ikke at forstyrre mig, ikke skride til dens Udførelse, men Haabet derom begejstrer og styrker mig allerede nu til mine Arbejder. I lang Tid var jeg raadvild, under hvilket Paaskud jeg længere skulde opholde mig i Roeskilde, men den 1ste April opfandt jeg det bedstmuelige. Som Oldgrandsker kommer jeg til Roeskilde, dette kan ikke være paafaldende, da jeg allerede ved mit sidste Ophold der viste den største Interesse for denne Egns mærkværdige Oldsager, og medens jeg paa denne Maade synes at vende min hele Opmærksomhed paa Oldtidens Stene og Runer, iagttager jeg i al Stilhed Nutidens skjønne Blomst. Ved dette venlige Haab dvæler Ynglingen ofte i sine Fritimer, og med Tillid lægger han sin Skjæbne i Guds Faderhaand.

Frederiksberg den 11te Mai.

Mit allerede i Kiel nærede Ønske, at tilbringe denne Sommer af mit Ophold i Kjøbenhavn her paa Landet, har jeg udført. Den 27de April flyttede jeg fra min gode Vært, Kancelleraad Schmidt og Vollertsen, med hvem jeg har boet sammen i Vinter, herud¹⁾,

¹⁾ Siden ca. 1. Febr. havde han boet i Nyhavn (S. 94 Note 4) Derimod fremgaar det hverken af Dagbogen eller af Brevene til Moderen, hvor paa Frederiksberg han har boet. I Brev af 7. April beder han Moderen sende sine Breve til Rink og Matthiessen. Det første Brev fra Frederiksberg er skrevet 28. April og indeholder bl. a. en Beskrivelse af den dejlige Have, som hans Stue vender lige ud til.

for i Eensomheden og i uforstyrret Rolighed, opmuntret ved den skønne Natur, at lægge den sidste Haand paa mine Forberedelser til det store Værk.

I det følgende taler han om de Forventninger, han nærer til denne Sommer, hvor han helt kan hellige sig sin Uddannelse og sin »Fuldkommelse«. Han føler, at hans Sindstilfredshed befordres ved Landlivet, hvor hver Time viser Gud i Naturen. Med Tillid til denne ser han Fremtiden i Møde.

Den 26de Mai, Pintsesøndag.

De første Morgentimer har jeg som sædvanlig om Søndagen tilbragt paa Slotsbakken og i Parken. Ved at skue ned paa den skønne Natur omkring mig, følte jeg atter en Lysstraale fra Himlen stigende ned i mit Bryst, og hensjunken i Tanker tilbad jeg den algode Fader. Saaledes høitidligholdt jeg ogsaa i Heidelberg mine Søndagmorgen paa Slottet, ligesom nu for det Meeste eensom, og i den forgangne Sommer ved min Ven Heibergs Side i Düsternbrook. Ved paa denne Maade at følge Gangen, mit indre Liv har taget, søger jeg meer og meer at begribe mig selv, at indsee mine Feil, den bedste Maade, de kunne udryddes paa, og at erkjende mit Maal, hvor jeg skal stræbe hen til. Jeg takkede paa Ny Gud paa denne de Kristnes Fest, at jeg var en Kristen, thi med denne saliggjørende Troe, der bliver til den urokkeligste Overbeviisning, føle vi os aldrig forladte i Verdenen.

I Optegnelseens Slutning giver han Udtryk for sin Længsel efter et med ham selv »overensstemmende, lige tænkende, ligefølede Væsen«. Han mindes Emma og glæder sig over Venskabet med Fru Karstens.

Søndag den 17de Junius.

I denne Optegnelse Indledning skildrer han sin rolige Tilværelse, der tilbringes med Arbejde, især paa Dissertationen, som han haaber at være færdig med i denne Maaned. Han opmuntrer sig ved Musik og Sang og faar nu og da Besøg af Venner. Derefter fortsætter han:

Men sjelden gjør jeg større Udvandringer; min Eensomhed er saa yndig, at jeg endog om Søndagen den største Deel af Dagen er hjemme. Kun eengang er jeg om Eftermiddagen seilet paa Dampskibet til det smukke Charlottenlund. Denne Tour var mig ogsaa i den Henseende mærkelig, at jeg lærte at kjende en ung Advocat, hvis Navn, tror jeg, var Ammerbøl¹⁾, der var aldeles liberal. Min i Ynglingsaarene fattede politiske Anskuelse er ei

¹⁾ C. P. har næppe hørt rigtigt. Muligvis er det Hans Henrik Amnitzbøll (1786—1831), Prokurator ved Underretterne i Aarhus Stift.

udslukket, saa at saadan en Overeensstemmelse glæder mig usigeligen; den er kun bleven roligere og ledsages meer af Taalmodighed (hvilket jeg ogsaa finder, naar jeg sammenligner min nuværende Synsmaade med den i min Reisebeskrivelse over min Reise gennem Danmark). Og saa maa det jo ogsaa være efter Menneskelivets Forholde. Først nu tilkjæmpet sig en fast Virkekreds, og da med fast Blik forbundet med Klogskab skuet hen paa Maalet!

I det følgende beskæftiger han sig atter med Menneskets Længsel efter »et sjælsbeslægtet Væsen af det andet Kjøn«. »Kun ved denne Samklangs Tilveiebringelse holde vi os overbeviiste om at kunne opnaa det høieste Uddannelsestrin«. — Til Slut omtaler han den usædvanlig tørre Sommer.

Søndagen den 28de Julius.

Tiden synes ham at flyve. Somme Tider spørger Tvivlen: »Har du indslaaet den rette for dig passende Livsbane eller er alle dine Arbejder for-gæves? Han er nu ved at renskrive sin Dissertation og spørger i den Anledning sig selv, om han virkelig har gjort saa meget, som der forlanges af ham. Paa en Udflugt d. 7. Juli til Dyrehaven og Frederiksdal har han truffet Clausens. Hos dem og hos Rosenvinge kommer han nu oftere. Engelstoft har nylig i en levende Samtale om Historiens Filosofi tydeligt lagt sin Agtelse for ham for Dagen. Fra Falck har han faaet venskabelige Breve.

Søndagen d. 8de September.

Jeg griber atter engang Pennen for at aflægge Regnskab for mig. Det er ret en Kampens Tid, jeg lever nu; dog med Taknemmelighed til Gud kan jeg sige, at jeg endnu ikke har bukket under, og ved Tillid til ham, min Skjæbnes Styrer, haaber jeg, at jeg ogsaa i Fremtiden skal holde mig oven. Hvad der i denne Tid undertiden har nedslaaet mig, er at jeg trods al min Flid ikke kan fuldende Promotionen saa snart, som jeg havde tænkt. Men det har atter trøstet mig, at jeg er ikke Skyld deri, saa at jeg for-gangen Søndag, efterat jeg den største Deel af Løverdagen havde været mere end nogensinde forstemt, roligere kunde tilskrive min gode Moder¹⁾. Havde Rosenvinge tidligere kunnet sige mig, at jeg ei behøvede at underkaste mig Examen i den Danske Ret, saa havde jeg tidligere kunnet blive færdig med min Dissertation; dog paa den anden Side er det dog maaske bedre, at jeg nu har lagt

¹⁾ I Brevet (dat. ^{1/9}) skriver han, at han havde regnet med Promotion til Michaelis og derfor var ked af, at de Herrer, som skulde læse hans Afhandling, beholdt den saa længe. ^{16/10} meddeler han, at Schlegel har udtalt sig godkendende om den, men først ^{10/11} kan han meddele Moderen, at Dissertationen er antaget. Forsvaret for Licentiatgraden fandt Sted kort før Jul (jfr. S. 112).

en Grundvold i den Danske Ret, og har studeret den i dens hele Omfang og Sammenhæng. Saa har dette ogsaa bedrøvet mig, at min sildige Beslutning til at studere endnu har efterladt sig den Virkning, at jeg for Kjøbenhavn ikke er Latiner nok, hvilket jeg især har mærket, da den gode Clausen gennemlæste min Dissertation. Men ogsaa i saa Henseende har jeg ikke at forekaste mig noget, og jeg stræber af alle Kræfter efter at forfuldkomme mig i Latin. Hvad mit Sprog angaaer, saa er min gamle Feil trods al optænkelige Umage endnu ei gandske overvunden. Denne Ængstlighed er noget saa besynderligt uvilkaarligt. Dog har jeg bemestret mig den saa meget, at jeg dog derfor ei afstaaer fra at sige Noget. Ofte misunder jeg de andre Mennesker, der slet intet kjende til saadan en Naturfeil. Dog det er jo engang ikke anderledes, og efter fortsat Kamp vil denne Feil dog vel lidt efter lidt forsvinde, da den har været langt værre. Jeg er jo i saa mange andre Henseender lykkelig, saa at jeg vel maa bære dette Kors med Taalmodighed. Efter Promotionen havde jeg ogsaa besluttet at gjøre en Udflugt til Roeskilde, og i en saa vigtig Hensigt! Skulde jeg nu ogsaa opgive denne, dersom jeg først i November skulde kunne promovere, hvor jeg da under slet intet Paaskud kunde opholde mig i nogle Dage? Dette har ikke mindre bekymret mig. Dog nu har jeg næsten besluttet at gjøre denne lille og maaskee saa uendelige Følger havende Reise, førend jeg faaer min Dissertation tilbage fra Facultetet til Trykningen. Jeg har skrevet Moder derom¹⁾.

Han føler, at han har valgt en vanskelig Vej til at træde ind i det borgerlige Liv. I denne Tid har han højtideligholdt Aarsdagen af August-Natten i Kiel og Afskeden der med Heiberg. Nylig har han haft Besøg af sin Ven Ackermann fra Mecklenborg og faaet den glædelige Efterretning fra Hemsens, at han er blevet Universitetspræst i Göttingen. Idag er Aug. Michelsen fra Lybek her²⁾.

Søndag den 15de September.

Jeg føler mig dreven til ogsaa idag at opskrive Noget om mig, i det jeg kommer tilbage fra min Søndagmorgen-Spadseregang i Frederiksberg Have. Jeg har holdt paa den en skjøn Morgenandagt og haaber, at jeg nu gandske har kjæmpet mig igjennem, at jeg gandske har revet mig ud af den sørgmodige Stemning, jeg af og til har været i, ogsaa forgangen Søndag. Naturens Skjønhed var højere end nogensinde. Som et Ildhav glindsede Sundet gjennem Eftersommerens Taageslør, det reneste Blaa hvævede sig

¹⁾ I Brevet (¹/₆) udvikler han sin Plan for Moderen og beder om hendes Billigelse.

²⁾ Det har ikke været muligt at identificere denne.

over mig, intet Blad rørte sig, hele Naturen syntes at tilbede Skaberens, og i dens Favn hævdede sig ogsaa min Sjæl op til den Algode. I den dybeste Rørelse løftede jeg mit taarefuldte Blik op mod Himlen, jeg følte en ubegrændset Tillid til den almægtige gode Fader gennemtrænge mit hele Væsen, og mit Jeg opløste sig i de Ord: »Din Villie skee«. Roligen og fast vil jeg nu see Fremtiden imøde, min Skjæbne er jo i Guds Haand. Jeg vil opfylde mine Pligter og da med Tilfredshed vandre den Vei, Gud foreskriver mig, om det end ikke bliver den, Ynglingen har tænkt sig. Mennesket spaaer, Gud raa'er. — Min gode Moder tilskrev mig ogsaa i forrige Uge, at Bevidstheden om min Pligttopfyldelse, hvorved jeg altid havde gjort hende saa lykkelig, maatte opmuntre mig. Hun har ogsaa tilskyndet mig til Reisen til Roeskilde og givet mig sin Velsignelse; jeg har da besluttet snart at foretage den. Tak, inderlig Tak, min himmelske Fader, for denne Sjælero, og indvortes Tilfredshed; oh, vedligehold mig den. Dit Barn stoler gandske paa dig.

Roeskilde den 26 September.

Siden i Løverdags den 21de er jeg da her. Et Brev fra Fru Harboe har skaffet mig den venskabeligste Modtagelse hos Blochs. Det første Indtryk, den ædle Thora gjorde paa mig, har ikke skuffet mig. Stærkere og stærkere føler jeg mig dragen hen til hende. Hun ligner meget hiin Emma, og det er mig, som om denne i sin Madonna-Skikkelse, i hvilken jeg saa hende hos Maleren Tischbein¹⁾, atter er stegen ned paa Jorden. Gud! seer jeg i hende mit Ideal i legemlig Skikkelse, er hun den himmelske Aand i jordisk Dragt, Ynglingen saa tidt inderligen længtes efter? Som et høiere Væsen svæver hun hen for mig, mine Blik forfølge hende, mine Blik hvile paa hende, og dog maa jeg slaae mine Øine ned, naar hun flygtigen seer paa mig. Værelset synes mig øde, naar hun forlader det, skjøndt jeg egentligen er mere bekendt med hendes Søstre (gandske naturligt, da disse have allerede valgt²⁾), og dog er jeg forlegen, naar jeg nærmer mig til hende. Min eneste Trøst er, at hun ikke synes, at have Noget imod mig; med sin Engelmilde Venlighed svarer hun, naar jeg taler til hende.

¹⁾ Jfr. S. 75.

²⁾ Af Thoras 3 ældre Søstre var paa dette Tidspunkt Margrethe («Grethe») gift med Adjunkt H. P. Thrige (d. 1827) og Charlotte forlovet med cand. jur. J. B. Heide, mens Antonie, der forblev ugift, for Øjeblikket opholdt sig paa Fyen (ifølge Brev til Moderen ^{15/9}, fortsat ^{22/9}—^{23/9} 1822).

En renere, ædlere Quindelighed har jeg aldrig seet; hendes blaa Sjølefulde Øine lade mig ahne et Indvortes, hvis Aabenbarelse jeg med Længsel seer imøde. Er det Guds Villie, at jeg skal lykksaliggjøres ved hende, saa vil der jo ogsaa tilbyde sig Leilighed, at vi komme hinanden nærmere. Hidindtil har det ei engang lykkedes mig at tilkjendegive hende min Deeltagelse i det store Tab, hun har lidt ved sin fortræffelige Moders Død¹⁾. Den eneste Leilighed, der tilbød sig mig, da hun og hendes gifte Søster, Fru Thrige, der nogenlunde ligner hende, førte mig omkring i Haven, i Søndags, lod jeg gaae forbi, fordi jeg ventede paa en bedre, og naar jeg eftertænker, hvo der er Skyld i, at denne bedre ei har tilbudt sig mig, saa finder jeg, at det er den lille Betty Berg fra Skjoldemose²⁾, som til min Ulykke er her til Besøg. Dersom hun ikke altid var ved Siden af Thora, saa havde jeg flere Gange kunnet tale med hende, ogsaa om den skønne Prædiken over Gjensynet efter Døden, jeg i Søndags hørte i Domkirken. Jeg havde allerede forhen besluttet at bivaane Gudstjenesten i Domkirken; hvor henrykt af Glæde blev jeg, da Thora i Løverdags sagde mig, at hun ogsaa vilde være der. Saa skulde jeg da i samme Time, i samme Tempel bede med den Engelrene Pige til vor fælleds Fader. Jeg holdt en herlig Gudsdyrkelse. De stærke gribende Orgeltoner rungede høitideligen gennem de høie Hvælvinger, og paa deres Svingninger steg min Aand med dyb Rørelse og med urokkelig Tillid op til den gode Alfader, hvem jeg nu saa aldeles maa overlade min Skjæbne til. Uden at jeg vidste det, var jeg kommen i en Stoel, hvor jeg kunde see Thora fra. Den hjertelige Kraftfulde Prædiken mindede hende om hendes elskede Moder, og flere Gange saae jeg hende tørre sine Taarer. Efter at have spist til Middag hos de kjære Blochs gjorde jeg samme Søndags Eftermiddag en Spadseregang til den nærliggende Bidstrupgaard Skov, hvilken Thora havde viist mig fra Haven af. Jeg gik der ene med min Længsel, og da Solen dalede (som mindede mig om min gode Moder), gik jeg atter hen, hvor hun var. I Mandags Eftermiddag gjorde jeg en Spadseregang omkring Byen; jeg bemærkede Kirkegaarden, og ilede derhen. Jeg opsøgte Fru Blochs Grav; »Hustru og Moder som faa«, læste jeg paa Marmorpladen. Paa Blomsterbedet var der plantet en Rosenbusk med hvide, endnu ei gandske

¹⁾ Rektor Blochs Hustru, Margrethe Magdalene, f. Hensler, var død 11. Septbr. 1821, 47 Aar gammel.

²⁾ Senere gift med Poul Martin Møller.

hvisnede Roser. Barnlig Kjærlighed havde lagt en Krands af Efteraarsblomster omkring den. Thora havde flettet den! Længe, længe dvælede jeg her Tankefuld, jeg bad Thoras Moder see ned paa mig, et Ønske i mit Bryst hvidskede sagte: »maatte jeg her engang bortkysse min elskede Thoras Taarer«. Ogsaa paa min gode Moder tænkte jeg ret inderligen, jeg takkede Gud for hendes Livs Opholdelse, som for tre Aar siden paa denne Tid var saa meget i Fare, og jeg gik hjem for at ende mit Brev til hende, i hvilket jeg havde udgydt for hende mit fulde Hjerte¹⁾. I Tirsdags Kl. 10, da Veiret syntes at vorde godt, satte jeg mig til Hest for at opfylde min Reises foregivne Øiemeed. Men neppe var jeg ankommen i Herthadalen, saa begyndte det at regne; da jeg engang var der, saa ønskede jeg dog for at opmuntre mig at see Egnen, og da Regnen blev stærkere og stærkere, besluttede jeg at blive om Natten i det takkelige landlige Værtshuus, der er omgivet af det skjønneste Skovlandskab. Jeg havde taget en Bog med, fandt ogsaa saa megen Kultur der, at jeg kunde faa Skrivematerialier, og saa fordrev jeg mig Tiden ved Læsning og Brevskrivning til min Veninde Fru Karstens, jeg nyeligen har faaet Brev fra ved Baggesen²⁾. I Tusmørket hørte det op at regne, og jeg gik da ned i Herthalunden til Vithe-Søen, sang Clärchens Sang³⁾ og: »Du som svøbt i Skjønheds Rosenklæde«⁴⁾; og aldrig syntes mig Ordene at gribe mig meer. Med mine Tanker henvendt til Gud vendte jeg tilbage til min landlige Boelig. Væiret var i Gaar Morges ikke bedre, og jeg reed uden at have seet Noget tilbage. Jeg trøstede mig let, da Oldsagerne ingenlunde denne Gang ere mit Hovedøiemeed. Kunde jeg dog i Aftes atter være hos Blochs. Jeg kom med Faderen i en levende Samtale om Politik, Philosophie og Religion, hende saae jeg da ogsaa, taledede ogsaa Noget med hende, men atter var

¹⁾ Det omtalte Brev er paa 5 tæt beskrevne Sider. Det er paabegyndt paa Frederiksberg ¹⁶/₉, (paa S. 2) fortsat i Roskilde ²²/₉ og afsluttet ²³/₉ (S. 4—5) om Aftenen. Han omtaler bl. a. heri Thora udførligt. Hun minder ham om Emma, som han saa som Madonna hos Tischbein, og hun er, som Oehlenschläger synger: »en Sundheds blomstrende Jomfrue«.

²⁾ Digterens Søn, Fr. L. Aug. Baggesen, der var Officer i Kiel. Brevet fra Fru Karstens omtaler han og citerer i det omtalte Brev til Moderen.

³⁾ Af Goethes »Egmont«. Sangen ender saaledes: »Himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt; glücklich allein ist die Seele, die liebt«.

⁴⁾ Ingemanns poetiske »Frierbrev« til Lucie Mandix, indlagt i »Den unge Varvers poetiske Vandringer« (1813).

Betty der. En sørgelig Familie-Efterretning¹⁾, der blev bragt dem, bød mig tidligere gaae, Thoras vemodige Blik ved hiin Efterretning glemmer jeg aldrig, og saa maa jeg da nu desværre tænke paa min Tilbagereise til Kjøbenhavn. Jeg har aldrig været saa ubestemt paa en Reise. Dog afsted maa jeg, ind i Kampen, maaskee lønnes jeg engang med Kjærlighedskrandsen. Oh! Fader i Himlen bønør dit Barn. Dog ikke min, men din Villie skee. Med barnlig Tillid stoler jeg paa dig; hvor ulykkelig var jeg, havde jeg ikke den!

Frederiksberg Søndag den 29de September.

I Forgaars er jeg kommen tilbage, men først i Dag føler jeg Savnet af det, jeg har efterladt i Roeskilde ret dybt. Mit Liv forekommer mig saa tomt, saa forskrækkelig eensomt. Paa denne Tid var jeg for 8 Dage siden i Domkirken, bad med Thora! — —

Om Morgenen har han været i Frederiksberg Have og bedt til Gud.

Jeg havde haabet ved Afskeden at finde Leilighed til at yttre mig friere, men jeg havde ei engang den Lykke at see Thora. I Fredags Morges gik jeg til Blochs, jeg fandt hende ikke i Værelset; hver Gang Døren luktes op, ventede jeg hende, dog forgjæves. Jeg vovede naturligviis ikke at spørge efter hende. Endelig sagde hendes Søster Lotte²⁾ mig, at hun den sidste Aften, jeg var der, var reist med Faderen til Ringsted, hvor en Slægning døde, og med det Samme bleven der. Saa var da min Forventning skuffet, jeg tog Afsked med hendes gode Fader, som dog bad mig at besøge dem atter engang.

Nu søgte jeg da at komme snart mueligst bort.

Han har kørt med Købmand v. Mehren til København.

Neppe var jeg ankommen hertil, saa kom den kjære Professor Rosenvinge og bragte mig den beroligende Efterretning, at min Dissertation havde behaget ham, og sagde mig tillige, at her vare Göttingske Studentere v. Feuerbach, Schmidt og Keerl fra Baiern, anbefalede til mig. Jeg gik da strax med ham til Byen, for at opsøge dem. Igaar har jeg da været herude omkring med dem, ogsaa paa Frederiksberg Slotsaltanen. Først idag er jeg da atter overladt til mig selv; denne Dag vil jeg da ogsaa endnu hellige Erindringen og saa atter med Kraft til Arbeidet. Thora vinker mig ved Maalet. Nu gaaer jeg til Byen for at besøge Fru Harboe³⁾,

¹⁾ At Kaptajn Hensler, Broder til Thoras Moder, var død.

²⁾ Charlotte Bloch. Jfr. S. 103 Note 2.

³⁾ Om sit Bekendtskab med hende siger han, at han har fuld Tillid til hende, og at han staar i et lignende Forhold til hende som før til Herredsfogedinde Nasser (Brev til Moderen ^{6/10} 1822).

med hende kan jeg dog tale om Thora. Guds Styrelse vil jeg gandske overlade mig til.

Kjøbenhavn¹⁾ den 27de Oktober.

Her finder jeg mig da igjen i mine Levnetsbemærkninger, og som et gandske andet Menneske end for en Maaned siden. Lidt efter lidt er min Sindsbevægelse gaaet over til en blid Rolighed, til en stil Resignation, hvilken at opnaae jeg før neppe havde tiltroet mig Styrke nok til. Men den sande, rene Kjærlighed har Religionen til Veninde og fører os derfor til Gud.

I de følgende Linier taler han om Kærligheden, der »gør os bedre«. Han har »skuet sit Ideal«. Om han end mister hende her, elsker han hende dog evindeligt og skal maaske møde hende i bedre Verdener.

Til min Sindsro bidrager ogsaa dette meget, at mit Forhold til min ømme Moder endnu er det samme skjønne som før. Vi have ført i den sidste Maaned en levende Brevvexel²⁾. Med moderlig Kjærlighed omfatter hun Thora, og for at forsikre mig hendes Besiddelse meente hun, at jeg skulde begjært hende strax eller dog nu. Men deri kunde jeg ikke føie hende; en blot Ægteskabsforbindelse, maaskee befordret ved Andres Overtalelse, er mig modbydelig; jeg vil søge, at vinde den ædle Piges Kjærlighed. Og Moderen har ei miskjendt Sønnen. Jeg har ret inderligen takket Gud derfor. For 8 Dage siden blev jeg ret levende erindret om Thora. Jeg kom til Fru Harboe og hørte med megen Ligegyldighed, at Betty Berg ogsaa vilde komme³⁾. Var hun dog altid forstyrrende traadt imellem mig og Thora. Dog hendes venlige Velkomsthilsen og Mindet om hendes Veninde, som knyttede sig til hende, udsonede mig nogenlunde med hende. Siden fulgte jeg hende hjem, og vi taleder ret meget om Blochs. Hun sagde mig om Enhver noget Godt, og da hun kom til Thora, da vare hendes Ord: Og Thora, hun er en Engel. Hvad følte jeg ved disse Ord! Det er hun! hvidskede jeg, jeg troer næsten med et halvt Suk. Overordentlig bevæget

¹⁾ Mellem 8. og 14. Oktbr. flyttede C. P. til Byen igen, hvor han havde lejet sig ind i Vestergade Nr. 13, nær Volden.

²⁾ Moderens Breve er ikke bevaret, men fra C. P. til Moderen er der bevaret Breve dat. ¹⁵/₁₀, fortsat ²³/₁₀ og ²⁸/₁₀ (i Roskilde), ⁹/₁₀ (med Tilføjelse af ⁸/₁₀), ¹⁴/₁₀, fortsat ¹⁵/₁₀, og ²⁷/₁₀. Af disse fremgaar det, at Moderen stærkt har ønsket, at han skulde anholde om Thoras Haand nu, men at hun har bøjet sig for hans Modargumenter.

³⁾ C. P.s Besøg hos Fru Harboe fandt Sted ¹⁹/₁₀ om Aftenen. Betty Berg var i Teatret, men kom senere. Om sin Samtale med hende paa Hjemturen, som var lang, fortæller han Moderen udførligere end her (Brev ²⁷/₁₀ 1822).

kom jeg hjem. Sove kunde jeg endnu ikke, og jeg satte mig derfor hen til Klaveret og sang i den tause Nat Clärchens Sang og: Du som svøbt i Skjønheds Rosenklæde. Den følgende Dag var jeg i Kirken hos Mynster, gjorde siden en herlig Spadseregang, paa hvilken jeg fornyede min Tillid til Gud. Efter Tilbagekomsten sad jeg i Sophaen i Tusmørket, og tænkte og drømmede. Da kommer min Ven Clausen; jeg maatte gjøre mit trykte Hjerte Luft, og følte mig ret lettet, da jeg havde nedlagt min Hemmelighed i den Deeltagende Vens Bryst.

Min i Almindelighed rolige Sindsstemning gjør da ogsaa, at jeg ikke standser mine videnskabelige Arbejder; tvertimod begejstrer mig den Tanke, at vorde en saadan Pige værdig, til rask Virksomhed. Nu, som Gud vil!

Den 8de December¹⁾.

Til Indledning giver han Udtryk for sin store Taknemlighed overfor Gud, »at du har givet mig Leilighed til stille at kunne overlade mig til min inderlige Tilbøielighed, til min dybe Attraae, at forene mig med den Sjæl, jeg evindeligen tilbeder«.

Hvilken pludselig Vending i mit Liv! Forhimlens Porte, til hvilke jeg neppe vidste, hvorledes jeg skulde faae Adgang, have uforventet uden min Medvirkning aabnet sig for mig. Jeg lever under samme Tag med min Thora, seer, taler hende dagligen; som en underskøn Himmelsblomst udfolder hun sig meer og meer for mine henrykte Blik. Nei, jeg troer ikke, at der gives en dybere, renere Kjærlighed paa Jorden end den, jeg føler for hende. Jeg kunde opoffre alt for hende, for at see hende saa lykkelig, som hun fortjener det, selv min egen Lykke. Skulde jeg ikke kunne vinde hendes Gjenkjærlighed, saa overgiver jeg mig til Guds ubegribelige Raadsslutninger, stille sørgende, uden Murren; hendes Agtelse haaber jeg dog, da hun nu lærer at kjende mig, nogenlunde at fortjene, og det skal da trøste mig. En reen Lykke er for dette Liv maaskee for skjøn. Og dog, hvor inderlig uudslukkelig er min Længsel at komme til hiin høiere Harmonie med en ædel, qvindelig Sjæl! Hvilken Lyksalighed vilde denne Samklang med Thoras Sjæl give mig! Denne Længsel staaer jo med Alt, hvad der er mig helligt, i Forbindelse. Gud selv har nedlagt

¹⁾ I Tiden ²⁷/₁₀—¹⁰/₁₁ var der sket flere Ting: Prof. Bloch havde indbudt ham til Roskilde til Julen, Dissertationen var blevet antaget af Fakultetet, og Ørsted, »der grøste Jurist in Dänemark und Norwegen«, havde foreslaaet ham at oversætte den til Juridisk Tidsskrift (if. Brev til Moderen ¹⁰/₁₁ 1822).

den i vort Bryst, og derfor vil jeg haabe paa dens Opfyldelse, saa længe jeg kan. Nu synes det mig virkeligt, efterat saa mange Hindringer ere ryddede af Veien, efterat Gud saa underligen har ført os sammen, at mit Haab ei er daarligt, at det er Guds Villie. Saa vil jeg da korteligen optegne denne vigtige Begivenhed. For 14 Dage siden gik jeg til den gode Fru Harboe, for at betroe min Kjærlighed til hende, og at bede hende, at mage det saaledes, at jeg dog kunde faae at see min Thora, som jeg vidste skulde opholde sig her i nogen Tid. Tilstaaelsen var paa mine Læber, da kom Fru Nyholm, en Veninde af Blochs, fra Roeskilde og gjorde det umueligt. Og jeg tog mit fulde tunge Hjerte, hvis Bevægelse endnu mere var forøget ved Mindet om Thora, med mig hjem. Om Tirsdagen lader Fru Harboe kalde mig til sig, og — aabenbarer mig min Hemmelighed. Næsten frygtsom hører jeg paa hende; med bankende Hjerte og nedslaaet Blik bekræfter jeg det, hun siger. Dog hun opliver mit Mod snart ved den Forsikkring, at hele Familien er min Tilbøielighed gunstig. Nu vilde det kuns komme an paa, blev hun ved, at jeg fik Leilighed til at nærme mig til den herlige Pige lidt efter lidt; thi i Førstningen maatte hun ei mærke noget, da dette kunde skrække hende tilbage fra mig, dels fordi hun endnu var saa gandske barnlig, dels fordi hun endog engang havde yttret mod Antonie, at det tyktes hende, at de begge to aldrig skulde gifte sig for gandske at kunne leve for deres Fader, og erstatte ham nogenlunde Moderens Tab. — Den ædle Datter! — Den gode Fru Harboe foreslog mig altsaa at flytte til Thoras Tante, hos hvilken hun vilde opholde sig her; og efterat jeg havde forvissat mig om, at det ikke vilde være Thora paafaldende, betænkte jeg mig ei længe, endskjøndt Fru Hensler boer i Nyboderne, da hendes afdøde Mand var i Søe-Etaten¹⁾. Hvor iler ei Kjærligheden hen! Taknemmelighedsfuld trykte jeg et Kys paa min moderlige Venindes Haand; jeg følte mig saa lettet, det var mig, som om en Steen var væltet fra mit Hjerte. Den sande Glæde, jeg saa længe havde savnet, drog atter ind hos mig, og jeg sprang omkring som et lykkeligt Barn. Om faa Dage flyttede jeg herved, endnu før Thoras Ankomst, og dog ikke meer med den første rene Glæde, thi Tanken om, hvorledes det første Møde vilde blive, foruroligede mig lidt. Dagen

¹⁾ Fru Hensler, hvis Mand, Kaptajn J. N. K. Hensler, nylig var død (jfr. S. 106), boede paa Hjørnet af Borgergade og Bjørnegade Nr. 14. C. P. flyttede ind ^{28/11} eller ^{29/11} (if. Brev til Moderen ^{1/12} 1822).

efter (Løverdagen den 30. Nov.) sidde vi til Bords, (thi at spise i Huset havde Fru Hensler tilladt mig, for desto mere uformærket at kunne nærme mig til min elskede Pige); da bankes der paa Døren, og Thora og Grete¹⁾ træde ind. Gud skee Lov, hun hilste venligen og syntes ikke forlegen og overrasket. Nu overlod jeg mig gandske til mit glade Haab, og siden den Tid har jeg levet et Liv, hvis Lyksalighed kun kan overtræffes ved Opnaaelsen af mine hedeste Ønsker. Hver Aften har jeg siden den Tid været i min Familiehimmel; ofte forelæser jeg, og naar da Thora lytter paa mig, og jeg bemærker hendes dybe Følelse, oh, hvo beskriver min Henrykkelse. Saa meget veed jeg dog allerede, hun har intet imod mig, og venligen modtager hun mine smaa Opmærksomheder. Først forelæste jeg hende om Hermine af Jean Pauls Palingenesien²⁾; derved ere vi virkelig komne hinanden nærmere. Thora mindedes derved sin gode afdøde Moder, og da Fru Hensler gik ud, tilkjendegav jeg hende min Medfølelse, taledede om den skønne Prædiken om Gjensynet, vi sammen havde hørt i Roeskilde Domkirke, og min Deeltagelse syntes ikke at være den rorte Pige ubehagelig. Da jeg mærkede, at hun var angreben, sagde jeg: det havde jeg maaskee ikke skullet læst; men hun takkede mig og hvidskede: Om Hermine maae vi høre meer. Hvilken Salighed følte jeg, første Gang i mit Liv at have gjort hende en Glæde, hende hvem jeg saa gjerne vilde skjenke den reeneste Lykke. Hver Dag lyksaliggjøres jeg ved hendes Fromhed, hendes dybe Følelse, hendes uskyldige Munterhed; mere og mere bliver vor Omgang utvungen. Her er jeg ogsaa et gandske andet Menneske end i Roeskilde, hvor alle Kjerlighedsqvaler gjorde mig intet mindre end elskværdig. Imorges (jeg skriver dette sidst om Aftenen) fulgte jeg min Thora med hendes Cousine Caroline Bloch til Kirken. Første Gang gik jeg med hende ud; en ny Glæde! Saa lever jeg da et lykkeligt Liv; det bedste er, at jeg troer nogenlunde at fortjene det, da jeg midt i min Kjærlighed har den Styrke, ikke at forsømme min Videnskab. Tvertimod bemærker jeg be-

¹⁾ Thoras Søster, Margrethe Thrige. Jfr. S. 103 Note 2.

²⁾ Udkommet i 2 Bd. 1798. Om denne Oplæsning skriver han til Moderen: ›Ich wählte Stücke aus Jean Pauls Palingenesien, wo er sein schönes Verhältnis zu seiner Hermine schildert. Ich gewann glücklicher Weise ihren Beifall, Thoras Interesse entzückte mich, sie ist eine wahre Hermine, wie tausend Mal habe ich auch früher bey dieser an sie, die einzige Geliebte gedacht. Zuletzt las ich die Stelle wo Hermine von ihrer verstorbenen Mutter spricht . . . ‹ (Brev ¹/₁₂ 1822).

tydelige Fremskridt; saaledes opponerede jeg nyligen offentlig hos Gudenrath, og det lykkedes over min Forventning. Alt dette bevirker min fra Himlen sendte Engel. Jeg støder næsten aldrig meer i Talen, og med Mod seer jeg nu min Promotion imøde; med den kjedsommelige Corrigeren af Bogtrykkerens Feil er jeg da nu ogsaa færdig.

Jeg har ikke undladt at give min ømme Moder Efterretning om hendes lykkelige Søn; hvor glæder det mig endelig at have kunnet gjøre hende en Glæde!

Tillidsfuld vil jeg nu ogsaa i Fremtiden overlade mig til min himmelske Faders Styrelse.

1823.

Den 10de Januar 1823.

Et nyt vigtigt Leveaar er atter begyndt for mig, og jeg har besluttet at hellige en Deel af denne min Fødselsdag til Betragtninger over mig selv. Vel tænkte jeg ved Begyndelsen af Aaret paa Forgangenheden og paa Fremtiden, men jeg var i Roeskilde og kom ikke dertil, at skrive nogle Tanker op. Hvor mærkeligt for mit indre Liv og min hele Uddannelse har dog det forrige Aar været for mig. Jeg har gjennemlæst alle mine Bemærkninger, og har derved ret kunnet erkjende Gangen, mit indre Liv har taget. Inderligen takker jeg min gode himmelske Fader, at den tilfredsstillende mig. Jeg har vundet uforgjængelige Goder. Jeg har gjennemkjempet mig gennem Tvivlenes Storme ved egen Kraft og med Guds Hjælp, og min Karakter har faaet derved større mandig Fasthed. Det Maal, jeg havde foresat mig, og hvis Opnaaelse har gjort mig saa megen Umage, og Uro, er lykkeligen blevet opnaaet; den 23. Dec. disputerede jeg for Licentiat-Graden, min gamle Feil i at tale turde ikke lade sig see, og det gik bedre, end jeg havde ventet¹⁾. Den fortræffelige Professor Bloch, som netop var i Byen, hørte mig ogsaa i nogen Tid, og var til min store Glæde tilfreds²⁾. Hvor vigtigt er ogsaa Navnet Bloch blevet mig i det forrige Aar! Alle mine Forhaabninger for mit Familieliv i Fremtiden hvile derpaa. Ak! jeg finder ingen anden Thora Bloch her paa Jorden!

1) Han fortæller i et Brev ^{26/12} 1822 Moderen, at Disputationen varede 7 Timer. Da han havde staaet nogen Tid paa Katedret og svaret paa nogle Indvendinger, følte han sig som en øvet Professor overfor de Professorer, der var Opponenten. Om Aftenen var han til Selskab hos en af Opponenterne, og han udtaler sin Glæde over den Agtelse, der da vist ham.

2) Professor Bloch var kommet til København et Par Dage før Disputationen. C. P. havde da foræret ham sin Dissertation med Dedikation, og B. havde lovet at overvære Begivenheden. Da han Kl. 12 om Aftenen var kommet hjem fra Selskabet paa Disputationsdagen, kom B. ind til ham og ønskede ham til Lykke (if. Brev til Moderen ^{26/12} 1822).

THORA BLOCH.

Maleri af C. A. Jensen. 1825. Privateje.

Og i Fald jeg ikke vinder hendes Gjenkjærlighed, i Fald hun ikke kan ledsage mig gennem Livet, saa, føler jeg, vil det freidige Mod til at opnaae en borgerlig Virkekreds for lang Tid være tabt; men i det modsatte Tilfælde, hvor meget vilde det forøges! Hvorledes har hendes Omgang i forrige Maaned begejstret mig, og hvorledes skulde jeg stræbe, dersom jeg med Vished stræbte ogsaa for hende. Jeg havde naturligviis før min Disputats forskrækkelig meget at bestille, men hver Aften var jeg dog kommen saa vidt, at jeg kunde tilbringe de sidste Dagens Timer i hendes Selskab. Hvor glad blev jeg, da jeg ved hende fik den Indbydelse fra hendes Fader, at komme i Juletiden til Roeskilde, og med ret megen indvortes Tilfredshed over det fuldbragte Arbeide, kjørte jeg strax Juleaftensdag i det deiligste Vintervæir derhen, og drømte mig min Fremtidshimmel saa blaa som Guds Himmel, der hvævede sig over mig. Ligesom i de forrige Aar saae jeg da ogsaa Børneglæde omkring mig, og jeg selv forøgede den ved at forære den herlige raske Søren (Ønnemand, Beise) Blik-Tyrker og Grækere¹). Juledagen bad jeg den Godhedsfulde Professor om en Samtale og tilstod ham først bevæget min Kjærlighed til hans Thora. Fra hans Side er intet i Veien, ja til min store Glæde ønsker han endog den Forbindelse, og hvad der rørte mig næsten til Taarer, det var, at han sagde mig, at hans afdøde Kone²) havde hørt om det Indtryk, Thora havde gjort paa mig (hvorledes?) og vilde ogsaa hjerteligen gjerne givet sit Samtykke dertil. Men hvorledes staaer jeg med Thora? Dette Spørgsmaal gjør jeg mig saa ofte, og aldrig faaer jeg bestemt Svar derpaa. Saa meget er vist, at jeg ingen Aarsag har at have ringere Haab end forhen, og mueligt er det, at der ligger i hendes hele Adfærd Noget, som vel kunde forklares paa en gunstig Maade for mig; men jeg vover det ikke ret. Blandt flere, i Selskabslege, paa Baller, er hun mere tilbageholden mod mig, og dog viser hun ingen Modbydelighed mod mig, naar jeg nærmer mig til hende. Ligger deri maaskee, at hun dunkelt føler, at der er et vist Forhold mellem os, at jeg har en vis Betydning for hende, som endnu ikke for Andre kan blive lagt for Dagen? Tør jeg dvæle ved denne Tanke, eller skal jeg flye den?

Naar vi ere ene, saa synes det, som om vi begge føle, at vi staae i et nøiere Forhold til hinanden, men der er endnu et Noget

¹) Grethes Søn, Søren Bloch Thrige, f. 18. Marts 1820. Den græske Frihedskrig var begyndt 1821.

²) Jfr. S. 104 Note 1.

imellem os, som forhindrer gjensidig fuldkommen Hengivelse. Saaledes indrettede jeg det i den sidste Uge altid saaledes, at jeg var den første nede i Familiestuen, hvor hun skulde skjænke Theevand, og hun flyede ei mit Selskab, hvad der dog havde været let mueligt for hende; dér, ene lige over for hende, rørte jeg da ofte ved Sjælens dybere Strænge, og jeg forstodes altid, og aldrig undslog hun sig for disse Samtaler, skjøndt der fra begge Sider undertiden indtraadte Pauser, hvilke i det Mindste fra min Side vare lige saa betydningsfulde som hele Samtalen. Med ingen af hendes kjære Søstre har jeg Lyst til at tale om det Høiere; ingen vilde opfatte, forstaae det som hun. Gud! skulde der være, skulde der opstaae den høieste Forstaaelse mellem vore Sjæle? Du, gode Fader, styrer min Skjæbne; jeg har ogsaa idag lovet, at hengive mig aldeles i din Villie.

Først i Mandags den 6te er jeg kommen tilbage, jeg er bleven saa gandske hjemme i Blochs Huus, hvor saa ret uskyldig Munterhed hersker i den elskværdige dannede Familie; med Faderen forstaar jeg mig ogsaa saa godt; gid at jeg engang med sønlig Kjærlighed kunde kalde ham Fader, og at jeg næste Juul kunde være i Roeskilde med min gode Moder, som haaber saa bestemt; da skulde Julen endnu blive gladere end denne, der har været den gladeste for mig siden min Barndom.

Jeg har ogsaa lært at kjende der Assessor Bang¹⁾, Præsten Herz²⁾, Dr. Arends og flere i det giæstfrie Roeskilde. Skilsmissen er bleven mig lettere, da den elskede Thora snart vender tilbage hertil.

Idag blev jeg overrasket ved Fru Hensler, idet hun vidste, det var min Fødselsdag.

Søndag den 9. Feb.

Idag har været den qualfuldste Dag i mit Liv. Jeg har følt den dybeste Smerte. Thora unddrog sig forvirret min Erklæring! Min skønne Drøm er svunden. Jeg haaber intet meer — skjøndt Fru Hensler holder mit Ønskes Opfyldelse i Fremtiden ei for umuelig —; ene staaer jeg med min varme Følelse, med min Tilbøielighed til huuslige Glæder i den mørke Nat, hvor ingen Haabets Stjerne meer lyser. Ubegribelige ere dine Raadslutninger,

¹⁾ P. G. Bang, der 1820 var blevet surnumerær Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, var Søn af Pastor J. H. Bang i Roskilde (Præst der fra 1813).

²⁾ H. P. B. Hertz, personel Kapellan ved Roskilde Domkirke fra 1819.

store, gode Gud! Dog, jeg knurrer ikke; taus og stille sørgende bærer jeg det Kors, din Viisdom har paalagt mig, Religionen ene opretholder mig.

Arme Moder, hvorledes vil det bedrøve ogsaa dig. For dig at leve, er nu den eneste glade Tanke¹⁾.

Søndag den 16. Marts.

Den vilde Storm i mit Indre har lagt sig, Taarestrømmene ere tørrede. Ak, det har været Smertefulde Dage! Endnu føler jeg Smerten i mit Hjerte, men med en Slags Rolighed kan jeg dog see tilbage paa hiin Kreds af Begivenheder, hvilken jeg er løben igjennem. Naar jeg sammenligner min salige Henrykkelse den Dag (24 Januar), da hun lod sig kjøre i Kane af mig, og jeg stærkere end nogensinde haabede: saaledes skal du den sig dig Betroende føre gennem Livet; naar jeg sammenligner hiin glade Stemning med min nuværende, hvilken Forskjel! Med hvilken Himmel i Hjertet blandede jeg mig paa hiin Dags Aften blandt Menneskene (hos Engelstof) og gik hjem i den Stjerneklare Vinternat, oplyst ved Maanens blide Skjær! Nu er intet lyst for mig; jeg søger og stræber efter ingen Ting meer, roligen seer jeg imøde, hvad min gode Gud har besluttet over mig.

Dog en stor og herlig Tanke stiger undertiden op i mig. Den Spanske Frihed trues af Frankrige. England beskytter maaskee hiin²⁾, og i saa Fald opstaaer der vel en almindelig Europ. Krig, hvor Kongen, som jeg haaber, bliver nødt til at slutte sig til England. Da strider jeg med for Friheden, da kan jeg atter leve og døe for en skjøn Idee, og maaskee, at jeg derfor skulde elske ulykkelig, for desto friere at kæmpe! Men jeg har dog elsket, førend jeg dør! Gud være lovet!

Hvor skrækkelig er dog hiin Ligeegyldighed mod hele Verden, som især i Begyndelsen var saa stor! Jeg har nu holdt Prøven ud, min Hengivelse til Gud er ikke rokket, den er fastere end før, og jeg haaber, at den algode himmelske Fader i det Hele er tilfreds med mig, endskjønt det svage Menneske har viist sig i

¹⁾ I et Brev til Moderen (¹⁰/₂ 1823) giver han sin Fortvivlelse Luft og skildrer udførligt, hvorledes det hele er forløbet. Han har lovet Fru Hensler ikke at afbryde Forbindelsen med hende og med den Bloch'ske Familie.

²⁾ Juli 1822 havde den spanske Konge efter et mislykket Statskup maattet overlade »Exaltados« Magten. Efter Veronakongressen Oktbr. 1822 truede Stormagterne med Intervention af franske Tropper med det Formaal at genoprette Absolutismen. England fordømte Frankrigs Optræden.

mange Øieblikke. Han tilgiver disse visseligen; indsee vi dog saa aldeles ikke, hvorfor der skal gives eensidet Kjærlighed, hvorfor den ædleste menneskelige Følelse skal volde den dybeste Smerte. Og hertil kommer endnu den Smerte, at, endskjøndt jeg veed, at hun i Almindelighed agter mig, jeg dog ogsaa veed, at jeg ved tilfældigen sammenstødende Omstændigheder, for største Delen uden min Skyld, er miskjendt af hende. Miskjendt af det Væsen, hvilket efter mit Ønske nøiest skulde kjende mig! Denne Opdagelse gjorde mig i nogle Dage meget ulykkelig, jeg følte saa dybt min tunge Skjæbne, og det var mig en sand Lettelse at kunne meddele mig til den gode Fru Harboe, for dog at have en Eneste her, som ei miskjendte mig. Et trøstende Haab er i denne Tid opsteget i mit Bryst, at i hiint Liv, hvor vi skue klarere, Kjærlighed og Agtelse vil sammenflyde i en høiere himmelsk Kjærlighed, og at der min Moder og jeg, og hun og hendes Moder, der paa det første Blik fattede Godhed for mig, skal vorde forenede. Ja, underligt nok, ei engang den 9de Februar har aldeles adskilt hende og mig. Overtalet af Fru Hensler, hvis Deeltagelse lindrede min Smerte, opgav jeg min første Beslutning, og lovede, ei at ville flye hendes Familiekrede, thi ellers, sagde hun, kunde Thora jo ikke blive her for at fortsætte sine Tegneøvelser. Og havde det kostet mit Liv, jeg havde jo ei kunnet forstyrre hendes Planer. Jeg kæmpede og tvang mig, og hendes Blidhed lettede mig Kampen. Saaledes gav hun mig mit Christus-Hoved, som hun havde tegnet, med de Ord tilbage: »Mange Tak for den Fornøielse, De har gjort mig«. De skal tone mig endnu i min Dødsstund! Jeg kunde hverken see paa hende eller tale, men den følgende Dag bad jeg Fru H. at takke hende, for selv at have tilstillet mig Stykket, og for de venlige Ord, af hvilke jeg haabede at kunne slutte, at hun ei var vred paa mig efter mit Skridt. Den Deeltagende Fru H. forvissede mig derom. Jeg er bleven behandlet i min Familiekrede, der for-dum var min Himmel, med saa megen Ømfølenhed, at jeg maa tilskrive denne Mueligheden af at leve saadant et forunderligt Liv, som jeg selv næsten ei begriber, og jeg har efter lang Kamp bragt det saa vidt, at jeg i det Mindste ovenpaa synes fattet og glad, og derved er hendes Munterhed kommen tilbage. Vor Omgang er ei engang gandske stum. O, Liv, hvad er du for en Skole!

Undertiden fornyes min Smerte, ved Moders Breve, som dog, Gud skee Lov, bedre har fattet sig, end jeg ventede, og for nogle Dage siden ved Fru Thriges Ankomst med Søren og i Gaar ved

Professor Blochs Ankomst. Nu gaaer da Thora herfra. Gud ene veed, hvad der skal blive af mig i Fremtiden!

Den 31 Marts, Paaskemandag.

For sidste Gang skriver jeg i dette Huus¹⁾, hvor jeg har været lykkeligst og ulykkeligst, Noget om mit Liv. Jeg har imorges styrket mig ved den hellige Nadvere, og nu haaber jeg, at jeg roligere og fast, skjøndt ei glad skal vandre min Bane. Ja, det føler jeg, naar vi eengang har liidt det tungeste Tab, saa skue vi med større Mod uden al Frygt Fremtiden imøde; den kan ikke medføre noget Værre, men vor Tilstand maa vorde bedre ved Øvelsen i Hengivelse i Guds Villie. Og naar jeg opkaster det Spørgsmaal: Hvorfor har denne Lidelse truffet dig? saa kan jeg nu allerede svare: for at vorde fuldkomnere, og dette er vel et Beviis, at jeg paa den rette Maade i den Religions Aand, som den Opstandne har lært os, har taget imod Lidelsen. Ja, vi blive mere og mere afvendte fra det Jordiske, over mange smaa Ubehageligheder er jeg nu langt mere ophøiet end forhen. Denne Frugt af Lidelsen skal tilfredsstillе mig, omendskjøndt det synes mig, som kortsynet Menneske, at Forening med en Sjælebeslægtet Veninde for Tid og Evighed endnu mere vilde have fremmet Fuldkommen-gjørelsen. Jeg vil nu ret stræbe, ei at hengive mig til min Smerte og at opsøge Alt Trøstende i mit Liv. Saaledes takker jeg Gud, at min Smerte er blid, da jeg endnu kan have de Mennesker kjære, som jeg eengang har fattet Kjærlighed for; hvor langt voldsommere og skadeligere for min hele Livsanskuelse vilde den være, dersom jeg havde skuffet mig i Menneskene. Venligen, hjerteligen skiltes jeg ad fra mine dyrebare Blochs. Den værdige kjærlige Fader gik den sidste Morgen med mig paa mit Værelse. Han tilkjendegav mig, hvor ondt det ogsaa gjorde ham. Finder De en anden Kjærlighed, saa forfølg den; ingen ønsker meer Deres Lykke end jeg; men er det ikke, saa holder jeg heller ikke en Forening med min Thora for en Umuelighed²⁾. I mit Svar yttrede jeg be-

¹⁾ 1. April flyttede Fru Hensler til Frederiksberg, og C. P. kom derpaa til at bo i Raadhusstræde 44 hos en Fru Jensen, som »sørger mere for mig end en sædvanlig Værtinde« (Brev til Moderen ⁸/₄ 1823).

²⁾ I et bevaret Brudstykke af et Brev til Moderen fra Slutn. af Marts fortæller han ogsaa om denne Samtale og citerer, at Prof. Bloch har sagt: »Thora er barnligere end de fleste Piger af hendes Alder«.

væget: jeg var gjerne bleven Deres Søn og rakte ham Haanden hen. Han greb den med Varme og sagde: »hvor kjært havde det ogsaa været mig, dog det kan jo endnu være«. — Jeg vil ikke haabe; de engang saa mange Haabindgydende Begivenheder, der maatte samvirke, for at føre mig sammen med Thora, have skuffet mig, men stille see Guds Førelse imøde. — Ogsaa den Trøst har jeg taknemmeligen erkjendt, som Gud gav mig i hine Dage i det søde uskyldige Barn, Søren. Den muntre raske Dreng havde mig saa ret kjær, han var mig en behagelig Adspredelse; ofte legede jeg med ham, og da glemte jeg Livets Kummer. Den sidste Morgen hentede jeg ham ogsaa ned til mig. Nu er jeg gandske bedrøvet, sagde jeg, at min lille Ønnemand reiser bort fra mig. Da saae Drengen venligen paa mig og svarede: »Du maa ei være bedrøvet, jeg kommer snart igjen til Kjøbenhavn, jeg skal ei glemme dig«. O, dersom en Anden havde sagt disse Ord!

Endeligen var Afskeedstimen der. Ved hiin Samtale har Herr Prof. B. faaet mig endnu kjærere, thi han omfavnede mig, hvad han endnu ei havde gjort før. Jeg tog al min Kraft sammen, for at tilhvidske Thora: Lev ret vel, hvorpaa jeg hørte et sagte bævende Adieu, og styrtede i mit Værelse. Den Dag kunde jeg ei arbeide, skjøndt Arbeidet ellers er min Adspredelse, og Fru H. adspredte mig behagelig. (Rehbein[?] fra Göttingen) Huset forekommer mig dog nu først egentlig ret dødt, skjøndt jeg i den sidste Tid ei meer kunde leve for hende; og ofte stirrer jeg vee-modigen derhen, hvor hun pleiede at sidde.

Hjertelige Breve fra Hemsens, Jacobine¹⁾, Bedstemoder²⁾, Ohrt, Lamberts have dog ogsaa oplivet den Tanke, at jeg ei er gandske forladt paa Jorden. Ogsaa min gode Clausen har viist sig som min trofaste deeltagende Ven.

Den 25de April.

Jeg kommer fra Kirken, hvor den kraftfulde Clausen i en begejstret Tale opfordrede Menighedens Medlemmer at gjøre sig paa den nærværende Bededag Rede for sig selv. Ogsaa jeg føler mig dreven til at følge hans Opfordring. Mit Hovedspørgsmaal til mig maa være, hvorledes bærer du din Lidelse? Og ved at skulle svare derpaa, føler jeg, at jeg trænger til min gode Guds Overbærelse. Ikke altid lykkes det mig, at min Villie, at være ret taalmodig,

¹⁾ Formentlig Hemsens Forlovede. Smlgn. S. 24 Note 2 og S. 131.

²⁾ C. P. Mormoder, Fru Gadebusch i Flensborg.

vorder Daad, og der kommer endnu Øieblik, hvor jeg føler mig høist ulykkelig, hvor jeg sammenligner mig med andre Lykkeligere, hvor jeg tænker mig, hvorledes det kunde være saa gandske anderledes, hvor Spørgsmaalet hvorfor? fralister sig mig, som jeg i næste Øieblik bebreider mig for. O, det er for den Uøvede saa vanskeligt, at seire over den første store Lidelse i Livet! Dog det tør jeg sige, at jeg sædvanlig er hengiven og rolig, og at jeg søger saa lidt som mueligt at hænge efter min Smerte, men ved Sysselsættelse nyttigen at henbringe Tiden. Naar jeg gennemgaaer med min nye Ven Hansen¹⁾ den Danske Ret (hvori jeg vil lade mig examinere for desto lettere at finde en borgerlig Virkekreds²⁾) og naar jeg udarbejder min tilkommende Forelæsning over Rets-Encyclopædien³⁾, er jeg egentlig lykkeligst. Det glæder mig ogsaa, at jeg har formaaet at vise saa megen Selvbeherskning, at ikke en Eneste af mine Bekjendtere har ahnet, hvilken Smertefuld Tid jeg har gennemlevet. En Glæde for mig var det ogsaa at høre fra Prof. Falck, at min Afhandling om Ægtefolkenes Formueforhold havde meget behaget Mittermaier⁴⁾.

Om Aftenen, hvor jeg nu savner min Familiekreds (og maaskee evig skal savne den, da blot et Blik i Frastand ind i Familielivets Himmel blev forundet mig) gaar jeg nu ofte ud; jeg har ogsaa to Gange været hos Fru Hensler paa Frederikberg, af hvilken jeg endnu i de sidste Dage af vor Sammenværen fik umiskjendelige Beviser paa Venskab. Den 18 Ap. var hendes Fødselsdag, min Lykønskning og Foræring af Jægerbruden⁵⁾ blev meget venligen modtagen. Med bankende Hjerte nærmede jeg mig til Huset, da

¹⁾ Juristen Jens Olaus Hansen. Smlgn. S. 123.

²⁾ Tilføjeelse i Marginen: »Den første Anledning til denne Beslutning, som jeg fattede i Balsalen i Roeskilde ved Professor Blochs Side, var min Kjærlighed. I et Brev (Brudstykke fra Marts 1823) nævner han, at han i Julen, hvor han talte med B. om sin Fremtid, lovede ham at tage den danske Embedseksamen for fra sin Side at gøre alt muligt for en Ansættelse.

³⁾ Først Aaret efter begyndte han som Privatdocent at forelæse over Rets-Encyclopædien. Jfr. S. 130.

⁴⁾ Mittermaier, der var Professor i Heidelberg, var en af Tidens betydeligste Jurister. Om Afhandlingen smlgn. S. 82 og S. 70 Note 3.

⁵⁾ Et Klaverudtog af Carl Maria von Webers Opera »Der Freischütz«, som var meget populær i København i Beg. af 1820'erne. Den opførtes med stor Succes paa det kgl. Teater fra April 1822, og Melodierne var paa alles Læber. Korene havde C. P. selv tidligere sunget sammen med Familien (if. Brev ¹⁷/4 1823).

jeg ventede Roeskilderne der, dog de vare ei komne¹⁾). Maaske var det godt. Jeg ønsker egentlig slet ikke meer, men tager Alting med Hengivelse imod, hvad der saa kommer. Der var en Tid, hvor jeg ønskede, haabede, gjorde Planer; den er forbi! Guds Villie skee!

Teglggaard Meiervig den 20de Julius.

Efter en lang Afbrydelse²⁾ fortsætter jeg her i min Families Kreds, som jeg nu atter snart skal forlade, mine Livsbemærkninger. Jeg sporer med Tak mod Gud en velgjørende Virkning af dette mit Liv blandt min Familie og mine Venner, og med større Fasthed bærer jeg Guds Tilskikkelse.

Da disse Bemærkninger ere meer bestemte for mit indre Liv end for mit udvortes, saa vil jeg i Henseende til dette være gandske kort.

I det følgende Afsnit skildrer han en Rejse til Kiel og Flensborg. 11. Juni sejlede han med Dampskibet til Kiel. Om Bord traf han bl. a. »Professor Rahbek og hans Kone«, og »ved Synet af Holsteens Kyster, paa den herligste Sommermorgen, slog mit Hjerte mit kjære Kiel ret Længselsfuldt imøde«. Efter et Ophold her paa 3 Dage (med Besøg hos Karstens, Falcks, Jahns, Bergers o. a.) kørte han til Flensborg og d. 17. til Meiervig »og frembragte stor Glæde«. Med Moderen foretager han en Tur til Hamborg, hvor Broderen Fritz er ansat. Undervejs træffer han adskillige Bekendte, og paa Tilbagereisen træffer han Kansleren for Kiels Universitet C. L. Brockdorff paa hans Gods Borstel ved Segeberg. »Den een Time varende Samtale tilfredsstillede mig overmaade, da den forvissede mig om hans Begunstigelse paa min ønskede akademiske Bane«. 2. Juli kom de til Kiel, hvor de opholdt sig ca. 14 Dage. Tiden gaar med Selskabelighed.

I Flensborg træffer han Prof. Falck, »der saa gandske viser sig som min sande Ven«, og lærer gennem ham »Pastor Outzen, Sproggrandskeren«, at kende³⁾). Rejsen har gjort ham roligere.

Kjøbenhavn, den 31de August.

Her finder jeg mig da atter hjemme i mit kjære Kjøbenhavn, men ei som det Menneske, jeg var før min Reise, men som et

¹⁾ ²⁶/₄ besøgte han atter Fru Hensler og traf her Blochs, først Antonie, Kl. 10—11 Prof. B. og Thora, der havde været til »Røverborgen«. Thora saa han, men talte kun med Faderen (if. Brev til Moderen ²⁵/₄, fortsat ²⁷/₄ 1823).

²⁾ Jfr. nedenfor. Uomtalt paa dette Sted i Dagbogen er en Fodrejse, som han i Pinsedagene i Maj foretog i Nordsjælland sammen med Assessor Bang. Herom fortæller han sin Moder i et Brev, dateret Frederiksborg ¹⁷/₈ 1823, skrevet under et Besøg hos Adjunkt Gad, H. N. Clausens Svoger. Jfr. S. 130.

³⁾ Pastor N. Outzen fra Breklum, N. f. Husum, er særlig kendt for sit Skrift »Die dänische Sprache im Herzogthum Schleswig«, som udkom 1819.

gandske andet. Gud skee Lov, jeg har ved hans Hjælp næsten aldeles løsrevet mig fra min Smerte, og føler mig ikke meer indvortes saa ulykkelig, skjøndt rigtig nok heller ei gandske lykkelig. Dog jeg er rolig, stoler paa Gud, og venter med Hengivenhed i hans Villie hvad der fremdeles skal møde mig paa Livets Vei. Den forbigangne Tid er mig et sørgeligt sødt Minde om den skjønneste indre Tilstand, der er os Mennesker given, og ofte i eensomme Øieblik dvæler jeg i den, nu uden Skade for min Sindsstemning. Saa har jeg da ogsaa kunnet skrive (hosliggende Brev¹⁾) til den kjære Professor Bloch, som jeg saa gjerne ømt havde hilset med Fadernavn, uden at angribes for meget. Jeg maatte dog takke ham for den venlige Indbydelse til R., han gjorde mig Søndagen før min Afreise, men sige ham tillige, at jeg holdt det for Pligt mod mig selv, ei for det første at efterkomme den, for ikke at tabe igjen min gjenerhvervede Fatning. Jeg lever nu gandske for min tilkommende borgerlige Virkekreds, Mandens Trøst i Livets Storme, og har siden min Tilbagekomst overordentlig meget at bestille, da jeg vil tage den juridiske Examen her, for at være duelig til at beklæde engang Professuren i den Danske Ret i Kiel, hvor jeg har Haab om (ved Brockdorf og Höpp²⁾), dersom jeg ikke før kan ansættes her, hvad jeg egentlig hellere vilde. Dog jeg er nu bleven øvet i at opgive Ønsker. Indtil videre lever jeg her, hvor jeg har den bedste Mark for min Videnskabs Dyrkelse; Arbejder og Omgang med kjære og interessante Mennesker — og der ere jo ikke faa, som holde ret meget af mig, hvilket jeg saa tydelig mærkede ved deres venlige Velkomsthilsen efter min Tilbagekomst — ville give mig Tilfredshed, haaber jeg bestemt. Reisen med Prof. Falck over Smaalandene³⁾ (hvor vi saa min Ven Hansen i Svendborg⁴⁾ og Biskop Boisen i Vesterborg⁵⁾) og hans

¹⁾ Brevet, som blev skrevet ca. 10. Aug., findes ikke mere. I et Brev til Moderen ^{24/8} omtaler han det.

²⁾ Efter Falcks Raad havde han talt med Höpp om sine Fremtidsudsigter og spurgt, om han kunde haabe paa hans Medvirken ved en eventuel Ansættelse. Höpp havde svaret: »Ja gewiss, lieber P. Ihre Kenntnisse, Ihre Bescheidenheit, Ihr Benehmen, Ihre Verwandtschaft mit Herrn Braack, Alles fordert mich auf. Sie können ganz auf mich zählen. Wie alt sind Sie? — Wie die Jahren doch hinlaufen? Ich werde auch mit dem Conferentsrath Rothe bey Gelegenheit sprechen u. s. w.« (Brev til Moderen ^{24/8} 1823).

³⁾ ^{29/7} var C. P. atter i København. I Brev til Moderen ^{24/8} forudsætter han, at Falck paa Hjemvejen fra København har besøgt hende og fortalt om ham.

⁴⁾ Juristen Jens Olaus Hansen.

⁵⁾ Jfr. S. 52 f.

Ophold her har været meget behageligt for mig. Han er min sande Velynder og beforder meget mine Planer. Lorck¹⁾ var ogsaa med. Min Stemning paa Reisen var god. Kuns da vi, mellem Faaborg og Svendborg, kjørte Skjoldemose²⁾ forbi, hvor jeg vidste, at hun med sin Familie var til Besøg, og som jeg nu maatte flye, drog jeg mig stille tilbage i mit Indre, og Veemodighed fyldte min Sjæl; ligesom paa Møens Klint ved Kapellet, hvor for tre Aar siden det friske Indtryk af hende ofte fra mine Læber lod lyde Navnet Thora, dengang kun med en dunkel Ahnen af mit tilkommende Forhold til hende. — — — —

En sød Følelse var det, at jeg havde kunnet glæde min ømme Moder strax i mit første Brev ved Efterretningen om min bedre Tilstand. Jeg tør ogsaa besøge Fru Hensler, da min Sindsstemning ei lider derved. Derude paa Frederiksberg glæder jeg mig da ogsaa ofte over den allerkjæreste Lulu³⁾ (Matthiesens og Rincks boe i samme Huus, hvor jeg iflor). Det muntre Barn, der ofte ved at slynge sine smaa Arme om min Hals, tilkjendegiver, hvor ømt hun elsker mig, og som erstatter mig min lille, stillere blevne Mathilde i Kiel⁴⁾.

Den 14de September.

Imorges, da jeg netop skrev til Moder, kom den gode Prof. Bloch til mig; han havde med Glæde modtaget mit Brev, som han, »da det var saa interessant og smukt«, ogsaa havde ladet læse sine Døttre. Hvor gjerne han havde sagt mig noget Andet, kunde jeg tydeligt mærke. Hans Besøg bevægede mig atter lidt, dog erkjendte jeg min større Fasthed, og jeg smiilte, da jeg saae en Taare i mit Øje. Dette Smiil er et Tegn, skrev jeg til Moder, at jeg allerede freidigt modtager Smerten og er stærk til at modstaae den⁵⁾.

Her følger et længere Citat af et Brev til Fru Karstens, hvori han skildrer sin Stemning.

Gode himmelske Fader, jeg takker dig for din Styrke, lad mig ogsaa fremdeles beholde den. Taus ærer jeg dine ubegribelige Tilskikkelser.

¹⁾ C. P.'s Fætter, Hinrich Lorck, Svoger til Professor Falck.

²⁾ Jfr. S. 61.

³⁾ Matthiesens Datter Lucie.

⁴⁾ Fru Karstens' Datter.

⁵⁾ I Brevet (14/9 1823) har han i Randen tilføjet, at Professor Bloch lige har været der, og at han har opfordret ham til at besøge dem i Roskilde, naar han følte sig stærk nok dertil.

Den 12te October.

Blev mig Meget nægtet af Gud, saa har jeg dog ogsaa Meget at takke ham for, og dette driver mig idag til at skrive. En ny Venskabsforbindelse, i Ordets høieste Forstand, lyksaliggjør mig, og den, med hvilken den er sluttet, er Hansen¹⁾. Det er mig, som om jeg har kastet et nyt Anker til at modstaae Livets Storme, og jeg erkjender tilfulde, hvor lykkeligt mit Liv er i Henseende til Venskab. Hvilken Vennekreds omgiver mig! Som lyse venlige Stjerner oplyse de mit Livs Vei. Kan jeg dog siden min Ynglingsalder betegne hvert Aar ved en ny Ven, og med Ingen er det hellige Forbund siden efter sønderrevet. Sandeligen, døde jeg nu, saa maatte man skrive paa min Grav:

Lykkelig i Venskab, ulykkelig i Kjærlighed!

Og dog har min rene skønne Kjærlighed været den nærmeste Anledning til en hyppigere Omgang med Hansen, da jeg nemlig, begejstret af Thora, i Begyndelsen af dette Aar besluttede at lægge mig med Alvor efter den nyere Danske Ret, for lettere at skabe hende den Lykke at leve i Nærheden af sin Familie, og derfor dyrkede den under Hansens Veiledning. Hvilke underlige Sammenkjædninger i Livet!

For 3 Uger siden kom min H. tilbage fra Fyen; vi omfavnede hinanden meget hjerteligen, som om vi havde ahnet, at vi snart skulde komme hinanden gandske nær, og allerede to Dage efter, Torsdagen den 25de Sept., skeete det paa mit Værelse. Vi taledes om Menneskets Helligste, det evige Liv; han berørte siden Strænge, som jeg kjendte saa godt, og vi fandt, at vi forstode hinanden gandske; saa tilbød jeg ham da det fortrolige Du, og et Kys besejlede vort Venskabsforbund. Vi have da siden den Tid seet hinanden hver Dag, da han har arbejdet paa mit Værelse; min Eensomhed har hørt op, og et Venskabsliv er begyndt, som jeg savnede siden mine akademiske, saa usigeligen lykkelige Aar; thi saa aldeles tilfredsstillende var ei mit Forhold til Clausen, da denne Lighed i Livsforholdene ikke saaledes fandt Sted som mellem mig og Hansen. Hvilket Samliv i Videnskab og Hjerte ville vi nu føre i Vinter!

Han takker Gud for denne Naade.

¹⁾ Cand. jur. Jens Olaus Hansen (jfr. S. 119 og 121). Denne, som 1820—23 havde været paa Studierejse i Udlandet, havde længe maattet underholde sin Familie, og han fik nu Støtte dertil af C. P. (if. Brev til Moderen ^{31/12} 1823).

Hvor mange Baand der knytte mig til Jorden, saae jeg ret i forrige Uge, da jeg fik 5 Breve fra min Moder, min i lang Tid levende døde Ven Rein (nu i Reval)¹⁾, Hofraad Eichhorn, Falck og Ohrt. Den sidstes, i den skjønneste Samklang med mit indvortes Liv staaende Brev indeholdt med blide Ord den mig dybt rørende Efterretning om Sophie Gottfriedsens Død. Da jeg fik det om Aftenen, gik jeg endnu fuld af disse Tanker til Sengs, og om Natten traadte en Drøm for min Sjæl af en saa dyb Betydning, at jeg ikke vil undlade at optegne den blandt Bemærkningerne om mit Liv.

Jeg blev ført ind i et Sørgehuus, gennem lutter mig ubekjendte Mennesker til den sortbehængte Sahl, hvor midt paa Gulvet en Ligkiste stod, omgiven med Voxlys. Min Fører anmodede mig om at løfte Laaget op. Med en indre Modstræben, men nødt dertil, saa forekom det mig, af en højere Magt, gjorde jeg det. Et sort Silketørklæde skjulte endnu Ligets Ansigt. Ogsaa dette skulde jeg tage bort. Samme Modstræben, samme højere uimodstaaelige Tvang. Skjælvende løftede jeg det. Jeg bævede tilbage. Det var Sophie eller Thora, og dog hverken den ene eller den anden, altsaa min Kjærlighed her paa Jorden —. Jeg fattede mig, vovede atter at see hen paa den dyrebare Skikkelse, og det Smil, der som Tegn paa den fromme Hengivelse til Døden og paa den overjordiske Salighed omsvævede de blege Træk, drog mig et Skridt nærmere. Saa stod jeg der hensjunken i Betragtning; med uendelig Kjærlighed og Vemod vare mine Øine hæftede paa den Døde, mit Liv var næsten traadt ud af mig og hvilede paa min Kjærligheds Ideal, da — drog den blege Skikkelse paa een Gang dybt Aande, Livet vendte tilbage, den reiste sig, men forvandlet, og min Ven Ohrt stod ved min Side, endnu kold som Døden, men snart opvarmet ved mit varme Haandtryk. —

Denne Drøm var et Billede af min ofte tilbagevendende Tankegang: Paa Kjærlighedens Grav blomstrer mig Venskab imøde.

Men hvor glæder jeg mig, Sophie er til Lykke for hendes Familie ikke død; min Ven har været falsk underrettet!

Min Sorg vorder altid blidere. Det har været mig saa smertefuldt at vide mig tildeels miskjendt af Thora; nu hører jeg til min Glæde, at mit Brev har behaget hende. Det er meget trøstende. Nu ikke meer miskjendt kunde jeg med større Rolighed see hende forbinde sit Liv med en Anden end med mig.

¹⁾ Har ikke kunnet identificeres.

At forberede mig til Himlen, at leve for min Videnskab, ingen Brøde mig bevidst, bliver mig tilbage. Eichhorn har ved sit smigrende Bifald og sin Opmuntring at skride frem paa min engang betraadte Bane begejstret mig¹).

Den 30te November.

Denne Tid har været vigtig for min tilkommende borgerlige Virkekreds. Det var nærved, at Falck havde ombyttet Kiel med Lybek; han opfordrede mig selv, at ansøge om hans Professur. En underlig blandet Følelse greb mig. Der var saa Meget, som holdt mig her tilbage, min Nordiske Retsvidenskab, hvis Sæde jo er her, min Danskhed, min — ja, hvad skal jeg kalde det — Forkjærlighed for, Vedhængenhed ved det Land, hvor mit indre Jeg havde nydt den største himmelske Salighed, havde lidt den dybeste og dog saa rene uforskyldte Smerte. Paa den anden Side vinkede en hæderlig Virkekreds, skjøndt isoleret, Forening med min ømme Moder, kjære Mennesker, som erstattede mig Savnet af mine Forbindelser her. Og Fornuften bestemte mig da ogsaa snart herfor. Min Ven Hansen var netop hos mig, og skjøndt han saa ugjerne tabte mig, meente han dog med mig, at det var en Guds Tilskikkelse, som vi maatte erkjende.

Jeg gik da til Etatsraad Höpp, rigtignok med en pijnlijk Følelse, da jeg jo umueligen strax kunde aldeles udfylde Falcks Plads. Jeg taledes gandske aabent, sendte ham siden efter Eichhorns Brev. Dette virkede meget til min Fordeel. Höpp forskaffede mig Sammenkomster med Conferentsraad Rothe, jeg gjorde Præsidenten Moltke min Opvartning, og skjøndt man nu har formaaet Falck til at blive, hvorover jeg som ægte Fædrelandsven glæder mig overordentligt, saa har dog denne hele Sag nyttet mig; som Höpp siger, er Kancelliet blevet opmærksomt paa mig, endogsaa Kongen ved Rothe², og ved første Lejlighed bliver jeg ansat. Det glæder

¹) Eichhorn skrev om Dissertationen, at han havde læst den med Fornøjelse og havde lært meget af den, »immer mehr von dem Berufe überzeugt den Sie haben, die Bahn zu verfolgen, die Sie betreten haben«. Han opmuntrede ham til Udgivelsen af et Skrift trods de dermed forbundne Vanskeligheder. Videre skrev han: »Die ersten Früchte Ihrer Beschäftigung haben mir sehr gefallen. Ich werde stets stolz darauf seyn dass Sie mir öffentlich die Stelle eines Ihrer Lehrer eingeräumt haben«. (Citeret i Brev til Moderen ^{28/9} 1823).

²) Höpp havde fortalt ham om hans Chancer og herunder udtalt: »Der König hat sich gegen Rothe sehr gnädig über Sie geäußert, und es ist sehr möglich, dass Sie mit der Zeit auch ohne eintretende Vacanz werden angestellt werden«. (Brev til Moderen ^{28/11} 1823).

mig især for min ømme Moder. For mine Udsigter her har baade hiint og den lykkelige den 14de, 15de (skriftlig) og 22de Nov. cum laude bestaaede juridiske Examen¹⁾ været fordeelagtig. Den har gjort mig end mere bekjendt og agtet, og jeg har faaet Løfte ved Leilighed at ansættes. Jeg var saa ret glad over, at min vedholdende flittige Arbeiden ei havde været forgjæves, og jeg har i sidste Uge meget taalmodigen taget imod et Ildebefindende, og takkede Gud, at det ei var kommen før. Jeg har næsten intet andet kunnet bestille, end at skrive Breve. I Gaar befandt jeg mig bedre, men i Dag har jeg atter Hovedpine, hvilken vel kommer deraf, at jeg efter min Vane tænkte mig for levende Gaarsdagen, som Aarsdagen af Thoras Hidkomst. Da jeg endnu ei var ret oplagt til Arbeide, læste jeg, hvad der ei var rigtig handlet, i disse mine Livsbemærkninger om hiin Tid; og denne Gjennemlevnen af alle mine Følelser var saa rystende for mig, at jeg strax efter Læsningen følte mig angreben. Hvor dybt trænger dog Kærlighed ind i det menneskelige Hjerte, den kan ved mandig Kraft tilbagetrænges, men ei derved alene slukkes. Jeg har lovet mig, ei meer saaledes at levendegjøre i mig Tanken om hiin lykkelige December. For at faae en gandske anden Aandsretning vil jeg med Iver leve mig ind i de Islandske Sagaer²⁾. Gud styrke min mandige Kraft!

Samme Dags Eftermiddag har han tilføjet nogle Bemærkninger i Anledning af den unge Ludvig Clausens Begravelse. »Den herlige Mynster befordrede ved sine kraftige, Værdighedsfulde over Graven taledede Ord endnu mere min Sjæls Opløftelse«. Han spørger sig selv, om han har kæmpet kraftigt nok imod det, som Gud har paalagt ham at overvinde.

Den 31de December.³⁾

Saa staaer jeg da nu ved Aarets Slutning. Jeg seer tilbage paa dets Løb, med hvilke Forhaabninger jeg begyndte det, hvor smer-

¹⁾ Tidspunktet maatte udskydes, da der skulde indhentes et kgl. Reskript (if. Brev til Moderen ²²/₁₁ 1823). Engelstoft havde sagt til ham, at man gerne vilde beholde ham i København.

²⁾ Moderen fandt det urimeligt. Han svarer hende, at han før har arbejdet haardere uden at blive syg, og fortsætter: »Es ist mir ein sehr angenehmes Studium, wodurch ich grade meine Neigung zur Geschichte noch mehr befriedigen kann«. (Brev ³¹/₁₂ 1823).

³⁾ Uomtalt i Dagbogen er det, at han i Decbr. holdt et Foredrag i Studenterforeningen »Om Retsvidenskabens og Theologiens indbyrdes Forhold«. Han for-

teligen de snart bleve skuffede, hvorledes siden den Tid mit Liv har været en uafbrudt indvortes Kamp, og glæder mig nu, at have overvundet. Ja, dette Aar har unægteligen været det Lidelsesrigeste i mit Liv, men jeg har ogsaa erfaret, at hvo der bærer de ham af Gud tilskikkede Gjenvordigheder med et kristeligt religiøst Sind, at han ogsaa faaer den fornødne Kraft af Gud til at gjenvinde sin Sjælefred. Ja, Gud skee Lov og Tak, jeg har atter min Sjælefred, og i det jeg har maattet tilkæmpe mig den, er jeg bleven stærkere og mere skikket for Livet. Jeg kan allerede nu takke Gud for Lidelserne, skjøndt jeg ikke begriber hans Veie. —

Da min Stemning i hele denne Maaned var saa rolig, saa har jeg vovet at sætte min Styrke paa Prøve, og jeg har bestaaet deri. Jeg har høitidligholdt Julefesten i Roeskilde, jeg har levet i min kjære Blochske Families Skjød, jeg er omgaaedes hende med den Resignation, som jeg lovede i mit Brev til Professor Bloch, jeg har styrket mig i det herlige Tempel, der fra først af helligede min Kjærlighed, og 8 Dage ere henrundne, hvilke jeg regner til de lykkelige i mit Liv; thi kom der ogsaa Øieblikke, som vare Vemodighedsfulde, saa var det dog en blid Veemodighed. Hele Familien omgikkes mig som en kjær Huusven, hun fornærmede mig ved Intet, ja rørte mig endog inderligen ved den indvortes Bevægelse, hun ei kunde skjule, da jeg een Gang paa Ballet dandsede med hende, da den var mig Beviis paa, at min Skjæbne ei var hende ligegyldig.

Men jeg anseer hende nu bestemt for tabt for mig; vistnok reiste jeg ikke med noget Haab til R., thi ellers kunde jeg ikke have været saa rolig i de Dage og nu, men Mueligheden af en Sindsforandring nægtede jeg ikke; nu derimod troer jeg ikke meer paa den, og skal jeg kunne finde nye Livsforholde, saa er hiint det første Skridt dertil. Jeg har da holdt et Sørgeminde i Roeskilde, har gjort mig gandske fortroelig med den Tanke, at betragte hende som en elsket Afdød, og i denne Stemning vil jeg roligen og Tillidsfuld begynde det nye Aar, og see imøde, hvad den al gode himmelske Fader tilskikker mig.

tæller Moderen, at han fik Komplimenter »nicht nur über den Inhalt, sondern auch über die Sprache, die eher zu weich als zu hart sey (welches letzteres man uns gewöhnlich vorwirft). Ich habe eigentlich recht Lust auf dem Katheder zu stehen; es waren an 60 Zuhörer da«. (Brev ²⁶/₁ 1824).

1824.

Paa sin 26 Aars Fødselsdag ser han »med Fasthed« Fremtiden i Møde. »Større Lidelser end de, jeg har havt, troer jeg ikke, at der gives i min Alder, og jeg har jo med Guds Hjælp ikke bukket under«. Han har desuden gjort sig fortrolig med den Tanke, at det maaske ikke er bestemt for ham at opnaa »mit hele Væsens Tilfredsstillelse« i dette Liv, nemlig »den høieste Samklang med en anden Sjæl«. Skønt han ikke er fuldtud glad, glæder han sig dog over de mange vundne Venner, hvortil ogsaa hører Fru Hensler, der allerede i Roskilde indbød ham venligt til sig.

Den 29de Februar¹⁾.

Altid roligere, blidere, Gudhengivnere bliver mit Sind. I den senere Tid har Læsningen af den 3die Deel af Jean Pauls Titan, som ved det Forhold mellem Albano og Liane har skaffet mig saa mange skjønne sødtemodige Øieblikke, ikke lidet bidraget dertil²⁾. Af mit Liv gjør jeg mig nu dette Billede. Jeg staaer i en Taage, der er saa tyk, at jeg blot seer mine mange, ved ældre ømme Forhold mig forbundne Kjære, klyngende sig tæt til mig, men slet ikke Noget paa den Vei, som ligger for mig. Dog Taaen hviler blot paa Jorden, oven over mig skuer jeg den blaae hvalte Himmel med Videnskabens og det evige Livs Stjerner, som smile ned til mig og indgyde mig Bevidstheden om en høiere Tilværelse, et alviist Forsyn, saa at jeg uden Gruen og uden ængstelig Higen efter jordisk Lykke gaaer hen ad den omtaagede Vei.

Men da jeg efter mit Væsen maa troe, at jeg bedst kan opnaae min jordiske Bestemmelse levende i en Familiekrede, saa vil jeg dog lette Mueligheden til en ny fra min Side, i det jeg saa meget som mueligt søger at undgaae al Berøring med den uforglemme-

¹⁾ ¹⁵/₂ 1824 skriver han til Moderen: »Meine Wissenschaft macht mir innige Freude, die bange Zweifel wegen meiner Tauglichkeit die mir im ersten Jahre meines Aufenthaltes hier manchmal Sorge machte sind durch meine Erfolge erhoben; ich erhalte immer mehr nach aller meiner Mühe so unendlich lohnende Beweise, dass ich als angehender Gelehrter — — selbst von mir persönlich Unbekanntem geachtet bin«.

²⁾ »Titan«, Roman i 4 Bd. af Jean Paul, som udkom 1800—1803. Prinsen Albano er Værkets Hovedperson, den følsomme Liane en af de Personer, som han ø der paa sin Vej under sin Fremadstræben mod den varige Lykke.

lige Pige, som jeg forhen troede bestemt for mig. Thi skjøndt den Gode er saa blid mod mig, og jeg ogsaa stærk nok til ikke i hendes Nærværelse at bukke under for min Følelse, saa er det dog naturligt, at hvert Gjensyn fremstiller klarere for mig mit forbigangne Kjærlighedsliv, som jo efter Guds Raad i Fremtiden maa blive i Baggrunden af min Sjæl. Nægter mig da den alvise Fader fremdeles den nøieste Forbindelse med et Sjælebeslægtet Væsen, saa er det mig vistnok ubegribeligt; dog, det føler jeg, fortvivle skal jeg aldrig, dertil er mit religiøse Liv, Gud skee Lov, for kraftigt. Dette bestandige Savn maa da vel være bedre for min jordiske Uddannelse, og med Taalmodighed vil jeg vente paa det evige Liv, hvor denne ædle Længsel bestemt tilfredsstilles. Men ogsaa for min gode eensomme Moder ønskede jeg saa saare gjerne et Familieliv. Dog din Villie skee, himmelske Fader.

Den 28de Marts 1824.

Jeg vil atter optegne nogle Iagttagelser om mit indvortes Liv. Min Sindsstemning har i den senere Tid mærkeligen forbedret sig. Et Suk trænger sig vel undertiden frem af mit Bryst, naar jeg er ene; men Eftertanken om dette Livs Væsen, Bevidstheden om et evigt Liv lader mig bære mit Savn altid lettere. Ved at læse Levnetsbeskrivelser kan jeg ofte med Nytte føre de deri fortalte Begivenheder tilbage paa mit Liv. Mere og mere søger jeg at befæste min Tillid til den algode Gud. Paa en nyligen ved det smukke Foraarsvæir gjort Spadseregang kunde jeg for første Gang med et roligere Haab om Familielykke skue hen til Fremtiden, og ikke sørgmodig, men venlig saae jeg hen paa min første Kjærligheds skjønnede svundne Dage. Som et herligt Maleri staae de i min Sjæls Inderste, og aldrig, aldrig kan det udslettes, men Oldingen vil endnu levende mindes sin Ungdomsmorgen.

Han omtaler dernæst en Drøm om, at han var forlovet eller gift — ikke med Thora, men med en ukendt, hvorimod flere af den Blochske Familie viste sig for ham.

Min sødste Trøst finder jeg ved at arbeide paa min Afhandling om de Sønderjydske Kjøbstædsretter¹⁾, den sysselsætter mig ret meget, og hver ny Idees Fremkommen og Fremstillen opfylder mig med reen Glæde, og med Haab om med Tiden at kunne nytte meer og meer. Oh, Videnskab! dersom Manden ikke havde dig!

¹⁾ »Beitrag zur Geschichte der süd-jütischen Stadtrechte und Versuch einer Darstellung des Geistes derselben.« Trykt 1826 i Staatsbürgerliches Magazin V (S. M. S. II S. 89—240).

Den 23de Mai.

Jeg har længe opsat det, at skrive Noget i disse mine Bemærkninger, fordi jeg vilde oppebie den Tid, hvor jeg kunde vide Noget om mine Forberedelsers Udgang. Gud har været saa naadig, at lade mit høieste Ønske for den næste Fremtid gaae i Opfyldelse, nemlig mine Forelæsnings Istandkommen¹). O, jeg føler mig saa lykkelig, endeligen at kunne virke umiddelbart, og fordi jeg da nu fuldkommen er overbeviist om, at jeg ikke har gjort et Feilgreb i min Stands Valg, men at jeg vil kunne gavne i min Virkekreds. Jeg læser to Collegier, Rets-Encyclopædien og historiske Institutioner af Romerretten, og især hiin med den inderligste Fornøielse. Jeg har kuns faa Tilhørere (og det kan ei være anderledes, da det er første Gang, og formedelst den herværende Examens-Indretning), men de ere flittige. En ny Side af Kjærligheden har jeg lært at kjende, nemlig den Kjærlighed, jeg føler for de vakkre Ynglinger, der have betroet sig til min Veiledning. Jeg kan ei beskrive den rene Glæde, der gjennemstrømmede mig, da jeg ved at komme ind i Foredraget mærkede, at det gik godt, at min Tale blev hørt med Interesse, at mine Tilhørere optegnede det, hvad jeg med den inderligste Kjærlighed for min Videnskab og for Menneskene sagde. Hvilken herlig Bevidsthed er det dog, at bidrage til det Ædles Udbredelse paa Jorden, at kunne sige sig, ei at leve for-gjæves, ogsaa i vort Forhold til vore Medmennesker. Ak ja! om der end knækkes mangan en skøn Blomst i Livets Storme, saa spire dog altid atter nye frem, naar vi kuns ere flittige Dyrkere i Herrens Urtegaard, og ikke efter Tabene lade Modet synke!

Efter den første Forelæsning besluttede jeg at nyde denne vigtige, glædelige Dag (den 17de) paa en Udflugt i den unge Vaar, som jeg, fængslet ved min Pult (da jeg nødvendigens vilde fuldende min Afhandling om Kjøbstedretterne før Forelæsnings Begyndelse) endnu slet ikke havde seet i Skoven.

Under en Udflugt til Bellevue og Dyrehaven bemærker han med Glæde den Forandring, der er foregaaet med hans Sindsstemning siden forrige Aar, hvor han netop i de Dage gjorde en Vandring i Nordsjælland (Frederiksborg, Frederiksværk, Helsingør, Esrom, Helsingør)²). Paa Udflugten læser han i Walter Scotts »Peveril of the Peak«.

¹) 17. Maj 1824 begyndte C. P. at holde Forelæsninger ved Universitetet som Privatdocent. H. N. Clausen citerer i sin Biografi nogle Udtalelser fra Indledningen til disse Forelæsninger, der ligesom angiver Grundtonen i hele hans fremtidige Virksomhed. S. M. S. I. Indledn. S. 9 f.

²) Smlgn. S. 120 Note 2.

Paaskefesten har jeg ret helligholdt, Langfredag tog jeg den hellige Nadvere; Clausen¹⁾ prædikede over den Sætning: Dødsdagen er bedre end Fødselsdagen. Og jeg forstod ham saa gandske!

Mine venskabelige Forholde vedvare endnu alle. Jeg kommer nu ogsaa uindbudt til Etatsraad Langheims, de ere meget forekommende mod mig²⁾. Siden Julen har jeg seet Thora to Gange; jeg opsøger hende ei, men jeg formaaer at see hende, (eengang hos de unge Heides (Lotte Bloch)³⁾ og anden Gang hos Fru Hensler). Vi ere saa blide mod hinanden, som om vi havde at afbede hinanden Noget.

Den 11te Julius.

Med Glæde gaaer jeg idag til denne min Bog, da jeg atter lykkeligen har overstaaet Noget; jeg har nemlig gjort det sidste Skridt i Forberedelsen til den academiske Løbebane, i det jeg Torsdagen den 8de har disputeret for Doctor-Graden. Det var en heed Dag, da jeg maatte forsvare mig fra 9 til 2¹/₂ og fra 4 til 8 mod Schlegel, Hurtigkarl og Rosenvinge ex officio og Bornemann, Engelstoft, Kall, Bang, Dreyer og Normann ex auditorio; men jeg forsvarede mig, og Alle ønskede mig hjerteligen og venligen Lykke. Om Aftenen sørgede den gode Fru Rosenvinge for mig og glad lagde jeg mig med mit tunge Hoved til Hvile. Den næste Morgen stod jeg rask og styrket op og besluttede at gjøre mig tilgode ved at besøge mine kjæreste Familiekredse. Jeg gik altsaa strax efter Frokosten ud til Frederiksberg til Fru Hensler, og vederqvægedes paa Veien ret ved den herlige Sommerluft! Derude modtoges jeg med inderlig Deeltagelse og gammel vant Hjertelighed. De bedste af Havens Blomster og Frugter bleve mig budte, og jeg nød i Havestuen hos de gode Mennesker de behageligste Morgentimer, forskjønnede ved den tilfredsstillende Følelse, med Rolighed at kunne hvile efter velgjort Arbejde. Fru Hensler og jeg sadde en Tidlang ene; da rørte hun atter, siden Julen første Gang, ved den ømmeste Stræng af mit Liv, og ikke saa gandske uventet, da jeg siden Foraaret adskillige Gange havde troet at bemærke Hentydninger. Især havde været mig mærkeligt, at hun, da jeg i Pintsedagene forelæste hende med stor Glæde min gode Hemsens Brev, hvori han mælder mig, at han atter elsker, ikke ønskede, at jeg

¹⁾ Stiftsprovst H. G. Clausen.

²⁾ ¹⁵ 2 1824 skriver han til Moderen: »Der Kanzleydeputierte Langheim sprach unaufgefordert von seinem Wunsche mich recht bald anstellen zu können«.

³⁾ Charlotte Bloch, Professor Blochs næstældste Datter, var 13. Decbr. 1823 blevet gift med cand. jur. Jakob Bredov Heide.

maatte vorde lige saa lykkelig, endskjøndt jeg med Flid sammenlignede min Skjæbne med hans. Nu spurgte hun mig da ligefrem, hvad jeg havde syntes om Thoras Opførsel, da jeg sidste Gang (paa Himmelfartsdagen) havde truffet hende herude; og jeg bad hende ei, som i Julen hos Fru Wimpfen¹⁾ ikke at tale om hende, dersom hun ei kunde gjøre mig bestemt Haab; thi Kampen har styrket mig. Jeg svarede, at jeg havde troet at finde hendes Opførsel forandret, men at jeg ikke havde vovet at drage Slutninger deraf. Vi samtalede fortroligen, jeg aabnede hende mit Inderste og viiste hende, at min Følelse kuns var tilbagetrængt, ei slukt. Thora er siden Pintse paa Skjoldemose og brevvexler flittig med sin Tante. Saa tales der da endnu om det Forhold, som jeg saa ofte troede aldeles ophørt! Gud ene veed, hvad der skal blive af; og jeg takker ham, at han ved Religjøsiteten har ladet mig komme paa den Høide, at jeg uden Uro kan skue hen til den mig skjulte Fremtid. Ja, gode Fader! vil du opvække i Thoras Hjerte Kjærlighed for mig, saa giver du mig den største Salighed; hvis ikke, saa bliver mig dog Tilliden til dig, og den Kraft til at gaae gjennem Livet, hvilken du har ladet mig høste af den ofte gjentagne Kamp. Om alt dette har jeg ikke skrevet et eneste Ord til min gode Moder, for ei at forurolige hende. Maatte jeg snart kunne overraske hende med en glædelig Efterretning herom, som ved den om min Promotion, som ogsaa er kommen hende gandske uventet, da jeg slet ikke har omtalet det i Forveien! Guds Villie skee! —

I Fredags var jeg endnu til Middag hos Matthiessens, havde om Eftermiddagen en Forsamling af Bekjendtere hos mig, for at tale om Planen til Stiftelsen af et Kjøbenhavnsk Læse-Musæum²⁾, og var om Aftenen i den Clausenske Familiekrede, hvor der var stor Glæde, da Eckermanns fra Glückstadt³⁾ vare komne, som jeg ifjor paa min Reise havde lært at kjende.

Jeg er bleven ret godt bekjendt med Kunstmaler Jensen⁴⁾, med

¹⁾ Hverken af Brevene eller af Dagbogen fremgaar det, hvad der her sigtes til. Fru Wimpfen var Professor Blochs Søster, Enke efter Major T. P. von Wimpfen.

²⁾ I Randen er tilføjet: »Det senere Athenæum«. Læseselskabet »Athenæum« stiftedes 9. Septbr. 1824. Ideen synes udkastet af Repp i Marts 1824. Se iøvrigt Repps Redegørelser i »Dagen« 11. og 15. Aug. 1825.

³⁾ H. N. Clausens Søster og Svoger.

⁴⁾ C. A. Jensen, som han havde lært at kende hos H. N. Clausens. »Wir haben von ersten Abend, wo wir allein zusammen waren, schon recht viel über das innere Leben gesprochen« (Brev til Moderen ²⁵/1 1824). Han malede senere (1840) det bekendte Billede af Chr. Paulsen, der nu findes paa Frederiksborg.

ham vilde jeg Pintsesøndag gjøre den behagelige Tour med Dampbaaden udaf Sundet, men han blev syg; til Lykke traf jeg Gliemann med hans unge Kone. Pintsemandag vandrede jeg over Frederiksdal til Torbek til Clausens.

For 16 Dage siden var jeg med nogle Danske Bekjendtere i Dyrehaven.

Den 3die September.

Gjorde min dybe Smerte den 9de Februar 1823, at jeg kuns optegnede nogle faa Linier, saa gjør min ubeskrivelige Glæde, at det Samme skeer idag. Jeg har saa længe ikke fortsat mine Livsbemærkninger, fordi jeg først gjerne vilde være ude af min tvivlende Tilstand. Denne tilligemed min aandelige Anstrengelse i Begyndelsen af Sommeren, og den Efterretning, at min Ven Jacobi ikke kom, lod mig beslutte en Opmuntringsreise til Bornholm og Skaane (den 31 Juli). Den gjorde sin gode Virkning paa mig. Eensom var jeg, dog ledsagede ofte Thora mig, og naar jeg nu havde sværmet og drømmet saa lykkelig, og jeg nu atter tænkte, at Alt var endnu uvist for mig, saa tilgav jeg hende og Fru Hensler, paa ny at have bragt mig ud af min rolige Fatning, men besluttede ogsaa fast, at det skulde være den sidste Fristelse. Den 17de August kom jeg med Kraft for Alt tilbage, begyndte atter mine Forelæsninger. Thora kom snart herind. Fru Hensler lod os atter møde hinanden ude hos sig. Jeg saae igjen med andre Øine paa hende end før, saae hende ogsaa to Gange hos Hejdes; hun var blid og venlig, men jeg vidste dog ei, hvorledes det stod med hendes Inderste. Jeg følte, at en lang Spænding vilde ødelægge mig, og gjøre mig uskikket til at glæde min Moder ved mit forestaaende Besøg. I Søndags forestilte jeg Fru H., at hun maatte skaffe mig Vished om min Skjæbne. I Onsdags den 1ste Sept. gjorde hun en Sammenkomst mellem os muelig, og efter en lang Samtale under fire Øine blev den blye Pige min¹). Gud, Fader! Tak for min Thora, din Himmels gave! At gjøre mig din Naade værdig, skal være min eneste Stræben!

Idag har jeg læst og atter læst et Brev fra hende som Svar paa mit igaar, da jeg for en daarlig Fods Skyld ei kan gaae ud; dog

¹) I et Brev til Moderen (4/ø 1824) skildrer han udførligt, hvorledes Thora og han atter er kommet hinanden nærmere. Og da Moderens Billigelse er indtruffet, sender han et nyt lykkeligt Brev, dateret »Aus dem Himmel« 14/ø 1824. Her underskriver han sig for første Gang »Christian« (tidligere altid »Kristian«) og tilføjer i Parentes: »Ch nach Thoras Wunsch«.

jeg maa jo nu være dobbelt taalmodig (skjøndt det er en haard Prøve) med saadan en Udsigt for Fremtiden.

Flensborg den 9de October¹⁾.

Her vil jeg da engang fortsætte mine Bemærkninger over mit Liv; nu efterat have levet en Tid fuld af Himmelssalighed. Ja! alt hvad jeg har anet og drømt og sværmerisk udmalet mig om Kjærlighedslykke er blevet opfyldt. Ynglingens Ideal er bleven Virkelighed i min Thora! Allerede i dette Liv skal altsaa min ædlestes Længsel opfyldes! O dersom jeg kuns ret kunde være Guds store Naade værdig! Jeg har aldrig været saa ydmyg som nu; Mennesket føler sig saa lille, naar han saa aldeles ikke kan gjengjelde et stort Gode, som Alfaderen under ham. Kun ved den Bestræbelse, altid at blive bedre, kunne vi jo nogenlunde vise vor Taknemmelighed; og det skal jeg ogsaa, understyttet af min dydige Thora. Ja, vi ere nu gandske Eet, og derfor maa jo hun og mit Forhold til hende udgjøre en vigtig Deel af disse mine Bemærkninger, der jo for største Delen angaae mit indvortes Liv. At lære i hende, det qvindeligste Væsen, der nogensinde er mødt mig, hele Qvindeligheden, og det i dens ædlestes Skikkelse, at kjende, dette maa nu være et af mine kjæreste Øiemeed for Fremtiden, saavel for mere og mere at fremme den herlige Samklang mellem os, som for at forøge min Indsigt i den menneskelige Naturs Væsen overhovedet. Jeg vil derfor fremføre for min Sjæl vort herlige Samliv i forrige Maaned, og hun, for hvem disse Bemærkninger naturligviis ingen Hemmelighed ere, skal da sige mig, hvad hun synes om min Bedømmelse.

Vi have i forrige Maaned, hvor vi dagligen saae hinanden hos Heides, meddeelt hinanden Meget af vort forbigangne Liv, og især dvælet ofte ved alt det, hvad der har tildraget sig siden vort Bekjendskab, og naar den gode Pige saa gjentagne Gange med Rørelse har sagt til mig; jeg veed dog ikke hvorledes jeg kunde være saa fæl mod dig, saa har jeg saa godt kunnet trøste hende ved den Forestilling, at jeg ret er fornøiet over at have gaaet denne Lidelse igjennem, da jeg derved er bleven en langt stærkere og mere uddannet Mand, end jeg var før, og hun nu altsaa faaer en langt fastere Støtte i mig. Og hvor skjönt overhovedet at prøves og at belønnes af den samme kjære Haand. Iøvrigt er det mig gandske forklarligt, hvorfor hun dengang har givet mig Afslag. Hun har rigtignok strax kunnet

¹⁾ Slutningen af denne Optegnelse er skrevet 17. Oktbr. paa Meiervig (jfr. S. 137).

lide mig, som jeg nu ogsaa veed af hendes egen Mund, og hiin December-Maaned har hende ogsaa været ret behagelig, dog saasnart min Hensigt blev hende klar, bortfjernes hun fra mig, fordi hun, baade formedelst sit Forhold som yngste Datter og sin blye Sindsbeskaffenhed længere end sædvanligen barnlig, endnu ei havde gjort sig fortrolig med den Tanke, at forbinde sit Liv med en Mands. Men da hun er saa gandske qvindelig, og det vilde have været uqvindeligt ikke at tænke sig engang som Huusmoder, saa var det begribeligt, at hendes Sind med Tiden atter vendte sig hen til mig, som hun jo efter Guds vidunderlige Førelse ikke gandske tabte af Øine. Vi erkjende nu begge to saa ret, at Gud gjør Alting vel.

Den størstmuelige Blyhed og Beskedenhed, der saa vel sømmer Qvinden, er hende egen; om hiin skal jeg altid frede, og denne, enhver ædel Characters Eiendom, skal kuns ikke hindre mig i at erkjende alt det fortræffelige i hende. Ja ogsaa den Undseelse, hvortil den undertiden gaaer over, om den end i enkelte Tilfælde maaskee er for stor, agter jeg høit, da uden en vis Undseelse ingen Qvindelighed kan tænkes. I Førstningen fattede jeg ikke aldeles hendes Undseelse f. E. at hun ei i det første Øieblik kunde give mig et Kys, heller ei i de første Dage kalde mig Du, men nu gjør jeg det, og jeg er altsaa kommen videre i min Uddannelse som Menneske, og det ved hende, denne mig kjærlighedsfuld ledsagende Engel.

Saaledes forstod jeg hende ogsaa saa gandske, da hun bad mig om, ikke at vise hende mange Kjærtegn i Andres Nærværelse; og hvorover skulde jeg vel glæde mig mere, end over dette ømme Træks Forstaaen? er dog denne mig Borgen for vort inderste Væsens Samklang. Jeg kan da svinge mig op til hendes Høide, og har derved den saliggjørende Følelse, at vor Forening er reen og aandelig, ikke alene indskrænket til Sandselighedens Rige, men himmelsk evig! Ja, det er noget Himmelsk at elskes af saadant et Væsen; hendes Følelse for mig giver nu min for hende intet efter, hun er mig derfor Alt, og dog har den beskedne Pige adskillige Gange yttret den Frygt, at hun ikke aldeles skulde kunne tilfredsstille mig, da jeg var for god for hende; men naar jeg hører det, smiler jeg, og hun tør ei tale ud; thi hver Dag har jeg tydeligere erkjendt, at hun forstaaer enhver Side af mit Indvortes, at hun aldeles fatter mig; selv der, hvor Manden efter sin Natur er forskjellig fra Qvinden, begriber hun mig i det Hele, og bedre til-

fredsstilles kan man jo ikke. Ogsaa jeg stræber saa ret at forstaae denne dybe ømføende Sjæl, at begribe den i dens sagteste Toner, for saa meget som mueligt at gjengjelde hende, hvad hun er mig, og jeg tør nu gandske hengive mig til den salige Følelse, at gjøre hende lykkelig. Baade af hendes Adfærd og hendes Yttringer erkjender jeg det. Saaledes, da vi engang om Aftenen spadserede paa Kjærlighedsstien, og jeg fremlagde for hende mit indre Livs Udvikling, fortalte jeg hende, at jeg fordem ikke havde kunnet begribe det, naar min gode Moder sagde mig, at jeg vilde faae en Anden endnu kjærere end hende, men siden efter havde følt dettes Rigtighed, som jo er grundet i den menneskelige Natur, og hun, den søde Pige, trykte mig i Haanden og hvidskede, at det gik hende ligedant i hendes Forhold til hendes Fader og til mig. Og aldrig glemmer jeg Løverdag Aften den 25 Sept., hvor hun dybt nedbøiet af Medfølelse over Lottes lange Liden ved hendes Nedkomst¹⁾ fandt Beroligelse og Styrke i mine Arme. Saaledes kan jeg altsaa opfylde min Bestemmelse at være hende en Støtte i Livet. Trods min egen Veemodighed gik jeg dog dengang med en salig Følelse fra hende.

Da min Fod var meget længe daarlig, saa kunde jeg i den første Tid slet ikke gaae ud med hende (kuns eengang gik jeg med underbunden Sko med hende paa Volden, da det deiligste Maaneskin i det stille Væir lokkede os ud); derfor kjørte jeg den første Søndag d. 5te Sept. efter vor Trolovelse med hende ud til Frederiksberg. Det var en lykkelig Fart, første Gang at turde vise hende som min, og første Gang at finde hende mindre tilbageholden; Dagen iforveien havde jeg givet hende denne min Bog, og Læsningen heri fremmede meget hendes fuldkomne Nærmelse til mig; uformærket kom ogsaa det fortrolige Du fra hendes Mund, og med usigelig Glæde hørte jeg det. Den gode Fru Hensler, en saa vigtig Person i vort Forhold, modtog os saa venlig og anstillede en liden Forlovelsesfest, den spaaende Myrthe stod festlig omslynget af Krandse paa Bordet (frommt es, so kommt es). Haand i Haand kjørte vi i Maaneskin tilbage; vor Samtales Gjenstand for os begge saa rørende var hendes uforglemmelige Moder. Næste Søndag vare vi i Roeskilde, da vor gode Søster Antonie i sin Syg-

¹⁾ Søsteren Charlotte Heide fik d. 26. Septbr. en Søn (Andreas Christian Heide, cand. theol., d. 1855).

dom saa meget ønskede at see os¹⁾. Med en salig Glæde saae jeg det Huus, som nu dog er blevet mit Faderhuus, og vi to Børn klyngede os fast til vor Fader, da han kom. At hele Familien saa kjærligen optager mig, er en meget behagelig Følelse for mig. Paa Hen- og Hjemveien havde vi to Elskende ret Tid at aabne os for hinanden og at meddele os. Efter Tilbagekomsten begyndte vi at gjøre Besøg, men Lottes Ildebefindende gjorde, at vi snart maatte ophøre dermed; den ene Tirsdagften nød vi dog endnu ret paa Pavillonen i Rosenborg Have²⁾. I den allersidste Tid, hvor jeg ikke meer kunde komme ind til Lotte, vare vi om Aftenen i Oberst Heides Comptoir³⁾, hvor vi saa ret kunde tale i Ro. Min høitidelige Promotion skeete den 22 Sept.; en endnu kjærere Ring end Doktor-Ringen fik jeg samme Dag fra min elskende Pige, hvis Skaal ogsaa blev drukket paa min glade Fest paa Skydebanen.

Blandt de mange smaa Gjenvordigheder, som vi havde, var og den, at vi ikke kunde komme til at gaae sammen i Kirke. Den 28 Sept. maatte jeg da forlade min elskede Møe (efterat jeg Dagen før endnu havde været hos Kongen) for at reise hjem og tage min kjære Moder med tilbage til hendes Datter. At ligge 37 Timer ved Kastrup paa Dampskibet var haardt for mig. Mine Venner og Familie i Kiel (især min Veninde M. Karstens), i Slesvig og i Flensborg⁴⁾ have ret glædet sig over at see mig saa lykkelig. Thoras kjærlighedsfulde Breve⁵⁾ have forsødet mig Skildsmisen, men jeg iler dog naturligviis saa meget som mueligt til min længselsfulde Thora. Dette sidste skriver jeg paa Meiervig den 17de og imorgen reise vi; Fritz gaaer med til sin kjære Søster.

1) Antonie havde p. Gr. af daarlig Hals ikke været med til Festen, Prof. Bloch heller ikke p. Gr. af Ildebefindende og Forberedelser til Skoleeksamen (if. Brev til Moderen ^{14/9} 1824).

2) Formodentlig Herkulespavillonen, hvor der var Konditori.

3) Lottes Svigerfader var Oberst (senere Generalmajor og Chef for Vejkorpset) Andreas Gram Heide. Begge Familier Heide boede paa Nørregade.

4) I Kiel var han 3 Dage (vistnok hos Falcks). I Slesvig traf han Lotte Jessen, Hennings og Heiberg. Paa Meiervig var han 3 1/2 Dag (Breve til Thora ^{4/10} og ^{15/10} 1824).

5) Fra Septbr. 1824 til Brylluppet 1826 er bevaret en intim Brevveksling mellem *Thora og Christian*. Derimod er der fra nu af kun bevaret enkelte spredte Breve til Moderen.

1825.

Søndagen den 9de Januar.

Her finder jeg mig efter lang Tid igjen i min Levnetsbeskrivelse, da jeg nu først har saa ret god Tid at optegne Noget heri. Jeg vil kort angive mit lykkelige Livs Gang. Paa vor Reise hertil fandt vi den venligste hjerteligste Modtagelse paa Skjoldemose hos min Thoras kjære Slægtninge, Bergs, især hos den blide ømfølende Tante Betty¹⁾. Men kuns i 24 Timer kunde jeg dvæle der, min Længsel drev mig fremad til hendes Hjem, og efter en meget hurtig Overfart over store Belt ankom vi allerede i Roeskilde den 22de Oct. om Formiddagen²⁾. Med en usigelig Glæde forenede jeg her Moderen og Datteren, der begge forstode hinanden saa godt, og næste Søndag gik vi alle i Kirke for at takke Gud for vor Gjenforening. Aatte Dage vare vi lykkelige i Roeskilde (Tante Hensler og Frøknerne Dorrien³⁾ vare ogsaa der), saa toge vi herind og havde i Førstningen en meget urolig Tid, da vi skulde indrette os i et tomt Huus⁴⁾ og anskaffe alle muelige Ting. Thora kom vel med herind for at hjælpe os, men vi havde dog ikke Tid til at nyde hinanden ordentlig; ogsaa tog Faderen hende snart med hjem igjen! Men vi vare dog komne hinanden nærmere, hendes Breve bevidnede det ogsaa, den høiest muelige Kjærlighed havde nu udviklet sig hos hende, og med Henrykkelse læste jeg de Ord: hvad var jeg uden din Kjærlighed! Og hele mit indvortes Liv meddeelte jeg hende ogsaa i mine Breve. Derfor kom jeg ikke til at opskrive her Noget om samme. I Begyndelsen af De-

¹⁾ Skjoldemoses Ejer, C. F. Berg, var gift med Elisabeth Esmith Hensler, en Søster til Thoras Moder.

²⁾ Fra Nyborg sendte han d. 20. Oktbr. et Brev til Thora. Næste Dag var der Lejlighed til at komme over Bæltet, men da Moderen ikke kunde taale at køre saa langt, vilde de overnatte i Ringsted. — Det var Meningen, at Moderen vilde bo om Vinteren i København sammen med sin Søn.

³⁾ Sandsynligvis Døtre af Generalmajor Liebert Hieronymus Dorrien (d. 1814).

⁴⁾ Skt. Pedersstræde 117.

cember var jeg ogsaa 3 Dage hos hende; jeg kjørte med Faderen derud. Juleaften toge vi da Alle til R., jeg var saa glad, min fordums skjønne Drøm, at henbringe samme i mit Faderhuus med min Moder, var bleven Virkelighed, og jeg takkede Gud ofte i den herlige Dohm, for det Meeste ved Siden af min Enestelskede. Jeg erkjendte ogsaa taknemmeligen min lykkelige Stilling, at kunne glæde hende ved smukke Julegaver. Der var megen Lystighed, 4 Baller inden 8 Dage, for Palais-Ballet var Kjøbmand Borch¹⁾ og jeg Foretagere, og jeg var ret oplagt dertil. Den 4de Januar fulgte min elskede Thora herind; et gandske nyt Liv fører jeg nu, en Forsmag paa vor tilkommende Forening, hun boer hos os og gjør mig saa usigeligen lykkelig ved sin Æmhed og uskyldige Munterhed; nu giver hun sig hen til mig uden al Undseelse, og salige Timer henleve vi ved Siden af hinanden. O Tak, Tak store Gud, maatte jeg immer mere vorde din Godhed værdig, det skal jeg foresætte mig hver Dag og især ogsaa imorgen paa min Fødselsdag. Eet Ønske har jeg endnu, at blive ansat her, men det er tvivlsomt, skjøndt Vedkommende ere for mig, da Omstændighederne ere ugunstige, men hvad der end skeer, hvorledes skulde jeg nu forsage, da min Tillid til Gud efter saa mange Erfaringer er saa stor, og min Thora staaer ved Siden af mig med saadant et fromt gudhengivet Sind!

Søndag den 6te Marts.

Jeg har idag engang en rolig Time, som jeg ikke kan anvende til noget Bedre og Vigtigere end til at bemærke Noget om mit Liv; thi saalænge min Thora var hos mig, følte jeg ikke saa megen Trang dertil, da jeg Alt, hvad der foregik i mit Indre, kunde udøse i hendes Bryst, som forstaaer mig saa gandske.

Her følger nogle Linier om, hvor lykkeligt de har haft det med hinanden i Tiden til 12. Febr.

At jeg er hende den Kjæreste, dette viser sig ogsaa, at hun med Glæde vil følge mig hen i det fremmede Land til Kiel, naar Skjæbnen eller Forsynet skulde det føie saaledes, hvortil der nu er Ud-sigt²⁾, og for min Skyld overvinder hun ogsaa sin Undseelighed ved at indføres i fremmede Kredse, hvad der bliver hende vanskeligt. Denne Undseelighed er ogsaa næsten den eneste Feil hos hende, og hvor liden og ubetydelig er dog denne mod hendes hele

¹⁾ Enten Købmand Søren Borch (f. 1798) eller Købmand Anders Borch (f. 1802).

²⁾ Jfr. nedenfor S. 142.

herlige Væsen; hiin hindrer ei, at jeg jo føler mit skjønne Kjærligheds-Ideal, hvilket jeg saa længe har baaret i min Sjæl, virkeliggjort, thi et ufuldkomment Væsen kan ikke fordre noget fuldkomment; ogsaa jeg har mine Feil, siger jeg til den herlige, beskedne, sig selv saa ringe agtende Pige, men derfor have vi jo fundet hinanden, at vi begge to skulde hjælpe hinanden frem paa Fuldkommenhedens Bane, og netop ved vor inderlige gjensidige Kjærlighed kunne vi have den største og meest velgjørende Indflydelse paa hinanden. Hvor lettes ikke al Stræben derved, at man paa-minde af den, man elsker høiest, og hvem man saa gjerne vil behage! Ja, store Gud, jeg erkjender din Naade, at jeg hører til de faa Lykkelige, der lyksaliggjøres ved det skønneste Kjærlighedsforhold; lad mig meer og meer vorde den værdig!

Min Thoras Dannelse gjør mig ogsaa saa megen Fornøielse; vi have læst Valdemar og hans Mænd, Nordens Guder¹⁾ sammen, hun har øvet sig i Tydsken hos mig, og disse Læretimer paa mit Studerekammer endtes næsten altid med de fortroligste Samtaler, som vi førte, i det vi sadde omslyngede i det os begge to saa kjære Tusmørke. Det er ogsaa en sød Tilfredsstillelse for mig, at ogsaa min Moder føler sig lykkelig ved sin nu gandske utilbageholdne Datter. Til Faderens Fødselsdag den 13de fulgte jeg hende ud til Roeskilde; hvad jeg for 2 Aar siden haabede, blev da nu endelig udført. Ofte have vi talt om vort forbigangne underlige Forhold og priset Himlen, at vi endelig ere komne sammen. Efter nogle Dage kom jeg atter herind, men kunde i Førstningen slet ikke finde mig i Skilsmissen, dog fandt jeg omsider i mine Arbejder, som ogsaa før, den bedste Adspredelse. Forrige Søndag, Mandag og Tirsdag var jeg atter i Roeskilde, da Lottes lille Barn (Andreas Christian)²⁾, til hvilket Thora og jeg i Januar havde staaet Fadder, havde faaet Kiighoste derude, og Thora ogsaa var forkjølet, saa at jeg urolig derover gjerne selv vilde see, hvorledes de havde det. Min Ankomst Løverdag-Aften (med Tante Wimpfen)³⁾ var ret en salig Overraskelse for min elskede, mig og saa ømt elskende Pige. I en meget stærk Kulde kom jeg i Onsdags tilbage, hun har været saa bange for mig, den søde Thora. For Honoraret

¹⁾ Ingemanns Digt »Valdemar den store og hans Mænd« udkom 1824, Oehlen-schlägers Digteyklus »Nordens Guder« 1819.

²⁾ Jfr. S. 136 Note 1.

³⁾ Professor Blochs Søster (jfr. S. 132 Note 1).

for min Afhandling i Staatsbürg. Mag.¹⁾ har jeg ladet male hende af vor Ven, Maler Jensen²⁾, og jeg har nu til min Trøst det kjære veltrufne Billede hos mig, skjøndt det endnu ei er gandske færdigt. Hundrede Gange seer jeg paa det med stille salig Glæde, at jeg kan kalde dette Væsen, som jeg elskede fra første Øieblik af, mit.

Fredagen den 29de April. Almindelig Bededag.

Efter nogle Betragtninger i Anledning af, at han har været til Alters, hvorved han har søgt at styrke mig i mit Forsæt at gjøre mig Guds store Naade meer og mere værdig, fortsætter han:

Siden jeg sidste Gang skrev, har min Thora engang i tre Uger besøgt mig. I Anledning af et Bal, som den værdige Præst Gad gav til Ære for hans nyligen med saa megen Høitidlighed som Præster indviede to Sønner³⁾, tog jeg ud til Roeskilde og bragte min Fæstemøe og Antonie med mig tilbage. Tiden gik kun alt for hurtigt, og til sin Fødselsdag den 6te April fulgte jeg hende atter hjem til vort Faderhuus. Der levede vi endnu nogle nydelsesrige Dage sammen, tildeels endog i Naturen, da vi havde de første smukke Foraarsdage; jeg reed ud paa min Faders muntre Hest, med Thora og Søster Antonie arbeidede jeg i Haven og gik ud for at plukke Violer. Saa skjønt har i mange Aar Vaaren ei blomstret for mig, jeg følte mig hentryllet i et saligere Land. Derude skrev jeg ogsaa til min Sjøleven Hemsén for skriftlig at være tilstede paa hans Bryllupsdag, der har været den 24 April.

Min gode Moder overraskede mig [jeg?] paa hendes Fødselsdag den 13de med et blomstrende Rosentræ, paa hvilket første Gang et Brev fra en Datter laae. Til Tante Henslens Fødselsdag⁴⁾ var mine Svigerforældre med Antonie her, jeg var ret munter der, men længtes dog meget efter Thora, og længes nu end mere; men da jeg vil underkaste mig Practicum⁵⁾, hvad der dog vel for hele

¹⁾ Jfr. S. 129 Note 1.

²⁾ SmIkn. S. 132 Note 4 og S. 220. Originalen til dette Billede tilhører nu Dommer P. K. Diderichsen, Næstved, Kopien (S. 220) Fru Borgmester Bloch, Odense. Se Sigurd Schultz: C. A. Jensen. Kbh. 1932. I. S. 162, 178 ff og II. S. 76 og 189, Note 175.

³⁾ Pastor Elieser Gad i Roskilde havde 4 Sønner, der blev Præster. To af dem, den senere Biskop Peter Christian Stenersen Gad og Sognepræst Jørgen Gad, blev ordineret ¹¹/₈ 1825.

⁴⁾ 18. April.

⁵⁾ Den juridiske Eksamen i København bestod af en teoretisk og en praktisk Prøve. Den første havde C. P. bestaaet ved et Colloquium ²²/₁₁ 1823, den sidste bestod han ⁹/₆ 1825 (se S. 142).

Fremtiden vil nytte mig, saa har jeg meget at bestille, og i de sidste 3 Uger ei kunnet tænke paa en liden Udflugt. Thora længes, efter hendes Brev, som jeg fik idag, ogsaa meget efter mig, men har dog opgivet alt Haab om at see mig snart. Dog kan jeg nu maaskee tillade mig at tage med Søster Grethe, der er her, ud paa faa Dage. For nogle Aar siden længtes jeg efter Kjærlighed, nu længes jeg i Kjærligheden, men dette sidste er dog bedre; hvor glæder jeg mig, at jeg har den vanskelige Vei til min Kjærlighedslykke bag mig!

Odense den 25de Julius.

Jeg er her med min Thora og hendes Familie hos hendes Stedmoders Forældre, Hospitalforstander Holmers¹⁾, og henlever disse Ferier saa ret lykkelig ligesom hele min Kjærlighedssommer. Saaledes kan jeg med Rette kalde denne Tid; thi naar jeg ikke arbejder, saa udfyldes min meeste Tid enten ved Omgang eller Brevvexling med min elskede og elskende Pige, som jeg hver Dag takker Gud for. Den 9de Mai var den hede Dag for den praktiske Prøve, og da jeg derfor har faaet bedste Karakter, saa har jeg nu opfyldt den sidste Betingelse, der kunde fordres til en Ansættelse i Kjøbenhavn eller ogsaa til Professuren i den Danske Ret i Kiel, som jeg nu attraaer, da der ved Olivariuses Afgang²⁾ er en Plads ledig, hvad der ikke er Tilfælde i Kbhvn, og jeg dog maae have et Tilskud, førend jeg kan tænke paa den nøjeste Forening med min Thora, der jo er en naturlig Følge af Sjælenes Samstemning. Jeg søger derfor saa meget som mueligt at benytte Kjøbenhavns videnskabelige Skatte, saa længe jeg endnu er der; jeg bliver ved at læse Sagaerne igjennem, men beskæftiger mig ogsaa vedvarende med den nyere Danske Ret, og har derfor efter Erasmus Müllers Opfordring recenseret i D. Lit. Tid. Ørsted-Arkiv³⁾ og paataget mig

¹⁾ Professor Bloch, hvis første Hustru var død ¹¹/₁₀ 1821 (jfr. S. 104 Note 1), havde ¹¹/₁₀ 1823 giftet sig med Henriette Marie Holmer, Datter af Hospitalsforstander Peder Holmer i Odense.

²⁾ H. F. Olivarius var Professor i dansk Ret i Kiel 1781—1825. Allerede ²⁸/₃ 1824 skrev C. P. til sin Moder: »Ich habe das bestimmte Versprechen des Professors in Dänischen Recht in Kiel, Olivarius's Nachfolger zu werden, und dieser der schon über 40 Jahr Professor ist und seit vielen Jahren der Welt nichts mehr nützt, lebt noch immer, warum? während Andre zu früh sterben? Wir wissen es nicht so wie Manches nicht«.

³⁾ »Nyt juridisk Archiv«, udgivet af A. S. Ørsted, 30 Bind, Kbhv. 1812—20. Anmeldelsen, der fremtræder anonym, findes i »Dansk Litteratur-Tidende« 1825, Nr. 27, 28 og 29. Dennes Redaktør var Professor Peter Erasmus Müller.

ogsaa at recensere Tidsskriftet¹⁾. Tilsidst har jeg skrevet en Afhandling om »Gavnligheden af Kundskab om Oldtiden i Almindelighed, og den ældre Retstilstand i Særdeleshed«, som jeg forelæste i Oldskrifts-Selskabets Møde den 14de Julius²⁾, hvor jeg ogsaa med djærve Ord dadlede Repp for hans Opsats imod Molbech i den nu stedfindende Retskrivningsstrid³⁾.

I Pinsen har de besøgt Suhrs i Vordingborg og derfra været en Tur paa Møns Klint (med Købmand Hage fra Stege). Moderen bor stadig i København. I de sidste 3 Uger har hun været i Roskilde, hvor han ogsaa selv hyppigt har aflagt Besøg paa sin Svigerfaders Hest. Broderen Fritz er i Amsterdam.

Min akademiske Ven Heinrich har været i Kjøbenhavn; Efterretningen om hans unge Kones, den muntre Jettes Død, rystede mig meget. Hvor forgjængeligt er dog alt paa Jorden! Jeg har talet meget med min Thora derom; dersom jeg nu mistede hende! Gud, Fader, maatte dette ei være din Villie! Dog fortvivle skulde jeg ikke, det føler jeg, Bevidstheden om, at jeg havde været elsket saa høit, som et Menneske kan være det, og at jeg i Evighed vil blive det, at der gives en Gjenforening, vilde trøste mig. —

Paa en Tur til Bogense har han lært Consistorial-Assessor Fich at kende, »en interessant Mand, der, skjøndt gammel orthodox, dog var videnskabelig og ei utaalsom«, i Odense Biskop Plum og Stiftsprovst Müller. Han har desuden besøgt Borgmester Reimuth (før i Kiel) og Geheime-raad Bülow paa Sanderumgaard, »denne Danske Mæcen«.

Kjøbenhavn den 6te November.

Paa denne Søndag, hvor det slette stormende Regnvæir giver mig gode Stunder, tyer jeg atter engang hen til min kjære grønne Bog, der indeholder Hovedtrækkene af mit indre Liv i de sidste Aar, hvis nøie Gjenkaldelse i Erindringen baade er saa nyttig og behagelig. Saaledes satte jeg mig i dette Øieblik ved Gjennemlæsningen af det for 4 Aar siden Skrevne tilbage i den Tid, hvor

¹⁾ »Juridisk Tidsskrift«, udgivet af A. S. Ørsted, 1820 ff.

²⁾ Afhandlingen blev ifølge Forhandlingsprotokollen antaget til Indrykkelse i Selskabets Tidsskrift, men først trykt i »Tidsskrift for nordisk Oldkyndighed«, 2. B., 1829, S. 1—28. Jfr. S. 148.

³⁾ Mellem Molbech og Rask fandt netop da en Avisfejde Sted om Retskrivnings-spørgsmaal (se D. B. L. 1. Udg. XI S. 356). Rask var Formand i Oldskriftselskabet. I Selskabets Protokol 1825 refereres ikke de faldne Udtalelser, heller ikke C. P.'s, men det fremgaar, at Molbech skriftligt har klaget over en formentlig fornærmende Udtalelse om hans Optagelse i Selskabet, som Repp havde fremsat i »Lidskjalf« Nr. 1. Man erklærer ikke at have bemyndiget Repp til de fremførte Ytringer.

jeg tagende Afskeed med Ynglingslivet ikke uden Frygt saae hen til det nærmest kommende Afsnit af mit Liv, hvor jeg skulde tilkjempe mig en Stilling i Livet for den mandige Alder, og Udfaldet var saa uvist. Guds Fadergodhed har jeg at takke for, at det ei længer er det, og fordi det er saa behageligt for Mennesket, i en lykkeligere Tid at see tilbage til Fortidens Sorger, derfor mindtes jeg især ogsaa idag dem. Jeg har nemlig nu opnaaet den anden Deel af Mandens Lykke, nemlig en Virkekreds; den 27de October er jeg bleven udnævnt til overordentlig Professor i Kiel med den særdeles Forpligtelse til at læse over den Danske og Slesvig-Holsteenske Ret. Conferentsraad Rothe, der ligesom Præsidenten Grev Moltke og Etatsraaderne Höpp, Langheim og Jensen har viist sig meget venlig mod mig, forkyndte mig det selv. Efter min Tilbagekomst fra Fyen havde han først tilbudt mig det, og da jeg nu har 640 Rbdlr Løn, saa kan jeg tænke paa næste Foraar at føre min Thora hjem; thi, da det er blevet saa sildigt, saa bliver jeg endnu i Vinter her. Saaledes smiler mig da et behageligt huusligt og offentligt Liv imøde, Kjærlighed og Virksomhed i den skjønneste Forening, og jeg føler mig ubeskrivelig lykkelig, saa meget mere, som jeg nu seer min elskede Moder saa inderlig fornøiet og glad, og det var det eneste Vilkaar, under hvilket hun kunde blive det.

Den 28de skrev jeg Breve til Bedstemoder, Fru Karstens og Falck og var i Selskab hos Wleugels¹⁾, hvor jeg ofte maatte høre det uvante: Professor; og den 29de ilede jeg ud til min elskede Thora for selv at bringe hende Efterretningen. I Forudfølelsen af vor skjønnede Fremtid have vi næsten i 8 Dage nydt hinanden. Hele hendes kjære Familie tager ogsaa den varmeste Deel deri, og Alle, som kjende mig. Jeg har nu i Vinter nok at bestille, idet jeg skal sætte mig aldeles ind i den Nordiske Retshistorie og desuden agter at udgive et lidet Skrift: Über das Studium des Nordischen Rechts²⁾ for at indføre denne nye Læregjenstand, der under Olivarius var gandske forsømt. Men først tænker jeg at udgive et Skrift om de symboliske Bøger, betragtede fra det kirkeretlige Synspunkt, med en Indledning om Theologiens og Retsvidenskabens indbyrdes Forhold, en Omarbejdelse af to ældre Afhandlinger, nærmest anlediget ved Grundtvigs og det Mørke og Stillestaen i Religionssager elskende Parties Angreb paa min Ven

¹⁾ Kommandør C. Wleugel i Amaliegade.

²⁾ Se herom S. 148 med tilhørende Note.

Clausens Værk: Katholicismen og Protestantismen¹⁾. Min Svigerfader har især opmuntret mig dertil. Jeg er mig min redelige Stræben for kristelig Religiositet bevidst og mener, at man kuns gjennem Kamp kommer til Sandhed.

Til Slut nævner han, at de i Sommer har tilbragt 8 Dage paa »det delige Skjoldemose«, hvor Familielivet desværre »ikke er saa skjønt, som man maatte ønske for den søde Tante Bettys Skyld«. Han har atter set Bredsdorfs i V. Skjærninge og Langes paa Rødkilde, »som jeg havde lært at kjende paa min Danske Reise for 5 Aar siden«. Paa Skjoldemose har han truffet Provst Müller fra Lolland med hans Familie²⁾.

¹⁾ H. N. Clausens store Bog: »Katholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus« var udkommet i August 1825. C. P.'s Skrift var et Indlæg i den Strid, som Grundtvig havde aabnet med »Kirkens Gjenmæle«. I Forordet (dateret ²⁷/₁₁ 1825) siger C. P., at Grundlaget for Skriftet er to Afhandlinger, som han har forelæst i Studenterforeningen. Den ene (fra 1823) danner i forkortet Skikkelse Indledningen (»Om Theologiens og Retsvidenskabens indbyrdes Forhold«), den anden, som er skrevet i Beg. af 1825 (»Betragtninger over de symbolske Bøger fra den kirkelige Synspunkt«) udgør Skriftets Hovedindhold. S. M. S. I S. 61—110.

²⁾ Poul Martin Møllers Fader, Stiftsprovst Rasmus Møller. Poul Martin Møller blev 1826 forlovet med Betty Berg fra Skjoldemose.

1826.

Den 10de Januar.

Hvilken vigtig Dag er ikke denne min Fødselsdag for mig! I mit nu fyldte 28de Aar skal jeg vorde Ægtemand og tiltræde et Embede!

Store Gud, du veed, hvor inderligen jeg har bedet til dig om at styrke mig i Alt, hvad der er fornødent i mine nye Forholde. Dig vil jeg ved hvert Skridt have for Øie, det lover jeg fast, thi saaledes vandrer man tryggest Livets Gang. Maatte jeg ogsaa altid gjøre min ømme Moder saa lykkelig, som hun nu føler sig ved mig! Min elskede Thora er denne Gang ikke hos mig, da det er den sidste Vinter, hun er hjemme, og hun altsaa har Meget at bestille, og hendes Kjære ogsaa gjerne saa meget som mueligt vilde nyde hende. Jeg savner hende ret, dog fik jeg igaar et venligt, trøstende og mig saliggjørende Brev fra hende, hvori hun skriver, at hun med Henrykkelse tænker paa, at hun snart aldrig mere skal skilles fra mig.

I Julen var jeg da hos hende i 10 Dage, denne Gang uden Moder, der skyede Veien. Megen Morskab var derude, Bal hos Bangs og Gads, Skuespil og Dands hos Blochs og Thriges. Juleaftenen havde alle vi Store et Juletræ med gjensidige Smaaforæring, Tante Hensler morede os og ved en kjønt udtænkt almindelig Foræring. Jeg havde desuden den Glæde at overraske min Thoras Fader ved mit nyligen færdigtblevne Skrift om den danske Kirkes symboliske Bøger¹⁾, som jeg har tilegnet ham. Det har vundet hans og Alles Bifald, jeg har talet med, navnlig Engeltofts og Hansens²⁾. Men i Anledning af dette har jeg ogsaa første Gang i mit Liv erfaret et offentligt hadsk Angreb i et Blad,

¹⁾ Jfr. S. 144 f. Skriftet bærer Aarstallet 1826, men udkom kort før Jul 1825 (se »Adresseavisen« ²²/12 1825). Det er rettet mod »det saakaldte orthodoxe Parti«.

²⁾ Jens Olaus Hansen.

fuldt af rene Personligheder; formodentligen af en Comptoir-Chef i det S. H. Kantsellie, hvis bistre Karakter er bekjendt¹⁾, men som aldrig er bleven fornærmet af mig. Jeg har da kunnet øve mig i vor Religions Bud, ikke at hade dem, som hade os, og mine Venners hjertelig deeltagende Opførsel mod mig har gjort mig en Selvovervindelse meget let; jeg vil ikke svare derpaa, da jeg ikke kan være nedsat i nogen Fornuftigs Øine. Den gode Rosenvinge bibragte mig det efter min Tilbagekomst først paa den meest skaaende, venskabeligste Maade, og han som og alle mine øvrige Venner ere oprørte derover, men billige min Beslutning. I Søndags læste jeg en skøn Prædiken af Mynster om Jesu Forhold mod sine Fjender²⁾ og blev derved endnu mere sat i en rolig kristelig Stemning. Nu vil jeg endnu skrive til min Thora, som jeg ret savner idag.

Roeskilde den 2den April.

Paa min Reise til min nye Bestemmelse, Kiel, er jeg med Moder her, for at høitidligholde den vigtigste Dag i mit Liv, Foreningsdagen med min Thora, og derpaa at tage denne dyrebare Skat, den bedste Livet har skjænket mig, med mig. Hendes 24de Fødselsdag den 6te April er bestemt til vort Bryllup. Inderligen beder jeg til vor algode himmelske Fader om hans Velsignelse. Ham skal jeg og i mit nye ægteskabelige Liv bestandigt have for Øine. Jeg føler dybt dets Vigtighed for hele vor sædelige Udvikling, naar det er lykkeligt; og derom kan jeg, Gud skee Lov, være overbeviist, da min Thora og jeg kjende hinanden saa godt og hænge med desto større Kjærlighed ved hinanden, jo længere vi omgaaes hinanden. En egen, lidt ængstetig og dog saa salig Følelse indtager mig, og ogsaa Thora, i disse sidste Dage før det vigtige Skridt. Over Alt dette har jeg nyligen udtalet mig i Breve til mine Sjølevenner Hemsens og Ohrt, hvilken sidste nu og er lykkelig ved en elskværdig Pige. Mellem Hemsens og mig har og i den sidste Tid en meget levende Udtusking af religiøse Ideer fundet Sted, først foranlediget ved Clausens Bog: Om Catholicismen

¹⁾ Det har ikke været muligt at finde den her omtalte Artikel, ligesom det heller ikke kan afgøres, hvilken af det slesvig-holsten-lauenburgske Kancellis 5—6 Kontorchefer der sigtes til. I Fortalen til sit Skrift havde C. P. til Slut skrevet: »Enhver Gendrivelse ved Grunde seer jeg gjerne imøde. Skjældsskrifter skal jeg vide at foragte«.

²⁾ Prædiken paa 3. Søndag i Fasten i den af Mynster 1810 udgivne Prædikensamling, der senere var kommet i nye Oplag.

og Protestantismen. Det syntes mig, som om han havde taget en lidt forandret religiøs Retning. Med Clausen derimod har den religiøse Gjæring og vor Overeensstemmelse i samme endnu inderligere end før forenet mig, og vor Skilsmisse var os derfor smertelig. Dog haaber jeg at see ham endnu herude paa min Bryllupsdag, og eengang i Kjøbenhavn efter samme. Overhovedet skilles jeg ugjerne fra den Bye, hvor mit ydre og indre Liv i det Hele har været saa behageligt og vigtigt for mig; og selv den dybe Sorg, jeg eengang oplevede der — som dog, Gud skee Lov, forvandlede sig til den saligste Glæde — har ret knyttet mig til de Steder, hvor jeg følte den. Den sidste Tid af mit Ophold der er under Arbejder og venskabelig Omgang gaaet hen utrolig hurtigt, saa og allersidst under Forberedelserne til vor tilkommende Huusstand og Indpakningen. Jeg har ladet trykke et lille Skrift: Über das Studium des Nordischen Rechts im Allgemeinen und des Dänischen ins besondere, som Tiltrædelsesskrift i Kiel¹⁾, desuden og en Afhandling i nord. Oldskriftselsk. Tidsskrift²⁾.

Kiel Pintsemorgen den 14de Mai.

Her i mit nye Liv har jeg først Tid og Leilighed til at optegne Noget om mig. Med faa Ord kan jeg sige det: jeg er den lykkeligste Ægtemand og Videnskabsmand. Min Thora gør mig Huset til en Himmel, og flittige Tilhørere paa mine Collegier (Slesvig-Holst., Dansk Ret og Nordisk Retshistorie) forskaffe mig den Tilfredsstillelse, at jeg kan nytte i min borgerlige Virkekreds. Med den inderligste Taknemmelighed erkjender jeg min Guds store Naade mod mig og skal desto mere stræbe at gjøre mig den værdig.

Min Foreningsdag med den elskede Thora var skøn; Slægtninge og Venner tildeels fra Kjøbenhavn havde samlet sig for at høitideligholde den, selv min kjærlige Broder havde overrasket os fra Amsterdam, og i festligt Tog drog Brudeskaren Kl. 5 til Alteret. Den herlige Præst Gad, der viede os, holdt en hjertelig, rørende Tale; og aldrig skal jeg glemme disse hellige Øieblikke, mit hele Liv igjennem ville de være mig nærværende. Det er dog saa behageligt, naar man med Glæde kan tænke tilbage ogsaa paa det

¹⁾ S. M. S. III S. 1—38. Skriftet er motiveret med, at Professoratet i Kiel paa lægger ham en særlig Forpligtelse til at beskæftige sig med dansk Ret og indeholder en Række principielle Synspunkter om Studiet af nordisk Ret, »hvoraf den danske er en Del«.

²⁾ Se S. 143 Note 2.

Udvortes af denne vigtigste Handling i Livet. Hen til Alteret havde Faderen ført min Thora og jeg min Moder; fra Alteret førte jeg min unge Kone, hvis Billede paa den Dag — med den hvide Silkekjole og den grønne Myrthekrands i Haaret — evig vil staae levende for mig. Vor rørte Stemning gik snart over til den reneste Glæde. Vi gik siden ud for at see Nabo-Husenes og Skolens os til Ære foranstaltede Oplysning; V. Suhr¹⁾ afbrændte et Fyrværk i Haven, og ved Bordet herskede Munterhed og Glæde; Thrige havde digtet en Sang: Hr. Christian drog fra sit Fødeland ud o. s. v., og førend vi skiltes ad, og jeg med min blye Thora gik til Hvile, dandsede vi lidt efter Klaveeret.

De følgende Dage vare meget selskabelige; især bleve vi en Aften hos Tante Wimpffen ved Opførelsen af en Charade-Hochzeitlied²⁾ — overraskede, forfattet af Tante Hensler og Lotte Jessen i Slesvig, der frembød de meest rørende Beviser paa Kjærlighed, som vi jo overhovedet overalt fandt. Den 13de Ap[ril] høitideligholdt vi Moders Fødselsdag og den 14de reiste vi uden hende til Kjøbenhavn for endnu engang at see alle vore Venner der; vi vare paa Frederiksbjerg hos Tante Hensler, hun vidste ikke, hvad hun vilde gjøre for os og kaldte os sine Børn; den 18de paa hendes Fødselsdag var stort Selskab hos hende, vi spadserede ogsaa i Søndermarken; den 19de maatte den sørgelige Afsked skee, paa hvilken Løverdagen den 22de den endnu tungere fra vore Kjære i Roeskilde fulgte³⁾. Fuldkommen skal den menneskelige Lykke ei være; Noget at savne, at længes efter, bliver der altid!

Vi reiste over Vordingborg, hvor vi endnu nøde nogle behagelige Dage hos de gode Suhrs og de andre venlige Mennesker der, gik den 25de om Bord paa Dampskibet og kom den 26de hertil, uden at Thora og Moder havde været søsyge, skjøndt den evige Blæst i dette Foraar endnu vedvarede.

De kjære Karstens modtog os i vor Bolig paa det meest forekommende; Falcks, Bergers, Benzens, Holsts, Jahns, Haacks har vi seet, og en venlig Omgang kan vi ogsaa vente. Den 1ste Mai begyndte jeg mine Forelæsninger.

Jeg er glad i min Gud, et skjøndt Liv smiler mig imøde!

¹⁾ Maaske Rektor J. Suhrs Brodersøn, Kunstgartner Carl Vilhelm Suhr.

²⁾ Charade (fr.) = Scharade (ty.), Stavelsesgaade.

³⁾ I Randen er tilføjet: »Trøstende og beroligende var det for mig, at min kjære Svigerfader sagde: med den største Rolighed lader jeg min Thora drage med dig; ved Gud, jeg skal være hans Tillid værdig«.

Min Broder, hvis Hjerte gjør ham meget at skaffe, er reist for 8 Dage siden.

Den 24de Sept. Søndag.

Det første Halvaar er udrundet i min nye Virkekreds ved Kiels Universitet. Med inderlig Glæde og Tak mod min himmelske Fader seer jeg tilbage derpaa; jeg har lykkeligen tilendebragt mine Forelæsninger, og som jeg kan mærke i det Hele tilfredsstillet mine Tilhørere, om jeg end selv ei føler mig gandske tilfredsstillet; men det vilde jo heller ikke være godt, da derved al Fremadstræben vilde høre op. Igaar sluttede jeg min vigtigste Forelæsning over den fædrelandske Ret¹⁾, der hele Sommeren har givet mig saa Meget at bestille og ideligen beskjæftigede min Tænkning. Men i den Glæde over dens lykkelige Tilendebbringelse blandede sig en underlig vemodig Følelse, der hele Gaarsdagen beherskede mig. Det var som ved Afskeden med en kjær Ven, som jeg paa det Nøieste havde omgaaets, om hvem alle mine Tanker havde dreiet sig, hvad der nu paa eengang hører op; jeg taledede med min Sjæleveninde, min Thora, derom og sammenlignede med Døden af en Elsket, for hvem nu pludseligen al vor Omsorg hører op, men, sagde jeg, Haabet om et Gjensyn trøster jo, og saaledes glæder jeg mig nu allerede til næste Sommer, hvor jeg atter skal holde denne Forelæsning. Ogsaa mine Tilhørere havde jeg faaet kjære, og jeg holdt tilsidst inderligt bevæget endnu en liden Afskedstale til dem, hvori jeg tillige opmuntrede dem til at levere Bidrag til vor Rets videnskabelige Dyrkelse.

Ogsaa mine Tilhørere i den danske Ret og den Nord. Rets-historie, hvis Antal naturligviis [var] langt mindre, have gjort mig Glæde ved deres Udholdenhed.

Alle disse for første Gang holdte Collegier have givet mig meget, men dog kjært Arbejde hele Sommeren igjennem, og de faa Timer, jeg havde tilovers, helligede jeg da gandske min Familiekreis, der til vor Glæde en Tidlang blev forstørret ved kjære Besøg fra Sjælland. Søster Antonie var her i 2 Maaneder, og i 14 Dage den kjære Fader med Søster Grethe og hendes Søren²⁾. Det vare lykkelige Dage, og vi benyttede den Tid ret til i Forening at nyde Kiels og Omegnens mange Natur-Skjønheder. Jeg tog Ferier, og

¹⁾ Slesvig-holstensk Ret.

²⁾ I Randen er tilføjet: »Ogsaa min kjære Rosenvinge kom med. Og endnu flere Kjøbenhavnske Bekjendtere have vi seet«.

vi reiste med dem d. 10de Aug. til Flensborg, hvor Moder havde været siden den 2de Juli; der vare vi endnu 3 lykkelige Dage sammen. Efter de Kjæres Bortreise vare vi paa Teglgarden¹⁾ og kom den 21de Aug. her tilbage. Min Thora finder sig Gud skee Lov og lykkelig ved mig alene; megen Omgang have vi ei — Jahns have trukket sig fra os, og vi fra Haacks — vi ere jo og begge to mere for Venner end for Bekjendtere.

Oftest har Ferdinand Wimpfen²⁾, et vakkert Menneske, besøgt os, men han forlader nu Kiel.

Min Broder Fritz, der har forlovet sig med den kjære Mine Berg³⁾, er nu her til Besøg. — — — Denne Sommer har været utaalelig heed, hele Ugen har det været fra 20 til 30 Graders Varme med stor Tørke.

Nu skal jeg begynde at tænke paa mine Forelæsninger i forestaaende Vinter, Encyclopædie og fædrelandsk Proces. Jeg føler Gud skee Lov, at jeg er kommen i mit Fag.

¹⁾ Meiervig. Jfr. S. 87.

²⁾ Thoras Fætter, »Tante Wimpfens« Søn, blev 1826 Forstkandidat i Kiel.

³⁾ Vilhelmine Berg fra Skjoldemose.

1827.

Den 1ste Januar 1827.

I Dag føler jeg mig opfordret til atter engang at optegne Noget om mit Liv, skjøndt det ikke behøver at være Meget, naar Livet, som mit, flyder hen i en rolig Lykke.

Jeg kan sige: mit Liv er Kjærlighed og Virksomhed, men netop derfor maa jeg jo være fuld af røret Taknemmelighed mod Gud, og det er jeg, og Thora og jeg vi omfatte hinanden med den ømmeste Kjærlighed. Især have vi igaar og idag siddet fortroligen sammen, og holdt af hinanden, og seet hinanden ind i Øinene, og indbyrdes læst vor Lykke i dem. Vi have begge to foretaget os, at bestræbe os, og gjensidigen understøtte hinanden, i at gjøre os Gud altid meer velbehagelige, for ikke at være vor Lykke gandske uværdige.

Min elskede Thoras Kjærlighed og Ømhed er min herligste Løn, naar jeg kommer fra mine Arbeider, og dem har jeg ogsaa i Vinter nok af. Men, Gud skee Lov, skjøndt Processen ikke er let første Gang at foredrage, og Udarbeidelsen borttager mig megen Tid, saa overvinder jeg dog nogenlunde Vanskelighederne, og mine Tilhørere (18) ere ret flittige. Encyclopædien, hvor jeg har 10 Tilhørere, gjør mig og megen Fornøielse; jeg søger især at bibringe dem den værdigere og ædlere Anskuelse af deres Videnskab. I mit offentlige Collegium over det ægteskabelige Fælleddskab har jeg ogsaa mange Tilhørere (19), jeg har hidindtil afhandlet den nordiske Ret og kommer nu til den tydske. Jeg seer med Glæde tilbage paa det forbigangne Aar, og min Thora glæder sig med mig over min Lykke i min Virkekreds.

Ubehageligheder har jeg havt meget faa. Uvenskabet af Holst, som jeg dog i adskillige Henseender ikke kan agte, vil jeg neppe regne dertil, især da jeg nu kjender Grunden, hvorfor han har ophævet al Forbindelse med mig og min Familie; den er altfor latterlig og intetsigende, til at det skulde bedrøve mig; at den

kunde finde Sted, viser, at vi slet ikke passe for hinanden, og det er jo godt, naar saadanne Mennesker ikke omgaaes hinanden. Vi have den behageligste Omgang, med Karstens, Bergers, Falcks, Bentzens, og i Professor Flor og hans Kone¹⁾ have vi nu faaet et behageligt dansk Huus.

Det, der har været mig ubehageligst, er Hemsens religiøse Meningsforandring. Han skriver vel endnu meget venlig; men det bortfjerner os dog nødvendigviis noget fra hinanden, at han holder de ældre kirkelige Former og Anskuelser alene og aldeles for rigtige, og (som Alle, der sætte det Kirkelige lige saa høit som det Religiøse) ordentlig synes at være ængstlig for mig, at jeg ingen rettroende Kristen er, og dog er jeg Jesus og den os af ham aabenbarede Gud saa inderligt hengiven!

Med Clausen derimod staaer jeg i den venskabeligste Forbindelse, og vor religiøse Samstemning forbinder os nøiere og nøiere. Især efter Ørstedes Unaade²⁾ have vi foretaget os, iligemaade at taale Alt for vor Overbeviisning.

De høie Hældehoveder skulle see, at ogsaa vi kunne lide for vor Tro, og agte os. Et hæftigt Angreb af Skribleren Lindberg³⁾ over mit Skrift om de symboliske Bøger, er for slet til at fortjene Svar.

Med Ohrt og Rosenvinge staaer jeg og i den venskabeligste Forbindelse; ogsaa min gamle Ungdomsven Elvers har atter engang tilskrevet mig med gammel Hjertelighed.

Jule-Aften har vi været meget lykkelige blandt hinanden, vi havde Alle — ogsaa Fritz er her fra Hamborg — overrasket hinanden. Selv min Thoras herlige Familie, hvis Medlemmer omfatte hinanden med den ømmeste Kjærlighed, havde sendt Foræringer og hjertelige Ord.

1) Flor var efter J. L. Heibergs Afgang blevet udnævnt til Lektor i dansk Sprog og Litteratur ved Kiels Universitet med Titel af Professor. Han var efter sit Bryllup 8. Decbr. 1826 (med Wilhelmine Frederikke Zeuthen) rejst til Kiel og holdt sin første Forelæsning 6. Jan. 1827.

2) A. S. Ørsted var 4. Novbr. 1826 blevet afskediget som Lærer ved Pastoralseminariet p. Gr. af Kongens Misfornøjelse med hans Indlæg i Striden mellem H. N. Clausen og Grundtvig. Om hans Forpligtelse til at ophøre med Forfattervirksomhed vidstes dengang intet. (Se Fr. Dahl: »Fr. VI og A. S. Ørsted i 1826«).

3) Grundtvigs Discipel J. C. Lindberg udgav 1826 Skriftet: »Hvad er Christendom i Danmark? Med Hensyn paa Professor Paulsens, Etatsraad Ørstedes og de danske Biskoppers Yttringer om de symbolske Bøgers Myndighed og Præste-Edens Betydning i Danmark, besvaret«.

Tak, gode Gud for al den Lykke! Om end min Thora og jeg endnu ønske een Lykke, saa ville vi dog med Taalmodighed oppebie din Beslutning!

Søndagen den 6te Mai.

Paa denne sidste Dag af mine Ferier, der have været saa særdeles behagelige for mig, kommer jeg til at udføre mit længe havte Forsæt at fortsætte disse mine Bemærkninger.

Mine Forelæsninger endte jeg lykkeligen med Enden af Marts, og da ogsaa den lange og haarde Vinter (Fjorden lagt til i 5 Uger, 17° Kulde) paa den Tid havde hørt op, saa bestod min første Adspredelse i at gjøre vor lille Have istand, som jeg ifjor Efteraar har aldeles omlagt, og den var nogenlunde færdig til den glædelige Aarsdag af vort Bryllup. Det deiligste Foraarsvær be- gunstigede Høitidligholdelsen af den 6te April, som jo ogsaa er min elskede Thoras Fødselsdag, saa at vi med Flors kunde drikke Chocolate i Haven; den venlige Fru Flor havde foræret Thora en Myrthekrands, som hun til min Glæde bar om Aftenen, da vi havde vore Venner, Bergers, Bentzens, Karstens og Falcks hos os. Aatte Dage efter høitidligholdt vi vor gode Moders Fødselsdag; kun den Tanke var os smertelig, at hun snart vilde forlade os for at være Fritz i hans nye Stilling i Fyen en Støtte. Efter hans Mines Opfordring besluttede han nemlig, da han i Vinter var her, at opgive Kjøbmandsstanden og at vorde Landmand. Jeg var derimod, men Moder billigede hans Plan.

Her udelades nogle Linier om Broderen.

Han har nu kjøbt en stor Bondegaard, Keirup kaldet, ved Kjerte- minde for en billig Priis, og skal allerede have Bryllup til Pintse. Moder er nu allerede der, men vi have dog fulgt hende til Fyen. Strax efter Paaske (den 15de) kom der nemlig en Skipper (Illum) fra Faaborg, med hvem hun vilde afsted; vi vilde saa nødigen af med hende, og jeg fattede derfor til min gode Thoras store Glæde rask den allerede opgivne Beslutning at tage med til Fyen, da Skipperen lovede mig at bringe mig inden 14 Dage tilbage. Vi seglede den 21de om Morgenen herfra, men kom formedelst Vind- stille først efter 38 Timers Forløb Søndag Aften til Faaborg; vi underholdt os tildeels med at læse Quentin Durward¹⁾. Mandag Morgen tidlig overraskede vi vor Familie paa Skjoldemose, især

¹⁾ Roman af Walter Scott, udkommet 1823.

glædede sig de to Veninder Thora og Betty Berg, som allerede havde opgivet Haabet om at sees igjen, førend den sidste med sin tilkommende Mand, Lector Poul Møller, gaar til Christiania¹⁾. Paa den anden Side bleve vi overraskede ved at finde Marie Lange der, som med hendes Fader var kommen fra Kjøbenhavn. Vi vare meget glade der og mærkede ret, hvor velkomne vi vare; jeg blev Dus med Tante og Oncle Berg samt med alle Skjoldemose-Børnene. En Eftermiddag vare vi paa Rødkilde og beundrede den deilige Hyacinth-Flor; Grethes Harding²⁾ kunde jeg, som altid, saa godt lide. Med Fritz og Mine kjørte jeg til Keirup og var første Gang halvtredie Dage borte fra min Thora. Hiint ligger ret nydeligt, men da Fritz ikke endnu var i Besiddelse af Huset, saa toge vi ind hos Mines Tante, Justitsraadinde Berg paa den nærliggende pragtfulde Herregaard Skovsboe³⁾. Denne overdreven høflige, men godmodige Enke fortalte mig meget om Ottos i Blankenborg⁴⁾ og vakte derved behagelige Ungdomserindringer i min Sjel; især sværmede jeg i dem en deilig Morgenstund, da jeg ene spadserede i Haven; jeg forestillede mig ogsaa, hvilken Salighed det vilde være i det tilkommende Liv at forenes med alle de gode Mennesker, til hvilke man her paa Jorden har følt sig hendragen.

I nogle udeladte Linier fortæller han om Ture i Kertemindeegnen og om Hjemrejsen til Kiel (1.—3. Maj).

Vi to leve nu ene med hinanden, og skjøndt vi savne Moder meget, saa takke vi dog hver Dag Gud, at vi kan nøies med hinanden ved vor Kjærlighed.

Imorgen begynder jeg mine Forelæsninger, disse ere: fra 10 til 11 S. H. Privatret; fra 11 til 12, 3 Dage, almindelig S. H. og Dansk Handels- og Søret og 3 Dage nordisk Retshistorie.

Styrk du mig, kjære Gud, i min Virkekreds!

¹⁾ Poul Martin Møller var i Sommeren 1826 blevet forlovet med Betty Berg og kort efter blevet udnævnt til Lektor i Filosofi ved Universitetet i Christiania. Vinteren 1826—27 tilbragte han i Christiania, men i Sommeren 1827 kom han ned for at fejre sit Bryllup, hvorefter de begge rejste til Norge. (Se Vilh. Andersen: »Poul Møller«).

²⁾ Margrethe Berg fra Skjoldemose, der blev gift med Erik Harding Lange.

³⁾ Johanne Francisca Berg, Enke efter Jens Magnus Berg, Broder til Skjoldemoses Ejer Chr. Fr. Berg. Om Skovsbo, se Danske Herregaarde ved 1920 II. Fyen. S. 435 f.

⁴⁾ I Randen er senere tilføjet: »Louise Otto har været meget ulykkelig ved at miste sin Forlovede ved Døden. 1833 har hun efter 10 Aars Forløb forlovet sig med en Superintendent Bartels, Enkemand med 3 Børn«.

Søndagen den 11te November.

Atter engang har jeg faaet mine Levnetsoptegninger frem og gjennembladet dem. Ved at læse hist og her dvælede jeg især ved min Ynglingstid her i Kiel, da jeg ikke uden bange Tvivl lagde mine Planer for Fremtiden, og saa ofte bad Gud om at give mig Kraft og Leilighed til at udføre dem. Og nu, sagde en glad Stemme i mit Indre, har jeg udført dem, og med et taknemmeligt Blik seer jeg op til Alfaderen, hvem jeg skylder saa megen Lykke. Jeg føler tydeligen, at jeg bliver altid fortroligere med min Virkekreds og mere og mere skikket dertil. Min Thora gjør mig huuslig gandske lykkelig, og ikkun een Lykke begynde vi nu stærkere og stærkere at savne — en synlig Frugt af vor Kjærlighed, Ægtefællernes Forældrelykke, og Thora især føler ofte en vis Tomhed. Dog bestræbe vi os og opmuntre os gjensidigen til ikke at hænge efter vort Savn, men, stolende paa Guds alvise Raadslutning, at paaskjønne det meget Gode, vi have frem for Andre og glæde os over vore mange lykkelige Forholde.

Om den forrige Sommer vil jeg bemærke følgende:

Med min Virksomhed som academisk Lærer kan jeg være tilfreds, jeg mærker, at jeg behager Studenterne, da Nogle have hørt tre, fire Forelæsninger hos mig. Enkelte som synes mig at paaskjønne det, søger jeg og at drage nærmere til mig ved at tilbyde dem at besøge mig. Mikkelsdag afgik netop alle mine nøiere Bekjendtere fra Universitetet, Schmidt, Ohrt, Bremer, Hennings, Eckard, og jeg forenede dem Alle endnu engang hos mig før vor Reise; jeg har den Glæde, at de alle have faaet gode Karakterer i Examen. Nu kommer Pauly fra Slesvig, een af mine flittige Tilhørere fra forrige Halvaar til os.

I det følgende omtales en 3-Dages Udflugt i Pinsen sammen med Karstens til Plön og andre Steder. De har haft Besøg af Biskop Boisen og hans Familie og af Wimpfens. Fætteren Gabriel Sybrandt er død i Kiel efter en Operation.

Denne Død rystede mig stærkt; hvad er dog Livet, og hvo kan begribe Forsynets Gang. Begge mine Fættre G. og I.¹⁾, der i deres Ungdom vare langt stærkere end jeg, ere nu ikke meer, og jeg lever! O Gud, lad mig viseligen nytte Livets korte Dage!

Desto behageligere har derimod den sidste Deel af Sommeren været for os, da vi tilbragte den i vort kjære Dannemark. For at

¹⁾ Johannes Sybrandt (f. 1797).

Thora saa længe som mueligt kunde nyde sin Families Omgang, fordoblede jeg i de sidste 3 til 4 Uger mine Timer, og efter saaledes at have bragt mine Forelæsninger tidligere til Ende, slog jeg mine Sommer- og Efteraarsferier sammen, saa vi allerede seilede herfra den 23de August paa Dampskibet.

Dagen efter gik de i Land i Vordingborg, hvor de blev 4 Dage hos Suhrs. Sammen med Grethe Thrige, som nylig (^{14/1}) havde mistet sin Mand, Overlærer H. P. Thrige, rejste de til Roskilde, hvor de levede et stille, lykkeligt Familieliv. Paa Forlovelsesdagen, ^{1/6}, gør hele Familien en Udflugt til Ledreborg og Herthadalen. »Ogsaa min gode Bekjendt, Hage, nu Adjunct ved Skolen, var med.«

Nogle Dage derpaa reiste jeg alene til Kjøbenhavn, især for at træffe endnu de Svenske Doctorer Schlyter og Collin, Udgiverne af Swerikes Lagböcker¹⁾, som jeg dog ikke fandt meget aandrige. Af alle mine Kjøbenhavnske Venner nød jeg denne Gang meest min kjære Rosenvinge, paa hvis Landsted i Lyngbye jeg var en heel Dag og Nat. Hos ham gjorde jeg ogsaa det interessante Bekjendskab af en ung Retshistoriker, Politie-Secretair Larsen²⁾. Een Aften var jeg hos min fortroligste Ven, Clausen; i Maaneskin gjorde vi endnu en Spadseregang langs med Søerne og udgjøde vore Hjerter for hinanden. Fem Dage var jeg i det kjære Kjøbenhavn og tog saa atter ud til Roeskilde. Siden reiste jeg endnu en Gang med Thora derind og forefandt hos Heides allerede en Indbydelse af min Ven Clausen til at komme Søndagen d. 23 Sept. ud til deres Landsted Søbakke i Torbek for at staae Fadder til hans lille Pige (Johanne Marie)³⁾. Det var en herlig Dag! Vi kjørte over Lyngbye, hvor vi dog kun fandt Fru Rosenvinge, til Gjentofte Kirke, hvor Barnet skulde døbes af Stiftsprovsten — her fandt jeg og Jensen, Zeise, Schmidten — og derfra kjørte hele Selskabet til Torbek. Den reneste Glæde herskede her blandt det i den yndigste Natur forenede Selskab; Alt var saa festligt smykket, om Aftenen var Haven oplyst, og først om Natten kjørte vi hjem. Aldrig glemmer jeg denne Dag! De 10 Dage jeg var i Kbhvn hengik kun alt for hurtig med Besøg hos mine og vore mange

¹⁾ Det store Værk »Sveriges gamla lagar, Corpus juris Sveogothorum antiqui« begyndte at udkomme 1827. Første Bind, »Vestgöotalagen, utgifven af Dr. H. S. Collin och Dr. C. J. Schlyter, Stockholm 1827«, er anmeldt af C. P. i »Tübinger kritische Zeitschrift« 1829 (S. M. S. III S. 163—164).

²⁾ Den senere Professor J. E. Larsen.

³⁾ I Randen er senere tilføjet: »Siden død et Par Aar gammel«. Johanne Marie var H. N. Clausens 5. Barn. Hun var født ^{28/6} 1827 og døde 1830.

Venner og Bekjendtere og med Arbejder paa Bibliothekerne; jeg følte mig endnu gandske hjemme; oftest var jeg hos min Clausen. Saadan en Ven har jeg ikke her! Hos Henslers paa Frederiksberg vare vi og een Nat. Hvor mange Erindringer knytte sig ikke til Frederiksberg!

Fra Roskilde rejser de d. 9.—10. Okt. gennem Sorø, »hvor vi toge det nye Academie i Øiesyn, den smukkeste store nye Bygning i Danmark«¹⁾, til Kejrup paa Fyn, hvor hans Moder er hos Broderen. I Odense besøger de de gamle Holmers²⁾. D. 20. Okt. rejser de til Skjoldemose, og d. 22. over Bøigden til Als. »I Augustenborg saae jeg Bahrt og hans Kone.« Efter Besøg hos Familien i Flensborg og Omegn rejser de hjem over Schönhagen, hvor Henningsens bor.

¹⁾ Efter Branden 1813 genopførtes den nye Akademibygning 1822—27. Indvielsen var sket 22. Maj 1827.

²⁾ Professor Blochs Svigerforældre, Hospitalsforstander P. Holmer og Hustru.

1828.

Den 10de Januar.

Det er skjønt at leve! Denne Tanke maa nødvendigviis opstige i mig i Dag paa min Fødselsdag, da jeg endnu mere end ellers føler og paaskjønner, hvor fuldt af Kjærlighed mit Liv er! Ja! Kjærligheden er det rette Liv! Og jeg Lykkelige omfattes med den ømmeste af min Thora, som paa alle muelige Maader søger at glæde mig. Maatte jeg kuns altid gjøre mig denne Guds store Naade værdigere! Min Thora beder om mit Livs Opholdelse, men jeg bønfalder ikke mindre inderligen om hendes. O, bønør os, gode Gud! Hun har ret sin Glæde af at overraske mig. Jeg fandt imorges en smuk Tegning og en lille flettet Blomstervase, og hendes Cousine, den gode elskværdige Lotte Jessen, der i nogle Uger har været hos os, overraskede mig iligemaade med en peen syet Almanak med Malerier paa Silke, ogsaa gjorte af hende selv.

Ogsaa den glædelige Juul have vi ret lykkeligen henlevet sammen.

Juleaftensdag har han og Thora udvekslet Gaver og besøgt Karstens og Bentzens (Gaver til »vore smaa Guddøtre«). Juledag har de haft Besøg af Flors, »og da havde vi den store Morskab, at pludseligen et grønt Juletræ med Foræringer og Vers til hver, til os alle, blev sat ind i min Stue«. Hans Fætter Brodersen har besøgt dem.

Nytaarsdag hørte vi en os denne Gang opbyggende Prædiken af den unægteligen veltalende Harms, da han denne Dag, som han i Indledningen selv bemærkede, vilde prædike for Alle. Maatte han dog indsee, at det er bedre at forene end at adskille Menneskene i Henseende til Religionen!

Jeg er tilfreds med mine Forelæsninger, jeg har, tildeels vel formedelst tilfældige Omstændigheder (Collisioner) færre Tilhørere end ellers, men de ere meget flittige, endog i den Danske Ret, hvor jeg dog har 5, og Harders i Encyclopædien, en ældre Student, har til min store Glæde udtrykkeligen takket mig »for det gode

Collegium«. Jeg læser endog et overordentligt Collegium over den S. H. Privat Ret paa 9 Studenters Bøn, skjøndt Tønsen og læser det i Vinter, og har saaledes siden Midten af November dagligen 3 Forelæsningstimer fra 10—12 og 2—3; nu er jeg allerede ret godt vant til den større Anstrengelse.

Saaledes maa jeg jo i hver Henseende sige: det er skjønt at leve!

Søndagen den 8de Juni.

Jeg staaer foran Udførelsen af en stor Plan, nemlig en Reise gjennem hele Tydskland og Sveits. Hiin har jeg fattet, siden min gode gamle Oncle E. Jansen i Flensborg døde ifjor Foraar; efter ham nemlig har jeg arvet en Sum, der sætter mig i Stand til at bestride de betydelige Reiseomkostninger, da jeg dog ei kan reise uden min Thora. Jeg glæder mig ret, at jeg kan gjøre hende denne Fornøielse, og vise hende alle de Steder, hvor jeg levede som Barn og Yngling, og lære hende at kjende mange af mine Venner. Søster Antonie, hvad der især er saa behageligt for Thora, tager jeg og med, og jeg gjør og den gode Pige selv gjerne denne Glæde. Til Thüringen ledsager os ogsaa min elskede Svigerfader; ham og Antonie vente vi den 11te med Dampskibet, og vi agte at tage herfra den 15de. Jeg har allerede i Vinter faaet Reisetilladelsen fra Cancelliet.

At gjøre os denne ædle, ved Erindringen saa varige Fornøielse holder jeg for fornuftigt, da vi jo maa tage Livets Omstændigheder, som de komme. Den gode Gud har efter sin Alviisdom hidintil ikke velsignet os med Udsigten paa Fader- og Moderglæder og seer det bestemt gjerne, at vi gjøre os andre tilladte Glæder, men hvor ofte have Thora og jeg ikke sagt til hinanden, at vi med Fornøielse vilde have opgivet Alt, hvis bare dette Ene var skeet. Dog Guds Villie skee!

I Sommer har jeg kun læst over den S. H. Arveret for 17 Tilhørere, hvilket var en Fortsættelse af mit ene overordentlige, ikke fuldendte Vinter-Collegium. I Vinter og i Foraar har jeg skrevet tvende Afhandlinger: Über öffentliche Vergleichseinrichtungen im Allgemeinen nebst einer Darstellung der Dän. Norweg. u. Schleswig-Holsteinischen, for min Ven Elvers's Tidsskrift Themis¹⁾, og Übersicht der neueren Nordischen rechtswissenschaftlichen Literatur,

¹⁾ I. B., 3. H., 1828 (S. M. S. III S. 39—108). »Themis, Zeitschrift für praktische Rechtswissenschaft« udgaves af Elvers 1827—30 og 1838—41.

for Tübinger kritische Zeitschrift¹⁾. I begge har det glædet mig, med Berømmelse at kunne tale om mit kjære Danmark. Siden Midten af April har min kjære søsterlige Grethe været her med sine elskværdige Børn; dette har gjort mig Huset meget behageligt, med den flittige kloge Søren har jeg drevet Adskilligt. Adolphine Suhr var og med og reiste med sidste Dampskib.

Efter en Opregning af forskellige Bekendte (bl. a. Abrahams²⁾), som har besøgt dem, slutter han:

Gud holde sin Haand over os paa vor lange Reise³⁾.

Den 24de December.

Siden den 31te Oct. have vi tilendebragt vor Reise, den gode Gud har hørt min Bøn; vi have nu ogsaa ret paaskjønnet den behagelige Ro i den huuslige Kreds, som i de sidste 8 Dage har været forøget ved Fritze Jessen⁴⁾. Nu er Julen der; med nogle Smaating have vi glædet hinanden; men lidt stille finde vi det, især ved denne Børnefest i vort Huus, og skjøndt min Thora og jeg blive lykkeligere og lykkeligere ved vor gjensidige Kjærlighed, saa vare vi dog i Aftes ret vemodige. Vi søgte da, indbyrdes os trøstende, at levendegjøre os Festens religiøse Betydning og tænkte paa den ypperlige os ved Christus givne Foræring, Tillid til en Fader i Himmelen. Imorges læste jeg her i min Bog om min Lidelsestid; og ved at mindes, hvorledes jeg dengang bar mit store Savn, bærer jeg lettere mit nuværende mindre.

¹⁾ Tübinger kritische Zeitschrift für Rechtswissenschaft Bd. V. 1829 (S. M. S. III S. 109—173).

²⁾ Abrahams vendte i April hjem til Danmark efter en treaarig Udenlandsrejse. ²²/₄ kom han til Hamborg fra Paris, ²⁵/₄ var han i København. (Meddelelser af mit Liv. S. 451 f.).

³⁾ Der foreligger ingen Optegnelser om selve Rejsens Forløb. Derimod er der bevaret et Brev til Moderen af ¹⁰/₆ 1828, hvor hele den paatænkte Rejserute detailleret er angivet. Rejsen skulde vare fra 20.—23. Juni til Slutn. af Oktbr. Her ved forklares det, at Dagbogen først er ført videre ²⁴/₁₂. Jfr. ogsaa Brev til Abrahams ⁴/₆ 1828 (Kgl. Bibl.).

⁴⁾ Formentlig Lotte Jessens Halvsøster, Hedewig Frederikke Johanna v. Jessen.

1829.

Den 1ste Januar.

Lykkelige og raske have min Thora og jeg tiltraadt det nye Aar. Vor første Tanke sendte vi op til Gud, takkede for alt det Gode, han havde givet os, og lovede ham, at vi vilde stræbe, med Rolighed at undvære det, som han i siin Viisdom havde bestemt. Vi ville finde vor Lykke deri at elske hinanden, og ved Velvillie (der er en saa skjøn menneskelig Dyd, som vi desværre her i Kiel hos Nogle have savnet) at glæde vor Kreds; til den hører i Vinter ogsaa Antonie. Med inderlig Rørelse har jeg især idag lagt Mærke, hvor dybt og religiøst min Thora føler, og hvor lykkelig maa jeg dog føle mig ved Besiddelsen af et saadant Væsen fremfor mange Andre, som min Ven Heiberg, fra hvem jeg nyligen havde et herligt Brev. Ogsaa fra Clausen, Ohrt, Rosenvinge (hvilke sidste ere blevne velsignede ved Børn)¹⁾ har jeg faaet venskabelige Breve.

Jeg har saa Meget at takke for, naar jeg ordentlig tænker efter; uden uopfyldte Ønsker er jo intet Menneske; derfor vil jeg ikke lade min Længsel faae for megen Overhaand over mig, hvad der undertiden er skeet. En Spadseregang, hvorpaa jeg underholder mig med Gud, hjælper for det Meeste bedst. Jeg holder i Vinter kun to Forelæsninger over den S. H. Proces og den Danske Ret, da til Encyclopædien kun Een havde meldt sig. Da jeg Gud skee Lov med Bifald har læst den to Gange, saa kan jeg en forkeert Mening hos de Yngre tilskrive dette. Fra een af mine forrige Tilhørere (ogsaa i Encyclopædien) Harders, der for sin Ængsteligheds Skyld har faaet 3die Karakter, har jeg nyligen faaet et meget taknemmeligt, tillidsfuldt Brev, som opfyldte mig med den ubeskriveligt behagelige Følelse af gavnlig Indflydelse paa mine Tilhørere. Da jeg nu ikke har Meget at bestille for mine Forelæs-

¹⁾ Kolderup-Rosenvinge havde ^{19/12} 1828 faaet en Søn, den senere Direktør for Vandbygningstvæsenet Valdemar K.-R.

ninger, saa sysselsætter jeg mig med Forarbejderne til en Udgave af en Fremstilling af den S. H. private Ret¹⁾.

I det nye Aar haaber han at se sin Moder hos dem. Nytaarsaften har de tilbragt hos Bergers.

Den 6te April.

Thora og han er nu lykkeligere end nogensinde, fordi de ved, at Gud har bønhørt dem.

Hvis vort Haab faaer et lykkeligt Udfald, saa ere vi næsten alt for lykkelige Mennesker. Hvilke behagelige trende Aar have vi gennemlevet, og hvor herligen have vi kunnet benytte vor Frihed. Men skjøndt vi nu maae være meget fornøiede, at vort Ægteskabsliv har havt den Gang, saa kan dog Ingen, uden selv at have erfaret det, forestille sig, hvor piinlig den Uvished er, om nogensinde Ønsket efter Børn vil blive opfyldt eller ei. Dog vi maae jo takke Gud, at vi i al vor Lykke dog have havt den ene Sorg, der jo og har øvet os i Tillid til ham, den alvise og algode Styrer af vor Skjæbne!

Vore Slægtningers og Venners Kjærlighed har forskjønned os denne Dag²⁾; de lykønskede os saa hjerteligen; især ogsaa min gode Fru Karstens, der som vor Fortrolige fra først af har viist os den hjerteligste Deeltagelse, som har knyttet mig fastere end nogensinde til hende.

Da Paaske er saa sildig, saa har jeg endnu idag holdt Forelæsninger og slutter først i denne Uge; jeg er med mine Tilhørere ogsaa i den Danske Ret meget tilfreds.

Det glæder mig, at jeg med min videnskabelige velvillige College Nitzsch er kommen i nøiere Forbindelse.

Den lange Frostvinter er endelig forbi — den 20. Marts løb han endnu paa Skøjter —, og han morer sig nu med Havearbejde.

I Harmonien har jeg havt mange Forretninger, da jeg som Medlem af Ball-Commissionen har maattet overvære 6 Thé-dansants, et Bal og en Maskerade paa Kongens Fødselsdag, desværre for det Meeste alene, da Thora næsten ikke kunde deeltage.

Den 20de April Paaskemandag.

Vor Glæde varer ved, og vort jordiske Haab forener sig skjønt med det himmelske, som denne kristelige Festtid giver. Min Thora

1) Denne Bog udkom 1834 i Altona under Titlen: »Lehrbuch des Privat-Rechts in den Herzogthümern Schleswig und Holstein«.

2) $\frac{3}{4}$ var deres Bryllupsdag og Thoras Fødselsdag.

og jeg læse den ene os gandske opfyldende Tanke i hinandens Øine. Om min Sindsstemning yttrede jeg mig nyligen i et Brev til min gode Moder saaledes, at jeg fandt en vis Liighed mellem min nuværende og min tidligere første Kjærlighedsfølelse. Ligesom der i Kjærligheden anes en tilkommende end større Lykke, som man udmaler sig med de herligste Farver, saaledes bestaaer jo og dette Haab nu i en Anelse om en ukjendt Lykke, og opfylder mig med en sværmerisk ungdommelig Følelse, hvilken Manden som en gammel kjær Bekjendt gjerne tilsteder Adgang til sit Hjerte. Thoras Velbefindende gjør, at vor Glæde er gandske reen.

Harders, der har faaet Bestalling som Advokat, har i et Brev ytret sin Hengivenhed og Agtelse for ham.

Søndagen den 6te Juli.

Sommeren gaaer glædeligen hen for os under vor skjønne Forhaabning. Og endskjøndt der nu, da den afgjørende Tid kommer nærmere, stundom lidt Ængstlighed blander sig i den, saa er det os dog let, trøstigen og med Tillid til Gud at see Fremtiden imøde, da min Thoras Velbefindende giver os de bedste Udsigter. Meget beroligende er det ogsaa, at vi have vor kjære Moder hos os.

2. Juni sejlede han til Faaborg for at hente sin Moder i Kejrup. Her var han med til sin lille Gudsøns Daab (Broderens førstefødte, Christian Frederik, f. 26. April). 12. Juni var han atter i Kiel.

Jeg holder nu uafbrudt mine Forelæsninger, for at blive færdig saa tidligt som mueligt. I den S. H. Ret har jeg 24 Tilhørere, i Handelsret og Nordisk Retshistorie 5; desuden giver jeg 4 Timer ugentligen et Privatissimum for to Studentere Bodin og Hansen¹⁾ i den S. H. Ret og Proces og kan paa den Maade ikke arbeide synderligt ved min Bog over den S. H. Ret.

I denne Tid er Dr. Wilda²⁾ her. Luise³⁾ reiser med det næste Dampskib.

Søndagen den 13de September.

Med et inderligen rørt og taknemmelighedsfuldt Hjerte mod Alskaberen optegner jeg her i min Mindebog een af de glædeligste og vigtigste Tildragelser i mit Liv.

Den 11te September er jeg ved Guds Naade bleven en lykkelig Fader, min Thora en lykkelig Moder til en sund rask Datter! O,

¹⁾ Johann Gottlieb Hansen, der ligesom Bodien blev cand. jur. 1829.

²⁾ Willh. Ed. Wilda, tysk Retshistoriker, som ogsaa studerede nordisk Ret. Han blev 1854 Falcks Efterfølger som Professor i Kiel.

³⁾ Louise v. Wimpfen, Thoras Kusine.

hvor Meget ligger i disse Navne; en gandske ny Side af Livet aabner sig for os, med alle dens eiendommelige Glæder, men og med Sorger og Pligter. Hvor gjerne ville vi ikke opfylde disse og sørge efter bedste Evne for det os af Gud betroede Pant!

Herpaa følger nogle Linier om Thoras Befindende i den sidste Tid og om selve Fødselen.

Hvilken Følelse første Gang at see et velskabt Barn! Hun slog saa nysgjerrig sine mørkeblaae Øjne op for at see den nye Verden, og lover alt Godt, da hun er hjertefrisk; hun veier henimod 11 Pund, har efter nogen Umage ogsaa begyndt at tage Brystet, hvad Thora har ønsket saa meget, sover og lader saa og sin Moder faae Kræfter ved Søvn.

Tak, Tak min store himmelske Fader for din store Naade!

1830.

Den 1ste Januar.

Ved Guds Naade have vi Alle, Bedstemoder, Forældre og Datter lykkeligen tilendebragt det gamle Aar, og første Gang hilser jeg, som Fader, det nye. Tidens Bølge ruller, meer og meer udvikle sig alle i Livet forekommende Begivenheder for mig; hidindtil have de været saa lykkelige og glædelige for mig; gid jeg altid maatte være dem værdigere! Min Thoras Barselseng var heldig, undtagen at hun i temmelig lang Tid havde slemme Vorter; den 1ste Oct. nød hun allerede med mig den friske Luft i Haven, og vor Lille blev og snart baaret ud. Den 6te Nov. blev hun døbt, Sophie Marie Margarethe, efter de to Bedstemødre og Olde-moderen, min gode Bedstemoder¹⁾. Faddere vare Moder, Falck, Flor, Fru Karstens og Emilie Bentzen; smilende modtog den lille Glut Kristennavnet af den gamle Fock. Siden har hun paa den ønskeligste Maade taget til, det er meget interessant at iagttage Udviklingsgangen paa et saadant nyt Menneske; hvorledes hun fra den første Henstirren mod det Lyse lidt efter lidt faaer mere Sands for enkelte Gjenstande; hvorledes hendes Lyd blive meer og meer forskjellige og stærkere; hvorledes det Aandelige efterhaanden viser sig i det i Begyndelsen kun legemlige Liv, og en egen Villie, rig-tignok undertiden lidt egensindig, saa synligen træder frem. Min gode Moder lever gandske i Barnet, og min Thora er den ømmeste gladeste Moder. Saaledes have vi i Aar henlevet en gandske anden Juul end ifjor, og skjøndt vi for det Meeste have været hjemme, saa var vort Huus os dog ei eensomt som ifjor. Juleaften (Flors var siden hos os) glædte den Lille sig ret over en glindsende Theesie og Theeskeer, min Julegave til Thora, som jeg havde hængt paa Lampen.

Min stakkels Ven Ohrt, der har mistet Kone og Barn i Sommer, har desværre en glædetom Juul. Oh Gud, hvorfor er jeg lykkeligere end han, jeg fortjener det ikke.

¹⁾ C. P.'s Moder hed Ingeborg *Sophie* (Gadebusch), Thoras Moder *Margrethe* Magdalene (Hensler), C. P.'s Mormoder *Maria* Magdalena (Braack).

Med mine Forelæsninger gaaer det godt, især gjøre mine Tilhørere i den Danske Ret (9) og i Encyclopædien mig Glæde ved deres Flid; med de sidste holder jeg igjen om Løverdagen en Samtale- og Øvelsestime.

I denne Tid har en Tildragelse meget sysselsat mig, nemlig den ved Hurtigkarls Død¹⁾ skeete Entledigelse af Professuren i Romerretten ved Kjøbenhavns Universitet. Søster Antonie begyndte sit Brev med denne Efterretning, og min kjære Svigerfader yttrede mig og sit inderlige Ønske, at jeg skulde søge dette. Men efter rolig Overveielse har jeg ikke kunnet bestemme mig dertil, skjøndt mit Danske Sind, mine Slægtskabs- og Venskabsforbindelser naturligviis meget taleder derfor. Jeg har jo endnu kun været saa kort her, har begyndt at virke, fattet Planer, men endnu ikke fuldført Noget. Jeg maatte forlade Alting ufuldendt, og dette har noget Trykkende for Manden. Deri bestaaer jo det Ufuldkomne af Jordelivet, at vi maae tage forskjellige Hensyn, der saa sjelden lade sig alle forene; hvor gjerne vilde jeg ikke være min ømme Blochske Familiekreds nærmere! men mine offentlige Pligter tillade mig ikke, uden Opfordring at stræbe efter at forlade min Embedsstilling her; jeg har Gud skee Lov glædelige Beviser paa, at jeg kan nytte i den ogsaa mit kjære Danmark; den har den almeenvigtige Betydning for mig, at jeg bidrager til at gjøre de to Hoveddele af Riget mindre fremmede for hinanden ved at fremhæve mit nærmere Fødelands Danske Grundbestanddele, og derved at vise Slægtskabet med Kongeriget. Tillige søger jeg upartisk at udvikle det Tydske i dets Aand, og at min Virken er godt liidt og ikke støder den almindelige Mening i Studenterverdenen, det seer jeg deraf, at mine Tilhøreres Antal i den Danske Ret har taget til, og at de Studerende have lykønsket mig idag ved en Deputation. Da jeg altsaa endnu ved min egen Formue har mit Udkomme her, og min Stilling ikke har flere Ufuldkommenheder end de fleste jordiske, saa er det vel Guds Villie, at jeg nu skal blive her, og min ømme Thora har viist ved denne Leilighed sin inderlig Kjærlighed til mig, idet hun slet ikke har søgt at overtale mig.

Under 11. Jan. fortæller han om sine Fødselsdagsgaver og om den strenge Vinter. I Decbr. har han løbet paa Skøjter, »baade paa lille Kiel og paa Havnen«, en Gang sammen med Nitzsch. Desværre skulde han netop paa Fødselsdagen »til Kantslerens Middagselskab«, men om Aftenen havde de nogle Venner hos sig.

¹⁾ 1/12 1829.

Den 30te Mai (1 Pintse-Søndag).

Den strænge Vinter er gaaet hen, og Foraaret kom sildigt, men har dog allerede skjenket os mange skønne Dage; kun de sidste have igjen været kolde og regnagtige; ogsaa i Eftermiddag fængsler Væiret Een i Stuen, og efterat vi imorges har læst en herlig Pindse-Prædiken af Mynster¹⁾, vil jeg nu optegne Noget om mit Liv. Dette flyder rolig hen under mine regelmæssige Sysselsættelser. Hele Paaskeferien igjennem har jeg arbeidet paa min Lærebog²⁾, og desuden skrevet en Anmeldelse af Maanedsskriftet for Literatur, som er indsendt til Schlesw.-Holst.-Provinzialberichte³⁾; til min Fornøielse har jeg bearbejdet min lille Have, hvor jeg ret har havt travlt med at anlægge en ny Løvhytte ved Græspletten; men jeg har ogsaa havt Sorg der, da forrige Eftersaars Saltvandsoversvømmelser have efterladt sig meget skadelige Virkninger paa de fleste Planter. Meget har jeg maattet plante paa Ny, dog med Lyst og Mod; et Billede i det Smaa paa Livet, hvor man saa tit maa begynde forfra, og med nyt Haab og Mod lægger Planer, efterat de ikke ere lykkedes. —

En rystende Tildragelse er indtruffen for mig, min Hemsens Død (d. 15 Mai) hvilken aldeles uventet Efterretning vor fælleds Ven, Elvers først meddelte mig. Saa har Gud da i sin uudgrundelige Viisdom kaldet den første af min egentlige Vennekreds herfra i den kraftigste Manddomsalder. Hvad er dog Menneskelivet! oh hvis der ikke gaves et evigt! Ein geliebter Freund, skriver Elvers, ist aus unserm Bunde geschieden, lass uns Überlebende diesen alten Bund der Freundschaft desto fester halten. Desværre ere Elvers og jeg i Henseende til Livets vigtigste Side, den religiøse, komne længere og længere fra hinanden formedelst hans overspændte Herrnhutiske Tænkemaade⁴⁾, hvorover ogsaa hans her studerende Broder har klaget for mig⁵⁾.

¹⁾ »Prædikener« af J. P. Mynster. Andet Bind. 1815. S. 90—116.

²⁾ I Randen er tilføjet: »En behagelig Yttring for mig var den af Overretsråd Schmidt, at hans Søn først som min Tilhører havde faaet Interesse for den fædrelandske Ret«. Om Lærebogen se S. 163, Note 1.

³⁾ I »Schleswig-Holstein-Lauenburgische Provinzialberichte« 1830, S. 218—25, findes en anonym Anmeldelse af 1. Aargang af »Maanedsskrift for Litteratur« (1829). Den understreger bl. a. stærkt Slesvigs Danskhed. Den er ikke medtaget i Fortegnelsen over C. P.'s trykte Arbejder i S. M. S.

⁴⁾ Elvers naaede gennem indre Kampe frem til en pietistisk farvet Kristendomsopfattelse, som bl. a. fik ham til med Tiden at gøre en stor Indsats for ydre Mission, især i Kina.

⁵⁾ Jürgens Adolph Elvers, der blev cand. jur. 1834.

Mig skjenker den gode Gud endnu bestandigt den skjønneste huuslige Lykke, vor lille Sophie opblomstrer frodigen og tager med hver Dag til. Jeg holder i Sommer mine Forelæsninger over d. S. H. Ret for 17 og over den Nordiske Retshistorie for 7 Tilhørere; de over Handelsretten ere ei komne i Stand formedelst Sammentræffen med Falcks.

Søndagen den 5te September.

Efter en længe næret Plan skulde vi nu været i Sjælland; men Mennesket spaaer, og Gud raa'er! Vi have formedelst en sørgelig Aarsag maattet opgive den, idet vor stakkels Moder siden Begyndelsen af Juli! lider af en meget slem Arm, kommen deraf, at Barberen ved en Aareladning ogsaa har saaret Senen. Indvortes er hun kommen sig ved Hegewisch's Hjelp, men Saarlægen Professor Deckmann, der allerede mange Gange har maattet skjære, kan desværre endnu ikke bringe Armen i stadig Bedring. Det er ret en Lidelse! Dog det er egentligen den første i vort Ægteskab, og vi have derfor desto mere holdt det for vor Pligt taalmodigen at hengive os i Guds Villie; min herlige Thora, som saa ømt pleier min gode Moder, har med en beundringsværdig Selvovervindelse fundet sig i Ikkeopfyldelsen af hendes kjæreste Ønske at besøge sin Familie og vise den vor lille Sophie. Og dog vil hun, at jeg skal gjøre en kort Reise derover. Jeg gjør det og, især da den kjære Antonie, som strax paa vor Opfordring for 3 Uger siden kom herover, sandsynligviis bliver her under min Fraværelse.

Vi have netop i Sommer, hvor vi saa lidt kunde gjøre for fremmede, havt saa mange, og det meget kjære Besøg.

Blandt de besøgende nævner han først Tante Sybrandt med Cousine Doris¹⁾, som blev der i omtrent 5 Uger, og min elskede sørgende Ven Ohrt.

Min Ungdomsven Jessen²⁾ opholdt sig her med sin Kone i een Maaned; vi saaes tidt og badede os adskillige Gange sammen som i Drengaaarene, nu tillige med hans Dreng. Paa samme Tid (i Enden af Juli) kom Overretsraad Nissen fra Slesvig her igjennem, Jessen lærte mig ham at kjende, og med Begge gjorde jeg en Seilads til Neumühlen. Hiin var mig især som Jurist interessant, og vi vare i Meget enige. Uventet kom og for en tre Ugers Tid siden min Ven Elvers; han var den Gamle i Venlighed, og da han kun blev een Nat hos mig, saa fik vi ikke Tid til at strides om

¹⁾ C. P.s Moster fra Meiervig, Dorothea Sybrandt, og hendes ældste Datter.
Overlæge Peter Willers Jessen, Slesvig.

Kristendommen, hvortil der formedelst de Halliske Stridigheder¹⁾, og da jeg i mit sidste Brev havde anbefalet ham Ullmanns og især Bretschneiders Skrifter²⁾, kunde have været megen Leilighed. Godt, at vort Forhold beviser, at han endnu med mig anseer Kjærligheden for Hovedsagen. Min Broder Fritz besøgte os ogsaa uventet paa nogle Dage. I Politiken har Franskmændenes tappre Forsvar af deres Friheder og deres hurtige Oprettelse af en ny fast Statsorden strax efter de heltemodige Pariseres tre Kampdage den 27—29 Juli, vakt min som Alles høieste Deeltagelse og Begeistring³⁾. Hvilket gavnligt Exempel paa Folkenes Fordring af en retlig Fremgangsmaade fra Statsmagtens Side!

Med Overskriften: »Om Aftenen« følger nogle Bemærkninger om Dagens Forløb (Vejret, en Udflugt, Sophies Glæde ved Tilbagekomsten).

Søndagen den 14de November.

Siden den 5te October er jeg tilbage fra min Reise, som jeg begyndte Søndagen den 12te September, idet Michelsen og jeg Dagen før efter lange Raadslagninger havde besluttet at seile med Paketskibet, da Vinden var bleven god. Men nu var den igjen sprungen om; alligevel krydsede vi om Eftermiddagen ud af Fjorden; Thora og Antonie vare fulgte mig ned til Broen, og længe beholdt jeg dem i Øie. Henimod Natten blev Modvinden mere og mere voldsom, saa at Skipperen seilede tilbage under Labö⁴⁾. Der laae vi da til vor Ærgrelse Mandag Morgen. Kapitainen sendte os i Land for at adspredde os, og utaalmodig begyndte jeg allerede at overtale Michelsen til at seile tilbage til Kiel, og da der om Eftermiddagen blev sendt en Baad fra Skibet til Kiel, kunde jeg ikke modstaae min Lyst og fik ogsaa Michelsen med fra Landet. Hurtigen fløi vi tilbage. Den glade Overraskelse jeg frembragte

¹⁾ 1830 havde Juristen Ludwig v. Gerlach anonymt angrebet to af Professorerne i Halle for deres rationalistiske Forelæsninger. Studenterne i Halle tog i den Anledning voldsomt Parti for de angrebne Professorer. Det hævdedes, at Videnskabens Frihed var truet.

²⁾ Professor Ullmann i Halle udsendte 1830 »Theologisches Bedenken«, hvori han hævder Videnskabens Frihed. Generalsuperintendent Bretschneider skrev ligeledes 1830 et Indlæg i Striden: »Erstes und zweites Sendschreiben an einem Staatsmann über die Frage: Ob evangelische Regierungen gegen den Rationalismus einzuschreiten haben?«.

³⁾ Julirevolutionen i Paris var foranlediget af Karl X's egenmægtige Ændring af Valgloven. Efter »Kampdagene« og Karl X's Abdikation havde Ludvig Filip overtaget Regeringen 9. August.

⁴⁾ Fiskerleje (nu Badested) paa Kielerfjordens østlige Bred.

hjemme var alene de opoffrede Penge værd — fornøiede tilbragte vi endnu en Aften sammen i min Familiekreds; den næste Middag havde jeg endnu den Fornøielse at spise hos Flor tilligemed de til Forsamlingen i Hamborg reisende Danske Naturkyndige¹⁾, og om Aftenen indskibede vi os da anden Gang paa det nye Dampskib Frederik VI²⁾, der næste Dags Aften bragte os til Kjøbenhavn. Paa Søreisen glædte jeg mig over Møens Klint, som jeg første Gang saae fra Søsiden; jeg mindedes ved de hvide Skraaninger om Gletscherne, og Skyerne droge saa lavt, at vi havde det her til Lands sjeldne Syn, at de berørte Bjergtoppene.

I mit gode gamle Kjøbenhavn tog jeg hen til Heides paa Vesterbro, hvor jeg venligen blev modtagen. Om Fredagen var jeg tilligemed Præsterne Faber³⁾, Gad⁴⁾ og Prof. Schmidten hos mine kjære Clausens paa Taarbek. De øvrige Dage gik hurtigt hen med Besøg; paa Frederiksberg savnede jeg til min Bedrøvelse den gode Tante Hensler, der har havt saa megen Deel i min Skjæbne (hun døde i Juni)⁵⁾. Om Mandagen gjorde jeg Kongen min Opvartning, der venligen sagde til mig: De har ikke glemt det Danske ovre i Kiel; og om Aftenen kjørte jeg med Wimpfens⁶⁾ ud til Roeskilde. Her levede jeg i 8 Dage i min kjære Families Kreds; men vor Thoras Fraværelse følte vi bestandigen, og længselsfuld stod jeg ofte og betragtede hendes Billede; ogsaa Venner og Bekjendtere viiste mig Venlighed; med Hage samtalede jeg meget, og hos Gads traf jeg heldigviis sammen med min Clausen og hans Familie, som vare komne ud for at bivaane en Confirmation⁷⁾; ogsaa den næste Dag, Mandag Morgen, da vi kjørte tilbage til Kjøbenhavn, stødte vi sammen. Jeg blev endnu denne Uge i Kjøbenhavn,

¹⁾ 18/6 aabnedes i Hamborg »die Versammlung Deutscher Naturforscher und Aerzte«. Der deltog over 200, ikke blot fra Tyskland, men ogsaa fra Danmark, Sverige, Polen, Skotland, Rusland og Nord-Amerika. Blandt de danske Deltagere var H. C. Ørsted og Zeise.

²⁾ »Frederik VI«, det første Dampskib, som byggedes i Danmark, var løbet af Stabelen 12/6 1830.

³⁾ Rimeligvis Dr. theol. N. Faber, der indtil 1830 var Sognepræst i Middelfart og derefter blev Sognepræst ved Skt. Knuds Kirke i Odense.

⁴⁾ Sikkert Peter Chr. Stenersen Gad, H. N. Clausens Svoger.

⁵⁾ Rektor Blochs Søster, Fru Caroline Hensler, død 21/6 1830.

⁶⁾ Rektor Blochs Søster, Enkefru Nicoline Christiane Amalia v. Wimpfen, og sandsynligvis hendes to Døtre, Susanne Louise Christiane (f. 1807) og Clara Vilhelmine Margrethe (f. 1809).

⁷⁾ Pastor Eliaser Gads yngste Barn, Søster Augusta Gad, blev konfirmeret i Roskilde Domkirke 26/6 1830.

og løb næsten fra Morgenen til Aftenen omkring for at besøge Alt og besøge Venner og Bekjendtere. Hos min kjære Rosenvinge spiste jeg een Gang — da han ellers var hos sin syge Kone paa Landet, — i det behagelige Selskab af Hansen, Larsen og Michelsen¹⁾. I Skuespillet saae jeg engang med Lotte Søvnjængersken, og alene Elverhøien og Emilie Galeotti til min store Underholdning og Tilfredsstillelse²⁾. Dog min Thora savnede jeg overalt, og nød Alting kun halvt; derfor, skjøndt hun havde tilskrevet mig at blive længere, havde jeg ikke Roe paa mig, især da det ei blev bedre med Moder. Den sidste Søndag havde jeg endnu den Fornøielse at see min elskede Svigerfader og Grethe med Børnene hos Heides (den Dag blev Annette Esmarck Hensler confirmeret), og om Mandagen var jeg igjen paa Dampskibet, men med samme Søufald som ved min første Udreise; thi op ad Dagen blev det en saa frygtelig Storm fra Vesten, at vi først kom til Kiel Tirsdag Eftermiddag. Desværre fandt jeg min gode Moder næsten slettere end før, og først nu er det lidt i Bedring, efterat Deckmann er traadt fra, og vi nu have Lüders og Michaelis; ogsaa Dr. Richter, som var her, har viist overordentlig Omsorg for Moder. Godt, at vi have vor lille Sophie til at opmuntre os. Hun havde dog slet ikke forglemt mig, men viiste mig strax, at hun havde lært at staae op alene; siden 14 Dage gaaer hun, og hun gjør tusinde Løier. —

Foruden Moders Tilfælde, der ofte har forstyrret mig i min Arbeidsro, har jeg ogsaa at beklage min Veninde Fru Karstens' Død (d. 3 Nov.), som saa ofte er omtalet i denne min Bog! Hun har længe været sygelig og syg. Grædende fulgte jeg hende i Tirsdags til Graven! —

I de sidste 3 Uger har jeg ret været i politisk Bevægelse. Den ny udnævnte Landfoged Lornsen kom, tilligemed Michelsen fra Kjøbenhavn³⁾ med den fattede Plan — foranlediget ved de adskil-

¹⁾ Juristerne Jens Olaus Hansen og J. E. Larsen samt Professor A. L. J. Michelsen, Kiel.

²⁾ Lotte er Svigerinden Charlotte Heide. »Søvnjængersken«, en fransk Ballet (af Scribe og Aumer med Musik af Hérold), blev opført 1. Gang 1829 og var en af Bournonvilles første store Sejre som Scenesætter. Den kom til at høre til Ballettens faste Repertoire. J. L. Heibergs »Elverhøj« var opført 1. Gang $\frac{9}{11}$ 1828. Lessings Tragedie »Emilie Galeotti« opførtes i Sæsonen 1830—31 kun een Gang, den 2. Oktbr. 1830.

³⁾ Uwe Lornsen, der $\frac{9}{10}$ var blevet udnævnt til Landfoged paa Sild, rejste $\frac{18}{10}$ med Dampskibet fra København til Kiel, hvortil han ankom $\frac{19}{10}$. Michelsen er den ovenfor nævnte Professor A. L. J. Michelsen, Kiel.

lige udenlandske Statsforfatningstildragelser — at anvende Alt for nu ogsaa for os at sætte en Forfatning igjennem. Han søgte og fandt Tilhængere; endeel af vore Jævnaldrende sluttede sig paa det Nøieste til ham; ogsaa mig foresvævede det skønne Ideal i liflig Glands, skjøndt Sagens Berøring nu for Tiden strax var mig ubehagelig for vor gode Konges Personligheds Skyld; men jeg indsaae snart, ogsaa ved Samtaler med Falck, det Upassende i de lidenskabelige Ønsker og de hæftige Skridt i dette Øieblik, da ingen ny indvortes Grund var der for det, og Nøden i Landet fraraadte enhver Folkebevægelse. Jeg indlod mig derfor ikke nøiere, men da Lornsen alligevel anden Gang opsøgte mig, efterat have udgivet sit berygtede Skrift¹⁾, gik jeg forgangen Søndag²⁾ til ham og spurgte, om ikke Vold som sidste Middel stod i Baggrunden for hans Plan? Dette bekræftede han. Jeg foreholdt ham det Uforsvarlige i hans Adfærd. Ret og Klogskab byde, ikke at gribe til dette fortvivlede Middel, naar ikke hele Folket finder sin nuværende Tilstand utaalelig; deelviis frembragte Uroligheder gjøre jo kun mange Enkeltes Ulykke uden at gavne det Hele. Jeg gjorde ham endvidere opmærksom derpaa, at han aldeles ikke havde agtet Slesvigs og Holsteens forskjellige Forhold, at Kongen af Danmark aldrig kunde tilstede Slesvigs fuldkomne Adskillelse fra Danmark og Sammensmeltning med Holsteen. Et med fæl Lidenskab udtalt: *Alte geschichtliche Verhältnisse gehen uns nichts an, wir wollen es nun so, jede Zeit soll sich ihren Zustand bilden, ich setze Alles daran*, var Svaret. Ved at høre disse fordærlige Omvæltningsgrundsætninger, aldeles de samme som de ved den første franske Revolution, kom jeg aldeles i det Rene med mig selv. Dybt greben sprang jeg op og erklærede i Michelsens, Advocaterne Preussers og Rehders³⁾ Nærværelse, at jeg aldeles sagde mig løs fra deres Fremgangsmaade i denne vigtige Sag. For at vise mine Grundsætninger har jeg derimod underskrevet en Ansøgning til Raadet⁴⁾, om det vilde ad den lovlige Vei ansøge om en For-

¹⁾ Lornsens Pièce *Über das Verfassungswerk in Schleswig-Holstein* udkom ⁵/₁₁ 1830.

²⁾ ⁷/₁₁.

³⁾ Muligvis Christian Diedrich Rheder, der senere blev Klostersyndikus i Preetz.

⁴⁾ Paa et Møde i Kiel ¹/₁₁, som Lornsen havde faaet arrangeret, var det blevet besluttet at foretage en Henvendelse til Byens Magistrat om, at den vilde arbejde for Indførelsen af en Forfatning. Det er formodentlig en saadan Henvendelse, C. P. har underskrevet.

fatnings Indførelse. Det lader dog, som om Fleerheden er besindig. Gud føre Alt til det Bedste! Nu er jeg igjen rolig og sysselsat med mine regelmæssige Beskjæftigelser. —

Jeg maa dog bemærke, at jeg i Sommer gjennem Jacobi fik den Efterretning, at min Ven v. Rotenhan var bleven forlovet. I min Glæde og Medfølelse over den Ædles Lykke kunde jeg ikke andet end skrive ham til, og har faaet et meget venligt Svar fra ham. Han lever nu som lykkelig Ægtemand paa sit Herresæde Markt-Rentweinsdorf, hvor vi nøde saa megen Gjæstfrihed.

1831.

Den 10de Januar.

Lykkelig oplever jeg i Dag min 33te Fødselsdag, og kan intet Andet ønske, end at jeg længe maa føre et saadant Liv som hidindtil, og at jeg maa vorde Guds Naade meer og meer værdig. Kone og Moder viiste mig i Morges saa megen Kjærlighed, og min lille Sophie sagde saa nydeligen at sig selv i Sengen sit Da. Hun fryder sig Gud skee Lov ogsaa ved Livet, løber og dandser den hele Dag, heraf kan hun ikke blive træt, naar hun har opfordret mig til at spille: Steh mal auf, lieber Schweizerbub¹⁾ og Dannevang²⁾). Sige kan hun kun et Par utydelige Ord, men Munden staaer dog sjelden stille paa hende, og hun forstaaer Alt, og kan ogsaa godt ved Tegn og Lyd gjøre sig forstaaelig. Hvor betydningsfuldt bliver dog Livet ved et Barn, og det vil vorde det endnu mere, da min Thora bærer endnu eet under sit Hjerte. Vor lille Sophie forskaffede os ogsaa den gladeste Juul, som vi endnu have havt, ved sin barnlige Glæde over det skinnende Juletræ. Jeg har allerede i Ugen efter Nytaar maattet afbryde mine neppe igjen begyndte Forelæsninger (mine sædvanlige tre)³⁾ for at modtage

¹⁾ Formentlig Sangen »Der junge Schweizerbue«, hvis første Vers lyder:

Steh nur auf, steh nur auf, du junger Schweizerbua,
steh nur auf, es ist jetzt Zeit!
Steh nur in Gottes Namen auf
deine Kuha die sind schon auf der Alma drauf!
Steh nur auf, du junger Schweizerbua,
steh nur auf, es ist jetzt Zeit.

Den er et moderne Produkt til Underholdning, ikke af svejtsisk Oprindelse (maaske en Omdannelse af en Tyrolersang). Trykt i Erk und Böhme: Deutscher Liederhort III S. 337 Nr. 1481 (her angivet til »før 1840«).

²⁾ Sandsynligvis B. S. Ingemanns Fædrelandssang »Dannevang, med grønne Bred, ved den blanke Vove!«, skrevet 1816 til Melodi af Weyse.

³⁾ I Vinteren 1830—31 forelæste C. P. over Juridisk Encyklopædi (5 Timer), Dansk Ret sammenlignet med den alm. og slesvig-holstenske (2 Timer) og Slesvig-holstensk Civilproces (4 Timer).

Arven efter R. Brodersen i Rendsburg¹). Den 4te reiste jeg hen med Falck og Forchhammer (som Notar)²); jeg mødte der mine Fættre Henningsen, Lorck og Bruhnerne³); disses vakkre Svogers Hollers gjæstfrie Huus var mig og os Alle meget værdt. Det er ret godt for dette jordiske Liv at have Penge, men saadanne Pengeforretninger fra Morgen til Aften ved saadant et Skifte ere kjedsommelige og aandsdræbende. Vi vare sysselsatte med mine Fættre (rette Pengemænd) fra Onsdag til Løvedag Middag . . . Ofte saae jeg længselsfuld ud af Vinduet til det deilige klare Vintervæir, som der ikke var Stunder til at nyde; kuns een Gang, d. 6te Januar, spadserede hele Forsamlingen tidlig om Morgenen før Solens Opgang, medens Maanen endnu stod paa Himlen, over den frusne Eider til Hollers nye Jernværk, Carlshytte⁴). At tage dette i Øiesyn navnlig Støbningen, var meget interessant. Med Rørelse saae vi Mindetavlen over den ved den afdøde Maria Hollers⁵) skeete Grundlægning. —

Jeg talte et Øieblik i Rendsborg med den der tilstedeværende Overretsråd Nissen og Secretær Feddersen. Lornsen nemlig sidder siden sidst i November fangen der, og i den Anledning skulle mange Andre desværre ogsaa forhøres.

I stygt vaadt Væir kom vi i Løvedags Aftes hjem, nogle Tusinde rigere, men større var dog min Glæde over mine Kjære; jeg fandt Gud skee Lov ogsaa Moders Arm bedre.

Søndagen den 27de Februar.

Nogle Begivenheder i mit Liv føre mig igjen til denne min Bemærkningsbog.

Da jeg iforgaars for 8 Dage siden kom fra mine Forelæsninger, kom Thora med den kjedelige Efterretning imøde, at Prof. Lüders havde bragt mig en Stævning fra Undersøgelses-Commission i Rendsburg⁶), hvor jeg som Vidne i Lornsens Sag skulde møde

¹) C. P.s Fætter, som var Rektor i Rendsborg, døde $\frac{4}{5}$ 1830. Da han var den sidste af Familien, har Arven skullet deles mellem de fjernere Slægtninge.

²) Advokat A. F. W. Forchhammer, Kiel.

³) De to Brødre August Ahrend Bruhn og Paul Paulsen Bruhn fra Flensburg.

⁴) 'Karlshütte', et stort industrielt Anlæg lige Nord for Ejderen ved Rendsborg, anlagt 1827 af Marcus Hartwig Holler og opkaldt efter Statholderen Landgrev Karl af Hessen.

⁵) C. P.s Kusine, f. Bruhn, d. 1829.

⁶) Efter Lornsens Arrestation i Novbr. 1830 blev en Undersøgelse indledet. Den overdroges til en Kommission bestaaende af de to slesvigske Overretsråder Nissen

den følgende Dag. Da jeg var den sidste herfra, saa maatte jeg alene reise derhen, tildeels i Regn og Sneefog. Men jeg gjorde Alting paa det Hurtigste af. Jeg var et Øieblik hos Hollers, hvor jeg traf min Skolekammerat Danielsen fra Flensborg¹⁾, blev forhørt i 1 Time, spiste siden med Commissions-Herrerne til Middag (N., F. og Lüders fra Glückstadt), hvilket Tilbud var mig meget behageligt, og kjørte om Eftermiddagen tilbage. Den nu klart nedgaaende Soel blev afløst ved det deiligste Maaneskin, og lidt efter Kl. 10 omfavnedes jeg min Thora til hendes store Overraskelse og Glæde. Min mærkværdige Samtale med Lornsen var da Hovedgjenstanden for Afhørelsen, der først nyligen var bleven forlangt fra Kjøbenhavn, men som Vidne turde jeg naturligviis kun udsige det mig bestemt af ham Meddeelte, og om en af ham fattet Plan til at bruge Vold kunde jeg derfor ikke tale. —

En anden Begivenhed er, at jeg i disse Dage har faaet en Kaldelse til Universitetet i Dorpat som Germanist og Nordisk Retskyndig²⁾; dette maa jo glæde mig; men i mine Formueomstændigheder har de overordentligt fordeelagtige Tilbud (5000 Rubel = 1500 rdl. og efter 25 Aar disse som Pension hvorsomhelst) ikke kunnet friste mig, da der saa Meget taler derimod.

Min eneste Sysselsættelse er nu foruden mine Forelæsninger, Udarbejdelsen af en ny over Statsretten til næste Sommer³⁾. Til Juul blev jeg færdig med Fordringretten for min Lærebog⁴⁾, og skjøndt ugjerne har jeg foreløbigen standset her, idet Tidsomstæn-

og Thomsen. Efter at deres Arbejde i Decbr. var afsluttet, besluttede Kongen en udvidet Undersøgelse, der overdroges til en ny Kommission, bestaaende af to Medlemmer af Overretterne i Slesvig og Glückstadt samt en Sekretær. Denne Kommission, der fik Sæde i Rendsborg, hvor Lornsen sad arresteret, kom til at bestaa af Overretsraaderne P. Lüders fra Glückstadt og J. Nissen fra Slesvig samt Overretssekretær Feddersen. Den fik en udstrakt Fuldmagt til Indkaldelse af mistænkte eller Vidne og til Arrestation og begyndte sin Virksomhed lige efter Nytaar 1831 (Jansen: U. J. Lornsen (1893) S. 292 ff.).

¹⁾ Muligvis Jernvarehandler J. J. Danielsen i Flensborg.

²⁾ Det tyske Universitet i Dorpat i Estland hentede hovedsagelig sine Lærerkrafter i Tyskland (1821 var en af Kiels Professorer flyttet til Dorpat). Netop i disse Aar gjorde Universitetets Kurator, Fyrst Lieven, et stort Arbejde for at styrke Dorpatuniversitetets Position. Han skrev personligt talrige Breve til udenlandske Lærde for at faa dem til Dorpat og bød dem gunstige Vilkaar.

³⁾ I Sommerhalvaaret 1831 forelæste C. P. over »Staatsrecht, besonders vaterländisches«, 3 Timer ugl. Smlgn. S. 178.

⁴⁾ Se S. 163, Note 1.

dighederne gjøre statsretlige Studier meer og meer uundværlige, og jeg har holdt det for min Pligt at udfylde Statsrettens Hul i Forelæsningsernes Række her, da jeg har Tilbøielighed for den, og Ingen af mine ældre Colleger¹⁾ vil forekomme mig.

Statsretlige Forandringer forberedes ogsaa her, da den gode Konge dei alene har lovet Hertugdømmene foreløbigen raadgivende Stænder, men endogsaa Kongeriget; et vigtigt Skridt til det indskrænkede fyrstlige Herredømme!²⁾

Søndagen den 3die Juli.

Min Thora og jeg have været i Morges til Alters og udrustet med nyt Mod for de kommende Dage, med ny Tillid til min himmelske Veileder vil jeg ogsaa her kaste et Blik tilbage paa mit Liv. Her ovenfor taler jeg om mine Studier; disse ere blevne de samme. Hele Paaskeferien igjennem var jeg fortrinsviis sysselsat med Udarbeidelsen af mine Forelæsninger over den almindelige og fædrelandske Statsret, og glædede mig ret til disses Holdelse. Desto sørgeligere var det mig, da jeg den Dag jeg vilde begynde, kuns fandt een Tilhører, som jeg altsaa maatte lade gaae og skuffet i mine Forventninger i Henseende til denne nye Forelæsnings Modtagelse fra Studenternes Side tilbragte jeg et Par Dage i en ubehagelig Stemning. Dog satte den gode Gud min Hengivelse i hans Villie paa en ikke altfor lang Prøve, jeg skulde ikke savne al Modtagelighed hos Studenterne, som jeg jo Gud skee Lov heller ikke er vant til. Der meldte sig snart Flere og Flere, saa at jeg dog aabnede Forelæsningerne med 13 Tilhørere; siden den Tid fortsætter jeg nu med fornyet Lyst min Fremstilling af den fædrelandske Statsret, og mine Undersøgelser paa denne endnu langt fra ikke tilfredsstillende dyrkede Mark. Mit fædrelandske Sind gjør, at jeg med den største Iver dvæler især ved mit Fødelands, Slesvigs indviklede statsretlige Forhold. Igaar endte jeg Foredraget over den almindelige Statsretslære, og kommer nu til Fædrelandets (Kongerigets og de 3 Hertugdømmers).

¹⁾ De øvrige juridiske Professorer var: Cramer (f. 1760), Tønsen (f. 1772), Falck (f. 1784), Brinkmann (f. 1789), Ratjen (f. 1793) og Burchardi (f. 1795).

²⁾ Ved kgl. Reskripter af ¹¹/₁ og ¹⁸/₁ 1831 havde de to Kancellier faaet Ordre til at udarbejde Udkast til Lov om Indførelse af raadgivende Stænder. Reskriptene offentliggjordes ¹¹/₂, men Sagen var allerede tidligere kendt i Hertugdømmernes. Se om hele dette Spørgsmaal Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie I S. 133 ff (jfr. S. 116).

Ved det ringe Antal Jurister her for Tiden har jeg ogsaa i mine Forelæsninger over den S. H. Privatret kuns 13 Tilhørere, og i dem over den Nordiske Retshistorie 5.

I 8 Dage før Pintse havde jeg et overordentligt Arbeide, nemlig Forberedelsen paa min Opposition som ordentlig Opponent mod den unge Dr. Franke¹⁾. Han bad mig derom, og jeg skyldte min Stilling dette; det var første Gang, at jeg havde Leilighed til at tale her offentligen Latin. Ved det store Doctorgilde glædte jeg mig over vel overstaaet Arbeide. Da jeg kom hjem, var netop Fritz ankommen, han blev her i Pintse.

Under Broderens og andres Besøg har de været forskellige Lystture. Moderen og Fritz er sejlet til Faaborg. D. 18. Juni har han deltaget i Studenterballet. Thora venter sig i denne Maaned, men Familien fra Roskilde kan desværre ikke komme paa Grund af Børnenes Sygdom.

Vor lille ømme lystige Sophie gjør os tusinde Glæder; hun siger nu dog nogle Ord. Gud opholde os hende!

Søndagen den 31te Juli.

En vigtig lykkelig Begivenhed i mit Liv har jeg idag at optegne i denne Bog, en Søns Fødsel!²⁾ I forgaars den 29de var den glæderige Dag. Guds Naade er stor mod mig og min Thora, og jeg føler mig saa fuld af Taknemmelighed.

Her følger nogle Bemærkninger om Fødselens Forløb.

Med hvilken Glæde fornåm vi, at det var en Dreng; vort høieste Ønske var derved opfyldt. Med en salig Følelse sidder jeg hjemme i vor stille, saa megen Glæde indesluttende Bolig, og lover Gud faderligen at ville sørge for det mig betroede Pant. Moder og Barn ere meget raske. Vor lille Sophie er gandske fuld af den lille Boder, Boder som hun hundrede Gange raaber.

Søster Antonie, der tro kom alene den 5te, staaer os bi.

For 14 Dage siden havde jeg den Glæde at faae et Besøg af min Ven Ohrt.

Søndagen den 6te November.

Jeg finder mig her ovenfor ved min nye Familieglæde og har endnu endeel at knytte til den. Tirsdagen efter den 29de blev jeg paa en Gang om Natten banket op ved den Efterretning, at en Dame paa Dampskibet ventede mig. Kjød af et paa denne Tid

¹⁾ Ifølge »Chronik der Universität Kiel« 1831 S. 9 disputerede Doktoranden Aug. Willh. Francke 18. Marts, altsaa meget før det her omtalte Tidspunkt.

²⁾ Søren Frederik Vilhelm, f. 29. Juli 1831, d. 3. Aug. 1832.

for os saa upassende Besøg stod jeg op og gik langsomt om Bord. Men hvor glædeligen blev jeg overrasket, da jeg i den mældte Dame saae min Thoras Søster Grethe, som af Længsel efter hende pludseligen havde bestemt sig til gandske alene at tage fra Kjøbenhavn hertil. Med den største Fryd fornåm hun Thoras lykkelige Forløsning. Jeg skaffede hende hjemme Hvile, uden at hverken Thora eller Antonie mærkede Noget, og det glædeligste Gjensyn fandt da Sted om Morgen. Den kjære Søster lod sig overtale til at blive hos os til den 23 Aug. Dagen før stod hun tilligemed Antonie Fadder til vor lille Dreng, i de Fraværendes, min Broders og Svigerfaders, Sted traadte Falck og jeg, han fik Navnene Søren Frederik Vilhelm og bliver kaldet med det sidste. Grethe indskibede sig tilligemed den kjære fra Tydskland tilbagekomne Lotte Jessen paa Dampskibet, dette herlige Befordringsmiddel for Venneomgang. Desværre havde jeg ikke fuldkomment kunnet nyde hendes Besøg, da jeg netop hele den Tid igjennem for første Gang siden min Barndom leed af et betydeligt Ildebefindende, der svækkede mig baade paa Legemet og Aanden. Hegewisch lod mig smage mange Medikamenter. Jeg maatte udsætte mine Forelæsninger, og denne min Virkens Standsning gjorde mig allerede ret urolig; dog ved Guds Hjelp kom jeg mig igjen og var i Stand til at ende dem, med Undtagelse af min offentlige Forelæsning over den nordiske Retshistorie. I hiin Tid gjorde Ferd. Wimpfen os ogsaa et Besøg. Den gode Antonie blev endnu hos os til den 13de September.

I Mikkelsdags-Ferierne havde jeg i Sinde at besøge min Ven Ohrt i Altona; men da den i de sidste Aaringer fra Asien efterhaanden mod Vesten fremrykkende smitsomme Sygdom Cholera¹⁾ havde naaet Berlin og fra vor Side en Troppe-Cordon var bleven opstilt, der vilde hindret min Tilbagereise, hvis Sygdommen, hvad der ei forekom mig usandsynligt, formedelst Elben først kom til Hamborg, saa opgav jeg min Plan, og besluttede en Forfriskningsreise til min Fødeby, som jeg tiltraadte den 28de i Selskab af en mange hundrede Miil fra uventet hidkommen Barndomsven, Poul Hansen fra Tromsø, min Faders forrige Bodsvend²⁾. Under min Barndoms Minder fornyende Samtaler reiste vi sammen til Slesvig,

¹⁾ En stor Koleraepidemi bredte sig i 1826—37 fra Indien ud over Europas Lande. 1831 kom den fra Rusland til Berlin og Hamborg. Man søgte rundt om at holde Sygdommen ude ved Afspærring med Tropper. Smlgn. S. 182 Note 1.

²⁾ Nærmere Oplysninger om denne har ikke kunnet fremskaffes.

hvor jeg blev i nogle Dage gjæstfri modtagen af mine daværende Venner og Bekjendtere. (Heiberg, Reiche, Jessen, Frölich, Nissens, Hennings o. s. v.)¹⁾. Efter nogle fornøielige og tillige i Omgangen med mine Standsfæller lærerige Dage reiste jeg Søndagen den 2den October til Flensborg, min gode gamle Fødebye, som jeg dog hver Gang seer igjen med en gandske anden Følelse end hvert andet Sted. Med aabne Arme blev jeg hos Oncle Rodeberz modtagen af min Familie. O denne Familiekjærlighed, hvor velgjørende et Indtryk gjør den dog paa Hjertet! Jeg maatte strax love at blive til Anna Sybrandts og Kjøbmand Schöns Bryllup.

Han aflægger forskellige Besøg i Flensborg, bl. a. hos Dr. Franckes.

Om Onsdagen²⁾ overværede jeg Talerne i den latinske Skole, og gjorde siden med Dr. Francke en behagelig Spadseretour udaf den Frisiske Port gennem alle de nu saa herlige bevoxne Anlæg. Med en stolt Følelse betragtede jeg min Fødebyes underskjønne Egn, og ligeledes om Eftermiddagen paa en Spadseregang med min Familie til Kielseng³⁾. Den overgaaer i Mangfoldighed og Storhed langt vor herværende ellers saa smukke Egn. Om Aftenen var jeg først hos Lorck og siden i et Selskab hos min Ven I. Hansen⁴⁾, som ogsaa stemmer med mig overeens i Henseende til vort Forhold til Danmark og det Danske. Torsdagen vare vi paa Brylluppet meget lystige, saa at vi, begeistrede ved den gode Viin dandsede efter Bordet til Kl. 2 om Natten. Fredagen forlod jeg mit kjære Flensborg og kørte med min Ven Krüger⁵⁾ og hans Familie til Slesvig. Her overnattede jeg hos Heiberg, kørte med en Leilighed tidlig til Eckernförde, og skyndte mig med Extra Post hertil. Kl. 1 omfavnede jeg mine Kjære og takkede Gud, især for min Sophies bedre Befindende, som netop efter min Afreise havde faaet det slemme i Tænderne.

Den 10de og 11te logerede Schöns paa deres Gjennemreise hos os. Ved min Tilbagekomst forefandt jeg et med mig utilfreds Brev fra Ohrt. Men Begivenhederne have desværre retfærdiggjort

¹⁾ Advokaterne K. F. Heiberg, Reiche og Frölich, Overlæge Peter Jessen, Overretsraad J. Nissen og (formentlig) Herredsfoged S. H. E. Hennings.

²⁾ ⁶/10.

³⁾ Paa den modsatte Side af Fjorden (ved den nuv. Frihavn), hvorfra man har en smuk Udsigt over til Flensborg.

⁴⁾ Sikkert Købmand Jørgen Hansen. Smlgn. S. 88 og 355.

⁵⁾ Formodentlig prakt. Læge i Flensborg, Dr. Fr. Chr. Krüger, der var født i Slesvig.

mig; strax den følgende Dag indløb Efterretningen om Choleraens Udbrud i Hamborg den 8de Oct., og Spærringen iværksattes strax. Dog har den neppe varet tre Uger, da Cholera-Commissionen¹⁾ med vor Vice-Curator Jensen²⁾ i Spidsen og Regjeringen have viist sig meget vaklende. Troppe-Cordonen, skjøndt Sygdommen ikke har gjennebrudt den, er bleven trukken tilbage bag ved Eideren og Kanalen, og foruden hele Lauenborg og Holsteen ogsaa Kiel, der først 4 Dage var indesluttet af Cordonen, givet til Priis. For Universitetet er det den aller uheldigste Forholdsregel, da de Studerende fra Slesvig derved ere udelukte fra deres Hjem og derfor for største Delen ikke ere komne eller blevene her.

Forelæsningerne ere begyndte, men ikke alle komne i Stand. Kun Halvdelen af Studenterne ere her. Jeg læser kun den Slesvig H. Proces for 9 Tilhørere; til Encyclopædien havde kun to og til den Danske Ret kun een mældt sig. Jeg har altsaa god Tid til at udarbeide et siden ifjor Vinter³⁾ paatænkt Skrift: Über Volksthümlichkeit und Staatsrecht Schleswigs, mit Blicken auf den ganzen Dänischen Staat, for at holde den overdrevne Tydskhed Modvægten, der saa gjerne vilde rive ogsaa Slesvig aldeles løs fra Danmark. Nu kommer det kun an paa, om Cholera vil lade os i Fred; er den smittende, saa kan vi have den hver Dag; dog har den endnu ikke udbredt sig langt ud over Altona⁴⁾, og er dør meget mild;

¹⁾ ^{25/8} 1831 var der blevet udnævnt en Centralkommission med Sæde i Kiel, som havde faaet ekstraordinær Bemyndigelse til at træffe Forholdsregler mod den optrækkende Kolera i alle tre Hertugdømmer. Efter Koleraens Udbrud i Hamborg (if. Bekendtgørelse fra Hamborgs Senat ^{7/10}) iværksatte Kommissionen straks en Troppeafspærring ved Altona. Da der ^{14/10} indtraf Koleratilfælde i Altona, lagdes Kordonen fra Wedel til Rahlstedt N. f. Altona. Men allerede i Slutningen af Oktbr. besluttede man at flytte Spærringen op til Ejderen og Kanalen N. f. Kiel. ^{11/11} modificeredes Spærringen, ^{2/12} ophævedes den helt. Jfr. Neues staatsbürgerliches Magazin I, 1832, S. 372 ff og Schleswig-Holstein-Lauenburgische Provinzialberichte 1832, S. 11 f.

²⁾ I Anledning af Lornsen-Røret sendte Regjeringen i Efteraaret 1830 J. F. Jensen til Kiel, for at han kunde iagttage Forholdene paa nært Hold, især ved Universitetet. 1831 udnævntes han til stedfortrædende Kurator og overordentlig Regjeringsbefuldmægtiget ved Universitetet med Forpligtelse til at være Universitetsdommer og have Overopsyn med Politiet i Kiel. Ved den svagelige Baron C. L. Brockdorffs Afgang 1834 overtog Jensen Kuratorembedet.

³⁾ Smlgn. Dagbogen 1830 (S. 172 f), hvor han fortæller om sin Berøring med Lornsen.

⁴⁾ Om Koleraens ringe Udbredelse, se Schleswig-Holstein-Lauenburgische Provinzialberichte 1832, S. 13 f.

men mærkeligt at netop min Ven Ohrt har havt den. Jeg takker Gud for hans Helbredelse (en fortrolig Vens Tab, hvor uerstatteligt!) og stolende paa hans alvise Styrelse see vi med Hengivenhed vor Skjæbne imøde.

Den 31te December.

Her staaer jeg ved Aarets Ende, med Taknemmelighed mod Gud skuenne tilbage paa det.

Paa en Spadseretur har han og Thora mindet hinanden om det meget gode, de har nydt.

Gud har ogsaa hidindtil standset Choleraens videre Om-sig-griben, og vi haabe, at den uddør i Hamborg. Den har da ikke forstyrret vor Juleglæde, som jeg har nydt gandske stille i min lille Familie-kreds paa det Inderligste. Det var første Gang, at vor Sophie ret kunde føle den, lille Vilhelm glædede sig over hende, men dog ogsaa over lidt Legetøi og Juletræet. Vor Høitideligholdelse har ellers været meest religiøs; kun eengang havde vi et muntert Selskab af Bargums, Noltes, Baggesens¹⁾ o. A. Mit Skrift²⁾ er jeg ogsaa bleven færdig med i det gamle Aar; der trykkes nu paa det.

¹⁾ Advokat L. C. H. Bargum, Professor i Botanik E. F. Nolte og Premierløjtnant Aug. Baggesen, Digterens Søn, der 1828 var blevet gift med en Datter af Kiels tidligere Borgmester H. Jess (d. 1816).

²⁾ Jfr. ovenfor S. 182 og nedenfor S. 184.

1832.

Kiel.

Den 10de Januar 1832.

I Dag fortsætter jeg paa min 34te Fødselsdag her mine (i den saakaldte grønne Bog tilendebagte) Bemærkninger over mit Liv¹⁾.

Min Følelse er Taknemmelighed mod Gud, den algode Fader, der i mit hele Liv hidtil har velsignet mig, fremfor saa mange Andre, med saa megen Lykke, i Henseende til alt Væsentligt.

Jeg er ved min Thora og vore to smaa søde Børn en lykkelig Familiefader, jeg er i en hæderlig og virksom borgerlig Stilling, jeg har fundet Venner i Livet; hvad skulde jeg forlange meer? hvad turde jeg vel? da det jordiske Liv nu engang ikke skal og kan være uden nogen Ufuldkommenheder. Jeg beder ikkun Gud om at give mig Kraft til at udføre mit Forsæt, at gjøre mig hans overvættets Naade meer og meer værdig, ved at skride frem paa det Godes Bane.

Den 4de Marts.

Som i mit Liv ved Guds Naade saa hyppigt, er jeg ogsaa idag glad og tilfreds stemt. Foruden min Familielykke, der meer og meer blomstrer op ved mine søde Børns Udvikling, bidrager dertil i denne Tid ogsaa det, at mit Skrift²⁾ om mit Fødelands danske Forholde, i Henseende til hvilket jeg efter Omstændighederne maatte vente Modsigelser — der heller ikke mundtlig og skriftlig gandske ere udeblevne, dog har vundet Mænds Bifald, hvis Dom jeg netop maa lægge meest Vægt paa, navnlig Professor Tønsens, der har været Herredsfoged i Tønder Herred, og Overretsraad Nissens (født i det danske Slesvig). Begge, den sidste i et iforgaars indløbet Brev, erklære sig enige med mig om Nødvendigheden af

¹⁾ Her begynder Andet Bind af Dagbøgerne, der omfatter Aarene 1832—51.

²⁾ »Über Volksthümlichkeit und Staatsrecht des Herzogthums Schleswig, mit Blicken auf den ganzen dänischen Staat«. Bogen udkom sidst i Januar 1832, ikke, som H. N. Clausen siger, »en af de sidste Dage i 1831«. S. M. S. II S. 355—429.

det danske Sprogs Gjenindførelse som offentligt Sprog i det dansk-talende Slesvig. Og hvor vigtigt er det for mit Forslags Udførelse, at jeg har en Mand i Nissens Stilling paa min Side. Fra Rosenvinge, Clausen og Flor, (i Vinter ogsaa i Kjøbenhavn) har jeg ogsaa faaet de gunstigste Domme i Henseende til Sagen selv og til Frem-sættelsesmaaden; ogsaa Modstandere have erkjendt Grundigheden og Retfærdigheden. Det er dog ret en Glæde, at have arbeidet med Held! Efter det Skrifs Udkommen sidst i Januar har jeg skrevet en mindre Afhandling paa Dansk over en beslægtet Gjenstand: Bidrag til Sprogets Historie i Jydland, især i dens søndre Deel, bestemt for et Tidsskrift af det nordiske Oldkyndigheds Selskab¹⁾; og har nu igjen, efter en Afbrydelse af længere end eet Aar, kunnet til min Glæde vende mig til Udarbeidelsen af min Lærebog.

Med min Thora lever jeg nu meget i den nærmeste Fremtid. Da nemlig Paaske falder saa sildigt, saa have vi besluttet, hvis der ikke kommer Noget i Veien, hvilket vi nu ikke frygte saa meget for, at gjøre i de næste Ferier en Reise til det elskede Danmark. Den paafaldende milde Vinter med stille Væir, herligt Soelskin, og tildeels kun med Nattefrost synes ogsaa at ville begunstige os, og at give Plads for et tidligt Foraar.

Roeskilde den 4de Mai.

Vor sidst omtalte Plan er gaaet i Opfyldelse; jeg sidder her i min Thoras Faderhuus og vil optegne Noget om vor herlige nydelsesrige Reise, som ogsaa for den Sag, jeg i mit Skrift har fremsat, synes at skulle blive af Betydenhed, saa at jeg kan sige om den: ei blot til Lyst.

Den 7de April (Løverdags) indskibede vi os med vore to Smaa og Pigen paa Dampskibet Frederik VI, som første Gang for i Aar var kommet til Kiel. Da Thora var den eneste Dame, saa kunde hun efter Beqvemmelighed indrette Dame-Kahytten til Barnestue, og jeg havde, hvad der var meget behageligt, fri Adgang dertil. Børnene bleve strax bragte til Sengs, og vi opholdt os ved det deilige Væir længe endnu i Maaneskinnet paa Dækket. Istedetfor Kl. 7 kom vi først, formedelst Postens Udebliven henimod 8 afsted, men nu gik Farten, begunstiget af Søens Stilhed, og desto hurtigere, saa at vi allerede mellem 6 og 7 seilede forbi det kjære Vordingborg, havde efter nogle Timer det herlige Syn af Møens

¹⁾ Trykt i »Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed« 1. Bd. 1832 S. 261—82. (S. M. S. I S. 113—37).

hvide soelbestraalte Klipper, som mindede ogsaa min Thora om Sveits, og Kl. 4^{1/2} ankrede ved Kjøbenhavn, hvor vi ved Toldboden bleve modtagne af Admiral Wleugel og en heel Deel kjære Veninder og Frænker.

De kører til Heides paa Vesterbro. Paa Dampskibet traf han Christoph Fabricius fra Plön, nu Major i græsk Tjeneste¹⁾.

Den næste Dag begyndte jeg da mine mange Besøg hos Venner og Foresatte, blandt hine først og fremmest hos min Clausen, der allerede paa Toldboden havde hilst paa mig, og Rosenvinge, ligesom hos Flor²⁾, for strax med denne ogsaa at tale om min Bog, (anmeldt af ham i Kjøbhavns Post.)³⁾, i hvis Forslags Virkeliggjørelse han saa levende tager Deel. Han, som jeg ikke havde truffet hjemme, kom om Eftermiddagen ud til mig og fulgte med mig [og] Thora til Frederiksberg. Hun besøgte Caroline Bloch-Hensler, og vi fortsatte vor Spadseregang, for at tale om vort vigtige Angiggende, i Henseende til hvilket han just ei havde den bedste Tro til høie Vedkommendes Villighed. Men om Tirsdagen kom en ridende Tjener fra Statsminister Grev O. Moltke, Præsident for det S. H. Cancellie (som jeg ikke havde truffet hjemme)⁴⁾ med Anmodning om at komme næste Formiddag til ham. I spændt Forventning gik jeg hen; den blev overtruffen. Med den største Venlighed kom han mig imøde, begyndte strax at tale om mit Skrift, og overøste mig virkelig med saa megen Roes, som jeg endnu aldrig før i mit Liv har hørt. Han trykkede mig Haanden og sagde, jeg havde ret talt udaf hans Sjel. Det var ham saa kjært, at netop jeg, en Slesviger, havde opløftet min Stemme, og saa grundigen havde fremstillet det danske Sprogs Rettighed, og tillige saa upartisk. Ligesaa urigtigt det var, at paatvinge Tydsktalende det danske Sprog, ligesaa uretfærdigt og upolitisk at bruge det tydske som offentligt Sprog i det dansk-talende Slesvig. Denne Sag havde længe ligget ham paa Hjerte, men han havde ikke gjerne ovenfra

¹⁾ Fabricius var Søn af Fysikus i Plön, Dr. med. J. C. E. Fabricius. Han var begyndt at studere Medicin i Kiel 1821, men 1825 meldte han sig som frivillig i den græske Frihedskrig. Efter Krigen blev han i den græske Hær til 1844. Efter sin Hjemkomst blev han 1846 Postmester i Glückstadt. I Marts 1848 blev han Chef for Generalstaben i den slesvig-holstenske Hær.

²⁾ Flor opholdt sig i Vinteren 1831—32 i København, hvor han boede paa Amagertorv. Jfr. S. 185.

³⁾ Anonym Anmeldelse i »Kjøbenhavns-Posten«, 21.—27. Febr. 1832, nærmest formet som et Referat af Bogen.

⁴⁾ Otto Moltke boede i Raadhusstræde.

uden videre villet gjøre Noget; desto hellere havde han seet den af mig bragt paa Bane; det kom meget an paa, af hvem en Sandhed blev fremsat. At den var det, bestyrkedes ogsaa derved, at ikke engang det erketydske Kieler Correspondenzblatt havde kunnet sige noget Ordentligt imod mit Skrift¹⁾. Herpaa havde han selv gjort Kongen opmærksom. Til denne vilde han imorgen skaffe mig overordentlig Adgang, for at jeg med mere Ro end paa den sædvanlige Audientsdag kunde tale med ham. Tillige lovede han mine udvortes Kaars Forbedring, men spurgte tillige, ifald jeg ikke havde øieblikkelig Trang, om jeg ikke fandt det rigtigere, at den ikke fulgte strax ovenpaa mit Skrift, hvor jeg naturligviis var enig i. Den Varme, den Begeistring, hvormed Greven talte, rørte mig inderligt. Maaskee, og som jeg haaber, bebuder denne Samtale en vigtig Forandring i mit Fødelands indvortes Tilstand, og derfor har jeg villet opbevare den her.

Om Torsdagen²⁾ fik jeg Audients hos Kongen, der var særdeles naadig, og da Flor, som tidligere havde overrakt ham mit Skrift, havde sagt mig, han troede at bemærke, at Kongen frygtede for altfor Manges Modsigelse ved det Danskes Gjenindførelse, saa nævnte jeg udtrykkeligen Flere som deelte min Mening, og Kongen tillod mig at forelæse ham Nissens Yttringer i hans Brev til mig, som han syntes godt om. Meget glad ved at have bidraget Mit til, at Sagen er i en saa uventet god Gang, forlod jeg Kongen og spiiste om Middagen hos Moltke, der igjen talte med mig især om Sagens statsretlige Side, ogsaa med Hensyn til Ridderskabets Fordringer³⁾. Han sagde, at Spørgsmaalet om det danske Sprog vel ikke ved Indførelsen af Stænderforfatningen vilde blive opkastet, men at det var en Selvforstaaelse, at der paa den slesvigske Landdag ogsaa maatte kunne tales dansk. Her var og den Cancellie-Deputerede Thomsen⁴⁾, der, som jeg til min Fornøielse mærkede, godt kunde tale Dansk. — Ogsaa den i denne Tid med

¹⁾ C. P.s Bog er anmeldt i Bladets Litteraturtillæg ^{10/3} 1832.

²⁾ ^{12/4}, Dagen før det vigtige Statsraadsmøde ^{13/4}.

³⁾ Ved Statsraadsmødet næste Dag var et af Hovedspørgsmaalene netop, paa hvilken Maade der skulde tages Hensyn til Ridderskabet ved Fastsættelsen af Valgretten til Stænderforsamlingerne. Moltke var meget imod en Anerkendelse af Ridderskabet som Korporation. Se nærmere herom i Hans Jensen anf. Skr. I S. 203 ff, jfr. S. 185 og Johannes Brock: Den slesvigholstenske Rejsnings Forhistorie S. 57 f.

⁴⁾ P. Thomsen havde tidligere været Borgmester i Tønning.

den stændiske Forfatning meget sysselsatte Conferentsraad Höpp¹⁾ bifaldt i Almindelighed mine i Bogen yttrede Ansyn, og det Samme var Tilfældet med den gamle C.-raad Rothe²⁾. — Fra Selskabet hos Moltkes gik jeg paa Comedie, og saa Øhlenschlägers Syngestykke Billedet og Bysten, componeret af Bergsøe³⁾. Den næste Aften saae jeg med Thora og Antonie Gesandten og det nye fædrelandske Syngestykke Maifesten⁴⁾; desværre bleve der i denne Uge slet ingen større Stykker givne. — Malerie-Udstillingen⁵⁾ fornøiede os ogsaa meget, ligesom Frue-Kirkens herlige Indre med Thorvaldsens Christus og Apostler⁶⁾, som jeg med Thora saae om Søndagen. Hiins guddommelige Høihed og disses Udtryksfuldhed greb os dybt, og vi kunde ikke blive færdige med at betragte dem.

Efterat have besøgt Maler Jensens⁷⁾ var jeg i et behageligt Middags-selskab hos Rosenvinge, hvor jeg og lærte at kjende Gjengangerbrevenes og Nytaarsgavens endeligen opdagede Forfatter, Hertz⁸⁾

¹⁾ Höpp var 1831 blevet udnævnt til Overprokurør for Slesvig og Konferensraad, og ⁴⁾ 1831 var han sammen med Moltke, Stemann og Ørsted indtraadt i en Komité, der skulde forhandle om de nærmere Regler ved Provisialstændernes Indførelse. Komitéens Arbejde afsluttedes med en Indstilling til Kongen ³⁾ 1832. Jfr. Hans Jensen anf. Skr. I S. 190 ff.

²⁾ Baade Höpp og Rothe var Deputerede i det Slesvig-Holsten-Lauenborgske Kancelli.

³⁾ »Billedet og Busten« er et Syngestykke i 3 Akter med Musik af A. P. Bergreen. Det opførtes 1. Gang paa Det kgl. Teater ²⁾ 1832, 2. Gang ¹²⁾ 1834, ialt kun 4 Gange. C. P. har altsaa ikke faaet rigtig fat i Komponistens Navn. Det var ogsaa hans første Fremtræden for en større Offentlighed.

⁴⁾ ¹²⁾ 1832 opførtes paa det kgl. Teater »Gesandten« (Le diplomate), Lystspil i 2 Akter af Scribe og Germain Delavigne, oversat af G. Skram, der hørte til Teatrets Repertoire 1829—34, og for 1. Gang »Majgildet« (Kjøbenhavnsposten ⁷⁾ 1832 kalder det ligesom C. P. for »Maifesten«, dramatisk Idyl med Sange i 1 Akt af Skuespilleren Wilhelm Holst, der selv spillede Rollen som den unge Chr. IV (Stykket foregaar 1595).

⁵⁾ Utvivlsomt »Den aarlige Udstilling ved det kgl. Akademi for de skønne Kunster« paa Charlottenborg. Fra 1821 udstillede Professorer og Medlemmer hvert Foraar sammen med Eleverne. Udstillingen var i 1832 aaben 35 Dage.

⁶⁾ Vor Frue Kirke var blevet indviet 1829. Thorvaldsen havde i Løbet af 1820'erne fremstillet Kristusskikkelsen og Apostelfigurene i Gibs, og disse opstilledes da midlertidigt i Kirken. Først 1838 og flg. Aar afløstes de af Marmorfigurene.

⁷⁾ C. A. Jensen.

⁸⁾ Henrik Hertz havde 1830 anonymt udsendt »Gjengangerbreve eller poetiske Epistler fra Paradis«, hvor han i Baggesens Stil og Aand tog til Orde i den standende Strid mellem Oehlenschläger og Heiberg. Senere udsendte han »Fire poetiske Epistler« i »Anonym Nytaarsgave for 1832«. Begge havde vakt stor Op-

og saae min gode Ven Jacobsen, der imod Alles Forventning — da vi kun har anseet ham for en Rethistoriker — er Forfatter af Indledningen til den sidste¹⁾. Ogsaa Prof. Petersen og Larsen²⁾ ligesom en Præst Stokflet fra Norsk Lapland³⁾ vare der. Om Aftenen kom jeg igjen og tilbragte den meget behageligt gandske alene i den venlige Familiekreds. Der blev musiceret, vi saae Thieles Kobberværk over Thorvaldsens Arbejder⁴⁾, og min Ven forelæste i een Aande (tildeels ved Bordet) Lystspillet Amors Geniestreger, ogsaa af Hertz⁵⁾.

Da Moltke havde fundet det anbragt, ogsaa at overrække Prinds Christian mit Skrift, saa anvendte jeg Mandag Formiddag hertil. Han var meget venlig, havde allerede læst det, erkyndigede sig meget nøie om Forholdene, og synes virkeligen at interessere sig for Sagen⁶⁾. Om Aftenen var jeg i et Selskab hos Clausen. Thora, bunden ved vor lille Vilhelm, maatte formedelst den lange Vei ud til Heides afslaae mange venskabelige Indbydelser; kun een Aften vare vi sammen hos Møllers⁷⁾, der ogsaa boe paa Vesterbro, her blev jeg Dus med den vakkre Poul; og een Middag og Aften vare vi med hele Familien samlede hos Wimpfens. Antonies, Carolines og Claras⁸⁾ Spil og Sang af Jægerbruden hentryllede min

sig, og man havde forgæves søgt at udfinde, hvem Forfatteren var. Først i April 1832 brød Hertz sin Anonymitet. Da »Emma« 26. April opførtes 2. Gang paa det kgl. Teater, var der efter Titlen tilføjet: »af Candidatus juris Henrik Hertz«.

¹⁾ P. V. Jacobsen, Hertz's Ven, havde skrevet Indledningen, »Mødet i Dyrehaven«, i »Anonym Nytaarsgave for 1832«.

²⁾ Filologen F. C. Petersen, der var Redaktionssekretær ved »Maanedsskrift for Litteratur« 1829—38, og Juristen J. E. Larsen.

³⁾ Præsten og Sprogmanden N. J. C. V. Stockfleth var i Jan.—Juni 1832 paa Studieophold i København, hvor han samarbejdede med Rasmus Rask om det finske Sprog.

⁴⁾ Thieles Værk »Den danske Billedhugger Bertel Thorvaldsen og hans Værker« udkom i 4 Bd. 1831—50. Her er altsaa kun Tale om 1. Bd.

⁵⁾ Opført 1. Gang (anonymt) ²¹/₃ 1830.

⁶⁾ I Chr. VIII's Dagbøger hedder det under 16. April 1832 ganske kort: »Prof. Paulsen overleverede mig sin Bog om Slesvigs Statsforfatning og om det danske Sprogs Brug sammesteds«. (A. D. Jørgensen: Histor. Afh. IV S. 298. Smlgn. Prinsens Optegnelse 29. April. Sstds. S. 299).

⁷⁾ Poul Martin Møller, der fra 1830 var Professor i Filosofi i København, boede »Vesterbroe 56«. Smlgn. S. 155 Note 1.

⁸⁾ Antonie Bloch, Caroline Bloch-Hensler og Clara v. Wimpfen, D. af Major T. B. v. Wimpfen (d. 1813) og Nicoline Christiane Amalia v. Wimpfen, f. Bloch, der nu som Enke boede paa Frederiksberg.

Thora og mig tilbage til salig Tante Henslers Tid og opfyldte os med blid Vemod.

Til Slut omtales, at Vejret hele Tiden var godt til de mange Vandringer og Kørsler (»i Droschker«).

12. Maj fortsættes Dagbogen i Keirup med en Skildring af Familiens Besøg i Roskilde d. 17de April og følgende Dage. Det hedder heri bl. a.:

I Samlivet med min Familie flød Dagene behageligen hen, Forskjønelserne i Roeskildes deilige Omegn — Tuttestien, Kilderne, Klostermarken — bleve min Thora strax den følgende Dag viiste; jeg havde Læsning nok, ogsaa fra det nu 16000 Bind stærke Stiftsbibliothek¹⁾, og desuden havde jeg et bestemt Arbeide, nemlig Reenskrivningen af min før omtalte danske Afhandling²⁾, som jeg vilde indlevere til Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed. I Byen morede det mig ret at omgaaes den desværre sygelige Overlærer Hage³⁾, som jeg allerede i en Række af Aar havde kjendt.

For endnu i nogen Tid at opholde mig i Hovedstaden, kjørte jeg anden Paaskedag den 23de paa den s. k. Dagvogn⁴⁾ allene derind. Efter min Ankomst hos Heides gik jeg endnu samme Formiddag ud for at besøge de Frederiksbergske Cousiner⁵⁾, men forefandt desværre Caroline syg. Siden spadserede jeg i Haven, Pile-Alleen, var og en Stund i Kirken, hvor overalt saa mange kjære Minder fra fordums Dage omsvævede mig. Om Eftermiddagen gik jeg til Byen, besøgte blandt Andre Clausens, Rosenvinges (ham traf jeg hos Ørsted) og tilbragte Aftenen i min gamle Familie-kreds hos den endnu altid ungdommelige værdige Stiftsprovst. Der blev musiceret, jeg hørte den deilige Sang af en mig fra forrige Tider bekjendt Dame, Frøken Schwartz⁶⁾. Om Tirsdagen spiste jeg i et særdeles behageligt Selskab hos Ørsted, hvor jeg

1) Oprettet af Biskop Münter 1812 (ca. 11000 Bd.). Det var til 1859 anbragt i Riddersalen over Hellig tre Kongers Kapel.

2) Jfr. S. 185.

3) Johannes Hage havde siden de unge Aar lidt af en Nervesygdom. Han blev en af de første, som 1836 slog til Lyd i Pressen for den slesvigske Sprogsag.

4) Dagvognen mellem København og Roskilde kørte kun 1 Gang om Ugen, Mandag Kl. 10 fra Roskilde, i København Kl. 2, Tirsdag retur.

5) Caroline Bloch-Hensler og Lovise Christiane Augusta Bloch, Døtre af Professor Blochs ældre Broder, Herredsfoged C. F. E. Bloch, Glücksborg.

6) Formodentlig Hildegard Holbergiana v. Schwartz (f. 1807), Datter af Justitsraad, Herredsfoged i Lejre, Ludvig Holberg v. Schwartz, 1834 g. m. Krigskancellisekretær J. H. F. Stendrup.

af de nu ankomne erfarne Mænd fra Hertugdømmerne¹⁾ traf min kjære Falck og Conferentsraad Rist, foruden flere af mine Venner og Bekjendtere, navnlig Rosenvinge, den nye Etatsraad Hansen²⁾. Vi vare meget muntre; men Samtalen faldt naturligviis tilsidst og paa de nu trufne Alle sysselsættende Forberedelser til den stændiske Forfatnings Indførelse. Det var interessant at høre de Deputerede Ørsted og Lange, den gode Sags Talsmænd³⁾, der har en saa mægtig Modstander i den herskesyge ubøielige Cancellie-Præsident Stemann; han var allerede længe hos Retsembedsmænd og Geistlige forhadet, og er det nu almindeligen siden det af ham trufne Valg af »oplyste Mænd« for Forfatningens Indførelse i Kongeriget⁴⁾. De Danske haabe med Rette paa Slesvig-Holstenerne⁵⁾.

Fra Ørsted gik jeg først til Molbech, med hvem jeg paa denne Reise har havt Meget at forhandle paa Ratjens Vegne i Anledning af hans Oversættelse (ved hvilken jeg i Vinter har hjulpet ham) af M's Skrift om Bibliothekerne⁶⁾; siden opsøgte jeg min kjære til Byen komne Svigerfader hos Wimpfens og tilbragte Aftenen med ham hos Heides i Selskab af P. Møller. Tidligen den næste Morgen gik jeg med ham til Byen, for at lære den Haderslevske Amtmand Johannsen at kjende. Talen kom paa mit Skrift, og jeg haaber, at han ikke vil være imod mine Forslags Udførelse. Vi

¹⁾ ⁰/₈ 1832 var 29 Mænd fra Hertugdømmerne blevet udpeget til at være Regeringens Raadgivere i Stænderspørgsmaalet. ²⁰/₄ samledes disse »erfarne Mænd« til Forhandling paa Christiansborg. Møderne varede til ²⁵/_s. Se iøvrigt Hans Jensen anf. Skr. I S. 214 ff.

²⁾ Juristen Jens Olaus Hansen, fra 1831 Kommitteret i Rentekammeret. Den kgl. Udnævnelse til Etatsraad forelaa først ¹/₆ 1832.

³⁾ Udtrykket »den gode Sag« anvendes ogsaa af Tscherning i et Brev ²⁰/₁ 1832 (Tschernings »Efterladte Papirer« I S. 296). Om Mødsætningen mellem Ørsted og Stemann i Stænderspørgsmaalet se Hans Jensen anf. Skr. I passim. Om Stemanns Strenghed og Bedømmelsen af ham smlgn. sstds. S. 232 f. og 238.

⁴⁾ ²²/₈ havde Kongen efter Stemanns Forslag udnævnt 35 Mænd fra Kongeriget, der ligesom »de erfarne Mænd« fra Hertugdømmerne skulde forhandle med Regeringen om Stænderforfatningens Udformning. Disse »oplyste Mænd« var næsten alle foreslaaet af Stemann. Se Hans Jensen anf. Skr. I S. 221 f.

⁵⁾ Der herskede almindelig Tilfredshed med Valget af »de erfarne Mænd«, og man stillede derfor store Forventninger til dem som Talsmænd for liberale Tanker. Utilfredsheden med Valget af »de oplyste Mænd« gjorde, at Forventningerne til dem var smaa (Breve fra P. V. Jacobsen S. 177. Breve til P. Hjort. Ny Samling. S. 98. Hans Jensen anf. Skr. I S. 220 og 232).

⁶⁾ Molbechs Afhandling i »Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Kunst« II—III »Om offentlige Bibliotheker etc.« var udkommet som særskilt Bog 1829. Professor Ratjen i Kiel udsendte den paa Tysk i Leipzig 1832.

talte deels dansk, deels tydsk. Samme Dag opsøgte jeg og den slesvigske Kantsler Spies¹⁾, som jo er en vigtig Mand i hiin Henseende; han var desværre i Færd med at gaae ud, saa at jeg kun kunde faae at høre enkelte Ytringer, der, som jeg formodede, ikke vare ret gunstige for Sagen; han kaldte den betænkelig. For nu at afværge hans muelige Modstand i Fremtiden gik jeg strax til min Falck, som ogsaa er hans gode Ven, og hvem jeg mundtlig og skriftlig aldeles har vundet for Sagen²⁾, for at anmode ham om at gjøre et Forsøg paa ogsaa at vinde Spies. Han lovede det og var med mig fuldkommen overbevist om, at min Plan, gandske forskjellig fra Guldbergs tidligere³⁾, ikke kunde kaldes betænkelig. Glad ved hans Overensstemmelse gik jeg til mine kjære Clausens, hvor jeg i Selskab af Jensens skulde spise. Aftenen tilbragte jeg i Skuespilhuset ved at see det gode Skuespil: Den første Prøve af Shakespeares Stykke og den ikke mindre gode Ballet Faust efter Göthe⁴⁾.

Thorsdagen tidligt forføiede jeg mig ud til Statsminister Moltke, der nu var flyttet ud til Bakkegaard⁵⁾, for at tage Afsked. Han var igjen meget venlig, begyndte af sig selv at tale om mine Kaars Forbedring⁶⁾; dog søgte jeg snart at lede Samtalen paa mit Fødelands vigtigere Sag, for at vise ham, at jeg ikke havde egennyttige Hensigter. Han blev meget glad, da jeg forsikkrede ham om, at Falck var meget for Sagen. — Jeg kan tydeligen mærke, at man

¹⁾ J. O. F. Spies, Kansler ved Overretten paa Gottorp, en af de erfarne Mænd.

²⁾ I Randen er tilføjet: »Han formener at Overappellationsrettens Stiftelse vil være den passende Leilighed til at indføre den foreslaaede Forbedring i Slesvigs Retspleie«. — Ved Reskript af 11/1 1831 var Indførelsen af en fælles Overappellationsret for begge Hertugdømmer blevet bebudet.

³⁾ Frederik Høegh-Guldberg havde 1806 slaat til Lyd for, at Holstenerne skulde lære Dansk som Statssprog, og at Holstenerne burde »blive Danskere, for dog at være noget«. Samtiden opfattede det, som om Guldberg vilde udrydde Tysk helt, ogsaa i Holsten. (Sønderjyllands Hist. IV S. 55).

⁴⁾ Den nøjagtige Titel paa Skuespillet er »Shakespeare som Elsker« (eller »Prøven paa Richard den tredje«), en Komædie i 1 Akt af Alex. Duval, overs. af N. T. Bruun, der var paa det kgl. Teaters Repertoire 1816—46. »Faust«, som var af Bournonville (med Musik af Keck), opførtes 1. Gang netop 25. April 1832 (Overskou: Den danske Skueplads V S. 138 ff).

⁵⁾ Paa Bakkegaardens Jorder byggedes senere Ny Carlsberg Bryggeri. Om Moltkes Bopæl jfr. S. 186 Note 4.

⁶⁾ C. P. maatte længe blive staaende paa en Gage af 400 Rd. Cour. om Aaret, mens flere af hans Kolleger fik personlige Tillæg (H. N. Clausens Biografi S. 50). I Sommeren 1832 fik han af Kongen et Gratiale paa 500 Rd. (se S. 204).

fra Regjeringens Side frygter lidt for at gjøre Noget i Sagen, da man før har mødt Modstand, fordi man overskred de naturlige Grænser¹⁾. Han greb denne Yttring og paalagde mig, i Korthed at opsætte til hans eget Brug de Punkter, i Henseende til hvilke Falck var enig med mig, for at han kunde vide, hvor vidt han turde gaae. Da jeg forlod ham, bad han mig igjen til næste Dags Middag, og med en glad Tilfredsstillelse ved at have opnaaet en vis Indflydelse hos Statsministeren, og saaledes umiddelbarere at kunne gavne mit Fædreland gik jeg tilbage, og med min Svoger ud paa Holmen, hvor Lieutenant Michelsen havde den Godhed, at gaae med os ombord paa een af de tvende udrustede Fregatter, Havfruen, paa 44 Kanoner, hvoraf 18 paa Dækket, 26 under samme, alle 18-Pundinger, men hine kortere end disse²⁾. Det var meget interessant at see Befalingsmandens Kahyt; et ikke ubetydeligt Værelse var indrettet for den desværre ikke noget lovende Prinds Frederik Karl, der skal gjøre Togten med³⁾.

Om Aftenen var jeg i et meget stort og fornemt Selskab hos Schlegels⁴⁾, hvor jeg blev tvungen til at kjede mig ved et Spillebord, men hvor jeg dog foruden at see Bekjendtere, Flor, Falck, Rosenvinge, Deichmanns, gjorde interessante Bekjendtskaber, saasom G. Superintendent. Adler og Rentekammer-Director Schönheyder, hvilken sidste havde læst mit Skrift og syntes godt derom, medens den første vel roeste det jeg havde sagt om Folkedommeligheden, men i det Enkelte ikke var gandske enig med mig. Der var ikke Leilighed til en nøiere Forklaring, men rimeligviis mente han vel mine Planer for det dansktalende Slesvig med tysk Kirkesprog⁵⁾, i Henseende til hvilket lettest forskjellige Meninger kunne finde Sted, og ogsaa Falck kun stemmer for Underviisning i Dansk i alle Skoler. — Da Selskabet varede langt ud paa Natten, saa blev

¹⁾ Hermed sigtes utvivlsomt til Regeringens Forsøg paa ved Reskr. ^{16/12} 1810 at indføre Dansk som Kirke-, Skole- og Retssprog i alle de Amter i Sønderjylland, hvor dette Sprog endnu var Befolkningens Talesprog. (Sønderjyll. Hist. IV S. 57 ff.)

²⁾ Svogeren er Heide. Michelsen er rimeligviis den senere Marineminister Ove Wilhelm Michelsen. »Havfruen« var bygget 1822—25 og havde 46, ikke 44, Kanoner, 18 paa Dækket, 28 under.

³⁾ Den senere Frederik VII, hvis fulde Navn var Frederik Carl Christian. Der hentydes til Prinsens Privatliv.

⁴⁾ Juristen, Professor J. F. V. Schlegel, en af »de oplyste Mænd«.

⁵⁾ C. P. foreslog i de dansktalende Menigheder ogsaa at lade meddele Underviisning i dansk Sprog, »for at give det et Holdepunkt og lære Folk at kende deres Modersmaal i dets dannede Skikkelse«.

jeg i Byen, men havde nær ikke været i Stand til at vække Folkene i min Gjæstgivergaard (3 Hjorter), saa at Vægterne maatte komme mig til Hjælp. Fredag Formiddag aflagde jeg blandt andre endnu et længere Besøg, det sidste, hos mine kjære Rosenvinges, gik og gennem den herlige Rosenborger Have, hvor Hyacinth- og Tulipan-Floren frydede mig, og vandrede til Middag ud til Grev Moltkes. Foruden mig vare der kun EtatsR. Romundt, Borgemester for Neustadt, Ministerens vakkre Neveu Høiesterets-Assessor Kammerherr M. og M. fra Nytschau¹⁾. I den sidstes Opførsel mod mig kunde jeg ikke mærke nogen Forandring, skjøndt jeg dog i mit Skrift har modsagt Ridderskabets Fordringer. Paa Tilbageveien gik jeg ind til Møllers og blev hos dem Aftenen, Professor Lütken fra Sorøe kom ogsaa. (En anden Gang saae jeg der min gamle Bekjendt Major Fasting, nu Inspector over Nordre-Grønland). Den næste Formiddag besørgede jeg endnu endeel Ærinder og gjorde ogsaa Besøg, blandt andre hos Flor, for at tale om den os magtpaaliggende Sag, og at gennemgaae min danske Afhandling²⁾ med ham for Sprogets Skyld (hvormed han var fornøiet), og hos Falck for at omtale enkelte Punkter i Henseende til det danske Sprog i Slesvig og derved at kunne opfylde det mig af Moltke overdragne Hverv. Meget tilfredsstillet heryed, som overhovedet ved mit Ophold i Kjøbenhavn — hvor dog Tiden neppe vilde tilstrække — reiste jeg om Eftermiddagen (d. 28de) tilbage til Roeskilde, hvor jeg med Glæde blev modtagen af min Thora og Alle, og strax løb ind til de søde sovende Børn. Jeg havde den Fornøielse paa Dagvognen at træffe sammen med Professor Bang³⁾.

Den følgende Dag var der i Anledning af en hos Grethe boende Reedtz's Confirmation stort Selskab. I hans Broder, Diplomaten⁴⁾, fandt jeg en sit Fag voxen, underholdende Mand; jeg havde i forrige Tider kjendt lidt til ham. I den sidste Uge af vort Ophold

¹⁾ Ministerens Nevø er Højesteretsassessor Henrik Moltke (-Hvitfeldt) til Mullerup, Søn af Otto Moltkes ældre Broder Gebhard M.-H. »M. fra Nytschau« er den senere Minister Carl Moltke, som 1826 havde overtaget sin Faders Gods Nütschau ved Oldesloe. Han var Jurist og fra 1831 Medlem af Overretten i Glückstadt. 1832 var han en af »de erfarne Mænd«.

²⁾ Jfr. S. 185 og 190.

³⁾ P. G. Bang.

⁴⁾ Cand. jur. Holger Christian Reedtz, der var Sekretær i Departementet for udenrigske Sager. Konfirmanden er hans 16 Aar yngre Broder Jens Carl Sophus Albert Reedtz. Grethe Thrige havde forskellige Disciple i Pension.

skulde vi ret have nydt Naturen; men det stormende Væir tillod det næsten ikke, og det kolde Foraar efter den milde Vinter har sat vor Taalmodighed paa Prøve; med Væxterne gik det meget langsomt, kun Buskene vare grønne. Dog Haven og den himmelske Udsigt havde vi altid for os, og den sidste April saae vi fra Vinduerne en Deel af Bogenæs Skov grøn. Efter en mild Regn spadserede jeg den 3die Mai ud til Boserup Skov, fandt der og mange Bøgetræer grønne, og bragte Skovblomster og grønne Grene til Alles Glæde med tilbage. Vi tænkte stærkt paa en Skovtour, men den i April udeblevne Regn faldt nu desto hyppigere, og forhindrede Udførelsen af dette min Thoras inderlige Ønske. Saaledes gaaer det jo saa tidt paa Jorden; men vi vare dog meget taknemmelige mod Gud, at det i det Hele gik os saa godt paa vor Reise, især med Hensyn til det Vigtigste, Børnene. Imidlertid udarbejdede jeg min Opsats til Moltke, som min Svigerfader ogsaa læste, og sendte ham den. En Aften morede os Grethe, hendes og andre Børn tilligemed den gode Lotte Jessen ved Opførelsen af et tydsk Skuespil, die Milchschwestern¹⁾. Søndagen den 6te kom endnu til min store Glæde Falck og Rosenvinge²⁾ (om Eftermiddagen ogsaa Henningsen³⁾). Min Svigerfader og jeg besaae strax med dem Roeskildes store Mærkværdighed, ogsaa vore Venner vare gandske henrykte over den herlige Kirke, som ved Gudstjernen, der endnu ikke var endt, blev os end mere høitidelig.

Den 7de Kl. 11 forlode vi da vemodige vort Roeskilde, men ledsagede til Sorø af de Fleste af vore Kjære, min Svigerfader, Søstrene Grethe og Antonie, den vakkre Hedvig Andresen⁴⁾ og Søren. Lykkeligen naaede vi vort Nattekvarteer, og efterat Børnene vare

¹⁾ Muligvis »Die Milchschwestern, Schauspiel für Kinder« af W. Vogel, trykt i Leipzig 1777. En anden Mulighed er Skuespillet »Die kleinen Milchschwestern von Petersdorf«, Folkeæventyr i 3 Akter af Joseph Alvis Gleich, udkommet anonymt i Wien 1806.

²⁾ I et Brev til Kolderup-Rosenvinge ^{11/6} 1832 (N. kgl. S. 3101 4to) paaskønner C. P. hans Besøg i Roskilde og beklager, at de ikke har faaet drøftet Jura nok sammen. I Randen tilføjer han: »Jeg har god Grund til at tro at Sagen med det danske Sprog i Slesvig ikke ligger stille«.

³⁾ C. P.'s Fætter, Godsejer P. P. Henningsen til Schönhagen, en af »de erfarne Mænd«. I et Brev til Moderen ^{29/8} 1832 skriver C. P.: »Die Wahl auf ihn ist weniger passend als auf Oncle Berg unter den dänischen Gutsbesitzern«.

⁴⁾ Niece af Rektor Blochs anden Hustru (f. Holmer) og Datter af Pastor Christoffer Andresen i Kjeldby paa Møn og Hustru Christiane, f. Holmer. Hun blev 1833 gift med Apoteker Baagøe.

bragte til Sengs, forenede vi os Alle hos Bredsdorffs¹⁾. I Ringsted havde vi til den videbegjerlige Sørens store Glæde beseet Kirken. Formiddagen den 8de anvendte vi til at see os om i det venlige Sorø med sin prægtige Akademie-Bygning og sine deilige, med det unge Grønne smykkede Bøgeskove omkring de speilklare Søer; jeg besøgte ogsaa Director Estrup og Prof. Lütken. Ogsaa den gamle Bekjendt Høyberg saae jeg. Efterat vi havde spiiet hos Bredsdorffs, maatte vi da skilles ad; kun Antonie fulgte os paa Reisen til Fyen; om Aftenen naaede vi til Korsør. Det endnu om Formiddagen saa deilige milde Væir var blevet til et koldt Bygevæir, og Nordvest-Stormen tiltog om Natten i saa frygtelig en Grad, at det ved Beltet liggende Gjæstgiverhuus rystede, Tagstene fløi ned; vi stode en Tidlang op. Beltet bruste saa frygteligt — hvad der saaledes i Mands Minde i Mai ikke har fundet Sted — at Dampskibet²⁾ (der er for lille) ikke turde vove sig ud om Formiddagen, og om Eftermiddagen gjorde med os et forgjæves Forsøg paa at holde Søen. Min stakkels Vilhelm, hos hvem jeg ved den uhyre Søgang allene kunde holde ud at sidde, blev saaledes til ingen Nytte søsyg, efterat hans blide Søvn længe havde beskyttet ham, og maatte bæres i den frygtelige Storm op og ned den lange Vei. Mismodige kom vi tilbage til vort dyre Gjæstgiversted, og vaagnede ligesaa næste Morgen, da Stormen vedvarede. Kjedende mig besøgte jeg henimod Middag Amtsforvalteren Kammerjunker Rambusch, der viste mig sin deilige Have, hvor dog mange Blade og Blomster ved den bidende kolde Storm vare blevne sorte. Om Eftermiddagen afhentede jeg mine Damer til en Spadseregang ved den smukke Havn med Fæstningen³⁾ (hvor vi talte 4 Mortere og over 30 store Kanoner, foruden nogle smaa); da begyndte Stormen paa eengang at sagtnes lidt, vi bleve opfordrede til at besee Postjagten, Ørnen, der nu skulde gaae over, og da Vinden og var bleven god, saa syntes vi at kunne vove det med Smaabørnene. De sov snart ind, da vi Kl. 6 stak i Søen, og efter en rask Seilads satte vi Kl. 10^{1/2} til vor store Glæde, og taknemmelige mod Gud, vor Fod paa Nyborgs Bro. Det var deilig Maaneskin, Sophie gik med Moderen og glad ved at være sluppen fra det »store Skib«. Efterat vi havde sovet godt i det

¹⁾ Videnskabsmanden, Lektor ved Sorø Akademi J. H. Bredsdorff, C. P.'s Ungdomsven.

²⁾ Den første Damper mellem Korsør og Nyborg var blevet sat i Fart 1828.

³⁾ Korsør Søbatteri, omgivet af Volde og Grave.

ypperlige Gjæstgiversted (Schalburg)¹⁾ tilbragte vi nogle Timer hos de gjæstfrie Nyholms²⁾ og kjørte saa hertil³⁾, hvor vore Kjære slet ikke mere ventede os den Dag (d. 11te). Med megen Glæde gjen-saae vi vor kjære Moder saa rask. De første Dage var Væiret endnu ikke behageligt, men Tiden i Huset gik hurtigt ved de mange Samtaler, vi efter saa lang Adskillelse havde at føre, og i den nydelige Skov, hvis lysegrønne Indre ei havde liidt Noget af den kolde Storm, var der dog Læ. Med Fritz gik jeg omkring paa Markerne og glædede mig over de rigtignok kostbare Forbedringer. I Søndags kom Fru Berg fra Skovsbo med Døtre og Kammerjunker Halling⁴⁾ herover, der blev ogsaa musiceret. Efter en stærk Regn den 15de blev det den 16de en klar Dag med mildere Luft. Tidligt om Morgenen lystvandrede jeg i Have og Skov, lyttede paa Nattergalen og var saa inderlig glad; jeg sang min Schnepfenthaler Morgensang: Schön ist es auf Gottes Welt o. s. v.⁵⁾, og Fuglene qvidrede med.

Om Formiddagen aflagde de Besøg paa Skovsbo, henimod Aften var han en Ridetur med Broderen. Den 17. foretoges en lang Køretur til Munkebo Banke, hvis Udsigt han beskriver.

Igaar den 18de vare vi i et Middagsselskab paa Skovsbo med Rector Bjørn og en tyk Præst Bloch⁶⁾. (Thora var bleven hjemme hos Børnene). Idag er den sidste Dag af vort Ophold her; det er Skade, at vi i Korsøer have tabt 2 Dage; jeg havde saa gjerne talt endnu mere med min gode pligttroe Moder; ogsaa Fritz og Mine ere begge to saa glade ved os.

¹⁾ Hotel Postgaarden, der fra 1811 ejedes af Johan Heinrich Schalburg (Personalh. T. 1887 S. 58).

²⁾ Pastor Nyholm.

³⁾ Broderens Gaard Kejrup ved Kerteminde, hvor Moderen da opholdt sig.

⁴⁾ Fru Hanne Berg, f. v. Westen, Enke efter Justitsraad Jens Magnus Berg, havde to Døtre: Christiane (f. 1810), senere g. m. Overlærer Sick, og Erica (f. 1817), senere g. m. Politidirektor Crone. Halling var Fru Bergs Nevø, Søn af Ritmester H. G. Halling, der var g. m. Fru Bergs Søster.

⁵⁾ Denne Sang er ikke fundet i Salzmanns Skoleandagter eller i andre Bøger vedrørende Schnepfenthal.

⁶⁾ Bjørn var Rektor i Nyborg, Bloch var Stedets Sognepræst. Det hedder iøvrigt om ham, at han udmærkede sig ved en saadan Simpelhed i Levemaade og i Vaner, som Man sjældnere træffer paa blandt Øernes Præster (Wibergs Præstehistorie II S. 666).

Flensborg den 23de Mai 1832.

Paa vor Reise ere vi lykkeligen og vel ankomne idag hertil. Vi forlode nemlig vore Kjære paa Keirup Søndag den 20de og kjørte med Antonie [til Odense]. Vi besøgte der Postmesterinde Petersen og Generalinde Heide, og jeg ogsaa kort alle tre Kirker; i St. Hans-Kirken saae jeg med Opbyggelse min Bekjendt Pastor Westengaard forrette Nadverens Altertjeneste. I Odense skiltes vi ogsaa fra vor Antonie, idet vi henimod 4 reiste videre til Middelfart, som vi naaede efter 6 Timers Kjørsel. Denne Vei, som var gandske ny for mig, gaaer for det Meste gjennem et deiligt skovrigt Land; især udmærker sig den bakkede høie Egn ved Vissenbjerg og Gribsvad Kro, hvor man allerede øiner Havet. Tilsidst viser sig baade Kattegattet og det lille Belt med de tilstødende nørre- og sønderjydske Kyster. I denne som i alle Fyenske Egne viser sig Bondestanden stræbsommere og med mere Smag end den sjællandske; Husene ere bedre og alle, endogsaa i skovløse Egne, omplantede med Træer, som oftest Kirsebærtræer, der stode i den deiligste Blomstring; ogsaa levende Gjerder ere meget almindelige. Da Væiret og Vinden vare gode, saa besluttede vi endnu samme Aften at gaae over Beltet til Snoghøi, hvilket blev iværksat i en $\frac{1}{2}$ Time. Vi fandt, at det sig nydeligt snoende Belt med Hinds-gavls høie skovbegroede Kyst havde nogen Liighed med Rhinen ved Schaffhausen. Nattergalen slog os imøde fra den jydsk Kyst, og Middelfart tager sig meget godt ud derfra.

Den 21de forlode vi Kl. 7 vort Gjæstgiversted Snoghøi.

Han beskriver dernæst den smukke Køretur til Kolding. Her beser de Slotsruinerne og i Christiansfeld Søsterhuset og Kirkesalen. »Her prædikes hver Søndag baade paa tydsk og paa dansk«.

Efter vor Ankomst i Haderslev gik jeg først til Kjærs, hvor jeg venligen blev modtagen ogsaa af min Bedstemoders gamle Veninde Fru Brekling, og derfra til Gotfriedsens¹⁾. Han førte mig ind til sin Kone, og den kjære Sophie gjenkjendte mig strax med et fortroligt »Paulsen«. Efter næsten 11 Aars Adskillelse saaes vi da igjen, som jeg saa tidt havde ønsket, jeg nu ogsaa lykkeligen gift. Hun spurgte efter Thora og bad, om jeg ikke endnu i Aften vilde føre hende til sig. Jeg hentede hende, og søsterligen blev hun modtagen. Gotfriedsen spadserede med mig i Haven og med

¹⁾ Kjær er den senere Herredsfoged Otto Kier, der da var Advokat i Haderslev. Gotfriedsen er Haderslevs førende Advokat P. Gotfriedsen, der var gift med Sophie Hjort, C. P.'s Ungdomskærlighed.

inderlig Glæde saae jeg ogsaa Thora og Sophie gaae Arm i Arm. Som Søstre, sagde jeg til dem, det kan jeg lide! Om Aftenen spille hun lidt for os, og ogsaa jeg maatte det paa hendes Opfordring; i en egen Stemning sang jeg Körners Wiegenlied¹⁾. Den næste Morgen kom C. Wimpfen²⁾ og Kjær til os; denne sidste viiste mig det nye Havneanlæg, for hvilket han havde været saa virksom³⁾. Siden besøgte jeg med Thora og Børnene Kjærs og Gotfriedsens.

Her følger nogle Linier om Besøgene hos Kjærs og Gotfriedsens.

Med Sophie blev der ogsaa vexlet mangt et Ord, hun mindedes gjerne vor korte Bekjendtskabstid. Vort Forhold nu, som om vi i lang Tid havde staaet i venskabelig Berøring, viiste, at vi dengang havde forstaaet hinanden. Jeg kunde ikke sige hende, hvilken Følelse hun da havde opvakt i mig, men hun aner det bestemt. Et varmt Haandtryk gav hun mig ved Afskeden, og rørt gik jeg bort; men ikke som for 12 Aar siden. Nei, lykkelig ved min elskede Thoras Side reiste jeg, glædende mig over den opnaaede rene Venskabsforbindelse med en ædel qvindelig Sjæl, der, som jeg haaber og troer, ikke er allene for dette Liv.

Opholdet i Haderslev har ogsaa i den Henseende været mig interessant, at man indsaae mine Grundes Vægt for det danske som offentligt Sprog; man var kun bange for danske Indretninger⁴⁾, hvorover jeg beroligede dem. Min Ven Kjær gik især ind i Sagen, og jeg haaber paa hans kraftige Medvirkning i Fremtiden. Der vilde allerede være vundet meget, hvis det danske Sprog i de andre

¹⁾ »Schlummre sanft! — Noch an dem Mutterherzen
Fühlst Du nicht des Lebens Qual und Lust;
Deine Träume kennen keine Schmerzen,
Deine Welt ist Deiner Mutter Brust.«

²⁾ Den senere Herredsfoged Carl v. Wimpfen, der 1826—35 var Amtssekretær i Haderslev.

³⁾ Ved 19. Aarh.'s Begyndelse havde Haderslev ingen egentlig Havn. Paa privat Initiativ blev der 1829—31 bygget en »Skibsbro«, og en Rende paa 6 Fods Dybde blev gravet ud til den »gamle Skibsbro« (ca. 1 km fra Byen). Kier var gennem mange Aar en af de mest energiske for at forbedre Forholdene (O. Kier: Der Hafensbau der Stadt Hadersleben. 1854).

⁴⁾ Formodentlig tænkes paa de Forsøg paa en ensartet Lov og Retspleje for hele Riget, en ensartet Beskatning m. m., som Regeringen havde gjort i de første Aar af 19. Aarh. (Sønderjyll. Hist. IV S. 55).

Amtet saa meget brugtes til Ude-Retsforhandlinger som i Haderslev Amt¹⁾).

Kiel den 31te Mai.

Den 26de ere vi lykkeligen og vel komne tilbage til vort gamle Hjem, og takke oprigtigen Gud, at han har ladet os fuldføre denne lange nydelsesrige Reise uden Uheld.

Her følger en kort Beskrivelse af Hjemreisen. D. 24. (skal være d. 23.) kørte de fra Haderslev til Flensborg, hvor de tog ind hos Sybrandts i Jørgensby. »Thora og jeg glædede os ret over min Fødebyes sjeldene bakkede Egn; tæt udenfor vort Sovekammers Vinduer reiste sig de steile Banker og igjennem den derpaa liggende Have vare vi strax paa Høiderne af Jørgensgaard, med den deilige Udsigt over hele Byen og Havnen«. Lørdag kørte de »i een Tour« til Kiel.

Den 22de Julius (Søndag).

Denne Optegnelse handler udelukkende om den lille Vilhelms Sygdom. En voldsom Kighoste, der tillige har fremskyndet 4 Tænders Udbrud, har foraarsaget indvortes Kramper. Han har flere Gange været Døden nær. Hegewisch har været tilkaldt to Gange. En vis Bedring er nu indtraadt.

Den 6te August.

Gud har dog forlangt det tungeste Offer af os! Vor lille Vilhelm, vor Glæde, vort Haab er ikke meer! »Livets og Dødens Herre — saaledes har jeg bekjendtgjort vort Tab — bortkaldte den 3die August den os, for lidet over eet Aar siden givne Engel, vor lille Vilhelm. Han, som tog, vil ogsaa trøste os dybtsørgende Forældre!« Ja, det vil han, det føle vi allerede. Sorgen kristeligen baaren gjør blidere, bringer os Himlen nærmere, hvor vi nu have en lille Afsending, der eengang glad vil modtage os, og igjen glæde os ved sit fromme Sind, ligesom han her har gjort. Det er vor faste Tro, og at Gud har paalagt os denne Prøvelse til vort eget Bedste. Ak han havde bestemt et for fromt himmelsk Sind for denne Jord, han var jo et mageløst Barn. Men desto tungere er det nu for os at maatte savne ham. Dog vi vare jo lykkeligere end Mennesker pleie at være, og Smerten maatte efter den Maade, paa hvilken Gud opdrager sine Børn, ogsaa træde ind i vort Liv. Dette have vi ofte anet, og min Thora især med Hensyn til Vilhelm. Allerede i Førstningen af Marts havde vi en Angst for

¹⁾ »Først 1833, 3 Aar før Sprogstridens Begyndelse, forstummede Dansk paa det sidste Herredsting i Haderslev Amt, men i Rettergangssager maatte der endnu daglig gøres Folkemaal store Indrømmelser« (P. Lauridsen: »Da Sønderjylland vaagnede« I S. 20 f).

ham, da han nemlig med den første Tands Udbrud fik Strubehoste, som Hegewisch dog hurtigen hævede. Men siden den Tid blev han lidt spinkel, og Thora ere faldne adskillige Tegn ind, som vel bevise en vis Svækkelse allerede dengang, skjøndt han jo ikke var syg. Ak, det skulde komme saaledes!

I de følgende Linier beskrives Vilhelms Tilstand i de sidste 3 Uger og hans Død under et Krampe- og Hosteanfald »i Thorsdags« (2. Aug.).

Min Ville, min Søn! Oh det var dog haardt, at have mistet dig! Dog Gud vil give Kraft, og jeg takker ham, at han ikke unddrager Thora den, for hvem Savnet jo er endnu mere umiddelbart. Vi maae tænke paa alt det Gode, vi endnu have, især paa vor muntre Sophie, der tidt endnu omtaler sin Ville, og derved i samme Øieblik vækker, men og lindrer vor Smerte. Hun det lykkelige Barn føler endnu ingen, men seer og føler paa Vilhelms kjønne (i Døden Thora lignende) Liig, som om han sov. Ak takket være Gud for den os gjennem Christus meddeelte Overbeviisning, at han jo igjen vaagner, at han venligen eengang ved Gravens Bred vil vinke os.

Min Thora var stærk nok til med mig at udvælge i Løverdags en Plads paa Kirkegaarden for vor lille Engel. Tidt besøge vi ham endnu, og vor Kjærlighed knyttes fastere ved vor fælleds Smerte.

Onsdagen den 8de August.

I Morges Kl. $\frac{1}{2}$ 6 have vi, min Thora og jeg gandske allene, bragt vor lille Vilhelm til hans sidste Hvilested, og lagt ham ned i en Blomstergav. Min herlige Thora har med mandig Fatning udført sin sjeldne Beslutning, og den var os nu begge to saa kjær. Efter mange, i denne Sommer saa hyppige, ubehagelige Dage var det en stille, skjøn Morgen, og fra Graven vendte sig vort taarefulde Blik op mod den klare Himmel, hvor vor Engel nu lever forklaret. Hjemkomne ilede vi til Sophie og takkede Gud for det, vi endnu have. Siden styrkede vi os ved at læse Mynsters herlige Prædiken: Erindring om vore afdøde Venner¹⁾. Ødere forekommer det os vel idag, da vi ikke engang har det elskede Legeme meer, men Smerten er dog blidere, vi ere allerede lidt fortrolige med vort Savn, og den værste Tid altsaa overstaet. Vi have bedet Gud om Kraft til vore tilbageblevne Pligters Opfyldelse. Imorgen vil jeg begynde mine Forelæsninger igjen. Den os fra

¹⁾ I. P. Mynster: »Prædikener paa alle Søn- og Hellig-Dage i Aaret«. I Bd. (1823) S. 417—32 (Prædiken paa 2. Paaskedag).

saa mange Sider viiste Deeltagelse, især fra Bentzens, Flors, Nitsches, Kösters, Falcks, har og virket velgjørende paa os.

Søndagen den 9de December.

Tre Maaneder ere forløbne siden vort store Tab! Gjentagne religiøse Betragtninger og Vanen har lidt efter lidt lært os, bedre at bære det os Tilskikkede.

I de følgende Linier omtales, at et Haab om Erstatning for Tabet af Vilhelm er glippet som Følge af et Fald, som Thora har gjort.

Vi søge ret at paaskjønne det meget Gode, vi endnu have; her-til hører først og fremmest vor Sophie, et herligt Barn, som paa en glædelig Maade udvikler sig, og ved sin sjeldnere Heftighed og større Lydighed allerede viser Opdragelsens Frugter. Ogsaa i min Virkekreds finder jeg Trøst. Alle mine Forelæsninger ere komne i Stand, Encyclopædie med 4 Tilhørere (der ere kuns faa Jurister komne); danske Ret med 7 og slesvig-holst. Rettergangs-væsen endog med 20 Tilhørere, saa at jeg for første Gang ikke har Plads i mit lille Vinter-Auditorium, men maa læse hos Berger.

Adspredelse have vi ogsaa faaet derved, at vor Huusvært har opsagt os, og vi derfor have meget at tænke paa vor nye Leilig-heds Indretning. Da vi i den nye danske Gade¹⁾ have fundet et nydeligt Huus, saa er det os kjært at skulle forlade dette, hvor nu saa meget Sørgeligt er hændet os, og hvis Fugtighed maaskee er skadelig for Børn. En Have faaer jeg ogsaa der, og jeg har i Mikkeldagsferierne ret havt travlt med at anlægge den og flytte mine Planter, ligesom ogsaa at beplante Vilhelms Grav.

¹⁾ »Neue Dänische Strasse«, anlagt 1831 i Forlængelse af »Dänische Strasse«, mellem Klein-Kiel og Slottet. Det kan næppe opklares, hvor C. P. hidtil havde boet.

1833.

Den 1ste Januar 1833.

I dette Øieblik slaaer Klokken 12. Aaret 1832, der i sin første Halvdeel saae mig saa lykkelig, men siden bragte mig den sværeste Kummer, er gaaet. Med Alvor og Vemodighed have min Thora og jeg seet tilbage derpaa, dog tillige med Taknemmelighed mod Gud, som rigtignok har frataget os Menneskets største Lykke, men ogsaa givet os Kraft til med Hengivenhed at bære Det, han har paalagt os, og med Tillid at følge hans Veie, ad hvilke vi dog føres til vor evige Lykke. Vi føle jo allerede, at Lidelserne have modnet os mere for Himmelen. Dette var ogsaa Indholdet af en herlig opbyggende Prædiken som Lüdemann holdt igaar. Med det faste Forsæt, ogsaa i dette Aar at stræbe efter Fuldkommenhedens Maal, tiltræder jeg det, men tør dog ønske, at min himmelske Fader i dette ikke maatte finde nye Lidelser fornødne for mig. Maatte jeg i det Mindste beholde mine tvende dyrebareste Skatte, min Thora og Sophie! Den sidste gjør os begge i sin Udvikling ved sin Lystighed og Ømhed saa lykkelige. Hun skabte os ogsaa en glad Juleaften. Behageligt for os var det og, at F. Wimpfen har tilbragt Juledagene her.

Søndagen den 3die Februar.

Aarets første Maaned er gaaet. Den har bragt mig min Fødselsdag, en skjøn Familiefest for mig ved min Thoras Ømhed, der beredede mig een Overraskelse efter den anden.

Her følger nogle Linier om Gaverne.

Da jeg saa igjen kom ind i min Stue, hang der over min Pult under Glas og Ramme den i Efteraar af Thora gjorte Tegning¹⁾, forestillende et bedende Barn, som strax forekom os som et Billede

¹⁾ Denne Tegning tilhører nu Frk. Emma Diderichsen, Roskilde adelige Jomfrukloster.

paa vor Vilhelm i Himlen, og da jeg endelig vilde klæde mig paa, fandt jeg under mit Tøi en deilig Silkevest. Om Aftenen samlede der en Vennekreds omkring mig: Flors, Bentzens, Nitschs, Kösters og Ratjen, vi vare ret muntre. Den følgende Dag kom Ven Heiberg¹⁾ (der ikke kunde tilbageslaae Angrebet paa hans ufor-svarlige Uvidenhed i det Danske) og blev Omslagsdagene her. Idet jeg foruden nogle egne Pengeforretninger — jeg havde i Sommer faaet et Gratial af 500 rbd. af Kongen, som jeg dengang bestemte at udsætte for min Søn! — ogsaa havde nogen for Moder og de Brodersenske Medarvinger²⁾, saa har jeg paa en uvant Maade havt travlt i forrige Maaned, og har først nyligen kunnet vende gandske tilbage til mine sædvanlige Sysler, der saa langt bedre tiltale mig. Efter meget Hovedbrud er jeg igaar bleven færdig med Fremstil-lingen af den Lybske Arveret for min Lærebog³⁾.

Men ogsaa en Angest har den første Maaned bragt os, da Sophie igaar 14 Dage, da vi netop begge vare ude, fik et Anfald af Strube-hoste, som dog Gud skee Lov hurtigen blev bemærket og hævet. Nu er vor Engel gandske rask igjen, saa at vi have kunnet lade hende vaccinere, da Børnekopperne ere paa mange Steder i Landet.

Oh, min Gud, ophold os vor Sophie! Min Broder har for kort siden faaet den tredje Søn⁴⁾.

Paaske-Søndag den 7de April.

Jeg høitidligholder denne Fest allerede i vor nye Bolig, hvor vi ere flyttede ind i de sidste Dage af Marts, benyttende os af det gode Væir dengang. Vi ere overordentligt fornøiede over denne Forandring, Alt er saa peent og hyggeligt, Arven har sat mig i Stand til at glæde min Thora med adskillige nye Møbler, som alle passe saa godt til disse Værelser. Fra min Stue heroppe nyder jeg den meest himmelske Udsigt over Haven og den lille Kiel til Brunswick, den behageligste, Sindet meest forfriskende Opmuntring ved mine Arbeider. I den lille Gaard under mine Vinduer kan jeg see Sophie lege. Kort, Alt maa bidrage til at vise os Livet igjen fra den lysere Side, og vi ere inderligen taknemmelige mod Gud, hvis Fadergodhed er uden Ophør.

¹⁾ Heiberg var blevet grebet af Lornsens Bevægelse og havde 1831 udgivet et lille Skrift: »Das Recht der Theilnahme an dem Verfassungswerke in Schleswig-Holstein«. Om hans Modvilje mod det danske Sprog smlgn. S. 249.

²⁾ Jfr. S. 176 Note 1.

³⁾ Jfr. S. 163 Note 1.

⁴⁾ Sophus Vilhelm Rudolph Paulsen, f. ²⁰/₁ 1833.

I de følgende Linier omtaler han Vemoden ved Tanken paa Wilhelm. Thora ønsker, at de ikke havde foretaget Rejsen med ham for et Aar siden. Langfredag har han talt længe med hende og trøstet hende.

Vi have havt ret mange Besøg i vor nye Bolig; ogsaa igaar vare vore Nærmeste hos os. For nogle Dage siden besøgte mig min Ungdoms-Lærer Bendixen fra Flensborg¹⁾. Over mit Arbeids-pult hænger nu en Prospect af min saa deiligt beliggende Fødeby.

Søndagen den 12te Mai.

Efterat i Paasketiden at have faaet en gjentagen Indbydelse fra min Ven Ohrt til at besøge ham, men som jeg dengang ikke kunde følge, da jeg endnu havde adskillige Arbeider at lade gjøre baade i Huus og Have, har jeg endnu, tilskyndet af min kjærlige Thora, i de sidste Dage af mine Ferier foretaget en liden Reise til Altona. Jeg gjorde den i den nye beqvemme Diligence paa den næsten færdige Chaussée²⁾, kjørte den 25de April om Eftermiddagen Kl. 4 Slæt herfra, i Selskab af en bereist Hr. Hirschfeld³⁾, og kom til Altona, efter godt at have sovet i Vognen, næste Morgen henimod 5, hvor jeg overraskede min Ven Kl. 7, der nu allerede havde opgivet Haabet om mit Komme. Ogsaa hans nuværende Kone Agnes⁴⁾ modtog mig venligen, og har gjort et behageligt Indtryk paa mig, skjøndt hun jo ikke naaer den afdøde uforlignelige Cornelia. Om Formiddagen besøgte jeg Göltigs og Stoppel, hvilken sidste, min fordums akademiske Ven, nu en dygtig Advocat, meer og meer kun bliver for mig en underholdende Bekjendt. Om Aftenen fulgte min Ven mig til Hamborg, paa Comedie, vi saae Mozarts Titus⁵⁾ fortræffeligen givet. Den næste Formiddag, medens min Ven var i Skolen⁶⁾, gik jeg allene til Hamborg; jeg spadserede over den forrige, saa deiligen anlagte og beplantede

¹⁾ Jacob Bendixen, fra 1806 Schreibmeister (Førstelærer) ved St. Nicolai Skole i Flensborg. Her maa C. P. altsaa have gaaet i Skole, inden han kom til Schnepfen-thal 1809.

²⁾ Under Fr. VI's Rejse i Sommeren 1833 (jfr. S. 208 Note 1) var Vejen færdig, og Kongen indviede en af de anlagte Broer, da han kørte fra Altona til Kiel $\frac{1}{7}$.

³⁾ Maaske Wilhelm Hirschfeld (f. i Altona 1795), Ejer af Godset Gross-Nordsee i Holsten fra 1819.

⁴⁾ Ohrt havde 1832 giftet sig igen med en Veninde af sin afdøde Hustru, Agnes Rambach fra Hamborg (Brev til Moderen $\frac{20}{8}$ 1832).

⁵⁾ Denne Opera hørte i Aarene 1827—37 til Repertoiret paa Hamborgs Stadt-theater, som 1827 havde faaet en ny Bygning.

⁶⁾ Ohrt var Lærer ved Christianeum i Altona.

Vold gennem den nye Gade Esplanade, over Jungfernstieg til Hüpedens¹⁾, hvor jeg blev venligen modtagen; jeg fandt her nu ogsaa Børn, og kunde godt lide, at Moderen taledes Dansk med dem. Siden fulgte Herr Hüpeden mig til min Bekjendt fra Schnepfenthal Nottebohm²⁾ og gjorde derfra med mig en Spadseregang forbi Deichthor og Steinthor. Ved Esplanaden skiltes vi igjen ad, efter en gjensidigen Deeltagelse vækkende Samtale om Guds Førelser; jeg søgte Dr. Lappenberg³⁾ op, og glæder mig at have gjort dette behagelige og lærerige Bekjendtskab. Jeg kunde ei modtage hans Indbydelse, da jeg vilde træffe sammen med Ohrt, hvem jeg ogsaa mødte med Prof. Frandsen⁴⁾, for at see Maleri-Udstillingen⁵⁾. Med megen Nydelse vandrede vi et Par Timer omkring i Salene, et af de bedste Malerier var det af den afdøde danske Bendtz malede Kunstner-Selskab⁶⁾; desuden vare der og gode Landskaber. Paa Tilbageveien til Altona saae vi endnu paa Hamburgerberg⁷⁾ en Hjord Rensdyr, det morede mig og at tale Dansk med Laplænderinderne. Om Aftenen var jeg i Selskab hos Göttigs. Den næste Dag, min Vens Kones Fødselsdag, besøgte jeg med ham paa Veien til en Gartner, hos hvem han vilde kjøbe Blomster til hende, hans første Kones Grav. I Middagsstunden kjørte vi til Flottbeck⁸⁾; Skade var det, at Væiret var ubehageligt, og at Skoven i denne sildige Vaar endnu ei var grøn. Vi gjorde alligevel en Spadseregang og saae Kunstgartnerens Booths berømte Drivhuse, hvor vi især beundrede en Camelea alba og Rhododendron arboreum venustum. Til Middagsmaaltidet vare nogle Slægtninge indtrufne, iblandt hvilke ogsaa Advocat Ohrt, min fordums Tilhører. Efter Bordet afhandlede vi et Par Stridsspørgsmaal: Nødvendigheden af det

1) Købmand J. C. W. Hüpeden, g. 1827 m. Cathrine Magdalena Bugge, D. af Biskop i Trondhjems Stift P. O. Bugge, hvis Hustru Cathrine Magdalene var Datter af Pastor H. P. Koch i Horbelev. Fru Hüpeden var saaledes Kusine til Grethe Thriges afdøde Mand.

2) Elev i Schnepfenthal 1811—14, nu Købmand i Hamborg.

3) Den lærde Historiker J. M. Lappenberg, der var Arkivar i Hamborg.

4) Lærer ved Christianeum.

5) Fra 1829 foranstaltede en Kunstforening regelmæssigt Udstillinger i Hamborg.

6) Det omtalte Billede, »Kunstnerens Bord i det Finckske Kaffehus«, var det sidste større Arbejde af den nylig afdøde unge Maler V. F. Bendz, udført under et Studieophold i München 1831—32.

7) Nu St. Pauli.

8) V. f. Altona. Paa Godset havde den tidligere Ejer, Hamborg-Købmanden Casper Voght, ladet anlægge en stor Park med talrige Drivhuse.

danske Sprog for holsteenske Embedsmænd og Studenternes Dueller. Jo større de forhenværende Students Tal vedbliver at være, blandt hvilke Fordommen for de sidste hersker, jo vanskeligere kan den udryddes i Studenterlivet. Om Aftenen spille jeg deels Schach med min Ven, deels samtalede jeg fortroligen med ham og hans Kone. Den næste Dag, den 29de, kørte jeg tilbage hertil og forefandt hjemme Doris Sybrandt og Erna Lilie¹⁾. Min Thora modtog mig med den inderligste Glæde, men desværre meget forkjølet, hvilket forbundet med en allerede længe varende Hoste og et Sidsing forøgede min allerede før undertiden følte Bekymring. Jeg har da endelig med Doctor Lilies middelbare Hjelp faaet Hegewisch til at give eller at billige Midler, som vi foresloge ham: Gedemelk og et Trækplaster, og Gud skee Lov, hun sporer lidt Lettelse.

Torsdagen den 2den Mai begyndte jeg mine Forelæsninger. I den slesvig-holsteenske Ret har jeg denne Gang kun 13 Tilhørere²⁾; thi den unge Dr. Beseler læser ogsaa for første Gang over samme; egentlig lidt underligt ved et saa lille Universitet som dette. Han en ivrig Tydsker, har ellers kun en eneste Gang nærmet sig til mig, da han i Vinter forlegen for en Opponent ved sin Disputats anmodede mig om at være det, hvad jeg og gjorde³⁾. Til Statsretten, som dog alle unge Mennesker vil tale om, havde kun to

¹⁾ Doris Sybrandt er C. P.'s Kusine fra Flensborg; Erna Lilie, en Søster til Lotte Jessen, var gift med Dr. med. J. W. Lilie i Preetz.

²⁾ I Randen er tilføjet: »Der er senere endnu komne to til; Dr. Beseler er det blevet forbudt at læse, fordi han forhen som Grund hvorfor han ei indløste den søgte Advocat-Bestalling, havde anført, at han ei kunde sværge Homagial-Eden«. Se næste Note.

³⁾ Den unge Jurist Georg Beseler, der var stærkt grebet af Lornsens Ideer, havde efter sin Eksamen 1831 ansøgt det slesvig-holsten-lauenburgske Kancelli om en Underretsadvokatbestalling. Denne var blevet bevillet ham, men da man efter Skik og Brug tilstillede ham Homagialeden til Underskrift, fandt han det stridende mod sin Samvittighed at aflægge Ed efter Kongeloven. Han bestemte sig derfor til at gaa den akademiske Vej, og efter at han 1833 var blevet Doktor paa et Emne vedrørende slesvig-holstensk og nordisk Ret, begyndte han at holde Forelæsninger som Privatdocent over slesvig-holstensk Privatret. I sin Selvbiografi (»Erlebtes und Erstrebtes«, 1884) fortæller han, at han en Dag fandt Auditoriet lukket og et Opslag om, at det var forbudt ham at holde Forelæsninger. Det slesvig-holsten-lauenburgske Kancelli ønskede ikke, at en Mand, der havde vægret sig ved at aflægge den sædvanlige Ed, skulde have Lov til at optræde ved Universitetet. I sin Bog aftrykker B. Homagialedens Ordlyd og Kancelliets Skrivelse (videresendt af Kansleren v. Brockdorff 7. Maj 1833). Derimod nævner han i sin Skildring slet ikke C. P., hverken hans Opposition ved Doktorafhandlingen eller hans tilsvarende Forelæsninger over Privatretten.

indfundet sig, hvilket gjør mig ondt. For at bringe denne før mig i lang Tid ikke holdte Retsdeel, hvori der ikke examineres, i Gang, har jeg besluttet at læse næste Sommer offentlig. Derimod har jeg den Glæde, at min første Gang tilbødte Fortolkning af Jydske Lov, hvori jeg tillige har saa god Leilighed at vise og udvikle vort Lands danske Grundbestanddeel, bliver besøgt af 9 Tilhørere.

Siden over 8 Dage have vi faaet Varme, og forrige Søndag hils[t]e vi for første Gang den grønne nys udsprungne Skov ved Knoop, hvor vi var kjørt ud til, og havde taget med Tante og Emilie Bentzen og lille Christian Flor, Sophies Legekammerat; Faderen var i Kjøbenhavn og Moderen syg.

Søndagen den 14de Juli.

Mit Liv glider i Sommer hen i sin vante Bane, kun lidt alvorliggjort ved Mindet om ifjor og derved, at Thoras Helbred, om end bedre end i Foraar, endnu ikke er fast. Hosten, som over 8 Dage var borte, er kommen igjen, da Thora slet ikke kan taale Aftenluften, som vi i Tillid til hendes Bedring paa Lysttours havde udsat os for. Vi have ret nydt den behagelige Sommer i den deilige Egn, i Selskab af Søster Antonie, som kom i Begyndelsen af forrige Maaned, og hvis Besøg har bidraget meget til Thoras Opmuntring. Om 8 Dage vente vi min kjære Svigerfader med Familie. For 14 Dage siden opholdt vor gode gamle Konge sig her i tre Dage¹⁾, jeg var een Gang til Taffels.

En Opsats i Correspondenzblatt om Retterthingsforfatningen²⁾ har vundet Bifald; ogsaa havde jeg nylig igjen den Glæde, at een af mine bedste Tilhørere (Matthiesen fra Flensborg) takkede mig for min Forelæsning, der gjorde ham saa meget tydeligt. Iøvrigt lægger jeg i Sommer den sidste Haand paa min nu næsten udarbejdede Lærebog.

Jeg vil gjøre min Pligt, og i alt Øvrigt stole paa Gud, haabe det Bedste, og paaskjønne det, jeg har. Min største Skat, Sophie, blomstrer Gud skee Lov ret frodigt. Hun savner nu sin gode Legekammerat (Chr. Flor), der for kort siden med Forældrene er

1) Frederik VI foretog $\frac{9}{6}$ — $\frac{8}{8}$ 1833 en Rejse til Hertugdømmerne, særlig Holsten. Til Kiel kom han ad den nyanlagte Chaussée fra Altona, og Opholdet i Kiel strakte sig ifølge Aviserne fra 1. til 8. Juli, altsaa 6 Dage. Resten af Juli tilbragte Kongen paa Louisenlund.

2) »Bemerkungen und Wünsche in Betreff unserer Gerichtsverfassung von C. P. « Kieler Correspondenz-Blatt 1833 $\frac{16}{6}$ og $\frac{22}{6}$. S. M. S. II S. 699—710.

BEDENDE BARN.

Tegning af Thora Paulsen, f. Bloch. 1832. Privateje.

reist til Norge og Sverrige. Idag skal vi spise med Stiftprovst Clausens hos Eckermanns¹⁾. Den 15de gjorde vi med disse gode Venner en Tour til Knoop paa to Vogne.

Søndagen den 18de August.

Siden den 9de ere vi igjen allene, efterat i tre Uger at have havt vort kjære Besøg fra Roeskilde, der gjorde vort Huus saa selskabeligt. Ogsaa Sophie savner sine smaa Oncler og Venner, Valdemar og Carl²⁾, som hun legede med fra Morgen til Aften. Vi have ret ført et herligt behageligt Familieliv. Min elskede Svigerfader, som Gud skee Lov endnu er meget rask, var i den første Uge i nogle Dage i Altona, og da fortsatte jeg mine Forelæsninger; de sidste 14 Dage gjorde jeg Ferier.

Foruden mange mindre Ture i Omegnen har de 30. Juli—1. Aug. foretaget en lang Køretur i Egnen S. Ø. f. Kiel.

Min gode Thora har til min Glæde bedre fundet sig i Skilsmissen, end jeg havde troet. Velgjørende var det for mig, at min gode Svigerfader takkede mig for, at jeg gjorde hans Datter saa lykkelig. Det er dog et stort Gode at være Medlem af saadan en Familie!

Søndagen den 1ste September.

Denne vor uforglemmelige Forlovelsesdag have vi høitidligholdt ved at gaae til Alters. Med rørte Hjerter takkede vi Gud for hans Naade, at han har ladet os finde hinanden, og for alt øvrigt Godt; vi følte os styrkede ved den hellige Handling til at bære det, der er os paalagt, og modigen under Livets Skjæbner at stræbe efter vort himmelske Maal. Den gamle Fock holdt en hjertelig Skrifte-tale, den unge begeistrede Lüdemann en herlig Prædiken om Troens Indflydelse paa Livet. — I Eftermiddag vare vi med vor Sophie ovre paa Sandkrug eller Wilhelminenhöh³⁾, hvor vore gode Venner, Nitzschs og Kösters tilligemed den nyligen ankomne Professor i Mathematiken Scherck og hans Kone, vakkre Folk, sluttede sig til os.

Iforgaars er i mine udvortes Forhold den vigtige Forandring foregaaet, at jeg pludseligen har kjøbt vort i Leie havende Huus (for 3500 rdlr. S. H. Crt.), da det ellers var blevet solgt; vi ere

¹⁾ Professor i Teologi J. C. R. Eckermann.

²⁾ Professor Blochs to Sønner af hans andet Ægteskab, født 1826 og 1829.

³⁾ Udflugtssted paa den anden Side af Fjorden, lige overfor Kiel.

for fornøiede her til, at vi skulde opgive denne passende Bopæl, og jeg takker Gud, at jeg havde Midler dertil, Thora er saa glad derved. Med en behagelig Følelse af Sikkerhed gaaer jeg nu som Herre her, sysler i min Have (hvor netop hiin Salgs-Efterretning, som Ehbets¹⁾ bragte, forstyrrede mig) og glæder mig over den underskjønne Beliggenhed.

Den 26de December.

Længe har jeg ikke optegnet Noget om mit Liv; jeg havde altid haabet, at kunne gjøre det mere sorgløst, men det er desværre heller ei nu Tilfældet. Ikke ublandet har den hellige Juleglæde været, da min elskede Thora vedbliver at være sygelig. Hendes Hoste, som hun næsten hele Sommeren har været plaget med, blev i Efteraar værre og værre, og har svækket hende meget. Hegewisch har senere taget sig alvorligt af den, lindret den noget, men har ikke kunnet fordrive den, saa at han samtykte i en Fontenelle²⁾ paa Armen, som min stakkels Thora har saa megen Tro til. Siden min Vilhelms Død har jeg ret lært at kjende Livets Sorger. Ak, det var saa stort et Tab; skulde min Gud ville lade mig friste et endnu større? Min Thora taler undertiden om sin Død! Ak, jeg bæver tilbage for den Tanke. Maatte dog den store Gud ikke finde dette fornødent for min Opdragelse; og min arme Sophie, hvad vilde hun tabe! skulde hun maatte længes efter sin Moder, som hun endnu gjør det efter sin Broder?³⁾ Jeg stræber efter, ikke at hengive mig til slige mørke Tanker, for Gud er jo ingen Ting umuelig, og vi skulle jo haabe, saa længe vi kunne. Men gandske rolig lever jeg dog ikke meer. Ikkun Religionen er min Støtte. En stor Trøst er det for os, at Antonie, dreven af søsterlig Kjærlighed aldeles uventet kom her tilbage med det sidste Dampskib, i en frygtelig Storm den 1. Nov., da ogsaa Flors vendte tilbage fra deres Reise til Norge og Sverrige.

I Septbr.—Oktbr. har Clara og Ferdinand Wimpfen besøgt dem, i Oktbr. Elvers med sin Familie. »Det var mig en stor Glæde, at see min gamle Ungdomsven«.

¹⁾ Formodentlig Murermester H. E. Ehbets, Faulstrasse 45, Kiel.

²⁾ En Fontenelle (eller Fontanelle) er et kunstigt fremkaldt og kunstigt vedligeholdt Saar, der skal virke »afledende« for Legemets urene Vædsker. Det anbragtes i Reglen paa Benene eller paa Armene.

³⁾ I Randen er tilføjet en Bemærkning om, at Thora allerede 1. Sept. har udbrudt: »Ak jeg oplever ikke Foraaret!«

I Ferierne oversatte jeg mit Bidrag til Sprogets Historie p. d. jydsk Halvøe paa Tydsk for Oldskriftselskabets tydske Tidsskrift (ligesom senere en Beretning om Oldsager)¹⁾. Ogsaa Haandskriftet af min Lærebog blev fuldendt og afskrevet og efterat have afslaaet den herværende Boghandlers ikke synderlig antagelige Tilbud, underhandlede jeg ved min Ven Ohrt med Bogh. Aue i Altona, der strax foruden 24 Friexemplarer bød mig 20 ₤ for Arket. Trykningen er her begyndt, og Correclur-Læsningen giver mig meget at bestille. —

Juleaften have vi dog efter Omstændighederne tilbragt ret glade; vi havde her to Juletræer, da Flors og vi havde slaaet os sammen, saa at to lykkelige Børn sprang her omkring. Jeg overraskede min Thora med et Bogskab. Senere om Aftenen forelæste Flor Svensk, som vi allerede før have nogle Gange moret os med. Igaar hørte jeg en herlig Juleprædiken af Lüdemann. Gud opholde min Thora er hver Dag min første og min sidste Bøn, den staae og her!

¹⁾ Jfr. S. 185 og 190. Det har ikke kunnet opklares, om Afhandlingen er blevet trykt nogetsteds paa Tysk. Der har ikke eksisteret noget tysk Tidsskrift, udgivet af Oldskriftselskabet. Derimod udgav Selskabet fra 1836 nogle »Mémoires« med Oversættelser af »Nordisk Tidsskrifts« danske Afhandlinger, men heri findes C. P.'s Afhandling ikke. Det har heller ikke kunnet opklares, hvilken Beretning om Oldsager der sigtes til.

1834.

Kiel den 1ste Januar 1834.

Saa er da det nye Aar begyndt, hvis Skjæbner ligge skjulte for mig! Med Tillid til min Gud vil jeg gaae dem imøde, han vil ikke friste mig over mine Kræfter! Og maaskee finder den gode Fader det ikke fornødent at tilskikke mig den største Prøvelse. Der er jo dog endnu Haab om min Thoras Helbredelse; hun føler sig i disse Dage igjen stærkere, og har nu selv bedre Tro end for nogen Tid siden, hvor hun saa tidt taledede om sin Død, ak en saa smertelig Tanke for mig!

Her følger nogle Linier om Thora, som det daarlige Vejr længe har hindret i at gaa ud. Allerede for 2 Aar siden viste de første Spor af hendes Sygdom sig.

Den 10de Januar.

Et Par Ord maa jeg nedskrive paa denne min 36aarige Fødselsdag, som jeg har begyndt saa vemodigen, som aldrig før. Netop igaar var min Thoras Hoste saa slem, og hun saa angreben og forknytt, at jeg, da jeg vaagnede idag, ved at tænke paa de Mueligheder, som i dette mit nye Leveaar kunde hændes mig, ikke kunde tilbageholde mine Taarer. Havde jeg igaar søgt at trøste min Thora, saa gjorde den ømme Kone det nu idag hos mig, og vi besluttede begge at haabe paa Sommeren. Taarerne lettede det beklemte Hjerte, og med Tillid og Hengivelse saae jeg op til min Gud. Paa det Glædelige, som ved hans Naade ogsaa endnu blomstrer for os, bleve vi snart mindede ved vor lystige Sophies Stemme, da hun blev baaren op fra Sovekamret underneden, hvor hun i Vinter sover hos Antonie¹⁾. Det søde Barn kom snart hoppende ind til mig med en liden Fødselsdagsgave, og andre smaa Overraskelser fra min Thoras Side fulgte efter.

¹⁾ I et bevaret Brev fra Thora til C. P.'s Moder ^{10/11} 1833 fortæller hun, hvorledes Antonie uanmeldt kom til Kiel for at blive og bistaa sin Søster. Hun vidste, at Thora vilde have sat sig imod, at hun forlod Roskilde, saa at særlig Grethe skulde undvære hende.

(Aftenen) Derved blev min Stemning gladere, men især derved at Thora befandt sig bedre. Hertil kom de kjærligste Breve fra min Moder, Broder og min Svigerfader, der skriver saa meget Skjønt ogsaa om mine Sorger; han erindrer mig paa Jacobs Ord: »Herre jeg er altfor ringe til al den Miskundhed, Du haver beviist mig«¹⁾, en Tanke, skriver han, hvorved jeg ofte har nedslaaet Sorgen over de mange haarde Stød, der i Livet have truffet mig, men som dog vare Intet imod alt det Gode, jeg saa ufortjent har nydt.

Opad Formiddagen kom lykønskende vore nøieste Venner, som jeg dog ei kunde nyde alle, da jeg fra 12—1 skulde læse. I Aften ere vi gandske ene, da Flors, som vi havde bedet, formedelst Christians Ildebefindende ikke ere blevne her.

Maatte vi næste Aar kunne have en munter Vennekreds omkring os!

Søndagen den 9de Marts.

Ak dette sidste hede Ønske vil ikke gaae i Opfyldelse!!! Siden igaar veed jeg efter Lægernes Udsagn med Bestemthed, at der ingen Redning er meer; at min Thora, mit halve Liv er tabt for mig!! Ak hun er allerede lidt efter lidt døet bort fra mig og vort skønne huuslige Liv, har allerede længe ikke meer spiist med os, ikke meer kunnet beskjæftige sig med hendes Kjæreste, hendes lille Sophie! Siden 4 Uger har hendes Sygelighed udviklet sig til en Lungesvindsot, og hendes siden Vilhelms Død saa svækkede Legeme befordrer Opløsningen. Den fortræffelige Professor Meyn har jeg siden 3 Uger, da Hegewisch første Gang yttrede sig betænkeligt, taget til, og hans Midler syntes og i Førstningen at virke lidt, hans Besøg have altid været en stor Trøst for hende og for os. Da hun for 14 Dage siden havde en farlig Diarrhoe, sagde hun allerede med sin Engle-Stemme, sit sjælefulde Blik: arme arme Christian! og taledede om, hvorledes jeg skulde have det i Huset og med Sophie. Ak, det blev igjen lidt bedre, vi begyndte at haabe. Dog nu ligger hun mere mat end nogensinde i sit efter hendes Smag ifjor meublerede Kabinet; igaar var hendes Udspytning blandet med Blod! I Nat have den tro Antonie og jeg skiftet med at vaage.

Hvad jeg føler, behøver jeg ikke at beskrive, midt paa Livets Bane at see det lykkeligste Ægteskabs Opløsning imøde. Jeg

¹⁾ Rimeligvis en fri Gengivelse af 1. Mosebog Kap. 32, V. 10.

beder kun Gud om Kraft og from Hengivelse i at bære hans Tilskikkelser.

Jeg beder ideligen!

Den 17de Marts.

Det haarde Slag er skeet! Siden den 14de er jeg Enkemand, i mit 36te Aar! Hvor kort og forgængelig er Livets Lykke! Dog Guds hellige Villie skee, hans Veie ere jo ikke mine Veie! Jeg takker min himmelske Fader, at jeg ydmyg kan tilbede hans Førelse, at jeg, om end dybt nedbøiet, dog for det Meste føler hans Fred i min Sjæl.

De sidste for mig saa vigtige og tillige saa yderst sørgelige Dages Minde maa jeg nedlægge her.

Siden jeg sidst skrev, tog Brystets Beklemthed hos min Thora til, hendes Aandedræt blev hurtigere, og derved kom en Uro over hende, saa mange Tanker jagede hinanden; hendes Tilstand blev meer og meer byrdefuld, hun var ved sin store Maverhed saa øm af den lange Liggen; allerede i 4 Uger havde Antonie og jeg baaret hende fra Sengen paa Sophaen og tilbage. Meer og meer maatte jeg under disse Omstændigheder gjøre mig fortrolig med Tanken om hendes Bortgang; jeg følte Trangen til en alvorlig Samtale derom, og saae med en vemodig Længsel et passende Øieblik imøde; et saadant kom, da hun den 11te henad Morgenstunden, da jeg vaagede hos hende, selv opfordrede mig dertil. For første Gang i mit Liv skulde jeg berede Nogen til Døden, og netop det mig kjæreste Væsen, ved hvis Hedengang jeg saa usigeligen skulde lide! Dog jeg gjorde den Erfaring, at Gud er os i Livets vigtigste Timer nærmere, at han forlener en overordentlig Kraft i Nøden, og saaledes kunde jeg i den vemodigste Stemning dog tale med Fasthed, og overbevisende. Min fromme Thora yttrede sig lidt ængstelig om det store Regnskab, hun nu snart skulde aflægge; jeg gav hende Medhold, at hun ligesom alle Mennesker var syndig, men at Christus havde forsonet os med Gud, at han ved sin, sin hele Lære stadfæstende, Død havde aabnet os Veien til, ligesom han, at kaste os i en kjærlig Faders Arme; at vi, ved hans Lærdom: Hvad I bede Faderen om i mit Navn, det skulle I faae, med den fasteste Tillid om Opfyldelse kunde bede: forlad os vor Skyld. Og da hun saa ømt yttrede, hvor nødig hun vilde forlade mig og vor Sophie, da fremførte jeg det Sprog — saa dybt jeg end selv følte mig rystet — i min Faders Huus ere mange Boliger! Jeg havde jo rigtignok netop nu forskaffet dig, min Thora, en

nydelig, dig saa aldeles behagende Bolig; men hvad er denne jordiske imod din tilkommende hos Gud i Himmelen. Du siger, du vil savne mig; ak nei, det vil ikke være dig, men mig, der skal føle Savn og Længsel. Disse maa paa hiin Side Graven, hvor Tiden ikke meer hersker, som her, være ukjendte for de Salige. Der skal din dybt savnede lille Ville, din Moder, saa mange Kjære møde dig, og med salig Ro vil du see min Ankomst der imøde. Ja Haabet om Gjensynet er jo det eneste, der kan trøste din Christian.

Dette og Lignende talte jeg; og jeg beroligede hende; og idet Gud lod dette lykkes for mig, saa sendte han ogsaa en høiere Fred i mit eget Bryst; jeg kunde bedre løfte mig op over Jordelivets Smerte. Hun begyndte nu og at trøste mig, »sin egen Christian, sin Engle Mand«, sagde, at de første Aar jo vilde være slemme for mig, men at jeg jo igjen kunde finde huuslig Lykke; kun ikke eengang en gandske ung Pige, for Sophies Skyld. Jeg gav hende det hellige Løfte, at Hensynet til vor Sophies Vel alene skulde lede mig, dog at jeg ikke kunde tænke mig en gandske fremmed i hendes Sted.

O! det var en hellig Time, siden den saae jeg med mere Ro og Hengivelse Adskillelsen imøde. Ofte, om end med Taaren i Øjet rettede jeg endnu trøstende Ord til hende. Ak, det var saa haardt, at see hende lide. De sidste 6 Dage og Nætter var altid Een af os hos hende, i to Nætter afløste os ogsaa den gode Tante Bentzen. De sidste 24 Timer, i hvilke hun ikke sov, veeg jeg næsten ikke fra hendes Side; hun foldede tidt Hænderne, bad om en snar Befrielse. Midt i sine Phantasier kjendte hun os dog altid, var saa taknemmelig, paalagde os Hilsener til Sine, til min Moder. Da jeg engang den sidste Nat kom til hendes Seng, bad hun mig, ret at kysse sig; ak Læberne vare allerede kolde. Hvilken Følelse! Hosten kom sjeldnere, men da jeg Fredag Morgen lidt over 7, efterat hun efter en kort Slummer endnu havde sagt, at Lene kunde gjøre Stuen reen, var gaaet ned til Sophie, der modtog mig saa glad, blev jeg kaldet op og saae hende med sunket Hoved og brystne Øine; et Hosteanfald var kommet, men hun havde ikke kunnet bringe Slimen op, hun aandede endnu rallende. Antonie sad paa den ene Side, jeg paa den anden, løftede hendes Hoved op, medens A. forgjæves forsøgte, at lette hende Udspytingen, ved at gnide Brystet, Draaber kunde hun heller ei meer tage. Saaledes sad vi i ti bange Minuter og ventede paa Enden.

Et rallende Suk pressede sig frem; det er Døden, skreg jeg, de halv lukte Øine aabnede sig endnu een Gang langsomt, men der var ingen Sjæl meer i dem; endnu et Suk, og hendes Liv var endt. Hvilket Øieblik! Bitterlig grædende sadde vi endnu længe hos den kjære Afdøde. Hun var fri for de jordiske Lidelser, ak men vi følte dem saa tungt. Saa var jeg da allerede Enkemand! Da den første friske Smerte havde sagtnet lidt, gik jeg til min Sophie, men her følte jeg en ny og større. Da jeg sagde til hende, at Moer var hos lille Ville i Himlen, begyndte det søde Barn hæftigt at hulke, raabte paa sin Moder, Mor, Mor Thora, rakte sine smaa Hænder ud, skreg: hun skal komme ned fra Himlen til sin Sie. Hvilken Jammer var det! jeg maatte gaae bort, og sende hende hele Dagen til Bentzens. Jeg gruede virkelig for hendes Tilbagekomst, dog kom hiint hæftige Udbrud, Gud skee Lov, ei meer igjen; jeg havde ogsaa faaet nyt Legetøi for at adspredde hende. Men en Vemodighed hviler endnu bestandigt over det søde lille, allerede saa dybt førende Barn, hvis Liv altsaa ret begynder med Savn. Tidt nævner hun længselsfuld sin Moder. Ak, dette er næsten det Tungeste for mig, skjøndt jeg jo inderligen takker Gud for denne min Thoras Efterladenskab. Men at den lille Pige skulde miste en saadan Moder, der saa herligen vilde have opdraget hende, o, det er det Ubegribeligste i Guds Tilskikkelse! Ak, hun føler, at hendes Kjæreste er borte, derfor klynger hun sig med fordoblet Kjærlighed og Æmhed til os. Ja jeg skal og gandske leve for hende; dette er jo min første, skjøndt saa vanskelige Pligt.

Hvor elsket Thora var, see vi ret paa vore Venners os under Sygdommen og nu efter Døden yttrede Deeltagelse; mange Taarer ere flydte foruden vores!

O min Thora, om hvem saa længe mit hele Liv har dreiet sig, omsvæv kjærligen mig Eensomme, og bed ved Guds Throne om Kraft for mig, til at bære Livet, hvis Byrde du ikke meer kan lette mig, til at gjøre min Pligt, for efter vel fuldbragt Arbeide glad at ile Gjenforeningen imøde i en bedre Verden, hvor der ingen Skilsmisse gives!

Paaske-Søndag den 30te Marts.

Jeg kommer fra Kirken, og har høitidligholdt Opstandelsesfesten, der denne Gang har saa dyb en Betydning for mig. Jeg tænkte paa min Thoras, paa min tilkommende Opstandelse. Hende har jeg lagt idag for 8 Dage siden — Palmesøndag — i Graven, men

Gud være lovet, kuns hendes Legeme hviler der, hun selv er opstanden, beder nu ved din Throne, min himmelske Fader — en reen Engel!

Dagene efter hendes Bortgang snege sig langsomt og stille hen; deres Stilhed afbrødes ikkun ved sørgende Venners og Veninders Besøg og ved de nødvendige sørgelige Forberedelser. Den eigode Tante Bentzen har ogsaa ved disse været os en trofast Hjælperinde. Antonie og jeg levede endnu bestandigen i Aanden med vor Hedengangne, hvis afsjelede Legeme, nede i Spisestuen, vi flere Gange om Dagen, snart sammen, snart alene, besøgte. Tante Bentzen havde ladet hende lægge gandske i en slumrende Stilling paa Sophaen. Saa sødt laae hun der! Ro og Fred var efter Jordens Lidelser udbredt over hendes skønne Aasyn, og en himmelsk Trøst meddeelte sig derved til os, om vi end græd. Jeg maatte tidt kysse de mig endnu i Døden saa kjære Træk, som de første 6 Dage vare saa uforandrede, kun ældre udseende; og jeg ønskede ret at have kjendt hende saadan i Live, da havde vi i en længere Række af Aar levet sammen paa Jorden!

Om Løverdagen lagde jeg den første udsprungne Maanedrose af den Busk, over hvis forrige Blomstring hun endnu havde glædet sig, tilligemed en af Fru Köster bragt hvid Syringa og Hyacinth, til hende i Liigkisten (hvilken hun desværre havde talet om i sine Phantasier). Om Aftenen blev min Sophie, for at fjerne hende fra hvert et mueligt sørgeligt Indtryk, bragt ud til Bentzens, og sildigere fulgte jeg Antonie til Flors, og vendte ene tilbage til Dødens Huus. Kun lidt Søvn kom om Natten i mine Øine. Tidlig da Dagen gryede, indfandt sig Liigkonen og Snedkeren; jeg gik med dem ind i Liigstuen, trykkede for sidste Gang et Kys paa min Thoras kolde Læber, og saae nu, vel dybt nedbøiet, dog med en egen, af Gud mig forundt Fatning paa deres Forretning. Det hvide Liigklæde blev svøbt om hende — det var mig, som om hun selv tilhyllede sig — Ansigtet var endnu frit; da blev Laaget lagt paa; grædende gik jeg ud af Stuen!

Snart kom Tante Bentzen med sin Emilie, som for at skaane Antonie havde paataget sig at besøge mine sørgende Venners Beværtning. Alle vare saa gandske Medfølelse, og da vi alle havde forføiet os ned, holdt den gode Köster i vor Kreds omkring Liigkisten, paa hvilken den kjære Mimi Flor havde lagt en deilig Krands, følgende Tale, der vel fremlokkede mine Taarer, men dog tillige var saa mildt trøstende:

Her udelades Kösters Tale, som er gengivet ordret paa Tysk.

Nu begyndte da under Klokkernes høitidelige Ringning det sidste sørgelige Tog. Ved Graven fremsagde den gamle Fock, vor Skriftefader, en hjertelig Bøn, og ogsaa de kjønne, i den danske Kirke altid brugte Ord: Aus Erde bist du, von der Erde bist du gekommen, zu Erde sollst du werden. Hun sænktes ned ved Siden af sin lille Ville, hvis Liigkiste jeg skimtede; oh, med hvilken Følelse! Efterat jeg havde overgivet Graven — dog med Gjen-synets Trøst — det Kjæreste, jeg har havt paa Jorden, ilede jeg til det Kjæreste, jeg endnu har, og hentede min elskede Sophie i Karetten fra Bentzens, hvilket morede det søde Barn. Næste Dags Aften havde jeg den Glæde at see min Broder med min Moder ankomme, hvilken sidste strax har begivet sig med moderlig Ømhed paa Veien for at leve med og for sin forladte Søn, og hendes lille Efterladte, som og i Øieblikket kjendte hende. Mange hellige Mindetimer have vi høitidligholdt, deels foranledigede ved de herlige Breve, vi have faaet, i hvilke alle der kuns aander een Følelse for den herlige Hedengangne. Ogsaa den gode Antonie bliver efter hendes Ønske endnu for det Første her for at hjælpe min Moder, og underrette hende om den Maade, paa hvilken min Thora behandlede vor Sophie. Læsning i Mynsters Prædikener, i hans Betragtninger¹⁾ og i Stunden der Andacht²⁾ har styrket os meget i den hele Tid.

Jeg vil tilbede Guds Veie, paaskjønne det, jeg endnu har, leve for min Sophie, der under den endnu undertiden tilbagevendende Længsel efter sin Moder, med dobbelt Kjærlighed slutter sig til mig, leve for min gamle Moder, og i hver Henseende søge at opfylde de mig her paaliggende Pligter, for at jeg eengang desto saligere kan gjenforenes med min Thora.

Den 18de Mai. Pintsesøndag.

Paa denne Fest griber jeg atter engang Pennen, for her at nedskrive Betragtninger over mit Liv, paa denne Fest, der ved sig selv og ved Naturens Opblomstren i tidligere Aar var saa glæderig for mig. Ved begge Dele føler jeg og i Aar en Glæde i mig; hvor skulde jeg ikke nu meer end nogensinde glæde mig ved at

¹⁾ »Prædikener paa alle Søn- og Hellig-Dage i Aaret« I—II, 1823, og »Betragtninger over de kristelige Troslærdomme«, 1833.

²⁾ »Stunden der Andacht, Frohen und Trauern den gewidmet«, Andagtsbog af den meget læste berlinske Prædikant Friedrich Ehrenberg.

være en Kristen, og min Sands for den skønne Natur er den samme. Men at i min uendelige Længsel efter hende, som fordum deelte Alt med mig, som forstod mig saa gandske, som ingen Anden, en Veemodighed maa blande sig i min Pintseglæde, det er jo naturligt. Følelsen maa jo have sin Ret, Gud har jo medgivet os den, og jeg vilde ikke undvære den, om den end ved sin Dybde lader mig mindre let gaae igjennem Jordens Skjæbner; den forvisser mig dog om en desto større Salighed, naar min Længsel efter den mig beslægtede Aand paa hiin Side Graven stilles. Siden jeg har mistet min Thora, har jeg ret maattet lægge Mærke til Forskjellen mellem vore oprindelige Kjærlighedsforhold, og de af os selv fundne. Ere disse, som de skal være, saa finder jo den største Aandsliighed og Samstemning nødvendigviis Sted; i hine ikke altid formedelst de forbundne Menneskers Forskjellighed. Ingen kan elske og agte sin Moder meer end jeg, hun var jo i mine yngre Aar Alt det, jeg trængte til; men siden jeg har naaet Manddomsalderen, har jeg dog bemærket, at om vi end i alt Væsentligt stemme overeens, dog i mange Enkeltheder ere forskjellige, hvilket ikke kan være anderledes formedelst vor tildeels forskjellige Sindsbeskaffenhed, vore forskjellige Skjæbner i Livet, vor forskjellige Alder. Saaledes har hun den Grundsætning, og holder det for rigtigst med Hensyn til mig, saa lidt som mueligt at tale om Thora. Det passer ikke for min Følelse; der forgaaer ingen Time, uden at jeg jo tænker paa hende, den Engel, og at give disse mine Tanker Ord, og høre igjen om hende, er mere velgjørende for mig, end at holde mig indesluttet. Hun følte ogsaa deri saa liigt med mig; hvor tidt sagde hun ogsaa med inderlig Glæde: jeg gjennemskuer dig, min egen Christian; du kan ei skjule Noget for mig; Ingen forstaaer dig, som jeg, og saa de søde uforglemmelige Ord: Ingen elsker dig som jeg! Søster Grethe, der allerede flere Gange uopfordret har tilskrevet mig saa herlige Breve, og som jo har havt den samme Prøvelse¹⁾, forstaaer mig ogsaa, hun skriver i sit Brev, som jeg fik iforgaars: ». . . Har du det som jeg, da er det ogsaa en Lindring imellem at overgive sig til Erindringen, den kjære, den dyrebare Erindring om hende, som vi ikke gandske have tabt, hvis Minde vi ville bevare i vore Hjerter, saa friskt og varmt som mueligt, til vi engang skal samles med hende; o, denne Gjenforening med de elskede Bortgangne,

¹⁾ Grethe Blochs Mand, Overlærer H. P. Thrige, var død 1827.

hvor vil den ikke kunne belønne enhver Kamp, enhver Sorg her i Livet! Ikke sandt, kjære gode Christian, denne Tanke kan ofte styrke og trøste dig?« Jo det gjør den! Jeg lader heller ikke Følelsen af mit Savn overvælde mig. Den gode Gud giver mig Kraft til at opfylde mine Pligter, og forbinder ogsaa dermed noget Behageligt for mig. Saaledes er det saa godt for mig, at jeg i Sommer første Gang læser over min Lærebog¹⁾ (13 Tilhørere); det har Nyhedens Interesse for mig, og giver mig tillige stadig Syssel-sættelse, idet jeg jo maa udarbeide et ganske nyt Foredrag, som tilfredsstillende mig og vel ogsaa Tilhørerne langt mere, da jeg nu har bedre Tid til at gaae dybere ind og at dvæle ved det vigtige Enkelte. At Bogen allerede finder god Afsætning, er ogsaa en behagelig adspredende Tanke i denne Sorgens Tid — ogsaa min gode Svigerfader tager saa megen Deel deri. — Jeg fik det at vide, da jeg, netop i en meget sørgmodig Stemning, gik hen i Bog-handlingen for at forlange et Exemplar til Maanedsskriftet for Litteratur²⁾. Af 50 Eksemplarer havde de efter 8 Dages Forløb kun eet tilbage. Bogen gaaer godt, heed det, og Boghandler v. Maack syntes at fortryde det ikke at have paataget sig Forlaget. Denne Efterretning opmuntrede mig meget, og jeg kom en Samtale ihu, som jeg endnu i Lykkens Dage havde havt med min Thora om, hvo der bedst kunde bære den Andens Tab, og hvor jeg maatte tilstaae, at jeg vel kunde det bedre, da Manden har et dobbelt Liv, men Konen ikkun det huuslige. Ak, dengang tænkte jeg ikke, at jeg efter Guds Villie saa snart skulde sande det. Dog denne Tanke har ogsaa noget trøstende for mig, at jeg lider istedetfor hende. Jeg har jo altid saa gjerne gjort Alt for hende, ogsaa dette vil jeg betragte fra denne Side.

Antonie rejste hjem 5. April. 6. April holdt jeg et Sørgemøde. Jeg græd ved hendes Grav — —. Det var, som om hun tilhviskede mig: Taalmodighed, min elskede Christian, vi sees jo igjen!«

For 14 Dage siden havde jeg en veemodig Glæde, ved allerede at faae hendes Portrait, efterat Mesteren, min Ven Jensen, havde skyndt sig med at copiere det for min Svigerfader³⁾. O, hvad følte jeg, da hendes yndige Træk fra hendes meest blomstrende Tid smilede mig imøde! Jeg havde selv lukket Kassen op, og netop

¹⁾ »Lehrbuch des Privat-Rechts in den Herzogthümern Schleswig und Holstein«, som han i flere Aar havde arbejdet paa, udkom i Altona 1834. Jfr. S. 211.

²⁾ Der findes ingen Anmeldelse af C. P.'s Bog i »Maanedsskrift for Litteratur«.

³⁾ Jfr. S. 141 Note 2.

da jeg havde taget Billedet ud, hørte jeg Sophie paa Trappen; jeg kaldte paa hende, nysgjerrig kom hun, og til min Glæde raabte hun ved første Blik glad forundret: Moer, Moer Thora, og kyssede Billedet. Det rørte mig saa dybt, at en Taare kom mig i Øiet, og neppe saae hun den, førend det søde Barn, følede igjen sit Tab, begyndte at hulke ligesom hiin frygtelige Morgen; jeg førte hende straks bort, og vi græd alle tre bitterligen. Da jeg siden igjen havde fattet mig, kom hun ind til mig, hvor jeg havde sat Billedet hen paa Bordet, og paa den meest rørende Maade omgikkedes hun virkeligen Billedet. Phantasie og Virkelighed viiste sig aldeles blandet i den lykkelige Barnesjæl. Hun raabte op til Himmelen: Moer, her er dit Billede; og alligevel skulde Moder see Alting, om Morgenen lærer jeg hende at skrive, nu skulde Moer see, hvad hun havde lært. Hun holdt Tavlen op foran hendes Ansigt, hun viiste Moer sit Legetøi, satte sig op paa Bordet, kyssede og klappede Billedet, lagde sig heelt ned for at hvile i hendes Arm, sagde Farvel, da hun med sin Grossmutter skulde gaae ud (i Slotshaven). Hvilket Barn! o hun bliver vel en anden dybt følede Thora for mig. Hvor Portraitet dog maa ligne, da Sophie jo aldrig har seeet Thora i hendes yndige Pignedragt, hvor[!] hun og gjorde sine Bemærkninger over.

Omtrent 3—4 Uger efter hendes Død vovede jeg og at aabne hendes Skatol, hvor jo Alt, hendes smaa Optegnelsesbøger, hendes Smykke mindede om hende; der fandt jeg og mine Breve til hende; ogsaa hendes til mig tog jeg frem og hver Aften, naar Moder var gaaet i Seng, læste jeg i min Eensomhed de til hinanden svarende Breve¹⁾, hendes høit, for at høre Noget af hende, hun skrev jo som hun taledede! Saaledes glemte jeg undertiden det Nærværende, og levede endnu een Gang mit Jordelivs lykkeligste Tid, og takkede Gud for denne dyrebare Skat, hendes Breve aande den reneste altid stigende Kjærlighed. Mærkeligt nok, at jeg i mine flere Gange har omtalet Døden, der maaskee vilde berøve mig hende; ligesom jo ogsaa i den Bog, jeg forelæste hende hos Henslers: Bilder aus dem inneren Leben, Heinrich har mistet sin Kone²⁾.

Ogsaa hendes Beskrivelse af vor Reise 1828³⁾ har jeg læst foran

¹⁾ Denne Brevsamling fra Forlovelsesaarene 1824—26 er bevaret i et gammelt Papomslag. Paa dets Ryg staar »Thora og Christian«.

²⁾ Jfr. S. 80 Note 3 og S. 110.

³⁾ Denne Beskrivelse, som kunde have suppleret Dagbogen, der intet fortæller om Rejsen, findes ikke mere. Jfr. S. 161 Note 3.

hendes Billede, og glædet mig over, at jeg har kunnet gjøre hende i hendes korte Jordeliv denne Fornøielse.

Nu hører jeg Sophie komme med sin troe Grossmutter fra Bentzens. Hiin[!] troede, vi skulde faae Mæslinger, men efter et Ildebefindende af 8 Dage har Meyn bragt hende paa Benene igjen. Gud opholde mig denne min eneste Skat! Jeg troer virkelig, at Savnet af hendes Moder har havt Indflydelse paa hendes Legeme, og svækket dette lidt. Ak, det er saa sødt, at hun ei glemmer sin Moder, men tillige saa sørgeligt, ikke sjelden at høre hende med sin klagende Barnestemme sige: Moer. Min Moder lever jo aldeles for hende, og jeg maa jo prise Gud derfor, men hun erstatter hende dog ikke hendes Moder. Min Sophies Skjæbne, hendes Fremtid sysselsætter ideligen mine Tanker.

Søndagen den 25de Mai.

Erindringen er saa herlig, derfor vil jeg især optegne min Kjærestes barnlige Ytringer. Idag sagde hun: komme vi ikke snart hen til Moer i Himmelen? Jeg: Den gode Gud vil, at vi endnu skal blive her — Kan den gode Gud ikke lide mig? — Jo, han vil nok have dig hos sig, men du skal blive hos din Fader. — Du kan jo komme med. — Jeg skal læse her med Studenterne. — Men Studenterne kan jo og være deroppe. —

Dog tilsidst beroligede det søde Barn sig dog ved at være hos sin Fader.

Ak, Thora, hvad for en Skat har du efterladt mig. Veed du, med hvilken Æmhed din Sophie hænger ved dit Minde, saa maa det glæde dig ubeskriveligt midt i din Salighed. Maatte denne dybe Følelse, hendes Arvelod efter Moderen, kun ikke svække hende!

Den 28de. Imorges kom Sophie ind til mig med sit nye Trillebaand, tog min Stok og Regnskjerm, reed omkring og gjorde saa mange lystige Kunster. Da saae hun op til Billedet og sagde: nu leer Moer. Og jeg bestyrkede hende deri; men i mit Indre var den smertelige Tanke: ak, at du ikke kan see din glade, barnagtige Sophie, som du altid kaldte hende!

Den 29de. Moer Thora, raabte hun op til Billedet, den Dukke Apeline har Grossmutter givet mig, men du har givet mig Male.

Da Amalie Hammerich¹⁾ spurgte: ist Tante Paulsen todt, svarede hun: sie ist nicht todt, sie ist im Himmel.

¹⁾ Formentlig Auditor Emil Hammerichs lille Datter Amalia (f. 1828).

Du kjære Barn, behold den Trøst i Livet; hun er ikke død, men hun lever!

Da hun idag som sædvanligt, fra 8¹/₂ til 9, skrev hos mig, og hun ikke havde Lyst tiere at skrive et hende svært Bogstav, s, — de fleste skriver hun med megen Lethed og Lyst — saa saae hun op til Billedet, og sagde saa længselsfuldt flere Gange Moer, som om hun skulde befrie hende for det — hun var jo altid hendes Hjelp! — og naturligviis forlangte jeg det ikke meer.

Den 30te. Idag sagde hun: naar jeg kommer op i Himlen vil jeg stave hos min søde Moder — hun havde idag paa mit Kammer under Billedet stavet hos sin Bedstemoder. Idag da hun for det regnagtige Væirs Skyld er mere i Huset, er hun især øm mod mig; og naar jeg seer hende i de livfulde Øine, saa er det mig, som om jeg saae ind i min Thoras.

Den 4de. Har Moer ogsaa en Seng i Himlen? spurgte hun i Aften, da jeg sad ved hendes Seng. God Nat, søde Moer, sagde hun saa. O, at jeg endnu ei kan indlade mig i ordentlige Samtaler med det engle Barn om hendes Moer! Men jeg maae jo skaane hendes levende Sind for hendes, for min Skyld. Ak, bare at hun ikke ogsaa tidligen modner til Himlen, i hvilken hun lever saa meget i Tanker. Saaledes sagde hun, naar jeg kommer i Himlen, saa vil jeg bære min lille Ville.

Hvor ubegribeligt at et saadant Barn med saadan en øm og dyb Vedhængenhed allerede skal savne sine Kjæreste. O Gud, hvilke Gaader i din Verdens Styrelse! Dog jeg underkaster mig din hellige Villie!

Roeskilde den 22de Juni 1834.

Her er jeg i mit Roeskilde igjen, allene, uden hende! Jeg kommer fra Kirken, den Kirke, til hvilken mine helligste Erindringer knytte sig. Prædikenen om Medfølelse, som jeg her i saa rig en Maade har fundet, om Tillid til Gud i Sorg bevægede mig dybt. Jeg blev tilsidst allene tilbage i Stolen, saae paa den hellige Nadveres Uddeling, og mindedes endnu stærkere min fromme Heden-gangne. Mine Følelser bleve engang igjen Herre over mig, jeg trykkede mig i Krogen og gjorde dem Luft i Taarer. Da bliver det altid bedre, min Smerte er jo blid; jeg tvivler ei paa Guds Godhed. Alt maae jo geraade Dem til Bedste, der elske ham. Og jeg gjør det endnu dybere, siden jeg har min Engel hos ham. Ja, naar jeg sidder paa min Thoras Bænk, hvor vi saa tidt sadde

sammen, seer Naturens Skjønhed, saa opløser sig min Vemodighed dog tilsidst i stille Fryd over den dog engang fundne og ei aldeles, ei for altid, tabte Engel, der nu fører et lykkeligere Liv, og som venter mig hisset. Det gjør mit Hjerte saa godt, at jeg er hos hendes Kjære, som holdt lige saa meget af hende som jeg, og som saa gandske begribe mit Savn, og saa gjerne tale om hende. Meest velgjørende er for mig den blide, selv saa ung prøvede Grethes Omgang; vi stemmer gandske overeens, som jo er naturligt, da hun ligner meest sin afdøde Søster.

Kjøbenhavn den 28de.

Jeg vil her nedlægge en Tanke, som endnu ingen Dødelig veed. Da jeg paa een af min Thoras sidste Levedage sad ved hendes Leie med taarefyldte Blik, saa inderligen bedrøvet, da tænkte den Engel paa min Fremtid. »Ak! sagde hun, at jeg maa forlade dig, min arme Christian! De første Aar ville jo være slemme for dig, men det kan dog igjen blive bedre for dig paa Jorden, du kan finde en ny huuslig Lykke. Men tænk paa Sophie; kuns ingen ung Pige.« Hvad følte jeg, ved at høre min Kone omtale dette, og dog, hvor kjærligt af hende! Jeg lovede hende, at Sophie altid skulde være mit Hovedhensyn, sagde, at jeg ikke kunde tænke mig ved Siden af en Anden, der ikke havde kjendt og elsket min Thora. I hiine høitidelige alvorlige Øieblikke traadte Grethes Billede for min Sjæl, som den Eneste, jeg kunde tænke mig erstattende mig og Sophie min Thora. At hun i sin Himmel vil glæde sig, hvis hendes Grethe vilde være hendes Sophies anden Moder, er vist; jeg vilde handle i hendes Aand. Ved nu at omgaaes den blide Grethe, som saa fortrolig og søsterlig samtaler med mig, er denne Tanke bleven til fast Beslutning, næste Aar at anholde om hendes Haand. Jeg selv vilde føle mig ved Siden af Thoras hende saa meget lignende Søster nogenlunde lykkelig igjen, og med Hensyn til Sophies Fremtid vilde en Steen væltes fra mit Bryst.

Thi om jeg end paaskjønner, at min gode Moder gandske lever for Sophie, saa veed jeg deels ikke, hvor længe jeg beholder hende, da hun dog ogsaa er bleven svagere, deels har hun aldrig opdraget en Datter og mangler det fuldkommen Qvindelige, der udmærkede min Thora, og udmærker Grethe. Ogsaa Thora selv har sagt mig, at hun ikke holdt det for godt, at en Bedstemoder alene opdrog et Barn. Og Sophie selv føler Alderens store Forskjel, og vil maaskee kun, hvis hun var saa lykkelig, at faae Grethe til Moder,

GRETHE PAULSEN, f. Bloch.
Usigneret Tegning. Ca. 1840. Privateje.

ophøre smerteligen at længes efter sin egen Moder, thi endnu her har hun sagt: komme vi ikke snart op til Moder? — Saaledes stræber Mennesket altid efter ny Lykke! Men dette mit Ønske staaer dog med alt Ædelt og Godt i Forbindelse. Gud vil styre min Skjæbne, eftersom det er mig tjenligst.

Det er mig i alle Tilfælde saa kjært, at Gud ei har ladet komme Noget i Veien for denne Reise, da Sophie trives saa godt i sin Bedstefaders Huus, finder saa megen Kjærlighed, og morer sig saa godt med sine to smaa Oncler og med lille Grethe¹⁾. Til Lykke befinder hun sig saa vel, skjøndt hun adskillige Gange er først sildigen kommen hjem fra Kjøreturer med os, at min Moders overdrevne Ængstlighed for hendes Helbred har taget af, hvilket jo baade er godt for hende og for Barnet. Hun var egentlig imod denne Reise, som hun nu dog til min Glæde ikke fortryder, da hun ogsaa gjerne er i Roeskilde.

Vi gik den 14de fra Kiel paa Dampskibet, dog først Kl. 10 om Aftenen, da det formedelst Storm var kommet saa sildigt. Nu var Væiret deiligt, og skjøndt vi under Møen havde et Tordenvæir²⁾, saa kom vi dog allerede Kl. 7 hertil, og kjørte ud til Heides, hvor og F. Wimpfen saa deeltagende modtog os. Hende var denne Aften helliget, og jeg holdt endnu meer af hendes Søster end ellers. De to følgende Dage gjorde jeg Besøg, den ene tilligemed Moder; vi besaa ogsaa Frue Kirke; dybt bevæget stod jeg igjen for den herlige høie Christusstøtte, som jeg for to Aar siden havde beundret med hende! Dyb Ærefrygt, en hellig Gysen følte jeg. Endnu een Gang gik jeg fra Apostlerne allene tilbage til Alteret, sank paa Knæ, og fulgte hans Kald: Kommer hid til mig. Ja, han fører til Faderen! Hvilken Lykke, at Kristendommen taler saa meget til de Bedrøvede! Med ny Tillid til min Guds Styrelse forlod jeg Kirken.

Onsdagen den 17de kjørte vi til Roeskilde. Gjensynet var her endnu veemodigere end i Kjøbenhavn. Min gode Svigerfader har gjort Alt, for at opmuntre mig, Alle de kjære Steder, hvor jeg har været med hende, har jeg seet igjen, Bogenæs, Boserup, Lethraborg, paa de to sidste Tourer var Grethe med, da følte jeg mindst mit Tab, saa meget vi end altid tale om hende; men hun er saa gudhengiven; og dette meddeler sig til mig. Paa en Spadseregang

¹⁾ Professor Blochs to Sønner af 2. Ægteskab, Valdemar (f. 1826) og Carl (f. 1829), og Grethes Datter Elisa Margrethe Thrige (f. 1821).

²⁾ I Marginen er tilføjet: »Paa Dampskibet traf jeg sammen med en Bekjendt, Advokat Reiche der ogsaa saa kjønt yttrede sig om Thora, den almeenyndede!«.

ud paa min Svigerfaders Mark havde vi og ret Leilighed til at samtale sammen, vore lignende Skjæbner, vore Børn beskjæftigede os.

Iforgaars den 26de er jeg allene reist herind for at omgaaes mine Venner. Da Moder ikke saa gjerne skriver, saa tilbød Grethe sig at give mig engang Efterretninger om Sophie; det er første Gang, at jeg efter hendes Moders Død har kunnet overvinde mig at forlade hende, og hun gneed sig Øinene, da jeg sagde Farvel, den kjærlige lille Engel. Grethe vil og skrive med hende, medens jeg er borte; jeg haaber, Sophie faaer lige saa megen Vedhængenhed ved hende som ved Søster Antonie.

Igaar har jeg da gjort en Mængde Besøg, og mine Venner tage sig ret af mig. Jeg spiste hos Clausens, om Aftenen var jeg hos Blochs, Henslers paa Frederiksberg og hos Heides, hvor min Ulykkesbroder P. Møller¹⁾ kom hen. Idag tager jeg til Lyngby til Rosenvinge, imorgen til Clausens i Torbek.

Kjøbenhavn den 4. Juli.

Jeg har henlevet mine Dage her paa den behageligste Maade. Hos Rosenvinges, hvor jeg saae adskillige Andre, deels Fremmede (Raffards²⁾), deels Bekjendte, laae jeg om Natten; ogsaa hun var saa deeltagende. Søndag Middag vandrede jeg over Fortunen og gjennem Dyrehaven til Torbek. Guds Godhed tilsmilede mig i den deilige Natur saa øiensynligen, at jeg dybt følte, at jeg heller ikke under min Skjæbne kunde være udelukt derfra, om end et vemodigt Minde om fordums lykkeligere Dage fulgte mig Eensomme, da jeg eengang med min trolovede Thora gjorde denne Spadseregang. Paa den deilige Søbakke³⁾ nød jeg ret hos min Ven og hans Kjære den herlige stolte Udsigt, kun savnende hende, som eengang ogsaa her havde været lykkelig med mig; især paa-trængte sig mig den Følelse ogsaa, da om Aftenen hele Selskabet gjorde en Spadseregang i Dyrehaven. Det var mig, som om min Thora maatte være blandt Damerne. Det morede mig dog i Frastand at betragte Dyrehavens Tummel og den bestandige Færdsel. For hvor Mange af de lystige Mennesker vil maaskee Dagen imorgen være alvorlig, tænkte jeg — en Lykke, at vi i Glæden ikke tænke paa dens muelige Forstyrrelse. Ved Bellevue sagde jeg mine Venner

¹⁾ Poul Møllers Hustru, Betty Berg, var død ¹⁵/₅ 1834.

²⁾ Raffard var Præst ved den fransk-reformerte Menighed i Kjøbenhavn.

³⁾ H. N. Clausens Villa i Taarbæk.

Farvel, og gik med Dampskibet tilbage, glad ved paa den Maade at undgaae det frygtelige Støv formedelst de flere Hundrede Vogne. Mandagen den 1ste Juli var jeg hos Kongen, besøgte blandt Andre den vakkre Professor Velschow, spiste hos Clausen, besaae derefter med ham den herlige, snart færdige Universitetsbygning¹⁾, og gik saa med ham, hans Kone og Jomfruerne Lessø og Dethlefsen²⁾ paa Comedie, hvor vi saae tvende Vaudeviller: Rekruten og Fødselsdagen i Fængslet³⁾, hvoraf især den første var nydelig, og tillige rørende for mig, da et Kjærlighedsforhold blandt Sjællandske Bønder saa naturtro fremstilles — Fru Heiberg, Hr. Phister. — Efter Comedien spiste jeg med mit Selskab hos den gamle deltagende Stiftsprovst. Om Tirsdagen besøgte jeg blandt Andre Prof. F. Mag-nussen, af hvem jeg fik interessante Oplysninger om Rune-Indskriften ved Runamo i Bleking⁴⁾ og andre. Siden gik jeg endnu engang paa Billedgalleriet⁵⁾. Til Middag var jeg hos Ørsted, hvor jeg traf det sædvanlige interessante Selskab, navnlig Rosenvinge, Physikeren Ø., Sibbern, Winkler⁶⁾. Om Aftenen besøgte jeg Marie Lange og Apotheker Baagøe og Kone (forrige Hedvig Andresen).

Onsdagen gjorde jeg et Besøg hos Billedhuggeren Prof. Freund, egentlig for at bestille hos ham et Marmorkors, ak for mine Kjæres Grav i Kiel; jeg saae ved den Leilighed hans Værksted⁷⁾; dog hen-viiste han mig til Steenhuggeren Scheller.

¹⁾ Bombardementet 1807 havde ødelagt Universitetets Auditoriebygning, og først 1831—36 opførtes til Erstatning herfor den nuværende Bygning, som gav Universitetet meget bedre Lokaleforhold end den forrige.

²⁾ Den førstnævnte er sandsynligvis en af den senere Oberst Læssøes 3 Søstre, den sidstnævnte maa være en af H. N. Clausens to ældre Kusiner, Claudine eller Marie Christine Detlefsen, Døtre af H. G. Clausens Søster Sophia Magdalene, g. m. Møller Detlefsen ved Haderslev.

³⁾ ^{80/} opførtes som Sommerforestilling paa det kgl. Teater den franske Vaudeville »Rekruten« (af Merle, Simonin og Ferd. Lalone), oversat og lokaliseret af Th. Overskou (Handlingen foregaar paa et Gadestævne i en sjællandsk Landsby), og Th. Overskous Vaudeville »En Fødselsdag i Slutteriet«, begge Enaktere. I »Rekruten« spillede Fru Heiberg Pigen Marie, Phister Bondekarlen Hans.

⁴⁾ Finnur Magnússon offentliggjorde netop 1834 sin Læsning af den formentlige Runeindskrift i Runamo, der senere ved Worsaaes Undersøgelser viste sig at være naturlige Revner og Ridser i Basaltklippen. Jfr. S. 335 f.

⁵⁾ Den kgl. Malerisamling, fra 1824 paa Christiansborg.

⁶⁾ Ø. er A. S. Ørsteds Broder, H. C. Ørsted. Sibbern er Filosoffen, Professor F. C. Sibbern. Winkler er Lægen B. O. Winkler, der ogsaa var en gammel Ven af A. S. Ørsted.

⁷⁾ I Materialgaarden ved Frederiksholms Kanal. Freund udførte en Mængde Grav-mæler.

Til Middag spiste jeg med Jensen og Svane¹⁾ hos min Ven Clausen, besøgte siden den vakkre Professor Schouw²⁾, og gjorde med Clausens i den kjølige Aftenstund en Baadfart fra Langebro til Toldboden.

I Torsdags, 4. Juli, gik jeg tidlig ud til Bakkegaard for at træffe min Kancelli-Præsident Grev Moltke. Imens havde han sendt ind til mig for at indbyde mig til Middag, saa jeg den Dag var to Gange hos ham. Begge Besøg tilfredsstillende mig meget. Den vakkre Adelsmand viiste sig reent menneskelig, idet han saa deeltagende taledede til mig om min Sorg — han har selv fordem havt den samme Skjæbne³⁾. — Kjært var det mig ogsaa at han selv begyndte om det danske Sprog i Slesvig; jeg kunde ret tale frit med ham, og søgte ved Vink og Forslag at fremme denne Sag. Vi samtalede meget, thi ogsaa ved Middagsbordet var kun en Søn tilstede. Ved Kaffebordet i Haven talte vi om Hertugdømmenes Forhold til Danmark. Han meddeelte mig den vigtige Efterretning, at ogsaa Hertugerne af Augustenborg skriftligen havde hyldet Kongen af Danmark og hans Efterfølgere⁴⁾ secundum tenorem legis Regiæ⁵⁾. Altsaa har de samtykket i Qvindelinien Arvefølge, ogsaa i den kongelige Deel, og mit kjære Slesvig bliver altsaa ved den danske Mandsstams muelige Uddøen ikke deelt, men bliver heelt forenet med gamle Danmark.

Paa Veien fra Bakkegaard besøgte jeg to Gange Heides, ogsaa var jeg i min kjære Frederiksberg Have, hvor Ynglingen fordem tænkte og sværmede.

Den 5te. Igaar var jeg med Jensen paa Charlottenborg og saae vor Thorvaldsens fortryllende Marmorskikkelser⁶⁾; jeg nød siden det behageligste Middagsmaaltid i Stiftsprovstens Familie i hans

¹⁾ C. A. Jensen og H. N. Clausens Svoger, Mægler Lars Swane.

²⁾ Under Besøget i København 1832 havde C. P. søgt at træffe Schouw, men ikke fundet ham hjemme (Brev til Kolderup-Rosenvinge ^{11/6} 1832, Kgl. Bibl.).

³⁾ Otto Moltkes første Hustru var død 1810. Bakkegaard laa i Nærheden af Bakkehuset — derfor kan han besøge Heides paa Vejen og ogsaa let komme i Frederiksberg Have (se nedenfor).

⁴⁾ Efter den i Regeringskredse gældende Opfattelse betød Arvvelydingen 1721, at Kongeloven, som formentes allerede at gælde i den kongelige Del af Slesvig, indstraktes til den forhen hertugelige Del.

⁵⁾ »Efter Kongelovens Lydende.«

⁶⁾ Jensen = C. A. Jensen. I nogle Studier paa Charlottenborg var en Del af Thorvaldsens hjemsendte Værker opstillet. Siden 1805 var Thorvaldsen Professor ved Akademiet.

Have¹⁾, bivaanede derefter paa Rosenborg Brøndstedts Forelæsninger over Epirotiske Mynter²⁾ og siden den jødiske Gudstjeneste i det nye Tempel³⁾. Den sidste Deel af Aftenen tilbragte jeg meget behageligen i Professor Larsens Selskab. Idag skal jeg med Rosenvinge ud til Lyngby, og imorgen da tilbage til mine Kjære i Roeskilde. Opholdet her har været meget behageligt for mig, Været overordentlig deiligt, endskjøndt varmt, saa at jeg to Gange strax om Morgenens, inden jeg begyndte mine Vandringer, har kjølet mig med et Søbad. Den troe Grethe har to Gange tilskrevet mig saa hjerteligt, min gode Moder ogsaa engang. Tak, min Gud, for din Godhed!

Kiel den 13de Juli.

Vor Reise er lykkeligen uden det mindste Uheld tilendebragt, og inderligen takker jeg min himmelske Fader for det. Det var jo rigtignok ikke saadan en glad Tilbagekomst, som i fordums Tider, men jeg var dog mindre sørgelig stemt, end jeg havde frygtet for, et Beviis, at Reisen har efterladt i mig velgjørende Minder. Ja Omgangen med mine Venner og især med min Thoras Familie, som jeg ret kan ansee for min, har været mig meget. Atter i de sidste Dage af mit Ophold i Roeskilde har jeg talt saa meget med den herlige, saa gandske med mig stemmende Grethe; hun tænkte saa deeltagende paa min Tilbagekomst til det øde Hjem, trøstede mig med, at ligesom hun fordem havde følt sig opmuntret ved sine Børns Glæde over Ankomsten hjemme, saa vilde det og vel gaae mig saaledes, og min Sophie har ei skuffet hendes Forventning; ogsaa glædte hun sig med mig over, at jeg efter et modtaget Brev snart kan vente Ohrt. Desuden havde jeg ogsaa strax igaar travlt med Brevskrivning og Forberedelser til mine Forelæsninger. Efterat jeg den 5te havde deeltaget i et meget muntert Professor-Selskab hos Rosenvinge, og nydt den himmelske Sommeraften i Venners Kreds paa en Spadseregang gjennem Sorgenfri-Have og i Egnen af Fuglevad-Mølle og Brede, kjørte jeg Søndag Morgen med Dagvognen til Roeskilde.

De næste Linier handler om nogle Ture i Roskilde. »Meget taledede jeg igjen med Grethe.«

¹⁾ H. G. Clausen boede i den daværende Stiftsprovstegaard, som laa paa Hjørnet af Fiolstræde og Frue Plads (overfor den nuværende).

²⁾ Arkæologen P. O. Brøndsted var fra 1832 Direktør for Mønt- og Medaillesamlingen, som (til 1867) havde til Huse paa Rosenborg.

³⁾ Synagogen i Krystalgade (Skidenstræde), opført 1833.

Torsdagen den 10de toge vi inderlig rørte Afskeed; hos Heides saae vi Wimpfens og Frederiksbergerne¹⁾, jeg i Byen og Clausens og Jensens. Paa Dampskibet maatte jeg tage mig ret meget af Sophie, da min Moder ikke var gandske vel hele Tiden, S. var kun kort Tid søsyg; ved den deilige Møens Klint vare de dog begge to raske, især var Moder fuld af Beundring. Hvor meget maatte jeg tænke paa min Thora, ogsaa Sophie gjorde det; du stakkels længselfulde Barn! gid at Grethe vilde blive din Moder, da ophørte maaskee ved hendes Liighed med hende din Længsel! Indseilingen var deilig, Sophie gjenkjendte med Glæde Lene og Doris paa Broen. Min Ven Nitzsch kom strax til os hjemme. Jeg hilste min Thoras yndige Billede igjen, som dog er bedre end Copien i Roeskilde; jeg har igjen læst nogle Blade, som Antonie fandt efter hendes Død, skrevne af hende i de første Aar af vort Ægteskab, hvor hun paa en mig dybt rørende Maade skildrer sin Lykke blomstrende ved min Side. Paa min Families Bøn havde jeg taget dem med. Jeg vidste jo Gud skee Lov, at jeg havde gjort hende lykkelig, men hvor sødt tilfredsstillende for mig, at eie disse Ord! Med taarefyldte Blik har jeg knælet for min himmelske Thoras Billede og takket hende for al hendes Kjærlighed; ak ja du gjemmer den Tro, til vi forenes igjen!

Søndagen den 3die August.

Jeg har havt den store Glæde, at min Ven Ohrt har besøgt mig i 14 Dage. Efter Grethe forstaaer Ingen mig som han, den endnu haardere, end jeg, Prøvede, da han eiede sin Cornelia ikkun i 3 Aar²⁾. Hans Deeltagelse og hans kristelige ligesaa faste som fornuftige Tro har jeg ret havt godt af.

Resten af Optegnelsen beskæftiger sig med Ohrts Besøg. De har aabnet deres Hjerter helt for hinanden, og han har hos Ohrt fundet fuldstændig Forstaaelse for Tabet af Thora og Forholdet til Moderen (»vor Karakter-Forskjellighed«). De har foretaget en Udflugt til Preetz, Ohrt for at besøge Pastor Brodersen, mens C. P. besøgte Lilies og Lotte Jessen.

Søndagen den 7de September.

Den 1ste September med sine for mig hellige Minder har været! jeg har levet i dem, saavidt mine daglige Forretninger tillode det. Mine medfølende, mig forstaaende Søstre, Grethe og Antonie glædte

¹⁾ Bloch-Henslers.

²⁾ Jfr. S. 166 og S. 205 Note 4.

mig i min Eensomhed ved Breve. I hiins var det mig saa kjært at læse, at jeg i mit Svar til Søren¹⁾ havde truffet den rigtige Tone. Hun opfordrede mig nemlig gandske af sig selv den sidste Dag i Roeskilde til at begynde en Brevvexling med hendes Søren, især for at vække i ham Religjøsiteten og bringe ham til at udtale meer sine egne Følelser. Den vakkre Søren gik øieblinkeligen ind paa Forslaget, et Beviis paa, at han ei mindre end hans Moder har Tillid til mig. At han har holdt saa meget af min Thora, bidrager bestemt ogsaa dertil. Derved bliver mit Forhold til hende endnu nøiere. Gud, maa jeg betragte det som et Vink?

Min Sophie glemmer aldrig sin Moer²⁾; Begrebet om Død begynder nu at bryde frem i hendes Sjæl, og hun sætter den i Forbindelse med at være i Himlen; jeg vogter mig for at berøre Forbindelsen med den skumle Grav, og uden Ahnelse leger hun derpaa under den gamle Benævnelse: lille Villes Have. Nu er det i Kjøbenhavn gjorte Marmorkors med Tavle opstillet. Ved Indskriften: Hustru og Moder som Faa — som ligesaa godt passer paa hende som paa hendes Moder — og Ikke tabte men forudgangne! hænger ofte mit Blik.

I Optegnelsens Slutning citerer han forskellige Bemærkninger af Sophie, der viser, at hun savner Moderen.

Søndagen den 9de November.

Jeg maa igjen optegne Noget om mit Liv. I de første Dage af Mikkelsdags-Ferierne lod jeg mig af Flor bevæge til en Reise. Vi rede den 26de Sept. til Slesvig. Der besøgte jeg Heiberg og Justitsraad Jasper, hvilken sidste sagde mig meget Behageligt om min Lærebog — jeg hører det Gud skee Lov fra alle Sider. Den næste Dag rede vi til Flors Bekjendt, Overførster v. Linde Friedenreich i Gross-Brebel³⁾. Der blev jeg og meget venligen modtagen og maatte endog blive om Natten, da det begyndte at regne. Næste Formiddag kjørte han med os til Birkedommer Jaspersen paa Nordskov⁴⁾,

¹⁾ Grethes Søn, Søren Bloch Thrige, som gik i Roskilde Katedralskole.

²⁾ I Marginen er tilføjet: »I October sagde hun engang: naar man bliver syg, dør man, og naar man bliver gammel«.

³⁾ Gross-Brebel eller Store-Bredhøl, Landsby i Sønder-Brarup Sogn, Angel.

⁴⁾ Klaus Jaspersen, der var Justitiarius paa en Række Godser i Angel, boede fra 1829 paa Gaarden Nordskov i Gelting Sogn. Her samlede han en Mængde Oldsager, som efter hans Død blev købt til Oldsagssamlingen i Flensborg. J. havde allerede i Anledning af Fr. VI's Reskript 1810 udtalt, at Angelboerne talte Dansk. 1838 støttede han som Stænderdeputeret Nis Lorenzens Forslag. Det er mærkeligt, at C. P. slet ikke nævner, om de har drøftet Sprogspørgsmaalet.

der underholdt os ved Samtaler om Oldsager og Foreviisningen af hans betydelige Samling. Efter Middagsmaaltidet, i hvilket og Capitainerne Kindt og Schröder¹⁾ deeltog, kom mit Byesbarn, den vakkre Præst Jensen i Gelting²⁾ fra Syderballig, og han tog mig om Aftenen gjæstfri hjem med sig. Vi opdagede, at der ei allene fandt aandeligt, men og Blods-Slægtskab Sted mellem os. Jeg underholdt mig fortræffeligt hos ham, da han ligesom jeg er en Ynder af Historien og det Danske, og tillige fortalte meget tiltrækkende om sine Embedsforholde. Efterat have spiiist til Middag hos ham i Selskab af hiine Officerer reed jeg til Flensborg — Flor havde maattet tilbage til Kiel —. Hos Rodebertzes fandt jeg den gjæstfrie Modtagelse. Jeg blev i 3 Dage i min gamle Fødeby, besøgte derfra Pastor Jensen i Bau³⁾, hos hvem, ligesom hos Andre, jeg søgte at virke for det Danske. Til min Tilfredsstillelse hørte jeg af ham, at der i hans Sogn nu ogsaa læses Dansk i Skolerne, og det samme hørte jeg af Pastor Peters og min gamle saa meget af mig holdende Lærer Bendixen om Borgerskolerne i Flensborg. Den tredie October reed jeg i det deiligste Efteraarsvæir over Glücksborg — for at see Blochs⁴⁾ — til Messund, og naaede den næste Middag, uagtet min gamle Leiehests Stivhed, Kiel, hvorhen jeg længtes efter min Sophie. Jublende opdagede det søde Barn mig, da jeg holdt udenfor Døren, og da hun kom styrtende ud ved Haanden af hendes gode Bedstemoder, tog jeg hende foran mig paa Sadelen og reed med hende, til hendes store Glæde, til Stalden.

Jeg forefandt venlige Breve fra min Svigerfader og Antonie, og dem fulgte snart et fra Grethe, hvis Breve dog ere mig de kjæreste. Den første opfordrede mig med hans faderlig, mig saa meget glædende, Omsorg paa Ny til at søge det ved Brinkmanns Afgang

¹⁾ Begge de to Officerer var arkæologisk og historisk interesserede, og de har begge (især Johs. Schröder) skrevet adskilligt. De blev ogsaa aktive Medlemmer i det 1833 stiftede »Schleswig-Holstein-Lauenburgische Gesellschaft für die Sammlung und Erhaltung vaterländischer Alterthümer«.

²⁾ Historikeren, Pastor H. N. A. Jensen, der 1840—42 udgav »Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogthums Schleswig« (hvori han ogsaa redegjør for Sprogforholdene) og 1844 »Angeln«, en historisk Topografi.

³⁾ Præsten Thomas Høier Jensen havde tidligere (1812 ff) udsendt flere Lærebøger til Brug ved Undervisning i Dansk i tysksprogede Skoler. I Bov var Kirkesproget Tysk, men Jensen benyttede alligevel en Del Dansk. Jfr. Allen: Det danske Sprog i Slesvig II S. 160 ff og 353.

⁴⁾ Herredsfoged C. F. E. Bloch, Professor Blochs ældre Broder.

ledige ordentlige Professorat¹⁾, og skjøndt det modstræber min Følelse, har jeg bekvemmet mig efter Omstændighederne, og yttret mig for Curator Jensen; jeg har for det første allerede indgivet Ansøgning om at blive Medlem af Spruch-Collegium²⁾. Dog har denne Bestræbelse at indtage B.s Plads forvoldt mig stor Sorg, der dog nu Gud skee Lov igjen er forbi. Jeg havde nemlig tilbuddt til at læse ogsaa over den almindelige Proces forbunden med den fædrelandske i 8 Timer ugentlig. Adskillige havde bestyrket mig i denne Plan. Med en meget piinlig Følelse forefandt jeg ikkun en eneste Tilhører. Jeg var virkelig nedbøiet; saaledes tænkte jeg, kommer til min huuslige Lidelse endog som aldrig før, Uheld i mit offentlige Liv! Jeg søgte dog at opreise mig ved Religionen og min skyldfrie Bevidsthed, og med et Gudhengivent Sind gik jeg forrige Søndag den 2den November — alle Sjæles Dag — med min gode deeltagende Moder til Alters. Jeg svang mig op over Jordelivets Sorger til hiint evige Liv, til hvilket Christus har viist os Veien, og kom styrket hjem. Neppe var jeg hjemme saa endte den gode Gud Prøvelsen; to Studenter kom og bad mig om at læse, som ellers, den fædrelandske Proces for sig, da de havde hørt den almindelige, og 8 Timer var dem for lang en Tid, og jeg har nu 9 Tilhørere. Endnu en Anden vilde gjerne have hørt den almindelige Proces, og jeg seer altsaa, at det er tilfældigt, at der ere saa faa i dette Halvaar, som ikke endnu have hørt den. —

Hos min Sophie, min bedste Glæde, taber sig nu, Gud skee Lov, meer og meer det Smertelige i Erindringen om hendes Moer, men denne selv dog ikke, hvilket er mig saa overordentligt kjært. Da hun imorges som sædvanligt kom over i min Seng, tænkte hun af sig selv paa sin Moders Sygdom, at hun ikke maatte omfavne hende saa stærkt, som hun gjorde ved mig. Hun erindrede sig, at hun, naar Moer Thora laae paa Sophaen, maatte lege i Cabinettet, men ogsaa, at hun havde kaldt hende til sig og givet hende Bonbon. Saa tidt maatte jeg til dette Øiemed kjøbe hende dem! Man kunde saa godt mærke, at hun dengang ønskede derved at efterlade sig et venligt Indtryk hos Barnet, som hun skulde forlade. Hun forestillede sig vel ei, at det kjærlige Barn, saa tro i det Hele, skulde bevare hendes Minde. Alt for længe taler jeg

¹⁾ Professor H. R. Brinkmann gik af, fordi han blev Medlem af Overappellationsretten 1834. C. P. blev først ordinær Professor 1842.

²⁾ Spruch-Collegium bestod af nogle af de juridiske Professorer og skulde afgive Responsa om Fortolkning af Love m. m. til Brug for Myndighederne.

dog aldrig med Sophie om hende, for ellers vilde dog Følelsen af Savnet let fornyes, men, skrev jeg endnu forleden til Grethe, jeg glæder mig ret til, at Sophie bliver ældre, da kan jeg det; som en Helgen skal hendes Moder staae for hende, hun skal stræbe efter at blive saa god og from som hun var; hun skal lære ved Alt det hun gjør, at tænke sig, hvad vilde min Moder sige til det? Og om end hendes Forbillede er i Himlen, saa vil det dog, da hun har Portraitet, altid blive levende for hende, at hun var hendes jordiske Moder.

Den 15., 17. og 18. Novbr. og den 7. Decbr. har han tilføjet forskellige Smaatræk, der viser, at Sophie stadig tænker paa sin Moder.

Idag¹⁾, som hele den forrige Uge, har jeg spadseret med Sophie, da min Moder desværre har Rosen i Armen og overhovedet befinder sig slet. Nu bliver det dog bedre, men den første Dag da hun laae paa Sophaen, gjorde dette et meget smerteligt Indtryk paa mig, da det ogsaa saa stærkt mindte mig om det lignende Syn, jeg havde forrige Vinter. Jeg udøste min Kummer i et Brev til min medfølende Grethe, som jeg skulde sende bort den Dag; hun skriver saa velsignet til mig, saa at mit Haab jeg sætter paa hende, altid bliver stærkere.

Jeg vilde egentlig optegne den Bemærkning idag, at Sophie første Gang har tænkt efter over sin Oprindelse, idet hun spurgte mig: Hvem har gjort mig? Jeg svarede: Den gode Gud. Hvorledes? — Du har været gandske lille inden i Moer Thora, og derfor er hun din Moder. Derved tilfredsstilledes hun.

At see dette Barn udvikle sig, er jo en stor Glæde, som Gud endnu har forundt mig. Grethe, den ømme Moder, henviser mig og saa kjærligt paa mit Barn. Maatte det vorde hendes!

¹⁾ 7. Decbr.

1835.

Den 1ste Januar.

Jeg siger med Mynster (i hans Prædiken mellem Juul og Nyt-aar)¹⁾: »Gud være lovet, at en Deel af den tungere Opdragelsestid er til Ende, at disse Gjenvordigheder ere baarne, disse Lidelser taalte.« Ja det sørgeligste Aar af mit Liv er svundet, Gud lade mindre sørgelige følge efter! Dog det burde mig at lide, det føler jeg dybt, og skrev det engang i Efteraar til Grethe, der igjen forstod mig saa godt. Jeg har jo nydt saa mange lykkelige Dage i dette Jordeliv, og skal aldrig ophøre, at takke min himmelske Fader for dem. Det gjorde jeg og i Aftes, da jeg i mine Levnetsbemærkninger Gjennemlæsning — som jeg i Vinter foretager — var ved mit lykkelige göttingske Liv²⁾. Men ogsaa med Hensyn til mine Lidelser vil jeg takke Alfaderen, der har givet mig Kraft til at gaae dem igjennem, de maae jo være nødvendige for os Mennesker. Julen er ogsaa gaaet bedre, end jeg havde troet.

I Dagene før Jul har han været i Rendsborg. Juleaften tilbragte de hos Flors. Da han kom hjem, stod der to tændte, med Grønt omvundne Lamper foran Thoras omkransede Billede. Fru Flor havde ordnet dette. Clausen og Ohrt³⁾ har glædet ham med Vennebreve.

Søndagen den 11te Januar.

Igaar har jeg oplevet min Fødselsdag for første Gang siden 10 Aar uden hende! I stille veemodig Erindring henrandt den. Kjærlighedsfulde nærmede om Morgenen mine Nærmeste sig til

¹⁾ »Prædikener paa alle Søn- og Hellig-Dage i Aaret« I 1823, S. 112. Prædikenen hedder »Om Tidens Gang«.

²⁾ Den her omtalte Dagbog findes ikke mere. C. P. studerede i Göttingen Oktbr. 1816—Oktbr. 1818.

³⁾ I et Brev ²⁰/₂ 1835 takker Grethe C. P., fordi han har meddelt hende sin »herlige Ven Ohrts ophøiede Tanker om vort Maal og Bestemmelse her i Verden«. »Hvor ubeskrivelig trøstende og glædelig er ikke den Tanke«, skriver hun, »at de Kjære Forudgangne fra Deres ophøiede Standpunkt endnu kan skue herved, og glædes ved vor Fremgang i det Gode«.

mig, min gode Moder, lille Sophie ogsaa med sit Brev — »naar jeg bliver stor, vil jeg forære dig noget Ordentligt« — paa mit Bord laae Brev fra Broder Fritz og hans Mine, fra Grethe og hendes Søren. Grethes var igjen saa mildt trøstende. Min Foræring til hendes Fødselsdag — en Kop med Kiel paa — havde og glædet hende. Jeg tænkte tidt med Grethe derpaa, at vor Thora nu har det bedre end ifjor, og at hun dog kjærligen seer ned paa os. Det skal trøste mig.

De gode Flors kom venskabelig efter gammel Viis til Frokost, og om Eftermiddagen den medfølede Tante og Emilie Bentzen. Det var mig ret kjært, at Moders Plan med et Selskab ei kunde udføres, da der var Professor-Selskab hos Falcks. Det var bedre for mig. Inden jeg gik, læste jeg i »Thoras og Christians« Brevsamling blandt andet hendes Brev til min Fødselsdag 1826, da hun ei var kommen til Kjøbenhavn¹⁾. Ak hendes Ord om Adskillelse og Gjensyn fik nu en saa gandske anden Betydning for mig! Men hvor uskatteerlige ere dog hendes Breve for mig!

Her følger en kort Optegnelse fra Februar om Sophies Savn af Moderen.

Søndag den 15de Marts.

Sørgeaaret er borttrundet! Igaar har jeg, fordybet i mine Erintringer høitidligholdt Dødningsfesten. Vil da Sorgen med Floret falde? skrev jeg forleden til Grethe. Ak nei! Men dette Kampens Aar har dog erhvervet mig en høiere Fred, større Ydmyghed og Hengivelse i Guds Villie, og Lüdemanns idag hørte Prædiken, at Henblikket paa Korset maatte gjøre os nøisom og tilfreds med hvilkensomhelst Skjæbne, har bestyrket mig deri. Jeg vil især paaskjønne, hvor meget jeg har i min Sophie, og at jeg i dette første Aar har kunnet være rolig for hende under min samvittighedsfulde Moders Varetægt. Hun er ei mere veemodig, men et vist Alvor er dog kommet ind i hendes unge Liv. Saaledes fortalte hun mig i Sengen en Historie, at Moer, Ville, jeg og hun selv efter hinanden faldt gennem Isen i Vandet, og at vi saa allesammen vare glade i Himmelen; forleden ved Bordet: at naar

¹⁾ Om »Thoras og Christians« Brevsamling se S. 221 Note 1. I det her omtalte Brev (Roskilde ⁸/₁ 1826) fortæller hun, at hun havde tænkt paa at tage til København med Henslers, der skulde rejse ind, for at overraske ham paa Fødselsdagen, men at Faderen har fundet det urimeligt. Med Henblik paa Fremtiden skriver hun: »Med Henrykkelse tænker [jeg] paa at jeg aldrig meer skal skilles fra dig, min elskede Ven«.

Grossmutter døde, saa havde hun slet ingen Moder meer, og naar Fader ogsaa var borte, saa vilde hun op i Himmelen!

Den 22de. Meget rørte det mig, da jeg i disse Dage, uden at hun vidste, at jeg hørte det, hørte hende bede til Gud, at hun maatte faae en god Dag og blive lige saa god, som Moer Thora! Saaledes lykkes det mig at bibringe min Sophie den Følelse, at hendes Moder er et Mønster for hende, og paa denne Maade kan den elskede Hedengangne dog endnu vedvarende virke paa sin Datter.

I de følgende Linier omtales, at Sophie heller ikke glemmer Enkeltheder om Moderens Liv. I Dag har han endt Læsningen af Ehrenbergs herlige Betragtning: Am Todtenfeste¹⁾, »som saa gandske taler til mit Hjerte«. Han tænker tit paa Thora.

Langfredag den 17de April.

Jeg er endnu ikke kommen til, i disse Dage at optegne Noget i denne min Bog, og dog er det Vigtigske skeet, som nu kunde tildrage sig. Den store Gud har igjen overøst mig med sin Naade. Jeg kan atter kalde et herligt qvindeligt Væsen min — Grethe!

Paa Aarsdagen af min forrige Bryllupsdag udførte jeg min længe nærrede Beslutning, at bede hende om, at være mig i min Thoras Sted, og allerede den 14de forvandlede hendes Svar min ængstelige Forventning til den glædeligste Vished²⁾. Hvilken Lykke for Sophie og mig! Saaledes kan jeg igjen elske, uden at skjule min Kjærlighed til min første forudgangne Elskede. Jeg græd og den 6te April ved hendes Kors, som den følede Veninde, Fru Flor, igjen havde smykket med Foraarskrandse³⁾. Hun vil glæde sig i sin Himmel over sine Efterladtes Lykke, den største endnu paa Jorden muelige, og lykkelig igjen ved den hende saa meget lignende Søsters Side skal jeg nu kuns med blid Veemod mindes min Ungdoms Kjærlighed. Ofte skal vi mindes vor Thora, skrev ogsaa Grethe. Min Lykke forhøies ved min gode Moders Tilfredshed med mit Skridt.

¹⁾ Præsten Friedrich Ehrenberg i Berlin, Forfatter til en Række opbyggelige Bøger. Jfr. S. 218 Note 2.

²⁾ I sit Brev havde C. P. bedt hende forsegle Svaret med sort Lak, hvis det gik hans Ønsker imod. Grethe indleder derfor sit Brev (dat. Roskilde 11/4 1835) saaledes: »Allerede det røde Lak vil sige Dig, kjereste Christian! Indholdet af mit Svar paa Dit saa hjertelige og tillidsfulde Brev, som jeg modtog i Gaar«.

³⁾ Blandt de Breve, som C. P. i denne Tid har modtaget fra Grethe, er bevaret en lille Billet paa violet Papir med Paaskriften: »6te April 1835 (fra Mimi Flor)«. Indeni staar der øverst »Thora« og derpaa to Vers af Byron.

Hiin Efterretning, sagde hun, var en skjøn Tilgift til hendes den 13de modtagne Fødselsdagsgaver.

Roeskilde den 1ste Mai.

Efter min Grethes Brev tænkte jeg naturligviis strax paa at reise over til hende, og indskibede mig den 18de paa Dampskibet, som desværre havde en langsom Fart, da vi formedelst Tykning og Sneefog(!) maatte ligge stille om Natten. Vi kom desaarsag først Paaskemandag til Kjøbenhavn, hvor jeg kunde vente at finde min Grethe hos Heides. Med hvilke Følelser gik jeg i den tidlige Morgenstund ud til Vesterbro! Hun havde ikke havt Ro, var allerede staaet op med begge Børn, saa jeg strax kunde omfavne dem Alle, mine Kjære. Den næste Dag reiste jeg med min nye Familie herud. Forholdet har paa det Skjønneste udviklet sig. En inderlig Kjærlighed er opstaaet i min Grethe, ungdommeligere end hun selv havde troet, og Søren og Grethe komme mig med Tillid imøde. Hiin blev confirmeret i Søndags, og rørende var det for mig, hvor rolige Moderen og Bedstemoderen erklærede sig at være, siden han i mig skulde faae en faderlig Støtte.

Den 24de Mai.

Førend nu har jeg ikke været oplagt til at optegne Noget. Den deilige Ferietid forløb kun altfor hurtigt. Efterat vi den 1ste Mai om Eftermiddagen endnu havde været kjørte ud i Boserup Skov, og glædet os, i dette kolde Foraar ved enkelte grønne Bøgeqviste, og jeg Løverdagen den 2den med min Grethe havde gjort en fortrolig Spadseregang til Skibsbroen og deromkring, kjørte jeg om Aftenen paa Dagvognen til Kjøbenhavn. Søndag Morgen besøgte jeg før Gudstjenesten Fruekirke, for i Stilhed at opbygge mig i dette herlige Tempel, hvor jeg har havt saa forskjellige Følelser, og siden hørte jeg en Prædiken af min Ven Gad i Trinitatis-Kirke¹⁾. Hver Dag havde sit Arbeide med Forretnings-Embedsbesøg, som ikke vare behagelige, da jeg maatte søge om min Stillings Forbedring²⁾. Vennebesøgene var da ret en Belønning ovenpaa. Den sidste Dag var den bedste, da jeg havde den overordentlige Glæde,

¹⁾ Peter Christian Stenersen Gad, der fra 1831 var residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke.

²⁾ Af to Breve fra Grethe (³/₅ og ⁶/₅) fremgaar det, at han har været i Audiens hos Kongen. I Brevet ⁶/₅ takker hun for hans Brev og skriver: »Fader savnede lidt udførligere Beretning om Dit Besøg hos Kongen«. Smlgn. iøvrigt S. 240.

endnu een Gang et see min Grethe, der var fulgt ind med Vognen, som skulde hente Antonie hos Heides. Jeg saae ret, hvor lykkelig jeg gjør hende, og levede ogsaa gandske i hende. Fra Tante Wimpfen¹⁾ af gjorde jeg Besøg med hende hos mine nærmest-boende bedste Venner, Jensens og Clausens, og gik til Middag ud til Heides. Inderlig tilfredsstillede ved hinanden skiltes vi ad for denne Gang. Den 8de havde jeg en heldig Tilbage-reise hertil, og underholdt mig godt med Capt. Zahrtmann²⁾ og Hr. v. Rumohr fra Rundtoft. Kl $1\frac{1}{2}$ 7 om Morgenen fandt det glædeligste Gjensyn Sted med min Moder og lille Sophie, der først lidt undseelig skjulte sig i sin Seng. Om Formiddagen spadserede jeg med den venlige snaksomme Pige til det nu grønt blevne Düsternbrook, hun vilde nok være en blaa Viol i det Grønne, erkyndigede sig, om Gud lærte lille Ville at læse o. s. v.

De næste Dage trængte mange ubehagelige Følelser ind paa mig; jeg vilde gjerne tidlig begynde mine Forelæsninger; der vare kuns een eller to Tilhørere. I forrige Uge ere, til en liden Tilfredsstillelse for mig, alle mine tre Forelæsninger over den nordiske Retshistorie, Statsretten og den S. H. Privatret komne i Gang, men meget ubehageligt har det været mig, at jeg i den sidste Forelæsning, i hvilken een Gang vare 24 og aldrig færre end 13 Tilhørere, ikkun har 3. Jeg kan kun forklare mig det af en urigtig Mening blandt Studenterne, at de ikke mere behøve denne Forelæsning, siden min Lærebog er udkommen; maaskee frygte Nogle og mit Auditorium, næsten under Taget, som, rigtignok i den hede Sommer ifjor var utaaelig heed. Men at min Lærebog har fundet almindeligt Bifald i Landet, har dog dæmpet lidt min Mismodighed, da dette kan overbevise mig, at jeg ikke er uduelig, skjøndt jeg vel veed, at jeg ingen udmærket Aand er; men Grundighed, et systematisk Talent maa jeg besidde, der har jeg dog nu allerede 9 Aars Erfaring for, jeg har Kjærlighed til min Videnskab, og en ædel Anskuelse af den; et videnskabeligt Brev, jeg fik i disse Dage, fra en af mine ældre Tilhørere, Adv. Voss i Altona har ogsaa trøstet mig; jeg har saa tidt tænkt paa min fordums gandske lykkelige Tid, da min Thora med Glæde sagde: det er mig saa kjært, at Studenterne gjerne ville høre dig; og mine Foredrag, veed jeg, ere nu bedre; men Professoren kan ogsaa lide ved den offentlige Me-

¹⁾ Enkefru N. C. A. Wimpfen, f. Bloch, som boede paa Nørrevold.

²⁾ Sikkert Kaptajnlejtant i Marinen C. C. Zahrtmann, den senere Marinemini-ster, som var gift med en Datter af en Købmand i Altona.

ning. For mit Lands danske Grunddeel er jeg og nyttig her; jeg fik et mine Ansyn om den nordslesvigskē Almues Trang bestyrkende Brev fra den til Stænderne valgte Bonde Nis Lorenzen i Lillholt ved Haderslev, hvem jeg i Vinter havde tilskrevet og sendt min Bog om Slesvig.

Min Mismodighed blev og forøget derved, at jeg nu med Bestemthed maa sige mig, at Curator Jensen ikke ynder mig. Ikke allene har han ei tiltænkt mig den ordentlige Professur, som jeg heller ikke i den senere Tid har ventet, siden Brinkmann var Praktiker¹⁾, men han har ikke engang anbefalet mig, der kun har 400 Rdl. Crt. til Besoldningstillæg, som jeg dog nu ved min Forbindelse med Grethe trænger til og vel ved 9 Tjenestear kan have fortjent. Jeg har derfor maattet skrive et bedende Brev til Præsident Moltke, fra hvem jeg nu haaber Alt, da han før har vist sig som min Velynder.

Iforgaars har jeg meddeelt disse mine Sorger til min Grethe, fra hvem jeg hver Uge modtager de meest kjærlighedsfulde Breve, og det har hjulpet godt paa mig. Rolig seer jeg imøde, hvad Gud tilskikker, jeg er nu i den trykkende Manddomsalder, og jeg skal ei være fri for det udvortes Livs Sorger. Jeg maa jo være ydmyg; forestaaer mig dog igjen et lykkeligt Familieliv, og Grethe vil ei føle sig ulykkelig, om vi end maa indrette os tarveligere.

Roeskilde den 12te September.

Jeg er igjen lykkelig og vel i mit Faderhuus, og i en bedre Stemning, end da jeg sidst nedskrev Noget, endskjøndt i Hovedsagen Intet er forandret; men Livet er jo en Skole, og med Tiden lærer man i den, at sætte sig ud over Ubehageligheder og Tilfældigheder; beroliger sig ved, at man ei har forskyldt dem og holder sig til det Gode, Alfaderen forunder Een. Og det største er da min Grethe, som ved vor Brevvexling Sommeren igjennem og vort Samliv nu har gjort mig lykkeligere og lykkeligere. Jeg havde ogsaa endnu den Glæde i Kiel at være virksom ved Oldsagers-Museets Indretning²⁾, hvor jeg især arbeidede sammen med Flor, og viiste

¹⁾ Jfr. S. 233.

²⁾ I Forsommeren 1835 aabnedes et arkæologisk Museum i Kiel, hvis Grundstamme blev en Dubletsamling fra Museet i København og Kammerherre Fr. v. Warnstedts store Privatsamling. Museet oprettedes af det 1833—34 stiftede »Königliche Schleswig-Holstein-Lauenburgische Gesellschaft für die Sammlung und Erhaltung vaterländischer Alterthümer«, hvis ledende Mænd var Falck, Paulsen, Flor og Michelsen.

det med ham til Kongen¹⁾; at see, at mine faa Tilhørere næsten alle vare flittige, og at de ældre Studenter endnu tilsidst viiste mig den Tillid, at bede mig om et Foredrag over Aarets 1834 Forandringer i Retspleie og Statsforvaltning²⁾, som jeg holdt i det akademiske Auditorium undertiden for flere end 25 Tilhørere. Nogle varme Dage (i denne i det Hele meget kjølige og kolde Sommer) fandt jeg Foredraget i det temmelig store Rum lidt anstrængende, især i den Uge, da Professor Scherck, Timen før min, for en umaadelig Forsamling holdt et interessant Foredrag om den forventede Halleyske Komet³⁾, som jeg (svedende ligesom de Øvrige) bivaanede; men det var dog en tilfredsstillende Anstrængelse, og den fornyede Overbeviisning om at kunne gavne i min Virkekreds var velgjørende. Jissen og Jensen⁴⁾ kom i mine Tilhøreres Navn for at takke mig. Da jeg i den sidste Uge af August var bleven færdig med disse og mine øvrige Forelæsninger, saa reiste jeg med Moder og Sophie Mandagen den 31te August Kl 2 om Morgen paa det nye Dampskib Løven⁵⁾ fra Kiel, som efter en meget behagelig Fart forbi Faaborg, Svendborg, gennem det deilige Sund mellem Thorseng og Thorø og siden langs med Langeland bragte os om Aftenen henimod 8 til Korsør. I det deiligste Væir reiste vi den næste Dag hertil, og den 1ste September blev da, ved at omfavne min Grethe, anden Gang en Glædesdag for mig. Den 3die gjorde jeg med hende og alle mine vakkre Børn en behagelig Spadseretur til Boserup Skov; vi nøde en fortryllende skjøn Aften. Til min store Glæde hænger lille Sophie allerede med den inderligste Ømhed ved sin nye Moder, som hun stundom kalder Moer Thora, og tidt seer jeg rørt min Thoras Datter ved min Grethes Side og takker Gud. Igaar blev hendes 6te Fødselsdag høitidlig holdt; hun blev begavet af Alle og var saa lykkelig. Tiden er gaaet hurtig for mig, idet jeg og har havt travlt med et Arbeide,

¹⁾ Fr. VI foretog $10/6-3/7$ 1835 en Rejse til Hertugdømmerne med Ophold paa Louisenlund.

²⁾ Indførelsen af Fællesregeringen paa Gottorp og en fælles Overappellationsret i Kiel.

³⁾ En af de mest kendte periodiske Kometer, opkaldt efter den engelske Astro- nom Halley. Dens Omløbstid er 76 Aar. 1835 observeredes den fra Slutningen af August.

⁴⁾ Sandsynligvis de juridiske Studenter Andreas Larsen Jissen og Peter Friedrich Jensen.

⁵⁾ Sat i Fart paa Ruten Korsør—Langeland—Svendborg—Faaborg—Kiel i August 1835.

nemlig Reenskrivningen af min Recension af Steinfeldts Municipalvæsen for Maanedsskriftet¹⁾; ogsaa Grethes Skifte har givet mig, ligesom mit i Kiel, Noget at bestille. I Aften tager jeg paa en 8 Dages Tid ind til Kjøbenhavn.

Roeskilde den 24de September.

Min første Tanke, da jeg vaagnede, var denne Dags Vigtighed for mig, det er min Bryllupsdag! Jeg beder til Gud om hans Velsignelse og Naade, at min Grethe maa blive længere hos mig end min Thora, at jeg gandske maa kunne opfylde mine nye Pligter som Mand og Fader.

Jeg har fast besluttet at gjøre Alt, hvad der staaer i min Magt, og da at overlade mig til hans alvise Styrelse. Jeg vil glæde mig ved den Lykke, han paa Ny har forundt mig, og gaae med Tillid til ham Fremtiden imøde.

Den 27de Søndag.

Jeg er en lykkelig Ægtemand og er fuld af Taknemmelighed mod Gud for min nye Lykke. Min Grethe havde med Rette ønsket, at Vielsen, for de mange Erindrings og for Opsigtens Skyld, denne Gang ikke maatte skee i Kirken, og den blev derfor foretaget i Familiekrederen af Grethes Svoger Pastor Hertz²⁾, i den festlig oplyste og med Blomster udsmykkede Havestue. Vielsestalen var hjertelig og med Rørelse og Glæde gave vi hinanden Haanden. At min gode Broder ikke havde kunnet komme, var et Savn, og lidt sørgeligt var det og, at den kjære Moder allerede den følgende Dag allene begav sig paa Reisen til ham, for her ikke at være i Veien med de nødvendige Forberedelser til at modtage de her logerende Stænderherrer³⁾.

Om mit Ophold i Kjøbenhavn vil jeg her antegne det følgende: De første Dage besøgte jeg min Grethes Familie og Cancellie-Herrerne, ligesom jeg overrakte Kongen en Ansøgning om Tillæg. Blandt hine fandt jeg dog nogen Tilfredsstillelse hos min fordums akademiske

¹⁾ J. A. Stenfeldt: »Municipalvæsenet i Almindelighed og det Danske i Særdeleshed. Et Forsøg«. Kbhv. 1834. Anmeldt af C. P. i »Maanedsskrift for Litteratur« XIV S. 578—593. S. M. S. I S. 355—372.

²⁾ Pastor H. P. B. Hertz var kun i uegentlig Forstand Grethes Svoger. Han var Søn af Biskop J. M. Hertz, der 2. Gang havde giftet sig med Hof- og Stadsretsprokurator Søren Thriges Enke. Grethes afdøde Mand, Overlærer Thrige, og Pastor Hertz var saaledes »sammenbragte Børn«.

³⁾ Stænderforsamlingen aabnedes 1. Oktbr.

Bekjendt, Dumreicher, og hos Thomsen; hvilken sidste navnlig udtrykkelig erklærede, at der ei kunde være Tale om, at jeg jo havde gjort Alt det jeg burde; endnu meer tilfredsstillede mig et Besøg hos Cancellie-Præsident Moltke, som hjemkommen fra sin Badereise endnu modtog mig den sidste Dag af mit Ophold. Han talte en Times Tid med mig og opfatter Gud skee Lov mit eie-dommelige Værd for Kiel, nemlig som Forsvarer af det danske Element i Slesvig og dets ejendommelige statsretlige Forhold; han vil heller ikke vide Noget af en saakaldt slesvig-holsteensk Stat, og begyndte igjen af sig selv om mine Bestræbelser for det danske Sprog; jeg gjorde ham Meddelelser om Clausens Forhold paa Ærø¹⁾ og om Nis Lorenzens Brev; han yttrede, at det vilde være ham kjært, om jeg vilde virke med til en Ansøgning om Indførelse af Dansk som Retsprog i det nordlige Slesvig, dog uden at blande ham deri. Ved Afskeden lovede han paa det Bestemteste at forskaffe mig flere Indtægter, som er mig saa vigtigt for mine tre Børns Opdragelse, saa jeg i en glad Stemning forlod ham.

Een Middag spiste jeg hos Conferenceraad Ørsted i et stort Selskab, hvor der vare mange fornemme Embedsmænd, ogsaa Etatsraad Bech²⁾, hvis Sidemand jeg var, og hvem jeg bragte det i Erindring, at han havde seet og talt [med] mig som Dreng i Schnepfenthal; han var meget vakker. Hos min kjære Clausenske Familie var jeg ogsaa, dog ikke saa ofte, som jeg havde ønsket, fordi jeg ved indtruffet Regnvæir var to Nætter istedetfor een Nat i Lyngby hos den gode Rosenvinge. —

Idag skal min Grethe og jeg holde vor Kirkegang.

Den 2den October.

Jeg maa dog optegne Noget om den almeenvigtige 1ste October. Jeg var med min hele Familie allerede tidlig i den herlige med Mennesker opfyldte Domkirke — Danmarks Helligdom, som Mynster kaldte den — for at bivaane Gudstjenesten før Aabningen af

¹⁾ Det er ikke klart, hvad der her sigtes til. Assessor og Actuarus A. C. E. Clausen, Ærø, blev senere — 1844 — valgt til Medlem af Stænderforsamlingen. Hiort Lorenzen skrev da: »Ved Clausens Valg har vi faaet en ypperlig Allieret« (P. Lauridsen IV S. 217). 1846 maatte han forlade sit Embede, vist paa Grund af nogle Uregelmæssigheder, og udvandrede saa til Amerika.

²⁾ Etatsraad Herman Bech, Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, havde 1811 efter sin juridiske Eksamen foretaget en Studierejse i Tyskland.

Øernes Stænder-Forsamling; da Orgelets brusende Toner rungede gennem de høie Hvælvinger, og da Kongeporten aabnede sig, hvorigjennem, efter 175 Aars Forløb¹⁾, første Gang atter danske Stænder skrede frem i høitideligt Tog, med den folkelige vise Ørsted som Kongens Commissarius i Spidsen; da bankede mit Hjerte stærkere, og jeg følte gandske Øieblikkets Vigtighed for Fædrelandet. Biskops Mynsters Prædiken om end ei heelt igjennem fuld af Begeistring, var skjøn. Efter Gudstjenesten havde jeg Besøg af mine bedste Venner, den Clausenske, Gadske og Rosenvingeske Familie, af Hansen og Hage²⁾, hvilke lykønskende kom til os. Om Eftermiddagen besøgte jeg dem hos Bangs³⁾ og Gads. Byen var opfyldt med Fremmede, og den glade Mængde forsamlede sig i Palais-Gaarden, udbragte Ørsteds og den valgte Præsident Professor Schouws Skaal, som begge kom ned og taledede hjertelige fædrelandske Ord⁴⁾. Om Aftenen var Byen illumineret.

Lykke og Velsignelse oplomstre for mit kjære danske og tyske Fædreland!

Kiel. Søndagen den 11te October.

Iforgaars er jeg lykkelig og vel med min Familie kommen til vort Hjem.

C. P. omtaler derpaa, at de paa Hjemrejsen har besøgt Suhrs i Vordingborg og Aagaards paa Iselinge, og skildrer deres Rejse til Kiel med Dampskibet.

Hvor glade vare vi, da vi endelig Kl. 8 sadde i vort oppudsede nye Hus, som engang min Thora gjorde mig til en Himmel, og nu igjen min Grethe. Rørte mindedes vi vor hedengangne Elskede. Igaar havde vi nok at bestille med at pakke ud, og Sophie og jeg viste vore Grether omkring. At begge to godt forvinde det tunge Afsked fra Roeskilde, og synes godt om Opholdet her, er mig saa inderligen kjært.

Gud give sin Velsignelse til vort nye Samliv!

¹⁾ Den sidste Stænderforsamling var det berømte Møde i København 1660, der banede Vej for Enevælden.

²⁾ Formodentlig Juristen Jens Olaus Hansen, nu Kommitteret i Rentekammeret. Johs. Hage, der fra 1834 var Redaktør ved »Fædrelandet«, holdt fra Foraaret 1835 Vikar i sit Overlærerembede i Roskilde.

³⁾ P. G. Bang var Søn af Domprovst i Roskilde J. H. Bang.

⁴⁾ Ifølge »Dagen« ^{2/10} 1835 gik nogle hundrede Mennesker ved 8-Tiden til Palæet, og en Deputation indbød den kgl. Kommissarius Ørsted og Stændernes Præsident Schouw til at komme ud, hvorpaa Højesteretsadvokat Guldberg udbragte et »Leve« for dem. Schouw udbragte derpaa et »Leve Kongen og Fædrelandet« og Ørsted et »Leve Kongen«. Jfr. »Dagen« ^{6/10} 1835 hvori Guldbergs Tale refereres.

Søndagen den 22de November.

Han, den Algode, har det hidindtil! Jeg lever et lykkeligt Liv igjen, da den inderligste Forstaaelse finder Sted mellem min venlige, glade Grethe og mig, og da det gaar saa godt med vores begges Børn, som ret saa søsterligen leve og more sig med hinanden. Som Thora, da hun var yngre, har kjælet for sin Grethe, saaledes gjør hendes Datter det nu, der inderligen elsker sin anden Moder, uden at glemme den første. Denne har vist i sin sidste Tid anet min og Sophies lykkeligere Fremtid ved sin Grethe! Idag have vi en Familiefest, lille Grethes første Fødselsdag her, en Mængde allerede erhvervede smaa Kielske Veninder (hvoriblandt min uforglemmelige Veninde Karstens's Børn) ere her forsamlede. Min store Datter har nu allerede ret vant sig til sin Fader. Jeg underviser hende i Tydsk, Historie og Geographie, A. Valentiner¹⁾ i Regning og Religion (i det første ogsaa Sophie), Lotte Jessen, der boer her, i Fransk, Herr Gödike i Musik.

Ogsaa i min offentlige Stilling er jeg, Gud være takket, i fuld Virksomhed, og min huuslige Lykke letter mig alle Arbeider. S. H. L. Proces læser jeg for 9 Tilhørere, tvende ere siden komne til; den danske Ret for 6, Encyclopædien for A. Bentzen og Reedtz. Desuden er jeg Kasserer for Oldsagersselskabet²⁾, sysselsat med en Recension over Falcks Gerichtsverfassung³⁾, og med et Flyveskrift, som jeg forfatter med Præsident Grev Moltkes Vidende, der paa skjønner mine Bestræbelser for den danske Stats Forholde; da det er foranlediget ved et eensidigt Holsteensk Skrift: Für Holstein, nicht wider Dänemark, og et andet forleden i samme Aand udkommet, saa troer jeg, vil jeg kalde det: Für Dänemark und für Holstein⁴⁾.

¹⁾ Rimeligvis stud. theol. Christian August Valentiner fra Flensborg, der var en Slægtning af C. P.

²⁾ Jfr. S. 240 Note 2. C. P. var Kasserer fra Oprettelsen til 1848. Det første Regnskab skulde netop afsluttes til Generalforsamlingen ^{15/1} 1836. Se »Erster Bericht der königl. s.-h.-l. Gesellschaft für die Sammlung und Erhaltung vaterländischer Alterthümer«, Kiel 1836.

³⁾ I Kinds Summarium juridicum III, Leipzig 1835, og i Heibergs Schleswig-Holsteinische Blättern Bd. 3, 1836 (»Über N. Falck: Die Gerichtsverfassung der Herzogthümer Schleswig u. Holstein«). S. M. S. II S. 568—88.

⁴⁾ 1835 udkom 3 anonyme Piecer: 1) »Für Holstein, nicht gegen Dänemark«, 2) en Imødegaaelse af denne af »Immanuel«, 3) »Für Holstein gegen Immanuel« af »H. Albinger« : H. Chr. Dührssen. C. P.'s Skrift er rettet mod 1) og 3). Jfr. Sønderjyll. Hist. IV S. 233.

Paa Emilie Bentzens Bryllup med Vendt hørte jeg til min Glæde af Pastor Clausen¹⁾, at man i Slesvig allerede taler om, at Nord-slesvigerne ville tale Dansk paa Landdagen, min Nis Lorenzen nævnes. Mine Bestræbelser blive da forhaabentligen ei frugtesløse; Prof. Flor sagde strax, da han hørte det, nu maa der pustes til Ilden. Det skal ogsaa skee!

¹⁾ Det er vanskeligt at bestemme, hvem den omtalte Pastor Clausen er.

1836.

Søndagen den 10de Januar.

Det gamle Aar er svundet og det nye, ligesom idag mit eget Leveaar, er oprundet med lutter Glæde. Jeg føler mig dybt gjen-nemtrængt af Taknemmelighed mod Gud, al det Godes Giver; og det største Gode, jeg har, er min Grethe, der med Hustruens ømmeste Følelse hænger ved mig, erstatter mig min Thora, hvem vi — som og hosliggende Ord¹⁾ af min Grethe vise — tidt tænke paa og tale om.

Han omtaler, hvordan de to Fødselsdage d. 7. og 10. Jan. er blevet fejret.

Grethe og jeg nød og, efterat jeg var færdig med mine Forelæs-ninger, det deilige, igjen indtraadte Vintervær paa en Spadseregang med Børnene under fortrolige Samtaler. Den denne Gang igjen saa glade Juleaften havde vi Erne, Lotte og August Valentiner²⁾ hos os, hvilke glædede sig ved vore Børns Fryd og to fattiges, som disse og for deres Sparepenge havde kjøbt Foræringer til. Anden Juledag havde vi Familien (ogsaa Vendts og vore Naboer, Feldmanns og Rabens³⁾) til et Selskab.

Nytaarsdag spadserede vi, efterat Studenter-Deputationen havde lykønsket her, ud til Flors i deres nye Bopæl paa Sophienblatt⁴⁾, og den næste Dag kjørte jeg med ham til Rendsborg i Oldsagers-selskabets Anliggender.

Med mit Skrift⁵⁾, som har givet mig Meget at bestille, blev jeg færdig Juleaftensdag, med Reenskrivningen Nytaarsaften, og igaar

¹⁾ Findes ikke mere.

²⁾ Erna Lilie, f. Jessen, Lotte Jessen og stud. theol. Chr. Aug. Valentiner.

³⁾ Advokaten F. W. Vendt, som nylig var blevet gift med Emilie Bentzen, Jour-nalisten C. N. L. Feldmann og Advokaten N. Raben.

⁴⁾ Flor havde boet i samme Gade som C. P. (Dänische Strasse), men var nu flyttet til Sophienblatt, en Vej i den modsatte Udkant af Kiel langs Kirkegaarden og det inderste af Fjorden.

⁵⁾ Jfr. S. 245.

fik jeg Efterretning fra Boghandler Aue¹⁾, at det allerede er under Pressen.

Med Lyst og Mod, og Tillid til Gud gaaer jeg Aarets Arbejder og Begivenheder imøde.

Søndagen den 24 de April.

Det er paa Tide, at jeg igjen engang optegner Noget om mit Liv. Det gaaer mig nu atter, som jeg i Begyndelsen af mit Samliv med den uforglemmelige Thora skrev, at jeg mindre føler Fornødenheden deraf, fordi jeg kan meddele alt det, der rører sig i mig, til et elsket Væsen, der saa gandske forstaaer mig, nu til hendes Søster, min Grethe. I Dag har vi (hos Pastor Lüdemann) nydt den hellige Nadvere første Gang sammen, og det forekom os, som om et nyt Fælleddskab derved opstod mellem os. De Sørgmodige skulde være trøstige, de Lykkelige ydmyge, sagde vor Sjælesørger. Det Sidste følte jeg, nu igjen saa dybt, og min Grethe ogsaa!

Den milde ustadige Vinter er lykkeligen hengaaet for os og Børnene. Foruden mit Familieliv har ogsaa min Forfatter-Virksomhed bragt mig Glæde. Mit lille først i Februar udkomne Skrift har vakt Opmærksomhed og vundet Manges Bifald, offentlig i Altonaer Merkur og Kjøbenhavnsposten²⁾. Kun det ultraliberale eensidig tydske Eckernförder Wochenblatt³⁾ har givet sin Ærgrelse Luft; de ivrige Holstenere her lukke ikke Munden op mod mig. I Kjøbenhavn og Fyen, hører jeg, berømmes Skriftet; ogsaa Kongen er tilfreds med det, sagde mig igaar Kammerjunker v. Reedtz⁴⁾. Slesvigs danske Forhold har jeg ogsaa igjen berørt, og inderlig tilfredsstillende er det for mig, at min Forudsigelse, at den nord-slesvigske Bondestand lydeligen vil yttre sit Ønske om Indførelsen

¹⁾ Forlæggeren i Altona.

²⁾ »Altonaisches Merkur« for 1836 findes ikke i København. Artiklen i »Kjøbenhavnsposten« ^{24/2} 1836, der er anonym, er mere en Omtale end en Anmeldelse. Bogen anbefales »til Enhver, der ønsker at høre en sagkyndig Mand, som dømmer med Rolighed og Upartiskhed, to sjeldne Egenskaber i stærkt bevægede Tider«.

³⁾ I »Eckernförder Wochenblatt« No. 16, ^{24/2} 1836, findes en 2-sidet Anmeldelse af C. P.'s Skrift, som meget kraftigt angriber forskellige af C. P.'s Paastande. I No. 19, ^{5/3} 1836, har C. P. faaet optaget et kort Svar (dat. Kiel ^{1/3} 1836), hvori han i 3 Punkter imødegaaer Anmeldelsen. I No. 21, ^{12/3} 1836, tager Bladet til Genmæle (paa næsten 2 Sider).

⁴⁾ Enten Diplomaten Holger Christian Reedtz til Palsgaard eller hans Broder Otto Reedtz til Bisgaard. Deres yngre Broder, der havde gaaet i Skole i Roskilde, begyndte 1835 at studere Jura i Kiel.

af Dansk som Retssprog, gaaer i Opfyldelse. Da den slesvigske Landdag¹⁾ var berammet, skrev jeg til N. Lorenzen²⁾, at nu var det Tid til at handle. Jeg raadte ham at faae Ansøgninger tilveiebragte, og sendte ham Udkast. Snart svarede han mig, at Sagen var i fuld Gang, han havde og talet med de øvrige Haderslevske Deputerede. I den Anledning var jeg og for 8 Dage siden paa nogle Dage i Slesvig, og fandt mine danske Landsmænd gandske varme for deres Sag, og glade ved at kunne betroe sig til mig, næsten forundrede over at en dannet Mand sympathiserede med dem. Saasnaart den sundevithske Deputerede Alexandersen og den tønderske og aabenraaer Steenholdt hørte at Hadersleverne N. Lor., Petersen fra Dalbye og Posselt fra Kjøbenhoved, indbragte Petitioner³⁾ fra alle Herreder, besluttede [de] at foranstalte ogsaa lignende, hvormed jeg hjalp dem. Med min Ven Heiberg streed jeg dygtigt, een Aften jeg var med Kjøbmand Lorenzen fra Haderslev⁴⁾ hos ham, der understøttede mig; tilsidst kunde han ei sige Noget mod at taale det Danske som offentligt Sprog i Slesvig; moersomt nok ynder og hans Svigerfader, Grev Baudissin⁵⁾, det danske Sprog. Justitiar Jaspersen er med Liv og Sjæl for Sagen (Stændernes Vice-Præsident). Grev Reventlow har jeg paa hans Gjennemreise her ogsaa overtudet. Alt er af mig bleven forberedt til Sagens Fremme, Falck har paataget sig, at tale for Petitionerne. Inden jeg reiste, havde jeg og den Glæde, at Etatsraad Nissen⁶⁾ erklærede sig bestemt for Sagen. Lykkes den, saa har jeg, siger Flor glad, gjort noget Vigtigt for Slesvig og Danmark.

Søndagen den 12te Juni.

Jeg vil begynde, hvor jeg slap. Først igaar fik jeg Brev fra Alexandersen, at N. Lorenzen endelig havde gjort Andragendet i Forsamlingen, som dog har havt et efter Omstændighederne godt Udfald, nemlig at Sagen var bleven henviist til den Commite, der allerede tidligere var bleven udnævnt til at drøfte Petersens An-

¹⁾ Stænderforsamlingen i Slesvig aabnedes ¹¹/₄ 1836.

²⁾ Om Nis Lorenzens Virksomhed for Sprogsagen paa Stænderforsamlingen 1836 og C. P.'s Iver i samme Anledning se P. Lauridsen I S. 21 ff og Hans Jensen I S. 531 ff.

³⁾ Der indsendtes ialt 9 Andragender til Stænderforsamlingen om Indførelse af dansk Retssprog i Nordslesvig.

⁴⁾ Peter Hiort Lorenzen.

⁵⁾ K. F. Heiberg var 1835 blevet gift med den ganske unge Rigsgravinde Asta Baudissin, Datter af Rigsgreve Carl Baudissin.

⁶⁾ Overappellationsretsraad i Kiel Jürgen Nissen.

dragende om Underviisning ogsaa i Tydsk i de danske Skoler¹⁾, og at Falck skulde indtræde i den. At dette kom førend hiint, og at der kun i Forbigaaende yttredes, at Folket rigtignok gjerne saae Indførelsen af Dansk som Retssprog, tilligemed adskilligt Andet gjorde mig det meget klart, at der i Slesvig blev arbeidet imod vor Sag, som jo ikke kunde være uventet. Jeg har derfor i Mellemtiden skrevet nogle opmuntrende Breve, faaet og Nissen til at skrive til sin Broder i Hostrup, Ensted Sogn²⁾, der strax ønskede et Udkast til en Petition, hvilket jeg efter Nissens Opfordring forfattede; vi gave ham den Anviisning at sende den lige til Falck, som jeg underrettede derom, og derved er denne og kommen i Virksomhed. Flor, der forleden maatte til Slesvig, purrede ogsaa hos de danskstalende Deputerede og Falck. Ved alt dette er det Grundede i Sagen blevet mig gandske uomtvisteligt, og selv Michelsen maatte tilstaae, at Folkets Ønske, som han ikke havde forestilt sig saadan, maatte opfyldes. Han var iforgaars med os paa en Tour til Neumühlen, som vi gjorde med min Grethes Veninde, Fru v. Krogh³⁾ og andre Damer. Det var næsten den første varme Sommeraften efter en (som i hele Europa) meget kold Mai.

Linieskibet Skjold paa 84 Kanoner ligger siden nogle Dage i Fjorden, og vækker almindelig Interesse⁴⁾. Ogsaa vi have moret os med at besee denne Kæmpebygning; i Aften deeltage vi i et Bal paa Wilhelminenhöh⁵⁾, som bliver givet Skibets Officerer.

Jeg har seet to Gange min Ven Clausen og hans Familie paa Hen- og- Tilbagereisen til og fra Altona. Desværre blev hans behagelige Ophold her forkortet formedelst Efterretningen om et af hans Børns Sygdom.

¹⁾ 8./s 1836 stillede Nis Lorenzen i Stænderforsamlingen Forslag om Afskaffelse af Latin og Tysk i Styrelsen og Retsplejen overalt, hvor Undervisningssproget var Dansk. Andreas Petersen fra Dalby havde 12/s stillet Forslag om Indførelse af nogle Timers Undervisning i Tysk i de nordslesvigske Skoler. Stænderforsamlingen havde dengang valgt en Komité, der skulde behandle Forslaget. I denne sad Provst Paulsen, Gaardejer Posselt og Andreas Petersen selv. Jfr. Hans Jensen I S. 534.

²⁾ Overappellationsretsraad Jürgen Nissen var født i Hostrup, Ensted S., Tønder Amt, hvor hans Fader var »Hufner«. Hans Broder var Gaardejer N. H. Nissen i Hostrup.

³⁾ Sikkert den senere omtalte Fru Gustave v. Krogh, gift med Ejeren af Aastrupgaard ved Haderslev G. F. von Krogh.

⁴⁾ Bygget 1828—33. Det havde ialt 84 Kanoner, og dets største Bemanding var 665 Md. En Plan af det er gengivet i J. H. Schultz: Den danske Marine 1814—48 I S. 238.

⁵⁾ Udflugtssted paa Fjordens modsatte Side (= Sandkrug).

Hvad mine Forelæsninger angaaer, saa har jeg dog i dem over den S. H. L. Ret 6 overordentlig flittige Tilhørere, til dem over Statsretten havde kun indfundet sig tvende, fordi Michelsen istedet for tysk Historie læser derover, og han naturligviis er meer efter Mængdens politiske Smag¹⁾; derimod har jeg 9 Tilhørere i Fortolkningen over Jydske Lov. I denne Uge vente vi vor Søren²⁾.

Keirup den 17de September.

Først her kommer jeg til at fortsætte mine Levnetsbemærkninger, da mine Fritimer have været meget optagne, baade ved Sørens og siden min Svigerfaders Besøg, og ved Forretninger, idet jeg foruden mine sædvanlige har maattet udarbeide det S. H. L. Oldsagerselskabets Beretning, og en Oversættelse for det nordiske Oldskriftselskab³⁾. Her er jeg desværre allene med min Sophie, hvilket dog egentlig har en glædelig Grund, da min Grethe bærer en skøn Forhaabning for os, og derfor (imod sin Families Raad) ei har villet udsætte sig for en længere Reises muelige Uheld og Besværligheder, endskjøndt det har været et ikke lidet Offer ei allene for hende, men ogsaa for mig. —

Vor Sørens Ophold var meget behageligt for os begge to. Vi bleve mere fortrolige med hinanden, og min Overbeviisning blev gandske fast, at jeg har faaet en Søn ikke allene af ypperlige Anlæg, men ogsaa, hvad der er det Vigtigste, af et fortræffeligt Hjerte. Han er saa oprigtig, saa modtagelig for gode Raad, tager Erindringer, som man maa give ham, aldrig ilde op, og har de bedste Forsætter. Jeg har, paa Spadseregange med ham, søgt at befæste hans sædelige Grundsætninger, og gjort ham opmærksom paa de Farer, som Ynglingsalderen og hans forestaaende Studenterliv i Hovedstaden fører med sig; det er tilfredsstillende for mig, at kunne være ham en ældre Ven, som jeg i hans Alder savnede. Han besøgte nogle Collegier i Kiel, og lærte ogsaa at ride.

Under et Besøg af Svigerforældrene har de i Slutn. af Juli foretaget en Tur til Hamborg, hvor de bor hos Ohrt i Altona. Efter Blochs Hjemrejse 12. Aug. faar de Clara Wimpfen og den lille Lotte Albrecht⁴⁾ i Huset som Hjælp for Grethe; de kom nogle Dage før min Afreise i Selskab af Carl Wimpfen, der som Jurist var gandske underholdende for mig.

¹⁾ Michelsen havde siden Lornsens Optræden næret slesvig-holstenske Anskuelsler.

²⁾ Grethes Søn, Søren Bloch Thrige, som 1836 blev Student fra Roskilde Skole.

³⁾ Det kan ikke med Bestemthed afgøres, hvilken Oversættelse der sigtes til. Fra 1837 udsendte Oldskriftselskabet i København Aarsberetninger paa Tysk.

⁴⁾ Datter af Kammerraad, Forvalter paa Bistrup Gods, J. C. Albrecht, boende i Ringstedgade i Roskilde. Hun var 14 Aar gl.

Fra 9. til 24. Sept. var han med Sophie en Rejse til Fyn, medens hans Hustru blev hjemme i Kiel. De sejlede med »Løven« til Faaborg, hvor Rejseselskabet forøgedes med Konsul Ploug og Søster samt »Pastor« Fabricius¹⁾, »en fordums Bekjendt fra Studenterforeningen«. Fra Svendborg kørte de til Skjoldmose og Kejrup, hvor Hovedopholdet fandt Sted hos hans Moder og Broder, dog med Udflugter til Skovsbo og Odense, hvor bl. a. St. Knuds Kirke besaas med dens Mærkværdigheder: Knud den Heliges og Hans' Begravelser, et i en Tørvemose 1818 fundet Kvindeligt og det Benzonske Gravmæle²⁾. »Jeg besøgte og Pastor Westengaard og Priorinden, min Svoger Heides Søster.« De sidste Linier handler om Moderen, der befinder sig godt her paa Landet, og om Sophie, der undertiden længes efter sin nye Moder, skønt hun leger godt sammen med Fætre og Kusine. Paa Tilbagereisen besøgte Langes paa Rødkilde (se Dagbogen 1820), hvor man traf »Oncle Berg og Pastor Becker«³⁾, og herfra kørte Fritz dem til Dampskibet »Løven« i Faaborg, hvor Afskeden fandt Sted. Paa Grund af stærk Blæst naaede de først Kiel Kl. 1¹/₂ om Natten. Grethe var rask. Resten af Ferien tilbringer de meget i det Fri. Han har omgaaedes sin forrige Tilhører Matthiessen en Del. Julen er begyndt med Sne og Frost.

Den 25de December.

Medens Træet blev pyntet, gik jeg igaar Eftermiddags med min Sophie ud til fattige Børn, som hun vilde bringe af sine egne Sparebøsse-Penge købte Foræringer. Siden nød hun da, som et ret lykkeligt Barn, tilligemed Grethe sin Juleglæde. Denne havde og saa vel sørget for Forøgelsen af sin mindre Søsters Glæde. Lise Jepsen⁴⁾ (hos hvem Grethe læser Engelsk) høitidligholdt Julen hos os. Vor Søren er nu i Roeskilde; vi har havt den Glæde at han efter examen artium er bleven indkaldt⁵⁾. Imorges var jeg med Grethe og Marget⁶⁾ i Kirke, og lille Sophie lyttede i Sengen med Opmærksomhed efter, da jeg fortalte hende om Jesus Christus Fødsel, og at vi derfor glædede os.

¹⁾ Købmand Jørgen Ploug i Faaborg var svensk-norsk Vicekonsul. Han havde 4 Søstre. »Pastor Fabricius« er formodentlig identisk med Viceprovst paa Regensen Frederik Fabricius, der 1820 havde været Medstifter af Studenterforeningen og 1823—30 Senior.

²⁾ Sandstensstele med to smukke Marmorrelieffer paa For- og Bagsiden (»Afskeden« — »Gjensynet«), udført af H. E. Freund 1836 som Gravmonument over Kammerherreinde Antoinette Margrethe Benzon, f. Gersdorff.

³⁾ Grethes Onkel, C. F. Berg, fra Skjoldmose og Pastor Becker fra Vester-Hæsing, der var g. m. en Datter af Pastor M. Th. Bredsdorff i Vester-Skerninge.

⁴⁾ Om denne har det ikke været muligt at skaffe nærmere Oplysninger.

⁵⁾ Dette Udtryk betyder, at han har faaet Udmærkelse til Studentereksamen (egl. indkaldt for at faa Ros af Universitetets Rektor).

⁶⁾ Grethes Datter Elisa Margrethe Thrige.

Hvad mit Universitetsliv angaaer, saa savner jeg endnu ethvert Tegn paa opmuntrende Bifald i Ord og Gjerning fra mine Foresatte, men lærer meer og meer at sætte mig ud derover. Med Sparsommelighed haaber jeg at kunne bestride Udgifterne for min forøgede Familie. Ogsaa den Modgang har jeg, at Meningen om Nyttens af at høre den mig saa kjære Encyclopædie har forandret sig blandt Studenterne, saa der meldte sig ikkuns Een. Derimod har jeg 10, for største Delen flittige Tilhørere i Processen, og havde netop i Dag den Tilfredsstillelse at læse i Correspondenzblatt en offentlig Opfordring til mig om at udgive mine Forelæsninger derover, som det Bedste, man havde om den¹⁾. Dette har ret oplivet mit Mod, ligesom i Henseende til mine Bestræbelser for det Danske i Slesvig et i disse Dage fra en Bogbinder Nissen i Haderslev modtaget langt Brev²⁾, hvori han virkelig udøser sit Hjerte mod mig, hans kjære forhaanede Modersmaals Forsvarer. Anledningen har givet ham en Opsats i Fædrelandet af Hage, hvem jeg og havde leveret Udtog af Breve fra slesvigske Bønder og de saa lunkest modtagne Petitioner til den slesvigske Stænderforsamling³⁾. Jeg er nu aldeles overbeviist om, at mine Anskuelse ere Folkets, og skal derfor ikke høre op at arbeide for deres Virkeliggjørelse, og understøtte Trykkefrihedsselskabets (hvis Medlem jeg er bleven) Bestræbelser at udbrede dansk Læsning i Slesvig⁴⁾.

¹⁾ I det ²⁴/₁₂ 1836 udsendte No. 121 af »Correspondenzblatt« retter en Indsender, der aabenbart er praktisk Jurist, under Overskriften »Bescheidene Bitte« en Anmodning til Hr. Professor Paulsen om at lade sine Forelæsninger over den slesvig-holstenske Proces trykke, for at en videre Kreds kan faa Glæde af dem.

²⁾ Brevet har C. P. senere med enkelte Udeladelser indføjet i den Nekrolog over Nissen, som han skrev i »Dannevirke« ⁷/₂ 1839 (S. M. S. I S. 237—41). Jfr. S. 276 Note 2.

³⁾ »Fædrelandet« ¹⁵/₁₀ 1836, Sp. 285—303 (»Det danske Sprog i Slesvig«). I Artiklen aftrykkes 3 Breve, som C. P. har modtaget fra »nogle dannede slesvigske Bønder«, og 2 Petitioner til Stænderforsamlingen fra Lundtoft og Nybøl Herred om Indførelse af dansk Sprog. Artiklen, som er anonym, munder ud i et Forslag om de Sprogforanstaltninger, der bør træffes, og slutter med nogle Ord om, at Trykkefrihedsselskabet kan gøre en Del ved at skaffe sine Skrifter Udbredelse i de danske Distrikter. Om Petitionerne jfr. S. 249 Note 3.

⁴⁾ Generalforsamlingen i Novbr. 1836 bemyndigede efter et Foredrag af Orla Lehmann Bestyrelsen »til at søge Selskabets Virksomhed udstrakt til den dansk-talende Del af Slesvigs Befolkning«.

1837.

Den 2den Januar 1837.

Strax den første Dag i Aaret har den gode Gud betegnet ved sin Naade, idet min Grethe har født mig en Søn! et sundt velskabt Barn.

Fødselen er foregaaet om Eftermiddagen. Om Formiddagen havde han intetanende været i Kirke og paa Nytaarsbesøg. Om Aftenen gik han, da alt var vel hjemme, ud til Flors for at bringe dem Nyheden og lykønske Flor til hans Fødselsdag.

Den 23de Marts, Skjærthorsdag.

Det første Fjerdingaar er lykkeligen forløbet for os, og hvad der er Hovedsagen, for vor lille Dreng, som hos en i alle Henseender fortræffelig Amme (Anna Dibbern, en ung gift Kone) trives fortræffeligen, og nu allerede, saa snart man snakker for ham, smiler os saa sødt imøde. Thorvald Vilhelm, Mindets Navne — ved hvilke jeg tænker paa mine to kjære Afdøde! — har han faaet i Daaben, som vi foranstaltede paa min gode Svigerfaders Fødselsdag den 13de Februar. Da vi havde underrettet ham derom, stod han i Aanden Fadder (hans Sted indtog her Falck); foruden ham Flor, Lotte Jessen og Tante Bentzen, hvis Venskab for os ret har viist sig, idet hun de første 14 Dage, da Grethe laae, var hele Dagen her og besørgede Alt; under hendes Overbestyrelse var min Datter Grethe ikke mindre flink som lille Huusjomfru. Hun og Sophie ere meget lykkelige over den lille Broder, og en skøn Familie-kjærlighed seer jeg blomstre omkring mig, Livets bedste Gave. Da nu ogsaa min elskede ømme Grethe næsten forynget er kommen ud af sin Barselseng, saa kan jeg ikke noksom takke Gud for hans store Naade. Om Daaben maa jeg endnu tilføie, at Pastor Lüdemann forrettede den (hvortil jeg dog maatte indhente Nicolai-Præsternes Tilladelse)¹⁾. Over alt det Lykkelige har jeg næsten

¹⁾ Formodentlig, fordi han boede i Nicolai Sogn. Lüdemann var Præst ved Helligaandskirken.

glemt, at jeg selv har havt en mindre god Tid, idet jeg henimod Slutningen af Januar blev angreben af den almindeligen udbredte Grippe-Sygdom¹⁾, havde stærk Feber, maatte i nogle Dage holde Sengen, og sporede Følgerne paa Legeme og Aand vist en fire Ugers Tid. Mine Forelæsninger holdt jeg dog, skjøndt de en Tid lang udmattede mig meget, men i Udarbeidelsen af mit Skrift over Ægtefællernes Formue-Fælledskab²⁾, hvis første Deel, det nordiske, jeg nu har for, blev jeg slemt forstyrret; dog har jeg nu i den sidste Tid tilendebragt Fremstillingen af det islandske og norske indtil C IV Lovgivning. Nu glædes jeg ved min Ven Ohrts Besøg som er kommen igaar; Aftenen tilbragte vi under venlige Samtaler i vor gode varme Dagligstue; thi udenfor er det gandske vinterligt, og vi have en hvid Paaske, efterat jeg allerede havde saæet i Haven.

De sidste Linier handler om Vejret i den forløbne Vinter.

Pintse-Søndag, den 14de Mai.

Tiden er gaaet meget hurtig for mig, siden jeg sidst nedskrev Noget. Min Ven Ohrt blev hos os til Fredagen efter Paaske. De to første stille Helligdage levede vi aldeles for hinanden, en stor Deel af vor Tid udfyldte Udtuskingen af religiøse Anskuelser, og vi fandt, at vi i Henseende til alt Væsentligt vare enige, begge tilstode vi ogsaa hinanden Frihed med Hensyn til Forestillingsmaaden, saa at disse Samtaler virkede velgjørende paa os indbyrdes; Stof dem gav og et af ham forfattet Program om det Ufyldstgjørende i Religions-Underviisningen paa de lærde Skoler³⁾. De øvrige Dage vare meer selskabelige; vi gave til Ære for min Ven et Middags-selskab, og jeg var med ham hos Nissens⁴⁾, Ratjens og Appellationsraad Schmidt, som nu har nærmet sig meer til mig, hvilket fra en saadan Mands Side ikke kan andet end være mig behageligt, da jeg før har troet at opdage hos ham en forudfattet Mening imod mig. Efter min Vens Afreise hengik den øvrige Ferie-Tid under uafbrudt Arbeide, som jeg ret roligen kunde sidde ved, da det vinterlige Væir paa en paafaldende Maade vedvarede. Gjennem

¹⁾ En Art Influenza.

²⁾ Det her omtalte Skrift »Das eheliche Güterrecht nach den nordischen Rechten« henlaa ved C. P.'s Død 1854 som Manuskript, delvis ufuldendt, og blev først trykt 1859 i S. M. S. III S. 347—626. De Afsnit, som han her taler om, svarer til S. 347—401.

³⁾ I Altonaer Gymnasial-Programm 1837 har Ohrt skrevet en Afhandling med Titlen: »Die Einführung ins Christenthum auf den Gelehrten-Schulen muss mehr beherzigt werden, als es in der Regel geschieht.«

⁴⁾ Overappellationsretsraad Jürgen Nissen.

min Ven Clausen havde jeg nemlig faaet en Opfordring fra Trykkefrihedsselskabet om at forfatte et Skrift over Slesvig¹⁾, i hvilket mit kjære Fødeland nu efter den sidste Beretning allerede 60 ere blevne Medlemmer af dette danske Selskab, tildeels ogsaa ved min, aldeles ikke personlige Indflydelse. Dette Skrift, under Titel af Slesvig og Danmark²⁾, har jeg udarbejdet, og reenskriver det i disse Ferie-Dage. Jeg har i Sommer meget at bestille da jeg, formedelst Tønsens Reise, for første Gang læser over den tydske almindelige Proces for 7 Tilhørere, fordi den ellers slet ikke vilde blive foredragen, og dette uopfordret og vel sagtens upaaskjønnet af den mig ingen Gunst visende Curator Jensen. Til den fædrelandske Ret havde lidt efter lidt noget seent meldt sig 6 Tilhørere, men da jeg ikke kunde finde en for alle passende Time, saa maa jeg læse den for 3. Lidt ubehageligt er jo dette ringe Antal; jeg mærker altsaa endnu, at min Lærebogs Udgivelse har skadet mine Forelæsninger, men hertil kommer endnu, at der netop nu examineres meget overfladisk i denne Deel af Videnskaben, og en anden Fordom mod mig blandt Studenterne, som om jeg ikke var godt holsteensk sindet. Ohrt har hørt den Mening yttre, at jeg derfor nu har færre Tilhørere! Dette skader mig vel og hos den erke-tydske Curator. Jeg kan ikke andet end handle efter min Overbeviisning, om jeg end skal lide for det. Disse ere altsaa min Manddoms Kampaar. Strængt retfærdigen vil jeg behandle mine Modstandere, der meest tie, i det Mindste offentlig, til mine Skrifter, uden at kunne paavise Uretfærdighed mod dem fra min Side. Saa være da det Øvrige overladt til Gud! I min Familie-kreds finder jeg reen Glæde; min lille Thorvald der allerede har 2 Tænder, trives Gud skee Tak fortræffeligen.

Søndagen den 6te August.

Jeg er gandske allene her i Huset, da jeg har bragt alle mine Kjære, Store og Smaa til Danmark, hvorfra jeg er vendt tilbage den 1ste August. Begge mine Grether maatte dog engang see deres

¹⁾ H. N. Clausen var et ivrigt Medlem af Bestyrelsen for »Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug« (stiftet Marts 1835). Det første virksomme Skridt til at udføre Generalforsamlingens Beslutning af Novbr. 1836 (se S. 253 Note 4) var »Foranstaltning af det fortrinlige Skrift af Paulsen: »Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig« (1837)«. (H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie, S. 262).

²⁾ Skriftet udkom under en anden Titel, »Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig«, Kbhv. 1837 (S. M. S. I S. 138—185). Jfr. S. 263 f.

gamle Hjem igjen, og, da Dampskibsfarten til Fyen havde hørt op i Sommer, saa kjørte vi Løverdag den 15 Juli til Glücksborg. Den engle Thorvald med sin Amme holdt da, ligesom siden, Reisen godt ud. Da Klokken var 1^{1/2}, saa kunde vi ikke naae Holdnæs, men nød derfor den næste Morgen Glücksborgs Skjønhed paa en Spadseregang og siden Veiens. Overfarten gik heldig og til Middag kom vi til den deilig beliggende Nybel Vandmølle for der at besøge den gode Tante Sybrandt og hendes Datter Line med hendes Mand Petersen¹⁾. Glad bleve vi modtagne, og da det om Eftermiddagen begyndte at regne, saa maatte vi blive der; jeg besøgte Præsten Haagen, især for at virke for den danske Sag, og fandt i ham, skjøndt født Holstener en og i saa Henseende retfærdig tænkende og handlende Mand, der fører sin Kirkebog paa Dansk²⁾, udbreder Trykkefrihedsselskabets Skrifter; men han klagede over Provstens og Amtmandens Modvillie³⁾. Mandag Morgen kjørte vi til Sønderborg, hvor vi, indtil vi fik Heste, opholdt os, med Postmester Wernichs Tilladelse, i hans kjønne, sjeldne Roser indeholdende Have, og kom forbi det deilige Augustenborg, hvor vi dog ei turde opholde os, til Middag til Fyenshav. En Lykke var det, at Væiret holdt sig, da Indskibningen ikke er let; jeg takkede ret Gud, da jeg lykkelig og vel allerede efter 2 Timers Forløb bragte min Familie over til Fyen. Den ventede under et Skibstelt, indtil jeg fra Bøigden havde hentet Vognen til Faaborg. Derfra kjørte vi til Rødkilde, hvor de kjære Langes hjerteligen modtog os. Næste Eftermiddag gik det i det deiligste Væir videre til Skjolde-mose, hvor den kjære Søren om Aftenen overraskede os ved sin Ankomst. Onsdagen bleve vi over paa dette deilige Sted, og vare sammen med de gamle Bredsdorfs fra Jørgensgaard⁴⁾ og Langes. Om Torsdagen kom vi til vore Kjære paa Keirup i det bedste Velgaaende, da Gud ogsaa den Dag begunstigede vor Reise ved Væir- liget. Modtagelsen hos min stakkels Broder var ikke uden Vemodighed, der har en stiv Haand efter den skrækkelige Ulykke i

¹⁾ Calle Petersen, gift med Johanna Nicoline Sybrandt, Datter af C. P.'s Møster Dorothea Sybrandt, f. Gadebusch.

²⁾ Pastor Johann Haagen (Hagen) var født i Quickborn i Holsten. Almindeligvis førtes Kirkebøgerne paa Tysk i Nordslesvig.

³⁾ Provsten er Sognepræst i Broager Jørgen Stephensen. Amtmand i Nordborg og Sønderborg Amter var i 1836 Grev Ernst Rantzau, i 1837 Chr. v. Stemann.

⁴⁾ Præsten Chr. Joh. Bredsdorff fra St. Jørgens ved Svendborg. Se Dagbogen om Danmarksrejsen 1820 S. 60. Jfr. Harald Balslev: Fra fynske Præstegaarde. Odense 1944. S. 110—113.

November, da han kom med Haanden i Tærskemaskinens Hjul. Jeg har maattet tale mangt et trøstende Ord til ham, det jeg kunde desto bedre, da mit Liv jo ogsaa har sine Ubehageligheder. Hver skal jo lære Sit i denne Skole! Min gode Moder var aandig frisk som altid. Nyholms og Bergs¹⁾ saae jeg, ligesom min Broders Hjælper og Redder Doctor Helvig²⁾. En Dag reed jeg med min Søren til Kjerteminde og Klinten. Løvedag den 29de fulgte mine Kjære mig til Odense, hvor vi spiste hos Helvigs; men inden vi vare færdige, maatte jeg staae op for at ile til Person-Posten. Vemodigen tog min Grethe og Sophie, denne, det ømme Barn med bittere Taarer, Afskeed med mig. Fritz og Søren ledsagede mig til Vognen. Den deilige Kareth kom mig godt tilpas, da det begyndte stærkt at regne; i en Hr. Hansen, en Fætter til Doctor, nu Prof. Hansen³⁾ havde jeg en underholdende Rejsfælle. Det regnede endnu, da vi Kl 6¹/₂ i Assens bestege Færgebaaden, dog blev det ikke altid ved. For Modvind landede vi først efter 3 Timer ved Aarøsund, hvor jeg for en hamborgsk Familie (Abendroth) maatte være Tolk.

Den næste Morgen, Søndag 30 Juli, taledede jeg med Gjæstgiveren, Fuldmægtig Petersen⁴⁾, i hvem jeg fandt et Medlem af Trykkefrihedsselskabet og bestyrkede ham i alt Godt. Derfra tog jeg Vogn til Gaarden Lilholt⁵⁾ og forrettede underveis min Andagt i den smukke Øsbye Kirke, hvor Gudstjenesten netop havde begyndt, da jeg kjørte forbi. Nis Lorenzen tog venligen imod mig, førte mig omkring paa sine Marker og til Halk Kirke, hvor jeg saae Psalmebøgerne efter; de har tre Slags: Kingos, Pontoppidans og en, udgivet i Slesvig 1821⁶⁾. Man tænker paa en ny, og enkelte Præster have ikke skammet sig ved for at gjøre Ende paa Uenig-

1) Pastor Nyholm i Nyborg og Bergs paa Skovsbo.

2) Lægen er Distriktskirurg i Odense H. Z. Helweg.

3) Prof. Hansen er Økonomen Georg Hanssen, der lige var blevet Professor i Kiel. Fætteren er sikkert Bogholder Jens Hansen fra Hamborg.

4) Den eneste Oplysning om denne Mand, som har kunnet fremskaffes, hidrører fra Kirkebogen for Øsby Sogn, ifølge hvilken Seminarist og Gæstgiver Peter Petersen og Hustru Thomasine Bjerring fik en Datter i 1837. Formodentlig har han været Fuldmægtig hos Postmesteren.

5) Nis Lorenzens Gaard, S. f. Aarøsund.

6) »Den Pontoppidanske Psalmebog« var 1811 blevet udgivet i Slesvig i ét Bind sammen med »Christelig Psalmebog« til Brug for de danske Menigheder i Hertugdømmet Slesvig. »Christelig Salmebog« findes ogsaa i en særskilt Udgave, trykt i Slesvig 1822.

heden i saa Henseende, at foreslaa Indførelsen af den tyske!¹⁾ I Kirken er en gammel Døbefont af Metal²⁾. Paa Lillholt havde jeg sat Flor Stævne, der netop for det danske Sprog bereiser det nordlige Slesvig³⁾. Om Middagen kom han ogsaa, dog ikke allene, men fulgt af min Bogbinder Nissen, Leiebibliothekar Sørensen, Kjøbmand Koch og Bogtrykker Seneberg fra Haderslev. En mærkelig Forsamling af for det danske Sprog ivrige Slesvigere af alle Stænder, maaskee siden Aarhundreder den første, der alvorligen har raadslaet om Midler til at hævde Sproget. Vanskelighederne bleve drøftede, der især gaae ud fra Embedsmandsstanden, og et dansk Ugeblads Udgivelse blev besluttet⁴⁾, som Bogtrykkeren for sin egen *Fordeels Skyld* var villig til. Desværre har han siden, som Flor fortæller, trukket sig tilbage, rimeligviis ved Indflydelse af hans hidtil tyske Blads Redactører⁵⁾. Dog er Planen ikke opgivet, for hvilken ogsaa Dr. Manicus, en født Angler i Eckernförde, er ivrig. Efter endt Møde tog jeg Afskeed med mine i Aanden beslægtede nye Brødre og kørte paa Lorenzens Vogn i Regnbygevæir til Hoptrup og derfra videre til Aabenraa. Da jeg kørte ned fra Dimenhjerg⁶⁾, nød jeg ret den deilige Udsigt. Paa Gjæstgivergaarden morede jeg mig ved at see Børn dandse under deres jydsk(!) Dandsemesters Veiledning; jeg traf i Salen Byens danske Præst Davidsen⁷⁾, med hvem Samtalen dog var tydsk, da han var lunken for den danske Sag; men jeg forandrede den dog til Dansk, da Aabenraas Deputerede den vakkre Kjøbmand Andresen⁸⁾ sluttede sig til os, der beklagede, at han i sin Ungdom ikke havde lært at skrive Dansk. Jeg traf og min Ungdoms-Bekjendt Skipper Moll⁹⁾.

1) »Allgemeines Gesangbuch auf Königlichem Allergnädigsten Befehl dem öffentlichen und häuslichen Gebrauche in den Gemeinden der Herzogthümer Schleswig und Holstein gewidmet.« Trykt i Kiel i adskillige Oplag.

2) Støbt 1491 i Flensborg.

3) Se herom P. Lauridsen I S. 47—48.

4) Jfr. P. Lauridsen I S. 49.

5) Seneberg var Haderslevs eneste Bogtrykker. Han udgav et Ugeblad paa Tysk, der hed »Lyna«. Det redigeredes skiftevis (hveranden Uge) af Rektor ved Latin-skolen Brauneiser og Hospitalspræst Lautrup.

6) Bakke i Stollig, Løjt Sogn. (Sønderjydske Stednavne IV S. 237).

7) David Davidsen var Diakon i Aabenraa 1822—39.

8) Sukkerraffinadør Andreas Andresen (se P. Lauridsen II passim). Han nævnes 1838 som Medlem af Trykkefrihedsselskabet og var Stænderdeputeret.

9) Har ikke kunnet identificeres.

Efterat jeg Mandag-Formiddag havde gjort nogle Besøg, blandt Andre hos Justitsraad v. Wardenburg¹⁾, der er for det Danske, ogsaa Medlem af Trykkefrihedsselskabet — et andet, Amtmand v. Tillsch, traf jeg desværre ikke hjemme, kørte jeg Kl 12 med Leilighed til min Fødeby Flensborg, over hvis himmelske Beliggenhed jeg igjen glædede mig. Jeg steg af udenfor Nørre-Port hos Rodebertzes, besøgte med dem Braacks og var Aftenen sammen med Wimpfen, ogsaa en ivrig Ven af det Danske i Slesvig²⁾. Om Natten kørte jeg med den agende Post hertil, efterat jeg i Slesvig havde gjort et kort Morgenbesøg hos Heibergs.

Dette sidste skriver jeg den 20 August, og har altsaa allerede længe levet allene, som jeg desto lettere har vænnet mig til, da jeg, for snart igjen at komme til mine Kjære, har uhyre meget at bestille med mine Forelæsninger. (Fra hine har jeg Gud skee Lov de behageligste Efterretninger.) Sidste Søndag gjorde jeg mig en behagelig Adspredelse ved ganske tidligen at vandre ud til min gjenfundne Ven Forchhammer i Flintbek³⁾. Jeg bivaanede hans opbyggelige og eiendommelige Gudstjeneste, og tilbragte en behagelig Dag hos ham og hans Kone, der begge to høre til de deres danske Modersmaal høit elskende Slesvigere⁴⁾. Paa en herlig Maaneskins-Aften gik jeg hjem, de fulgte mig til den delilige Fohrde-Mølle⁵⁾.

Til sidst omtales den varme Sommer.

Søndagen den 13de October.

Siden 8 Dage er jeg med min hele Familie igjen lykkeligen her. Jeg blev færdig med mine Forelæsninger den 1ste September, havde endnu den 2den den Fornøielse at see min Ven Clausen her paa hans Gjennemreise til Universitets-Jubilæet i Göttingen⁶⁾. Han og Flor spiste om Middagen hos mig, og om Aftenen besteg jeg inderligen glad Dampskibet. Jeg underholdt mig ret godt med Sø-Capitain

¹⁾ Herredsfoged i Ris og Søndervrangstrup Herreder.

²⁾ Herredsfoged Carl v. Wimpfen, Thoras og Grethes Fætter.

³⁾ Pastor J. H. Forchhammer i Flintbek, lige S. f. Kiel. Han havde studeret i Kiel 1820—25, var derefter Lærer for Hertugen af Holstein-Glücksburgs Børn og blev 1833 Præst. Det fremgaar ikke af Dagbogen, hvor C. P. kender ham fra.

⁴⁾ Forchhammer var født i Skodborg, hvor hans Fader var Præst.

⁵⁾ Voorde ligger ved Ejderen, NV for Flintbek.

⁶⁾ Clausen skulde som Københavns Universitets Rektor overvære Hundreedaarsfesten for Oprettelsen af Universitetet i Göttingen ¹⁰/₉ 1837 (se H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie, S. 209—10).

Lütken og hans Kone (født Zepelin)¹⁾ og med min Senge-Kamerat, den norske Artillerie-Major Samborg²⁾; allerede Kl 8 overraskede jeg de gode Suhrs i Vordingborg, med hvilke jeg tilbragte Aftenen ret behagelig hos de gjæstfrie Aagaards. Den næste Morgen kjørte jeg ret magelig i Diligencen til Kjøge, hvor min Svigerfaders Hans tilligemed lille Carl ventede mig med Vognen³⁾. Rask gik det nu afsted til det kjære Roeskilde. Et uforglemmeligt Gjensyn havde jeg udenfor Byen, hvor alle mine Elskede, min Svigerfader og hans hele Huus mødte mig; kun Thorvald var hjemme, og ikke ret vidende, om han kjendte mig eller ei, gjorde han, naar han længe havde seet paa mig, en latterlig bred Mund. Først den næste Morgen smilede han til mig, og var glad ved at dandse paa min Arm; jeg fandt ham langt fremmeligere. I min Families Kreds, og i de deilige Omgivelser henlevede jeg lykkelige Dage.

Han omtaler dernæst et Par Udflugter.

Den næstsidste Dag af mit Ophold, gjorde jeg i det deiligste Efteraarsvæir med en Deel af Familien en behagelig Seilads til Østerskov og Eskildsø, hvor det lille Klosters Ruiner paa nogle Steder endnu have en Høide af omtrent 10 Fod. En sørgelig Begivenhed indtraadte dog forstyrrende, vor Vens, den herlige Johannes Hages Død⁴⁾. Han blev befriet fra et sygeligt, eensomt ustadigt Liv, i hvilket han endnu i Sommer havde haft den Krænkelser, at blive domfældet for en Yttring i »Fædrelandet« om Frankrige, men hans Venner maatte med Taarer savne denne herlige Aand — jeg havde netop glædet mig saa meget til at see ham i Kjøbenhavn — og at hele Landet sørgede, viste sig ved hans høitidelige Begravelse i Roeskilde. Samme Dags Aften, den 21de Sept., kjørte

1) Søofficeren O. F. Lütken havde ³/₆ 1837 ved kgl. Resolution faaet Permission i 3 Maaneder for at rejse til Mecklenburg. Han var gift med en norsk Dame, f. v. Zeppelin.

2) Det har ikke været muligt at finde en norsk Officer af dette Navn.

3) Hans maa være Kusken. Carl er Rektor Blochs yngste Søn af 2. Ægteskab, f. 1829.

4) Johannes Hage havde i 1834 sammen med David stiftet det liberale Ugeblad »Fædrelandet«. 1836 var han gaaet af som Overlærer for helt at være Journalist. Ved Højesteretsdom ²⁶/₆ 1837 idømtes han Mulkt og livsvarig Censur for Fornærmelser mod fremmede Magter i Anledning af en »Oversigt over Europas Historie i 1835«, som han havde udgivet 1836. En Del heraf havde før været trykt i »Fædrelandet«. Han havde længe været svagelig og efter sin Hustrus Død 1834 temmelig melankolsk. Han døde ¹⁶/₆ 1837.

jeg med Etatsr. Brøndsted og Prof. Freund, der som saa mange Andre i den Anledning vare komne derud, til Kjøbenhavn.

Mit Ophold i Hovedstaden denne Gang var mere mærkeligt end behageligt for mig. Aarsagen hertil var et for nogen Tid siden imod mig udkommet Skrift: Die Erbfolge in Schleswig-Holstein, hvori sandsynligviis Hertugen af Augustenborg selv har Deel¹⁾. Conferentsr. Höpp var kjed af, at jeg havde fremkaldt det, fandt mig kun »exculperet«²⁾, da jeg sagde ham, at jeg ikke havde udgivet mit Skrift uden efter Forespørgsel hos Cancellie-Præsidenten; han ønskede ikke! at jeg, Kongehusets Rettigheders Forsvarer, skulde svare, som jeg dog for min videnskabelige Æres Skyld maa ønske, men heller ikke tilgavns kan, naar et af mig paaberaabt Document, angaaende den altid kongelige Deel af Slesvig ikke bliver mig meddeelt³⁾. Kongen, i Aanden alderssvag, værdigede mig ikke et Ord om dette Anliggende. Prinds Christian gav, formedelst Mønstringstiden, den Mandag ingen Audients. Hans Cabinets-Secretair Adler var først at træffe Kl. 12, men da jeg paa den Tid ventede min Familie fra Roeskilde, og jeg ikke vidste, om han ansaae Sagen for vigtig, saa blev jeg ikke i Byen, og var ogsaa netop udenfor min Bopæl hos Heides paa Vesterbro, da Vognen med mine Kjære kom rullende. Om Aftenen saa jeg med min Grethe og Søren Fra Diavolo⁴⁾ opføre. Den næste Dag sagde dog Rosenvinge til mig, at Adler og Prindsen gjerne vilde tale med mig. Fra hiin fik jeg Onsdagen et meget forbindtligt Brev med den Efterretning, at Prindsen vilde see mig efter Statsraadet. Jeg indfandt mig paa Amalienborg, hvor han naadigen taledede med mig og ønskede, at jeg maatte svare, hvis der kunde svares. Dette bekræftede jeg, men gjorde ham opmærksom paa de Vanskeligheder, jeg havde mødt. Der maa tales [her] om, sagde han, imorgen kommer

¹⁾ Det kom senere frem, at Hertugen selv havde forfattet dette Skrift, som udkom anonymt i Halle 1837. Det bærer Undertitlen: »Eine historische Beleuchtung der Behauptungen des Prof. Paulsen.« Heri fremsættes Augustenborgernes Arvekrav paa Slesvig. (Sønderjyllands Historie IV. S. 233 f.)

²⁾ Undskyldt.

³⁾ Et Arvehyldingsdokument fra 1721, hvori Hertug Christian August for sig og sine Arvinger hylder Kongen af Danmark secundum tenorem legis regiae. Dette Dokument havde C. P. haft Lejlighed til at se i Efteraaret 1835 i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, men han havde ikke kunnet faa Tilladelse til at skrive det af. Jfr. C. P.'s Omtale heraf i Forordet til »Antislesvigholstenske Fragmenter«. IV. 13de Hefte. 1850. S. 3—6. (S. M. S. I S. 433 ff.)

⁴⁾ Opera af D. F. Auber, opført 1. Gang i København 1831.

Grev Moltke¹⁾ tilbage, men een Dag er ikke nok dertil, De maa opsætte Deres Reise. Jeg stod som paa Naale, da jeg for min lille Thorvalds og Heides Skyld (min Svoger laae paa Sygehuset) havde bestemt min Afreise og allerede taget Pladser paa Dampskibet; dog da Prindsen vedblev sin Opfordring, saa maatte jeg give efter. Med de Ord: paa Fredag er jeg igjen i Byen, afskedigede han mig. Samme Middag spiste jeg i et interessant Selskab hos Prof. David, hvor jeg traf sammen med Clausen, Gad, O. Lehmann og lærte at kjende den norske Publicist Fougstad; om Aftenen bragte jeg Grethe det uventede Budskab hos Bloch-Henslers paa Frederiksberg. Om Fredagen — Grethe og jeg havde saa gjerne i det deilige Væir været paa Dampskibet — talede jeg længe med Adler og igjen med Prindsen, der lod mig kalde ind fremfor mange Andre i Forgemakket Ventende. Allerede her hilsede jeg og paa Grev Moltke, men fandt efter en Halvtime i Samtale med ham om Løverdagen, at jeg ingen kraftig Støtte havde i ham. Den mærkeligste Dag var Mandag, da jeg med Undtagelse af nogle Mellemlum opholdt mig paa Amalienborg fra 10 til henimod 4. I flere Timer talede jeg med Adler, ikke allene om den foreliggende Sag, men om mange andre især Hertugdømmenes Forholde; han viiste mig den største Tiltro, og jeg fandt i ham en kundskabsriig, klog Mand. For Mønstringernes Skyld fik jeg Prindsen først i Tale efter 3; ogsaa om denne Samtale syntes jeg meget godt, jeg greb desuden denne Leilighed til at fremstille det danske Sprogs Forhold i Slesvig; formedelst Meningsforskjelligheden mellem Prindsen, Cancelliet og maaskee ogsaa Kongen blev det da aftalt, at jeg ikke skulde udgive, men dog udarbeide Arvefølgesagen og meddele Haandskriftet til Prindsen. Saaledes har jeg da temmelig nøie lært at kjende Thronfølgeren og hans Fortrolige, bemærket hos Begge rigtige Blik ind i Statsforholdene, og seer derfor med meer Rolighed fra vor nuværende betænkelige Tilstand ud i Fremtiden. Ogsaa i Henseende til mine personlige Forhold kan jeg kun haabe paa den, da jeg, een af de faa i Hertugdømmene, der endnu føle for den danske Statsforbindelse, med mine Arbeider hos den nuværende Regjering ikke finder Paaskjønnelse!

Mit forlængede Ophold havde ogsaa den Nytte, at jeg i Forening med min Ven Clausen kunde foretage de Forandringer i mit Skrift, Slesvig og Danmark, som Trykkefrihedsselskabet fra sin Stand-

¹⁾ Otto Moltke, Præsidenten for det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli.

punkt ønskede. Det skal nu hedde: Det danske Sprog i Slesvig. Hos de mig saa nær staaende Clausens vare vi adskillige Gange; ene kjørte jeg en Eftermiddag med dem ud til Søbakken¹⁾, hvor jeg ret morede mig ved gennem en Kikkert at see Landskrona, Helsingborg, Helsingør med Kronborg. Den gamle Stiftsprovsts Helbred havde desværre lidt ved et Slagtilfælde, hvorfor min Ven tidligere var kommen tilbage fra Göttingen.

Den gode Gud har ogsaa begunstiget vor Tilbagereise, idet Væiret holdt sig. Uden Søsye kom vi Fredagen den 6te Oct. Kl 3 ¹/₂ om Eftermiddagen hertil; vi havde havt den Behagelighed at reise med min gode Bekjendt den nye Prof. Hansen²⁾ og hans unge Kone. Efter det urolige Liv i Kjøbenhavn nyder jeg ret mit stille huuslige Liv; lille Thorvald holder ret af mig, han rækker altid sine smaa Arme ud, naar jeg kommer. Med Sophie har jeg begyndt paa tydsk Sproglære og Bibelhistorie.

Søndagen den 31te Decemder.

Paa denne sidste Aarets Dag, seer jeg endnu engang tilbage, og kan — Tak være Gud! — i det Hele gjøre det med Glæde, om end ikke alle mine Forhaabninger — navnlig ikke de i Henseende til min akademiske Stilling — ere blevne opfyldte; hvilket jo nu eengang ikke skal være paa Jorden. Min paa en god Samvittighed hvilende indre Tilfredshed har jeg, og den gode Gud vel-signer mig med den reneste Familielykke, som, ved min ømme Moders Understøttelse, ikke forbitres af egentlige Næringsсорger, endskjøndt jeg nøiere maa veie og beregne mine Udgifter, end jeg i forrige Tider har været vant til, for at skaffe Raad til min store og min lille Søns Fornødenheder. Denne sidste, der imorgen i Sundhedens Fylde har tilbagelagt sit første Aar, har jeg jo især at takke Gud for, og den første, min Søren, der siden de første Dage af November er forenet med os her³⁾, gjør mig ogsaa ved sin Opførsel, Lyst og Iver til Studierne Glæde. Min Grethe og jeg have ret inderlig rørte priist vor Lykke, da foruden Hages endnu to

¹⁾ Familien Clausens Landsted ved Taarbæk.

²⁾ Nationaløkonomen Georg Hanssen. Jfr. S. 258 Note 3.

³⁾ Søren Thrige, som i Oktbr. 1836 var blevet Student, rejste efter bestaaet Anden Eksamen til Kiel, hvor han blev i to Aar. (Se »Ungdoms-Erindringer« af S. B. Thrige, »Museum« 1891, S. 118—21).

sørgeligere Dødsfald ere indtrufne i vor danske Vennekreds, Baagøes og P. Møllers!¹⁾ Guds Veie ere uransagelige!

Trykkefrihedsselskabet har udgivet mit Skrift: Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig, som i Danmark finder meget Bifald, men her som sædvanligt — med Undtagelse af den vakkre Prof. Hansen — er blevet modtaget med Taushed; 177 Mænd²⁾ i Slesvig, som Medlemmer af Selskabet, bliver det dog tilsendt, og jeg haaber, det skal gjøre sin Virkning. Flor og jeg arbejder ivrigt paa at skaffe Nord Slesvig et dansk Ugeblad, hvis Udgivelse Regjeringen i Slesvig har nægtet(!) Kjøbmand Koch i Haderslev³⁾. Vi have skrevet til Etatsraad Adler desangaaende, og Prindsen vil understøtte Ansøgningen hos Kongen; hiin skrev mig et forbindtligt Brev til om min Prindsen sendte Afhandling om Arvefølgen i Slesvig, men Tilladelsen til Trykningen har jeg ikke faaet. Jeg arbejder nu paa Holsteens.

I min Proces har jeg 11 og i min danske Ret 4 flittige Tilhørere. Lad os arbeide, saalænge det er Dag!

Julefesten have vi tilbragt temmelig stille, men indbyrdes glade. Lüdemanns Prædikener have opbygget os, Børnejubel glædet os. Thorvald glædte sig allerede ved det lyse Træ og Haandtrommen og Dyrene, han fik. Nydelig seer det ud, naar han sidder med dem paa Gulvet, og betegner dem ved deres Skrig.

¹⁾ Apoteker Johannes Baagøe, København, død 26/11 1837. Digteren Poul Martin Møller døde derimod først 18/8 1838.

²⁾ I Randen er tilføjet: »I Januar 1838 187«.

³⁾ Fællesregeringen paa Gottorp afslog 1837 to Andragender fra P. C. Koch om Tilladelse til at udgive et dansk Blad. Om Flors og C. P.s Virken for en Ansøgning til Kongen se P. Lauridsen I S. 54 f. og S. 114—117 (Flors Breve til Koch og Adler). Jfr. dog G. Hille i Zeitschr. d. Gesellsch. f. S.-H. Gesch. XL (1910) S. 291 ff.

1838.

Søndagen den 11te Februar.

Allerede ere vi rykkede ind et Stykke i det nye Aar. Efterat dets første Dage endnu kunde henrinde ret rolig, og to Familie-Festdage, min Grethes og min Fødselsdag¹⁾ høitideligholdtes ved vor indbyrdes og vore gode Børns Kjærlighed — paa min havde vi et lille Selskab af vore nærmeste Venner — har den øvrige Deel af Januar-Maaned ret tilhørt Jordelivet med dets Fornødenheder, idet jeg havde usædvanlig meget at bestille, baade med mine egne og Moders Pengesager, og desuden med Deckmanns Børns²⁾, hvis regnskabsførende Værge jeg er. Jeg er nu glad ved, at en behageligere Tid er indtraadt, hvor Tankerne igjen kunne henvende sig til høiere Anliggender. Jeg arbejder nu igjen paa Holsteens, især den Schauenburgske Deels, Arveretsforhold, et Arbeide, der i det Mindste giver mig videnskabelig Tilfredsstillelse, omendskjøndt jeg ikke faaer den fra den Side, jeg i forrige Tider havde haabet, Regjeringens³⁾, hvem mine Bestræbelser dog komme tilgode. Jeg anseer mit hele Liv nu som en af Gud mig bestemt Prøvelsestid, for at øve mig i Taalmodighed og Sindsro ved Mis-

1) ⁷/₁ og ¹⁰/₁.

2) Professor Chr. Gottl. Deckmann var død ²⁴/₂ 1837.

3) I et Forord til en Afhandling om »Det danske Kongehuus's Ret til Pinneberg« (bestemt for »Antischleswig-holsteinische Fragmente«, men henlagt 1853) fortæller C. P., at Prins Christian, efter at Höpp 1837 havde meddelt ham, at den gamle Konge ikke vilde have rørt ved Arvefølgespørgsmaalet, privat aftalte med ham, at han foreløbig skulde udarbejde saa meget, han kunde, og saa sende det til ham. Allerede før Aarets Udgang sendte C. P. gennem Adler Prinsen et Udkast til en nøjere Fremstilling af Slesvigs Arveret og det følgende Foraar (1838) et Udkast til en Afhandling om Arvefølgen til Pinneberg (den Schauenburgske Del af Holsten). Jfr. næste Dagbogsoptegnelse af ¹¹/₅ 1838. (S. M. S. I S. 430 ff. Kgl. Bibl. Add. 656 f. 4to).

kjendelse og Tilsidesættelse. Jeg har og haft at udholde et Angreb paa mit Skrift¹⁾, af Conrector Volquardsen i Haderslev, der har nødt mig til et udførligt Forsvar²⁾, hvis Indrykkelse Olshausen utilbørlig længe har opsat til især Flors store Harme. Dog har jeg havt den Glæde at høre fra tredie Haand, at endog Olshausen finder det godt, og den endnu større og ret opmuntrende, at en mig gandske ubekjendt Tegnelærer Diederichsen i Haderslev³⁾ har tilmeldt mig, at han vil tage til Gjenmæle. Derfor skrev jeg til min Svigerfader: blandt Folket har jeg mange Venner, om end ikke blandt de nu styrende Fornemme. —

Vi have en meget streng Vinter. I halvsjette Uger har det ikke tøet, og efter to Dages Tøværir i forrige Uge, fryser det igjen; Kane-farten har ret været i Gang; ogsaa vi have gjort en Tour i en Familieslæde, omkring Fjorden, og fra Ellerbek over Isen tilbage. Paa den nu blank blevne Iis ville vi i Eftermiddag lade os pigge over til Sandkrug, hvortil Børnene glæde sig meget. Derved forhøies de Ældres Glæde. Mit herlige Familieliv erstatter mig mange Savn! Tak min Gud!

Bededag, den 11te Mai.

Denne Dag opfordrer mig til at anstille nogle Betragtninger over mit Liv, skjøndt det er opfyldt med saa mange verdslige Forretninger, at de ikke lævne mig megen Tid til at fremsætte mine Tanker skriftlig. Dog ere hine saadanne, der ogsaa ere dannende for Sjælen. De dreie sig nemlig især om min Kamp for den danske Stat og for Danskheden i Slesvig, og at føre denne paa en værdig Maade, er jo ogsaa, som jeg i denne Tid skrev til mine denne Kamp fjernere staaende Venner Clausen, Ohrt og Elvers, en god

¹⁾ »Deutsch und Dänisch im Herzogthum Schleswig«, en Anmeldelse af C. P.s Skrift: »Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig«, underskrevet »Hadersleben, im Januar 1838«, trykt i »Correspondenz-Blatt« ^{18/1} 1838.

²⁾ »Zur Vertheidigung gegen den Aufsatz in No. 5 dieses Blattes: Deutsch und Dänisch im Herzogthum Schleswig. Von Professor C. Paulsen«. »Correspondenz-Blatt« ^{17/2} og ^{21/2} 1838. Smlgn. Flors Udtalelser herom i Brev til Koch ^{18/2} 1838 (trykt hos P. Lauridsen I S. 120).

³⁾ Peter Andreas Diederichsen omtales flere Gange i Breve fra Koch til Flor (jfr. P. Lauridsen I og IV). Koch kalder ham et Sted »vor Spion«. P. Lauridsens Oplysning i Noten I S. 168 kan ikke være rigtig, da Diederichsen ifølge Kirkebogen døde ^{16/3} 1840 og ikke bar Fornavnet Diederich. Jfr. sstds. IV S. 126.

Øvelse i Livets Skole, og tillige en god Gjerning¹). Hiint forrige Gang omtalede Angreb har kun gavnet Sagen, idet blandt Andre en vakker mig før personlig gandske ubekjendt Mand, Pastor Hansen i Nottmark (Fætter til vor Professor) har følt sig opfordret til at tilskrive mig og slutte Forbund med os²). Langt om længe har ogsaa Koch faaet Tilladelse til at udgive et Blad, og ved det vil Hansen og være Medarbejder³). Flor og jeg lede det Hele, men Begeistringen er hos Udgiveren ikke mindre. Dette har nu givet mig Meget at tænke og at skrive. Desuden har jeg endt min statsretlige Afhandling om Arvefølgen i det før Schauenburgiske, og dens Afskrivning har indtil igaar ret opfyldt min Tid. Mod et nyt hadsk Angreb i Hamburger Neue Zeitung (sandsynligviis af denne Hansen i Eckernförde)⁴) har jeg ogsaa maattet forsvare mig; men neppe havde jeg sendt en kort Gjendrivelse af et par mig paadigtede Usandheder bort, saa fik jeg en udførligere fra vor lige saa ivrige Forbundsfælle Dr. Manicus i Eckernförde, hvis Indrykkelse Redactøren, imod min Forventning, ikke havde nægtet⁵), og

¹) ¹⁰/₄ 1838 skrev C. P. til Koch: »Vær forvisset om, at jeg, saalænge som en Livsgnist er i mig, ikke skal svigte den Sag, som jeg med fuld Overbevisning og med varm Følelse, ligesom De, engang har gjort til min og offentlig erklæret mig for, inden jeg endnu vidste, at den allerede nu vilde finde saa megen Gjenklang i Nordslesvigs Hjerte«. (P. Lauridsen I S. 135.)

²) Brevet maa være skrevet i Februar. Det omtales i et Brev fra Flor til Koch ¹⁸/₂ 1838 (P. Lauridsen I S. 119 ff.). Pastor Jørgen Hansen har bl. a. meddelt, at der findes et dansk Ugeblad i Sønderborg.

³) Kochs Privilegium til Udgivelse af et dansk Ugeblad blev underskrevet af Kongen ²⁰/₃ 1838. Jfr. Kochs Subskriptionsindbydelse April 1838 (»Bladet Dannevirke 100 Aar« S. 74 f.).

⁴) Udgiver og Redaktør af »Eckernförder Wochenblatt« Joh. J. Heinr. Hansen, der leverede talrige Bidrag til forskellige tyske Blade. Artiklen har ikke kunnet dateres, da »Hamburger Neue Zeitung« ikke findes i København.

⁵) I Randen er tilføjet: »Derimod har den gjort det ved et Forsvar for den af Lautrup angrebne Bøn om dansk Kirke- og Skolesprog i Petitionen, som Koch og Nissen have tilføiet Flors Udkast. Man seer hvilken Partiskhed; derfor var et eget Blad nødvendigt«.

Det omtalte Indlæg er sandsynligviis det samme, som er trykt i »Lyna« 1838, Nr. 19, ¹⁸/₅. (S. M. S. I S. 215—17). Heri siger C. P., at han ikke er Forfatter til Petitionen om dansk Embeds-, Rets-, Kirke- og Skolesprog i den dansktalende Del af Slesvig, og at han ikke har den ringeste Kundskab om Tilføjelsen af en Bøn om dansk Kirke- og Skolesprog. Alligevel vil han imødegaa Lautrups i adskillige tyske Blade optagne Opsats, der hævder, at Dansk allerede er Kirke- og Skolesprog. Jfr. iøvrigt om Petitionen P. Lauridsen I S. 90 ff og Brevene sstds. passim. Petitionen er trykt i Bogen om »Dannevirke« S. 78 f.

igaar sendte min gamle, men ungdomsfriske Svigerfader et Forsvar, som dog nu ikke kan indsendes. Vi kunde ikke gjette, at en nøiagtig Drøftelse af Volquardsens Angreb i Kjøbenhavnsposten ogsaa var af ham¹⁾. Jeg, som den første Talsmand for den danske Sag, ansees af de kortsynede lidenskabelige Modstandere for Ophavsmanden, som om jeg havde kunnet udrette Noget, hvis mine Ord ikke havde fundet Gjenklang i Folkets Bryst, og derfor ere alle Angrebene stilet imod mig; men mit Navn vil tabe i Vigtighed, jo flere Forbundsfæller der offentligen vise sig; det har glædet mig at bemærke, at jeg allerede begynder at blive koldblodigere, som jo den offentlige Mand maa være.

Paasken har været en vigtig Fest for os, da Grethe Paaskemandag blev confirmeret af vor herlige Lüdemann. Vi havde den Glæde, i de Dage at have min Broder Fritz her (med Berg fra Skovsbo)²⁾. Han maatte desværre allerede reise den følgende Dag, den 17de Ap. og for at gjøre en lille Ferie-Udflugt med Søren fulgte vi ham, den første Dag til Fætter Henningsen paa Schönhagen, den anden Dag over Cappeln (hvor jeg i Justitsraad Gardthausen fandt en Daneven)³⁾ og Nybel, hvor vi overraskede den gode Tante Sybrandt⁴⁾ en Times Tid til Sønderborg, og den tredie til Fyenshav hvor vi skiltes ad. Vi kjørte til Notmark, hvor jeg vilde gjøre Pastor Hansens personlige Bekjendtskab. Han var gandske efter min Forventning og gik ind i vore Planer. Den gjæstfrie Mand (med en vakker Kone) kjørte om Eftermiddagen med os til Biskop Tetens i Ketting⁵⁾, hvor vi og tilbragde en behagelig Time. Over Augustenborg, hvor jeg viiste Søren omkring, og jeg ikkun saae Bahrt, kom vi i godt Væir tilbage til Sønderborg, medens dette Foraars kolde Væirligt havde viist sig om Morgenen ved Sneefog, saa at min Broder slet

¹⁾ »Om det danske Sprogs Undertrykkelse i Hertugdømmet Slesvig (i Anledning af en Opsats i det Kielske Correspondentsblad)«. Artiklen findes i »Kjøbenhavnsposten« 22/s, 25/s, 26/s og 31/s. Den er undertegnet A F G S.

²⁾ Cand. jur. H. C. v. Westen Berg, der 1844 overtog Skovsbo (ved Kerteminde) efter sin Moder Hanne v. Westen Berg, som havde drevet Gaarden siden sin Mands Død 1824.

³⁾ Hans Gardthausen, der var Toldforvalter i Kappel, var ogsaa Forfatter og oversatte forskellige Digte af Grundtvig og Ingemann; han havde 1823—26 udgivet »Musenalmanach Eidora« i helstatslig Aand med Bidrag af skandinaviske og tyske Digtere (se endvidere Sønderjyllands Hist. IV S. 126 f.).

⁴⁾ Jfr. S. 257 Note 1.

⁵⁾ Biskop over Als og Ærø 1819—47.

ikke fik at see Alsøes Skjønhed. At der i Augustenborg kort før Taffeltiden ikke var Leilighed til, at see Hertugen, var mig ret kjært, da jeg hos Bahrt fik at vide, at han ikke allene i statsretlig, men og i sproglig Henseende var min Modstander, og Hansen ogsaa havde fortalt mig Adskilligt om ham, der har nedsat ham i min Agtelse (Vilkaarlighed, ingen Ret, men kun Naade, slette Midler til at indvirke paa Stændervalgene)¹⁾. Vor Vært i Sønderborg indførte os paa et Bal, og der indtraf ogsaa en mig glædende Kjendsgjerning, idet nemlig to Skolelærere, Johannsen²⁾ og Cantor Grimm opsøgte mig som Forfatter til det meget læste danske Skrift. Den næste Morgen spadserede jeg i deiligt [Væir] langs med det yndige Alsinger Sund til den Land-Deputerede Bonefeldt. Ogsaa her mærkede jeg, at mit Navn er blevet populært i det danske Slesvig; neppe havde jeg nævnet det, saa blev hans Ansigt meget venligt, han trykkede mig Haanden og sagde strax: havde jeg bare kunnet skrive Tydsk, saa skulde Volquardsens have faaet Børst. Den sjeldne Bonde førte mig ind i sin Skrivestue, og der laae Kjøbenhavnsposten, Fædrelandet, Trykkefrihedsselskabets Skrifter; paa Hylden stode tydske og danske Bøger. Han er almindelig agtet, lovede at skaffe Petitionen fra Nordslesvig mange Undertegnere og at tale for den, helst paa Dansk paa Landdagen.

Da vi om Middagen reiste fra Sønderborg, var det gode Væir allerede forbi; efter at have besøgt den vakkre Dansk, Provst Stefensen i Broager³⁾, krydsede vi i Storm og Slud over til Holnæs, og i det skrækkeligste Sneevæir, hvorimod dog en Caleche beskyttede os, kom vi til Flensborg og tilbragde Aftenen hos Wimpfen, hvor da ogsaa den danske Sag var Samtalens Gjenstand. Den følgende Dag gjorde vi Besøg, kunde dog i taaleligt Væir om Eftermiddagen bestige Høiderne, og havde en behagelig Aften hos de gode Rodebertzes, hvor W. og Elvers⁴⁾ vare indbudte. Søndag Morgen kørte vi til Slesvig, besaae strax Domkirken, Raadhuus-salen, gjorde i deiligt Væir om Eftermiddagen en Spadseregang omkring Byen til Gottorp Slot. Om Aftenen var jeg hos Heibergs Svigerfader⁵⁾, hvilken første jeg fandt gandske forbitret over den

¹⁾ Der sigtes formodentlig til Forsøgene paa at udelukke Fæstebonden Chr. Petersen Bonefeldt i Ulkebøl fra at blive valgt (Sønderj. Hist. IV S. 205).

²⁾ Om denne har det ikke været muligt at skaffe nærmere Oplysninger.

³⁾ Smlgn. S. 257 og Note 3 sstds.

⁴⁾ W. = Carl Wimpfen. Elvers er sandsynligvis Fritz Elvers, der nu var Professor i Rostock. Hans Fader levede i Flensborg til 1842.

⁵⁾ Rigs greve Carl Baudissin.

danske Sag; derfor blev Samtalen derom strax afbrudt. Den næste Dag naaede vi lykkelig og vel Hjemmet. Jeg har haft meget travlt med Reenskrivningen af min Afhandling om Arvefølgeretten til den fordum Schauenburgske Deel (som Flor igaar har taget med til Kbhvn) og med mine paatænkte Forelæsninger over den tydske Ret. Jeg skal nu see imorgen, om Studenterne troe, at de kunne lære *Tydske* Ret hos mig.

Pintsemandag den 4de Juni 1838.

Desværre fandt det Modsatte Sted, og jeg havde den store Ubehagelighed, ikke at forefinde et eneste Menneske. Rigtignok har jo Falck læst over den T. R. sidste Vinter, men en Fordom imod mig maa dog ogsaa finde Sted, (overhovedet høre i de senere Aar saa faa Adelige og Embedsmændssønner¹) hos mig) da, om jeg end ikke har udmærkede Gaver, andre Forelæsnings Tilhørerlister, især fra de 8 første Aar, vise, at jeg ikke har lært uden Bifald. Desuden har jeg den Ubehagelighed, at læse over den fædrelandske Ret kun for 2 Tilhørere, af hvilke jeg har hørt, at man anseer min Lærebog for tilstrækkelig for Examensforberedelsen; en sørgelig uvidenskabelig Anskuelse! Kun den liden Fyldestgjørelse har jeg, at begge to, uden at staae i nøiere Forbindelse med mig, allerede før have hørt hos mig, og at de høre til de Dygtigere. Altsaa netop det Bifald, min Lærebog har fundet, foraarsager denne saa ubehagelige Forandring i disse før saa besøgte Forelæsninger, uden at mine Foresatte paaskjønne hiins Udgivelse. Saaledes er mit Liv i flere Henseender ikke sorgfrit, og jeg har ret maattet kæmpe for at vinde min Sjælefred igjen. Dog er det nu lykkedes mig roligen at bære det, Gud paalægger mig.

Min bedste Trøst foruden hans Ord, er min elskede Familie. Igaar besøgte vi de vakkre Forchhammers i Flintbek²).

Søndagen den 7de October.

Sommeren er hurtig gaaet under Arbejder og Adspredelser. Jeg kan Gud skee Lov sige, at jeg med sand Iver har holdt mine Forelæsninger over den fædrelandske Ret, da jeg mærkede en saadan hos mine to vakkre Tilhørere, Holstenerne Dahms og Ratjen,

¹) I Randen er tilføjet: »Af Pastor Bonnichsens fra Sundevit Yttringer kan jeg slutte mig til hvorledes jeg bliver omtalet i Embedsmændenes Kredse, som den der er farlig for den tydske Embeds-Slendrian«.

²) Jfr. S. 260 Note 3.

som hver Time vare der paa Klokkeslettet, gjorde mig Spørgsmaal og indlode sig i videnskabelige Samtaler med mig, saa at Forelæsningen tidt antog Beskaffenheden af et Privatissimum; ogsaa bade de mig, at foredrage Noget af den tydske Ret, navnlig Læren om die Gewere¹⁾. Dahms, der iforgaars var hos mig, yttrede og, hvor let han i Examen havde kunnet besvare Spørgsmaalene af den S. H. Ret, medens de Andre næsten ikke havde vidst Noget om dem. Saaledes tilbyder sig mig mere og mere den Trøst, at kun en Fordom imod mig standser min før større Virksomhed. Hiin er vel netop i Foraar blevet forøget derved, at jeg af de Antidanske i Aviserne blev udskreget som den, der især havde virket for det danske Blads, Dannevirkes Stiftelse²⁾. Denne er rigtignok en høist mærkelig og meget betydende Tilsynekømt, et talende Beviis for et dansk Liv i Slesvig. Allerede ifjor Sommer var et dansk Blads Udgivelse blevet besluttet paa Flors og min Sammenkomst med de dansksindede Nord-Slesvigere. Den driftige og begeistrede Kjøbmand Koch lagde strax Haand paa Værket, idet han, uden længe at overlægge med os, indgav en Ansøgning til Regjeringen i Slesvig³⁾. Men ligesom det ved denne Leilighed strax viiste sig, at den danske Sag ikke allene har at kæmpe mod de tydsk-slesvigholsteenske Liberale, men ogsaa med Embedsmændene, saaledes have vi og fremdeles gjort denne Erfaring. Paa en paafaldende Maade opsagte med No. 7 den vaklende Seneberg og Sørensen Bladets Trykning, sandsynligviis ved Embedsmænds Indflydelse. Dog det skadede os ikke, da netop en ny Bogtrykker meget beleiligt havde nedsat sig i Flensborg, hvor vor nidkjære Medarbejder Wimpfen har paataget sig Forretningerne. Efter Forholdenes Beskaffenhed maa Bladet især regne paa Læsere i Borger- og Bondestanden, og Koch havde derfor begyndt at meddele korte politiske Efterretninger, hvilket ikke bliver nægtet noget tydsk Blad, men Dannevirke maa det ikke for Politimesteren⁴⁾. Alle andre Blade i Hertugdømmerne have Postlættelse; Dannevirke har ikke endnu kunnet opnaae det af vor kortsynede

¹⁾ Kaution.

²⁾ »Dannevirke«s første Nummer udkom ²⁰/₆ 1838, dateret ¹⁵/₆ 1838. I Nr. 2 har C. P. skrevet en »Hilsen til Dannevirke«. S. M. S. I S. 217—20.

³⁾ Allerede ³¹/₇ 1837 indsendte Koch et Andragende til Regeringen paa Gottorp om Tilladelse til at udgive et Ugeblad paa Dansk. I Septbr. fik han Afslag. Ogsaa et nyt Andragende afvistes i Novbr. Først et tredje Andragende, der sendtes til Kongen, havde Heldet med sig. Jfr. S. 265 Note 2 og S. 268 Note 3, samt iøvrigt P. Lauridsen I.

⁴⁾ Smlgn. S. 274 Note 4. Politimesteren i Flensborg var 1838 C. H. C. Behn.

Regjering, der ligefrem arbejder sine og vore Modstandere i Hænderne¹⁾! Og vi skulle være, som Bagtalelsen i de offentlige Blade lyder, Regjeringens Redskaber, for at fravriste Slesvig dets Eienommeligheder! som og den herskesyge Hertug af Augustenborg lader skrive i Sønderborger danske Ugeblad²⁾. Nei sandelig, havde vi ikke vor Overbeviisning, hvad skulde vi saa kæmpe for! Alligevel har det siden St. Hansdag udkommende Dannevirke, skjøndt det ikke for Bekostningernes Skyld kan forsendes med Posterne, 350 Aftagere.

Der berettes derpaa om en Række Besøg fra Danmark, bl. a. af hans Moder og Svigerfader, Bergs og »Auditeur Hall med sin unge Kone, forrige Marie Brøndsted«. Herefter fortsættes:

I Begyndelsen af Juli gjorde Flor og jeg paa Oldsagers-Selskabets Vegne en Reise til Heiligenhafen for at tage den afdøde Dr. Boyes Samling³⁾ i Øiesyn; vi vare der sammen med Pastor Kähler og Dr. Grot. Ved det gode Væir var Reisen ret behagelig, og vi Forbundsfæller havde ret Stunder paa Vognen at tale om vore Oldtiden og Nutiden angaaende Foretagender.

Efter en saa adspredende Sommer er jeg i disse Ferier bleven rolig hjemme, hvilket og er bedst for Kassen, især da Søren gjør en Reise til Sjælland. En behagelig Udflugt i et sandt Sommervæir gjorde vi med Køsters og Moldenhawers til Schireensee⁴⁾, den traf netop paa vor Bryllupsdag den 24 Sept.

Søndagen den 30te December.

Jeg staaer næsten ved Grændsen af Aaret med en vis Rolighed, fordi det er gennemlevet med alle dets Sorger, og at disse i Henseende til mit udvortes og offentlige Liv ikke let kunne vorde større; dette giver et sikkrere Blik ud i den skjulte Fremtid. Tak min Gud, at du gennem Prøvelser har ført mig op paa denne Høide. Fürchte Nichts und hoffe Nichts auf Erden, und du wirst

¹⁾ Kort efter — i Slutningen af Oktbr. — fik Flor under et Besøg i København udvirket, at Kongen underskrev en Bevilling om »Dannevirke«s Forsendelse for modereret Porto (Brev fra Flor til Koch ^{27/10} 1838, P. Lauridsen I S. 183 f.).

²⁾ »Sønderborg Ugeblad« findes ikke paa Universitetsbiblioteket i København. Om Hertugens Forbindelse med dette Blad se C. F. Wegener: »Om Hertugen af Augustenborgs Forhold til det holstenske Oprør«. 1849. S. 25, 28, 122 og 125.

³⁾ J. H. C. Boye, Kirurg i Heiligenhafen. Den her nævnte Tur omtales ikke i Selskabets Aarsberetninger, og det synes ikke, som om Museet har erhvervet noget af den nævnte Privatsamling.

⁴⁾ I Nærheden af Pløn.

glücklich werden¹⁾, tænker jeg undertiden. Min Grethe og jeg opbyggede os i Formiddag ved Mynsters herlige Prædiken paa Søndagen mellem Juul og Nytaar²⁾, medens vor Marget, over hvis Kirkelighed vi ret glæde os, hørte Lüdemann. Den mindre kirkelige Søren, ellers et Mønster for et ungt Menneske, følte sig i det Mindste dreven til paa første Juledag at gaae i Kirke med os. Den gode Gud har ladet mig opleve en glad Juul i mine Børns Kreds. Lille Thorvald kunde første Gang glæde sig over det glimrende Juletræ og Julegaverne, især over en Tromme, hvorpaa han arbejdede marscherende op og ned, indtil han sagde: Th. kan int meer. Han snakker nu moersomt imellem hinanden Dansk og Tydsk, jeg taler det sidste med ham. Vore store Børn havde paa Grethes Fødselsdag den Moerskab at faae sig en liden Dands efter deres gode Moders Spil; Sørens Venner, hvoriblandt nu og August Valentin og Asmus Bentzen forenede sig med Grethes unge Pigers-Selskab; ogsaa jeg følte mig endnu ungdommelig og dandsede nogle Dandse med.

Jeg er i Virksomhed i Vinter for faa, men flittige Tilhørere, i Processen 4, i den danske Ret 3, Encyclopædien læser jeg i 3 Timer paa mit Kammer for Een paa hans indstændige Bøn. Saaledes gjør jeg, hvad jeg kan. Desuden beskjæftiger mig Dannevirke jævnligen — Bedømmelse af Geerz's Sprogkort; Minder og Tanker om Slesvigs Folke- og Statsliv³⁾ o. s. v. — Flor og jeg sørge for det, som for vort Barn; det har at kæmpe med mange Vanskeligheder, formedelst en Artikel af Pastor Hansen har den, ligesom næsten alle Embedsmænd, os fjendske Politimester lagt et Nummer under Beslag⁴⁾. Vor gode Wimpfen forstaaer heller ikke rigtigt at redigere et Folkeblad. En Sammenkomst med ham holdt vi

¹⁾ Det har ikke kunnet opklares, hvorfra dette Citat stammer.

²⁾ J. P. Mynster: »Prædikener paa alle Søn- og Hellig-Dage i Aaret« (1823) I S. 99—114 (»Om Tidens Gang«).

³⁾ 1838 udgav den unge Kartograf F. H. J. Geerz et Kort over Sprogforholdene i Slesvig med forskellige urigtige Angivelser. C. P.'s Omtale heraf i »Dannevirke« ^{2/1} og ^{10/1} 1839 er foranlediget af, at Geerz selv i »Kjøbenhavnsposten« har skrevet om sit Kort. Artiklen »Minder og Tanker om Slesvigs Folke- og Statsliv« er trykt i »Dannevirke« ^{31/1}, ^{14/2}, ^{21/2}, ^{11/4}, ^{18/4} og ^{2/5} 1839. Smlgn. Brev fra C. P. til Koch (trykt hos P. Lauridsen IV S. 7). S. M. S. I S. 229—235 og 495—515.

⁴⁾ I Nr. 24 (^{29/11}) meddeles: »Nr. 22 udeblev, fordi Politimesteren i Flensborg, formedelst en Artikel med Overskrift »Politiske Anskuelser«, havde lagt det under Beslag.« — Pastor Jørgen Hansens Artikel nævnes i et Brev fra Wimpfen til Flor ^{21/11} 1838 (P. Lauridsen I S. 199).

derfor for nødvendig, til denne i Ekernfjord berammede begav jeg mig med Flor, paa hans Forslag til Fods, den 27de November og allerede den 28de tilbage, idet vi benyttede Barfrosten og Maaneskinnet. Hos vor Forbundsfælle Dr. Manicus spiste vi¹⁾. Den Opmuntring have vi i det Mindste ved Siden af Miskjendelse og Til-sidesættelse, at Prinds Christian og hans Adler tilfulde erkjender Sagens almindelige og særdeles Vigtighed. I Begyndelsen af November var han her, og udmærkede os ved næsten at give os allene, hver for sig, en lang Audients²⁾. Med mig talede han især om Arvespørgsmaalet. Siden October have vi da og Hertugen af Glücksburg med Gemalinde her³⁾. Paa et stort Hofbal var jeg med mine to Grether. Moersommere var Studenternes (Albertinernes)⁴⁾ kort før Juul, som udmærkede sig ved den gode Tone.

¹⁾ I et Brev fra Flor til Koch ^{20/11} 1838 gives nærmere Oplysninger om Mødets Resultat (P. Lauridsen I S. 211 f.). — Barfrost betyder Frost uden Sne, saa at Jorden er bar.

²⁾ ^{9/11} kom Prinsen til Kiel. Se Flors Breve til Koch ^{9/11} og ^{18/11} (P. Lauridsen I S. 192 f. og 196 f.).

³⁾ Hertug Carl af Glyksborg havde ^{19/6} 1838 ægtet Frederik VI's Datter Vilhelmine Marie. Parret fik Slottet i Kiel til Residens.

⁴⁾ Studenterforeningen »Albertina« var stiftet 1836 og eksisterede til 1844—45, hvor den skiftede Navn og Farver (»Kieler Burschenschaft«). Foruden »Albertina« fandtes i disse Aar i Kiel en anden Studenterforening, »Holsatia«. Jfr. »Museum« 1891, S. 118 f.

1839.

Paaske Mandag. Den 1ste April¹⁾.

Aarets første Fjerdingaar er gaaet hen ret lykkelig. Dog har jeg havt den Sorg, at Døden har berøvet den danske Sag en vigtig Støtte i Bogbinder Nissen. Jeg har sat ham et Minde i Dannevirke²⁾. Dette, hvis Udgiver og Medarbeidere ere ivrige som før, vinder dog meer Opmærksomhed. Det har faaet Postlættelse, og Cancellie-Præsidenten, Grev Moltke har i Vinter to Gange i Anledning deraf tilskrevet mig, skjøndt han i sine Breve viser den desværre vor nuværende Regjering egne Ængstelighed³⁾. Det første Brev indeholdt tillige den behagelige Efterretning om en mig bevilliget Gratification. Foruden den Glæde, at min Virksomhed billiges paa høiere Steder, ere derved og mine Sorger som Familiefader formindskede for den næste Fremtid, og jeg kan nu med Rolighed opfylde min vakkre Sørens Ønske, om fra næste Mikkelsdag af at studere et Aar i Berlin⁴⁾. Jeg har i mine Svar til Moltke udførligen fremstillet vor Sags Forhold. Flor meddeelte mig igaar den for samme vigtige Efterretning, at Slesvigere i Kjøbenhavn,

¹⁾ Denne Optegnelse er (med Udeladelser) trykt hos P. Lauridsen IV S. 39.

²⁾ Nissen døde ²³/₁ 1839. C. P.'s Nekrolog er trykt i »Dannevirke« ¹/₂ 1839. (S. M. S. I S. 235—42). Heri har C. P. indføjet det Brev, som han i Decbr. 1836 fik fra Nissen, der dengang var ham helt ukendt. Koch ansaa det for et Fejlgreb af C. P. at offentliggøre et rent privat Brev. (P. Lauridsen IV S. 25).

³⁾ Det første af disse Breve omtaler og citerer C. P. i et Brev til Koch ¹¹/₁ 1839 (P. Lauridsen IV S. 6).

⁴⁾ I Brev til Koch ²/₃ 1839 skriver C. P.: »Min hele Besoldning bestaaer i ikke mere end 400 rbd. og det nu paa 14de Aar, — min danske Færd huer ikke mine nærmeste Foresatte, kan jeg troe. — Hiin tilligemed min egen Formue strækker neppe til i mine Forhold og i det dyre Kiel at underholde min forøgede Familie, især da min Stedsøn i Aar skal besøge Universitetet i Berlin« (P. Lauridsen IV S. 19). Denne Fremstilling stemmer ikke helt med det her i Dagbogen meddelte om Gratifikationen og Ordene »at min Virksomhed billiges paa høiere Steder«. Men rimeligvis betyder »høiere Steder« København, »nærmeste Foresatte« Kiels Universitets Ledelse. Moltkes første Brev er skrevet før ¹¹/₁ (se Note 3).

som ere Medlemmer af Trykkefrihedsselskabet, have forenet sig til en egen Selskabsafdeling for at fremme den danske Sag i vort Fødeland¹⁾. Nu kunne *vi* døe, sagde jeg til Flor, Sagen døer ikke meer. Det er en stor Beroligelse!

I de sidste Linier omtaler han, at han i sin Familierekreds kun har Glæde, og at Thorvald udvikler sig godt, men undertiden maa straffes.

Pintse-Mandag den 20de Mai²⁾.

Mine sidste Bemærkninger begyndte jeg med en sørgelig Begivenhed, og en lignende har jeg idag at optegne. Vor gode trofaste Wimpfen døde den 4de April af Tæring! Ogsaa ham har jeg sat et Minde i vort Dannevirke³⁾. Den 10de reiste jeg til Begravelsen til Flensborg. Flor fulgte mig til Ekerneförde, hvor vi havde en Samtale med vor Medkæmper Dr. Manicus. Om Aftenen saae jeg endnu ved Siden af de sørgende Søkende den rolig henslumrede Vens Liig, og den 11te i en deilig Morgenstund begravede vi ham. Opad Formiddagen vandrede jeg over Skibsbroen ud af Nørreport, omkring i min deilige Fødeegn, taledede Dansk med mig mødende Bønder, og levede i Minder fra Barndommen, Tanker om Nutiden og Planer for Fremtiden. Jeg spiste hos mine kjære Rodebertzes, besøgte om Eftermiddagen Oncle og Tante Braack, Politimester Niemann, med hvilken jeg havde en tilfredsstillende Samtale om den danske Sag, og tilbragte Aftenen ret behageligt hos Strodtmanns⁴⁾.

Den 12te reiste jeg med Luise Wimpfen, Valentiner og Stud. Schmidt hertil⁵⁾.

Jeg er i denne Tid opfyldt af et glad taknemmeligt Sind, da dette Halvaar endelig engang er tilfredsstillende med Hensyn til mine Forelæsnings, jeg har nemlig i den fædrelandske Ret 10 Til-

¹⁾ Der sigtes til et Forslag i Marts 1839 af cand. jur. J. A. Hasselberg om indenfor Trykkefrihedsselskabet at danne et særligt slesvigsk Udvalg. Det strandede paa Bestyrelsens Modstand. I Stedet stiftedes ¹¹/₄ »Bogforeningen«. (Nis Hanssens Breve til Koch fra Kbhv. ²¹/₈ og ¹⁸/₄ 1839. P. Lauridsen IV S. 33 og 44).

²⁾ Denne Optegnelse er med betydelige Udeladelser trykt hos P. Lauridsen IV S. 57—59.

³⁾ »Carl von Wimpfens Minde«. »Dannevirke«, ⁹/₅ 1839 (S. M. S. I S. 244—49). Flor sendte dette til Koch 1. Maj (Flor til Koch ⁸⁰/₄ 1839. P. Lauridsen IV S. 51).

⁴⁾ Sikkert Subrektor J. S. Strodtmann, der 1840 blev Sognepræst i Haderslev.

⁵⁾ Rimeligvis den tidligere omtalte stud. theol. Chr. Aug. Valentiner fra Flensborg. Schmidt er antagelig Valentiners samtidige, stud. theol. Peter Hansen Schmidt fra Stenderup, der blev Kandidat i Efteraaret 1839.

hørere og lige saa Mange i Forelæsningen over den Jydske Lov, saa at det synes som om Fordommen imod mig begynder at tabe sig. Naar jeg seer tilbage paa den slemme forbigangne Tid, da rinder mig følgende i Sinde. For 5 Aar siden havde jeg sidste Gang talrige Tilhørere, da læste jeg første Gang over min Lærebog. Et Foredrags Forandring har altid sine Vanskeligheder, hvilke jeg maaskee saa meget mindre overvandt, som mit Sind var nedbøiet over min Thoras nylige Tab. I samme Efteraar indtraadte O Appellationsretten som nyt Examinations-Collegium¹⁾, og i dette fik den gamle Etatsraad Jensen²⁾ den S. H. Rets Fag, som ikke kjender den videnskabeligt, og selv sagde mig, at han ikke gik ud over min Lærebog; derved opstod den Mening, at dennes Gjennemlæsning var nok til Examen. Hertil kom min Kamp for det Danske, der, efter Forholdene, maatte fjerne Studenterne fra mig, og netop ifjor, hvor det gik daarligst med Forelæsningerne, var jeg jo paa det Haardeste bleven angreben i offentlige Blade. Desto meer tilfredsstillet føler jeg mig nu, at jeg med Udholdenhed og ufortrøden Flid, uden at opgive mine Grundsætninger, har kunnet drage Studenterne, paa hvilke jeg ellers ingen Indflydelse har, igjen til mig. Bland Andet sagde jeg, efter paa det Nøieste at have gennemgaaet de tyske Loves Enemærker, ved at komme til den gammeldanske Rets Enemærker: Ich gebrauche den jetzt so verrufenen Namen Süd-Jütland — bemerken Sie wohl; ich sage nicht Herzogthum Süd-Jütland — denn die Wissenschaft bedarf seiner, und diese muss erhaben seyn über Partei-Rücksichten. Saaledes er i Sommer Gud skee Lov den trykkende Følelse borte, og jeg kan virke med fornyet Lyst. Jeg har i Ferierne skrevet en Afhandling for Falcks Magazin: Über die Rechtsvermuthung bei dem Ausbleiben des Beklagten³⁾, og gjør Forberedelser, efter en Opfordring fra Trykkefrihedsselskabets Formand Overlærer Olsen⁴⁾, til en Hjælpebog for Borger og Bonde: Lov og Ret i Hertugdømmet Slesvig⁵⁾; dette

¹⁾ Hidtil havde de juridiske Studenter fra Kiel taget Eksaminen ved Overretterne paa Gottorp og i Glückstadt. Fra 1834 toges Eksaminen i Kiel ved den nye slesvig-holsten-lauenborgske Overappellationsret.

²⁾ Overappellationsretsraad Jens Jensen, f. 1777.

³⁾ »Ueber die bei dem Ausbleiben des Beklagten eintretende Rechtsvermuthung, nach schleswig-holsteinischen Rechte«. Neues Staatsbürgerliches Magazin IX. 1840. (S. M. S. II S. 711—39).

⁴⁾ Overlærer ved Metropolitanskolen Fr. Chr. Olsen var Formand for Trykkefrihedsselskabet fra 1838.

⁵⁾ Denne Bog udkom aldrig. Men maaske har C. P. anvendt Forarbejderne til den Retsformularbog og Retsordbog, som han 1841 udgav med Kongens Støtte.

vanskelige Foretagende anseer jeg nu for min Pligt at paatage mig, da desværre vor praktiske Lovkyndige Wimpfen ikke er mere.

Flor og jeg vedbliver at sørge for vort Fosterbarn, Dannevirke. Vi bemærke netop i den seneste Tid en meget mærkelig Virkning af samme, idet Correspondenz-Bladet, som Professor Hansen¹⁾ — den eneste næsten, som aaben og ærlig taler med mig — allerede for nogen Tid siden hentydede paa, har forandret sin Krigsplan, og mistvivlende om at løsrive Slesvig gandske fra Dannemark, og at kunne skabe en Stat Slesvigholsten, har opgivet det og erklæret, at ville kæmpe for den tydske Forbundsstat Holsten. Jeg skal skrive herom en Artikel for Dannevirke²⁾. Mine for 7 Aar siden først udtalede Anskuelser om Slesvig have i Tidens Løb fæstet Rod i mange danske Slesvigeres Hjerter. En stor slesvigsk Forening er i Begreb med at danne sig, nærmest for at stifte Bogsamlinger i det danske Slesvig³⁾. Denne gaar ud fra den fynske Krigs-Commissair Riegels⁴⁾, en født Alsinger, der, mig hidtil gandske ubekjendt, tilskrev mig et meget høfligt Brev; det vilde være at forbigaae en Autoritet, yttrede han, hvis han ikke opfordrede mig til at stille mig med i Spidsen. Ogsaa Student Nis Hansen i Kbhvn., der først optraadte under Benævnelsen: en Bondesøn fra Tønder Amt, og samtidig med mig i Vinter drøftede Geerz's Sprogkaart, har sat sig i Forbindelse med mig⁵⁾. Saaledes har jeg ikke levet og saaet forgjæves! Alt dette maae da opveie mangt et politisk Fjendskab, mangt et spændt Forhold. Livet er en Kampeleeg til Øvelse for Kræfterne; men det er dog og et godt Værk, at hævde og reise et undertrykt Sprog, saa at Folket igjen kan vorde glad ved sit Modersmaal. — Men vi have Umage og Sorger, da den svage Re-

¹⁾ Den tidligere omtalte Professor Georg Hanssen.

²⁾ »Kieler Correspondents-Bladets forandrede Anskuelse om Hertugdømmet Slesvigs Forhold«. »Dannevirke«, 30/6 1839 (S. M. S. I S. 617—23).

³⁾ »Selskab for dansk Læsnings Udbredelse i Slesvig«, der stiftedes ved et Møde i København 11/4 1839 af 15 udvandrede Sønderjyder. Foreningens Virksomhed begyndte i Septbr. s. A., og i det første Regnskabsaar dannedes 38 Læseselskaber og Bogsamlinger i Nordslesvig.

⁴⁾ Riegels er rimeligvis Foreningens Fader, men Nis Hanssen har været Drivkraften ved dens Tilblivelse (Nis Hanssens Breve til Koch, navnlig 19/4 1839. P. Lauridsen IV S. 44 f. Jfr. Brev fra Prins Christian til Prins Frederik 28/4 1839. Sønderj. Aarb. 1895. S. 75).

⁵⁾ »En Bondesøn fra Tønder Amt« var Nis Hanssens Pseudonym fra »Dannevirke« og andre Blade. Artiklen om Geerz's Kort findes i »Kjøbenhavnsposten« 9./1. 10/1 og 14/1 1839. Jfr. S. 274 Note 3.

gjering endnu ikke vover at støde Embedsmændene for Hovedet og tilstaae det Danske lige Ret med det Tydske. Derfor grebe Flor og jeg igjen Leiligheden ved Etatsraad Adlers Gjennemreise for 14 Dage siden, for at bearbejde ham, og gennem ham at indvirke paa Prindsen. Gid han var allerede Statsminister, han i det Mindste ansaae den danske Sags Ordførere sin Opmærksomhed værd, idet han uden at besøge Andre, spiste til Middag hos Flors, og gik med mig under Armen gennem hele Byen ned til Dampskibet¹⁾.

Den 9de Juni.

Jeg maa idag optegne noget Glædeligt i mit Embedsliv. I forrige Uge fik jeg, efter saa lang forgjæves Venten nu gandske uventet, en Skrivelse fra Curator Jensen med den Efterretning, at Kongen havde tilstaaet mig et Tillæg af 160 Rbankdlr. Dette er rigtig nok skeet i Anledning deraf, at min yngre Collega og tidligere Tilhører Prof. Kjerulff²⁾ er bleven ordentlig Professor ifølge en Kaldelse til Udlandet (som jeg jo ogsaa engang havde til Dorpat)³⁾. Men to Professorer i den fædrelandske Ret have vel aldrig været i Consistoriet; min Ærgjærrighed har ikke rørt sig stærkt, da jeg dog nu har den Overbeviisning, at man ikke gandske overseer mig. Derfor gik jeg med en ublandet Følelse hen til Curatoren, for at takke ham, kunde jo og ved denne Leilighed fortælle ham om den behagelige Vending i min Embedsvirksomhed, og hørte første Gang et paaskjønnende Ord af hans Mund, idet han sagde, at »Professoren i den fædrelandske Ret« havde at kjæmpe med eiendommelige Vanskeligheder, han glædede sig, at mine Bestræbelser ikke vare forgjæves.

Jeg har da igjen kunnet melde min gode Moder en behagelig Efterretning, og takker Gud for disse Opmuntringer, der gjøre mig til et langt muntre Menneske, end jeg i lang Tid har været.

Søndagen den første September.

Jeg har begyndt denne for mig saa minderige Dag med Tanken om min uforglemmelige Thora, men kunde dog sige til min ømme

¹⁾ Adlers Besøg fandt Sted den 4. Maj. Flor fortæller nærmere herom i et Brev til Koch, skrevet samme Dag (P. Lauridsen IV S. 52).

²⁾ Professor J. F. M. Kierulff havde studeret Jura i Kiel og taget Eksamen paa Gottorp Oktbr. 1829. 1834 blev han overordentlig, Maj 1839 ordentlig Professor i Kiel i Anledning af en Kaldelse til Breslau og maaske p. Gr. af hans nylig-udkomne Civilret (Brev fra C. P. til Kolderup-Rosenvinge 9/9 1839. Kgl. Bibl.).

³⁾ Jfr. S. 177.

Grethe, at ifald hun istedetfor hendes Søster dengang havde været den frie, jeg vist skulde have forbundet mig med hende. Hvor taknemmelig mod Gud maa man ikke være, naar man i det andet Ægteskab gjensidigen kan tilstaae hinanden, at man lever lykkelig sammen; indvortes tilfredse have vi ret nydt denne herlige Sommer, meest i vor Have, kuns et par Gange have vi været ude, f. E. paa Sandkrug¹⁾, hvor Professor Hansens ligge i Sommer, thi vi skulde gjøre en Reise, fra hvilken, der har været saa behagelig som muelig, vi ere vendte tilbage den 20de Aug. Den 30te Juli (Tirsdag) reiste jeg med min hele Familie paa Dampskibet i deiligt stille Væir til Faaborg, underveis taledede jeg meget med Conrector Dr. Müller fra Plön.

Paa Rødkilde træffer han sin Svigerfader og Grethe (Thrige). De følgende Dage gik med Besøg paa forskellige Herregaarde. 3. Aug. foretog de en Udflugt til Svendborg, »hvis, Kiels og Flensborgs næsten forenede Skjønhed, jeg først denne Gang lærte at kjende«. 5. Aug. rejste de til Keirup. Paa en Tur til Nyborg træffer de atter (hos Nyholms) Professor Blochs.

I Fyen, hvor jeg paa flere Steder forefandt Dannevirke, havde jeg talet ret meget om den danske Sag, og hvor nødvendig end den kjære Moder og Broder vilde lade mig slippe, saa indsaae de dog, hvor vigtigt det maatte være for mig, i denne større Nærhed at gjøre en Afstikker til Haderslev for at tale med Riegels og Koch, og da Grethe tillige kunde besøge sin Veninde Fru Krogh, (med hvem vi i Sommer havde gjort en Tour over Knoop til Dänisch Nienhof)²⁾ og vi kunde lade Børnene, store og smaa, blive i god Sikkerhed hos de gode Keirupperne, saa reiste vi to Gamle Fredagen den 16de fra Keirup. I Odense maatte vi, for den i den senere Tid hyppige Regns Skyld, tage en Viener Vogn og rullede ret behagelig siddende afsted. Da vi i Vissenbjerg hørte, at Professor Bredsdorf med Kone var i Besøg hos sin Broder Præsten³⁾, saa bestemte os det, at overraske dem, og vi tilbragte en behagelig Time hos de venlige Mennesker. Ankomne i Middelfart roede vi strax over til Snoghøi, hvor jeg blev modtagen meget venligen af den vakkre fyrige General-Krigscommissair Riegels og hans behagelige Kone, der med Gouvernanten underholdt os ved med megen

¹⁾ Udflugtssted paa den modsatte Side af Fjorden, lige overfor Kiel.

²⁾ Gustave v. Krogh, f. Müller, g. m. Amtsforvalter, Kammerjunker G. F. v. Krogh til Aastrup ved Haderslev. Knoop og Dänisch-Nienhof ligger N. f. Kiel.

³⁾ Lektor i Sorø J. H. Bredsdorff og hans yngre Broder Th. Chr. Bredsdorff, der fra 1838 var Sognepræst i Vissenbjerg.

Færdighed at spille firhændige Sager paa to Fortepianoer. Riegels og jeg bleve snart bekendte med hinanden, vi gjenneftalede hele den danske Sag til langt ud paa Natten og bleve enige om den nye slesvigske Forenings Virken og Bestyrelsesmaade¹⁾. Den næste Morgen Kl 7 var han selv ved vor Afreise tilstede og gav os fri Befordring til Kolding, hvor vi kom til i Regnvær, efterat vi dog endnu i godt Vær havde nydt den himmelske Egn og ret talet derved om vores begges Reiser her under fordums forskjellige Forholde. I Kolding bleve vi meget venligen modtagne af Præsten Galskjøts²⁾, hos hvem vi spiste. Moersomt var det, at da den gamle Postmester Liimskov hørte mit Navn, kom han til mig, trykkede mig hjertelig Haanden og yttrede sin Glæde over, at see og kunne tale med den danske Patriot. Om Aftenen kom vi til Aastrup³⁾, hvor vi bleve gjæstfrit modtagne af Kroghs. Den næste Morgen havde jeg ingen Ro, førend jeg kom afsted til Haderslev, og skjøndt jeg vilde gaae, lod Kammerjunkeren sig dog ikke afholde fra, at lade spænde for, da Væiret var ustadigt; om mine Forretninger der taledes vi slet ikke, da jeg vidste, han var af anden Mening. Først besøgte jeg naturligviis Koch, hos hvem to Timer hurtigen forløb; jeg saae Dannevirke trykkes paa den egne Presse⁴⁾, gjenneftgik med ham, medbragt og hos ham liggende Manuscript (En Opsats om Tugthuset under mit Mærke D, findes allerede i et No.)⁵⁾. Med sand Agtelse og Beundring over hans selvskabte Dannelses forlod jeg ham, og besøgte Amtmand Johannsen, som ikke ret vidste, hvorledes han skulde tee sig, da jeg yttrede min Glæde over, at han og var tiltraadt den Slesvigske Forening⁶⁾. Fra Johannsens gik jeg til Gottfriedsens, hvor jeg fandt min Ven-

¹⁾ Jfr. S. 279 Note 4 og S. 298 Note 3.

²⁾ Pastor Galskjøft var g. m. en Søster til C. P.'s Svoger J. B. Heide.

³⁾ Ved Haderslev. Her menes Aastrupgaard, der ejedes af G. F. v. Krogh.

⁴⁾ Koch havde i April faaet Kongens Tilladelse til at anvende »en egen Presse« til Dannevirkes Trykning, og fra ¹⁷/₇ 1839 udkom Bladet igen i Haderslev, efter at det en Tid var blevet trykt i Flensborg (P. Lauridsen III—IV passim). C. P.'s Besøg hos Koch er omtalt i et Brev fra Koch til Flor ²¹/₈ 1839 (P. Lauridsen IV S. 82) og i et Brev fra C. P. til Koch ¹¹/₈ 1839 (sstds. IV S. 85, hvor ogsaa et Stykke af C. P.'s Dagbog er trykt).

⁵⁾ Den her nævnte Artikel: »En vigtig Grund for et eget slesvigs Tugthuus« er trykt i »Dannevirke« ⁴/₈ 1839 (S. M. S. I S. 249—51). Maaske er det den, som C. P. sender med et Brev til Koch ⁹/₇ 1839 (P. Lauridsen IV S. 70 ff.).

⁶⁾ Amtmand Johannsen havde skrevet under paa den Indbydelse til Dannelses af en Forening til Fremme af dansk Læsning i Slesvig, som udsendtes i Juli 1839.

inde meget nedbøiet over sin ældste Søns Tab¹⁾. Kjers fandt jeg uforandrede og ret glade i deres nye Huus. Med den trofaste ærlige Kjer gik jeg længe omkring i Haven og taledede om det danske Anliggende; i Hjertet er han for det, ogsaa tiltraadte han Foreningen, men jeg havde at bekjæmpe mange deels grundede, deels ugrundede Betæneligheder; ogsaa havde jeg den Glæde, at han takkede mig for at have udgivet min Lærebog. Velfornøiet spadserede jeg ud til Aastrup, hvor jeg ved Middagsbordet, hvor der kun taledede Dansk, fandt Pastor Hertel, der, en Bekjendt af Flor, ogsaa med Varme taledede om den danske Sag, skjøndt han i sine Forhold ikke offentligen turde træde frem, men han var strax villig til at bestyre en dansk Bogsamling for Foreningen. En Huuslærer, født og oplært i Tønder, erklærede sig og imod, at danske Børn skulde undervises paa Tydsk, og ankede over, hvor slemt det var, naar Skolelærerne havde Tønderske Underlærere, der tidt ikke kunde forstaae Børnene. Efter Bordet besaae vi Aastrup Kirke, og Kirkegaarden med den mærkelige store Lind med sin delte Stamme. Efterat jeg med Grethe om Aftenen havde gjort korte Besøg hos mine Venner ogsaa Lytzens i Haderslev (Grethe kunde begribe min fordums Følelse for Sophie) kjørte vi Mandag Morgen Kl 4^{1/2} afsted med Diligencen. Væiret var meget godt og Overfarten til Assens paa Dampskibet Maagen gik heldig i een Time. Reisen til Odense forkortedes ved den levende Underholdning med vore Rejsfæller Bygnings-Inspecteur Friis og Cand. theol. Adler. Da vi Kl. 11^{1/2} naaede Odense, havde Riegels allerede spurgt efter mig. Jeg gjorde mig i al Hast færdig og forføiede mig op paa Slottet, hvor jeg strax fik Adgang til Prindsen, der meget længe og naadigen underholdt sig med mig om Dannevirkes og Arvefølgens Sag²⁾. Det interesserede ham meget at høre om det dumdristige Skrift: Für Schleswig-Holstein gegen die Neu-Holsteiner³⁾. Siden taledede jeg meget med Riegels, fulgte med Grethe til Priorinde Heide, hvis Middagstaffel var mit Frokostbord, da Prindsen havde indbudt mig til Taffels Kl 4. Her sad jeg da ved Siden af min nye Ven Riegels, taledede med Etatsraad Adler og igjen med Prindsen. Om Aftenen

¹⁾ Eduard Christian Rudolph Gottfriedsen, død ⁹/₂ 1839, knap 17 Aar gammel.

²⁾ I et Brev til Koch ¹¹/₆ 1839 (P. Lauridsen IV S. 85 f.) skriver C. P. om Samtalen: »Med Prindsen havde jeg en lang Samtale. Lyna er den eneste Hindring for Opnaaelse af Avertiss-Retten.«

³⁾ Udgivet i Hamborg 1839 under Pseudonymet »Slesvico-Germanus«, d. v. s. Redaktøren af »Eckernförder Wochenblatt« J. J. H. Hansen.

blev jeg lidt utaalmodig efter Børnene, da min Broder for sin Høsts Skyld først kom med dem Kl 7. Den øvrige Aften vare vi nu sammen; ogsaa sluttede min gamle Bekjendt Redacteur Ove Thomsen¹⁾ sig til os, med hvem vi maatte drikke en Flaske. Næste Morgen tidlig kjørte vi til Faaborg, hvor Søren og jeg besaae den ret smukke Kirke. Til Middag traf den gode Lange fra Rødkilde endnu sammen med os, og Kl 1¹/₂ vare vi igjen paa Dampskibet, denne Gang i uroligt Væir.

Til Slut omtales, at de alle var søsyge paa Hjemrejsen.

Søndagen den 29 de December.

Aaret nærmer sig sin Ende og jeg kaster et Blik tilbage paa det! Gud har været naadig mod mig, og har ladet vederfares mig mere Held end i flere af de foregaaende. Det er mig, som havde jeg indsamlet nye Kræfter til at modstaae Ulykke, hvis den Høieste i sin Viisdom skulde tilskikke mig den. Skjøndt jeg i Sept. og October igjen var udsat for Angreb i Anledning af den danske Sag, i hvilke endog min Reise til Haderslev blev fremført²⁾, og det maa-skee har bidraget til, at i Vinter Ingen har meldt sig til mine Forelæsninger over den danske Ret: saa har jeg dog den Fyldestgjørelse, at have et fuldt besat Collegium i den fædrelandske Proces; jeg begyndte kuns for 6, men Antallet er steget til 13, saa der neppe er Plads paa Søren's Stue, hvor jeg læser. Sandsynligviis har jeg ved mit Foredrag først maattet overvinde en Medbeiler, en ung Dr. Schmidt, som læser over den samme i Forbindelse med den almindelige Proces. Han har aldrig nærmet sig til mig. Jeg har ogsaa faaet det behagelige Arbeide, at maatte forberede en ny Udgave af min Lærebog, hvilket ret sysselsætter mig³⁾. I Mikkeldagsferierne (i hvilke vi engang den 2den October, næsten en Sommerdag gjorde med Flors en Udflugt til Botkamp og Flintbek)⁴⁾ har jeg

¹⁾ Maaske kendte C. P. ham fra Universitetsbiblioteket, hvor Thomsen var Amanuensis 1821—28.

²⁾ Angrebene i »Correspondenz-Blatt« begyndte ⁴/₉ 1839 med et lille Stykke »Aus Apenrade«, der raillerer over Fischers nye Blad og over »Dannevirke«. Her staar bl. a.: »Prof. Paulsen war kürzlich in Hadersleben, er soll aber mit seinem Besuche dort nichts weniger als zufrieden gewesen seyn«. ¹¹/₉ imødegaaer C. P. den anonyme Skribent i et kort Indlæg. ¹⁸/₉, ²¹/₉ og ²⁵/₉ følger nye Angreb paa »Dannevirke«, de to sidste specielt paa C. P. ²/₁₀ svarer C. P. kort paa Angrebene. Svaret er dateret ²⁹/₉. Smlgn. Brev fra C. P. til Koch ¹¹/₉ 1839 (P. Lauridsen IV S. 86).

³⁾ Udkom 1842 i Kiel.

⁴⁾ S. f. Kiel.

skrevet en Recension over Franckes Process (for Krit. Jahrbücher)¹⁾ og (ogsaa efter Løfte til Familien) over Wimpfens Geschichte, hvilken sidste allerede er trykt i Polit. Journal for denne Maaned²⁾. Jeg var i Betænkning, om jeg skulde sende den til Udgiveren Baron Dirckinck Holmfeldt, da jeg ikke kunde lade være at omtale Arveforholdene, ogsaa i Sommer havde faaet af Prindsen det Vink, at indrykke Noget i et tydsk Tidsskrift, men Kong Frederik jo ikke ønskede den Sag berørt; men uventet er denne den 3die Dec. gaaet til sine Fædre, og Prindsen er vor Konge C. VIII. Han har jeg nu sendt mit Arbeide, gennem Adler. Vi ere meget spændte, om Kongen vil holde fast ved Prindsens Anskuelse om de Slesvigske Forhold. Han optræder velvilligen, men meget forsigtig, dog har han i sine fortræffelige Svar paa de mange Addresser³⁾ med Rette bestemt erklæret sig imod den Norske Constitution, om hvilken der var bedt i nogle; men han har endnu kun givet almindelige Løfter om lovbunden Trykkefrihed og ordnede Finantser; men hvorledes kunne disse frembringes, naar ikke Folket har Skattebevilgningsret? — For vor afdøde velmenende Frederik har Ingemanns deilige Mindedigt⁴⁾ i Dannevirke No. 25⁵⁾ ret vakt Følelsen; Omqvædet: Ak for Kongen ringe Danmarks Klokke, hører jeg nu. — Vi have haft en glad Juul i Børnekredsen. Thorvald der nu begynder at tale Tydsk ved Siden af Dansk, er bleven en lille Soldat. Fra vor vakkre i Berlin studerende Søren have vi de bedste Efterretninger.

¹⁾ Trykt i »Kritische Jahrbücher für deutsche Rechtswissenschaft« Bd. IV. 1840. (S. M. S. II S. 740—824).

²⁾ Herredsfoged v. Wimpfen skrev kort før sin Død 1839 »Geschichte und Zustände des Herzogthums Schleswig oder Südjütland«. »Politisches Journal« i Hamburg udgaves 1838—39 af Baron C. P. H. M. W. Dirckinck-Holmfeld.

³⁾ Tronskiftet gav Anledning til en Række Adresser til den nye Konge med Krav om fri Forfatning, Trykkefrihed o. a. Den første kom fra Studenterne. Til dem sagde Kongen, at Trykkefrihed maatte begrænses ved Love, for at Misbrug kunde hindres.

⁴⁾ »Paa sin Ligseng ligger Kong Fredrik hvid«. (Ingemanns Samlede Skrifter 4. Afd. 8. Bd. S. 40).

⁵⁾ I Marginen er tilføjet: »I No. 28 er et Svar af mig paa Marquardsens samme angribende ubetydelige Flyveskrift«. — Artiklens Titel er: Bemærkninger, foranledigede ved Hr. offentlig Sagfører Marquardsens »Beitrag zur Charakteristik der (des) Dannevirke«. (S. M. S. I S. 251—56).

1840.

Den 10de Januar 1840.

Det nye Aar og mit nye Leveaar har jeg lykkelig begyndt! Igaar Aftes saae jeg tilbage paa foregaaende Aar, og ved at læse i Begyndelsen af denne min Bog, blev jeg ret levende mindet om min uforglemmelige Thora, og i Nat kom hun mig tydeligen tilsyne i Drømmen, sort klædt og allerede med hendes sidste Aars meer forklarede Udseende; kjærligen kystes vi, jeg vilde ikke slippe hende, men hun taledes til mig om Grete. Imorges vaagnede jeg glad ved dennes Side, som efter Thoras Forudfølelse var denne »anden«, der skaffer mig en ny huuslig Lykke. Denne følte jeg saa ret, da jeg om Formiddagen var i Kones og Døttrenes Kreds, og lod Thorvald hoppe paa mit Knæ og glædede mig over hines Kjærlighedsgaver. Vor Glæde blev forøget ved den indløbende Efterretning, at min Broder havde faaet en Datter¹⁾. Fra 11 til 12^{1/2} holdt jeg min Forelæsning for at blive færdig med Processens almindelige Deel før Omslags-Ferierne, og efterat have drukket Chocolate i en liden Vennekreds, gjorde jeg med Grethe og Marget en Spadseregang i det gandske himmelske Vintervæir (i Morges 11° Kulde), der efter regnagtigt Væir i Julen igjen er indtraadt. I Aften venter jeg Flors. Med inderlig Taknemmelighed mod Gud kan jeg udtale det Ønske at mit næste Leveaar maa vorde saa tilfredsstillende som det foregaaende. Maatte mine Bestræbelser til min altid større Fuldkommengjørelse lykkes mig! Jeg læser i denne Tid ret et Mønster af et Menneskeliv, Lægen Heims Levnetsbeskrivelse²⁾.

¹⁾ C. P.'s Broder paa Keirupgaard, der i Forvejen havde 3 Sønner og en Datter, fik ⁷/_i 1840 endnu en Datter, der allerede døde ²⁵/_i 1840.

²⁾ Ernst Ludwig Heim havde i et halvt Aarhundrede været praktiserende Læge i Berlin, hvor han var meget kendt og afholdt. Hans Svigersøn G. W. Kessler udgav efter hans Død 1834 en Biografi (»Der alte Heim«, 1835) paa Grundlag af Breve og Dagbøger.

Paaskemandag den 20de April.

Efter nogle Ord om Vejret i den forløbne Vinter fortsætter han:

I disse Festdage har jeg gjort længere Spadseergange (Skjærtorsdag), med Nitzsch — hvem jeg siden vore Sønners fælleds Liv i Berlin¹⁾ endnu staaer nærmere end før, til Schulensø og Fiburg, og i Løverdags med flere af mine Colleger til Knoop og Holtenu²⁾ — istedetfor den Dags sædvanlige Forsamlingssted Düsternbrook. — Da de Naturkyndige Behn, Chalybæus og desuden Justitiar Boye³⁾ vare med, saa dannede Naturen Hovedgjenstanden for Samtalen; der blev og fangen en Hugorm (Kreuzotter); den bereiste Boye kjendte nøie de danske Benævnelser. Langfredag drog jeg med hele Familien til Dronningens Pavillon, den lille moersomme Thorvald vilde paa Tilbageveien uagtet sin Træthed, ikke benytte Vognen, som Luise trak efter.

Den 31te Marts sluttede jeg mine Forelæsninger i det Hele ret tilfreds, især da to ifjor Sommer uflittige Tilhørere, i Vinter havde omvendt sig. En Anden af mine Tilhørere Fischer fra Tønder, en Ven af det Danske, som han taler godt, er kommen meget i vort Huus, ligesom den nu til Haderslev flyttede Ven af Søren og Valentiner, Dr. Grauer⁴⁾. Da alle Forlystelser formedelst Kongesorgen vare standsede, saa faldt vi paa fra Tid til anden, at læse dramatiske Stykker med Rollefordeling, og saaledes have vi med de nævnte unge Herrer, hvortil endnu A. Bentzen kom, og snart med Karsten's Døttre snart med Lotte og Erne⁵⁾ fortræffeligen underholdt os ved der Adept af Halm⁶⁾, og Schillers Johanna, Tell og Maria Stuart.

I Vinter har han hver Dag undervist Sophie i forskellige Fag. Hun skal nu deltage i de Timer, Clara Chalybæus og Malwine Karstens har sammen.

¹⁾ Søren Thrige og Vilhelm Nitzsch, som havde lært hinanden at kende i Kiel og var blevet Venner, var i Oktbr. 1839 rejst til Berlin for at studere, og her boede de sammen indtil Sommeren 1840. (Museum 1891, S. 121).

²⁾ Schulensee og Viehburg ligger umiddelbart S. f. Kiel, Knoop og Holtenu N. f. Kiel (ved Kielerkanalen).

³⁾ Justitiarius Fr. Boie i Kiel var privat en ivrig Naturforsker. Han havde foretaget adskillige Studierejser til Holland, England, Norge m. m. (se Zeitschrift für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte XXXIX 1909 S. 102 ff.).

⁴⁾ Sandsynligvis er der her Tale om en Huskefejl, idet Dr. Grauer maa være identisk med Læge J. J. Grauer, der siden 1838 praktiserede i Aabenraa.

⁵⁾ Søstre Lotte Jessen og Erna Lilie.

⁶⁾ Skuespil af den østrigske Dramatiker Friedrich Halm (Pseudonym for E. F. J. Münch-Bellinghausen), opført 1836, trykt 1838.

Igaar efter Kirken taledede jeg med hendes tilkommende Religionslærer, Candidat Sievert, om hendes Væsen, og mine Anskuelse, der jo i det Hele ere kirkelige; kun er jeg ikke enig i den Forestillingsmaade om Christi Død, som Betaling af vor Skyld, hvorom jeg ogsaa adskillige Gange har talet med den vakkre maadeholdne Pastor og nu ogsaa Professor Lüdemann¹⁾. Jeg kan ikke andet end troe, at paa den bibelske Udtryksmaade Oldtidens Offerforestillinger have havt Indflydelse.

Den 6te April høitideligholdt jeg i Aar ret som en Mindefest, ved at tænke paa og læse om mit Forhold til Thora og Grethe. Moders Fødselsdag feirede vi ved den første Udkjørsel til Krusenrott²⁾, hvori Valentiner, der nu gaaer til Examen, deeltog. Vi ville savne denne Huusven. Ellers sysselsætter mig i disse Ferier en Afhandling om Borgen for Zeitschrift für Deutsches Recht³⁾, da min Forlægger endnu har udsat Trykningen af min Lærebogs anden Udgave. Desuden en dansk Afhandling for Brage og Idun⁴⁾. I den danske Sag er den vigtigste Begivenhed, at den for Danmark gløddende Fischer i Aabenraa nu udgiver Ugebladet paa Dansk, en Følge deraf de Tydsksindedes Frafald og Raseri⁵⁾. I No. 1. har jeg forsvaret Navnet Aabenraa⁶⁾. Kampen er haard. Med Dannevirke gaaer det godt. Men desværre ikke et Ord fra Kbhvn.!⁷⁾.

¹⁾ Pastor Lüdemann var 1839 blevet overordentlig Professor i Teologi og Direktør for det homiletiske Seminarium i Kiel.

²⁾ SV. f. Kiel.

³⁾ »Beitrag zu der Lehre von Bürgerschaft aus dem nordischen Rechte«, trykt 1840 i »Zeitschrift für deutsches Recht und deutsche Rechtswissenschaft« IV (S. M. S. III S. 194—223).

⁴⁾ »En Slesvigens Røst«, trykt i »Brage og Idun« III 1840 (S. M. S. I S. 186—204).

⁵⁾ Urmager Fr. Fischer havde fra Oktbr. 1839 udgivet »Apenrader Wochenblatt«. Fra April 1840 udsendte han det efter Forhandlinger med Flor paa Dansk med Titlen »Kgl. privilegerede Ugeblad for Aabenraa« (se P. Lauridsen II S. 19, 25 o. fl. St.).

⁶⁾ C. P.'s Opsats: »Er Navnet »Aabenraa« saa afskyeligt?« (S. M. S. I S. 256—58) var egentlig skrevet paa Tysk til »Apenrader Wochenblatt«, men da Fischer først fik den, efter at det sidste Nummer af det tyske Blad var udsendt, oversatte han den selv til Dansk og lod den trykke i det første Nummer af »Ugeblad for Aabenraa« (se Breve fra Fischer til Flor ³/₈ og ²/₄ 1840. P. Lauridsen II S. 135).

⁷⁾ Der sigtes til Kochs Ansøgning til Kancelliet om Ret til at optage danske Avertissementer i »Dannevirke«. Først ¹¹/₇ 1840 bevilgede Kongen Ansøgningen (se P. Lauridsen III—IV passim).

Søndagen den 14de Juni.

Den danske Sag gaaer fremad, idet Kongen den 14 Mai har udstedt de fornødne Forordninger, ifølge den slesvigske Stænderforsamlings Andragende og Betænkning¹⁾, men til Embedsstandens og Andres store Forbittrelse, hvorunder jeg vist middelbart lider; thi jeg har igjen ikke faaet et ordentligt Collegium i Stand; til begge Collegier over Handelsretten og over Privatretten havde der kun indfundet sig een og den samme Tilhører; men at dette er Curatorens Søn²⁾ er dog en Tilfredsstillelse for mig, og jeg foredrager Privatretten for ham paa mit Kammer. Jeg bærer denne Gang dette Ubehagelige langt roligere, da jeg nu ved de sidste tvende Halvaars tilfredsstillende Erfaringer kan have den Overbeviisning, at Skylden ikke ligger hos mig. Taalmodig bærer jeg det, Gud paalægger mig, og tænker paa det meget Gode, han ogsaa giver mig; saaledes seer jeg, at man paaskønner min Færd paa høiere Steder, idet jeg i denne Tid er bleven overrasket ved et Brev fra Cancellie-Præsidenten med et Gratial paa 600 Rbd., uden at jeg havde bedet derom. Nu kan jeg godt lade Søren udstrække sin Reise, naar han forlader Berlin³⁾. Vi have havt gode Efterretninger om ham ved den ny historiske Professor Droysen fra Berlin⁴⁾. Han og Kone ere vakkre Folk. Jeg har nu god Tid til at udarbeide de hyppigen nødvendige Opsatser i Dannevirke, Aabenraa Ugeblad og Correspondenz-Blatt⁵⁾. Flor staaer mig trolig bi. Med ham og hans Familie vare vi anden Pintsedag i Bordesholm og Flintbek, hvor vi desværre ikke fandt Forchhammers hjemme.

¹⁾ Der sigtes til Sprogskriptet af 14. Maj 1840. Andragendet om dansk Rets- og Øvrighedssprog i Nordslesvig var blevet vedtaget i den slesvigske Stænderforsamling 6. Aug. 1838.

²⁾ J. F. Jensens Søn Friederich Heinrich Otto, som blev immatrikuleret i Kiel April 1840, 21 Aar gl., efter først at have studeret i Berlin. Han blev cand. jur. i Kiel i Efteraaret 1842.

³⁾ Søren Thrige forlod ¹¹/_s 1840 Berlin og foretog i Aug.—Oktbr. en Rejse i Sydtykland og Østrig (»Museum« 1891, S. 124 ff). Jfr. S. 293.

⁴⁾ J. G. Droysen blev 1840 Professor i Kiel. Søren Thrige havde hørt ham i Berlin og været sammen med ham hos hans Svigerfader, Jøden Friedländer (»Museum« 1891, S. 123). I et Brev ¹⁸/_s til Søren Thrige udtaler C. P. sig meget sympatisk om Droysens, der ¹¹/_s har overbragt ham Søren's Brev af ⁵/_s.

⁵⁾ »Dannevirke« ²⁷/_s 1840 (»Bemærkninger i Anledning af foranstaaende kongelige Lovbud« 3: Sprogskriptet af ¹⁴/_s 1840). »Aabenraa Ugeblad« ⁶/_s, ²⁸/_s og ³⁰/_s 1840 (Polemik om Navnet Aabenraa). »Correspondenz-Blatt« ²⁷/_s 1840 (»Berichtigung von unwahr aufgestellten Thatsachen, in Beziehung auf die schleswigsche Sprachsache«). Artiklerne er trykt i S. M. S. I—II.

Ved Steins Doctor Disputats¹⁾ opponerede jeg, idet han — der i Kjøbenhavn havde lagt sig efter den danske Rettergangs Historie — lagde mig det meget nær, ved at have valgt ogsaa en derhen hørende Thesis. Ifølge deraf bad han mig til sit Doctor-Gilde paa Wilhelminenhöh, hvor jeg var den eneste Professor, ellers foruden et par Doctorer lutter Studenter. Det morede mig efter Bordet at deeltage en Times Tid i en virkelig Studenter-Commers. Jeg kom godt ud af det at sætte mig ind i Ynglingalderens Skikke, fik ogsaa Leilighed, ved at høre (i min af Samwer²⁾ udbragte Skaal) nogle Hentydninger paa mine Anskuelser, til at sætte dem berigtigende ud fra hinanden, og vi skiltes ad tilfredse med hinanden. Siden den Tid faaer jeg mangen en Hilsen fra mine unge Commersbrødre.

Søndagen den 4de October.

Sammen med deres to Sommergæster, Antonie Bloch og Margets Veninde Christine Fibiger foretog de 9.—10. Aug. en Rejse. Turen gik bl. a. over Emkendorf, som de besaa. I Rendsborg besøgte de Vendts og besaa Hollers Jernværk. Paa Hjemvejen hilste de paa Valentiner, der var Huslærer hos Præsten i Flemhude.

Min Forelæsning har jeg lykkeligen tilendebragt, og giver siden Midten af Juli Een af mine gamle Tilhørere Dølle et Privatissimum i den tydske og slesvig-holsteenske og lauenborgske Ret, hvori, i den sidste Maaned, ogsaa Hennings har taget Deel³⁾.

Da Kongen paa sin Reise gjennem Riget var kommen til Plön⁴⁾, saa fandt jeg det rigtigt, at gjøre ham der, hvor han var lettere tilgængelig, min Opvartning. Den 10de Sept. kjørte jeg gandske tidlig hen, i Selskab af Falck, Harms og den danske, af den sidste medbragte Præst, Magister Hammerich⁵⁾. Bekjendtskabet med denne, der lever og væver i den danske Sag, blev ret inder-

¹⁾ Den senere kendte Nationaløkonom Lorenz Jacob v. Stein, der 1839 var blevet juridisk kandidat i Kiel. forsvarede 1840 en Afhandling om »Die Geschichte des Dänischen Civil-Processes und das heutige Verfahren« (Kiel 1841). Siden sin Eksamen havde han været ansat i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli.

²⁾ Den senere Professor K. F. L. Samwer, der 1839—43 studerede Jura i Kiel. Han udgav fra 1844 flere Bøger om Arvefølgespørgsmaalet.

³⁾ Dølle blev immatrikuleret ¹/_s 1836. Han fik vist aldrig Eksamen. Carl Heinrich Vollrath Hennings tog juridisk Eksamen to Gange, 1840 og 1841.

⁴⁾ I Anledning af sin Tronbestigelse foretog Chr. VIII Juli—Oktbr. 1839 en Rejse gennem Kongeriget og Hertugdømmerne. 3.—21. Septbr. opholdt Kongen sig paa Slottet i Plön. Her opsøgte ogsaa Flor ¹¹/_o Kongen og Adler (Brev fra Flor til Koch ¹²/_o 1840. P. Lauridsen IV S. 152).

⁵⁾ Den senere kendte Kirkehistoriker.

ligen fornyet og endnu fortsat to Dage i Kiel. Med ham underholdt jeg mig og meest i Forgemakket, og gjorde om Aftenen i Maaneskin en Spadseregang med ham i den mig fra mine Ynglingsaar saa velbekjendte, skjøndt nu meget forandrede Slotshave. Kommen ind til Kongen var min Tiltale omtrent denne: Jeg tager mig den allerunderdanigste Frihed at bringe Deres Majestæt min undersaatlige Hylding, og desuden en dobbelt Taksigelse, den ene paa mit Fødelands Vegne for Sprogforordningerne, den anden for den mig allernaadigst meddeelte Gratification. Meget venligen indlod Kongen sig strax i en Samtale om Sprogsagen. Med Hensyn til de Vanskeligheder, man havde gjort, udførte jeg, at de i Henseende til den ene Hovedgreen af offentlige Forretninger, den egentlige Forvaltning, slet ikke fandt Sted, og at jeg i Henseende til Retspleien kjendte i det Mindste eet District, hvor Fleerheden af Embedsmændene vare ikke allene i Stand, men og villige til at bruge det danske Sprog, nemlig Ærø. Iøvrigt kunde en Formularbog og en Rets-Ordbog være et godt Hjælpemiddel for Vedkommende. Dennes Udarbeidelse vilde jeg paatage mig¹⁾, og haabede tillige derved at føre det bedste Modbeviis imod den siden Sprogforordningernes Udstedelse hyppigen fremsatte Paastand, at det danske Sprog ikke var skikket til at udtrykke slesvigske Retsforhold! Meget naadigen forlovede Kongen mig. Derpaa gik jeg til Geheime Etatsraad Adler og havde med ham en Samtale af over en Time. Vi taledede ikke allene om Sprogsagen, men om den danske Stats vanskelige Forhold. Idet jeg udtrykte min inderlige Kjærlighed til Kongen, beklagede jeg, at han vist vilde faae en ubehagelig Regjeringstid, hvis han ikke bestemte sig til en gjen-nemgribende Statsforandring. Thi de holstenske og slesvigske Stænder vilde altid pukke paa deres gamle Ret, de danske beraabe sig paa Norges Exempel o. s. v. Men hvorledes, sagde han, skulle vor Stats ueensartede Dele sammenholdes uden en absolut Regjering? Jeg fremsatte da min Idee om en skattebevilgende Finants-Rigsdag, sammensat af Afsendinge af alle Landdage, dog først efterat Kongen, der jo endnu i sin fulde Magtfulde kunde det, havde grundet Kongemagtens Uafhængighed for hele den demokratiske Fremtid, ved Fastsættelsen af Krongods, saa at Kongen i Henseende til Hofholdningen var uafhængig af Stænderne, og stod selvstændig i

¹⁾ Bogen udkom 1841. Jfr. nedenfor S. 296.

Staten som den største Jorddrot, o. s. v.¹⁾ Den vakkre Adler tog mit frimodige Sprog ikke ilde op; det lod tværtimod, som om den Idee tiltalede ham. Han skiltes fra mig med et Haandtryk og de Ord: Vi stræbe jo til eet Maal. Ved Marskalstaffelet tog han mig til sin Sidemand.

Her talede Kongen ved Couren Dansk til mig, ogsaa havde jeg en Samtale med Adler, ifølge hvilken Kongen har viist mig den Tillid, gennem ham at tilstille mig 200 Rbdlr til den omtalede Bogs Trykning, uden at affordre mig nogensomhelst Forpligtelse²⁾. En saadan Paaskjønnelse glæder Een dog, og jeg er hele Dagen ved Arbeidet. I de tre Dage, Kongen opholdt sig her³⁾, var jeg een Gang til Bal og en anden Gang til Taffels paa Slottet, hvor jeg sad meget behageligen mellem Prof. Hansen og Dirckink Holmfeld⁴⁾. Jeg maatte endog paa Slottet forsvare det Danske imod en Reventlow⁵⁾.

Correspondenz-Blatt, der i Følge af det Danskes Fremtræden har opgivet Slesvig-Holsten⁶⁾, maa nu tildeels med vore Grunde forsvare sig imod rasende Angreb.

¹⁾ I et Brev til Søren Thrige ⁷/₉ 1840 udvikler C. P. de samme Tanker og skriver her: »Historien kan endnu paavise en heel Deel Jorder og Landstrøg, der oprindeligen ere Krongods«.

²⁾ Dagen efter, mens Adler endnu var i Kiel, skrev C. P. et langt Brev til ham, hvori han takkede for den hurtige Afgørelse af Sagen og meget varmt talte det danske Sprogs Sag (»for Guds Skyld ingen Tilbageskridt«). J. G. Adlers Breve, Rigsarkivet.

³⁾ Kongen ankom til Kiel d. 24. Septbr. om Aftenen og blev der de følgende tre Dage. D. 28. sejlede han til Faaborg. Ballet var arrangeret af Hertugen af Glyksborg.

⁴⁾ Professor Georg Hanssen og Skribenten, Amtmand, Baron C. P. H. M. W. Dirckinck-Holmfeld.

⁵⁾ Amtmand over Hütten Amt og Landskabet Stapelholm Chr. A. J. Reventlow. I et Brev til J. G. Adler (udat., Rigsarkivet), skrevet under Adlers og Kongens Ophold i Kiel, siger C. P. følgende: »Igaar Aftes paa Slottet var jeg et ufrivilligt Ørevidne af en Samtale mellem en ung ridderskabelig Amtmand (Reventlow i Hütten A.) og Falck, idet hiin midt i den tætte Selskabskreds foer løs paa denne i Anledning af Stændernes Andragende til Gunst for det Danske; Falck, skjøndt han jo ikke er for en nøiere Forbindelse mellem Hertugdømmerne eller Slesvig og Danmark, gjentog dog paa det Bestemteste, at hans Overbevisning om det Danskes Ret aldrig var bleven rokket«. C. P. anfører ikke overfor Adler, at han selv har talt med Reventlow.

⁶⁾ I »Correspondenz-Blatt« ¹⁰/₉ og ²²/₉ 1840 hævder Olshausen, at hvis Holsten skal opnaa en fri Forfatning, maa det nu gaa sine egne Veje, opgive Tanken om et »Slesvig-Holsten« (fordi Slesvig ikke er rent tysk) og søge nærmere Tilknytning til Tyskland.

Søndagen den 27 de December.

Den glade Juul har været! Vi vare lykkelige i vore Børns Kreds, og takkede Gud for dem, der, store og smaa, raske paa Sjæl og Legeme nøde Juleglæden!

Her følger nogle Linier om Thorvalds Glæde over Juletræet og Gaverne.

Vor store Søn tænke vi os i Roeskilde. Han kom lykkelig og vel tilbage fra Berlin den 14de October, efterat have gjort en Reise gjennem det sydlige og vestlige Tydskland. Hvilken Glæde at omfavne en voxen Søn, der værdigen har brugt sin opnaaede Selvstændighed! Han blev over halvtredie Uger her, og ved det meget Stof til Underholdning gled Tiden kun altfor hurtigt. Ved sine i Kjøbenhavn fortsatte Studier finder han sig meget tilfredsstillet, og vi kunne tænke paa ham med Rolighed og Glæde.

I min Stilling her holder jeg mig oven Vandet; jeg har dog i Vinter 6 Tilhørere i Processen, og blandt dem, hvilket er en stor Tilfredsstillelse, igjen Curatorens Søn, ja endog en Søn af mine danske Bestræbelsers ivrige Modstander, Advocat Storm i Husum¹⁾. Slesvigholsterne staaende paa deres Standpunkt udenfor den danske Statseenhed have bragt det derhen, at Flerheden i Stænderforsamlingen nu igjen har bedet om den danske Sproganordnings Ophævelse, der netop ifølge den forrige Forsamlings Andragende er bleven udstedt!²⁾ Den vakkre Deputerede Bonefeld fra Alsø meldte mig denne ikke uventede Udgang og Navnene paa de tro blevne 9 eller egentlig 10 Mænd, der have forbeholdt sig en Mindretals-Stemmegivning. Denne skal, som den lunkne Falck selv sagde mig, være meget godt affattet, man formoder af Advocat Matthiessen, min gamle vakkre Tilhører³⁾. Dette har givet mig Anledning til Opsatser i Dannevirke⁴⁾ og skal foranledige flere fra min Pen. Forsagte ere vi ikke, en Bondehær paa 2800 Mand, der

¹⁾ Denne Søn er Digteren Theodor Storm, som 1842 blev cand. jur. i Kiel. Om Advokat Storms Virksomhed se P. Lauridsen passim.

²⁾ ^{15/12} 1840 vedtog den slesvigske Stænderforsamling efter lange Drøftelser med 33 Stemmer mod 9 at kræve Sprogskriptet ophævet.

³⁾ Navnene paa de 9 findes ikke i Stændertidenden, men nævnes i »Dannevirke« ^{16/1} 1841. Den tiende var »tro«, men »ikke tilstede«. 8 af Mindretallet afgav et Minoritetsvotum, maaske forfattet af P. Hiort Lorenzen eller, som her meddelt, af Advokat Matthiessen. (Hans Jensen II S. 287—88. P. Lauridsen III S. 98).

⁴⁾ Saaledes »Belysning af Stændercomiteens Betænkning for Gjenophævelsen af Sprogskriptet af 14de Mai 1840 og Paaviisning af Urigtigheder«. »Dannevirke« ^{12/5} 1841. Tillæg. (S. M. S. I S. 288—300).

uagtet alle Modbestræbelser har underskrevet en Tak-Adresse til Kongen for Sproganordningen, skal nok forsvare den¹⁾).

Jeg skriver dette Sidste paa Aarets sidste Dag, der uvilkaarligen leder Tanken til et Tilbageblik paa den hensvundne Tid, og paa vore Skjæbners Styrer. Han den Alvise har ogsaa i dette Aar synligen været med mig; med hvert Aar, Livet bringer, seer man roligere paa dets afvejlende Gang. Alle Skjæbner, som Gud sender, skulle jo føre os til Selverkjendelse, og øve os i Pligtopfyldelsen. Med denne trygge Tillid til ham gaaer jeg det nye Aar imøde!

¹⁾ Takadressen for Sprogskriptet, der var formuleret af Flor, cirkulerede i Septbr.—Decbr. 1840 og fik 2850 Underskrifter. I Slutningen af Jan. 1841 sendtes den til Kongen (se P. Lauridsen III S. 103—104 og IV S. 180 f.). I et Brev til Adler ^{10/12} 1840 (Rigsarkivet) bruger C. P. ogsaa Ordet »Bondehært. Adressen er trykt i Sønderj. Aarb. 1895, S. 86 f.

1841.

Søndagen den 17de Januar 1841.

Allerede ere vi lykkeligt og vel komne et Stykke ind i det nye Aar. Tingenes Betragtningssmaaede er virkeligen en anden, end naar Aaret lakker mod Enden, en friskere, modigere.

Omtalen af Nytaarsdags Begivenheder er udeladt.

Søndagen den 3die sluttede vi Høitiden med et lidet Bal for Marget, der paa sin Fødselsdag for the dansant's Skyld i Harmonien ikke havde havt Selskab¹⁾. Vor Valentiner var kommen herind fra Flemhude²⁾, og foruden ham havde vi indbudt Studenterne Hansen og Bærens fra Flensborg, Lafaurie, Kranold, Wardenburg og Karstens, ligesom endnu Johannes Falck og Ernst Nitzsch³⁾. Jeg har i mange Aar ikke dandset saa meget, især fordi en ung Kone, Justitsraadinde Schröder, som vi og havde bedt, endnu var en meget god Dandserinde⁴⁾. Ballet varede fra 7 til henimod 1, og Alle morede sig godt. Den kommende Uge bragte min Engle Grethes Fødselsdag, hvor L. Jessen og Tante Bentzen var hos os⁵⁾, og forrige Søndag fik jeg paa min mange Kjærlighedsbeviser af mine Kjære. Om Eftermiddagen kom den gode Nitzsch, og gjorde en Spadseregang med mig, i det kolde klare Frostvær, og om Aftenen havde jeg et Selskab af Flors, Hansens, Franckes og Bargums⁶⁾. Jeg er nu og ret glad, at de fleste Omslagsforretninger ere tilendebragte.

I Optegnelsens Slutning fortælles om Vinterglæder (Skøjteløbning o. a.) i Decembers og Januars Frost og Sne.

¹⁾ 22/11. Om Harmonien se S. 74 Note 3.

²⁾ Jfr. S. 290.

³⁾ Af de nævnte Studenter var Bærens, Kranold, Wardenburg og Karstens Jurister, Hansen Teolog og Lafaurie stud. phil. Den sidste interesserede sig særlig for Statsvidenskab og blev i Septbr. 1841 Dr. jur. i Kiel. Johs. Falck og Ernst Nitzsch blev først Studenter 1842 og 1843.

⁴⁾ Formodentlig Justitsraad, Overtoldinspektør Thomas Schröders Frue.

⁵⁾ 7/1. L. = Lotte.

⁶⁾ Professor Georg Hanssen, Sekretær ved Overappellationsretten i Kiel, Dr. jur. A. W. S. Francke og Advokat og Notar L. C. H. Bargum.

Søndagen den 2den Mai.

Jeg har i Dag med Kone og Datter høitideligholdt Nadveren, hvilket Lüdemann gjorde meget opbyggeligt for os, saa at jeg ret er bleven udrustet med fornyet Trøst og Mod og Livsglæde; vi forberedte os igaar Aftes dertil, ved at læse en Prædiken af Mynster.

Om mit hidtil førte Liv vil jeg bemærke Følgende. Efterat den stadige Vinter (Kulde 13—16°) og mine Forelæsninger henimod Enden af Marts vare endte, udførte jeg den 1ste April min fattede Beslutning, at reise til Flensborg for at foranstalte Trykningen af min slesvigskretlige Formularbog og tydsk-danske Retsordbog, hvis Udarbeidelse havde sysselsat mig uafbrudt, hele Vinteren igjennem¹⁾. Jeg benyttede en godtkjøbs Leilighed med en Ugevogn, men havde dog til Slesvig i tre Theologer underholdende Selskab. Først Kl 10^{1/2} kunde jeg i deiligt Maaneskin, efterat det om Morgenens havde regnet, naae Rodebertzes gjæstfrie Bolig udenfor Nørreport. Endog han, skjøndt legemlig og aandig angreben, ventede mig ved Aftensbordet. Den næste Morgen og næsten alle, jeg tilbragte der, vækkede Solens Straaler mig, og jeg sprang op for at glæde mig over min deilige, i Morgenglandsen udbredt for mig liggende Fødeegn. Vel ikke saa snart, skal jeg i længere Tid opholde mig der! Døden bortriver den Ene efter den Anden, for to Aar siden den ædle Wimpfen, og nu er allerede, uventet hurtigt, skjøndt man ikke kan beklage det, den gode gamle Oncle død!²⁾ —

Morgenens efter min Ankomst sluttede jeg allene Overeenskomsten med den danske Bogtrykker Kastrup, skjøndt han ikke strax kunde begynde Trykningen, men kun vise mig en Prøve, da Jernbane-Prospectus i begge Sprog var i Trykken³⁾, saa at jeg først igaar har havt den første Correctur her. Opholdet i Flensborg var mig meget behageligt, da jeg fandt mine Flensborger Borgere — Senator Nielsen, Stads-Deputeret Jochimsen, de to Indflydelsesrigeste — som i min Ungdom igjen dansksindede⁴⁾. Hvad ere vi uden Dan-

¹⁾ Smlgn. S. 291 f. Bogen udkom i Flensborg 1841 under Titlen: .Forsøg til en Rets-Formular-Bog, samt en tydsk-dansk Lovkyndigheds Ordbog. Til Brug for Nord-Slesvig. ‹

²⁾ Købmand J. B. Rodebertz.

³⁾ ›Prospectus angaaende den Flensborg-Husumske Jernbane, fremlagt af den til hiint Anlægs Fremme valgte Comité i Flensborg‹, en udførlig Redegørelse paa 70 Sider om den nu for private Midler projekterede Bane, udsendt ^{21/6} 1841 i en dansk og en tysk Udgave. Indbydelse til Aktietegning udsendtes ^{28/6}. Jfr. S. 297 Note 1.

⁴⁾ Købmand Peter Nielsen var fra 1838 den ene af Flensborgs Repræsentanter i Stænderforsamlingen (den anden var Agent H. C. Jensen). Han var ikke paa

mark og uden Kundskab til Dansk! Saaledes hedder det Gud skee Lov nu. Jernbanesagen¹⁾, og især dens Behandling i Stænderforsamlingen har aabnet Øinene paa dem. Den dansksindede Conrector Francke var ikke hjemme. Ogsaa med den første Slesvig-holstener Advocat Bremer²⁾ taledede jeg; han kunde ikke forebringe Stikholdende Modgrunde. Pastor Valentiner fandt jeg billigere, end jeg havde ventet. Jeg hørte og hans Prædiken i den smukke Mariekirke og efter den selvsyvende den nye danske Præst Holdts, der desværre prædiker næsten i Bonde-Mundarten. Dog da han nu engang er valgt, af Bigrunde³⁾, saa vilde jeg dog lære ham personlig at kjende, og fandt i ham et godlidende Menneske, der tog imod Raad, og dog har saa megen Kjærlighed for sit danske Modersmaal, at han vil forestaae det slesvigske Selskabs danske Læse-Indretning⁴⁾.

Med Diligencen rejser han til Odense for at besøge sin Moder og sin Broder. I Paaskedagene hører han bl. a. Biskop Faber og Kandidat Helweg⁵⁾.

Adskillige, som jeg vilde have besøgt, vare bortreiste, som Historikeren Pal. Müller; dog saa jeg Dr. Kalkar, der og viiste mig den mærkelige af Karen Brahe til Klosteret forærede Samling af

dette Tidspunkt Medlem af Magistraten. At Købmand J. W. H. Jochimsen kaldes »Stads-Deputeret«, betyder maaske, at han var Byraadsmedlem. Han træffes først 1847 som Suppleant til Stænderforsamlingen. En Karakteristik af Peter Nielsen er givet i Blaunfeldt: Minder fra Sønderjylland. 1876. S. 86 ff.

¹⁾ Da Planen om en Jernbane Kiel-Altona i 1830'erne blev aktuel, blev der fra Flensborg fremsat Forslag om i Stedet at bygge en Bane Flensborg—Tønning. En Deputation (bl. a. Peter Nielsen) var i den Anledning hos Fr. VI og Prins Christian. ^{7/11} 1840 behandlede Sagen i den slesvigske Stænderforsamling med Peter Nielsen som Forslagsstiller, men Forhandlingerne endte med, at Nielsen trak sit Forslag tilbage (Stændertidende 1840. Blaunfeldt: Minder fra Sdj. 1876. S. 88). 1841 fik en privat Komité kgl. Bevilling til Anlæg af Banen og udsendte Indbydelse til Aktietegning. Det lykkedes dog ikke før 1848 at faa Planen udført.

²⁾ Jürgen Bremer, fra 1828 Advokat i Flensborg, var fra 1830'erne en af de ledende i den liberale slesvig-holstenske Bevægelse.

³⁾ Smlgn. Omtalen af Holdt i Brev fra Flor til Adler ^{29/1} 1841. Her siges, at han fik Stemmerne »af Medlidenhed med hans store Fattigdom, da han levede af nogle Informationer og af at præke Tydsk for Præsterne, naar de vilde være frie. Han kan saa daarlig Dansk, at man ikke kunde forstaae hans danske Præværen«. (P. Lauridsen IV S. 182).

⁴⁾ Den slesvigske »Bogforening«s Bogsamling i Flensborg (jfr. S. 279 Note 3). Foreningen fik i Løbet af 4 Aar oprettet omtr. 60 Bogsamlinger (Sønderj. Hist. V S. 227).

⁵⁾ Sandsynligvis cand. theol. H. F. Helweg, Huslærer i Sdr. Høirup, der ofte prædikede for den svagelige Pastor Westergaard i St. Hans Kirke, eller maaske hans Broder, cand. theol. L. N. Helweg, Huslærer paa Margaard.

gamle danske Bøger¹⁾. Den 13de April høitideligholdt vi vor Familiefest, og jeg kom da frem med min og Mines Foræring, som jeg havde bragt med fra Kiel. Om Morgenen, da Fritz og jeg var gaaet hen til min Moder, traf jeg der sammen med den blide Line Møller, Poul Møllers Enke, med hvem jeg saa gjerne underholder mig.

Den 14. rejser han med Dagvognen til Middelfart.

Min Broder var min Rejsesfælle, da han vilde lære at kjende Opdragelsesanstalten i Christiansfeld, for sin ældste Søns Skyld²⁾. Den næste Morgen tidligt kom vi i et Qvarter over det 5000 Alen brede Lille Belt til Snoghøj, hvor vi ikke saa snart kunde slippe fra det behagelige Riegelske Huus³⁾, saa at vi først efter Middagsbordet Kl 5 kjørte til Kolding (jeg tænkte ret paa min Reise med Grethe for to Aar siden). Der saae vi kun kort Galskjøts, og reiste strax videre til Christiansfeld. Den følgende Morgen viiste den ærværdige Pastor Røntgen os Opdragelses-Anstalten, hvis fleste Elever ere Nordboer, og som vi syntes godt om. Kl 10 kjørte jeg allene videre til Haderslev. Der gik jeg strax til Amtmand Johannsens, for at lykønske min gode Ferd. Wimpfen, der var kommen gennem Odense, medens jeg var der, for at holde Bryllup med Ida Johannsen⁴⁾, men fandt Ingen hjemme. Om Middagen ved table d'hôte iagttog jeg, moersomt nok, først ukjendt, Parti-Kampen mellem Tydsk og Dansk, blandte mig siden i Samtalen, især med Oberst Düring og Candidat Sørensen, med hvilke man dog kunde tale et fornøftigt Ord⁵⁾. Om Aftenen gik jeg med Lützen og Koch paa Comedie; det interesserede mig overmaade, at see det af Danskhedens Modstandere saa ilde anseete Müllerske Skuespillerselskab opføre Dyveke meget godt⁶⁾, og for fuldt Huus. Derfra gik jeg i

¹⁾ Overlærer, Dr. phil. et theol. Chr. H. Kalkar havde i Aarene 1827—31 nyordnet og katalogiseret »Karen Brahes Bibliotek« i Odense adelige Jomfrukloster (oprettet 1716).

²⁾ Til Brødremenigheden var 1775—1891 knyttet to Kostskoler, en for Drengene og en for Piger.

³⁾ Riegels havde 1839 købt Snoghøj, hvor han s. A. blev Postmester og Transportforvalter.

⁴⁾ Brylluppet havde fundet Sted d. 14. April.

⁵⁾ Sikkert Oberst i det holstenske Landsenér-Regiment V. G. F. C. Düring, som overtog Vamdrupgaard efter sin Fader. Hvem Sørensen er, har ikke kunnet opklare. Maaske er han identisk med Christian Guldbrand Sørensen (f. i Haderslev 7/12 1806), der 1827 blev immatrikuleret i Kiel som stud. theol.

⁶⁾ Det var Koch, der som et Led i Kampen for det danske Sprog havde faaet Ideen til, at det Müllerske Selskab fra Odense skulde optræde i Haderslev og

Selskab til Johannsens (der dog ikke, som Kroghs og andre Slesvigholstenere lade være at besøge det *danske* Skuespil); jeg kunde ret lykønske W. til hans vakkre unge Kone, med hvem jeg efter Bordet, hvor jeg sad mellem Luise og Clara W., ogsaa fik mig en Valts. Etatsraad Schrader tiltalede mig, dansksindet¹⁾. Ret fornøiet gik jeg hjem fra den skønne Familiefest, og lærte Familiens, især Conferentsraadindens, Elskværdighed endnu meer at kjende, da jeg den næste Dag spiiste i deres Kreds. — Jeg besøgte begge Partiers Hovedmænd, den med mig nu ligesindede Kjøbmand Lorenzen og min gamle Bekjendt Gottfriedsen, hvis sidste Bebreidelse, at jeg havde meget paa min Samvittighed, jeg maatte tilbagedrive²⁾. Hende at see, forhindrede desværre Sygdom. Den nye Herredsfoged Kier var bortreist³⁾.

Om Løvedag Aften Kl 10^{1/2} kjørte jeg i Diligencen bort, og havde blandt Andre den vakkre Skuespil-Director Müller til Reise-fælle, der ogsaa vil spille i Flensborg. Søndag Kl 11 naede vi Slesvig, hvor jeg med Capt. Kindt besaae Michaelis-Kirkens Bygning og tilbragte Aftenen hos Heibergs, uden at udlade mig om den S. H. Sag; dog maatte han af Dannevirke, hvis sidste Nummer Koch endnu havde givet mig med, høre Forchhammers Betænkning over den den 3die Apr. især i Nørre-Jylland sporede Jordrystelse⁴⁾.

Mandag Morgen Kl 7 kjørte jeg med en Agevogn hertil, og overraskede mine Kjære, der først havde ventet mig den næste Dag, om Eftermiddagen. Sophie var ubeskriveligen øm, og lille Thorke og meget glad, men moersomt nok, lidt undseelig. Siden min Tilbagekomst har jeg i eet væk arbeidet paa Ordbogens Reenskrivning.

andre Købstæder i Hertugdømmerne. Modstanderne i Haderslev søgte at lægge Hindringer i Vejen, men Selskabets Optræden (^{28/3}—^{26/4} 1841) blev en stor Sukces. Foruden »Dyveke« (Sørgespil af O. J. Samsø) opførtes Stykker af Overskou og Heiberg (P. Lauridsen III—IV).

¹⁾ Haderslevs Borgmester og Politimester 1837—43, af holstensk Slægt. Jfr. P. Lauridsen passim.

²⁾ Peter Hiort Lorenzen, tidligere liberal Slesvig-Holstener, fra 1840 ivrig dansk, og Advokat Peter Gottfriedsen, der ^{9/11} 1840 var valgt til Stænderdeputeret, ivrig Slesvig-Holstener (jfr. Hiort Lorenzens Karakteristik af ham i Brev til Orla Lehmann. P. Lauridsen IV S. 271).

³⁾ Advokat Otto Kier blev 1841 Herredsfoged i Gram Herred.

⁴⁾ I Anledning af den her nævnte Jordrystelse, som fandt Sted ^{3/4} 1841 ca. Kl. 4^{1/2} Eftermiddag, indeholdt »Dannevirke« ^{10/4} foruden Citater af nørrejyske Aviser en Forsideartikel om »Jordrystelser eller Jordskjælve«. Der findes ingen Forfatterangivelse i Bladet.

Pintse-Mandag den 31te Mai.

I en glad Stemning optegner jeg i Dag Noget om mit Liv, der behageligen hengaaer under Arbeide, Tilfredsstillelse og Nydelse. Mine den 10de begyndte Forelæsninger holder jeg for 9 flittige Tilhørere, hvoriblandt igjen engang to Adelige, ligesom en Søn af Karstens¹⁾. I Indledningstalen omtalede jeg aabent det Danskes og Tydskes Forhold, og min retfærdige Hensyntagen til begge Dele. Hine indsee og Betydningen af min Lærebog; dens første Oplag er siden i Vinter udsolgt, og da Aue har opgivet det andets Forlag, saa var det meget fyldestgjørende for mig, at Schwers's Boghandel (Klose) her kom mig imøde, med Tilbud om at faa Bogen i Forlag²⁾. Men nu maa jeg først besørge Udgivelsen af Formular- og Ordbogen, hvoraf jeg hver Uge faaer Correctur-Ark fra Flensborg. Endnu en Behagelighed har jeg havt i disse Dage, idet jeg ved Universitets-Lønningernes nye Ordning har faaet et Tillæg af 200 Rbdlr, saa at den nedslaaende Tanke nu er aldeles borte, at jeg ikke nyder nogen Paaskjønnelse³⁾.

Priorinde Lüttichau fra Roskilde har været paa Besøg i de sidste tre Dage. I Gaar har han været i Kirke hos Harms, i Dag (med Sophie) hos Lüdemann.

Roeskilde den 16de September.

Som saa ofte allerede i Livet er jeg i mit kjære for mig saa betydningsfulde Roeskilde, fuldt af Minder, i hvilke jeg, midt i Nydelsen af det lykkelige Nærværende, tidt lever. Omgiven af min Familie er jeg hos mine kjærlige Svigerforældre som i mit Hjem. Thora mindes af os, hendes Forudsigelse, da Gud kaldte hende til sig, er gaaet i Opfyldelse, at jeg igjen kunde finde huuslig Lykke. Hendes kjæreste Søster har skaffet mig den; vi beboe her min Grethes forrige Værelser. Inderligt lykkelig seer jeg fra Vinduerne ud over den smukke Have og den fortryllende Egn, og det saa meget mere, som jeg tør ansee denne Reise som en mig af den gode Gud forundt Belønning efter en arbejdsfuld Sommer. Foruden Tilendebringelsen af min i August udkomne Formularbog, om hvilken jeg allerede har modtaget adskillige Bifaldsytringer, har jeg efter Opfordring fra Redactionen af Kritische Jahrbücher

¹⁾ Senator J. W. Karstens Søn Harald.

²⁾ »Schwers'sche Buchhandlung (Th. Klose)« laa i Kiel. Aue i Altona havde været Forlægger for Lærebogens 1. Oplag 1834.

³⁾ Kieleruniversitetets Økonomi og dermed Lønningerne blev nyordnet pr. ¹/₁ 1841 ifølge kgl. Resolution af ⁹/₁ 1840. Statens Støtte blev større.

für R. W. paataget mig og udført den mig ikke lidet anstrængende Recension over Lornsens efterladte Værk, die Unionsverfassung Dänemarks und Schleswigholsteins¹⁾. Mine mig meer end nogen-sinde tilfredsstillende Forelæsninger, til hvilke jeg forberedede mig med stor Lyst, kunde jeg, efterat have holdt dem uden Afbrydelse, slutte Løverdag den 28de August. Grete med Børnene var allerede reist fjorten Dage før, og jeg reiste samme Dags Aften i Diligencen til Altona, den nemmeste Maade, at komme til det Lauenborgske, for der at underrette mig nøiere om Lov og Ret.

I det følgende udeladte Afsnit fortæller C. P. om sin Rejse til Altona, Lauenborg og Lübeck. I Altona er han sammen med sin Ven Ohrt, Lærer ved Christianeum, og dennes Kollega, Professor Frandsen. I Hamborg beser han sammen med Professor Petersen »den nye dejlige Johanneum-Bygning«. ²/₁₀ kører han i en mecklenborgsk Diligence til Mølln, hvor han udspørger Borgmesteren v. Wickede og Byskriveren Hülse, »min forrige Tilhører«, om den lybske Rets Gyldighed, og ¹/₁₀ videre til Ratzeburg, hvor Advokat Hornbostel, »min akademiske Bekjendt«, forsyner ham med lauenborgske Akter. Han besøger den døde, men underholdende Dr. jur. v. Duve og spadserer Tur med sin fordums Tilhører Adler. I St. Georg besøger han »den vakkre Amtmand Susemihl«. »Under juridisk Læsning og Samtale — og med Spadsereture i den skønne Natur — »hængik Dagene«. ⁴/₁₀ om Aftenen kører han til Lübeck, hvor han overværer Gudstjenesten i den reformerte Kirke, besøger Raadhuset og Tivoliteatret og bl. a. træffer OARaad Bluhme, Dr. Pauli, en gammel Skolekammerat Dr. Faber, Pastor A. Michelsen og Schön²⁾. ⁷/₁₀ rejser han over Ratekau (Besøg hos Pastor Eckermann) til Travemünde og derfra med Dampskibet »Fr. VI« til København. Om Bord kommer han »i levende Samtale med den historiske Professor Altmeier fra Brüssel, en ægte Belgier«. I København spiser han med Søren Thrige i »min gamle Studenterforening«, besøger Clausens, beser Thorvaldsens Værker paa Christiansborg³⁾ og overværer (med Søren) »Farinelli«

¹⁾ »Kritische Jahrbücher für deutsche Rechtswissenschaft« udkom i Leipzig fra 1837. De redigeredes af Professorerne Aemilius Ludwig Richter i Marburg og Robert Schneider i Leipzig. C. P. var Medarbejder fra 1837. Hans udførlige Anmeldelse af Uwe Lornsens Bog (udg. af G. Beseler, Jena 1841) findes i 12. Bd. S. 706—44 (S. M. S. II S. 480—538). I Indledningen siger C. P., at hans første Følelse var, at han maatte sige Nej til Redaktionens Opfordring om at anmelde Bogen; men efter nærmere Overvejelse mener han nu, at det er bedre, at det ikke er en Tilhænger af Lornsen, der skriver Anmeldelsen. Den samme Anmeldelse blev med enkelte Ændringer trykt paa Dansk i »Tidsskrift for Litteratur og Kritik«, 7. Bd. 1842 (S. M. S. I S. 373—420).

²⁾ Om de her nævnte Personer i Lübeck har det ikke været muligt at skaffe nærmere Oplysninger. Smlgn. Personregistret og om Pauli S. 315 Note 2.

³⁾ Thorvaldsens Værker og Kunstsager blev fra 1838 midlertidigt opbevaret og udstillet i 12 Værelser i Stueetagen paa Christiansborg.

og »Den Usynlige paa Sprogø«¹⁾. ¹⁰/₁₀₀ spadserer de til Bakkegaarden og Frederiksberg og besøger F. Wimpfen og hans unge Kone, ¹¹/₁₀₀ kører han med Dagvognen til Roskilde, hvor Sophies Fødselsdag fejres. ¹²/₁₀₀ er han med sin Svigerfader til Selskab hos Kammerraad Hansens.

Roeskilde den 8de October.

Vort Ophold her lakker mod Enden. Den første Uge sysselsatte jeg mig, foruden at nyde, med Gjennearbejdelsen af nogle Afsnit i Professor Hjorts Børneven²⁾, som jeg havde paataget mig for at gjøre Bogen meer skikket til ogsaa at bruges i Slesvig. Vi hørte en Orgel-Concert af Vogel³⁾, der ret lod Kirkens Hvælvinger gennemrunge af de brusende Toner, og deeltog den næste Søndag i et Bal til Høitideligholdelse af Kongens Fødselsdag⁴⁾, hvortil og Søren var kommen ud, og hvor jeg dandsede Borddansen med den af ham elskede og os Alle kjære Christine Fibiger⁵⁾.

Den 21de Sept. kjørte jeg i deiligt Væir med Dagvognen til Sorø, og havde i Lector Steenstrup behageligt Reiseselskab⁶⁾. Aftenen tilbragte jeg hos min troe Prof. Wegener⁷⁾. Næste Formiddag arbejdede jeg med Hjort, til megen gjensidig Tilfredsstillelse, spiste hos ham til Middag, gjorde saa en Spadseregang paa den yndige Philosophgang; i hans Selskab var jeg om Aftenen hos ham sam-

¹⁾ »Farinelli«, fransk Lystspil i 3 Akter, oversat af J. L. Heiberg, med Sange og Kor. Det opførtes i Sæsonen 1841—42 kun ⁹/₁₀₀. »Den usynlige paa Sprogø«, dramatisk Spøg i 1 Akt med Kor og Sange af H. C. Andersen.

²⁾ »Den danske Børneven, en Læsebog for Borger- og Almue-Skoler«, udg. 1839 af P. Hjort i Sorø, skulde udkomme i 3. forbedrede og forøgede Oplag 1842. Slesvig behandles heri helt som en Del af Danmark i Modsætning til »de to tyske Hertugdømmer« Holsten og Lauenborg. Formodentlig er det Omtalen af Slesvig og Afsnittet »Om Lov og Ret«, som C. P. har hjulpet Hjort med. [I Amsterdams Universitetsbibliotek findes et Brev fra C. P. til Hjort fra ⁸/₁₀ 1841, som det ikke har været muligt at undersøge. Maaske kan det oplyse noget herom].

³⁾ Den berømte tyske Organist Ferdinand Vogel gav Fredag d. ¹⁷/₁₀₀ Kl. 5 en Koncert i Roskilde Domkirke.

⁴⁾ Lørdag d. 18. Sept. Ballet holdtes Dagen efter og var arrangeret af Roskilde Klub.

⁵⁾ 1845 g. m. Søren Thrige. Hun var Datter af Fru Jacobine Cathrine Fibiger, f. Tauber, Enke efter Rektor i Kolding P. G. Fibiger (d. 1833), der efter sin Mands Død med sine Børn var flyttet til Roskilde, hvor hendes Fader havde været Rektor (til 1808).

⁶⁾ Japetus Steenstrup var ²⁴/₁₀₀ 1841 blevet ansat som Lektor i Sorø.

⁷⁾ Baade Historikeren C. F. Wegener og Litteraten P. Hjort interesserede sig glødende for Slesvigs Danskhed. Wegener anmeldte 1841 Dahlmanns »Geschichte Dänemarks«.

men med Director Waage. Danmarks og Slesvigs Historie og Stats-tilstand, hvor vi begge to gløde for, udgjorde vore Samtalers Æmne. Ogsaa Lütken og Ingemann besøgte jeg, medens jeg ret savnede den i Sommer døde Bredsdorff.

Den 23de reiste jeg tilbage, og forefandt her de kjære Suhrs. Ogsaa Ficks have været her og jeg har med den underholdende Mand gjort flere behagelige Spadseregange¹⁾.

Søndagen den 26de kom til Pram Gads Datters Confirmation²⁾ Familien fra Kjøbenhavn herud; med min Ven Clausen, som jeg traf i Domkirken gjorde jeg en Spadseregang og var og Aftenen sammen med ham hos Gads. Han bragte den Efterretning, at Kongen snart vilde reise³⁾, og dette bestemte mig, for den danske Sags Skyld, at tage den næste Dag ind til Kjøbenhavn.

Tirsdag Morgen talede jeg med Geheime-Etatsraad Adler, denne paaskyndte mig at kjøre strax ud til Sorgenfri, og da jeg kunde beraabe mig paa ham hos Kongens Adjutant den vakkre Capt. Fensmark, saa forskaffede denne mig en Audience om Aftenen. Jeg havde spiist og opholdt mig hos de gode Rosenvinges⁴⁾, og naaede dog lykkelig gjennem Skoven i et frygteligt Regnvæir til Sorgenfri og tilbage. Kongen var særdeles naadig; skjøndt han havde liden Tid, hørte han dog paa Advocat Ravns og Amtsforvalter Holsteins Breve⁵⁾, paalagde mig at komme igjen efter hans Tilbagekomst, og at tænke efter over en Examen i Dansk⁶⁾. Hertil har jeg nu her i denne Uge udarbejdet et skriftligt Forslag, ledsaget med en Skrivelse om den nuværende Tilstand af Sprogsagen, især ogsaa med Hensyn til OR Advocaterne[s] Opsætsighed i at paatage sig danskførte Sager⁷⁾. Onsdag Formiddag gjorde jeg med Rosen-

1) Rektor Suhrs fra Vordingborg og Konsistorialassessor, Pastor Fich fra Børgense, g. m. Lucie Elise Hertz fra Roskilde. Jfr. S. 312 Note 2.

2) Resid. Kapellan ved Domkirken Christen Pram Gad, Søn af Pastor Elieser Gad (d. 1838) og Broder til Peter Chr. Stenersen Gad, der var g. m. H. N. Clausens Søster. Hans Datter Søster Elsebeth Gad (f. 1826) blev konfirmeret ^{26/9} 1841.

3) Kongen foretog ^{1/10—12/10} en Rejse til Fyn. En Meddelelse om den foretaaende Rejse er trykt i »Dagen«, ^{26/9}.

4) Kolderup-Rosenvinge boede aabenbart i Sommerhalvaaret i Lyngby.

5) Om disse Breve kan intet nærmere oplyses. Ravn var nylig blevet Advokat i Sønderborg, Holstein var Amtsforvalter paa Ærø.

6) Smlgn. Brev fra Flor til Koch ^{8/11} 1841 (P. Lauridsen IV S. 206 f.).

7) Overretsadvokaterne i Byen Slesvig havde som Protest mod Sprogreskriptet af 1840 nægtet baade at føre Sager paa Dansk (eller med Forakter paa Dansk), der appelleredes fra Underretterne, og ogsaa at paategne dem, for at de kunde

vinge i deiligt Soelskin en Spadseregang gjennem Sorgenfri Skov, reed paa hans Hest til Byen, fulgte med ham til Kierkegaards Disputation om Ironien¹⁾, blev der til Middag indbudet af min Clausen og var om Aftenen hos Heides, hos hvem jeg og spiste den næste Dags Middag efterat have bivaanet Universitets-Festen til Ære for Kongens Fødselsdag²⁾. Om Aftenen opsøgte jeg Suhrs i Skuespilhuset og lo med dem over to ægte danske Stykker, Henrik og Pernille, og Recensenten og Dyret. Den 1ste October kjørte jeg med Dagvognen herud, og kom endnu betids nok til at være tilstede ved de gennemreisende Majestæters og Kronprindsessens³⁾ Cour. Denne meget yndige Dame var jeg bleven forestillet en af de første Dage af mit Ophold her paa hendes Reise fra Odense til Kjøbenhavn.

Først den 12te December her i Kiel fortsætter jeg mine Bemærkninger, da min Tid har været saa optagen. De sidste Dage i det kjære Roeskilde forløb hurtigt. Løverdagen den 9de October, (efterat at jeg endnu om Formiddagen i det deilige Væir havde hjulpet med i Haugen) kjørte jeg med mine store Børn i Regnvæir til Kjøbenhavn, medens Grethe (for Hovedpines Skyld) med Thorvald og min kjære Svigerfader fulgte Dagen efter. Idet hun var ude hos Heides, og jeg hos Søren, blev Samqvemmet mellem os lidt vanskeligt, hvortil og det ustadige Væir bidrog. Med Børnene saae jeg Malerisamlingen paa Christiansborg⁴⁾, men at see dette heelt opnaaede vi ikke. Vi vare sammen hos Rosenvinges, Wimpfens, Halds⁵⁾, Clausens; min kjære Vens herlige Forelæsninger

blive appelleret. Nylig havde Advokat Beseler nægtet at føre en saadan Sag. Kongen greb da til den Udvej ved kgl. Resolution af ^{20/12} 1841 at tillade Underretsadvokaterne at møde i Overretten og føre de Sager, som de havde ført paa Dansk ved Underretten. Kongen synes her at have fulgt et Raad fra C. P. (se Dagbogsoptegnelse ^{28/1} 1842 S. 306). Smlgn. P. Lauridsen III S. 116 ff.

¹⁾ Søren Kierkegaard blev 1841 Magister paa Afhandlingen: »Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Sokrates«. Disputatsen fandt Sted ^{29/9} fra Kl. 10—2 og 4—7^{1/2}. Der var 2 officielle Opponenten og 7 ex auditorio.

²⁾ Torsdag d. ^{30/9} Kl. 12. Her talte Universitetets Rektor H. C. Ørsted: Over vort Forhold med Hensyn til Meninger, hvis Grunde vi ikke formaae at underkaste streng videnskabelig Prøvelse.

³⁾ Prinsesse Caroline Charlotte Mariane af Mecklenborg-Strelitz, der ^{10/6} 1841 var blevet formælet med Kronprins Frederik.

⁴⁾ Den kgl. Malerisamling havde 1824—84 til Huse i Kronprinsens Etage paa Christiansborg.

⁵⁾ Sandsynligvis C. C. Hall og hans Frue, der var Datter af P. O. Brøndsted.

over de christelige Troeslærdomme bivaanede jeg flere Gange. I Kongens Forgemak maatte jeg desværre være tre Gange, inden jeg fik Audients, og denne tilfredsstillede ikke, da jeg hos Kongen mærkede Mangel paa Kraft og Ængstelighed for de Slesvig-Holstenske Embedsmænd. I Ventetiden havde jeg dog Leilighed til at underholde mig med Adskillige, som min Ven Hansen¹⁾, Raffn, Høyen; ogsaa Flor var kommen over.

Med min Familie var jeg et par Gange paa Comedie, uden dog at kunne faae udmærkede Stykker at see; desto behageligere var det, at Skuespiller Nielsen en Aften hos Heides forelæste for os Scribes: Et Glas-Vand²⁾. Foruden at besøge mange af mine gamle Bekjendtere, lærte jeg og at kjende Professor Scheel. En Aften bivaanede jeg, indført af Nis Hansen et Møde af Forstanderskabet for den Slesvigske Forening³⁾.

^{20/10} sejler de i meget haardt Vejr med Dampskibet »Chr. VIII« til Kiel, hvortil de ankommer ^{21/10} Kl. 3.

Strax efter min Hjemkomst gik jeg til det mig ventende Arbeide ved Trykningen af andet Oplag af min Lærebog, som uafadeligen sysselsætter mig; det er dog en meget behagelig Følelse at kunne anden Gang udgive en Bog forbedret. Ogsaa med Hensyn til mine Proces-Forelæsninger, med hvilke det de første Dage saae daarligt ud, har jeg at takke Gud for den Glæde, at Tilhørernes Antal er efterhaanden steget til 9, saa at jeg igjen har overvundet Fordommen imod mig. Endelig har jeg og den Tilfredsstillelse, at min Rets-Formular-Bog for Jurister og Ikke-Jurister finder Bifald og god Afsætning, navnlig har og den dannede Bonde Skau i Sommersted yttret sig derom i et Brev til Flor⁴⁾.

^{1/12—2/12} har han været i Rendsborg for at staa Fadder til Vendts lille Søn Vilhelm.

¹⁾ Sandsynligvis Juristen Jens Olaus Hansen.

²⁾ Den kendte Skuespiller ved det kgl. Teater N. P. Nielsen havde selv en af Hovedrollerne i Scribes Komædie (oversat af Th. Overskou), der opførtes 1. Gang ^{23/10} 1841. Stykket handler om Dronning Anna og Hertugininden af Marlborough.

³⁾ Bestyrelsen bestod af følgende 5 Medlemmer: Professor, Pastor Brorson, Lektor ved den kgl. Veterinærskole With, cand. theol. H. C. Larsen, Kancellist I. A. Hasselberg og Nis Hanssen (der 1842 udtraadte og erstattedes af cand. theol. A. C. Petersen).

⁴⁾ L. Skau til Flor ^{21/10} 1841 (Kgl. Bibl.) (Af det lange Brev paa 4 Foliosider er kun ^{1/2} S. trykt hos P. Lauridsen IV S. 205—06 og heri intet om Formularbogen).

1842.

Søndagen den 23 de Januar 1842.

Allerede ere vi komne et langt Stykke ind i det nye Aar, inden jeg opskriver igjen nogle Livsbemærkninger, da jeg ligesom ved Enden af det lykkelige sluttede gamle ogsaa i Begyndelsen af dette endnu havde det meget travlt; idet jeg, efterat have endt Gjennemarbejdelsen af den S. H. Ret for den nye Udgave, havde at udarbejde den første sammenhængende Fremstilling af den Lauenborgske Ret¹⁾, hvoraf nu en Afskrift er sendt til mine Venner Hornbostel og v. Duve for at see den igjennem. Mine Fritimer i den kjære Juletid tilbragte jeg i min lykkelige Familiekrede, den især Thorvald med Fane, Hjælm og et af mig selv forfærdiget Skjold gjorde saa munter, skjøndt vi Juleaften vare gandske allene; vi spillede siden med Sophies nye Lotterispil. Min Grete og jeg havde ogsaa i denne Tid saa meget at tale, da vor Søren i et Juleaften hertil kommet Brev meldte os, at han var antagen som Timelærer i Historien i Borgerdydskolen paa Christianshavn²⁾, og den næste Postdag, at han Juleaften havde forlovet sig med sin elskede, den os Alle allerede kjære Christine Fibiger. Siden kom Fødselsdagsfesterne. Min forenede en kjær Vennekreds omkring mig, og dermed endte de gemytlige Jule- og Nytaarsuger, og de travle Een til det blot udvortes Jordeliv neddragende Pengeforretnings-Dage fulgte, som nu og lykkelige ere overstaaede.

Det gamle Aar sluttede endnu med den Behagelighed for mig, at Kongen har udført det af mig ham gjorte mildeste Forslag i Henseende til de Slesvigske Overretsadvocater ved at fratage dem udelukkende Ret til at føre dansk førte Sager for Overretten³⁾.

¹⁾ Materialet havde C. P. indsamlet paa sin Rejse 1841. Fremstillingen indgik i den nye Udgave af Lærebogen i den slesvig-holstenske Privatret, der kom 1842.

²⁾ Søren Thrige var endnu Student, da han 1842—43 var ansat ved Borgerdydskolen. 1843 blev han cand. philol. og s. A. knyttet til Skolen i Roskilde.

³⁾ Jfr. S. 303 Note 7.

Paaske-Mandag den 27de Marts.

Den sidste Festdag i den hellige Paasketid vil jeg her gjøre et Tilbageblik paa mit Liv. Dette er gaaet sin rolige Gang, og har især været optaget af min Lærebogs Trykning, som formedelst Bogtrykkerens andre Arbejder endnu ikke er ganske tilendebragt. For min Retsformular-Bog har jeg igjen idag faaet et godt Skudsmaal fra min Ven Fr. Elvers's¹⁾ og min gamle Lærer Martens²⁾, der først tilfældigviis har erfaret, at hiin af ham anskaffede, meget hensigtsmæssige Bog var af mig. Saadanne Vidnesbyrd gjøre saa godt, naar de nærmeste Omgivende og de fortydskede Standsfæller iagttage Taushed. Jeg har i denne Festtid hørt en meget opbyggende Nadvereprædikenen af Wolff og tvende Prædikener af Lüdemann. Før Paasken hørte vi i Klosterkirken den herlige Kirke-musik, Paulus, af Mendelsohn-Bartholdy³⁾.

Havearbejdet er begyndt. De har haft Besøg af Annette Møller.

Til Ære for de os forladende tre Professorer (Hansen, Michelsen, Kjerulff) har der været to Gilder⁴⁾. Den første, som selv ugjerne formedelst et frit Skridt forlader os, vil jeg især savne. Ogsaa hos min gode Nitzsch's bivaanede jeg et muntert Doctor-Gilde for Sønnen⁵⁾.

Mine Børn gjøre mig, Gud skee Lov, Glæde; den livsfriske Thorvald viser godt Nemme; han har i Vinter begyndt at skrive og at regne hos mig. I Haven hjælper han mig utrætteligen.

Den 3die April.

I disse Dage er skeet Noget, som maa meget bedrøvet Den, der som jeg, har Følelse for den danske Statseenhed, og saa længe har virket for den. Kongen har uventet udnævnt Prindsen af Augustenborg ikke allene til General i Hertugdømmerne, men ogsaa

¹⁾ Elvers var nu Overappellationsretsraad i Kassel.

²⁾ Fritz Elvers fortæller, at han 7 Aar gl. blev sendt i Skole hos den unge Martens i Pommerby ved Gelting i Angel, og at han senere flyttede med ham til Stuttböl ved Kappel. Formodentlig har C. P. ogsaa paa denne Maade haft Martens til Lærer (Elvers: Das nationale Standpunkt etc. Kassel 1845 S. XX). Jfr. S. 84 Note 6.

³⁾ Heiligengeist-Klosterkirche, hvor Lüdemann var Præst. »Paulus«, Oratorium af Mendelsohn-Bartholdy, opført 1. Gang 1836.

⁴⁾ Georg Hanssen blev 1842 Professor i Statistik m. m. i Leipzig, Historikeren Michelsen flyttede til Jena og Juristen Kierulff til Rostock.

⁵⁾ Karl Wilhelm Nitzsch havde studeret Historie og blev i April 1842 Dr. phil. i Kiel paa en Afhandling om Polybios.

til Statholder¹⁾, beklædt en Prinds af det Huus med den høieste civile og militære Myndighed, hvilket gjør Paastand paa at ville skille ogsaa Slesvig fra Danmark. Det er haardt paa den Maade at blive skuffet af en Konge, der saa tidt med Naade har talet med mig om Rigets Forholde, og krævet Arbejder af mig! Kun Svaghed, og Frygt for Kongerigets Liberale kan forklare, at han har kastet sig i det Slesvig-Holstenske Aristokraties Arme, thi ogsaa begge Brødrene Reventlow-Criminil ere blevne Ministre, den ene for de udenlandske Anliggender — den hidtilværende Minister Krabbe-Cariusus skal have taget sin Afskeed over Prindsens Udnævnelse, efter forgjæves at have gjort Kongen Forestillinger — den anden som Præsident i Cancelliet, hvilken Post min Velynder, den dog svage, sygelige Grev O. Moltke har opgivet²⁾. Saaledes ere altsaa Fjenderne af den Retning, som jeg har liidt og kæmpet for, ved Statens Roer, hvilket heller ikke kan være fordeeltigt for mine personlige Forhold; men meest beklager jeg dog, og Flor med mig, mine danske Nordslesvigere, hvis danske Folkefølelse jeg har bidraget til at vække. Dog Guds Villie skee!

Søndagen den 3die Juli.

Sandheden af det lige foran Sagte har i denne Tid viist sig ved en Tildragelse, hvilken, glædelig for mig, jeg allerede skulde have omtalet, hvis man ikke havde forbittret min Glæde. Sidst i Mai er jeg næmlig tilligemed min Collega Herrmann bleven udnævnt til ordentlig Professor³⁾, men har ved denne ene Forfremmelse liidt en dobbelt Tilsidesættelse, idet han er bleven sat over mig og allene har faaet Tillæg! En Levning af Skamfuldhed har altsaa afholdt Vedkommende fra at forbigaae mig aldeles, især da min Lærebogs anden Udgave, forøget med den Lauenborgske Ret er

¹⁾ ²⁰/₃ blev Prins Frederik af Nør udnævnt til Statholder og kommanderende General i Hertugdømmerne efter Landgrev Frederik af Hessen.

²⁾ Grev Heinrich Anna R.-C. blev ³⁰/₃ Chef for det udenrigske Departement og fik Sæde i Statsraadet, hans Broder Grev Joseph Carl R.-C. blev ⁴/₄ Præsident for det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli. Anledningen til Udenrigsminister K.-C.'s Fratræden var Uenighed med Kongen angaaende en Forhandling med Sverige om nogle Fyr. Moltke brugte vistnok Udnævnelserne 1842 som Paaskud til at tage sin Afsked.

³⁾ Udnævnelsen skete ²⁰/₃. ³¹/₃ sendte C. P. Kolderup-Rosenvinge sin Lærebogs anden Udgave og skrev da: »Min Forfremmelse, endskjøndt uden Gage-Tillæg, er jeg ret glad ved; den skaffer mig dog, foruden en vis Huusskattefrihed, en behageligere Stilling her ved Universitetet.« (Kgl. Bibl.) Jfr. S. 313 Note 1.

udkommen, men en Krænkelse skulde dog tilføies mig. Lidt fyldestgjørende for mig er det dog, at denne har vakt almindelig Forbauselse og Uvillie; Universitetets Rector Scherk, Pelt og Flere have udtrykkeligen tilkjendegivet mig deres Fortrydelse og Deeltagelse; ogsaa Herrmann har opført sig meget vakkert, idet han gjorde mig et Besøg for at bede mig, ikke at lade ham undgælde det, der ikke i fjerneste Maade var udgaaet fra ham; han var ligesaa forbauset over Cancelliets Fremgangsmaade som alle Andre; vi ere derved komne hinanden nærmere. Men at Kongen ikke har vovet at holde mig ligeoverfor sine Embedsmænd, er et sørgeligt Beviis paa hans Uselvtændighed! Et velgjørende Brev har jeg faaet fra min Ven Ohrt, der endnu ikke bekjendt med Maaden af min Forfremmelse blandt Andet skriver Følgende: »Eine grosse [Freude] habe ich darüber, dass dir endlich geworden, was dir längst hätte werden sollen, besonders aber dass die Zurücksetzung endlich aufgehört hat(!) So stehst du denn endlich in Reihe und Glied, wie sich's gebührt, hast daneben einen Kampf durchgekämpft, der glänzender gewesen ist, als du es selbst nur geglaubt haben magst, und wirst in der Nachwelt einen Namen haben(?), der die Anerkennung findet, die dir so lange versagt war«.

Kampen er ikke endnu udkæmpet, dog den indvortes meer end den udvortes. Den algode Gud har jo allerede styrket mig ved mangehaande Prøvelser i Livets Skole, med Ydmyghed tager jeg og imod denne. Paa det meget Gode maa jeg og tænke, som er mig forundt. Skjøndt jeg i Sommer ikke har kunnet overvinde Fordommen imod mig i Henseende til de anmeldte Forelæsninger over den Tydske Statsret, idet kun et par meldte sig til dem, saa hører til hiint dog mine Forelæsninger for 13 Tilhørere over Privatretten, som jeg, desto bedre udarbeidede, med megen Fornøielse holder over min forbedrede Lærebog. Jeg tænker tidt tilbage paa Alt, der er hændtes mig, siden jeg første Gang holdt dem over Lærebogen 1834!

I Maj lige efter Hamborgs Brand¹⁾ har han været dernede for at hente Marget, som var i Besøg hos Møllers i St. Pauli. I Anledning af 5 Brande i Kiel har han skrevet i »Ugebladet«²⁾ om de ufyldstgørende Slukningsforanstaltninger, »hvilket har vundet Bifald, og tildeels allerede virket«.

¹⁾ Ved en stor Brand $\frac{5}{8}$ — $\frac{8}{8}$ 1842 blev en Tredjedel af den gamle By ødelagt.

²⁾ Ved en Brand $\frac{8}{8}$ blev 20 Familier husvilde. C. P., som selv tog Del i Slukningsarbejdet, skrev i den Anledning en Opsats i »Kieler Wochenblatt«, $\frac{8}{8}$ 1842, hvori han særlig paapeger Mangelen paa Folk, der kan lede Slukningsarbejdet.

Odense den 12te September.

Til Besøg hos Moder og Broder¹⁾ her fortsætter jeg mine Optegnelser.

I den varme Sommer har de haft Besøg af Søren og Christine og Svogeren Valdemar²⁾. Christine blev hele August. De har foretaget mange Udflugter. Under et Besøg af Kōsters fra Stade³⁾ foretager de flere »Vand-Tourer«. Om en af disse fortælles:

Vi seilede til Eckart⁴⁾, og fandt i Baaden flere unge Damer, og en fremmed Herre, Pastor Steffensen fra Sarau, født i Flensborg, med hvem, Broder til en af mine forrige Tilhørere⁵⁾, jeg gjorde et behageligt Bekjendtskab. Ved ham skeete det Uventede. Neppe fjorten Dage efter kommer han igjen til Kiel og gjør et Besøg hos os; jeg skulde strax til mine Forelæsninger, men han blev inde i Stuen og taledede ogsaa med Christine og Grethe. Om Middagen spøge vi endnu med Christine, om hvem han dog fik at vide, at hun var forlovet; men om Eftermiddagen kommer der virkelig et Brev fra ham til min Grethe, hvori han anholder om vor Margets Haand. Det gav nu meget at tænke! Vi vare begge to enige i, at hun først maatte see ham oftere, og gave ham et Vink om at støde sammen med os paa Vilhelminenhöh. Han var ogsaa der med sin Gjæstevært Lærer Lassen⁶⁾, der til mig ikke noksom kunde tale hans Sag. Den næste Dag, Onsdag, reiste vor Christine, som og godt kunde lide ham, og Aftenen tilbragte han hos os. Om Thorsdagen havde jeg i Slotshaven den første Samtale med ham om hans Hjertes Anliggende, og formanede ham at have Taalmodighed, da hun naturligviis ikke saa hurtigt kunde bestemme sig at følge en hende næsten fremmed Mand; det var mig kjært at bemærke, at han, skjøndt meget kirkelig dog hverken var en Forkjætrrer eller et Hældehoved, og at det Danske ikke var

¹⁾ C. P.'s Broder havde maattet opgive sin Gaard Kejrup ved Kerteminde og var flyttet til Odense. C. P.'s Moder boede hos Broderen. De var begge svagelige (se S. 367).

²⁾ Valdemar Bloch — Søn af Rektor Bloch i hans andet Ægteskab — blev 1843 Student fra Roskilde Skole.

³⁾ Den tidligere teologiske Professor i Kiel J. F. B. Köster, nu Generalsuperintendent for Bremen og Verden og bosat i Stade (S. f. Elbmundingen).

⁴⁾ Maaske Eckardts Baumschule, som laa ved Bellevue, N. f. Kiel.

⁵⁾ Karl Steffensen, senere Professor i Filosofi i Basel, havde fra 1834 studeret Jura i Kiel. De to Brødres Fader var Lærer ved Borgerskolen i Flensborg Asmus Steffensen, en dygtig Pædagog. Sarau ligger ca. 12 km SØ. f. Plön.

⁶⁾ Lassen var »Hauptlehrer« ved »Hauptmädchenschule« i Kiel. Jfr. Eckardt: »Alt-Kiel in Wort u. Bild« S. 472 og 474.

ham imod, ei heller fremmed. Om Fredagen gave vi ham Leilighed at see hende i Dorfgarten, hvor vi havde bedt Pelts hen, der først have givet Anledning til hans Bekjendtskab med Grethe¹⁾; Syngeforeningen (Liedertafel) og Havebelysning havde trukket mange Mennesker derud, og til en nærmere Samtale kom det ikke. Men Løverdagen tilstedede Marget ham den af ham saa meget ønskede Samtale under fire Øine, og istedetfor kun at give ham Lov til at tilskrive hende, fik han hendes Troskabsløfte. De havde god Tid at tale sammen, da min Grethe blev fængslet ved Besøg, navnlig af Flor. Min nye Svigersøn, der kom ind til os, maatte holde det, hvoraf Hjertet var fuldt, tilbage, da vi saa kort før vor fastsatte Afreise ikke vilde have det bekjendt. Ret lykkelige samlevede vi med vor Hemmelighed, hvori kun Pelts, Lassens og Bentzens bleve indviede, Søndagen og Mandagen; den sidste Dags Aften fik andre nøie Bekjendte det at vide, og Tirsdag Morgen reiste vi paa Dampskibet Løven tilligemed vor kjære Steffensen, der dog forlod os ved Sønderborg, for at reise til sine Forældre i Flensborg²⁾. Vi fortsatte Reisen gennem Alsing-Sundet, hvis lave Kyster ikke overalt ere maleriske. Sandberg tager sig godt ud, og Ballegaard vakte Barndomsminder³⁾. Min Thorvald var i idelig Samtale med mig om alt Mueligt og sammenlignede allerede Kystens Form med Landkortet; han kunde og med min Grete spise med ved table d'hôte, medens Søstrene laae i Dame-Kahytten. Vi glædte os ret over lille Belts høie skovbegroede Kyster og Øer, skjøndt de laae der under en mørk Himmel, men Regnen kom først, da vi naaede Snoghøi. Jeg tilbragte med min Familie Aftenen hos de gjæstfrie Riegels's, Moderen og Datteren glædede os med deres mesterlige Spil paa to Fortepianoer. Den næste Morgen maatte vi ogsaa drikke [The] hos dem, og gjorde i det deiligste Væir en Spadseregang gennem de nye Haveanlæg med de herlige Udsigter. Riegels og jeg udøste os ret over Rigets sørgelige Udsigter formedelst Kongens Svaghed i at modstaae de Slesvig-Holstenske Planer; ogsaa han harmedes ret over den mig tilføiede Krænkelse.

Kl. 12 seilede vi i et Qvarteer til Middelfart, og kjørte over Kjærs-

¹⁾ Pelts var med paa den omtalte Sejltur. Dorfgarten (eller Gaarden) er Navnet paa Omraadet overfor Kiel paa Fjordens modsatte Bred, hvor det tidligere omtalte Udflugtssted Wilhelminenhöhe eller Sandkrug laa.

²⁾ Jfr. S. 310 Note 5.

³⁾ Reventlowsk Gods i Ullerup Sogn, Sundeved, tæt ved Als Sund. Hvilke Barndomsminder C. P. sigter til, kan ikke opklares.

gaard, hvor vi besøgte Petersens¹⁾, til Ficks i Bogense²⁾, der meget glade modtog os. Her bleve vi indtil den 10de, og igaar have vi her høitideligholdt Sophies Fødselsdag, og gjorde en behagelig Spadseretur til Aalykkegaard og Canalen.

Kiel den 30te October.

Jeg finder mig sidst endnu i Odense, hvor jeg for det Meste førte et stille Familieliv med hjertelige Samtaler især med min endnu raske, aandskraftige og saa eiendommelige Moder. Een Dag kjørte hun med os til Bergs paa Skovsbo, hvor begge mine Greter, som i et par Dage havde besøgt Nyholms i Nyborg, mødte os, og en anden Gang kjørte vi paa en deilig Efteraarsdag til Næsbyhoved og Tolderlund. Jeg gjorde dog ogsaa behageligt Bekjendtskab med Dr. Paludan-Müller og Adjunkt Sieck og Hansen³⁾. Paa Skolen overværede jeg en Høitidelighed i Anledning af Kongens Fødselsdag og et Par Gange Examineringen. Naar jeg var paa min Gjæstgivergaard, hvor jeg af Mangel paa Plads hos Fritz maatte sove, studerede jeg i Wildas Strafrecht der Germanen⁴⁾.

Den 22de Sept. kjørte vi til Skjoldemose, bleve her, gjæstfrit modtagne, den næste Dag over, og derfra i øsende Regn dog i Onkels lukkede Vogn den 24de til Svendborg, hvor vi kom Kl 1 kort før Dampskibets Ankomst; paa dette, hvor Grete og jeg mindedes Aarsdagen af vort Bryllup, naaede vi Kiel Kl 9¹/₂ i temmelig stormfuldt Væir.

Et par Dage efter var der Cour paa Slottet hos Kongen, der talede et par Ord med mig, dog ikke om nye Sager, men om Oldsager⁵⁾. Formedelst hans Ophold paa Statholderens Gods Nør

¹⁾ Kjærsgaard ved Brænderup ejedes 1834—51 af J. Th. Petersen, S. af Postmester Petersen, Flensborg. Hans Moder var en Lange fra Rødkilde, selv var han gift med en Datter fra Skjoldemose.

²⁾ Sognepræst H. J. Fich var gift med Lucie Elise Hertz, D. af Biskop J. M. Hertz, der 1804—19 havde været Domprovst i Roskilde, og Søster til Pastor Hertz i Roskilde.

³⁾ J. P. Kr. Sieck var en dygtig Fransklærer, stærkt interesseret i den sønderjyske Sag. Hansen er den senere Præst H. P. Kofoed-Hansen, der optraadte som Forfatter under Pseudonymet »Jean Pierre«.

⁴⁾ Dr. jur. W. E. Wilda, Professor i Halle, fra 1842 i Breslau, som særlig havde studeret nordiske Retsforhold, udsendte 1842 i Halle »Das Strafrecht der Germanen« som 1. Bd. af »Geschichte des Deutschen Strafrechts« (mere udkom ikke). Han paaviser især de nordiske Kilders Værdi.

⁵⁾ Efter sit aarlige Besøg i Wyk paa Før opholdt Chr. VIII sig ⁶/₁₀—²³/₁₀ paa Slottet i Pløn og derpaa nogle Dage paa Nør. Herfra aflagde han ²⁷/₁₀ et kort Besøg i Kiel, hvorunder der var Kur for Byens Autoriteter paa Slottet. Over Augustenborg vendte Kongen ²/₁₀ tilbage til København.

overnattede han ikke her, og gav derfor ingen Audients, saa at jeg ikke kunde forebringe mit Anliggende, som min gode Svigerfader havde ønsket saa meget; men da Adler under min Fraværelse har været her, og spurgt Flor om mig, saa har jeg tilskrevet ham om, hvorledes det er gaaet med min Forfremmelse¹⁾.

Løverdagen den 1ste October kjørte vi med vor Forlovede til hendes tilkommende Bopæl Sarau, efterat vi i det deilige Væir ret havde nydt Udsigten fra Plöner Slottet. Vi bleve naturligviis af Fæstemanden modtagne med den hjerteligste Glæde, hørte den næste Dag hans smukke Prædiken, og dannede en ret hyggelig Familiekrede, med hans lige saa vakkre Søster Elise²⁾. Om Mandagen kjørte han med os til Kiel, og blev her Ugen over, i hvilken jeg ogsaa havde den Glæde paa een Aften at have mine bedste Venner Ohrt og Clausen med sin Kone samlede hos mig. For 8 Dage siden kom Steffensen igjen, og har taget sin Grethe med til Besøg hos hans Forældre i Flensborg, hvorfra vi vente dem tilbage imorgen.

Løverdagen den 31te Decem.ber.

I Aarets sidste Time skriver jeg dette. Min Stemning er alvorlig, da jeg ikke uden Urolighed seer det nye Aar imøde, idet min Grete, efter saa mange Aars Forløb, ikke meer efter Ønske, maa-skee befinder sig i andre Omstændigheder, og lider meget af Hovedpine, som har forstyrret vor Julehøitid. Dog kunde hun Juleaften glæde sig over de lykkelige Børn. Den gode Gud kan jo ogsaa vende Alt til det Bedste; jeg vil stole paa ham, og ikke hengive mig til, forhaabentligen, unyttige Sorger. I denne stille Juleuge har jeg havt travlt med Beretningen om Asylet (Warteschule) og

¹⁾ Dette Brev (^{16/10} 1842) til Adler er bevaret (Rigsarkivet). C. P. spørger her, om det er med Kongens Vilje og Vidende, at han ved denne Lejlighed paa en dobbelt Maade er blevet tilsidesat. Han kan kun finde Grunden i sin »danske Retning«, der er hans høje slesvigholstenske Foresatte modbydelig. Er det Tilfældet, faar dette lille personlige Anliggende en ganske anden, langt højere Betydning. Han skildrer stærkt personligt, hvordan den danske Sag er en Hjertesag for ham, og beklager, at der gøres saa lidt fra Danmarks Side for at holde paa Slesvig. I et Brev til Kolderup-Rosenvinge ^{4/8} 1843 (Kgl. Bibl.) mener han at kunne fastslaa, at han kan tilskrive den »næsten statsforræderskhandlende Cancellie-Præsident« sin fornærmelige Forfremmelse.

²⁾ Elise Steffensen, Pastor Steffensens yngre Søster, holdt Hus for sin Broder. Hun har efterladt sig en smuk, haandskreven Bog »Aufzeichnungen von Elise Steffensen aus ihrem Kindheits- und Jugendleben 1820—41«.

med den for vort Oldsagersselskab¹⁾. Ogsaa vort Lands offentlige Forhold frembringe Alvor, idet Slesvigholstenerne i den nu tilendebragte Slesvigske Stænderforsamling paa det Fjendtligste ere optraadte imod den danske Statsforbindelse, men dog hos den dansk-talende Peter Hjort Lorenzen, mine Flensborgske og et par andre nordslesvigske Deputerede have mødt Modstand²⁾. Jeg har ret med Flor gennemlevet disse Forhold, og har maattet kæmpe her. Der slog Klokken 12. Gud holde sin Haand over mig, min Familie og mit Fædreland!

¹⁾ Det var vistnok paa C. P.'s Forslag, fremsat 1838, at »Die Gesellschaft freiwilliger Armenfreunde« i Kiel 1840 havde oprettet et Asyl for smaa Børn (en »Warteschule«). Om C. P.'s Virksomhed for Oldsagsselskabet se S. 240 Note 2 og S. 245 Note 2.

²⁾ Det er ejendommeligt, at C. P. slet ikke gaar nærmere ind paa Forløbet af den bevægede Stænderforsamling i Slesvig ^{12/10—21/12} 1842, hvor bl. a. P. Hiort Lorenzen »talte Dansk«. Flor stod derimod i Efteraaret i intimt Samarbejde med Hiort Lorenzen (se Brevene i P. Lauridsen IV). Af de flensborgske Deputerede var kun Senator P. Nielsen virkelig dansk. Agent Jensen gik dog kategorisk imod Forslaget om et slesvig-holstensk Flag, der behandlede lige inden Hiort Lorenzens Optræden ^{11/11—16/11}.

1843.

Søndagen den 11te Juni 1843.

Saa langt ere vi allerede komne ind i Aaret, uden at jeg har opskrevet, hvortil Grunden især er den, at jeg har havt saa Meget at skrive. De slesvigske Begivenheder have næmlich aabnet Øinene om end ikke paa Kongen, saa dog paa det danske Folk for det Farlige i vor Statstilstand. De bedste Forfattere, tildeels min Venner, som Clausen, Estrup, Schouw have i den sidstes Ugeskrift skrevet en Række af Afhandlinger om vore Forhold, og for at gaae aaben til Værks opfordrede Schouw mig i Januar til at oversætte dem¹⁾. Det har Tid efter anden sysselsat mig til ind i Foraaret, og desuden har jeg skrevet en Recension over Paulis Eheliche Erbrechte nach Lüb. R. und Franckes Prozess 2den Deel for Kritische Jahrbücher²⁾. Hvor ilde jeg er liidt for mit politiske Sindelag, viiste sig ved den kolde Modtagelse hos Cancellie-Præsident Grev Reventlow-Criminil, ham der i Slesvig taug til alle Angreb paa Riget, eller kun lunkent gik dem imøde³⁾. Dog jeg bliver min Overbeviisning tro, koste det, hvad det vil. De vordende Embedsmænd rette sig efter

¹⁾ Der sigtes her til 9 Afhandlinger af H. N. Clausen, Estrup, Schouw, Grev Knuth, David og »en indfødt Sydslesviger« i »Dansk Ugeskrift« 1842—43. De blev udgivet samlet 1843 af Schouw i tysk Oversættelse med Titlen: »Stimmen aus Dänemark über die schleswigschen Verhältnisse« (Forordet er dateret 1/7 1843). Hvem Oversætter er, oplyses ikke i Bogen.

²⁾ Om C. P.'s Medarbejderskab ved »Kritische Jahrbücher für deutsche Rechtswissenschaft« se S. 301 Note 1. Anmeldelsen af Paulis »Abhandlungen aus dem Lübischen Rechte« II (»Die ehelichen Erbrechte nach Lübischen Rechte«), Lübeck 1840, er trykt i 15. Bd., 1844, S. 46—66, Anmeldelsen af Franckes »Der gemeine Deutsche und Schleswig-Holsteinische Civilprozess« II, Hamburg-Kiel 1843, i 14. Bd. 1843, S. 794—823. Pauli var Sekretær ved Overappellationsretten i Lübeck, Francke havde samme Stilling i Kiel. S. M. S. III S. 257—88 og II S. 780—824.

³⁾ Grev Joseph Carl R.-C. var kgl. Kommissarius i den slesvigske Stænderforsamling i Efteraaret 1842. Naar og hvor C. P. har haft Foretræde for R.-C., vides ikke. I et Brev til Kolderup-Rosenvinge 4/3 1843 (Kgl. Bibl.) fortæller C. P. derom, men uden Tids- og Stedsangivelse. Han bruger her stærke Ord om R.-C.

Aanden i deres Stand. Det mærker jeg med Hensyn til mine Forelæsninger. Til mine ifjor med saa megen Tilfredsstillelse holdte Forelæsninger over Privatretten meldte sig i rette Tid ikke Een; først siden kom der en sildigere Ankommen, der, uden megen Bekjendtskab blandt Studenterne forudsatte, at jeg havde begyndt. Det er altsaa rimeligt, at ved Forelæsningernes Begyndelse den ene Student har advaret den anden imod Landsforræderen. Endog dette Ord er bleven brugt af de rasende Slesvigholstenere — hvis Færd paa Folkeforsamlinger¹⁾ Regjeringen endnu ikke standser — imod dem, der holde paa Rigets Vedvaren, som P. H. Lorenzen, Agent Jensen. Ogsaa til tydsk Statsret meldte sig kun Een, heller ikke under den almindelige Indflydelse staaende, nemlig Sønnen af Curatoren; men at denne mig jo ikke særdeles yndende sender mig sin anden Søn²⁾, er dog en Paaskjønnelse, og for ham foredrager jeg Statsretten paa mit Studerekammer. Det Samme er Tilfældet med den nordiske Retshistorie, hvortil foruden den samme to fødte Københavner, Garlieb og Lehmann have indfundet sig³⁾. Jeg har nu igjen øvet mig i at tilkæmpe mig Sindsrolighed. Det var mig kjært, at jeg havde modstaaet min Lyst til at bivaane den dansk-slesvigske Folkefest paa Skamlingsbanke den 18 Mai⁴⁾, da min Tilstedeværen ved Forelæsningernes Begyndelse befrier mig fra hver Bebreidelse. En stor Glæde har Gud forundet mig, idet min Ungdomsven Fritz Elvers, nu OAppelationsraad i Kassel kom hertil et par Dage før Pintse, og med ham reiste jeg forrige Søndag paa Dampskibet til Flensborg, vor fælles kjære Fødeby. Med inderlig Glæde dvælede vi ved Ungdomsminderne. I Flensborg savnede jeg min Tante Sybrandt⁵⁾, som døde der i Marts; men

¹⁾ Fra April 1843 holdtes en Række slesvig-holstenske Møder forskellige Steder i Slesvig (Sønder Brarup, Haddeby Kro og Aabenraa).

²⁾ Friedrich Bernhard Hugo Jensen, S. af Kurator J. F. Jensen, blev immatrikuleret i Kiel $\frac{4}{5}$ 1843. Hans ældre Broder Friederich Heinrich Otto Jensen havde studeret i Kiel fra April 1840.

³⁾ Knud Wilh. Garlieb, S. af Etatsraad Gottfried Garlieb, København, der var Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, og Orla Lehmanns yngre Broder Eduard Adolph Emilus Lehmann, S. af Konferentsraad M. C. G. Lehmann, København, 1832—40 Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet.

⁴⁾ Skamlingsbanken var i Febr. blevet købt af Møller Staal og Gaardejer Bertel Hansen. I et Brev til Koch $\frac{27}{5}$ 1843 giver C. P. som Jurist Raad vedrørende Ordningen af Ejendomsretten, som det var Meningen at overdrage til et Aktieselskab. (P. Lauridsen VI S. 29—30). Om Festen se P. Lauridsen V S. 25—32.

⁵⁾ C. P.'s Moster Dorothea, f. Gadebusch, g. m. Købmand Hans Sybrandt.

jeg lærte at kjende min tilkommende Svigersøns Forældre¹⁾, hvis yngre muntre Søster Marie, der for kort Tid havde besøgt os, med den største Glæde førte mig ind til sine Forældre, hos hvem jeg tilbragte Aftenen ret behageligt. Om Natten var jeg paa en Gæstgivergaard Stadt Kopenhagen, hvor alle tre Sprog taledes, og den næste Morgen, der var lige saa skjøn som Aftenen før, idet Solens Straaler gjennembrøde den lette Taage, dampede jeg igjen hertil. Paa Tilbageveien underholdt jeg mig godt med Justitiar Boye²⁾ der kom fra Augustenborg, og lærte at kjende Mølleieieren Staal fra Taarning, med hvem vi om Aftenen vare hos Flors, og taledede meget om den danske Indbydelse til Stiftelse af danske Underviisningsanstalter, der efter Forholdene har et for stort Omfang, og hvorom jeg ret har corresponderet med mine kjøbenhavnske Venner³⁾. Om den forløbne Tid bemærker jeg endnu, at jeg har opponeret ved vor Doctorand Ostwalds Disputats⁴⁾, og at min Steffensen har gjort os to Besøg i Januar og i Mai.

Steffensens og Margets Bryllup er udsat til efter Gretes Nedkomst, som forestaar.

Mandagen den 19de Juni.

Gud har bønhørt mig! I Dag er min Grete ganske efter Ønske bleven forløst med en Datter.

Fødselen fandt Sted Kl. 10³/₄. Thorvald saa nysgerrig paa den lille Søster, Sophie elsker hende allerede højt.

Kjøbenhavn den 22de September.

Jeg har taget min Bog med paa Reisen og finder idag en rolig Stund til at optegne Noget.

¹⁾ Overlærer Asmus Steffensens.

²⁾ Rimeligvis den tidligere omtalte Justitiarius Friedrich Boie fra Kiel.

³⁾ En københavnsk Komité (H. N. Clausen, Schouw o. a.) var i Maj begyndt at samle Penge ind til dette Formaal, og Clausen o. a. havde opfordret Hiort Lorenzen til at danne en lignende Indsamlingskomité i Nordslesvig. Hiort Lorenzen vilde imidlertid ikke nøjes hermed, men vilde danne en Forening, som ogsaa kunde tage andre Opgaver op i den nationale Kamp. Han kasserede det Udkast til en Indbydelse, som Flor havde udarbejdet, og skrev selv en anden. Staal har aabenbart været Modstander af Hiort Lorenzens Plan (se Breve fra denne til Koch ⁴/₆ og ¹¹/₆, trykt hos P. Lauridsen IV S. 50—51). ¹²/₆ holdtes Stiftelsesmødet for den nye »slesvigske Forening« i Haderslev.

⁴⁾ ²/₅ 1843 disputerede den nybakte cand. jur. C. F. A. Ostwald for den juridiske Doktorgrad efter en Forelæsning »De publico provinciae Saxonico-Lauenburgicae statu reformando«. S. A. overdrog Kongen ham at anstille Arkivundersøgelser angaaende Arvefølgen.

Min Gretes Barselseng er forløben saa lykkeligt som mueligt; en god Amme har gjort, at hun ved at nyde Nattero snart kunde faae alle sine Kræfter igjen. Vi kunde derfor bestemme vor Margets Bryllup til Onsdagen den 9de August, da vi høitidligholdt en herlig Dobbelfest. Efterat Vielsen var skeet i Kirken, hvor den gamle Steffensen og jeg førte vore Børn til Alteret, fulgte af Elise St. og Christine (der med sin Søren var kommen over) som Brudepiger, begav hele Selskabet sig hjem til os og her døbte Harms vor lille Pige, til hvem de fire Sødskende stode Fadder, idet den nygifte Kone Marget bar hende. Hun er bleven opkaldt Thora Alvide¹⁾, et Navn, som Harms, meget rørende for mig, knyttede til det for- dum i mit Huus elskede. To glade Spiseborde forenede om Aftenen Selskabet, som vi aldrig saa stort havde seet i vort Huus, nemlig 26 Personer. Den næste Morgen vrimlede det igjen af Lykønskende, der bragte deres Brudegaver til det saa almindeligen elskede unge Par. Om Eftermiddagen gjorde vi en Seiltour i det himmelske Væir, og saae i Frastand Folkefesten i Düsternbrook, i Anledning af Tydscklands 1000 aarige Jubilæum, hvilket ogsaa af Universitetet var bleven høitidligholdt ved en Tale af Droysen²⁾. Om Fredagen reiste det unge Par til sit Hjem; Søren og Christine besøgte dem der i den følgende Uge, og de mundtlige Efterretninger ved dem ligesom Breve fra Søren forvissede os om vor Gretes fuldkomne Ægteskabs-Lykke. Da vor kjære Steffensen skulde lære at kjende Familien herovre, saa reiste han med sin unge Kone i Slutningen af August hertil, og jeg fulgte efter endte Forelæsninger med næste Dampskib allene efter, den 2. Sept. Løverdag.

Grete bliver hjemme for Thoras Skyld. Efter et Par Dages Ophold i København med Teaterbesøg (»Den Stundesløse«) og Besøg paa Christiansborg (Thorvaldsens, Freunds og Bissens herlige Friser) foretager C. P. med sine 4 Børn en to Dages Udflugt over Helsingør, Fredensborg, Frederiksborg (»hvor især Portræt-Galleriet af historiske Personer interesserede mig«) og Væirebro til Roskilde. »Hvilken Livets Udvikling« — skriver han i Anledning af Besøget i Fredensborgs Park — »siden jeg for 23 Aar siden paa min første Reise til Roeskilde allene vandrede der, nu omgiven af fire voxne Børn!«

¹⁾ 1866 g. m. senere Stabsintendant Thorvald Diderichsen.

²⁾ 1000-Aars Dagen for Forliget i Verdun 843 fejredes i Kiel ^{10/8} 1843 med Festligheder Dagen igennem. (Referat i »Kieler Correspondenzblatt« ^{12/8} 1843). Droysens Tale blev bagefter trykt i Kiel under Titlen: »Rede zur tausendjährigen Gedächtnissfeier des Vertrags zu Verdun, auf der Universität zu Kiel am 10. August 1843 gehalten«.

Søndagen den 10de var da den herlige Fest, min elskede Svigerfaders 50aarige Jubilæum som Skolemand. Vi vare sammen i Domkirken, og siden afløste een Høitidelighed den anden, hjemme i Huset, paa Skolen, i Prindsen, hvor hele Familien var Selskabets Gjæst, og jeg ogsaa udbragte en Skaal for gamle Roeskilde¹⁾. Om Aftenen var der endnu et muntert Skolebal, hvor jeg ogsaa dandsede en Dands.

¹/₆ foretages Udflugt til Boserup Skov, ²/₆ til Lethraborg og Herthaldalen. ⁴/₆ rejser Steffensen, Grete og Antonie over København til Kiel.

Fredagen den 15de reiste jeg med Dagvognen til Sorø, tilbragte Aftenen under fædrelandske Samtaler hos den kjære Wegener. Den næste Morgen tidligt besøgte jeg Landmanden Permin og hans Kone, forrige Adolphine Suhr²⁾, i Pedersborg og beundrede med dem Udsigten fra Kirkebakken. Efterat have besøgt Hjort, Lützens og Bredsdorfs Enke³⁾ kjørte Wegener med mig til Næsbyholm, besaae dets deilige Have-Anlæg og Udhuse og spiste paa Herregaarden den sildige Middag, hvortil den rige Eier, Grosserer Rønnenkamp⁴⁾, en meget dansksindet født Flensborger, indbød os. Han understøtter Selskabet til Udbredelsen af dansk Læsning i Slesvig betydeligt. Paa Tilbageveien saae vi i Mørket mange lysende Orme.

Den 17de (Søndag) reiste jeg (gjennem en ikke meget frugtbar Egn med Landdryggen mellem det nordl. og sydl. Sjøland] forbi Aamosen) til Herregaarden Kongsdal (3¹/₄ Miil) for at samtale med Estrup, hvis Arbejder over Slesvig jeg i Vinter har oversat, og som havde udseet mig til Professor i den Slesvigske Ret ved Københavns Universitet⁵⁾. Opholdet der var meget behageligt; siddende i hans

¹⁾ Ifølge Avisreferatet udbragte han et Ønske for Roskilde Bys Fremblomstren, den By, til hvilken han selv var knyttet ved saa mange kære Baand og dyrebare Minder.

²⁾ D. af Rektor Suhrs Broder, Kaptajn P. A. Suhr.

³⁾ Lektor ved Sorø Akademi J. H. Bredsdorff (d. 1841) var gift med Poul Martin Møllers Søster.

⁴⁾ Rønnenkamp var Søn af en Købmand i Flensborg og havde tidligt tjent sig en Formue. Fra 1836 ejede han Næsbyholm og Bavelse. Sine mange Penge anvendte han bl. a. til Oprettelse af Stiftelser og Legater.

⁵⁾ Estrup, der 1837 havde taget sin Afsked som Direktør ved Sorø Akademi, tilbød 1843 Københavns Universitet at oprette et Legat, der skulde bruges til Honorar for en Docent i slesvigsk Lovkyndighed. Hensigten var, at Studenter fra Slesvig skulde kunne tage en juridisk Eksamen i København, der gav dem Adgang til juridiske Embeder i Slesvig. Legatet blev ikke modtaget, fordi Giverens Betingelser ikke lod sig opfylde og »overhovedet mange Hindringer traadte iveien for Tankens Udførelse« (Kbhv. Univ. Aarbog 1849—56 S. 253, jfr. sm. St. 1843 S. 62). Om C. P.'s Oversættelse jfr. S. 315 og Note 1 sstds.

deilige Bibliothekssal gjorde jeg mig Mandag Morgen bekendt med Bankanliggendet, med Hensyn til den af de rasende Slesvigholstenere bekæmpede Filial-Bank, hvorom min Fødeby har ansøgt¹⁾. Efterat vi ret i Enighed havde udtalet os og han om Middagen havde udbragt Kongens Skaal med den Hentydning til mig, at han maatte bruge de Kræfter, som stode til hans Raadighed, kjørte jeg henimod Aften til Holbek, hvor jeg saae mig om ved den smukke Skibsbro og reiste om Natten med Diligencen til Roeskilde. Jeg sov paa Gjæstgivergaarden, og gaaende gennem Rector-Haven overraskede jeg min Familie ved Theebordet. Jeg havde dog ingen Ro meer i Roeskilde og kjørte om Aftenen hertil. Om Formiddagen havde jeg været med til en Beværtning hos de vakkre Kammerraad Hansens i deres Have. Den 20de spiiste jeg hos Heides og saae Operaen Moses ved Kongens Ankomst i Skuespilhuset²⁾.

Jeg slutter i Kiel den 28de mine Reise-Optegnelser. Den 21de bivaanede jeg Universitets-Høitidligheden, og var om Aftenen i Tivoli³⁾. Den 22de gik jeg ned til Kongens Palais, men fik som mange Andre ingen Audients, siden besaae jeg Maleri-Samlingen, og spiiste til Middag hos Clausens i Selskab af Schouw. Om Aftenen besøgte jeg Maler Jensens, der høitideligholdt to af deres Sønners Fødselsdag⁴⁾. Den 23de glædte jeg mig i Skuespilhuset over Halms Ørkenens Søn (Sohn der Wildniss). Fru Heibergs mesterlige Spil greb mig dybt⁵⁾. Paa min Bryllupsdag med Grete

1) Allerede 1840 havde Flensborg andraget Nationalbanken om, at dens Filial maatte komme til at ligge der. 1842 debatteredes Sagen kraftigt i Stænderforsamlingen. Maj 1843 rejste en Deputation fra Handelsforeningen til Kongen.

2) »Moses«, Opera af Rossini, opførtes 1. Gang 20/8 1843 ved en Festforestilling i Anledning af Kongens Fødselsdag. »Fædrelandet« aftrykker 22/8 en Sang af Heiberg, som Kongen ved sin »Indtrædelse i Skuespilhuset« blev modtaget med.

3) Ved Universitetets Fest i Anledning af Kongens Fødselsdag talte Universitetets Rektor, Professor Scharling om: »Hvorledes Videnskabens Tilværelse, Udvikling og Blomstren afhænger af den Aand og det Sindelag, som Kristendommen har udbredt i Verden«. — Tivoli var blevet aabnet 15/8 1843.

4) Af Maleren C. A. Jensens 6 Sønner var den næstældste, Boy, født 23. Septbr. 1825 og den fjerde, Hermann Ernst Freund, 24. Aug. 1829. De øvrige havde Fødselsdag i Marts og Decbr.

5) Et meget beundret romantisk Skuespil af den moderne tyske Dramatiker Friedr. Halm (Friherre v. Münch-Bellinghausen). Det foregaar i den græske Koloni Massilia og belyser Modsætningen mellem Grækere og Barbarer. Fru Heiberg spillede Vaabensmeden Myrons Datter Parthenia, der overgiver sig som Slavinde til Barbarerne for at udløse sin Fader af Fangenskab og tilsidst indfører deres Høvding i den græske Kulturverden.

bivaanede jeg Guds-tjenesten i den herlige Fruekirke, og beundrede paa Ny Thorvaldsens Mesterværker (om Løverdagen havde Schouw ført mig ind i hans Atelier paa Charlottenborg)¹⁾. Til Middag vare Søren og jeg indbudne hos Rosenvinges i Lyngby; der havde jeg den Fornøielse at træffe Statsminister Ørsted og Prof. Martensen. Hiin, hvis Adfærd, som dansk Statsmand mod Slesvigholstenerne er for svag — hvorved han har mistet sin forrige Popularitet — indlod sig med sin gamle Velvillighed i en lang Samtale med mig om vor Stats Anliggender, og selv han tilstod i det Mindste to Feil i Kongens Handlemaade, næmlicg ved at have udnævnt Prindsen af Augustenborg til Statholder og igjen Pastor Lorentzen som sin Deputerede²⁾; ogsaa maatte han tilstaae Falcks i det Mindste lunkne Færd med Hensyn til den danske Sag. Om Mandagen havde jeg endnu en lang Samtale med Rosenvinge; det gjorde ham ondt, at jeg ikke oftere havde prøvet paa at faae Kongen i Tale, men medgav, at jeg, efter den Maade jeg ved min Forfremmelse ifjor havde liidt, ikke kunde have Grund til igjen, som stundom før, at opoffre mine Familieforhold for en sandsynligviis virkningsløs Samtale med den svage, kun favre Ord givende Konge. Jeg reiste derfor samme Dag, og i Tirsdags kom jeg til stor Glæde for Mine hertil; min Sophie var netop til rette Tid kommen til Broen for at tage imod mig. Reisen til mine danske Venner har styrket mig til ny Kamp. Der er kun een Stemme om Kongens og Regjerings jammerlige Forsagthed. Det har glædet mig, at min forrige Tilhører Fischer opsøgte mig for at faae danske Addresser³⁾, og at min Søren endnu de sidste Dage blev udnævnt til Hjælpelærer hos min Svigerfader⁴⁾.

Iovermorgen reise vi med Antonie til Sarau for første Gang at besøge vor Marget.

Den 3. Oct. Vi have til vor store Glæde overbeviist os om hendes huuslige Lykke.

¹⁾ Her havde Thorvaldsen sine Værksteder efter sin Hjemkomst fra Italien 1838 til sin Død 1844.

²⁾ Sognepræst i Adelby Lorenz Lorenzen var kongevalgt Medlem af den slesvigske Stændersamling 1834—46.

³⁾ Cand. jur. C. C. A. Fischer, som havde studeret i Kiel 1836—41.

⁴⁾ Søren Thrige blev ²⁸/₉ 1843 konstitueret Adjunkt i Roskilde.

1844.

Den 1ste Januar.

I Gaar er de kommet hjem fra en Julerejse til Sarau. I Julens første Dage har han haft et Ildebefindende.

Idag har jeg igjen kunnet takke Gud for mit Helbred, og for alt det Gode der er vederfaret mig i det forløbne Aar, som jeg ikke med fuldkommen Ro gik imøde. Egentlige Sorger har jeg kun havt med Hensyn til min Lærer-Virksomhed, idet jeg maa læse Processen for 2 Tilhørere, hvorved dog den Tilfredsstillelse er, at den ene igjen er Curatorens Søn¹⁾, og den anden en Slægtning af en Tilhører fra en tidligere bedre Tid, Grev Rantzau (Søn af Gouverneuren over Lauenborg)²⁾. Den danske Ret foredrager jeg og kun for Een, men første Gang paa Dansk, da det er Lehmann, hvilket morer mig³⁾. Ogsaa har han yttret for Flor, hvor glad han var ved det. Da Skylden ikke ligger i mig, men i det slesvig-holstenske Væsens Terrorisme, saa er det dog lykkedes mig med Guds Hjælp, at vedligeholde i det Hele en tilfreds Stemning, og taalmodig at bære det, som Gud paalægger mig. Jeg paaskjønner den store Lykke, som han lader mig finde i min Familie. Jeg arbejder i Vinter — opfordret af Redactionen for Hallische Literatur-Zeitung — paa en Recension over Michelsens Altdithmarscher Rechtsquellen⁴⁾, og har maattet væрге mig i en lille Opsats mod den

¹⁾ Se S. 316 Note 2.

²⁾ Rigsgreve Carl Rantzau, Søn af Rigsgreve Chr. A. Fr. Rantzau til Rastorf, Guvernør og Landdrost i Lauenborg 1838—48. Carl R. fik ikke Eksamen, men faldt i Slaget ved Bov $\frac{9}{4}$ 1848. Den omtalte tidligere Tilhører er sandsynligvis Rigsgreve Cuno Rantzau fra Ascheberg, immatrikuleret i Kiel 1826 og cand. jur. i Glückstadt 1832, nu (1840—44) Raad i den slesvig-holsten-lauenborgske Over-appellationsret, eller maaske hans Tvillingbroder, Diplomaten Otto Carl Josias, der immatrikuleredes samtidig, men ikke tog Eksamen.

³⁾ Jfr. S. 316 Note 3.

⁴⁾ Professor A. L. J. Michelsen, der 1842 flyttede fra Kiel til Jena, udsendte s. A. »Sammlung altditmarscher Rechtsquellen« (udgivet af »Gesellschaft für Schlesw.-

gamle indbildske Sarauw, der har taget det meget ilde op, at jeg i min Lærebog har kaldet hans Forschung om Romerrettens Gyl-dighed i Slesvig »unhaltbar«. Den kommer, som Svar paa hans Opfordring, i Falcks Archiv¹⁾.

Et Lotteri af Damearbejder til Bedste for Asylet (Warteschule)²⁾ har i Efteraar givet Anledning til, at jeg for en talrig Forsamling i Harmonien holdt et Foredrag om samme.

Søndagen den 14de April.

Paaskefesten for aatte Dage siden bragte mig den store Glæde at have min Ven Ohrt med hele hans Familie hos mig, paa Gjennemreisen til hans Præstekald Esgrus³⁾. De kom Paaske-Aften og reiste Paaske-Mandag. Om Søndagen vare vi i Kirke, havde siden Lilies og Dr. Baumgarten (Falcks tilkommende Svigersøn), Ohrts Venner⁴⁾, til Frokost hos os, og spiieste i et Middagsselskab hos Pelts, der om Aftenen kom til os. Det gjorde mig saa godt at tale med en Hjertensven, som Ohrt! Jeg meddeelte ham ogsaa, at jeg i denne Tid havde maattet skrive en Antikritik imod en Recension i Hall. Lit. Zeitg. »über den Sprachkampf im H. Schleswig«, i hvilken Recensenten, der med slesvigholstensk Partiskhed ogsaa bedømmer mine Skrifter, etsteds endog beskylder mig for en »Un-wahrheit mit seltener Dreistigkeit ausgesprochen«. Ved at udelade

Holst.-Lauenburg. Geschichte«). C. P.'s Anmeldelse findes i »Allgemeine Literatur-Zeitung« Juni 1844, Nr. 144—147, Spalte 1145 ff. og fremtræder uden Navn, men i Noter henviser han til sin Lærebog i Privatret, og de sidste Noter er under-skrevet »C. P.«.

¹⁾ Kammerraad F. H. W. Sarauw havde været Amtsforvalter i Hütten Amt, men var 1833 blevet afskediget p. Gr. af Kasseangel. Siden var han til sin Død en flittig Medarbejder ved det af Falck udgivne Tidsskrift »Archiv für Geschichte, Statistik u. s. w.«. Heri havde han (1839—41) offentliggjort nogle Afhandlinger om Romerrettens Gylldighed i Slesvig, og disse havde han udgivet i Bogform 1842 i Kiel. Sarauws Opfordring til C. P. findes i »Archiv« 2. Bd. S. 703—07, C. P.'s Svar i 3. Bd. S. 224—41. Sstds. S. 546—96 giver Sarauw et længere Gensvar.

²⁾ Jfr. S. 314 Note 1.

³⁾ Ohrt, som var blevet titulær Professor og Dr. phil. h. c., gik 1843 af fra sin Lærerstilling i Altona og blev Sognepræst i Esgrus (eller Eskris) i Angel, hvor han virkede til sin Død 1851.

⁴⁾ Lilies er rimeligvis Collaborator i Kiel, cand. theol. Ernst Adolf Lilie, der 1838—40 havde været Lærer ved Forberedelsesskolen i Altona, og den tidligere omtalte Fru Doktor Erna Lilie. De boede sammen i Kiel. Michael Baumgarten var Dr. phil. og Lic. theol. og fra 1839 Lærer ved Kiels lærde Skole. 1846 blev han gift med Ingeborg Falck.

Noget kommer den usande Rec. til denne Usandhed! Dette kunde jeg dog ikke lade sidde paa mig; jeg faaer nu at see, om Hall. Lit. Zeitg. giver een af sine Medarbeidere Rum til at hævde sin og den kritiske Anstalts Ære¹⁾. Da jeg beklagede for Ohrt min vanskelige isolerede Stilling, trøstede Vennen mig dermed, at Fremtiden vilde dømme ganske anderledes end Nutiden.

I disse Ferier omarbejder jeg en i Vinter i Dannevirke indrykket Afhandling om Folkets Deeltagelse i Retspleien som Meddomsmænd eller Eedsvorne²⁾, for at sende den til Revue de jurisprudence³⁾, hvis Udgiver Foelix ikke allene er imod de sidste, men endog imod Offentligheden af Retspleien, hvilken jeg forsvarer⁴⁾. Min Vederqvægelse finder jeg ret i Bearbejdelsen af min Have, der allerede er broget af Foraarets Blomster, dog først siden Begyndelsen af denne Maaned.

Det har været streng Vinter i Februar—Marts. Børnene — ogsaa Grete — har det godt. Sophie gaar nu i Jomfru Brökels nye Pigeskole. Søren er blevet ordentlig Adjunkt i Roskilde.

Jeg maa dog endnu bemærke, at jeg i den senere Tid har havt retlige Forretninger i Anledning af Kjøbet af Gaarden Vamtrup ved Rødding til Stiftelsen af den høiere Bondeskole⁵⁾; jeg har forfattet

¹⁾ Der hentydes her til 2 anonyme Artikelserier i »Allgemeine Literatur-Zeitung«, Halle, Decbr. 1843 og Marts 1844: »Literatur des Kampfes der deutschen Sprache und Volksthümlichkeit an der Nordgrenze von Schleswig-Holstein«, hvori der gives en udførlig Omtale af alle hidtil udkomne Bøger og Blade vedrørende hele dette Spørgsmaal. De ovenfor citerede Ord findes under Omtalen af C. P.'s lille Skrift »Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig« (Decbr. 1843, Nr. 223, Sp. 543). Den paastaaede Usandhed er en Bemærkning, der citeres af C. P.'s Skrift, om, at Folkesproget i det nordlige Slesvigs Byer er dansk, Kirkesproget næsten helt tysk. Ifølge Albertis Forfatterleksikon er C. P.'s Antikritik trykt i Bladet 1844, men man vil forgæves her lede efter den — den synes ikke at være blevet optaget. Den er derimod trykt i S. M. S. III S. 634—63, hvor det ogsaa anføres, at den har staaet i »Allg. Literaturzeitung« 1844.

²⁾ »Mænd af Folket som Meddomsmænd, eller som Eedsvorne« (»Dannevirke« ²¹/₂, ²⁴/₂, ²⁹/₂ og ²/₈ 1844. S. M. S. I S. 516—31).

³⁾ Tidsskriftets nøjagtige Titel er: »Revue étrangère de législation et d'économie politique«. Det udgaves fra 1833 af Juristen J. J. G. Foelix. Det findes ikke paa det kgl. Bibliotek i Kbhv.

⁴⁾ Foelix har herom skrevet en Bog »Ueber Mündlichkeit und Oeffentlichkeit des Gerichtsverfahrens dann über das Geschwornengericht«, udsendt i Carlsruhe 1843. Heri forsvarer han Mundtlighed i Retsplejen, men udtaler sig imod Offentlighed og imod Jury.

⁵⁾ Købet fandt Sted ¹⁰/₁₂ 1843 (Brev fra Skau til Flor ¹⁷/₁₂ 1843, trykt hos P. Lauridsen VIII S. 14) og foretoges af Laurids Skau, Hans Nissen og N. Steffensen paa den slesvigske Forenings Vegne. Gaarden var en Arvefæstegaard, selve Bygningen en Herredsfogedbolig.

Kjøbe-Fordraget og Reverseerne, ogsaa staaet desangaaende i Brevvexling med min Ven Clausen, der handler paa de danske Understøtters Vegne¹⁾). Hvad de offentlige Forhold angaaer, saa hersker endnu bestandigen Schleswigholsteinismen, skjøndt den med mig ligesindede Baron Dirckinck-Holmfeldt, der har brevvet med mig, i Vinter ogsaa paa Dansk i to Skrifter²⁾) og flere Opsatser har bekvæmpet den; jeg har meddeelt ham en Afskrift af min Afskrift af den hertugelige Hyldingseed 1721, som er bleven trykt i Schouws danske Ugeskrift³⁾). Han har udviklet min tidligere til Kongen meddelte Idee om Slesvigs selvstændige Forvaltning. Men Kongen har igjen udnævnt Reventlow-Criminil til Stænder-Commissar⁴⁾), og kun i Filialbank-Sagen været fast⁵⁾).

Søndagen den 28de Juli.

Mit Liv bliver meer og meer afhængigt af vore bedrøvelige offentlige Forhold. At disse vare ugunstige for min Lærer-Virkosomhed, har jeg længe mærket, men soleklart er dette blevet i Sommer. Til den fædrelandske Privatret meldte sig kun de to ikke til de sædvanlige Studenter hørende Lehmann og Jensen⁶⁾); til disse kom en tredie mig før ubekjendt sildigere Ankommen, der altsaa ikke af Andre var bleven indtagen imod mig, og som viiste

¹⁾ H. N. Clausen var Sjælen i den københavnske Forening »Svystjernen«, som ²/₁ 1844 tilsagde den slesvigske Forening økonomisk Støtte til Køb af en Bondegaard, der skulde anvendes til Højskole (se P. Lauridsen VIII S. 18—19). De her omtalte Breve synes at være gaaet tabt.

²⁾ »Danmarks statsretlige Forhold til Slesvig og Holsteen« fra 1843 og »Hertugdømmet Slesvigs selvstændige Udvikling og adskilte Forvaltning« fra 1844.

³⁾ »De kongelige danske Sideliniers Hyldingseed og Dahlmann om Arvefølgen i Slesvig af Baron C. Dirckinck-Holmfeldt«, trykt i »Dansk Ugeskrift« (2. Rk. Nr. 93) ¹²/₁ 1844. Han knytter sin Offentliggørelse af Eden til C. P.'s Meddelelse om den i »Für Dänemark und für Holstein« 1837 og beklager, at han ikke har faaet Lov til at kollationere Afskriften.

⁴⁾ Smlgn. Brev fra C. P. til Dirckinck-Holmfeldt ⁹/₄ 1844 (Kgl. Bibl. — Trykt i Liepmann: Von Kieler Professoren. 1916. S. 203—04). Her fortæller C. P. bl. a. om en Samtale mellem Professorerne, hvor Falck i Anledning af Kongens Afgørelse i Sprogsagen triumferende har udraabt: »Nun wird auch Criminil wieder Commissar!« Det har man altsaa tvivlet paa, skriver C. P.

⁵⁾ I Febr. 1844 havde Kongen — for at krydse Planen om en privat slesvigholstensk »Landesbank« — udstedt et Dekret om Oprettelse af en Filial af Nationalbanken i Flensborg, en Sag, der havde været drøftet i flere Aar (se Sønderjyllands Historie IV S. 295—96 og Elisabeth Kardel: Die Stadt Flensburg. 1929. S. 27—34).

⁶⁾ Jfr. S. 316 Note 2 og 3.

Foredraget et saadant Interesse, at han ikke manglede en eneste Time. Men min Deeltagelse i den herlige Skamlingsbanke-Fest d. 4de Juli har berøvet mig ham. Dagen efter min Tilbagekomst kom han, som sædvanligt, men om Aftenen fik baade Flor, min Rejsfælle og jeg af et Antal Studenter et s. k. Ständchen ved Af-syngningen af: Was ist des Deutschen Vaterland, som jeg dog, allerede sovende, ikke hørte Noget af, og siden har den Tilhører ikke ladet sig see mere! Ogsaa kom der i Ugebladet¹⁾ følgende: In Folge des den Vertretern der *Deutschen* Universität bei'm Skamlingsbank-Feste F. und P. gebrachten Ständchens den Armen 8 β. — Altsaa saa vidt er det kommet, at den Professor paa dette tyske for Slesvig og Holsten bestemte Universitet forskydes, der pleier det danske Væsen i Slesvig. Slesvig skal heelt vorde en Deel af det tyske Fædreland! Skade, at de unge Herrer, som jo kun udtale de høiere Stænders Sindelag, ikke paa Skamlingsbanken have iagttaget det nordslesvigske Folks danske Sprog og Sindelag. Der herskede en herlig Aand. Kun det ene, Dannebrog, vaiede der; Laurids Skau, Grundtvig, Lorentzen, O. Lehmann og jeg taledes først²⁾. Aldrig havde jeg talet til Tusinder (10—12 000), men saa Manges opmærksomme Tilhøren og det Heles Høitidelighed opløftede Een. Grundtvig holdt en vidunderligt gribende Tale i fem Qvarter, og jo meer han mærkede, at Folket ganske forstod ham, den ægteste danske Mand, desto meer kom han det nær, og gjorde et uhyre Indtryk paa samme; det tilraabte ham Bifald som sin. Et mere malerisk Syn kan ikke tænkes en den Menneskevrimmel, staaende amphitheatralsk opad Siderne paa Dalkløften, der findes paa Banken. Et mørkt Bygevæir trak over vore Hoveder, da Gubben Grundtvig med hvide flagrende Lokker stod paa Talerstolen; — et Billede af Ossian! I Hovedteltet, omringet af en Kreds af andre Telte, sad jeg til Bords ved Siden af min Ven Assessor Clausen fra Ærø³⁾, hvis uventede Tilstedeværelse som Beviis paa

¹⁾ »Kieler Wochenblatt«, som udkom Onsdag og Lørdag, indeholdt hver Gang en Rubrik »Geschenke an die Armenanstalt«. Den omtalte Meddelelse bringes Onsdag d. 17. Juli.

²⁾ En Beskrivelse af Festens Forløb med Referat eller direkte Aftryk af Talerne findes i »Fædrelandet« 6. og 8. Juli 1844. Festen varede fra ca. Kl. 12—3 og derpaa efter en Spisepavse til Kl. ca. 10. Den overværedes if. »Fædrelandet« af mindst 10 000, if. andre Blade af 12 000.

³⁾ I Teltet var dækket til 300 Personer, og under Middagsmaaltidet holdtes en Række Taler og udbragtes Skaaler, bl. a. for Paulsen og Flor. Assessor Clausen, der var født i Tønder, havde studeret i Göttingen og derpaa (1817—20) i Kiel. Jfr. S. 243 Note 1.

hans Sindelag var mig kjær. Jeg havde og den Glæde at see min stakkels Broder, (der i Foraar mistede sin Kone¹⁾, i hvilken Anledning jeg i Pintseugen var i Fyen, ogsaa for at see til min gode Moder, der har havt det Uheld ved et Fald i min Svigerindes Sygestue at forvride Senerne i Hoftten og deraf i mange Uger, dog med ægte kristelig Taalmodighed, har været sengeliggende). Ogsaa havde jeg den Glæde at see min Svoger Valdemar²⁾, der drog med i »Skandinavernes« Tog — alle fra Kjøbenhavn komme (omtrent 100) hørte til det Skandinaviske Selskab — Deres Ankomst, Arm i Arm med Sang, var et af de smukkeste Optrin³⁾. Da af Bestyrelsen kun Smidt⁴⁾ strax var tilstede, saa sluttede jeg mig til ham for at føre dem til Pladsen ved Teltene, og da han yttrede, at han var født i Kongeriget, saa traadte jeg, i Fraværelse af et i Slesvig født Medlem af Bestyrelsen, frem med de Ord: men her er en født Slesviger, som byder Dem velkommen. Blandt de mange, jeg saae der, var og Nis Lorenzen, Paulsen fra Sønderborg, Bonefeld fra Als. Jeg lærte at kjende Præsten fra Lygumkloster Höcker, der fortalte om den slesvigholstenske Terrorisme. Men denne Fest har hos Alle styrket Modet. Festedagen fra 9 til Kl. 11 om Aftenen gik vidunderlig hurtigt, Folket var ved Talerne alvorligt, ellers glad, paa flere Steder dandsedes. — Min Tale er trykt i Fædrelandet fra 8. Juli og deraf i Folkebladet⁵⁾ 10de Aarg. No. 15—16 Tillæg. — Dagen endte ved Aftensangen ved Ildbaalet, som Koch udførte smukt med et Sanger-Chor, og nu blev Dannebrog baaret med Musik fra Høiskamling ned til Teltet. Med min Vært Schrøter, Svoger til P. H. Lorentzen⁶⁾, og hans Familie havde jeg gjort denne Tour. Den 2den vare Flor og jeg reiste med Dampskibet til Aarø-

¹⁾ Vilhelmine, f. Berg (fra Skjoldemose), død i Odense 17/s 1844.

²⁾ Valdemar Bloch, som var blevet Student 1843.

³⁾ Det skandinaviske Selskab, stiftet 1843, hvis ledende Mænd var H. N. Clausen og Monrad, havde i Anledning af Skamlingsbankefesten arrangeret en Udflugt fra København dertil med Dampskibet »Christian VIII«. Turen varede fra Tirsdag d. 2. til Fredag d. 5. Juli og betegnes i »Fædrelandet« som meget vellykket. Efter Overnatning i Kolding begav de 120 Deltagere sig paa Vej til Skamling. »Med Sangerne i Spidsen begave Kjøbenhavnerne sig op ad den steile Høi og bleve der modtagne med festlige Hilsener og jublende Raab«. (»Fædrelandet« 6/7 1844).

⁴⁾ Ejeren af Kjær Mølle, cand. phil. Chr. Schmidt, som var født i Helsingør.

⁵⁾ Dansk Folkeblad, redigeret af D. G. Monrad, 26/7 1844.

⁶⁾ Hiort Lorenzen var (fra 1826) g. m. Helena Dorothea Schroeter (1808—53), Søster til Gæstgiver O. M. Schroeter i Haderslev og Datter af Gæstgiver og Kirkeforstander J. F. Schroeter (d. 1841). Schroeter var blevet gift 1840.

sund, hvor P. H. Lorentzen og Koch afhentede os. Den næste Dag besøgte Flor og jeg den vakkre sindige Pastor Hertel i Moltrup¹⁾, jeg spiste hos Koch, og besøgte om Eftermiddagen Lützen (med hans anden smukke Kone), Gottfriedsens — Konen som altid blid, med Manden udtuskede jeg rolig de forskellige Grundsætninger — Amtmanden, der klagede over den slesvigske Forening, som jeg forsvarede ved at henvise til de S. H. Foretagender²⁾ — der saae jeg F. Wimpfen med Kone; om Aftenen var jeg med et stort Antal tilreisende Gjæster hos Lorentzen (som Flor og jeg søgte at gjøre mere maadeholden, hvilket har havt Indflydelse paa hans Tale³⁾). Den 5te reiste jeg med Consul Clausen fra Flensbg, en Bekjendt af Steffensens og Bärens⁴⁾, Redacteur Fischer fra Aabenraa, og Fuldmægtig Peters fra Glücksborg til Aabenraa, og med den første videre til Flensborg. Den følgende Dag lærte jeg hans danskdannede elskværdige Familie at kjende, og lod ved Middagsbordet Konen leve som Billedet paa den danske Qvinde. Søndagen den 7de reiste jeg i Forening med Flor hertil. Da jeg forlod Kiel, vare mine Børn fra Sarau her; jeg bragte igjen den danske Sag et Offer, men fortryder det ikke, uagtet Følgerne. Gud styrker mig; jeg føler mig freidigere siden den aabenbare Forfølgelse, end før ved den hemmelige. Min vakkre Svigersøn har brevligen paaskjønnet min Kamp.

Iovermorgen haaber jeg at kunne udtale mig med min kjære Svigerfader og Familie som fra Fyen komme hertil.

Søndagen den 29 September.

Mit sidst her udtalede Haab er paa det Skjønneste blevet opfyldt. Vi havde vore Kjære hos os indtil den 14de August.

¹⁾ Hans Vilhelm Hertel, der var født i Kongeriget, en af den danske Sags Støtter.

²⁾ Et Forbud mod den slesvigske Forenings Møder var netop da under Opsejling (Kongens Resolution herom var af $\frac{3}{7}$, Kancelliets Skrivelse til Amterne af $\frac{3}{7}$, Amtets Skrivelse til Herredsfogeder og Sognefogeder af $\frac{18}{7}$). En kriminel Kommission til Undersøgelse af Foreningens Virksomhed blev kort efter nedsat, hvori Amtmand Johannsen i Haderslev fik Sæde. Et Brev herom fra L. Skau er trykt i »Fædrelandet« $\frac{19}{7}$ 1844.

³⁾ Hiort-Lorenzens Tale er trykt i Johan Ottosen: Peter Hiort Lorenzen (1896) S. 154—55. Hans Stemning var i den forudgaaende Tid stærkt oprørt over Kongens Afgørelse i Sprogspørgsmaalet. Skau skriver $\frac{21}{6}$ til Ploug, at H. L. »vil holde en forfærdelig Friheds Tale netop i Anledning af Dagen: d. 4. Juli«, Amerikas Frihedsdag. (P. Lauridsen VI S. 159). Om Advarslerne til H. L. se sstts. V S. 141—42.

⁴⁾ Sandsynligvis »Lombardverwalter« J. H. Bärens i Flensborg.

6.—10. August var de alle i Sarau. Vejret var i Betragtning af den regnfulde Sommer taaleligt.

Derimod var her Væiret en Søndag saa frygteligt, at vi toge vor Tillflugt til Skuespilhuset og morede os godt ved en Jernbane-Posse¹⁾. Min Svigerfader tog den meest levende Deel i min Færd og de offentlige Forhold; netop medens han var her, besluttede jeg et kort Gjenmæle, da Angrebene i de offentlige Blade bleve alt hyppigere og hadskere. Det staaer i Correspondenzblatt af 7. Aug.²⁾, og ikke allene have Modstanderne oven paa det ladet mig i Fred, i det Mindste for det Første, men jeg har ogsaa havt den Fyldestgjørelse, at Nogle ere komne til mig for at bevidne mig deres Agtelse for mine Grundsætninger, navnlig Pelt, Lüdemann, Francke, af hvilke den første er en streng Slesvigholstener. Et Brev fra Pastor Hansen paa Als har ogsaa glædet mig³⁾, ligesom en Paa-skjønnelse af min Virken i Folkebladet i Anledning af Meddelelsen af min Tale⁴⁾.

Videnskabeligen er jeg i denne Tid især sysselsat med Recensionen af Paulis Afhandlinger 3die Deel, hvorum Redactionen af Krit. Jahrbücher efter et foregaaende Afslag igjen har anmodet mig⁵⁾.

En Begivenhed er indtruffen, idet Jernbanen til Altona høitideligen blev aabnet den 18de Sept.

De har haft Besøg af Elise Steffensen og hendes Veninde Helga Smith, Købmand Clausens Svigerinde⁶⁾. Med dem foretog de en lang Fodtur langs Svنتين til Rasdorf. Thorvald har skrantet af og til hele Sommeren. Skolen har anstrengt ham. Nu lærer han Violinspil. Thora har to Gange haft Krampetilfælde ved Tandudbrud, men er nu rask igen.

¹⁾ 1841 var det nye Skuespilhus (Stadttheater) blevet bygget i Schumacherstrasse. »Posse« er en tysk Betegnelse for et farcelignende Skuespil. Jernbanen Kiel—Altona blev aabnet 18/9 1844.

²⁾ C. P.'s Protest har Overskriften »Verwahrung«. Herunder staaer »ingesandt«. Indlæget, som imødegaar de Angreb, der er rettet paa ham for Deltagelse i Skamlingsbankemødet, er meget personligt præget.

³⁾ Den tidligere nævnte Pastor Jørgen Hansen, der var en ivrig Forkæmper for Danskheden.

⁴⁾ I Referatet af Skamlingsbankefesten hedder det: »Formiddagen sluttedes af Professor Poulsen, som er den Første, som paany bragte den dansk-slesvigske Sag under Forhandling, og som i sin vanskelige Stilling som Professor ved Universitetet i Kiel har havt rigelig Leilighed til at aflægge stærke Prøver paa sin Overbevisnings Inderlighed og Styrke«. (Dansk Folkeblad 26/7 1844, Tillæg).

⁵⁾ Jfr. S. 315 Note 2. C. P.'s Anmeldelse er trykt i »Kritische Jahrbücher für deutsche Rechtswissenschaft« 17. Bd., 1845, S. 138—165. (S. M. S. III S. 289—331). Første Del havde C. P. anmeldt i »Krit. Jahrb.« 1838, anden Del i 1844. Jfr. S. 301 Note 1.

⁶⁾ Sandsynligvis den tidligere omtalte Konsul C. Chr. Clausen i Flensborg.

Den 31te December.

Aarets sidste Time nærmer sig. Med Rolighed, skjøndt med Alvor seer jeg det svinde. Denne er min Grundstemning, da Livets Kamp har opløst saa mange Forhold — ogsaa f. E. Omgangen med Falck, mine yngre Aars Velynder; sandsynligviis tilskriver han mig umiddelbart eller middelbart adskillige Udfald mod sig i Dannevirke. Efter vort tidligere Forhold er det ikke smukt, at han, uden at tale med mig, trækker sig tilbage og kun iagttager en udvortes Høflighed. Statens politiske Opløsning isolerer mig, der kæmper for dens Sammenbliven meer og meer. Efter Tildragelsen i Sommer¹⁾ ventede jeg ingen Tilhørere; og saaledes er det ogsaa kommet. Studenterne have saa meget mindre behøvet at ty til mig, som foruden Tönsens og Dr. Schmidts Concurrenz, Falck, som allerede een Gang før, har skadet mig, ved i Sommer at have læst over den ham ikke paaliggende fædrelandske Proces. Jeg følte mig dreven til selv at meddele til Curatoren den mig efter 18 Aars Virksomhed overgaaede Skjæbne, og havde dog den Trøst, at han ikke tvivlede om, at Aarsagen til den var den herskende »politiske Fanatisme«. Det er rigtignok forskrækkeligt, at denne uhindret skal turde udbrede sig, og at den den Modarbejdende ikke finder en Støtte i Regjeringen. Jeg maa derfor vel følge hans Raad, at holde mig tilbage, for ikke under saadanne Forhold at tilintetgjøre min Virkekreds, skjøndt han ikke forlangte af mig, at fornægte min Overbeviisning. Dog havde jeg allerede dengang afsendt en Artikel om Ussings ubesindige (af Ørsted billigede!), nu ved den i Hertugdømmerne derved opstaaede Bevægelse halvt tilbagetagne Andragende i den Roeskildske Stænderforsamling om Hertugdømmernes, ikke allene Slesvigs, fuldstændige Statseenhed med Danmark²⁾. Jeg har havt den Tilfredsstillelse, at min Ven Clausen i hiin Forsamling har paaberaabt sig den med de Ord: en

¹⁾ Se S. 326.

²⁾ Algreen-Ussing havde foreslaaet, at man skulde andrage Kongen om at kundgøre, at hele Monarkiet (indbefattet Holsten og Lauenborg) var et uadskilleligt Rige, som gik i udelelig Arv efter Kongelovens Arvefølge, og om samtidig at skride ind imod ethvert Foretagende fra Undersaatters Side, der gik ud paa at løsne Forbindelserne mellem de enkelte Landsdele. Ørsted, som var kgl. Kommissarius, havde i den Anledning straks udtalt sin Glæde og Tilfredshed med Forslaget. Denne Begivenhed vakte stærkt Røre i Holsten, hvor Ørsted mistede sin Popularitet, og Stænderforsamlingen i Itzehoe vedtog en Protest mod Regeringens Enhedstanker (se nærmere i Sønderjyllands Historie IV S. 324—25 og Hans Jensen II S. 385—86 og 390 ff.). Artiklen findes i »Dannevirke« 27/11 1844. (S. M. S. I S. 664—69).

Mands, hvis Moderation og Fædrelandssind er erkjendt¹⁾. Curatoren ønskede, at Samtalen med ham maatte have beroliget mig. Det har den naturligviis ogsaa, fordi jeg i det Mindste af ham ikke bliver miskjendt. Jeg arbejder i Vinter flittig paa min Bog om Formuefællesskabet²⁾, og nu paa Oldsagers-Selskabets Beretning, der skal indeholde en Afhandling om et Mynt-Fund³⁾. Iøvrigt finder jeg min bedste Opmuntring i min Families Kreds, hvor den rene Kjærlighed hersker! Min trofaste Grethe, hvem jeg nu allerede har været længere gift med, end med min hedengangne, tidt erindrede Thora, er den kjærligste Ledsagerinde. Sophie er samvittighedsfuld og fuld af Munterhed, hvortil en Dandsetime ret har bidraget. Thora begynder at snakke og løbe, Thorvald lærer godt, og har ret sin Fornøjelse paa Isen, da Vinteren allerede har begyndt siden d. 1ste Decemb. (med 9° Kulde). Alle 3 Børn have havt en herlig Julefest.

Med Tillid til Gud og Hengivelse i hans Villie sætter jeg min Vandringsstav videre i Livet!

¹⁾ H. N. Clausen, der var Præsident i Stænderforsamlingen i Roskilde, holdt ^{9/12} 1844 en stor Tale dér, hvor han varmt talte den danske Nationalitets Sag. Heri sagde han efter at have nævnt, at fælles Nationalitet er et bedre Foreningsbaand end »Tractater og Stipulationer og garanterede Successionslove«: »Men hvorledes er vel dette Foreningsbaand hidtil benyttet? Jeg skal besvare det med en Mands Ord, som jeg her anfører, fordi hans Moderation er lige saa erkjendt som hans Fædrelandssind: »Det er uklogt og farligt« — har Professor Paulsen nylig sagt i Dannevirke — »at vedblive den altid, og indtil den Dag idag, hyldede Retning, at behandle Slesvig i alle Henseender som Holsteen, hvorved den danske Bestanddeel i hiint, til ubodelig Skade for det selv og for den danske Stat, mere og mere har mistet i Omfang«. Ogsaa senere i Talen — under Omtalen af Forbudet mod den slesvigske Forenings Møder — citerer Clausen en Udtalelse af C. P. om Undertrykkelsen af den danske Folkeaaand i Slesvig (Stændertidende Sp. 3095—96 og 3098).

²⁾ Denne Bog fik C. P. ikke fuldendt før sin Død. En meget stor Del af Manuskriptet forelaa dog og blev trykt 1859 i S. M. S. III S. 347—626 under Titlen: »Das eheliche Güterrecht nach den nordischen Rechten«.

³⁾ I Selskabets Aarsberetning for 1844, udsendt i Jan. 1845, findes en Beskrivelse paa 20 Sider af et stort Møntfund (af Mønter fra Slutn. af 16. og Beg. af 17. Aarh.) ved Kronshagen ved Kiel, som Museet havde købt.

1845.

Sarau, den 18de Marts.

Jeg henlever her den dette Aar for mig særdeles vigtige Paaske-tid, da min Sophie, som siden Januar er her, iforgaars er bleven confirmeret af hendes Svoger, min kjære Steffensen. Det var en skøn Fest, som baade opbyggede mig og rørte mig. Thi Palm-Søndagen for 11 Aar siden var jo min Thoras Begravelsesdag, og nu saae jeg hendes og min Datter ved Guds Naade som voxen Pige, der ved sit hele Væsen, sine Træk, sit Blik minder mig om hende, den Uforglemmelige! Det var mig i den hellige Time, som om hun usynlig omsvævede os, og med fordoblet Kjærlighed omfavnede jeg den rene uskyldige Pige, der saa ganske forstod mine Følelser, da jeg lagde et Halsbaand af hendes Moders Haar, om hendes Hals. Dertil havde jeg i alle disse Aar gjemt de paa hendes Dødsdag det afsjælede Legeme afklippede Haar, det eneste Uforgjængelige af vore Kjæres jordiske Tilværelse. Hendes egen Moders Minde er hende helligt, men hun hænger ogsaa med inderlig Kjærlighed ved Den, som er hende og mig i hendes Sted, og inderligen bevæget omfavnede jeg ogsaa min Grethe, der har bidraget saa meget til, at Sophie har udviklet sig saa ganske tilfredsstillende for mig.

Thora er hjemme i Kiel p. Gr. af den stærke Kulde (den 13.: 17°—18°, den 16.: 14°) og Kighoste. Vinteren har været meget streng.

For mig er Vinteren, paa nogen Upasselighed i Januar nær, gaaet ret godt. Jeg havde den Glæde, at have paa min Fødselsdag mine Sarauer Børn hos mig; og at Sophie har været en Tidlang adskilt fra mig, har havt det Velgjørende for mig, at jeg ved hendes Breve er bleven overbeviist om, hvor inderligt hun hænger ved mig, saa at Gjensynet har været dobbelt skønt, især da hun blomstrer som en Rosenknop, der lige vil udspringe. —

Om Vinteren maa jeg dog endnu tilføie, at jeg siden Nytaar er det juridiske Facultets Decan, men allerede i Midten af November

fik de fleste Decanats-Forretninger, navnlig i Consistorium arctius¹⁾, i Anledning af de fra Studenternes Side imod den hos dem (af andre Aarsager end jeg) ilde liidte, sig meget følede Professor Herrmann forefaldne Uroligheder, som fremkaldte mange Under søgelser og Møder²⁾. Herrmann, der ogsaa, især vel af politiske Grunde, har trukket sig tilbage fra mig, er bleven lidt ydmygere og derfor venligere mod mig.

Hvad Statens offentlige Forhold angaaer, saa er det ved Regjeringens Svaghed, og den kongelige (i sit Hjerte: *hertugelig* slesvigholstenske) Commissars, Reventlow-Criminils (min Chefs!) Adfærd kommet derhen, at den holstenske Stænderforsamling, som »Forvaring« mod Ussings Andragende, ved dens Slutning i December har erklæret Slesvig og Holsten for selvstændige Stater med agnatisk Arvefølge!³⁾ Min Fødeby havde allerede før tilkjendegivet i en Adresse til Kongen sin Stemning for Forbindelsen med Danmark⁴⁾. Men det er en Ynk at see denne svage raadvilde Mand, der svæver mellem den danske Statseenhed og den af hans Svogere støttede Slesvigholsteinisme. For at faae en Støtte her, har han, i Januar, ophævet Forbuddet mod den slesvigske Forenings Møder⁵⁾, og under Haanden (ved sin Kabinets-Secretair, den anden v. Tillisch⁶⁾) til Borgemesteren i Haderslev, Lassen, min tidlige Tilhører) ladet

¹⁾ I Modsætning til *Consistorium academicum*, der omfattede alle Universitetets Professorer, bestod *Consistorium arctius* (det »snævrere« Konsistorium) kun af Rektor, Dekanerne og Syndicus.

²⁾ Professor Hermanns Optræden overfor en Student gav i Vintersemestret 1844—45 Anledning til et større Røre blandt Studenterne i Kiel. En Del Studenter, der havde demonstreret ved en Forelæsning, saa at Professoren havde maattet forlade Auditoriet, fik af Consistorium tildelt Straffe eller Advarsler. Studenterne svarede med Møder paa Torvet m. m. og et Andragende om Ændring af Straffene. Kiels Borgere støttede dette af Frygt for Nedgang i Studentertallet. Consistorium afslog, men Studenterne indgav derpaa gennem Universitetets Rektor et Andragende til Kongen, der resolverede, at Straffene skulde bortfalde. Professor Hermanns Forhold til Studenterne var derefter ødelagt (1847 forlod han Kiel og kom til Göttingen). Affæren omtales udførligt i Eckardt: »Alt-Kiel in Wort und Bild«. Kiel 1899. S. 385—90.

³⁾ Se S. 330 Note 2. Ordet »Forvaring« sigter til Protestens Navn, »Verwahrungsact«. Den indeholdt Slesvigholsteinismens kendte Program.

⁴⁾ I 1844 indsendte 266 flensborgske Borgere en Adresse til Kongen med Ønske om Bevarelse af Helstaten. Jfr. P. Lauridsen VII S. 127.

⁵⁾ Den kgl. Resolution af ¹⁰/₁ 1845 herom oplæstes paa Foreningens Generalforsamling ¹⁰/₂ 1845. Den er trykt i Sønderj. Aarb. II S. 205—06.

⁶⁾ Fr. Ferd. Tillisch var 1844 blevet Kabinetssekretær hos Chr. VIII efter sin Broder Chr. Ludvig Tillischs Død (1844).

tilkjendegive sit Ønske om et Skridt fra dens Side, ligesom om at Laurids Skau maatte komme til Kjøbenhavn (i Februar). Hiin har ikke været seen med det, og udvalgt en Commite, hvori Grev Lüttichau, Flor og jeg (skjøndt jeg ifølge mit Løfte til Curatoren ikke har ladet mig optage). Flor har nu efter Raadførsel med mig, med Hensyn til den statsretlig-historiske første Deel, forfattet Protesten, foredraget den i den den 10de Marts afholdte General-Forsamling, der eenstemmigen har antaget samme, og i Flensborg, hvis rige Kjøbmand Christiansen er bleven Foreningens Medlem¹⁾, bragt det derhen, at vore Venner udgive i Trykken den af mig forfattede tyske Oversættelse²⁾. Saaledes lader Kongen desværre under sine Øine føre en Menings-Borgerkrig! Hertugen af Augustenborg søger at fiske i de rørte Vande. At han ikke engang holder det for unyttigt at vinde mig, viiste han paa Slotsballet den 18 Januar, da han til min Forbauselse meget venlig kom til mig, gav mig Haanden og taledede om vor Studie-Tid i Heidelberg, og at jeg saa længe ikke havde været paa Als!

Søndagen den 25de Mai.

Jeg er med min Thorvald allene her i Huset, idet min kjære Grethe med den store og den lille Datter og dennes Pige er bleven tilbage i Sjælland, hvorhen jeg var reist med dem den 7de Mai for at bivaane vor Sørens Bryllup med sin Christine. Reisen gik, Gud skee Lov meget heldigt; efter et frygteligt stormfuldt Regnvæir i denne kolde Mai (efterat April ovenpaa den kolde Marts har været mild) blev det et herligt Reisevæir, saa at lille Thora til

¹⁾ Andreas Christiansen var Indehaver af Flensborgs største Handelshus og Rederi. Han blev optaget som Medlem af den slesvigske Forening paa Generalforsamlingen ¹⁰/₂ 1845.

²⁾ Paa Generalforsamlingen i den slesvigske Forening ¹⁰/₂ blev der udnævnt en Komité »til at udarbejde en Protest mod den holstenske Stænderforsamlings saakaldte »Verwahrungsact« og de tyske Stænderforsamlings Indblanding i vore Anliggender«. Af Komitéen, hvis Navne ikke opgives i Foreningens Protokol, erklærede Lüttichau paa den følgende Generalforsamling ¹⁰/₃, at han ikke havde kunnet forene sig med de andre Herrer, men selv havde gjort Udkast. Ved Afstemningen blev Flertallets (altsaa Flors og Paulsens) Udkast eenstemmigt vedtaget og Lüttichaus forkastet. Protesten blev trykt 1845 paa Dansk i København, paa Tysk i Flensborg (i Maj), under Titlen: Protest fra den Slesvigske Forening imod Itzehoer-Stænderforsamlings saakaldte »Verwahrungsact« af 20. Dec. forrige Aar og imod de Tydske Stænderforsamlings Indblanding i de Slesvigske Anliggender. Udgivet af den Slesvigske Hjælpeforening (15 S.).

Selskabets Moro dandsede og sprang paa Dampskibets Dæk. Ikke længe efter vor Ankomst, Thorsdag Middag, kom ogsaa den elskede Fader fra Roeskilde, og om Fredagen¹⁾ Kl. 12 indfandt vi os med Heides og alle andre Bryllupsgæster i den deilige Fruekirke, hvor Stiftsprovst Tryde paa en smuk Maade forrettede Vielsen. Jeg var meget rørt ved at see det unge Par knæle for Alteret; hvor mange Minder og Tanker om Livets Tildragelser vaagne. Efterat have spiiist hos Fru Fibiger, hvor jeg lærte den vakkre Artillerie-Officer Oberstlieut. Fibiger²⁾ at kjende, kjørte vi samme Aften med de unge Folk og andre Slægtninge i fire Vogne til Roeskilde i et rigtigt Bryllupstog under Postillonernes smukke Blæsen. Løverdagen var igjen en Regndag, men det var dog godt at være inden Døre; Pintse-Søndag og Mandag opbyggede jeg mig i den herlige Domkirke. Den første Dag saae jeg mange gratulerende Venner og Bekjendtere, og udbragte i vort store Middagsselskab de unge Folks Skaal, og min elskede Svigerfaders, fra hvis Huus jeg tvende Gange havde hentet min huuslige Lykke.

Mandag Eftermiddag spadserede jeg med mine Børn, Antonie og Joh. Fibiger til Boserup Skov. Paa Tilbageveien besøgte vi Dr. Gōricke's paa Bistrupgaard³⁾. Medens i Kiel Bøgene lige før vor Afreise vare udsprungne, fandt vi da vi seilede forbi Møen, (som Thorvald og jeg om Morgenen Kl. 4 betragtede) det sildige Foraar *der* endnu ikke engang rykket saa vidt frem, saa at vi i Boserup igjen hilsede de første grønne Trær.

De to sidste Morgener gjorde jeg tidligt i deiligt Soelskin allene Spadseregange omkring mit minderige Roeskilde, og kjørte om Thorsdagen med min Familie til Kjøbenhavn, efterladende dog lille Tholla med hendes Pige i Bedstefaderens Huus. Jeg ilede strax med Thorvald til Oldsagers-Museum⁴⁾, beundrede dets tiltagne Riigdom, lærte ogsaa Oldgranskeren Worsaae, der viiste mig Aftrykket af den af ham til Naturspillene henviiste Runamo-

¹⁾ 9. Maj.

²⁾ Fru Fibiger er Rektor Fibigers Enke, Christines Moder, Officeren er hendes Svoger J. S. Fibiger.

³⁾ Dr. Gōricke var Overlæge paa St. Hans Sindssygehospital, der 1816 indrettedes paa Bistrup Gods ved Roskilde. Han' var g. m. Julie Marie Massmann.

⁴⁾ »Oldsagskabinettet« havde fra 1832 Lokaler paa Christiansborg. Ved sit Besøg har C. P. sikkert mindedes sit Besøg i Samlingen paa Trinitatis Kirkes Loft 1820 (se S. 19).

Klippe¹⁾, men fandt Thomsen desværre bortreist. Med min videbegjærlige Thorvald vandrede jeg videre omkring, og blev hilst af en Bekjendt fra Skamlingsbanke, den vakkre, for den Slesvigske Sag glødende Pastor Markmann²⁾, med hvem jeg havde en lang Samtale paa Veien til Runde Taarn, hvor han for Thorvalds Skyld skaffede os Adgang og gjorde mig bekjendt med den vakkre Observator Petersen. Om Aftenen besøgte vi Wimpfens i Frederiksberg. Om Fredagen var jeg med min Grethe hos Baagøes og Langes³⁾, og saae med Thorvald Thorvaldsens Sager; om Løvedagen, saae vi tilligemed Heides Rosenborg Slot, med dets interessante Værelser med de forrige Kongers Efterladenskaber; om Aftenen drak vi Thee hos de venskabelige Jensens⁴⁾. Om Søndagen hørte jeg i Slotskirken en meget opbyggelig Prædiken af Pauli, besøgte Ørsted, der laante mig med større Opmærksomhed og Betænkelighed, end nogensinde før, sit Øre, idet jeg skildrede vor halv opløste Statstilstand; Rosenvinge, som jeg derefter første Gang traf, maatte jeg love, at spise endnu den sidste Middag hos ham. Søndag Middag vare vi hos vore gode Clausens, vilde derfra paa Comedie for at see Overskous Pak!⁵⁾, men gik Glip af den Fornøielse, fordi Skuespiller Phisters Barn havde slaet sig tildøde, ved at falde ud af Vinduet; vi gik derfor ind i Tivoli med alle Børn. Mandag Morgen havde jeg en interessant Samtale med Dr. Ostwald, der i Geheime-Arkivet, hvis Aabning jeg ikke kunde opnaae for en Deel Aar siden har fundet de vigtigste Documenter for den danske Stats Sammenbliven, som man uforsvarligt nok ikke har bekymret sig om⁶⁾, og indfandt mig derpaa i Kongens For-

¹⁾ Nogle Ridser og Revner paa Runamoklippen i Blekinge havde hidtil været antaget for en Indskrift, og nylig (1841) havde Finnur Magnússon udgivet et Værk herom, der vakte stor Opsigt. Men allerede før (1838) havde en Svensker, Berzelius, hævdet, at det var naturlige Revner, og 1844 beviste Worsaae uigendriveligt denne Opfattelse i et Skrift »Runamo og Braavalla-Slaget«. Jfr. S. 227.

²⁾ Pastor Jørgen Vilh. Marckmann var Præst ved Vor Frelzers Kirke.

³⁾ Baagøes er Enken efter Apoteker Johannes Baagøe, Hedevig Charlotte, f. Andresen, Niece af Rektor Blochs 2. Hustru, og hendes Børn. Langes er Fuldmægtig T. H. Lange, der var gift med Marie Berg, en Datter fra Skjoldemose.

⁴⁾ Maleren C. A. Jensen.

⁵⁾ Th. Overskous Lystspil »Pak«, hvori Phister havde Rollen som en Boghøker, Peer Quit, var blevet opført 1. Gang paa Det kgl. Teater ^{22/4} 1845. Forestillingen Søndag ^{18/5} 1845 blev aflyst af den anførte Grund.

⁶⁾ Dr. jur. Ostwald, som tidligere er omtalt S. 317, havde af Chr. VIII faaet det Hverv at foretage Undersøgelser i Arkiverne om Arvefølgespørgsmaalet. Sine

SOPHIE PAULSEN.

Miniature af Elisabeth Jerichau-Baumann. 1848.
Privateje.

gemak, uden dog at komme ind, hvorover jeg, med Undtagelse af Tidstabet, let trøstede mig, da jeg har faaet nok af favre Ord, og jeg i Ventetiden underholdt mig godt med Magister Hammerich, Dr. Mürer, Candidat Matthiessen og flere¹⁾. Med min Familie havde jeg endnu en behagelig Middag hos de gode Rosenvinges, som lod spænde for sin Vogn for at kjøre ned til Toldboden. Med Taarer i Øinene toge min Grethe og Sophie Afsked med mig og Thorvald, hvilken sidste dog trøstigt og ved godt Mod forlod den ømme Moder ved sin Faders Haand, skjøndt Søgangen var temmeligt stærk. Han har opført sig meget godt paa Dampskibet, og neppe havde han forladt det her, førend han yttrede Lyst til at gaae samme Eftermiddag i sin Skole. Jeg er glad ved at have min opvakte Dreng hos mig i min Eensomhed.

Odense den 26de Juli.

Jeg er nu her lykkeligt igjen forenet med min Familie, og desto gladere, da jeg tilsidst har gaaet en svær Tid igjennem i Kiel, idet min Thorvald, der skulde have havt Mæslinger i Marts, tre Uger før min Afrejse fik de ægte, hvorom jeg ikke skrev min Grethe Noget, men bar mit Kors allene. Jeg vogtede ham godt, og Alting er Gud skee Lov vel overstaaet. Ogsaa hele Adskillelsetiden er hengaaet bedre, end jeg havde troet. Mine Forelæsninger over Privatretten, igjen engang for 7 Tilhørere (hvoriblandt dog ikke en eneste Slesviger!) og Statsretten for en Søn af Brinkmann²⁾, ligesom mine Decanats-Forretninger gave mig nok at bestille — blandt hine Schnells Doctor-Examen, og Fornylsen af Jubilar-Doctors, Schleidens, Diplom³⁾ — Flors vare rigtignok borte (da han kjed af sin Stilling under denne feige Konge, der stiltiende seer paa Slesvig-

Resultater offentliggjorde han 1848 i et større Skrift »Zur Würdigung der Schrift: Zweite polemische Erörterung über die schleswig-holsteinische Staatssuccession von A. L. J. Michelsen«, hvor en Del hidtil utrykte Aktstykker publiceredes.

¹⁾ Fr. Hammerich havde 1843 p. Gr. af Sygdom maattet tage Afsked som Præst. I Decbr. 1845 blev han 1. resid. Kapellan ved Trinitatis Kirke. Mürer var Læge i Lyngby. Matthiessen er vanskelig at identificere. Muligvis er han identisk med Lægen Heinrich Johan Matthiessen, S. af Grosserer M., København.

²⁾ Alfred Heinrich Theodor Karl Brinkmann, Søn af Medlem af den slesvig-holsten-lauenborgske Overappellationsret Heinrich Rudolph Brinkmann, der 1819—34 havde været juridisk Professor i Kiel.

³⁾ Schnells juridiske Disputats, som er trykt paa Latin i Kiel, bærer Tryk-aaret 1844. Juristen Jacob Schleiden, der boede i Hamborg, var 50 Aar tidligere, ^{20/7} 1795, blevet Dr. jur. i Kiel.

holstenernes og hans Svogeres Færd med slesvigholstenske Faner o. s. v., har taget sin Afskeed, og er nu paa Vandrupgaard ved Rødding for at have Øie med vor høiere Bondeskole¹⁾ men jeg har dog gjort den behagelige Erfaring, at jeg er vel liidt i endeel Familiær, der toge sig af mig i min Eensomhed, foruden Bentzens især Nitzsch's, Pelts, Chalybæus's. Kun mine Slægtninge, Falcks²⁾, bekymrede sig ikke om mig! Altsaa Ordsproget sandes: Frænde er Frænde værst! Han er ganske i Augustenborgernes Interesse!

Med min Thorvald gjorde jeg i den deilige Juni-Maaned i Karriol en Tour til Dänischenhagen og Fæstningen, og en Reise paa 3 Dage til Sarau; paa Tilbagereisen besøgte jeg Pastor Sievers i Bosau³⁾. Mine Sarauer Børn have ogsaa besøgt mig paa deres Reise til Slesvig (Gustaf Adolfs Foreningens Forsamling)⁴⁾. I den sidste Tid var ogsaa min Ven Professor Jensen i Kiel, af hvem jeg har ladet mig male, uden at min Familie aner det, saa at den ret vil blive overrasket baade over det istandsatte Huus og Portraitet⁵⁾. Vor fælles Ven Prof. Clausen kom ogsaa paa sin Udenlandsreise⁶⁾ med Familie gjennem Kiel. Han sagde mig, at Consistorium eenstemmigen havde andraget paa Stiftelsen af to Professorater for den Slesvigske Ret i Kjøbenhavn⁷⁾.

Reisen herhen vilde jeg helst have gjort med en Jagt til Faaborg, ogsaa for at spare, men da Vinden den 22de var lige imod, og Dampskibet Løven gik den samme Aften Kl 10, saa tog jeg og Thorvald med det til Sønderborg, kørte derfra til Fyenshav over Nottmark, hvor jeg en Times Tid samtalede med den vakkre

¹⁾ Flor fik $16/4$ 1845 efter Ansøgning Afsked i Naade uden Ventepenge fra sin Stilling som Lektor i Kiel og flyttede derpaa til Rødding, hvor han overtog Ledelsen af den 1844 oprettede Højskole.

²⁾ Professor Falck var gift med C. P.'s Kusine Lucia Dorothea Lorck, Datter af en af C. P.'s Fastre.

³⁾ Dänischenhagen ligger N. f. Kiel i Nærheden af Fæstningen Friedrichsort. Bosau ligger Syd for Pløn. Nærmere Oplysninger om Pastor Sievers har ikke kunnet findes.

⁴⁾ Gustaf Adolf-Foreningen er en Forening med Afdelinger i hele det protestantiske Tyskland, hvis Formaal er at støtte fattige, protestantiske Menigheder i Lande, hvor en anden Kirkeform er raadende. Den var blevet stiftet efter Mindefesten for Gustaf Adolfs Død 1832 og vandt hurtigt Tilslutning vidt omkring.

⁵⁾ C. A. Jensens Maleri af C. P., nu paa Frederiksborg.

⁶⁾ H. N. Clausen foretog $14/7$ 1845— $21/6$ 1846 en Rejse til Italien. Vinteren tilbragte han i Rom (»Optegnelser af mit Levned og min Tids Historie« S. 300).

⁷⁾ Dette Andragende kom der intet ud af.

Pastor Hansen om Fædrelandets Skjæbne, som har bevæget ham til at ombytte sit Kald i det hertugelige Distrikt med Igen Sogn¹⁾. Med en gunstig Vind naaede vi i to Timer Faaborg, og snart omfavnede jeg paa Rødkilde min Sophie, og nogle Timer efter min Grethe med Thora. Om Natten vare vi paa Skjoldemose og kom iforgaars hertil, hvor den gode Moder, skjønndt haltende, kunde ved godt Helbred tage imod os. Igaar har jeg været til Taffels hos Kronprindsen²⁾, som jeg syntes godt om; han viiste os Oldsager, og taledede til mig om sine Sættouere, for at lære at kjende Kysterne.

Den 29de. I Løverdags kjørte den gode Moder med alle sine Børn og Børnebørn til Langensø, hvis skjønne Natur vi ret nød i det deiligste Væir. I Søndags hørte vi Vestengaard prædike, og jeg havde en høist nydelsesriig Middag hos Kammerherre Abrahamson³⁾ tilligemed Sieck. Vi tre glødede for det danske Fædreland; og vor interessante Vært søgte paa al muelig Maade at gjøre os det behageligt i den yndige Have-Halle, hvor vi spiiste, ogsaa ved de meest udsøgte Vine, som han selv for Vandkurens Skyld ikke turde smage.

Paa en Spadseretur til Fruens Bøge fortæller han Sophie om sin Forlovelsestid, da han med hendes Moder roede paa Aaen. I Morgen rejser de til Middelfart og derfra i Overmorgen til Kiel med Dampskibet.

Søndagen den 28de September.

Idag griber jeg især Pennen, for at optegne Noget om vore offentlige ogsaa mig berørende Forhold. Kongen har endeligen viist nogen Modstand imod det slesvigholstenske Parties Færd, idet han lige før hans Reise har forbudt slesvigholstenske Faner (min Opsats i Dannevirke No 13)⁴⁾ skjønndt ved hans Embedsmænds Ulyst

¹⁾ Pastor (senere Biskop) Jørgen Hansen var 1830 af Hertugen af Augustenborg blevet kaldet til Sognepræst i Notmark paa Als, men 1845 blev han af Kongen kaldet til Præst i Egen, ligeledes paa Als.

²⁾ Kronprins Frederik boede siden Chr. VIII's Tronbestigelse som Guvernør paa Slottet i Odense.

³⁾ Oberst J. N. B. Abrahamson. Abrahamson, der havde haft stor Betydning saavel for Landsbyskolevæsenet (den indbyrdes Undervisning) som for Officersuddannelsen, tilbragte sine sidste Aar i Odense, hvor han 1842 og 1846 valgtes som Stænderdeputeret.

⁴⁾ Det kgl. Reskript angaaende Brugen af fremmede Faner i Hertugdømmerne er dateret ²⁸/₇ 1845. ²⁹/₇ rejste Kongen til Jylland. Reskriptet meddeles i »Dannevirke« ⁶/₈, C. P.'s Kommentarer hertil findes paa Forsiden ¹⁸/₈ anonymt under Overskriften: »Gives der kun Statsopløsningsfaner med tre Farver?«

paa en ubestemt Maade, uagtet flere forbedrende Rescripter¹⁾. Overalt har han og erklæret sig imod »Partiet«, og skjøndt han her kun opholdt sig i nogle Timer den 12te, saa modtog han dog Rector og de fire Decaner for igjennem dem at give Universitetet en Irettesættelse med følgende Ord omtrent som jeg optegnede for at berette derom til Consistoriet²⁾. »Ich kann nicht geneigt sein mehr als meine Pflicht nothwendig fordert, für die Universität zu thun, so lange die separatistischen Tendenzen der schleswig-holst. Partei von ihr befördert werden. Wenn auch nichts das Consistorium, als solches, die Adresse an die holsteinische Ständeversammlung³⁾ unterschrieben hat, so ist diess doch von den meisten Professoren geschehen. In dieser zeigen namentlich die Worte: man fürchte weder noch wünsche man das Aufhören der Verbindung mit Dänemark, dass man das Beiblieben der Verbindung mit dem Dänischen Staate, der Dänischen Monarchie nicht wünscht. Die besonders seit Lornsens Schrift in Umlauf gekommenen Unions-Ideen sind verwerflich! Ich erkenne keinen Staat Schleswig-Holstein an! Ebensowenig werde ich die Herzogthümer dem eigentlichen Königreiche incorporiren. Wenn ein Vorschlag der Art von einem Mitgliede einer dänischen Ständeversammlung⁴⁾ gemacht worden ist, so muss ich mich doch wundern, dass man mir die Dummheit zugetraut hat, einen solchen Schritt zu thun! Jene Lehren der schleswigholsteinischen Partei, so wie, dass under gewissen Even-

¹⁾ 10/ø kom et nyt kgl. Reskript, der indskærpede Forbudet i Anledning af Overtrædelser (ved Tilføjelse af én eller flere Farver), og 2/ø kom et Regeringscirkulære, der yderligere indskærpede, at Brug af de to Hertugdømmers forenede Vaabenskjolde i Farver ikke var tilladt.

²⁾ Chr. VIII foretog i Begyndelsen af Septbr. 1845 en Rejse i Holsten. 12/ø rejste han fra Altona til Kiel med Jernbanen og opholdt sig derpaa 5 Timer (ca. Kl. 3—8) i Kiel, hvorpaa han tog til Pløn. I et Brev til Søren Thrige (18/ø 1845) skriver C. P. efter med samme Ordlyd at have gengivet Kongens Tale: »Moersomt er det, at netop jeg, den eneste af det juridiske Facultet, der ikke havde underskrevet Addressen, skulde være Decan, og at ogsaa alle de Andre ingen egentlige Slesvigholstenere vare: Olshausen, Mau, Chalybæus og Meyn«. Talen gengives ogsaa i Brev fra C. P. til Flor 22/ø 1845. (P. Lauridsen VIII S. 108).

³⁾ Sandsynligvis en Adresse, som Byen Kiel i Lighed med 40 andre holstenske Byer og Distrikter sendte til Stænderforsamlingen i Itzehoe 1844 som Protest mod Algreen-Ussings Forslag i Roskilde og Ørsteds Udtalelser. Jfr. Hans Jensen II S. 391.

⁴⁾ Der sigtes vist nok til Balthazar Christensens Udtalelser i Stænderforsamlingen i Roskilde 1844 og hans Forslag, der ikke kom til Afstemning, om en forfatningsmæssig Adskillelse mellem Monarkiets danske og tyske Dele (jfr. Hans Jensen II S. 387).

tualitäten die jetzige dänische Monarchie aufgelöst werden würde, sind besonders von den Lehrstühlen der juristischen Facultät vorgetragen worden. Das wird nicht geschehen, und darf daher auch nicht als etwas Ausgemachtes den künftigen Beamten gelehrt werden!«

Endskjøndt jeg ikke kunde føle mig truffen, saa fandt jeg det dog af Hensyn til mine tilstedeværende og fraværende Collegaer passende at tie, og denne Handlemaade — nogle af dem kaldte den ædel — har fundet Paaskjønnelse, ligesom og at jeg ikke har udelukket mig fra en paa Falcks Andragende besluttet Forestilling til Kongen især med Hensyn til Lærefriheden¹⁾, skjøndt [jeg] i den Henseende yttrede mig i Consistoriet aabent om de i Statens Væsen liggende Indskrænkninger, især mod Falck, Droysen, Ravit, Waitz, og Forchhammer. Vor vakkre maadeholdne Rector, Olshausen, havde især drevet paa, at Forestillingen var bleven affattet saaledes, at jeg kunde underskrive den, skjøndt jeg først havde stemt imod nogensomhelst, og han takkede mig i sit og Fleres Navn. Saaledes er Svælget imellem mig og mine slesvigholstensk-sindede Collegaer ingenlunde, som jeg havde frygtet for, blevet større. Men min Stilling er og bliver dog vanskelig, da min Virksomhed ganske beroer paa fri Tillid; og derfor har jeg i Juni paa Dirckinck-Holmfelds Opfordring, efterat jeg først havde ladet ham tale med Kongen, søgt Borgemesterembedet i min kjære dansksindede Fødeby, uden med Uro at vente Opnaelsen af samme, men jeg havde dog derved Leilighed til at udtale mig om min Stilling, ogsaa om min Tilsidesættelse²⁾. For herom at tale med Kongen reiste jeg allene idag for 14 Dage siden til Plön; ved Taffelet der saae jeg ham desværre siddende mellem Prinds Statholderen og Reventlow-Criminil. Kongen beklagede efter Taffelet i Alles Paahør paa Dansk, at han først kunde modtage mig Mandag Morgen. Da var han

1) Om den her nævnte Forestilling til Kongen er intet fundet i det slesvigholsten-lauenborgske Kancellis Forestillingsprotokol (Rigsarkivet). Derimod findes der i Protokollen under 28/10 1846 en Forestilling fra Kancelliet til Kongen indeholdende et Svar dels paa en Skrivelse af 12/6 fra Professor Waitz i Kiel, dels paa en Skrivelse fra Konsistorium i Kiel af 29/6 om, at Kongen ikke vil sætte Grænser for Lærefriheden.

2) I Ansøgningen omtaler C. P., at han nærer den Overbevisning, at han i sin nuværende Stilling heller ikke paa højere Sted paaskønnes, og anfører i denne Forbindelse den Tilsidesættelse, som blev ham til Del, da Professor Hermann og han blev ordinære Professorer. Til Embedet var der iøvrigt 16 Ansøgere. (Det slesvigholsten-lauenborgske Kancellis Forestillingsprotokol. Rigsarkivet).

meget naadig mod mig, og sagde mig smilende, at han i Kiel naturligviis ikke havde meent mig. Om hiint Embede kunde han ikke endnu sige noget Bestemt; han begreb nok det Ubehagelige i min Stilling, men ansaae dog min Nærværelse i Kiel for gavnlig og min Post vilde heller ikke være let at besætte; en Slesvigholstener skulde i alt Fald ikke komme til Flensborg. Denne Paa-skjønnelse fra Kongens Side var dog tilfredsstillende¹⁾.

Gud veed bedst, hvad der tjener mig!

Mens Steffensen har været i Stuttgart til Gustaf-Adolfs-Foreningens Møde, har Grethe besøgt sin Datter i Sarau, og siden har Marget været i Kiel.

Den 31te December.

Idet jeg paa Aarets sidste Dag kaster et Blik tilbage paa det, saa skeer det med Taknæmmelighed mod Gud, der har forundt mig det Vigtigste til jordisk Lykke: en god Samvittighed, Helbred og en kjærlig huuslig Kreds. Ogsaa er jeg, som jeg i disse Dage skrev til min Ven Elvers (nu i Kassel), meer og meer kommen paa det Høidepunkt, hvorfra jeg med Sjælero kan betragte min formedelst Guds Tilskikkelser i vort Statsliv vanskelige Stilling, i hvilken jeg dog holder mig i en vis Anseelse. Saaledes har, til min Forundring, Falck gjort et Tilnærmelseskridt, ved for nogen Tid siden at indbyde mig til et stort Herreselskab; ogsaa har han bedt mig om Undersøgelser over Flensborgs Stadsret²⁾, hvilke at anstille jeg dog vel er mere skikket til, end til at bestyre Staden, saa at jeg er ganske tilfreds med det, at en værdig Mand, een af mine tidligste Tilhørere, Callisen, er bleven Borgemester³⁾. Vant til mine Forhold læser jeg i Vinter Encyclopædien og Processen, hver for een mig før fremmed *Holstener* med Tilfredsstillelse, da Ingen af dem har manglet en eneste Time.

¹⁾ Om denne Audiens skriver C. P. noget lignende til Flor (^{22/9} 1845. P. Lauridsen VIII S. 109) og til Søren Thrige (^{18/9} 1845). Han tilføjer overfor sidstnævnte: »Min Klage: at jeg ved min Forfremmelse til ordentlig Professor var bleven tilsidesat, optog han med Deeltagelse«. Lidt senere hedder det: »... den blotte Irettesættelse gjør det sandelig ikke, og ved Taffelet i Pløen saa jeg ham sidde indeklemmet mellem Prinds-Statholderen og Reventlow-Criminil!«. Embedet blev iøvrigt besat med en Slesvigholstener, C. F. Callisen. Jfr. nedenfor.

²⁾ C. P. skrev en Afhandling herom («Bemerkungen über das Flensburger und Apenrader Stadtrecht»), som blev trykt 1847 i det af Falck udgivne »Archiv für Geschichte«. S. M. S. II S. 241—56.

³⁾ Callisen var stud. jur. i Kiel 1824—29 og blev cand. jur. 1829.

1846.

Den 11te Januar.

Min Grete og jeg tilstaae hinanden tidt, at vor voxne Sophie, der med megen Tact for Livets Forholde forener qvindelig Ynde, bidrager ikke Lidet til at gjøre vor Omgang behagelig og hyppigere. Hun er almindeligen elsket, og da der netop i Vinter, som før aldrig, adskillige Privat-Baller i vor Kreds ere blevne givne, saa have vi tildeels for hendes Skyld været indbudne til saadanne hos Chalybæus's, Pelt's, Madais¹⁾, Burchardis, og hun allene har været paa Bal hos Rathlevs paa Kronshagen²⁾ og hos v. Schirachs. Hun er ret vor Stolthed, den elskelige Pige. Ogsaa til Nytaarsballet i Harmonien vare vi (jeg skriver dette sidste den 11te Januar) og der som paa flere Baller var hun, saa ung hun end er, den opførende Herres Dame. Ogsaa jeg faaer mig ved disse Leiligheder en Bordvalts. Hun er vel ogsaa Anledning til at Ritters bad os Nytaarsaften, da deres Pleiedatter Leonore Lüders³⁾ har sluttet Venskab med Sophie, især i Sangforeningen, som for nogle Uger siden medvirkede i en Harmonie-Concert, ved at foredrage Valpurgisnatten⁴⁾. Jule-Aften vare vi lykkelige allene; vor lille Thora kunde første Gang ganske nyde Juleglæden.

Paa vore Fødselsdage havde vi vore nærmeste Venner, den 7de Nitzsch's og Schröders, og igaar Bentzens og Lise Jepsen. Saaledes har jeg ved Guds Naade lykkelig begyndt det og mit nye Aar, og vil ikke lade mig forstyrre ved Livets Ubehageligheder, hvortil

¹⁾ I Randen er tilføjet: »her var Sophie ikke med, da hun i November i en 14 Dage var i Sarau«.

²⁾ Domænegaard Vest-Nordvest for Kiel, Amtsinspektørens Bolig.

³⁾ Maaske en Datter af Professor, Dr. med. A. F. Lüders i Kiel, der var død 1831.

⁴⁾ »Die erste Walpurgisnacht« for Soli, Kor og Orkester af Mendelssohn-Bartholdy.

og hører, at jeg for at redde Penge har maattet købe et daarligt Huus, saa at jeg med Flors Huus har at sørge for 3 Huse¹⁾).

Anden Paaskedag den 13de April.

Aarets første Fjerdingaar er roligt forløbet. Jeg har ogsaa endt mine Forelæsninger med Tilfredsstillelse, og min Processualist Ipsen er bleven Huusven²⁾. Foruden med mine Forelæsninger har jeg sysselsat mig paa Flors Opfordring med Fremstillingen af Slesvigs Land-Communal-Væsen til Brug for Rødding Skole³⁾; ogsaa har jeg efter Laurids Skaus Bøn forfattet en Ansøgning til Kongen desangaaende⁴⁾. I et nyt kjøbenhavnsk Blad, der Beobachter am Sunde, udgivet af Peters, har jeg paa dennes og Dr. Ostwalds Ønske skrevet et par Artikler: Schleswig in seiner Verbindung mit Dänemark und Holstein, hvilke efter de mig gjorte Meddelelser ogsaa paa høiere Steder have vakt Opmærksomhed⁵⁾. Da jeg nu ogsaa har maattet forfatte Oldsagersselskabets Aarsberetning, saa afdrages jeg desværre fra Arbeidet over det ægteskabelige Formuefællesskab, men jeg kan dog ikke unddrage mig fra den danske Sag, til hvis Hovedmand min Ven Elvers gjør mig, skjøndt med Uret, i hans Bog: Das nationale Leben⁶⁾.

¹⁾ Flor var rejst til Rødding 1845. Jfr. S. 338 Note 1.

²⁾ Maaske er det Heinrich Adolph Marcus Ipsen, immatrikuleret 1843, cand. jur. i Efteraaret 1847.

³⁾ I Flors Papirer vedrørende Rødding (Kgl. Bibl.) findes der intet herom.

⁴⁾ I Begyndelsen af Maj 1846 blev der af den slesvigske Forenings Formand, Laurids Skau, indgivet en Petition til Kongen om en friere Kommunalforfatning paa Landet. Petitionen — tilligemed en anden Petition om Indførelse af Jagtfrihed — havde cirkuleret et Par Maaneder for at faa Underskrifter rundt i Nordslesvig. Den er trykt i »Dannevirke« ^{30/5} 1846. Smlgn. Brev fra Skau til Ploug ^{4/5} 1846, trykt hos P. Lauridsen VIII S. 124—125.

⁵⁾ »Beobachter am Sunde« var et Ugeblad paa Tysk, der udkom fra Oktbr. 1845 til Maj 1848 i København. Det var loyalt overfor Regeringen og tog stadig til Orde imod Slesvig-Holstenerne. Udgiveren, H. H. Peters, var født i Sydslesvig. C. P.'s to Artikler findes ^{27/5} og ^{6/5} 1846 og er undertegnet »En Slesviger«. S. M. S. II S. 609—29.

⁶⁾ Her sigtes til Elvers Bog: »Der nationale Standpunkt in Beziehung auf Recht, Staat und Kirche,« Kassel 1845. I den udførlige Fortale, hvori Elvers skildrer sit eget Liv, hedder det S. XLVII—XLVIII: »— bekannt ist, wie Professor Paulsen in Kiel vor allen den Kampf zwischen der Dänischen und Deutschen Partei Schlesvigs hervorgerufen und dadurch ungeachtet seiner anerkannten grossen Verdienste um das Schleswig-Holsteinische Privat-Recht, insbesondere auch seine academische Wirksamkeit leider sehr beeinträchtigt hat.«

I Jan. har Grete og hendes Mand været paa Besøg nogle Dage. Sophie er nu i Sarau. Vinteren har været meget mild. Nu botaniserer han sammen med Thorvald.

Søndagen den 30te August.

Jeg har længe villet optegne Noget, men deels have alvorlige offentlige Begivenheder, deels længere behagelige Besøg forhindret mig deri. Den 16 Juli kom min Søren med sin Christine og Antonie. Med dem vare vi ofte ud i den skønne Omegn, begunstigede af denne Sommers herlige Væirligt; Sørens Venner W. Nitzsch og den unge Professor Müllenhoff¹⁾ vare hyppigen hos os, og vi Alle ogsaa hos dem. Sidst i Juli reiste Søren og Christine til Sarau, og Thorvald, siden Paaske Qvintaner²⁾, fulgte dem for at nyde sine Ferier og forfriske sit noget angrebne Legeme, da han ogsaa voxer saa stærkt. Da jeg endnu slet ikke havde seet det ny opbyggede Hamborg³⁾, saa besluttede jeg at gjøre med min Familie en Reise derhen, til hvilken ogsaa min Svoger, den ærlige sangrige Valdemar var kommen Dagen før. Den 1ste Aug. fore vi afsted paa Jernbanen, besaae den Dag det prægtige Abendrothske Huus⁴⁾ med dets Kunstskatte ved neuer Jungfernstieg og havde om Aftenen den uforlignelige Nydelse at høre Nordens og Sverriges mageløse Sangerinde Jenny Lind, der netop sidste Gang sang i Theatret, og satte os som Alle i salig Henrykkelse. Sildigt om Aftenen modtog vi endnu i vort Hotel Victoria vore over Lybek kommende Børn, Søren og Chr.⁵⁾ Den næste Morgen gik vi gennem det nye prægtige Hamborg.

Sammen med Dr. Poulsen⁶⁾ kører de over Flottbeck til Baur's Have⁷⁾, hvor C. P. opsøger Dr. Lappenberg. Efter en Tur til Blankenese sejler de

¹⁾ Karl Wilh. Nitzsch var fra 1844 Privatdocent i Historie i Kiel, K. V. Müllenhoff, der ligesom Nitzsch var født 1818, havde fra 1843 været Privatdocent og var netop nu i Marts 1846 blevet overord. Professor i tysk Sprog og Litteratur i Kiel.

²⁾ Elev i 5. Klasse i en Latinskole.

³⁾ Jfr. S. 309 Note 1.

⁴⁾ Formodentlig Advokat August Abendroths Hus. Abendroth var en stor Ven af Kunst.

⁵⁾ Christine, f. Fibiger.

⁶⁾ Fabrikkontrolør i Altona, Dr. phil. Chr. M. Poulsen, der 1838—42 var Assistent ved det akademiske Laboratorium i Kiel og 1845—46 var Lærer ved Højskolen i Rødding.

⁷⁾ Baur var en rig Hamburger, der i Nienstedten tæt ved Flottbeck (NV for Altona) havde et Landsted med en ualmindelig stor og smuk Have, som et Par Gange ugl. var aaben for Offentligheden.

til Hamborg. Næste Morgen viser Lappenberg C. P. sin Møntsamling, hvor-paa de alle kører til Ham for at se Opdragelsesanstalten for forvildede Børn, »das rauhe Haus«¹⁾. Søren og C. P. bliver en Dag længere og besøger Prof. Petersen og det skandinaviske Læseværelse. Foruden alle Børnene har Caroline Bloch-Hensler, hendes Broder²⁾ og den afdøde Annettes Mand, Købmand Møller, været i Kiel. Nu er kun Antonie tilbage.

Sophie med sin yndige Stemme og sit nydelige Klaveerspil har ret musiceret med dem, ogsaa min Grethe tog ikke sjelden Deel deri. Vor Familiekreds kunde have været endnu større, idet den unge Sophies Haand allerede er bleven begjæret, næmlig af den vakkre Dr. Nitzsch. Det havde noget Veemodigt for mig, allerede nu, da min elskede Sophie meer og meer viser mig sin afdøde Moders Billede, at skulle tænke paa at miste hende. Mine Følelser viser vedliggende Brev til Wilhelm N.³⁾ Efter hans Svar paaskjønner jeg ret, at han har ladet beholde den unge Sophie hendes Frihed i Sommer. For at styrke sit desværre svagelige Helbred er han nu paa Helgoland. Hans Fader, min sande Ven, har meget bevæget erklæret mig, hvor gjerne de see denne Forbindelse. Guds Villie skee!

Hvad de offentlige paa min Stilling saa megen Indflydelse havende Begivenheder angaaer, saa har Kongen i et aabent Brev af 8 Juli bestemt udtalt sig imod Schleswigholsteinismen, og dette, som burde [være] skeet for mange Aar siden, har nu frembragt en næsten oprørsk Stemning og Handlemaade. Mig har det kostet mine Vinduesruder ved den de fra hinanden gaaede Stænder-Deputeredes den 6. Aug. bragte Hædersbeviisning, (see den her vedliggende Beretning)⁴⁾. Universitets-Curatoren, tillige øverste Chef for Politiet⁵⁾, lovede mig dog Dagen efter i sin ængstelige Stemning

¹⁾ Denne Anstalt, der rummede ca. 60 omstrefjende Børn, var oprettet 1833 og havde til Huse i en Bygning, der i Folkemunde fra gl. Tid kaldtes »das rauhe Haus«. Den laa i Hamm, en lille By udenfor Hamborg.

²⁾ Det er ikke muligt at afgøre, hvem af Caroline Bloch-Henslers tre Brødre der her er Tale om.

³⁾ Brevet eksisterer ikke mere.

⁴⁾ Det vides ikke, hvilken Beretning der sigtes til. Optøjerne fandt Sted i Tilknuytning til en Fests demonstration om Aftenen d. 6. Aug. til Ære for de Stænderdeputerede fra Itzehoe, der nu var kommet hjem. Studenterne deltog næsten alle heri. C. P.'s Hus blev angrebet med en Regn af Sten (endog Brosten), og Politiet kom først til Beskyttelse efter nogen Tids Forløb (se »Beobachter am Sund«^{14/8} 1846. Smlgn. Brev fra Hauch til Ingemann^{6/8} 1846 (trykt i »Hauch og Ingemann. En Brevveksling«. 1933).

⁵⁾ Universitetskurator, Dr. jur. J. F. Jensen havde Overopsynet med Politiet i Kiel.

al muelig Fyldestgjørelse og Gage-Forhøielse, og forsikkrede, at han ikke havde været Skyld i min Tilsidesættelse for Herrmann, dengang da vi bleve ordentlige Professorer¹⁾. Jeg følte mig hos ham stolt over, at have liidt for min Overbeviisning. Min deltagende Families Tilstedeværelse var mig en stor Trøst. Gud har ogsaa holdt sin Haand over den frugtsommelige Marget, og min Sophie, der ængstedes meest. Jeg har faaet deltagende Breve fra Pastor Hansen, Fischer i Aabenraa, L. Skau, ogsaa fra en mig ganske ubekjendt Præst Worm ved Randers²⁾. Kongen er da nu ogsaa bleven af med Prindsen af Augustenborg som Embedsmand, hvilket her gjør Folk næsten rasende. Jeg har skrevet Artikler for Dannevirke og Beobachter am Sunde³⁾. Mine par Studenter i Statsretten ere dog blevne mig troe. Til Privatretten og til den nordiske Rethistorie havde kun meldt sig een; dog jeg er jo nu vant til min vanskelige ubehagelige Stilling, i hvilken Gud har sat mig; han giver mig et freidigt Mod, og et paaskjønnende Sindelag for det Gode, som han ogsaa har forundt mig.

Dernæst omtales den ualmindelig varme Sommer.

Endnu maa jeg tilføie at jeg i Juni tilbragte et par Dage i Familie-Anliggender med Falck paa Schönhagen hos Henningsen⁴⁾ ret behageligt, og et par endnu behageligere hos min Ven Pastor Ohrt i Esgrus, som jeg ved den Leilighed ogsaa besøgte. Han fulgte mig til Kysten, hvor jeg indskibede mig paa Dampskibet ved Falshöft⁵⁾.

Søndagen den 29de November.

Kun et par Ord om den hidtil forløbne minderige og uforglemmelige Tid. To Dage efter min sidste Optegnelse paa min 1ste September var der igjen et Folkeopløb i Anledning af Olshausens

¹⁾ 1842. Se S. 308 f.

²⁾ Pastor Peter Worm i Krstrup, en frisindet Skribent, der bl. a. 1844 havde faaet nogle Sange beslaglagt af Politiet, fordi han heri havde udtalt sig meget frit (ogsaa imod Tyskheden).

³⁾ »Gedanken über die Eröffnung eines dänischen gelehrten Bildungsweges für Nordschleswiger«, trykt i »Beobachter am Sunde« ¹⁵/₃ 1846 (Nr. 20). (S. M. S. II S. 630—41). I »Dannevirke« ²⁵/₃ 1846 findes en Artikel om »Thingvæsenet«, »meddeelt af D. [= C. P.], opfordret dertil af Gamle Jacob« (o: L. Skau). Mellem ²⁵/₃ og ¹/₇ 1846 er der ingen Artikler med C. P.'s Navn eller Mærke under.

⁴⁾ C. P.'s tidligere omtalte Fætter. Professor N. Falck var gift med en Kusine til C. P. og til Henningsen.

⁵⁾ Ved Angels Kyst og Sliens Munding. Herfra gik Dampskibet til Kiel.

Bortførelse til Rendsborg (en for stærk Forsigtigheds-Forholdsregel)¹⁾ og af den nye Oberst og Commandants v. Høeghs Ankomst fra Kjøbenhavn, ved hvilken Leilighed mit Huus anden Gang, tildeels med store Stene blev angrebet; det daarlige Politisørgede først efter næsten $\frac{1}{2}$ Times Forløb for Troppenhjælp. Den næste Dag fik jeg mange deeltagende Besøg, og Prof. v. Madai udtalte Fleres Mening mod mig (sammenhængende med den usandsynlige: at en tydsk Revolution var muelig!) heller for nogen Tid at forlade Byen. For min Families Skyld reiste jeg med samme den 3. Sept. til Sarau.

Men Kongens faste Optræden paa hans Reise fra Føhr til Pløn og den lette Forhindring af Folkeforsamlingen i Nortorf den 14. Sept., uden at Tropperne behøvede at bruge deres Vaaben²⁾, har beviist at det holstenske Folk befinder sig altfor vel i det danske Sammonarki til at kunne bringes til at ofre en Draabe Blod for at skille sig fra det. Mit kun paa 8 Dage beregnede Ophold i Sarau varede efter Guds Villie 7 Uger, idet jeg strax blev angreben af den efter den hede Sommer meget udbredte gastriske Sygdom³⁾, og min Grete 8 Dage efter af samme, saa at vi sammen laae syge, men af vore kjærlige Børn paa det Omhyggeligste pleiede,

¹⁾ Olshausen, Redaktør af »Correspondenz-Blatt« i Kiel, var af Politiet blevet ført til Rendsborg, fordi han havde nægtet at aflyse en Folkeforsamling, som skulde holdes i Nortorf 14 Dage senere. Dette vakte Røre i Byen, og d. 1. Septbr. om Aftenen efter Kl. 9 kom det til Optøjer, først foran et Hus, hvor Oberst Høegh var Gæst hos Major Sachau. Der blev slaet Ruder ind og raabt »Preat!«. Derpaa gik Mængden til C. P.'s Hus i den modsatte Ende af Byen og fortsatte her med at slaa Ruder ind. Først mellem 11 og 12 genoprettedes Roen af Militæret. Overfaldet paa C. P.'s Hus vakte if. »Altonaer Merkur« stor Beklagelse og Harme. 2. Septbr. blev Sammenstimlen forbudt efter Kl. 8, men Politiet og Militæret gik lempeligt frem, da Forbudet alligevel blev overtraadt. (»Beobachter am Sunde« $\frac{4}{9}$ og $\frac{11}{9}$ 1846).

²⁾ Slesvig-Holstenerne havde planlagt et stort Folkemøde i Nortorf (mellem Rendsborg og Neumünster), men dette var blevet forbudt. Alligevel strømmede Folk sammen fra mange Egne (bl. a. med Tog fra Kiel, Altona og Rendsborg) d. 14. Septbr., men Politiet havde faaet ca. 800 Soldater (Infanteri fra Rendsborg og Dragoner fra Itzehoe) til Assistance. Man havde planlagt at forelægge Forsamlingen en Adresse til den slesvigske Stænderforsamling, som saa skulde have været sendt til Underskrift i Slesvig og Holsten. Den hævdede Hertugdømmernes Tyskhed og Uadskillelighed og den mandlige Arvefølge. Mødet begyndte i Neumünster, men trods Forbudet begav man sig til Nortorf, hvor Komiteen erklærede, at man for at undgaa Kollisioner holdt det for det raadeligste ikke at fortsætte Forsamlingen videre. Derpaa skiltes de 5—6000 Mennesker roligt. Der blev ingen Anledning til Indskriden for Militæret bortset fra en ubetydelig Episode. (»Fædrelandet« $\frac{17}{9}$ 1846).

³⁾ Gastrisk Feber kaldte man tidligere lettere Tilfælde af Tyfus.

og Taalmodighedsprøven var derfor mindre tung. Med hvilken Glæde indaandede jeg efter 5 Uger og 2 Dages Forløb igjen den friske Luft! ved min lille Thoras Side, der nu godt kunde følge den endnu matte Fader. Piinligt var det for mig, ikke at kunne komme til Kongen i Pløn; dog jeg fandt mig snart i Guds Villie, og denne min første Sygdom siden min Barndom har været indvortes Vinding for mig. Først den 21de October kunde vi, endnu meget angrebne, især min Grete, reise tilbage, og først nu kunne vi takke Gud derfor, at Aand og Legeme efterhaanden har faaet sin Styrke, om end ikke fuldkomment igjen. Doctor Nitzsch kom snart efter os tilbage, forelæste os om Aftenen, medens jeg, udelig til aandelig Anstrængelse, som oftest pappede, og er nu bleven min Søn Wilhelm — en Erstatning for den tidlig tabte — idet min Sophie iforgaars Aftes med Glæde har skjenket ham sin Haand! Ogsaa hendes egen Moder, min uforglemmelige Thora vilde vist, ligesom vi, have givet sin Velsignelse!

1847.

Den 10de Januar.

Det nye Aar og mit nye Leveaar har jeg begyndt med Tillid til Gud, der har ført mig lykkelig ud af det gamle, i hvilket jeg endnu har oplevet den Lykke at Marget Steffensen den 23 December har gjort mig til Bedstefader af en lille Pige, nu Elisabeth døbt¹). Rigtignok berøvede os denne Familiebegivenhed min Grethe i Julen, da hun med tungt Hjerte den 21de reiste til Sarau, for at staae den kjære Datter bi. Men Gud har saa naadigen styret det Hele, at Daaben har kunnet være den 7de, og at hun den 8de Januar allerede, afhentet af Sophie, Vilhelm og Fru Pelt kunde være her tilbage, hvor jeg og mine to Smaa med den inderligste Glæde tog imod hende. Festen hengik dog mindre eensomt, da vore nye Slægtninge og gamle Venner Nitzsch's toge sig af os. Efterat de her havde været Tilskuere ved Juleglæden, tilbragte Sophie og jeg Aftenen der, ligesom jeg med alle Børn var anden Juledag til Middag hos dem; ogsaa Aarets sidste Aften vare vi i deres Kreds, og Nytaarsdag med dem paa Harmonie-Ballet. Paa Chalybæus's Bøn skal vi i Aften til dem; jeg har saa meget mindre villet gjøre Vanskeligheder, som de allerede een Gang har udsat deres Selskab for Brudeparret²) for vort Forlovelsesgilde, som stod Søndag Middag den 13de Decemb.

I Decembers Frostvejr har de dyrket Vinterfornøjelser.

Den 6te April.

Jeg har idag ret levet i mine Minder, som desto mere drage mig til sig, jo mindre mit Livs nuværende Forhold ere tilfredsstillende

¹) Elisabeth Steffensen (d. 1927) levede senere i mange Aar i Roskilde, i den første Tid sammen med sin Moder, »Tante Grethe«, der som Præstenke fik overladt et Hus i Algade, der tilhørte Roskilde adelige Jomfrukloster. Hun virkede en Aarrække som Lærerinde (bl. a. i Tegning) ved en Pigeskole og stod i stadig Forbindelse med sin Farbroder, Professor Karl Steffensen i Basel.

²) Formodentlig er et af Chalybæus' Børn blevet gift.

for mig. Naar 9 Professorer i et ifjor Efteraar udgivet Skrift erklære sig imod den kgl. Commissions-Betænkning angaaende Slesvigs Forhold¹⁾, og jeg ene af Juristerne ikke kan deeltage i et saadant formeentligen patriotisk Skridt, er det ikke at undres over, at Studenterne flye mig, og saaledes har jeg i Vinter foredraget Processen for den ene tro ved mig hængende Diermissen fra *Lauenburg*, der dog hjerteligt takkede mig derfor. Og saa paaskjønner Kongen saa lidt min opoffrende Stilling, at han ikke engang nu, og det endog efter Curatorens anbefalende Forslag²⁾, i Besoldning sætter mig lige med mine under mig staaende Collegaer! Dog har Gud jo sat mig i Stand at kunne bære denne Uretfærdighed, saa at jeg maa takke ham for en vis Uafhængighed i Livets Gjenvordigheder, omendskjøndt jeg, især i denne Dyretid ikke kan gjøre mine Kjære alle de Fornøielser, som jeg ønskede. Ogsaa maa jeg paaskjønne, at jeg i og efter min Sygdom af mine Collegaer har modtaget mange Beviser paa Agtelse, og at min Forbindelse med Nitzsch's formindsker min ved den ubehagelige politiske Spænding bevirkede isolerede Stilling. Dog Manddommen er jo Kampens Livsafsnit, og den igaar til Ende gaaende Paaskefest har paa ny styrket mig til at bære Det, som Gud formedelst den underlige Sammenkjødning af Jordens Forhold paalægger mig.

Efterat have i Vinter forfattet Oldsagers-Selskabets udførlige Beretning, er jeg nu igjen vendt tilbage til min Afhandling om det ægteskabelige Fællesskab. Jeg forfrisker mig i Haven, hvor Arbejderne efter en vedholdende Vinter have kunnet begynde sidst i forrige Maaned

Søndagen den 18de Juli.

. . . . Pintse-Søndag den 23 Mai kjørte vi allesammen med Nitzsch's til Rasdorf, hvorfra Thorvald gik med mig til Preetz, for at overnatte der. Den næste Morgen Kl 6, efterat et Tordenvæir om Natten havde forfrisket Naturen, begave vi os paa Veien, og nøde ret den herlige Foraarsdag ved at gaae over Wittmolt til Pløn gjen-

¹⁾ I Oktbr. 1846 udsendte 9 Professorer i Kiel et Skrift, hvori de skarpt kritiserede den kongelige Kommission, hvis Betænkning dannede Grundlaget for »det aabne Brev« af 8. Juli 1846. Alle C. P.'s 5 juridiske Kolleger: Falck, Tønsen, Hermann, Joh. Christiansen og Madai var blandt de ni. De 4 øvrige var Historikerne Droysen og Waitz, Nationaløkonomen Ravit og Statsvidenskabsmanden Stein.

²⁾ Kuratoren havde indstillet, at der bevilgedes C. P. et Tillæg paa 1000 Rbd. til hans Løn, men dette var blevet afslaaet.

nem de siden min Ungdom ikke gjenseete, fortryllende Egne. I Pløn besøgte jeg vor Antiquar Timm og Prof. Trede, der, som jeg, er en tro Tilhænger af den danske Stats Overhoved¹⁾. Om Aftenen naaede vi lykkeligen Sarau vel trætte, men muntre igjen den næste Dag, saa at Thorvald godt har bestaaet sin første Fodvandrings-Prøve, og jeg ogsaa kun lidt sporede Virkninger af min Sygdom, medens jeg i Begyndelsen af Mai, da jeg en Søndag Morgen følgende med Thorvald, min Grete og Thora, som med en Leilighed gjorde en lille Tour til Sarau, indtil Rasdorf Papiir-Mølle, hvorfra vi gik tilbage, endnu havde meer[!] en krampagtig Fornemmelse i Benene, især ved at gaae opad. Da jeg nogle Dage efter tidligt om Morgenen modtog mine med Diligencen tilbagevendende Kjære, kunde jeg meddele den behagelige Efterretning, at min Willhelms Broder, Ernst Nitzsch endelig havde meldt sig til et Collegium, saa at jeg med Tilfredsstillelse læser for 5 Tilhørere over Hertugdømmernes Privatret. En anden Opmuntring har den gode Gud værdiget mig, idet Kongen den 28de Juni har udnævnt mig til Ridder af Dannebrog, hvilket især, som Paaskjønnelse for min Stræben i den danske Sag, for denne selv, er mig kjært. Jeg har nu maattet udarbejde for Ordens-Arkivet en Udsigt over mit Levnetsløb, og har tillige grebet denne Leilighed til i Forbindelse med min Taksigelse umiddelbart at skrive Det til Kongen, som jeg ifjor Efteraar allerede havde paa Hjertet. Min Familie og mange Venner have taget hjertelig Deel. —

I denne herlige Sommer have vi gjort mange Seiltourer, for 8 Dage siden gjorde vi en med et Selskab, hvori ogsaa den vakkre Pastor Rørdam fra Sjælland²⁾ tog Deel, til Neumühlen, og igaar (25⁰) vare vi med Nitzsch's og Director Rancke³⁾ paa Bellevue. I Nat har et Tordenvæir afkjølet Luften.

¹⁾ Toldkontrolør, Premierløjtnant P. C. J. v. Timm i Pløn var Tillidsmand for og et meget aktivt Medlem af det slesvig-holsten-lauenborgske Oldsagsselskab, som C. P. var Kasserer for. Trede var Rektor i Pløn.

²⁾ Grundtvigs Ven, Præsten Peter Rørdam fra Mern, senere i Kgs. Lyngby, foretog i Sommeren 1847 en Rejse til Kiel og gennem Sønderjylland op til Højskolen i Rødding. I et Brev til Grundtvig (Mern, ¹⁸/₈ 1847) om Rejsen skriver han bl. a.: »Hos Professor Paulsen i Kiel havde jeg megen Glæde; det er en alvorlig Mand. Hans Kone er en Datter af Bloch i Roeskilde. Men at Paulsen maa være nøisom i sine Fordringer, mærkede jeg deraf, at han glædede sig over, at jeg talte Dansk til Prof. Ahlman (Statsøkonom), og at Ahlman svarede mig paa Dansk«. (Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling. Udg. af H. F. Rørdam. II Del S. 69 f.).

³⁾ Der synes ikke i Kiel at være nogen Director af dette Navn. Muligvis er det den kendte Skolemand Karl Ferdinand Ranke, der var Director for Friedrich Wilhelm-Gymnasiet m. fl. Anstalter i Berlin.

GRETHE PAULSEN, f. Bloch,
og hendes Datter THORA PAULSEN.
Daguerreotypi. Ca. 1854. Privateje.

Søndagen den 31te October.

Det Mærkeligste for mig i det sidste Fjerdingaar har været flere Besøg og en Reise. I Eftersommeren kom næmlig Fru Nitzsch's Moder, den værdige Fru Doctorinde Vogt, som ogsaa ret bedste-moderlig optog min Sophie. Derved blev Samqvemmet med Nitzsch's end hyppigere. Den 6te Sept. begyndte de tyske Land- og Forstmænds store Forsamling¹⁾, til hvilken ogsaa mine danske Venner, Dr. Poulsen og vor F. Wimpfen²⁾, der begge toge Bolig hos os, havde indfundet sig. Den sidstes Kone Ida reiste med Børnene kun igjennem til sin Søster i Pløn³⁾. I nogle Møder tog jeg ogsaa med Fornøielse Deel, ligesom med Familie og Venner i de s. k. Aften-Reunioner i den store i Slotshaven byggede Festhal, og da jeg holdt mig fjernet fra Leiligheder til tysk-politiske Demonstrationer, som heller ikke ret vilde lykkes, saa var det virkeligen en underholdende Uge⁴⁾. Den 26de Sept. aabnedes Germanisternes anden Forsamling i Lybek⁵⁾, og skjøndt den første ifjor i Frankfurt havde paa den sædvanlige eensidige Maade behandlet det slesvigholstenske Spørgsmaal, saa vilde jeg dog ikke feig trække mig tilbage fra en i en saadan Nærhed holdt, mit Fag angaaende Forsamling. Jeg reiste altsaa med hele min Familie (uden Thorvald, som for hans

¹⁾ 6/9—11/9 afholdtes den 11. Forsamling af tyske Land- og Forstmænd i Kiel med Deltagelse fra alle det tyske Forbunds Stater. Foruden Foredrag og Møder i forskellige Sektioner var der arrangeret Udstillinger og et Dyrskue. Deltagertallet naaede op paa ca. 2500.

²⁾ Dr. phil. Chr. M. Poulsen, som C. P. havde besøgt 1846 i Altona, var meget interesseret i Skovbrug. Wimpfen var 1841—66 Chef for Forst- og Jagtkontoret i København.

³⁾ Ida v. Wimpfen, D. af Amtmand F. H. C. Johannsen, havde fem Søstre. Den her omtalte Søster maa være den ældste, Louise Maria Conradine, g. m. Aktuarus E. Müller i Pløn.

⁴⁾ I Anledning af Landmandsforsamlingen var der i Slotshaven opført en Festhal med Facade i gotisk Stil, fra hvis smaa Taarne de tyske Forbundsstaters Flag samt i Midten Dannebrog vajede. I Hovedsalen, der kunde rumme ca. 2000, var der om Aftenen Musik og Dans og i alle Rum en frygtelig Trængsel. Dyrskue-aftenen var Havnen og nogle Skibe illuminerede, og der var Fyrværkeri paa dem. Forbigaaelse af en slesvigsk Fane paa Festhallen gav Anledning til Klager, og af den Grund vedtog man at fjerne alle Flag undtagen Dannebrog med det kgl. Vaaben i. Ved Slutningsdineren og efter denne d. 11 var der lidt Uro og Forsøg paa politiske Taler.

⁵⁾ Germanisterne var lærde Mænd fra forskellige Egne af Tyskland, som have besluttet at give Møde een Gang aarlig for videnskabelig at fremme det tyske Folks Eenhed, især dets Historie, Sprog og Ret (Dannevirke 2/10 1847). Mødet talte 100—150 Deltagere.

Skoles Skyld blev her hos de gode Hauchs)¹⁾ Løverdagen den 24de til Sarau, og kjørte derfra Søndag Morgen med min Kone, Grete St., Sophie og hendes Wilhelm til Lybek, hvilket vi besaae i Løbet af Dagen, ogsaa Rathswinkeller, hvor vi spiste til Middag og drak vor Flaske Rhinskviin. Efterat vore Kjære vare kjørte om Aftenen, begave W. og jeg os til vore Gjæstevener, jeg til min gamle Skoleven, Dr. Faber,²⁾ der af Committeen havde udbedt sig mig til Gjæst, og ikke vidste, hvorledes han vilde gjøre mig det godt nok i sit rigt indrettede Huus og ved de offentlige Maaltider. Da nu denne Forsamling afholdt sig fra Behandlingen af det S. H. Spørgsmaal, og jeg heller ikke ved det smukke, af Staden Lybek den 29de Sept. i Travemynde foranstaltede Gilde i Anledning af en udbragt Skaal³⁾ var nødt til at tale for Kongen af Danmark, saa var det en meget behagelig og lærerig Tid for mig, og jeg gjorde og fornyede mange lærde Bekjendtskaber. Jury-Spørgsmaalet⁴⁾ var Hovedsagen i de videnskabelige Forhandlinger ligesom Forholdet mellem den tyske og romerske Ret. Torsdagen var ogsaa Steffensen kommen til Lybek, og med begge mine Svigersønner kjørte jeg om Fredagen til Sarau, hvor vi bleve til den næste Onsdag, og lode Thorvald, vor vakkre fornuftige Dreng, der var kommen ud med Vognen, endnu nogle Dage der. Han har bestaaet sin første Prøve, at være hos Fremmede, godt. Efter min Tilbagekomst har jeg givet en Beretning til Dannevirke⁵⁾, og udarbejdet en Afhandling om vore offentlige Forhold for Beobachter am Sunde, med Hensyn til de nu udkomne Forhandlinger af den forrige Germanist-Forsamling⁶⁾. — Ved en Promotion af

¹⁾ Digteren Carsten Hauch, der 1846—48 var Flors Efterfølger som Professor i nordisk Sprog og Litteratur i Kiel, stod det første Aar — 1846 — fremmed overfor C. P. (se Breve til B. S. Ingemann ²/₆ og ⁶/₈ 1846, trykt i »Hauch og Ingemann. En Brevveksling«. 1933).

²⁾ Det har ikke været muligt at skaffe Oplysninger om denne. C. P. og Faber har sikkert gaaet i Skole sammen i Lübeck. Jfr. S. 301.

³⁾ Festen gaves af Byen Lübeck. Ved Middagen udbragtes 34 Skaaler (se »Beobachter am Sunde« ⁶/₁₀ 1847).

⁴⁾ Dette Spørgsmaal interesserede C. P. særligt.

⁵⁾ Denne Beretning har Redaktøren aabenbart ikke trykt i sin Helhed. Det eneste, som »Dannevirke« indeholder heraf, er anbragt under »Postnyheder fra Indlandet« som en Korrespondance fra Haderslev ¹²/₁₀ 1847 (»Om Germanisternes Forsamling i Lybæk hører man, at de . . . ikke have sysselsat sig med Politik o. s. v.« Herefter følger et kort Referat).

⁶⁾ Afhandlingen hedder »Die Germanisten des Jahres 1846 für Schleswigholstein wider Dänemark« og er trykt anonymt i Nr. 46 ¹²/₁₁ 1847, hvor den fylder over 3

Dr. Friedlieb har jeg paa hans indstændige Bøn efter mange Aars Forløb igen engang opponeret¹⁾. Paa Doctorgildet vare vi meget muntre.

Den 31te December.

Jeg staaer ved Slutningen af et Aar, der, som jeg med taknemmeligt Sind mod Gud erkjender, har bragt mig langt flere Glæder end Sorger; thi skjøndt jeg i dette Halvaar ingen Forelæsninger holder — anden Gang siden min Ansættelse, saa er jeg nu dog alt for fortrolig med de denne min Virksomhed hindrende Forhold, at jeg skulde græmme mig derover. Jeg bærer det, som de mange andre Ubehageligheder, der følge af Tidens politiske Spænding, og sysselsætter mig med at lægge den sidste Haand paa min Bog om det ægteskabelige Formuesfællesskab. En stor Opmuntring har den gode Gud ladet mig finde ved en Reise til Flensborg (over Neumünster, Rendsborg, Slesvig) til Forsamlingen af Actionærerne for Jernbanen til Husum og Tønning den 17de d. M.²⁾ Da jeg ikke havde Noget at forsømme her, saa gjorde jeg den paa Flors Opfordring, og havde ikke allene den Glæde, at gjensee denne min gamle og politiske Ven, men ogsaa de med mig ligesindede Flensborgere, hvoriblandt mine Ungdomsvenner Kjøbmand J. Hansen og Kone, og min nye Ven den rige Kjøbmand Christiansen³⁾; hos denne var jeg i Middagsselskab om Fredagen den 17de og om Aftenen i Bürgerverein, hos hiin den følgende Dag, og om Aftenen hos Clausens⁴⁾. O! det gjorde saa godt at udtale sig saaledes, som det er Een om Hjertet, at finde Gjenklang for Følelser, som her næsten altid maae holdes tilbage. I de par Dage har jeg udbragt flere Skaaler og holdt flere Taler end i hele Aar her. Ved at overbevises

af Ugebladets 4 store Sider. Det er en Gendrivelse af Paastande om Arvefølgen, der var fremsat ved det første Germanistmøde i Frankfurt a. M. 1846, og som nu var trykt i »Verhandlungen der Germanisten in Frankfurt 1846« (udg. 1847).

¹⁾ Friedlieb havde studeret Jura i Kiel 1835—42. Hans Doktorpromotion fandt Sted ¹⁸/₁₀ 1847.

²⁾ Baade Paulsen og Flor var Aktionærer i det Flensborg-Husum-Tønningske Jernbaneselskab, der stadig arbejdede for at faa Projektet virkeliggjort, men stadig mødte Modstand, især fra slesvig-holstensk Side. Spørgsmaalet var blevet en Partisag (se Omtalen af Generalforsamlingen i »Beobachter am Sund« ²⁴/₁₂ 1847).

³⁾ Købmand Andreas Christiansen aabnede Generalforsamlingen, der fandt Sted i »Bürgerverein« (Borgerforeningen) ¹⁷/₁₂ om Formiddagen. Ogsaa Laurids Skau og Tingskriver Jepsen, der nævnes nedenfor var, Aktionærer.

⁴⁾ Rimeligvis Konsul, Købmand C. C. Clausen.

om den Agtelse, jeg der nyder, er jeg kommen med nyt Mod tilbage, da jeg igjen engang har gjort den Erfaring, at jeg, omend her, ikke i Slesvig staaer allene. Da de vakkre Nordslesvigere L. Skau, P. Ravn, Møller Staal, Thingskriver Jepsen ogsaa vare der, saa hørtes Tydsk og Dansk lige meget, og vore Sammenkomster afgave igjen et Beviis, hvor let begge Sprog kunne bruges ved Siden af hinanden. Julen har jeg gennemlevet lykkelig i min og den Nitzschiske Familiekreds. Igaar vare vi ogsaa i Middagsselskab hos de vakkre Müllenhoffs¹⁾. Min gode Grete har desværre i den senere Tid lidt mere af Hovedpine, end nogensinde før. Thorvald og Thora udvikle sig, til vores begges Trøst, paa det Glædeligste.

I Begyndelsen af denne Maaned, havde jeg den behagelige Overraskelse, at min Schnepfenthaler Ven, Lamberts fra Burtscheid besøgte mig.

¹⁾ Den unge Professor i tysk Sprog og Litteratur K. V. Müllenhoff.

1848.

Kjøbenhavn, Pintse-Søndag den 11te Juni.

Allerede er næsten det Halve af dette Aar gaaet hen, uden at jeg er kommen til at nedskrive Noget om mit Liv, der som Følge af Stats- og Verdensbegivenhederne har taget en ganske anden og for mig personlig heldig Gang. Jeg befinder mig siden næsten et Fjerdingaar her i mit gamle Kjøbenhavn i en meget virksom praktisk Stilling, der har vakt alle mine i Kiel i den sidste Tid hensygnende Kræfter. Siden Begyndelsen af dette Aar har jeg med Alle levet i en vedvarende Spænding. I Januar den vaklende, ufølgerigtigt handlende Kong Christians Sygdom og Død (20de)¹); hans efterladte Fælles-Statsforfatnings Forkyndelse (28de) ved vor nuværende Konge Fr. VII; Meningskampen derom i Holsten og Danmark; i Februar den nye franske Revolution, den derved fremkaldte i de tyske Stater og det slesvigholstenske (længe af mig forudseete) ogsaa derved paaskyndte Oprør²), der endeligen maatte fordrive mig fra min isolerede ubehagelige Stilling i Kiel. Den 24de Marts, da den s. k. provisoriske Regjering var bleven udraabt, protesterede jeg endnu i Consistoriets Møde til Protokols og forlod Kiel allene om Aftenen Kl. 6, idet jeg kjørte Natten igjennem til Flensborg, taledede der med mine dansksindede Venner, reiste om Middagen til Rinkenæs, blev ogsaa der ved Thingskriver Jepsen forvissat om Befolkningens danske Sindelag, kom om Aftenen til det tydsksindede Aabenraa, hvor Borgermester Schow paa en latterlig Maade troede at maatte eskortere mig, fra den stakkels fordrevne Redacteur Fischers Huus (hvor jeg dog taledede med den

¹) H. N. Clausen citerer i sin Biografi af C. P. en Udtalelse af ham, skrevet ²⁵/1, i Anledning af Kongens Død — maaske fra et Brev til Clausen.

²) Se saaledes en Artikel i »Dannevirke« ¹²/10 1844, »Fædrelandske Tanker«, trykt i S. M. S. I S. 641—44.

dansksindede Farver Bahnsen) til Diligencen¹⁾. Paa denne traf jeg i Haderslev de tro haderslevamtske Stænder-Deputerede²⁾, saae i Odense Moder og Broder kun i Vinduet, mødte mellem O. og Nyborg Flor³⁾, og kom efter den tredie Nats Kjørsel, efterat have hilst paa min forbausede Familie i Roeskilde, til Kbhvn., hvor jeg af det nye folkelige Ministerium, der allerede, som Flor sagde mig, havde skrevet efter mig, blev modtagen med aabne Arme. Jeg aflagde strax efter min Ankomst Mandag Morgen den 27de min Beretning til Krigsminister Tschernings Adjutant Capt. Harbou, gik derefter til Christiansborg, blev fra Kongens Forgemak kaldet af Grev Knuth, der kommende ud fra Statsraads-Værelset meddeelte mig, at jeg var bestemt til at træde ind i Cancelliet, da alle dets Medlemmer havde nedlagt deres Poster⁴⁾, men da jeg strax gjorde opmærksom paa den fremtidige Umuelighed af et S. H. L. Cancelli, blev efter flere Dages Underhandlinger med Regjeringsraad Höpfner og Auscultant Arthur Reventlow (imens vi allerede besørgede Forretninger) Enden af Combinationerne den, at en ung Kammerjunker Auscultant v. Rosen og jeg bleve udnævnte til provisoriske Medarbejdere⁵⁾. Siden den Tid er jeg nu i fuld Virksomhed; jeg har ret faaet Smag for de praktiske Cancellie-Forretninger, især da den sjeldne Holstener Rosen i alle Hovedsager, ogsaa med Hensyn til Nordslesvigs Sprogret, er enig med mig, hvilket ogsaa er godt for Forretningerne, da vi to allene have Underskriftsmyndighed, saa at vor særdeles vakkre Chef, Udenrigsministeren Grev Knuth kun underskriver de vigtigste Sager efter

¹⁾ Aabenraa havde ²⁴/₈ sluttet sig til den provisoriske slesvig-holstenske Regering. Fischer, Udgiveren af »Aabenraa Ugeblad«, fik samme Dag Tilladelse til at forlade Byen. Eskorten af C. P. var en »Beskyttelsesforanstaltning«.

²⁾ Der kan være Tale om H. A. Krüger, N. Lorenzen, Posselt, Staal og Agent Bruun.

³⁾ Flor var paa Vej til Nordslesvig sammen med en Flok slesvigiske Studenter for at hjælpe paa Stemningen derovre. Hertil havde han faaet Bemyndigelse af Martsministeriet, og Dagen efter Mødet med C. P. (²⁶/₈) udstedte han (²⁷/₈) fra Kolding en Proklamation til Slesvigerne. Under den danske Hærs Fremrykning fungerede han som Raadgiver og Mellemand.

⁴⁾ Embedsmændene i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli tog ved Oprørets Udbrud deres Afsked. I Statsraadsrådet ²⁴/₈, hvor Knuth overtog Præsidiet i Cancelliet, henviste han til C. P. (Kriegers Dagbøger I S. 19).

⁵⁾ Udnævnelsen kom først ²⁰/₈. Höpfner havde fra 1846 været Medlem af Regeringen paa Gottorp, Reventlow havde fra 1844 været Auscultant i Regeringen paa Gottorp og var 1848—50 Premierløjtnant i den danske Hær. Rosen havde fra 1845 været Auscultant i Finansdeputationen i København. Alle tre havde studeret i Kiel.

vor Forestilling, og besøger de kongelige Resolutioner indhentede¹⁾. De første to Maaneder levede jeg her allene, medens Grethe med alle tre Børn, som Søndagen efter min Afreise havde forladt Kiel var i Roeskilde, hvor jeg besøgte dem hver Søndag. Siden den 1ste Juni ere de atter forenede med mig i en smuk Bolig ved den grønne trærige Vestervold paa Hjørnet af St. Pederstræde; kun vor Thorvald have vi ladet blive i Roeskilde hos vor Søren og Christine i den delige Rectorbolig²⁾, for ikke igjen at afbryde hans der begyndte Skolegang, og da vi formedelst den herlige Jernbane ofte og let kan sees, kan jeg dog føre et Opsyn med hans Opdragelse, og at være adskilt fra Forældrene, og mere henviist til sig selv er for en Dreng ogsaa fordeelagtigt. Da min Kone føler sig saa lykkelig her, og min Sophie ogsaa finder sig bedre i Adskillelsen, end jeg havde ventet, især da vi midt under den sørgelige Krig dog over Lübeck kan brevvekle med Marget og Vilhelm, da denne Krig bliver hæderligen ført af det dog saa allene staaende Danmark, idet Skandinaviens Sympathie er større end dets Hjælp, og da England og Rusland, af Frygt for en almindelig Krig, kun mægle³⁾; saa takker jeg Gud inderligen for min nuværende Stilling.

Hvilket Samliv her med mine Venner, fremfor Alle med Clausen og Flor⁴⁾, hvilken Enighed i Aanden, som jeg saa aldeles savnede i Kiel!

Søndagen den 23de Juli.

Krigen trækker sig i Længden. Vaabenstilstands-Underhandlinger have længe fundet Sted, men den af Diplomatene allerede underskrevne Vaabenstilstand er ikke kommen i Stand, da den Preussiske General Wrangel ikke vil adlyde sin Konge allene, men og den nye tyske Rigsforstander⁵⁾. Da ingen Magt ret har Lyst at

¹⁾ Ledelsen af det slesvig-holsten-lauenborgske Kancellis Forretninger var overdraget Udenrigsministeren indtil Kancelliets Ophævelse ²/₉ 1849.

²⁾ Søren Thrige var 1846—50 Overlærer i Roskilde og boede hos Rektor Bloch i den endnu eksisterende Rectorbolig overfor Domkirkens Vestende.

³⁾ Jfr. Udenrigsminister, Grev Knuths Fremstilling af Danmarks Underhandlinger 1848 (Historisk Tidsskrift 4. R. 5. Bd. S. 460 ff).

⁴⁾ I Juni vendte Flor atter tilbage til København efter sin Virksomhed i Nord-slesvig ved Krigens Begyndelse.

⁵⁾ ²/₇ var Danmark og Preussen i Malmö blevet enige om en Vaabenstilstand. General Wrangel, der ønskede Ændringer heri, hævdede imidlertid — skønt Preussen havde Fuldmagt fra Forbundsagen, at han ikke kunde godkende Vaabenstilstanden, før den var akcepteret af den af Frankfurterparlamentet nylig valgte

hjælpe med Vaaben, ikke engang Kongen af Sverrig, skjøndt hans Tropper kamplystne staae i Fyen¹⁾, saa maae vi vel for det første igjen kun stole paa Gud og vor retfærdige Sag. Imidlertid blive Rosen og jeg nu ikke standsede i at indføre Folkeraad paa Als og Ærø, som strax skulle raadslaae over en af os udarbejdet Forliigs-Indretning og Communal-Anordning²⁾.

Min Grev Knuth, som jeg er kommen altid nærmere, har bevirket, at Kongen den 8 Juli har udnævnt mig til Etatsraad. Denne Paaskjønnelse er jo behagelig, meest har den dog næsten været mig kjær for min gode Moders og Broders Skyld, der begge to have glædet sig saa meget derover. Jeg skal nu snart lade min Sophie reise over til det fjendtlige Holsten, da Kjærligheden naturligviis maa drage hende derover. Hendes Ophold i Sarau vil ogsaa være vor Marget til stor Trøst.

Søndagen den 26de November.

Siden jeg sidst skrev, har Meget i de offentlige og Familie-Forhold bevæget mit Sind. En Vaabenstilstand er bleven afsluttet d. 26 Aug., men desværre har Krigsminister Tschernings Modfaldenhed³⁾ ladet Udenrigsministeren Grev Knuth og Statsraadet lægge saa megen Vigtighed paa Krigens Ophør i 7 Maaneder, at man ikke har seet paa Tilstanden i Slesvig, der ved Slesvig-Holstenernes Frækhed og den midlertidigen indsatte Regjerings Troløshed

tyske Rigsforstander, Ærkehertug Johan, som ^{12/7} opløste Forbundsdagen. Efter at Preussen havde faaet en ny Fuldmagt fra Frankfurt og efter nye Forhandlinger sluttedes Vaabenstilstanden endelig ^{20/8} i Malmö. Smlgn. Grev Knuths ovenanførte Redegørelse.

¹⁾ ^{11/8} var der sluttet en Aftale mellem Danmark og Sverige-Norge om Afsendelse af et svensk Troppekontingent paa 15000 Mand, som skulde hjælpe med at forsvare selve Kongeriget. ^{8/8} var de første af disse kommet til Fyn (ialt kom ca. 5000).

²⁾ Als og Ærø (samt Øerne ved Vestkysten) var det eneste af Slesvig, som Danmark nu raadede over. I Juni havde de danske Tropper besat Haderslevnegnen, Amtmand Johannsen havde overtaget Magten igen, og det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli havde besluttet at oprette demokratisk Distriktsraad for Haderslev Amt, der skulde gennemføre en Forliigsindretning og en Kommunalanordning. Men ^{20/8} tvang Preusserne de danske Tropper til at gaa tilbage.

³⁾ Tscherning ansaa Danmarks Stilling militært for haabløs. En udbredt Folkestemning havde efterhaanden rejst sig imod ham, især efter Vaabenstilstanden, hvis Bestemmelser nok var ugunstige for Slesvigholstenerne, men dog slet ikke svarede til den ret lyse Opfattelse af Krigens Gang, som Folk havde faaet.

er bleven frygtelig for alle Dansksindede ¹⁾). Dette har bekymret mig meget, og jeg har ret maattet trøste mundtligen og skriftligen. Jeg har havt alvorlige Samtaler med Tscherning og Knuth. Den sidstes herlige Hjerte har jeg meer og meer overbeviist mig om; men begge, ligesom Monrad, Lehmann, Bluhme have i denne Maaned, efterat Rigsforsamlingen har været samlet siden den 23. October, fratraadt Ministerposterne ²⁾). Tscherning, der heller vilde opoffre Danmarks Ære og Selvstændighed, end at det allene skulde føre Krig, har jeg ved Artikler i Dannevirke (som Koch nu udgiver her) ³⁾ og middelbart ved et lidet Skrift »Til den danske Rigsdag«, hjulpet med at styrte; min gode Knuth har jeg offentligen forsvaret, og havde gjerne beholdt den Dannemand ⁴⁾). Dog er jeg vedbleven at være i Forbindelse med ham. Jeg har havt den Glæde, at min Clausen er bleven Minister ⁵⁾), som ret raadfører sig med mig om Slesvig. Den nye Krigsminister, General Hansen, før paa Als ⁶⁾ (det vi dog ikke, som de tagne Skibe, godtroende have udleveret) ⁷⁾ synes og at være meer krigslysten, saa at Modet og Haabet er steget siden Ministerskiftet. Jeg er bleven i min mig nu mindre sysselsættende Stilling under den vakkre Premier-Mini-

¹⁾ Ifølge Vaabenstilstanden skulde Hertugdømmerne styres af en midlertidig Regering paa 5 Medlemmer, 2 udnævnt af Kongen af Preussen, 2 af Kongen af Danmark og 1 udnævnt af begge. Det blev Carl Moltke, som dog ikke godkendtes af Slesvigholstenerne. Danmark udnævnte derfor paa egen Haand en »Immediatkommission«, men da Preussen, England og Rusland protesterede herimod, maatte Danmark lade Preussen alene udpege en Fællesregering paa 5 Medlemmer. Denne Ordning betød, at Slesvig-Holstenerne faktisk fik Magten i Hertugdømmerne.

²⁾ »Martsministeriet« afløstes ¹⁸/₁₁ af »Novemberministeriet«. Den grundlovgivende Rigsforsamling traadte sammen ²⁸/₁₀.

³⁾ Koch maatte ²⁹/₆ flygte fra Haderslev. Bladet udkom derfor ikke igen før ²⁹/₈ i København, hvor Koch midlertidigt tog Ophold. I »Dannevirke« fra denne Tid findes kun én Artikel af C. P., hvori Tscherning angribes. Jfr. Note 4.

⁴⁾ I »Dannevirke« ⁹/₁₁ 1848 (S. M. S. I S. 669—74) har C. P. skrevet et varmt Forsvar for Grev Knuth som Udenrigsminister. Heri bruger han skarpe Ord om Tscherning. I »Til den danske Rigsdag« (S. M. S. I S. 532—550) foreslog han at udsætte Grundlovsforhandlingerne, indtil Repræsentanter for Slesvig kunde deltage. Skriftet blev forelagt Rigsforsamlingen ²⁰/₁₀.

⁵⁾ H. N. Clausen var indtraadt som Minister uden Portefeuille i Novemberministeriet.

⁶⁾ Chr. Fr. Hansen havde været paa Tale som Krigsminister allerede i Marts. Siden Maj havde han haft Kommandoen over Tropperne paa Als.

⁷⁾ ²¹/₁₁ bestemte den danske Regering — imod Vaabenstilstanden — ikke at udlevere Als og Ærø p. Gr. af »Fællesregeringens« Opræden. En af Vaabenstilstandens Bestemmelser var, at de opbragte Handelsskibe skulde tilbagegives.

ster W. Moltke; men tillige er jeg igjen Professor¹⁾). Efter Cultus-Ministerens Opfordring har jeg anmeldt Forelæsninger over Slesvigs private Ret, og imod min Forventning have 35 Tilhørere (hvoraf 28 Candidater, 4 Slesvigere eller Sønderjyder og 1 Holstener, min fordums Tilhører i Kiel v. Staffeldt!)²⁾ meldt sig. Paa denne behagelige Maade er min i Kiel hensygnende academiske Virksomhed kommen til Live igjen; saa at jeg nu ret føler mig lykkelig baade i mit offentlige og huuslige Liv, da min Sophie efter mange Vanskeligheder og er kommen tilbage. Flor er til min Glæde ogsaa bleven valgt til Rigsforsamlingen³⁾; med ham og Schouw danner jeg en Comitee til Understøttelse for trængende Slesvigere⁴⁾, og de godgjørende opoffrende Danske forsyne os rigelig med Midler, saa at vi lindre megen ved de troløse, med Vold og Skræk herskende Slesvigholstenerne opstaaet Nød. Ogsaa i en Forening af Rigsdagsmænd er jeg optagen⁵⁾. Idag er min gode Thorvald her fra Roeskilde, hvor vi vare den 11 Octob. til min Svigerfaders andet Sølvbryllup!⁶⁾

Siden August er min Brodersøn Rudolf⁷⁾ hos os i Huset.

¹⁾ I Indledningsforelæsningen, som holdtes ²¹/₁₁ 1848, giver han en personlig Redegørelse for sin egen Udvikling og Stilling (trykt i S. M. S I S. 694—704 og i »Dannevirke« ³⁰/₁₁ 1848). I en Indstilling til Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet om en Eksamen i den slesvigske Ret (S. M. S I S. 570) anfører han, at han i Vinterhalvaaret 1848—49 i 4 ugentlige Timer har holdt offentlige Forelæsninger over hele den slesvigske Privatret for over 20 Tilhørere. For dette Arbejde fik C. P. ingen Godtgørelse.

²⁾ Holsteneren Wilhelm v. Staffeldt, der havde studeret Jura i Kiel 1837—43 og havde taget juridisk Eksamen i Kiel 2 Gange (1842 og 1843) med 3. Karakter.

³⁾ Flor indtraadte ¹⁶/₁₁ i den grundlovgivende Rigsforsamling som valgt for Københavns Amts 2. Distrikt (Lyngby) i Stedet for den oprindeligt valgte (en Skilddring af Omvalget i Lyngby findes i »Dannevirke« ³⁰/₁₁ 1848).

⁴⁾ Komitéen skulde tage sig af Slesvigere, som Begivenhederne havde fordrevet fra deres Hjem. Den første Meddelelse om Komitéens Dannelse findes i »Fædrelandet« ²²/₇ 1848. I de følgende Maaneder bringes med Mellemlister over Bidragydere. Jfr. S. 364.

⁵⁾ Den eneste Forening, som der paa dette Tidspunkt kan være Tale om, er »Foreningen af Rigsdagsmænd«, der omfattede 113 af Rigsforsamlingens Medlemmer, og som havde Lokaler paa Kgs. Nytorv Nr. 5 (hos Vincent). Foreningen talte Folk af forskellige Retninger. Den eksisterede kun i Novbr.—Decbr. 1848.

⁶⁾ Rektor Blochs første Hustru, med hvem han var blevet gift 1794, var død 1821. ¹¹/₁₀ 1823 havde han ægtet Henriette Marie Holmer.

⁷⁾ Broderens tredje Søn, Sophus Vilhelm Rudolph, f. ³⁰/₁ 1833, senere Proprietær paa Aastrupgaard.

1849.

Den 1ste Januar 1849.

Ved Aarsskiftet har jeg ret takket Gud for den heldige Vending, som min Skjæbne har taget i det forbigangne Omvæltningssaar. Thi skjøndt dette ogsaa for mig har medført mange store og smaa Sorger og Pengetab, saa er jeg dog kommen paa min rette Plads, og føler mig ved min praktiske og academiske Virksomhed aldeles tilfredsstillet, og som et ganske andet Menneske, end jeg var ifjor. Paa min Clausens og Grev Moltkes Opfordring udarbejder jeg en Fremstilling af Slesvigs tilkommende Bestyrelse og dets Landdags Forhold til Rigsdagen¹⁾. Den mig viiste Paaskjønnelse og Tillid gjør saa godt; ogsaa idag har jeg havt en lang Samtale om Slesvigs tilkommende Kirke og Underviisningsvæsen med dets Minister Madvig²⁾. Dog uden Kamp skulle vi vel ikke faae det, men Alt forberedes ogsaa dertil. Det danske Sindelag tager under det S. H. Tryk meer og meer til i Flensborg og Nordslesvig³⁾. Gud give den retfærdige Sag Seier!

Julen have vi tilbragt blandt alle vore Børn, idet Thriges have gjæstet os. Fra vor eensomme Marget i Sarau kom der idetmindste Brev.

Søndagen den 25 Februar.

For lidt Halssmertes Skyld har jeg ikke fulgt min Grete og den os besøgende Antonie til Kirke, og jeg tager derfor denne min Mindebog frem, medens min Thoras Datter fryder mit Sind — ak, hvor kort maaskee endnu! — med Spil og Sang. Jeg har lovet hendes Wilhelm, at han maa faae hende til Foraar⁴⁾, hvis det over-

¹⁾ Trykt under Titlen: »Tanker om Slesvigs tilkommende Forhold til Danmark« i S. M. S I S. 551—67. Hovedtanken er, at Slesvig og Danmark skal forenes under en fælles Styrelse, men at Slesvig indenfor dette dansk-slesvigiske Rige skal have en selvstændig Stilling (bl. a. ved en Landdag).

²⁾ J. N. Madvig var Kultusminister Novbr. 1848—Decbr. 1851.

³⁾ Jfr. »Sønderjyllands Historie« IV S. 370 ff. og S. 380 f.

⁴⁾ Sophie Paulsen blev 1/6 1849 gift med Wilhelm Nitzsch. Jfr. S 366.

hovedet er mueligt og raadeligt at bringe hende over; thi igaar er det blevet offentligt bekendtgjort, at Vaabenstilstanden bliver opsagt¹⁾, hvilket ogsaa var aldeles nødvendigt for de tro lidende Slesvigere. Vor Sags Retfærdighed erkjendes meer og meer af Magterne og de tyske Ideers Uholdelighed og Udførbarhed. Hundreder af Sømænd ere flygtede over til os, og jeg har, som Kasserer i Understøttelses-Comiteen, i de sidste 14 Dage havt meget at bestille ved at forsyne de, der trængte til Klæder, med dem. Jeg er glad, at Vaabenstilstandens Opsigelse er skeet, saa at Uvishedens Tid er til Ende. Jeg har havt mange Samtaler derom med min nu som før fortroligste Ven, Minister Clausen. Til min inderlige Glæde synes han ikke allene selv særdeles godt om mit Arbejde over Slesvigs tilkommende Stilling, saa at han har meddeelt samme til Ministrene Madvig, Spønneck og Bang, til Kammerherr Oxholm²⁾, ja endog til Carl Moltke (der jo nu skal have forandret sine tidligere Anskuelser), men ogsaa alle disse finde sig tilfredsstillede. Med Clausen og nogle andre Venner (Flor, Wegener, Dr. Poulsen, Wimpfen) var jeg og meget glad paa min Fødselsdags Aften. Gud har ogsaa ladet os i Glæde opleve min kjære Svigerfaders Fødselsdag³⁾, som jeg i 23 og Grethe i 13 Aar ikke havde bivaanet. Vi vare meget muntre i Roeskilde, Grethe blev med Thora i nogle Dage længere, men jeg ilede den næste Dag med Sophie tilbage, dels for Cancelliets Skyld (hvor jeg nu kommer Moltke nærmere), dels og især for mine mig kjære Forelæsnings Skyld, som jo og maa tilendebringes med Vaabenstilstandens Udløb. Min Thorvald lever godt i Roeskilde, og var for 8 Dage siden her til Fastelavn.

Søndagen den 22de April.

For 4 Uger siden troede jeg, at jeg paa denne Tid allerede længe skulde have været i mit kjære Slesvig, for at hjælpe med ved at ordne dets Anliggender og læge dets Saar, idet de store Magter have erkjendt Danmarks Ret og Tydskland var uenig⁴⁾.

¹⁾ ²⁴/₃ offentliggjordes Regeringens Beslutning om Opsigelse af Vaabenstilstanden til det tidligste Tidspunkt, det kunde ske, nemlig ²⁶/₃.

²⁾ Oxholm var Fr. VII's Raadgiver 1848—49.

³⁾ ¹⁸/₃.

⁴⁾ Der sigtes til de Forhandlinger om Fred, der førtes i London i Febr.—Marts 1849. Palmerston fremsatte et Forslag, efter hvilket Freden skulde indeholde en udtrykkelig Bestemmelse om Slesvigs Statsenhed med Danmark og dets administrative Adskillelse fra Holsten. Dette Protokoludkast kom til København ¹⁹/₃, og

Kongen havde udnævnt Grev C. Moltke til Regjerings-Commissar og tilforordnet ham Etatsraad Schrader og mig¹⁾, efterat det var lykkedes mig ved min Ven Minister Clausens²⁾ Medvirkning at forhindre det Misgreb, at Moltke skulde have Lov til at faae den indtil allersidst slesvigholstenssk-sindede forrige Cancellie-Deputerede Dumreicher med³⁾. Jeg var overbeviist om det Fordærlige heri, og da jeg ikke kjendte [nogen anden], der saaledes levede for den dansk-slesvigske Statsidee og saaledes kjendte alle Forhold og dansksindede Landsmænd, saa maatte jeg nævne mig selv for Clausen, skjøndt jeg jo ugjerne vilde afbryde mit Familieliv. Meget velgjørende har det været for mig at bemærke den Tillid, som ikke allene det hele Ministerium sætter i mig, men Alle, idet Ingen med Rolighed vilde see Ordningen af Slesvigs Forhold i Moltkes Hænder, naar jeg ikke var med. Men Mennesket spaaer og Gud raa'er! De rasende Slesvigholstenere have endnu den 28 Marts sat det igjennem i Frankfurt, at Kongen af Preussen er bleven valgt til Keiser, og dette har især bevirket, at hele Tydskland, erobringslysten, kommer dem til Hjælp. Vor Uven, Lord Palmerston, altid kun lunken mæglende, havde endnu tilsidst formaaet os, at ud-sætte Krigens Begyndelse, uden, som af os betinget, at hindre tyske Troppers Indmarsch, Slesvigholstenerne have faaet Tid til at forstærke deres Strand-Batterier, og dette forbundet med mange sammenstødende Uheld og Feil har voldt os den frygtelige Paa-skesorg, at Linieskibet Chr. VIII (!) og Fregatten Gefion Skjærtorsdag den 5te er gaaet tabt for os i Ekernførde Bugt. Hele Folket har sørget over dette for vor stolte Sømagt saa uventede Tab, men ikke tabt Modet. Vor Landhær har igjen hæderligen kæmpet i Sundeved den 6te og 13de, og forsvarer nu Als mod 80.000

da den danske Regering ønskede at gøre det til Genstand for nærmere Forhandling, samtykkede den i, at Vaabenstilstanden blev forlænget fra ²⁰/₃ til ³/₄. Med Tysklands Uenighed sigtes der til Uenigheden i Marts Maaned i Frankfurterparlamentet mellem Stortyskere og Lilletyrkere.

¹⁾ Smlgn. Kriegers Dagbøger I S. 42—43 samt S. 41, hvor det siges, at Statsraadet ¹³/₃ designerede C. Moltke til Regeringskommissær for Slesvig, idet man gik ud fra, at han i det hele havde anerkendt den danske Opfattelse af Slesvigs Stilling. Han skulde have 2 Raader; som den ene ønskedes Paulsen.

²⁾ I Marginen er tilføjet: »Idag hans Fødselsdag«.

³⁾ Under ²⁴/₃ 1849 skriver Krieger: »Paulsen vil ikke gaae med Dumreicher« (Kriegers Dagbøger I S. 42). H. N. Clausen citerer i sin Biografi S. 91 f. en Udtalelse af C. P. herom fra ²⁷/₃, aabenbart Citat fra et Brev til Clausen. Ifølge Krieger blev C. P. og Schrader udset til Regeringsraader ²⁰/₃, mens Dumreicher i Stedet blev udset til Direktør for en ny Overret.

Mand Tydskere¹⁾. Jeg beder Morgen og Aften til Gud om at skjenke os Medgang paa dette vigtige Punkt! Nu forestaaer ogsaa min Sophies Bortreise, som jeg ikke selv kan overgive hendes Vilhelm i det fjendtlige Land! Saa der er meget, som bekymrer Sindet. Men jeg er bleven roligere, siden jeg med hende og Grete i Fredags var til Herrens Bord. Gads²⁾ Skriftetale over: Guds Fred giver jeg Eder, har ganske givet ogsaa mig den igjen.

Søndagen den 6 Mai.

Den 3die reiste min Grete med Sophie og Thora til Lübeck; jeg har allerede Efterretning om at de lykkeligen ere ankomne. I mit nu til Grete skrevne Brev, udtalte jeg blandt Andet: »At jeg er lidt længselfuldt stemt og veemodig, da jeg nu for altid har maattet give mit Thora-Barn fra mig, er naturligt. Dog Alt, hvad vor Herre giver paa Jorden, er jo kun laant. Glæden over Børnenes Lykke bliver tilsidst den bedste for Forældre[«]. Afskeden var mig dog trøstende, thi da hun saa lidt kan yttre sig om sit indre Liv, saae jeg først af hendes Bedrøvelse (da jeg foran hendes Moders Billede gav hende min faderlige Velsignelse, og siden paa Dampskibet) hvor meget hun ogsaa holder af mig. For at opmuntre mig har jeg ansøgt om en Reise-Orlov og vil tilbringe Sophies Bryllupsdag den 9de, som høitideligholdes i Sarau, hos Moder og Broder i Odense. Min Thorvald har siden iforgaars (Bededag, da jeg med ham og Rudolf³⁾ hilsede den unge Vaar i Dyrehaven) været her; imorgen reiser jeg til Roeskilde, og derfra videre.

Roeskilde den 29 Mai.

Jeg er i min Eensomhed, der endnu varer ved til imorgen, atter engang i mit kjære Faderhuus i det hjemlige, for mig paa saa tusinde Minder rige Roeskilde, hvor jeg hos min Thorvald har tilbragt Pintsedagene (Seilads til Bogenæs og til Boserup paa Seilbaad og Dampskib) medens min Grete, der ikke godt saa hurtigt har kunnet blive færdig med Sophies Indretning i Kiel, har forlænget sin Fraværelse i 8 Dage, da hun og gjerne vilde være

¹⁾ Tallet 80000 er overdrevet. Den danske Hær talte ved Krigens Begyndelse ca. 41000 Md., den tyske Forbundshær ca. 46000 og Slesvigholstenernes ca. 14000. De danske Tropper rykkede ved Fjendtlighedernes Begyndelse fra Als ind i Sundevad. Ved Ullerup sejrede de i en Fægtning $\frac{6}{4}$, men Hovedstyrken droges derpaa tilbage til Als. Forposterne paa Dybbøl blev slaet tilbage $\frac{18}{4}$.

²⁾ Sognepræst ved Helligaandskirken Christen Pram Gad.

³⁾ C. P.'s Brodersøn. Jfr. S. 362 Note 7.

noget i Ro hos vor Marget i Sarau, som jeg saa gjerne under hende og lille Thora; den af den endnu mindre Elisabeth¹⁾ kaldt[e]: Tante Thoa.

Paa min behagelige, lykkeligen den 21de tilendebagte Reise til Fyen (paa hvilken jeg baade frem og tilbage tilbragte en Dag her) har jeg modtaget strax Dagen efter Brylluppet skrevne Breve fra Grethe, Sophie og Wilhelm fulde af Kjærlighed til mig. Sophie sender mig »et Kys over Havet«, og takker mig for min Beslutning, at have ladet hende reise, ligesom W., og saa maa jeg jo være tilfreds og rolig ved Tanken om at have handlet rigtigt. Bryllupsdagen gjorde jeg en herlig eensom Spadseregang til Aalykegaard og Næsbyhoved. Moder og Broder, der jo ikke kunde ledsage mig, vare Dagen før blevne glædeligen overraskede ved min Ankomst. Den deeltagende gamle gudhengivne Moders Samtaler vare især trøstende og opmuntrende for mig. To Gange tilbragte jeg ogsaa nydelsesrige Timer hos mine gamle Venner, den nu Fyens Biskop blevne Gad og hans Sophie (født Clausen)²⁾. Høist interessant var det og for mig, at jeg har været paa Krigsskuepladsen, med min Broder den 10de ligeoverfor det beleirede (sig endnu godt holdende) Fridericia³⁾, paa Stribs Batteri og i og ved Middelfart. Allene reiste jeg d. 13de til Als, for at see dets berømte Værker, navnlig Brohovedet. Kammerherre Riegels førte mig over, og Oberst Blom⁴⁾ gik med os og nogle Officerer langs med vore yderste Forposter, hvor vi paa engang befandt os ligeoverfor en sort brunsvigsk Jæger, der var saa høflig at præsentere Gevær.

Paa Als nød jeg den meest gjæstfrie Modtagelse hos Riegels, Conferenceraad Johannsens, Lægen Matthiessen, Pastor Krog Meier i Ulkebølle, Biskop Hansen⁵⁾, hvor jeg logerede en Nat. Fra

¹⁾ Elisabeth Steffensen, Margets Datter. Jfr. S. 350.

²⁾ Peter Christian Stenersen Gad, der var gift med H. N. Clausens Søster, var 1848 blevet forflyttet fra Lolland-Falsters Bispestol til Fyns Bispestol.

³⁾ Efter Kampen ved Kolding ²⁵/₄ og en Fægtning ved Gudsø ⁷/₆ trak den danske Hær sig ind i Fridericia, som den slesvigholstenske Hær straks gav sig til at belejre.

⁴⁾ Riegels, Snoghøjs Ejer, var i Marts 1848 blevet Kommandant paa Als og kort efter Oberst og Civilguvernør sammesteds. Blom var Chef for 4. Bataillon, der laa paa Als.

⁵⁾ Amtmand Johannsen og Biskop Jørgen Hansen havde sammen med Riegels dannet en »Immediatkommission«, som under Vaabenstilstanden bestyrede Als og Ærø. Matthiessen, en Søn af Grosserer F. C. Matthiessen i København, var fra 1848 Læge i Sønderborg og blev 1849 konstitueret Overlæge i Hæren. Krog-Meyer er kendt for sin store Gæstfrihed overfor Hæren.

Ulkebølle begav jeg mig til Hest til 2den Bataillons Vaabenøvelser for min Kieler Bekjendt, nuværende Brigade-Chef Ræder¹⁾).

Paa Tilbagereisen var jeg Himmelfartsdag den 16de hos de gode Langes paa Rødkilde, og een Dag hos Nyholms i Nyborg, som spadserede med mig ud til deres Vænge og Holkenhavn.

Flensborg den 18de September.

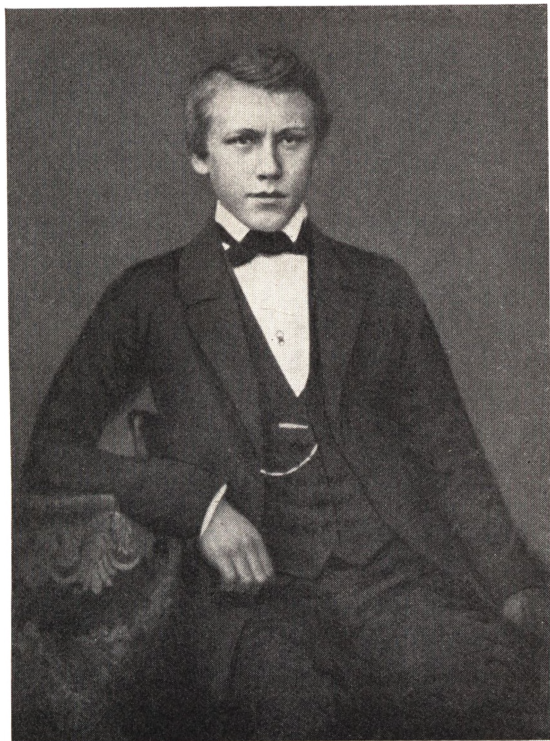
Jeg befinder mig siden den 29 Aug. her i min Fødeby i et of-
fentligt Ærinde, men med ubestemte Forretninger, som Consulent
for Bestyrelses-Commissionens danske Medlem, Kammerherre Til-
lisch²⁾). Statsraadet har — som jeg veed af min Ven Clausen —
udtrykkeligen forlangt, at jeg skulde være med herovre, især vel
for at virke for den dansksindede Befolkning (der ogsaa med den
største Tillid mundtlig og skriftlig henvender sig til mig, som
Raadgiver) under den for denne nye Vaabenstilstandstid indsatte
blandede Regjering. Thi den preussiske Grev Eulenburg kunde vel
ikke en saa afgjort dansksindet Mand, som jeg, foreslaaes som
Departements-Chef; denne Gang maatte vel Mænd som Dumreicher
og C. v. Plessen foretrækkes mig³⁾). Jeg haaber, min Tid kommer
en anden Gang til ret at kunne virke for mit kjære Slesvigs faste
Tilknytning til Danmark. Landsbestyrelsen skulde allerede være
bleven indsat den 11te Aug., men formedelst Slesvigholstenernes
sædvanlige Modstand og Preussens uredelige Handlemaade skeete
det først den 25 Aug., saa at jeg er glad, at T. ikke tidligere
kaldte mig her til, da jeg derved har undgaaet at ærgre mig over
S. H. Gens d'armes og fremmede Flag⁴⁾). Grev E. modtog mig

¹⁾ Oberstløjtnant J. Ph. Th. Ræder, der var Chef for 6. Brigade, havde arbejdet ved Gradmaalingen i Holsten og været knyttet til et Jægerkorps i Holsten helt til 1848.

²⁾ Ifølge Vaabenstilstanden ^{10/7} 1849 skulde en Bestyrelseskommission, bestaaende af en Dansker, en Preusser og en Englænder, indsættes i Slesvig. Den tog Sæde i Flensborg i Slutningen af August. Det danske Medlem blev F. F. Tillisch, og C. P. blev Konsulent for denne (jfr. Kriegers Dagbøger I S. 62 under ^{7/8}).

³⁾ Grev Eulenburg var det preussiske Medlem af Bestyrelseskommissionen. Under denne indrettedes 3 Departementer. Chef for 1. Departement, Kancelliets Sager, blev den tidligere Deputerede i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli Dumreicher, Chef for 2. og 3. Departement (Finans- og Toldsager) blev først tidligere Amtmand i Flensborg Warnstedt, senere Carl Scheel-Plessen, der 1846—48 havde været Deputeret i Rentekammeret.

⁴⁾ Indtil Bestyrelseskommissionens forsinkede Indsættelse ^{26/8} optraadte Slesvigholstenernes Gendarmere baade i Flensborg og rundt paa Landet, og den slesvigholstenske Trikolore vajeđ rundt om. Jfr. P. Lauridsen: Mellem Slagene. Sønderjydske Aarbøger 1899.

THORVALD PAULSEN.
Daguerreotypi. Ca. 1854. Privateje.

først meget koldt, det morede mig, at indføre mig som Professor i Kiel hos ham, hvorover han kjendeligen studsede; men nu lader det, at han har faaet lidt Respect for mig, og naar jeg er truffen sammen med ham til Middag hos T., har han gjerne underholdt sig med mig; men en hemmelig Slesvigholstener og erobringssyg Preusser er han; han har erklæret sig imod den Grundsætning, at Kongens tro Embedsmænd uden Videre skulde gjenindsættes, og heri har den Engelske (ukyndige) Opmand Oberst Hodges ikke erklæret sig for os, som i Spørgsmaalet om de S. H. Kassebevisers Udelukkelse fra Kasserne¹). Med ham (der strax har gjengjældt mit Besøg, hvilket Preusseren ikke har gjort), maa jeg tale Fransk, da han ikke engang læser Tydsk, skjøndt han i 8 Aar har været General-Consul i Hamborg. Naar jeg seer tilbage paa Sommeren, saa har den ret været en Taalmodigheds- og Forventningstid, medens vi kun kunde forsvare os imod den uhyre, Slesvigholstenerne til Hjælp komne tydske Overmagt, indtil endeligen Efterretningen om vor fuldstændige Seir over Slesvigholstenerne ved Fredericia²) opveiede alle den lange Forventnings og Uvisheds Plager, opfyldte Alt med Glæde og udslettede den 3 Maaneder gamle Sorg fra Ekernförde.

I mit huuslige Liv er den Forandring indtraadt, at Antonie Heide³) er flyttet til os, for i Sophies Sted at gaae Grethe til Haande. Hun er jo ikke hende, men dog behagelig at have om sig. Da jeg ikke har havt saa meget at bestille i Cancelliet (nu ophævet d. 17 Sept.) saa har jeg selv hver Dag givet min lille kloge Thora Underviisning, da hendes Lærerinde Pauline Lunding laae paa Landet; siden min Bortreise besørger Antonie det. Jeg savner rigtignok min Familiekrede, skjøndt jeg boer ret behageligt hos Kjøbmand Ell, hvor jeg har den store Behagelighed, at kunne gaae gjennem Haven ud til Hofenden⁴). Her spadserer [jeg] hver Morgen og nyder min Fødebyes skjønne Beliggenhed, idet jeg meget

¹) Oberst Hodges, Englands Gesandt i Hansestæderne, var Bestyrelseskommissionens tredje Medlem. Baade han og Eulenburg modsatte sig Tillischs Forslag om, at alle loyale Embedsmænd, der var afsatte af Oprørerne, skulde genindsættes. Kun enkelte Afskedigelser af ulovlige Embedsmænd vilde de gaae med til. Derimod lykkedes det Tillisch at faa Hodges med til et Forbud mod de slesvig-holstenske Papirpenges Modtagelse i de offentlige Kasser.

²) 9/7 1849.

³) Datter af Charlotte Bloch og Kontorchef J. B. Heide. Hun var født 8/6 1826.

⁴) Gade i Flensborg ved det inderste af Havnen. Købmand B. A. Ell boede i Holm Nr. 705. Postholderiet, som nævnes nedenfor, laa i samme Gade Nr. 709.

lever i Erindringer. Jeg spiser med flere Embedsmænd i Postholderiet, og gaaer om Aftenen ikke sjældent til Familier.

Flensborg den 3 October.

Strax efter min Ankomst opfordrede jeg min gode Sophie til at besøge mig her, og har nu havt den store Glæde, at slutte mit Thora-Barn i mine Arme. Consul Clausens havde venskabeligen tilbudt mig, at logere hende, og i Løverdags Aftes d. 29 Sept., kom hun allene hertil. I Søndags førte jeg hende langs med Hofenden til min Bolig, og kjørte, indbudt til Middag, med hende til Dr. jur. Schmid i Weseby¹⁾, der ligesom jeg, Kongen tro, har forladt Kiel og i hvem jeg seer en tilkommende Professor i den Slesvigske Ret, saa at jeg ikke er den eneste muelige. Dette er ikke uvigtigt. Min Sophie og jeg havde ret Tid paa Hen- og Tilbageveien at udtale os for hinanden; jeg mærkede ret, hvor lykkelig hun er og gjør, og dette maa trøste mig i mit Savn. Hos Clausens var det hver Aften ret gemytligt, ogsaa hørte jeg hende engang synge igjen, hvilket ret gik mig til Hjerte. I Mandags besøgte jeg med hende den gamle Tante Braack og Steffensens²⁾.

I Gaar Morges fulgte han Sophie $\frac{1}{2}$ Mil paa Vej. De græd begge ved Afskeden. Han mindedes Thora, »hvem hun i sin nuværende Frugtsommeligheds-Tilstand ligner meer«.

¹⁾ Dr. Schmid, der havde været Privatdocent i Kiel 1839—48, blev i Efteraaret 1849 Herredsfoged i Ugle Herred, S. f. Flensborg. Weseby er en lille Landsby Sydøst for Flensborg. Schmid's Fader havde været Præst i Husby i samme Egn. Jfr. S. 284 og S. 330.

²⁾ Pastor Steffensens Forældre, Overlærer Asmus Steffensen og Hustru, f. Harder.

1850.

Kjøbenhavn den 10de Januar 1850.

Siden den 14de October er jeg igjen her, da jeg ikke kunde ansee mit vedvarende Ophold i Flensborg for nødvendigt. Jeg bidrog endnu i den sidste Tid til, at Etatsraad Schrader blev Overpolitimester Natten mellem den 5te og 6te October¹⁾. Derved blev det mueligt, at Høitideligholdelsen af Kongens Fødselsdag d. 6te ved de Dansksindede kunde skee i god Ro og med stor Høitidelighed. Byen var rød af Dannebrogssflag; jeg bad mig fri fra Tillisch's Taffel og deeltog i et Gilde i Harmonien, hvor jeg udbragte min kjære Fødebyes Skaal paa Tydsk, men foreslog under meget Bifald den danske Skaalsang, »Og dette skal være« o. s. v., ligesom mange danske Sange bleve sungne²⁾. Da min Ven Flor ogsaa var kommen, saa kunde han træde i mit Sted, navnlig og med Hensyn til den af mig indledte Udgivelse af Flensburger Correspondent³⁾. Jeg reiste da den 13de p. Dampskibet Skirner, efterat have givet Tillisch det Løfte at komme tilbage, saasnart

¹⁾ Schrader, som kom fra Altona, afløste Niemann som Politimester i Flensborg.

²⁾ Blandt de danske i Flensborg var der stærk Harmé imod Slesvigholstenerne p. Gr. af forskellige Episoder i den senere Tid. Derfor blev Kongens Fødselsdag en Manifestation af det danske Befolkningselements Styrke. Bestyrelseskommissionen havde givet Tilladelse til Flagning med Dannebrog ogsaa fra Raadhuset, hvorfra tidligere den slesvigholstenske Fane havde vajet. Man havde frygtet Uroligheder, men den nye Politimester, Schrader, havde taget Forholdsregler derimod. Sammen med Flor var C. P. inviteret til et Festmaaltid i »Harmonien«; et andet, større, afholdtes i Raadhussalen. (Dagens Forløb er bl. a. beskrevet i »Dannevirke« ^{10/10} 1849).

³⁾ Flor rejste omkring 1. Oktbr. til Flensborg, hvor han stillede sig til Raadighed for Tillisch samt — med Understøttelse af Finansministeren (Sponneck) — tog fat paa at hjælpe den danske Presse frem igen. ^{18/10} udkom første Nummer af Dagbladet »Flensburger Correspondent«, hvis Maal siges at være kun at give Sandheden. Redaktør var først Kastrop, senere Blaunfeldt. Det fremgaar ikke af Bladets Nr. 1, at C. P. eller Flor har medvirket ved dets Start.

Indsættelsen af en ny Overret var muelig¹⁾. Men dette forhindrer Preussens uredelige Fremgangsmaade, hvorved Sydslesvigs lovløse Tilstand først hemmeligen, nu aabenlyst begunstiges²⁾. Jeg har derfor kunnet udføre min Plan, her igjen at holde Forelæsninger, og har den Tilfredsstillelse at have i en 3 Timers Forelæsning over den slesvigske Rettergang 10 Tilhørere og i den over Slesvigs Forvaltning, Retspleie og Communal-Væsen over 20³⁾. Desuden har jeg siden Midten af November paa Moltkes⁴⁾ Opfordring besørget den tyske Oversættelse og Trykken af Wegeners Bog om Landshøjheden over Rendsborg⁵⁾, hvormed jeg nu næsten er færdig. Baade selve Arbeidet og Forhandlinger med min Ven over hvert Arks Indhold har givet mig meget at bestille. Julen have vi tilbragt i vort elskede Roeskilde, og sidste Uge kom vore Børn herind; dem, mine Svogre⁶⁾ og Antonie til Ære gave vi den 3. Jan. et Bal paa over 30 Personer.

Jeg takker Gud for mit nye Leveaars Begyndelse. Uden Tidens Tryk var jeg jo saa lykkelig, som man kan være paa Jorden. I Aften samles mine Nærmeste, ogsaa Clausens, Wimpfens, Wegener omkring mig.

Søndagen den 7de April.

Denne Bog indeholder mit Livs Glæder og Sorger, og idag har jeg desværre at optegne den største Sorg siden den 14de Marts 1834. Paa samme Sted, hvor min Thora udaandede sit sidste Suk, har ogsaa hendes og min Sophie, maattet bukke under for Døden! Igaar var min Foreningsdag med Thora for 24 Aar siden, og nu er hele min første Familiekreds forsvunden fra Jorden! Jeg maa sige: Herren gav, Herren tog, velsignet være hans Navn! Han veed

¹⁾ Under Regeringsforhandlingerne i Marts 1849 om Slesvigs Styrelse vedtoges Oprettelsen af en Overret (Overappellationsret). Se Kriegers Dagbøger I S. 42 f.

²⁾ Officielt støttede den preussiske Regering Bestyrelseskommissionen, men Realiteten var, at de preussiske Tropper i Sydslesvig forholdt sig meget passive overfor Slesvig-holstenerne. Derfor blev Bestyrelseskommissionens Indflydelse i Sydslesvig ringe, da baade Overretten paa Gottorp og Embedsmændene ikke vilde rette sig efter den. Jfr. P. Lauridsen: Mellem Slagene. Sønderj. Aarb. 9. Bd. S. 255 ff.

³⁾ Jfr. Københavns Universitets Aarbog 1849—1856 S. 253.

⁴⁾ Formodentlig Carl Moltke.

⁵⁾ 12. Hefte af »Antislesvig-holstenske Fragmenter«, udgivet af Københavns Universitet (den fulde Titel er: »Om Landshøjheden over det gamle Rendsborg paa Ejderøen«, Kbhv. 1849). C. P. oversatte Skriftet til Tysk efter Forfatterens Manuskript. Den tyske Udgave kom i Kbhv. 1850.

⁶⁾ Valdemar og Carl Bloch.

jo allene, hvad der tjener os. Vi troede, at en forøget Lykke skulde opblomstre i Kiel. Hun var bleven Moder til en liden Pige den 3die Marts; — hvilken glædelige Efterretning vi fik paa en Sorgens Dag her, den og saa elskelige Ida Wimpfens Begravelsesdag¹⁾, — Marget Steffensen, der var hos sin Søster, meldte, at Alting gik godt. Men Paaske-Løverdags, da vore Kjære fra Roeskilde vare her i Besøg, skrev M., at hun ved det fortsatte store Blodtab var bleven syg, og allerede i Onsdags kom min Ven Clausen til mig med Sorgens Budskab, som gamle Nitzsch havde sendt til ham med Breve fra min ulykkelige Svigersøn og Marget. Allerede Langfredag den 29de Marts var hun død om Aftenen Kl. 7. Saa havde jeg da sidste Gang seet hende i Flensborg, og ligesom jeg dengang takkede ham for det, saa takker jeg ham end mere nu. Jeg har grædt mine bittre Taarer, men er nu roligere igjen og maa ret trøste min arme Grete, der elskede mit Barn, som sit eget. Jeg skulde sørge for Sophie, det var min Thoras sidste og vigtigste Begjering, og jeg gav hende min Grete til Moder, og hun savnede ei sin egen. Hun har ført et kort, men lykkeligt Liv, og er ikke at beklage, forhøier nu sin engle Moders Salighed. Men vi Tilbageblevne! Jeg har strax skrevet til den arme Enkemand, hvis Skjæbne jo endnu er haardere end min. Dog »ikke tabte, men forudgangne« staaer paa Graven i Kiel, hvor hendes Legeme nu og hviler. Gjensynet hisset maa trøste os. Hvilken forunderlig Blanding af Høihed og Ydmyghed viste hun allerede paa Jorden, hvilken Dybde i Sind og Blik. Hvor herlig forklaret vil hun være i Himlen!

Almindelig Sorg og Deeltagelse omgiver os. Vor Thorvald føler Søsterens Tab dybere, end vi havde troet; han kom igaar herind, for at trøstes, og er Gud skee Lov meget modtagelig for Religionsens Trøstegrunde.

Den 14de April.

Jeg aabner igjen 8 Dage senere min Bog for at indtegne end een Død! Wilhelm Nitzsch skriver den 6te April ». . . Gott hat schon jetzt wieder mir das zweite süsse Glied meines armen jungen Hauses entrissen! meine Anna Sophie, vorgestern noch von Steffensen getauft, starb heute Morgen ihrer Mutter nach . . . Der Schmerz meiner Mutter war herzerreissend. Ich hatte mir trotz aller Freude über das Kind doch immer noch Sophie und dasselbe

¹⁾ Ida Wimpfen, g. m. F. v. Wimpfen, var Datter af Amtmand F. Johannsen. Hun døde ⁴/₈ 1850 og blev begravet ⁹/₈ paa Frederiksberg.

so unzertrennlich zusammengedacht, dass ich jetzt ganz still bin, nachdem der erste thränenlose Jammer sich in rechtem Weinen gelöst hat. Nun müssen wir das Grab gleich wieder öffnen, und noch ein Sarg auf die noch grünen Kränze!«

Den gode Fru Clausen bragte mig dette Sørgebrev, og da hun var gaaet, og jeg sad med det ved mit Bord foran min Thoras Billede og tænkte, hvorledes hun med Datter og Datterdatter — 3 Slægtfølger i 48 Aar — den sidste Dødsdag paa hendes Fødselsdag — er stegen ned i Graven, at hun, som jeg engang haabede skulde blive Stammer til en blomstrende Slægt og nedarve sine Dyder paa samme, med Alt hvad der var af hende er forsvundet fra Jorden, da maatte jeg igjen bitterlig græde. Min Familie-Grav har aabnet sig i 18 Aar 4 Gange! Dog Guds Villie skee, hans Veie ere ikke vore Veie! Jeg vil søge at berolige mig og min tilbageblevne ny Familie ved kristelig Ydmyghed. Da min Grete den Dag, Efterretningen kom, d. 10de høitideligholdt Caroline Bloch-Henslers Fødselsdag, saa fortaug jeg det, da jeg kom til Frederiksberg til Middag, og skaffede hende derved en rolig Søvn. Jensens¹⁾, Clausens, Alle ere saa deeltagende.

Søndagen den 1ste September.

Jeg høitidligholder denne min Mindedag, ligesom ifjor, i Flensborg, hvorhen jeg er kaldet, for at indtræde i en ny Overret²⁾. Det gaaer dog hvert Aar bedre med vore offentlige Anliggender; i Aar have vi da her efter vor Hærs berømmelige Seir den 25de Juli ved Idsted en sikkert kongelig dansk Regjering over hele Slesvig, under Tillisch allene³⁾, skjøndt en fast Optræden fra de egentlige Fædrelandsvenner vil gjøres Behov imod gamle fornemme Embedsmænd, som ikke kunne sætte sig ind i en dansk-slesvigsk Stat, f. E. den nu hertil komne forrige Regjerings-Præsident v. Scheel⁴⁾,

¹⁾ Maleren C. A. Jensen.

²⁾ I Stedet for Appellationsretten paa Gottorp for Slesvig og Holsten, som eksisterede før 1848, oprettedes nu (^{18/9}) i Flensborg en Overjustitskommission, kun for Slesvig. Jfr. S. 372.

³⁾ Efter Freden med Preussen i Berlin ^{2/7} 1850 opløstes Bestyrelseskommissionen, og Tillisch overtog Styrelsen alene som overordentlig Kommissær med enevældig Myndighed.

⁴⁾ L. N. von Scheele (født von Scheel), den senere Udenrigsminister, havde 1846—48 været Præsident for Regeringen paa Gottorp. Han var Tilhænger af en konstitutionel Helstat. 1850—51 udgav han »Fragmente in zwanglosen Heften«, hvori han udvikler sine Synspunkter.

der dog i Foraar havde nærmet sig til mig, i Kjøbenhavn, og hvis Samtaler med mig dengang ikke lod befrygte saadanne Anskuelse, som han nu har ladet forlyde sig med. Men han er vel imidlertid bleven vunden af den nye Stats-Secretair for Holsten og Lauenborg Grev H. Reventlow-Criminil¹⁾, der har intet mindre i Sinde, end at Slesvig med hine Lande eller med Holsten allene skulde være forenet under samme Ministerium. Denne Paastand har han og Pechlin²⁾ i en Conference med Ministrene Sponneck og Clausen fremsat, men naturligviis mødt den mest bestemte Tilbageviisning. Saa meget meer er det nødvendigt, at hver dansk Slesviger staaer paa visse Grundsætninger, naar han skal indtage en høiere Stilling, og derfor har ogsaa jeg, da jeg for Tillisch erklærede mig villig til at være tilfreds med den anden Plads i Retten, skriftligen stillet de 3 Betingelser: at den faaer sit Sæde her, i Midten af Landet, og hvor den danske Slesviger endnu kan komme frem med sit Sprog; at den ogsaa træder i den i og for sig u hensigtsmæssige Landrets Sted³⁾, da Ridderskabet og Godseiere formeligen har sluttet sig til Opstanden; og at Overretten udfærdiger sine Kjendelser og Domme for Nord-Slesvig paa Dansk. Disse Betingelser har T. antaget, da jeg paa en Reise var her for 3 Uger siden, og derved har jeg forebygget Conferenceraad Dumreichers⁴⁾ Indtræden, hvem han havde tiltænkt den første Plads; thi denne vilde have gjort Vanskeligheder med Hensyn til de to sidste Betingelser, og derfor anmodede T. mig om at reise til Kjøbenhavn for at meddele den første Minister, Grev W. Moltke, sin forandrede Anskuelse om D. og da at komme tilbage. Dette er skeet; den 18de Aug. kom jeg til Kjøbenhavn, taledede med M., reiste samme Dag til min Grete i Roeskilde, var der og i Kbhvn.

¹⁾ H. Reventlow-Criminil, der 1842—48 havde været Chef for det udenrigske Departement, var Febr. 1851—Febr. 1852 dansk Kommissær i Holsten, hvor han fungerede sammen med den østrigske og den preussiske Kommissær under Holstens Besættelse.

²⁾ Pechlin, der 1825—48 havde været dansk Gesandt ved Forbundsdagen i Frankfurt, brugtes 1849—50 i særlige Missioner (bl. a. ved Fredsslutningen 1850). Pechlin og Reventlow-Criminils Plan var: fælles Ministre for Slesvig og Holsten. Den her nævnte Forhandling fandt Sted i August 1850 og omtales udførligere af H. N. Clausen i hans Erindringer S. 380 ff.

³⁾ Før Krigen fandtes der en særlig slesvigsk Landret, bestaaende af 4 adelige og 4 lærde Medlemmer samt en Landkansler. En tilsvarende fandtes i Holsten.

⁴⁾ Allerede 1849 havde man tiltænkt Dumreicher Stillingen som Direktør for en ny Overret. Jfr. S. 365 Note 3.

endnu et par Dage sammen med min Familie og var den 23de igjen her, hvor jeg dog, da ikke alle Rettens Medlemmer ere bestemte, endnu ikke har kunnet gjøre Andet end, efter mit Forslag til T., at udarbeide et Udkast til en Anordning om Overretten og tegne et Segl med Omskrift i begge Sprog. Jeg bliver lidt utaalmodig og skal nu hen for at tale med T. Jeg var med Tillisch's Aabenhed mod mig tilfreds. Han venter paa Regjeringsraad Höpfners Ankomst¹⁾, men anseer det efter den nylig ankomne v. Scheels antidanske Optræden for sandsynligt, at hiin vil være som denne, altsaa ikke brugbar. Vi underholdt os om de slesvigholstenske Bestræbelser i Kjøbenhavn, og jeg vil skrive til Clausen om den Fare, som jeg frygter for bringer denne igjen paa Delingstanker²⁾ med Hensyn til Slesvigs Bestyrelse³⁾. Men i denne min Bog vil jeg dog heller vende mig til Bemærkninger om mit Levnet. Sidst skrev jeg i min Sorg over min Sophies og hendes Lilles Tab; min Grete og jeg have efterhaanden beroliget os, især ved den Tanke, at Gud har unddraget hende fra mange Sorger, som den politiske Tvist vedvarende vilde have voldt hende. I Pintsetiden søgte vi at opmuntre os ved en Reise med begge vore Børn til Vordingborg, hvor vi paa det Hjerteligste bleve modtagne af Suhrs og Aagaards paa Iselinge⁴⁾. Foraarets første Bøgegrønt henrykkede os paa en Tour til Vintersbølle. Sommeren er hengaaet behageligt; vor Bolig ved Nørrevold lettede os Benyttelsen af de smukke, nyt anlagte Spadseregange paa Bastionernes Brystværn, og jeg var nyttigen sysselsat ved aldrig før af mig holdte Forelæsninger over den slesvigske Strafferet og Straffe-Rettersgang, hvortil igjen over 10 Tilhørere havde indfundet sig. Disse sluttede jeg den 31 Juli, (Søndagen den 28de glædte jeg mig hos Clausens, som laae i Rungsted, over den deilige Natur, og det i en over Seiren saa lykkelig Stemning)⁵⁾ og da jeg endnu ikke var kaldet hertil, og Søren

¹⁾ Johs. Höpfner blev en af Tillischs vigtigste Medarbejdere. Jfr. S. 386 Note 2.

²⁾ Med de slesvig-holstenske Bestræbelser sigtes uden Tvivl til Reventlow-Criminils og Pechlins ovenfor omtalte Forslag. H. N. Clausen udtaler selv (Erindringer S. 380), at han nu var Modstander af Delingstanken, der netop ved dette Tidspunkt fremsattes i et Forslag til Statsraadet af Madvig.

³⁾ Tilføjelse i Randen: »Dette har dog været en Misforstaaelse (d. 7. Octob.)«.

⁴⁾ Fhv. Rektor i Vordingborg J. E. Suhr og Krigsassessor H. H. Aagaard, Ejer af Godset Iselinge ved Vordingborg.

⁵⁾ Clausens boede paa Kropavillonon i Rungsted (H. N. Clausens Erindringer S. 397). Med Sejren tænkes paa Slaget ved Isted ^{26/7} 1850.

vilde reise til et Lærermøde i Aarhus¹⁾, saa besluttede jeg at reise med min lille Thorvald for at gjøre ham og mig en Ferieglæde, ogsaa til Jydland, som var mig saa ubekjendt. Den 4de Aug. seilede vi til vort berømte Fredericia, hvilket vi besaae den 5te (Oberst Paludan, Capt. Hoffmeier); den 6te til det yndige bjergomgivne Veile. Til den romantiske Greis-Dal og Jellinge (Pastor Kemp, Enkefru Matthiesen hvis Mand falden den 25 Juli)²⁾ med sine Gravhøie over Gorm og Thyra og Runestene, gjorde vi en Fodvandring. Den 7de over Horsens til Skanderborg, hvor Søren mødte os; den 8de til Danmarks Bjerreggn, det henrivende Himmelbjerg og Silkeborg; over Kolding (Fritz Bloch)³⁾ til Haderslev, hvor vi bleve den 10de for at erkyndige os om Skolen, da Søren søger Rector-Posten⁴⁾. Derfor reiste han til Flensborg, hvor jeg den 13de forestillede ham for Tillisch. Den 14de kjørte vi over Valpladsen ved Idsted (hvor min Thorvald endnu fandt Levninger af Patroner) til Slesvig, og havde ved Oberst Fibigers Godhed det stolte Syn af den danske Hær paa Dannevirke⁵⁾.

Efter Samlivet med mine Sønner, savner jeg min Familie dobbelt; men det er jo i Fædrelandets Tjeneste, og jeg kan sige mig, at min Nærværelse allerede nu uden bestemte Forretninger er vigtigt i dansk-slesvigsk Interesse. Jeg har taget med: Salzmanns Himmel

¹⁾ Mødet, som holdtes 5.—7. August og talte 176 Deltagere (Lærere, Gejstlige o. a.), var det første i sin Slags. Særlig diskuteredes Folkeskolen.

²⁾ Oberst Paludan, som C. P. traf paa Færgebroen, lod Artilleriets Chef, Kaptajn Hoffmeyer, vise ham rundt. Pastor Kemp, der var Sognepræst i Jelling, havde C. P. lært at kende paa Dampskibet (Brev fra C. P. til hans Hustru ^{10/8} 1850). Fru Matthiesen var Enke enten efter Kaptajn J. F. L. Matthiesen eller efter Kaptajn C. Matthiesen, der begge faldt ved Isted, snarest efter den første, hvis Hustru var født Suhr.

³⁾ En Søn af Rektor Blochs ældre Broder, Herredsfoged C. F. E. Bloch, Glyksborg, der fra 1847 var Distriktslæge i Kolding.

⁴⁾ Hertil udnævntes han ^{6/8} 1850.

⁵⁾ Thorvald Paulsen skriver i sin lille Opskrivningsbog om Turen: »Vi kjørte derpaa ad en Bivei til Idsted og bagved alle Gjærder paa Veien laae en Mængde Patroner der var afskudte af vore Folk og Fjenderne. I Idsted vare mange Huse afbrændte og Fader og Søren købte 2 Granater for 2 Skilling Stykket af Bønderne«. Han fortæller videre, at de i Slesvig fik Lov af Kommandanten at se paa Forskansningerne, hvis Oberst Fibiger vilde ledsage dem. »Han var da saa god at kjøre os omkring med sin Vogn«. Smlgn. Johannes Fibigers Skildring af sit Besøg hos C. P. i Flensborg og ved Dannevirke i Septbr. 1850 (»Tilskueren« 1900, S. 741—46).

auf Erden¹⁾), og søger, som min gamle Lærer, at finde Himlen ved at følge Pligtens Bud. Paa den nærmeste Fortid seer jeg med saa mere Glæde tilbage, som min Grete skriver fra Roeskilde, at Reisen har virket velgjørende paa min undseelige Thorvalds Udvikling, idet han nu meer kommer frem med det, som er i ham. Tak min himmelske Fader!

Grete skriver og, at han tager sig saa meget af sin Søster, den muntre Thora.

Flensborg den 17de November.

Jeg anseer nu min Fødeby for mit Hjem, da Kongen glad over den hjertelige, ogsaa for mig uforglemmelige Modtagelse i de sidste Dage af September har givet den statskloge, af mig ønskede Erklæring, at Flensborg skal være Slesvigs Hovedstad²⁾). Dobbelt glæder jeg mig over dens skjønne Omegn, i hvilken jeg dagligen, naar Væiret tillader det nogenlunde, streifer omkring til Opmuntring efter mine mig nu saa meget tilfredsstillende Arbejder. Siden den 1ste October er nemlig en Over-Justits-Commission traadt i Virksomhed, bestaaende under Conferenceraad Johannsens Forsæde, af mig, forrige Overretsraad v. Hein, Justitsraaderne Bagger og Mohrhagen³⁾). Jeg er rigtignok den eneste, der lever i den danskslesvigske Statsidee, men da jeg i saa Hensende er bestemt, da jeg har sørget for en Udtalelse af Hovedgrundsætningerne og for de fornødne Indretninger — en dansk Secretair, danske og tyske Segl — saa har jeg den Glæde at kunne virkeliggjøre mine Anskuelser, idet jeg tillige søger at tage Alt med det Gode. Gamle J. er er saa meget mere føielig, som han agter mig. Ogsaa har jeg allerede indført theoretiske Sætninger i Praxis, dem jeg som Professor har lært. Saaledes har jeg ikke levet forgjæves — hvilket jeg for-dum i Kiel næsten frygtede — og er derfor glad i min Eensomhed og takker Gud. Efter Ønske og til Fordeel for Landet er og min

¹⁾ I dette Skrift fra 1797 af Schnepfenthals Grundlægger, C. G. Salzmann, vises det, at Mennesket allerede her paa Jorden kan »komme i Himlen«, hvis det arbejder paa at styrke de reneste og ædleste Følelser hos sig.

²⁾ Under sit Besøg i Flensborg (26/9—30/9) gav Fr. VII det Tilsagn, at Flensborg fra nu af og for stedse skulde være Sædet for Hertugdømmet Slesvigs Regering og øverste Autoriteter, og at Byens Borgmester herefter skulde føre Titlen Overpræsident. Under Besøget (30/9) overrakte C. P. Kongen en Petition fra Befolkningen om, at Tillisch maatte fortsætte (se »Dannevirke« o. a. Blade). Smlgn. »Tilskueren« 1900, S. 741.

³⁾ Jfr. S. 374 Note 2. Johannsen er den tidligere Amtmand i Haderslev.

fortræffelige Stedsøn bleven Rector for den danske lærde Skole i Haderslev, og min Thorvald — der tillige med hele Familien er kommen her igjennem hos ham¹⁾. Min Grete er mindre eensom, da ogsaa min Ven Flors Kone i Vinter boer hos hende²⁾. Først til Paaske har jeg fundet her en Bolig.

Mine Mindedage: d. 11 Sept og Aarsdagen for min Sophies Besøg her ifjor har jeg i stille Veemod, men tilbedende Guds Viisdom, høitideligholdt³⁾.

Med Ro seer jeg Fremtiden imøde, da vor tappe Hær igjen saa heltmodigen har forsvaret sine Fløie ved Midsunde og Friedrichstadt mod Slesvigholstenerne, hvis Spil nu, haaber jeg, snart skal være ude.

¹⁾ Thorvald Paulsen blev 1854 Student fra Haderslev lærde Skole.

²⁾ I København.

³⁾ ¹¹/₉ var Sophies Fødselsdag. Sophies Besøg fandt Sted ²⁹/₉—²/₁₀ 1849 (jfr. S. 370).

1851.

Den 10de Januar.

Saa ene som idag har jeg ikke været, saa længe jeg har haft et eget Familieliv, og jeg føler Eensomheden saa meget mere, som jeg en kort Tid har været i min Families Kreds; dog har jeg takket Gud — især paa min tidlige Morgenvandring i et mildt Sneevær — at kjære Pligter have kaldt mig tilbage og disse: Møde i Retten og Forretninger som Administrator for den Carstenske Stiftelse¹⁾ have forkortet Dagen; ogsaa Breve fra min Grete og Thora, fra Moder og Broder kom idag til min Glæde, og i Aften skal jeg see Flor, Manicus og Regenburg hos mig²⁾.

Til Besøget hos mine Kjære reiste jeg Thorsdag Aften d. 19 Dec. herfra i Diligencen til Haderslev, hvor jeg blev hos Thriges til Løverdag Aften, da jeg tog med min Thorvald til Aarøund, og kom Søndag Middag til Odense. Det glædte mig ret at tale især med min gamle fortræffelige Moder, som og var saa glad ved mig.

¹⁾ Et stort Legat, oprettet ved Testamente $\frac{1}{7}$ 1792 af Gehejmeraad, Overprokurør A. G. Carstens (d. 1795). Side 1835 forvaltedes det efter kgl. Resolution af Fællesregeringen paa Gottorp, der udnævnte en Kurator. 1846 var Overretsråd H. K. Esmarch blevet Kurator. Da Statholderskabet i Rendsborg i Oktbr. 1850 udskrev et Tvangslaan paa 1 % af al Formue, gik dette ogsaa ud over Stiftelsen, idet der blev afskrevet en Sum paa 3125 Mark paa Stiftelsens i Rendsborg deponerede Midler. ^{22/10} 1850 blev Esmarch afskediget som Administrator, og C. P. blev konstitueret i denne Stilling. Det paahvilede derfor ham at opgøre de Fordringer, der kunde opstilles mod Esmarch. Arbejdet hermed og Forholdet til Esmarch, der traadte i preussisk Tjeneste som Appellationsretsraad, voldte C. P. adskillige Bryderier i den følgende Tid.

²⁾ Flor havde fra ca. 1. Okt. 1849 opholdt sig i Flensburg (smlgn. S. 371 Note 3). I Efteraaret 1850 skuffedes han ved, at Regenburg udnævntes til Leder af Kirke- og Skolevæsenet i Slesvig, en Stilling, som han meget havde ønsket at faa. En Adresse med mange Underskrifter fra hele Slesvig indsendtes herom til Kongen i Oktbr. 1850. Paa Gr. af Tilsidesættelsen, som Flor selv tilskriver sin Folkelighed, rejste han i April 1851 til Udlandet, hvor han blev i to Aar. Manicus var nu Redaktør af den danske »Flensburger Zeitung«.

Næste Dags Middag reiste vi igjen derfra, lukkede os om Natten efter skriftlig Aftale selv ind i den kjære Rectorgaard i Roeskilde. Om Eftermiddagen tog jeg til min store Glæde paa Banegaarden imod mine Kjære (ogsaa deres Huusfælle for i Vinter, Fru Flor, var med) og om Aftenen morede det mig at fremlægge mine Foræringer, som jeg til Alle havde taget med fra Flensborg.

Til Mandag d. 30te bleve vi i R. — maaskee for sidste Gang! da min gamle Svigerfader (egentligt imod hans eget Ønske, men dog fornuftigviis) har taget sin Afsked ¹⁾. — Christian Flor og mine Svogere ²⁾ havde forskjønnet Samlivet, som ved Forkjølelser blev lidt forstyrret, ved Sang (Gluntarne). I Kjøbenhavn nød jeg især Clausen og Dr. Poulsen og talede ret med dem om vore vigtige Statssager; ogsaa med Pechlin (i Roeskilde) ³⁾ og Udenrigsministeren Reedtz havde jeg lange, men ei tilfredsstillende Samtaler. Den 1ste Jan. høitideligholdt vi vore 3 Januar-Fødselsdage. Lille Thora havde og arbeidet for mig; hun glædede mig i hele Tiden ved Klaveerspil og Dands og tillige med Thorvald ved Sang. D. 4de saae jeg med dem begge endnu Guerras Kunstberider-Selskab, og Søndag Aften d. 5te maatte Thorvald og jeg reise tilbage til vore Pligter.

Søndagen den 29 Juni.

Siden den 12 Mai er jeg igjen lykkeligen forenet med min Familie her i Flensborg og føler mig nu ganske og aldeles tilfreds. Antonie Heide, der er os kjær ved sin venlige Opmærksomhed og Munterhed, er vedbleven at være et Medlem af Familien. Jeg hentede mine Kjære i Haderslev, da det første Bøgegrønt glædede os. Omendskjøndt vi næsten ingen Vinter har havt, saa har Foraaret og Sommeren hidtil været desto koldere og regnagtigere, hvilket forstyrrede os i Pintsen, da vore kjære Thriges med Thorvald besøgte os. Jeg takker Gud, at Reisen ikke har skadet denne sidste, der har havt Skarlagensfeber og derfor blev hele Pintseugen ud, og ret tilfredsstillende os ved sin Opførsel. I det kolde Foraar havde jeg sidst i Marts paadraget mig en Forkjølelsesfeber, hvis Følger,

¹⁾ Rektor Bloch blev afskediget ³⁶/₁₀ 1850, men vedblev, ifølge Skrivelse fra Ministeriet, at fungere til sin Eftermands Ankomst ⁵/₁₀ 1851.

²⁾ Flors Søn, f. 1829, og Rektor Blochs Sønner af andet Ægteskab, Valdemar og Carl.

³⁾ Jfr. S. 375 Note 2. I April 1851 sendtes Pechlin i en speciel Mission til Rusland for at forhandle om Arvefølgespørgsmaalet.

noget Asthmatisk, først nu, da Varmen siden nogle Dage synes at komme, tabe sig.

Jeg lever ellers en meget travl Tid, da jeg er Medlem af »de anseete Mænds« Forsamling¹⁾, som Kongen har sammenkaldet for at drøfte Planen til det danske Monarchies Organisation. Jeg har havt den Tilfredsstillelse, at min Virken og Talen ikke er forgjæves, og at alle Slesvigere, i nogle Spørgsmaal endog Etatsraad Prehn, staae som een Mand med de vakkre Danske imod de slesvigholstenske Holstenerer²⁾. Desværre er gamle Johannsen pludseligen død d. 24 Mai, saa at ogsaa Directorial-Forretningerne paa-ligge mig. Ogsaa min Ven Ohrt er døet³⁾, hvis Enke vi besøgte sidste Søndag.

Søndagen den 30te November.

Efter lang Tids Forløb finder jeg idag engang Stunder og Sindsro til at opskrive noget her.

Sommeren er gaaet meget hurtigt, idet vi næsten hele Juli og August have havt Besøg, først af min kjære gamle Svigerfader med Familie, siden og tildeels paa samme Tid af Marget Steffensen med hendes tre Børn⁴⁾; — med hende reiste min Thorvald til Holsten og kom allene tilbage — han længtes virkelig at see sin Barn-doms Land igjen, og har paa denne Feriereise til min Glæde viist megen Selvstændighed; tilsidst besøgte os min Broder med sine Børn. Ogsaa mine kjære Clausens, Fritz Bloch med Kone og Svo-ger Valdemar paa Tilbagereisen fra Paris have været her. Med alle disse Kjære have vi ret gjort Udflugter i min Fødebyes deilige Egn, endskjøndt Væirliget i det Hele var ustadigt. I Midten af

¹⁾ Notabelforsamlingen, som skulde udarbejde et Forslag om Slesvigs fremtidige Stilling indenfor Monarkiet, var traadt sammen 15. Maj. Den havde kun 21 Medlemmer, udpeget af Statsraadet, 9 slesvigske, 6 fra Kongeriget og 6 fra Holsten.

²⁾ Holstenerne forlangte Tilstanden før 1848 tilbage, dog med besluttende Myn-dighed for Landdagene. Alle de slesvigske og kongerigske Repræsentanter afviste dette Forslag, og alle med Undtagelse af Prehn vedtog en Plan, der vilde knytte Slesvig nært til Kongeriget. Prehn foreslog en tredelt Helstat med fuldstændig Ad-skillelse af Slesvig og Holsten. C. P. udfoldede stor Aktivitet under Forhandlingerne. Han var med i den 5-Mands Komité, der ²/₅ udarbejdede en Betænkning, som afviste Holstenernes Krav, og han affattede et Bilag, der medfulgte Planen af ¹/₇, hvori han paaviste Ridderskabets Farlighed. Jfr. Sønderjyllands Hist. IV S. 422 f. og H. N. Clausens Erindringer S. 102 ff.

³⁾ ¹³/₆ 1851.

⁴⁾ Elisabeth f. 1846, Carl, f. 1849 og Valdemar, f. 1851.

September gjorde vi et Besøg i Haderslev¹⁾. Men ved Siden af disse Glæder har jeg havt og har endnu mange Bekymringer for vort Fædreland. De tydske Magter ville fravriste os Frugterne af vor Seir, navnlig den i Notabel-Planen udtalede constitutionelle Forbindelse mellem Slesvig og Danmark²⁾. Reactionen i hele Europa skader os. Ved udenlandsk Indflydelse blev Tillisch bortfjernet; dog er til Lykke hans Svoger Bardenfleth bleven hans Eftermand paa Ministerposten³⁾, der styrer i samme Aand, og tillige er en behagelig Foresat (ham og Familie have vi i Sept. havt den Ære at see hos os i et Selskab). Men han lammes ogsaa ved hiin Indflydelse, der nu endog — tilligemed den ærgjerrige v. Scheel, mod hvis »Fragmenter« jeg i disse Dage har skrevet Artikler i Flensburger Zeitung⁴⁾ — truer os med Provindsialstænders Gjenoplivelse! Den nu forsamlede danske Rigsdag virker for Rigets Frelse saa meget, den kan. Saa smukt indflettede vor vakkre danske Præst Graa⁵⁾ — der har samlet en Menighed af 100—200 Personer — i sin Prædiken, at den jordiske Seir ei altid bragte den jordiske Fred, og at vi derfor burde eftertragte den himmelske.

Ja, hvad vare vi uden Tillid til Gud! Hermed ender jeg denne Bog, der indeholder hans Styrelse med mig, de af ham mig tilskikkede Glæder og Sorger i de sidste nitten Aar!

1) I Randen er tilføjet: »Vor vakkre Thorvald er fra Mikkelsdag af kommen i Conector Lemkes Huus, da Thriges ere flyttede«.

2) Jfr. S. 382 Note 2.

3) Det skyldtes russisk Indflydelse, at Tillisch, der ⁵/₈ 1851 var blevet Minister for Slesvig, maatte fratræde sin Post allerede ¹⁸/₇ s. A. Bardenfleth, der havde været Minister siden Jan. 1848, blev nu — indtil Jan. 1852 — Minister for Slesvig. B. var gift med en yngre Søster til T.'s Hustru.

4) C. P.'s indgaaende Kritik af Scheeles Forslag om en konstitutionel Helstatsordning er trykt anonymt i »Flensburger Zeitung« ²¹/₁₁, ²³/₁₁, ²⁴/₁₁, ²⁵/₁₁ og ²⁶/₁₁.

5) Den kendte, dansksindede Pastor G. F. A. Graae virkede fra Foraaret 1851 til Freden 1864 som Præst for den danske Frimenighed i Flensborg, der holdt til i Helligaandskirken.

1852.

Flensborg den 10de Januar 1852.

Netop efter 20 Aars Forløb begynder jeg et nyt Bind af mine Levnetsbemærkninger ¹⁾). Dengang, paa min 34te Fødselsdag, takkede jeg Gud for min Lykke, paa hvis Høidepunkt jeg var. Nu paa min 54de, efterat de forløbne Aar ved Siden af Glæderne have bragt Livets bittreste Lidelser, takker jeg den Algode igjen, at han har hjulpet hidindtil, at han har ladet mig bestaae i Prøvelserne, og atter har ført mig ind i en Livsstilling, i hvilken jeg føler mig lykkelig, som dengang i Kiel, medens min der oplevede sidste Fødselsdag i 1848 tilhørte Tider, som allerede længe havde været piinlige for mig, idet min Virksomhed meer og meer blev hæmmet, og Fædrelandets Tilstand faretruende. Min nuværende vigtige Virkekreds er en Følge af de, idetmindste tildeels lykkeligen igjennemgaaede Farer. Den har forhindret os i at høitideligholde min Fødselsdag — hvilket først skal skee imorgen i en ny her erhvervet Vennekreds ²⁾), — idet Overjustitscommissionen i denne Tid, foruden sine sædvanlige Forretninger, ogsaa har at holde den første slesvigske retsvidenskabelige Examen ³⁾), hvortil 3 Candidater og 3 Studenter fra Kjøbenhavn havde indstillet sig, som deels ere dannede af mig, deels af Professor Schmid (som jeg har trukket til

¹⁾ Dette Bind tilhører — ligesom Dagbogen 1820 — C. P.'s Datterdatter, Fru Pastorinde Ingeborg Lomholt-Thomsen, København.

²⁾ I Randen er tilføjet: »Pastor Graae's, O'Præsident Lassens, Regensburg, Assessor Meyer.« Lassen var Svoger til den for Gennemførelsen af Sprogskripterne kendte Regensburg, Meyer var et fremtrædende Medlem af Overappellationsretten og ivrig dansk.

³⁾ Som et Led i Regeringens Bestræbelser for at understrege Slesvigs Stilling som dansk Hertugdømme indførtes ved Patent af ²²/11 1851 en slesvigske juridisk Eksamen, der skulde afholdes af Overjustitscommissionen (fra 1852 Overappellationsretten) i Flensborg.

CHRISTIAN PAULSEN og hans Hustru GRETHE PAULSEN, f. Bloch.
Fotografi, formentlig efter Daguerreotypi. Ca. 1854. Privateje.

Kbhvn)¹⁾ — en vigtig Begyndelse til en ung tro dansk-slesvigsk Embedsmandsstand! Min hele Virksomhed tilfredsstiller mig, som tro Slesviger, og dette forsøder mine mange Arbejder, da jeg tilige har de dirigerende Forretninger²⁾.

Julen og Nytaar er blevet os forskjønned ved vor gode Thorvald, Thriges og Vald. Bloch.

Med Tak og Forhaabning til Gud skrider jeg frem i det nye Aar. Mine Kjære, navnlig ogsaa de gamle: Moder og Svigerfader have glædet mig ved Breve.

Søndagen den 14de Marts.

Paa denne min veemodige Mindedag vil jeg optegne noget, og først og fremmest takke Gud at min salige Thoras trøstende Ord til mig: du kan jo blive lykkelig igjen, ved hendes kjæreste Søster, min Grete, ere gaaede i Opfyldelse, hvilket jeg igjen idag har sagt til denne, omendskjøndt jo Ungdommens dybe Kjærlighed aldrig, aldrig glemmes!

Men indtil vi samles i Guds Himmel, maa vi jo efter hans Villie færdes paa Jorden, og Jordelivet medfører jo jordiske Sorger og Glæder, hvilke begge jeg har prøvet siden jeg sidst opskrev noget. Strax efter blev det tvivlsomt, om udenlandske Rænker vilde lade os beholde vor danske Minister Bardenfleth³⁾; de ved Vaaben overvundne Slesvigholstenere virke endnu bestandigen gjennem de Danmarks Svækkelse ønskende tyske Magter. Jeg har havt søvnløse Nætter; thi jeg var fast besluttet paa ikke at byde min Haand til et Slesvigholstens Gjenopbyggelse, og havde taget min Afskeed hvis OAppellationsretten igjen var bleven fælles. Dette er nu ikke skeet, men Grev Carl Moltke er bleven vor Minister, og efter den kongelige Kundgjørelse er Slesvig desværre ikke nøiere forbundet med Danmark end Holsten, saa at vore Notabel-Forhandlinger

¹⁾ Dr. jur. A. C. J. Schmid (jfr. S. 370) fik i Sommeren 1850 Ansættelse som midlertidig ekstraordinær Docent i København. Snart efter fik han Professortitel og fast Ansættelse. 1853 blev han Professor i Kiel. Jfr. Københavns Universitets Aarbog 1849—1856 S. 253.

²⁾ Siden Direktøren for Overjustitskommissionen F. H. C. Johannsens Død (se S. 382).

³⁾ Der sigtes til Bluhmes Forhandlinger med Østrig og Preussen, som resulterede i Aftalerne i 1851—52. Et Led heri var en Omdannelse af Ministeriet, hvori bl. a. Carl Moltke skulde indtræde. Omdannelsen skete ^{27/1.} ^{28/1} kom den kgl. Kundgørelse om en Helstatsordning.

ifjor Sommer, til min Ærgrelse have været forgjæves¹⁾. Nu kan den danske Retning kun vedligeholdes ved Personlighederne, og derfor maa jeg blive. Det gjør ogsaa Regenburg, hvem C. M. har beholdt som Chef for Kirke- og Skolevæsenet, saa at han dog Gud skee Lov ikke strax har indslaaet en anden Retning. Dette var den første beroligende Efterretning efter Ministerforandringen, som denne min yngre Ven selv bragte mig. Den anden var den at O. J. Commissionen bliver her. Denne bragte mig min nye Formand Kammerherre v. Stemann, der som Departements-Chef mindre ønskeligt er bleven afløst af Regjeringsraad Holsteneren Høpfner²⁾. Hiin har viist sig som et godt Menneske, idet han virkeligt bevæget kom til mig, da han vel var bekjendt med den almindelige Mening, at jeg skulde være Præsident. Jeg kunde med megen Ro lykønske ham, — der jo og først af Tillisch havde været bestemt dertil — da jeg siden Bardenfleths Afgang slet ikke troede det, ogsaa ansaae ham for ligesaa værdig dertil som mig. Ved dette mit Forhold har jeg faaet Indflydelse paa ham, hvilket jo er godt for Sagen. Han har tiltraadt i Begyndelsen af denne Maaned og er en behagelig Formand, saa at jeg er ret tilfreds, da vi havde kunnet faae en mindre god Mand³⁾.

C. M. har truffet den vigtige Forandring for Heelstatens Skyld, at alle Regjerings-Comptoirer ere komme til Kjøbenhavn⁴⁾ — hvilket under disse Omstændigheder er godt —. Dette har havt den vigtige og behagelige Følge for mit private Liv, at jeg har kjøbt Justitsraad Kranolds først ifjor Efteraar nyt indrettede Huus med Have paa Duborg for 4500 Rdl. Crt., hvor jeg haaber, at skulle

¹⁾ Carl Moltke var i Januarministeriet 1852—54 Minister for Slesvig (efter tysk Ønske). Han var som Helstatsmand Modstander af den danske Bevægelse. Den kgl. Kundgørelse (se forrige Note) gjorde det definitivt af med Ejderpolitikken. Notabelforsamlingens Plan var blevet afvist af Preussen og Østrig.

²⁾ Departementschef i Ministeriet for Slesvig C. L. E. v. Stemann udnævntes i Begyndelsen af 1852 til Direktør for Overjustitskommissionen. Hans Afløser som Departementschef blev en af Tillischs Medarbejdere, Johs. Høpfner, der før 1848 havde været Medlem af Fællesregeringen paa Gottorp. Det er uklart, hvorfor C. P. er imod hans Udnævnelse, da han, skønt Holstener, var Modstander af Slesvig-Holstenismen. Høpfner døde i Novbr. s. A.

³⁾ I Randen er tilføjet: »Jeg maa dog tilføie, at Kongen har viist mig den Naade, under 26 Febr. at udnævne mig til Dannebrogsmænd, og at Ministeren har havt den Artighed egenhændigen at melde mig det«.

⁴⁾ Efter Carl Moltkes Udnævnelse til Minister for Slesvig i Jan. 1852 blev hele Hertugdømmets øverste Styrelse flyttet fra Flensborg til København og samlet i »Ministeriet for Slesvig«.

leve lykkelig i Naturens Skjød, nydende den mest himmelske Udsigt¹⁾. Derved har jeg og gjort min Grete den største Glæde. Mit Huus i Kiel har jeg netop solgt.

Vinteren har været paafaldende mild, som vedlagte den 3die Febr. plukkede Rosenbuskblad viser.

Paa Duborg. Søndagen den 11te Juli.

Jeg har netop idag lidt Tid, men kommer dog ikke til at skrive meget, da det er saa hedt (over 22°), at man sveder ved at sidde stille. Dog kan jeg med faa Ord betegne min nuværende Stemning, næmlig at jeg ikke siden mine første Ægteskabsaar har følt mig saa lykkelig som nu. En fast behagelig Embedsstilling²⁾, et nydeligt Huus med en lykkelig Familiekreds, i en himmelsk landlig Egn. Hvad kunde jeg ønske meer? Jeg ønsker kun, at leve og at døe her. Tirsdagen efter Paaske den 13de April flyttede vi her op, og modtog snart Moder og Broder med Datter Sophie, førend de flyttede over til Jørgensby³⁾. Den sidste er bleven hos os. Efter et igjen koldt blevet Foraar gjorde jeg den første varme Dag, den 10de Mai med min Familie en Reise til Slesvig (i den Carstenske Stiftelses Anliggender mod den forrige Bestyrer Esmarck)⁴⁾. I Juni har Antonies Moder været her, og nu have vi Besøg af Ant. Bloch og Mine Nyholm⁵⁾. I Pintse vare min Thorvald og Valdemar Bloch med sin vakkre Kjæreste Luise Hammerich her.

Min Grete og jeg ere opfyldte af Taknemmelighed mod Gud!

¹⁾ Kranold, Kontorchef under den civile Styrelse for Slesvig, blev 1852 Departementschef i det slesvigske Ministerium, da dette flyttedes til København. — C. P. flyttede ind sit nye Hus i Midten af April (ifølge Brev til Regenb. ^{17/4} 1852. R. A.).

²⁾ I Randen er tilføjet: »Siden den 1. Juni er Overjustitscommissionen Appellationsret med mine forhenværende Cancelli-Undergivne Wøldike og Lehmann som 7de og 8de Medlem. Som første Medlem har jeg nu 3000 Rbkdlr.« — Den officielle Dato for Forandringen er ^{6/6} 1852. W. og L. havde været ansat i det slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli.

³⁾ C. P.'s Moder og Broder havde som oftere omtalt boet i Odense en Aarrække. Broderen, der var meget svagelig, døde allerede ^{18/7} 1852 (se S. 388). Moderen døde ^{24/2} 1854. Jørgensby er en Forstad til Flensborg paa den anden Side af Fjorden.

⁴⁾ Jfr. S. 380 Note 1. — I Randen er herudfor tilføjet: »Toure til Kollund og Kobbermøllen; med Lassen og Hargens's til Sønderhav, Oxenørne og Munkmølle.« De omtalte er Overpræsident i Flensborg G. F. Lassen (g. m. Regenburgs Søster) og (sandsynligvis) Raadmand i Flensborg W. H. Hargens.

⁵⁾ Sandsynligvis Erasmine Frederikke Nyholm, f. 1830, D. af Sognepræst N., Nyborg.

Søndagen den 3die October.

Den deilige Sommer, som har været een af de behageligste, varmeste og stadigste, man kan mindes, er gaaet hen under tilfredsstillende Arbejder og behagelige Adspredelser. Vort sidste meget behagelige Besøg i August var min Ven Professor Clausen med sin Familie, som ret paaskjønnede vor yndige Bopæl, og den mangeløse Udsigt paa vor høie Havetrappe og paa Altanen i vor lille Have, der med sine Blomsterpartier i Græspletterne og sit Buskads, og den tætte Linde-Løvhytte gjør os saa megen Fornøielse. Vi gjorde med C. adskillige Udfarter, navnlig en Seilads til Oxenøerne, efterat et stærkt Tordenvæir om Formiddagen snart, — som næsten altid i denne Sommer — var blevet paafolgt af de[t] deiligste Væir.

Men ogsaa en Skygge er falden ind i Sommerlandsen, idet min gode Broder den 18de Juli pludseligen døde af sin Hjertelammelse.

Det omtales, at Broderens Død var en Befrielse for ham, og at C. P. nu maa tage sig af hans Børn¹⁾ og som Værge bestyre deres Formue.

Mine Forretninger forøgedes derved, at jeg fra den 1ste Juli af havde Præsidiets, under Stemanns Fraværelse, som formedelst hans Sygdom varede til efter Midten af August, saa at min den 1ste Aug. paatænkte Jydlandsreise i Ferierne med min Thorvald maatte opgives; denne reiste istedetfor med mine Broderbørn til Fyen; og da han kom tidligere tilbage, lod jeg ham lære at ride. Den gode, forstandige Dreng har nu bestemt sig for Retsvidenskaben, hvilket vist er det rigtigste Valg, da han meer har en overveiende historisk Retning, og ingen digterisk, og heller ei er meget meddelende, som en Præst eller Lærer bør være.

Efterat Stemann var kommen hjem, fik vi, opfordrede af hele vor Familie og Clausens Lyst til at besøge Kjøbenhavn, navnlig mine nu der (paa Vesterbro) boende Svigerforældre. Jeg fik Orlov, og vi reiste den 3 Sept. først til Haderslev; udenfor Byen kom vor Thorvald til Hest os nok saa rank og uendeligt glad imøde. Løverdagen den 4de høitideligholdt vi Christines Fødselsdag, vare Søndagen i Fibigers Prædiken²⁾ og med Thriges og de forlovede

¹⁾ C. P.'s Broder efterlod 4 Børn, Datteren Sophie, f. 1836, og Sønnerne Christian Frederik, f. 1829, Sophus Vilhelm Rudolph, f. 1833, og Johan Frederik Vilhelm, f. 1841.

²⁾ Søren Thriges Svoger, den senere kendte Præst og Forfatter Johannes Fibiger, var fra 1850 Lærer ved Haderslev lærde Skole og tillige Præst ved Skt. Johannes Hospital i Haderslev.

hos Hammerichs¹⁾ og reiste Mandag, ledsagede af Thorvald og Vilhelm Paulsen til Aarøsund, hvor vi tilbragte en Times Tid hos Agent Bruhns²⁾, og da indskibede os Kl. 6. paa Dampskibet Diana, der, efterat vi i Fredericias Havn havde overnattet paa samme, den 7de Sept. bragte os til Kbhvn. . . .

I Kjøbenhavn saae jeg mange af mine gamle Venner, Kunstskattene og Samlingerne, Industriudstillingen³⁾, ogsaa andre Mærkværdigheder, navnlig, til Glæde for min lille levende Thora, Giraffer og andre Dyr. Med Ministeren Grev C. Moltke havde jeg tilfredsstillende Samtaler; dog staaer han desværre kun paa et selvstændigt Slesvig, uden særegen Forbindelse med Kongeriget. Men, som min Ven Flor fra Udlandet⁴⁾ skrev mig, han hjælper dog til Danskhedens Befæstelse, og naar den er skeet, er maaskee hans Tid omme.

Københavnsopholdet forstyrredes kun ved nødvendige Besøg hos Tandlægen, og af den Grund

maatte jeg ogsaa opsætte vor Tilbagereise til den 28. Sept., da vi dog traf godt Væir efterat det i nogen Tid havde været ustadigt. Da Dampskibet Vesper laae over ved Svendborg, nød vi en ganske himmelsk Maaneskinsaften.

Jeg har nu ret med Lyst taget fat paa mine Forretninger, og vi ere glade ved at være igjen i vort hyggelige Hjem.

¹⁾ Borgmester i Haderslev Emil Hammerich, Fader til Louise H., der var forlovet med Rektor Blochs Søn Valdemar (den senere Rektor for Metropolitanskolen).

²⁾ Ejeren af Aarøsund Færgegaard.

³⁾ Den første store Industriudstilling i Danmark, som holdtes i Aug.—Oktbr. 1852 i en Træbygning, opført paa Christiansborg Slots Ridebane.

⁴⁾ Om Flors Udenlandsrejse 1851—53 se S. 380 Note 2.

1853.

Den 10de Januar.

Som sædvanligt er jeg i den tidlige Morgenstund oppe ved Lys, og skriver nu første Gang i dette Aar og i mit nye Leveaar. Jeg kan Gud skee Lov gjentage det, som jeg ifjor paa denne Dag skrev, og maa saa meget mere love ham at skride frem i alt Godt. Den Feil, som jeg endnu meest har at kæmpe med, er en uvenlig Tone mod mine Nærmeste, naar jeg finder noget urigtigt. Vel tage jo mine Forretninger meget til, saa at jeg undertiden har vel meget i Hovedet, men den tiltagende Alder bør dog ogsaa lette Een det at bevare et ligeligt Sind.

I Vinter har han haft forøget Arbejde paa Grund af Overtagelsen af Værgemaalet for Broderens Børn og Opgørelsen af sine Udgifter og Indtægter for Boet. Opdragelsen af Broderens Børn giver ogsaa Sorger. Om Thorvald skriver han:

Han, nu næsten saa høi som jeg, er munter, synger og spiller, rider og dandser, men opfatter tillige Livets høiere alvorlige Side, saa at min Grete og jeg ret have vor Glæde i ham. Lille Thora, ogsaa et sødt, klogt Barn var meget glad ved sin Broder; til Ære for begge havde vi et Børnebal, og Thorvald bragte Opførelsen af nogle Scener af Julestuen i Gang. Juleaften havde vi den Glæde, at min gamle Moder havde ladet sig overtale til at kjøre herover.

Saaledes kan jeg takke Gud for meget i det forløbne Aar, der har bragt mig næsten lutter Godt. Mit Helbred er godt, undtagen at jeg siden Grippen i Foraaret 1851 endnu undertiden er stakaaudet, især naar jeg om Aftenen skal bestige vor Bakke. Vi ere ogsaa om Vinteren fornøiede med vort Huus. Denne Vinter har iøvrigt hidtil været endnu mildere end de tvende foregaaende, saa at Primlerne blomstre, skjøndt det een Gang i November og Juleaften tog stærkt paa at fryse.

Vore venskabelige Forhold ere blevne engere især med Graaes.

En ny Omgang er begyndt med den nye commanderende General Bülow¹⁾; det er meget godmodige fordringsfrie Mennesker.

Skjærtorsdag den 24de Marts i Haderslev.

Vi ere her tilligemed vor lille Thora siden den 18de, da vi kom til Sørens Fødselsdag²⁾, for at overvære vor Thorvalds Confirmation, som med meget opløftende Høitidelighed skeete i Søndags af Pastor Helweg. Idag har jeg første Gang med min voxne Søn nydt Nadveren. Jeg kan Gud skee Lov være overbeviist om, at han ganske opfatter Kristendommens uskatteerlige Værd og Herlighed. Som jeg saa gjerne tilbagekalder svundne Tiders Minde, saaledes ogsaa denne Gang min uforglemmelige Sophies Confirmation for 8 Aar siden i Sarau. Som min Grete og jeg dengang lykønskede hinanden til, at hendes Opdragelse var lykkets, saaledes kunne vi ogsaa gjøre det med Hensyn til Thorvald, hvis noget langsommere Udvikling vor Sophie, der vist nu vilde have været stolt af sin Broder, desværre ikke skulde opleve!

Vinteren har været meget streng og hersker endnu under Haderslevopholdet.

Her have vi mødt megen Gjæstfrihed, navnlig ogsaa hos de gjennem Valdemar os nu beslægtede Hammerichs, hos Conrector Lembkes, hvor jo Thorvald og Vilhelm Paulsen have deres Hjem, hos Amtmand Stockfleth, Thingskriver Rumohr o. s. v. Som Appellationsraad har jeg ladet mig forevise af Borgemester Hammerich Panteprotokollerne, Raadhuset med Fængslerne o. s. v., saa at jeg forbinder det Behagelige og det Nyttige. Paa Reisen gjennem Aabenraa besøgte jeg Amtmand Heltzen, med hvem jeg er kommen i Forbindelse siden jeg ifjor, da jeg gjorde ham Bemærkninger om de dengang af mig gennemseete Panteprotokoller.

Iovermorgen ville vi reise tilbage med vore Børn, som hænge saa kjærligt ved hinanden. Thorvald er nu lige saa høi, som jeg. Thora leger her ret med den yderst elskværdige Sophie Thrige³⁾.

Søndagen den 10de Juli.

»Næsten et Fjerdingaar er igjen henrundet i Ro og Tilfredshed«. Thora har overstaaet en Skarlagensfeber. Det har været koldt til d. 20. Maj.

¹⁾ Den fra 1849 kendte General Bülow blev 1852 kommanderende General i Slesvig. Han var gift med Henriette Bertine Dame, en Præstedatter fra Sjælland.

²⁾ 18/s.

³⁾ Søren Thriges Datter, f. 11/s 1850, senere g. m. Overlærer ved Metropolitanskolen, Dr. phil. Emil Trojel.

I Juni har jeg udgivet den anden Udgave af min Slesvigske Rets-Formularbog, som har sysselsat mig hele Vinteren, ved Siden af mine ordentlige Forretninger. Disse have taget af siden Afsættelsen af de mange Advocater, som endnu under Bestyrelses-Commissionen havde viist sig ulydige¹⁾. Ministeren har tilskrevet mig et meget paaskjønnende Brev.

Siden 14 Dage ere min 81 aarige (!) Svigerfader, min Svigermoder og Svoger Carl²⁾ her. Denne sidste har ret glædet os ved sin Sang tilligemed Antonies nu bortreiste Cousine Karen Galskjøt³⁾. De blive for det første her, da Cholera imens er udbrudt i Kjøbenhavn⁴⁾. Denne har forstyrret min store nordiske Reiseplan i Ferierne, da Sverrige endnu har Quarantaine, og jeg har nu besluttet, at reise den 20de med Thorvald til Rhinen og Frankrige, om Gud vil. De kjære Flors kom i Mai tilbage fra Udlandet⁵⁾. Han var endnu engang i Juni her, og kørte med os den 19de (da Thora endnu intet Selskab kunde have) til Skovfoged Clausen i Lindeved⁶⁾.

Søndagen den 30te October.

Idag har jeg Ro og føler mig oplagt til at kaste et Blik paa mit Liv. Jeg har næmlig været til Alters med min Grete og mine to Niecer⁷⁾; ved Hjemkomsten formanede jeg især Sophie at befæste i sig den Tro, at Guds Førelser vare det Bedste for os; kun derved kunde vi opnaae et tilfreds Sind, og paaskjønne det meget Gode, som Gud forundte os, og som hun ogsaa havde.

Naar jeg seer tilbage paa de forløbne Maaneder, har jeg saa megen Grund til at takke Gud for hans faderlige Godhed. Jeg har med min Thorvald ganske efter Ønske gjort og fuldendt min besluttede Reise. Ved Rhinen levede jeg i Minder, men nød ogsaa

¹⁾ Dette Punktum er en Tilføjelse i Randen. Smlgn. Sønderjyllands Historie IV S. 410.

²⁾ Carl Bloch, f. 28/6 1829, Rektor Blochs yngste Barn, studerede 1850—53 Forstvæsen ved Landbohøjskolen og gik derpaa — uden Eksamen — over i praktisk Forstvirksomhed. 1858 blev han Skovrider paa Langesø, Fyn. Han var musikalsk.

³⁾ Datter af Pastor J. S. H. Galskjøt, der var g. m. Anna Elisabeth Johanne Heide, en Søster til C. P.'s Svoger, J. B. Heide, Fader til den omtalte Antonie.

⁴⁾ Koleraepidemien udbrød 12/6.

⁵⁾ Flor vendte i Maj 1853 hjem efter et toaarigt Ophold i Frankrig, Italien, Schweiz og Tyskland (se S. 380 Note 2), hvorpaa han slog sig ned i Fredensborg.

⁶⁾ H. N. Clausens Søn.

⁷⁾ Antonie Heide og Sophie Paulsen.

ret det Nærværende ved min livsfriske Søns Side. I Paris levede vi i 18 Dage under de store Indtryk. Frankriges skønne Himmel begunstigede os i Alt. Gjennem det interessante Belgien kom vi til Aachen, hvor jeg glædeligen overraskede min Schnepfenthaler-Barndomsven Lamberts i Burtscheid¹⁾ — i Heidelberg havde jeg ogsaa seet min Ungdomsven Umbreit —²⁾. Den 23de August kom vi til Sarau, for at afhente min Grete og Thora, vare paa Gjennemreisen en halv Dag i det for mig saa minderige, siden 1848 ikke seete Kiel, hvor jeg bad paa min Elskedes Grav, og saae den gode Tante Bentzen, men ikke min Svigersøn, der i et Brev til Sarau havde erklæret det for det Bedste, ikke at see mig — et sørgeligt Beviis paa de slesvigholstenske Ideers Fremhersken, saa at jeg paa Ny maatte takke Gud, at han havde taget min Sophie efter et kort og lykkeligt Liv til sig.

Den 27de August kom vi her tilbage, hvor mine kjære Svigerforældre imens havde bestyret Huset. De reiste den 2den Septemb. Mig ventede en ganske ny Forretning, idet jeg i den Maaned tilligemed Præsidenten skulde overvære den theologiske Examen³⁾, ved hvilken Leilighed jeg lærte at kjende de vakkre Examinatorer, Provsterne Tidemand og Caspers⁴⁾. I denne Maaned have vi havt den temmelig byrdefulde juridiske Examen med 20 Candidater; den endte igaar; jeg examinerede, foruden i Slesv. Privatret, i Statsret.

Stænderforsamlingen⁵⁾, i hvilken de tyske og fortydskede Slesvigere desværre, ligesom før 1848, staae skarpt overfor de dansk-talende, sysselsætte[r] mig og middelbart. Især med Provst Boesen

¹⁾ Lamberts var Elev i Schnepfenthal 1810—14.

²⁾ Sandsynligvis Professor i Teologi i Heidelberg F. W. K. Umbreit, som 1809—14 havde gaaet i Gymnasiet i Gotha og 1814—18 havde studeret i Göttingen.

³⁾ Ved Patent af ⁹/₁₂ 1852 indførtes en særlig slesvigsk teologisk Eksamen (paa begge Sprog) i Flensborg. I Eksaminationskollegiet sad foruden Teologer Præsidenten i Appellationsretten og et af Rettens øvrige Medlemmer efter Tur. Eksamenen skulde normalt holdes i Juni. Her er Tale om en ekstraordinær Eksamen, som begyndte 5. Septbr. 1853.

⁴⁾ Provst Tidemand, Tønder, og Provst Caspers, Husum, var begge fra 1853 Medlemmer af det teologiske Eksamenskollegium i Flensborg. T. var dansk (fra Kongeriget). C. var tysk (f. i Slesvig), men loyal overfor Regeringen indtil 1864.

⁵⁾ Stænderforsamlingen i Flensborg, som traadte sammen ⁵/₁₀ 1853, var en Genoplivelse af Stænderforsamlingen i Slesvig før 1848. Den skulde først og fremmest afgive Betænkning over Regeringens Udkast til en Forfatning for Hertugdømmet Slesvigs særlige Anliggender. De dansksindede var i Mindretal.

og Laurids Skau (nu Amtsforvalter)¹⁾ overlægger jeg mangen en Sag — Sprog-²⁾, Appellationsrets-, Tugthuussagen³⁾).

Efterat være kommen tilbage fra la belle France, følte jeg mig af et uvenligt Væirlig mindre behageligt berørt; men September har været mageløst, og October, som begyndte koldt, ogsaa, endnu iforgaars over 13° Varme!!⁴⁾ Nu komme Lehmanns og Graaes.

1) Provst Boesen fra Fjelstrup var kongevalgt Stænderdeputeret og ivrig dansk. Skau var 1852 blevet Amtsforvalter i Haderslev Vesteramt, og 1853 valgtes han til Stænderdeputeret for Haderslev Amts 3. Landvalgkreds. Han blev i Stænderforsamlingen i Flensborg det danske Mindretals Leder og Ordfører.

2) I Randen er tilføjet: »Den danske Skolecommission har indgivet til Magistraten og til Stænderforsamlingen et af mig forfattet Andragende om, at Staden Flensborg maa vorde optagen blandt Distrikterne med blandet Rets- og Forretningssprog. Magistratens Fleerhed har gjort Andragendet til sit«.

Der sigtes til, at Bestyrerne for den danske Skole i Flensborg — hvoriblandt C. P. — i Novbr. 1853 indgav et Andragende, forfattet af C. P., om, at Flensborg m. H. t. Retssprog maatte blive stillet lige med de Omraader, hvor de Regenburgske Sprogreskripter gjaldt. I Stænderforsamlingen henvistes Andragendet til Forfatningskomitéen, der afviste det.

3) Alle de 3 nævnte Sager var Genstand for lange Forhandlinger og megen Uenighed. Der rettedes Angreb paa Sprogreskripterne fra Slesvigholstenerne, som ønskede disse ændret (jfr. Sdj. Hist. IV S. 441—45). Ogsaa Drøftelsen af Patentet af ⁵/₆ 1852 om Oprettelse af en øverste Domstol for Slesvig fremkaldte Uenighed om eventuel Appel til Kiel. Blandt de forelagte Sager var et Udkast til Forordning angaaende Tugthusstraffens Fuldbyrdelse, som gav Anledning til Meningsudvekslinger. Provst Boesen sad i den Komité, der afgav Betænkning herom. Se iøvrigt Stændertidenden.

4) I Randen er tilføjet: »To høistammede Remontant-Roser i vore Blomsterbede udenfor Huset til Gaden blomstre endnu«.

1854.

Søndagen den 8de Januar.

Slutningen af det gamle og Begyndelsen af det nye Aar har været og er endnu en Taalmodighedsprøve for mig, idet jeg nu allerede i over 14 Dage lider af et Par Svinebylder paa Benet og Foden, hvilke have krævet min gode Dr. Manicus's Behandling¹⁾ med varme Omslag o. s. v. nødvendig, og fængsle mig til Huset. Jeg har sagtens i Førstningen ikke tilbørligen ændset et ømt Sted paa Skinnebenet, og humpede endnu hele Ugen før Juul ud, tilsidst endnu den 23de til Stadt Hamburg, hvor Fætter Henningsen for os, Cousine Bruhn og Svigersøn Pastor Peters med Kone²⁾ gav det Paulsenske Familielegats Gilde³⁾. Tilbage kjørte vi dog, og forefandt til vor store Glæde vor fra Haderslev ankomne Thorvald. Da Sophie og Vilhelm ere hos deres (allerede gifte!) Broder Christian⁴⁾ paa Gjelballegaard ved Kolding, saa have vi ret ført et stille hyggeligt Familieliv i Festtiden. Thorvalds Vakkerhed i sin Opførsel og Væsen har lettet mig Taalmodighedsprøven, ligesom gode Venner. Naar min Grete i Skumringen spillede og sang med begge saa deilige Stemmer havende Børn, saa laae jeg ret lykkelig

¹⁾ Dr. Manicus, der 1836—1851 havde været Læge ved Christians Plejehus i Eckernførde og før 1848 havde været en ivrig Medarbejder ved »Dannevirke«, var 1851—64 Redaktør af den danske Avis »Flensburger Zeitung«.

²⁾ Fætter H. er P. P. Henningsen, Ejer af Schønhagen. Kusine Bruhn er uden Tvivl Enken efter C. P.'s Fætter, A. A. Bruhn, Ejer af Steinrade (d. 1851). Dennes Datter var nemlig gift med Pastor Peters i Flensborg.

³⁾ Christian Paulsens Farfader, Købmand i Flensborg Paul Paulsen (d. 1797), havde ved Testamente oprettet et Familielegat (6000 Mark). I Bestemmelserne stod, at der hvert Aar i Tilknytning til Uddelingen af Legatet skulde afholdes et Familie-maaltid for at styrke Familiebaandene. Sammen med dette Legat administreredes et Legat (7000 Mark), stiftet af Paul Paulsens Brødre, Detlef og Hans Paulsen. Dette tilfaldt ligeledes Paul Paulsens Efterkommere. Det Paulsenske Familielegat eksisterer stadig, og dets Bestyrere har ladet udarbejde en udførlig Stamtavle over Slægten.

⁴⁾ C. P.'s ældste Brodersøn, Christian Frederik Paulsen (f. 1829), der først var Proprietær og senere blev Assistent paa Havnebygmesterens Kontor i København.

paa Sophaen og takkede Gud for det meget Gode, jeg dog havde. Jeg er ellers hjertefrisk, Gud være lovet; men da jeg er vant til den frie Luft, og den ikke meer kan styrke mig, naar jeg er afspændt af Arbeide, saa kan jeg dog ei bringe saa meget for mig, som jeg kunde ønske. Mit første Værgeregnskab for Broderbørnene har sysselsat mig meget, og Thorvald har ydet mig en væsentlig Hjælp ved at reenskrive det.

Igaar kunde han denne Gang igjen høitideligholde sin Moders Fødselsdag, hvor vi havde det om Formiddagen med Graaes, og om Aftenen med vore Naboer Lehmanns ret hyggeligt. Idag maa han forlade os. Han er med sine gode religiøse Grundsætninger ret mit Livs Glæde.

Til Slut følger nogle Bemærkninger om Vintervejret.

Søndagen den 5te Marts.

Igjen har jeg gaaet een af Livets tunge Tildragelser igjennem! Jeg har begravet min Moder, hende, som saa kjærligt og opoffrende har ført Barnet og ledet Ynglingen. Hun havde endt sit Livs Gjerning, og levede allerede længe ventende og haabende paa Døden, idet hun deelte sin for det Meste (og det efter hendes Tilbøielighed) eensomt tilbragte Tid mellem religiøs og historisk Læsning. I de sidste tre Uger blev hun kraftløser og kraftløser; de sidste 8 Dage tillod hun, at min Broderdatter blev ovre hos hende i Jørgensby. I hendes og hendes Søsterdatters (Line Petersens, født Sybrandt) Arme udaandede hun ikke uden smertelig Kamp sit Liv, om Natten den 24de Februar, og nu begyndte for mig atter de sørgelige Forretninger med Hensyn til Begravelsen. Til denne, der skeede den 1ste Marts vare Thorvald og Vilhelm komne fra Haderslev (medbringende derfra et Glædesbudskab om Christine Thriges Forløsning med en Søn)¹⁾. Pastor Graae holdt en gribende Liigtale i Kapellet.

Jeg kan ikke nægte, at jeg nu kan leve roligere, da jeg veed hende hos Gud, hvorefter hun længtes saa meget; thi ved hvert Ildebefindende var hendes Eensomhed dog ængstelig for os.

Vinteren er nu brudt; Martsmaaned har bragt lignende Solskinsdage som i min Thoras Dødsaar, og Foraarets Forhaabninger og Havearbeider begynde. Vi skulle jo glæde os ved Livet, saa længe Gud under os det!

¹⁾ Den senere Lektor ved Metropolitanskolen i København Johannes Peter Bloch Thrige, f. ²⁹/₂ 1854.

Søndagen den 3die September.

Foraaret og Sommeren er henrundet under afvejlende Begivenheder og Stemninger, de sidste uventet foraarsaget af vor Thorvald, hvis Tilstand har ængstet os, idet han vel ved Sandselighedens altfor stærke Vaagnen, i Forbindelse med hans stærke Væxt — han er siden ifjor høiere end jeg — paa en sær Maade er nervøst angreben. Dog har han Gud skee Lov ikke hengivet sig til Udsvævelser, men kæmper mod de forskjellige Indtryk, som han er udsat for, under Paakaldelse af vor Frelser og den himmelske Fader. Han er god, og Gud skee Lov sandfærdig og opriktig, og opfylder ellers i alle Henseender sine Pligter, saa at han med bedste Charakter har forladt Haderslev Skole, og, efterat have tilbragt her sine Ferier, siden 8 Dage har begyndt sine Studier i Kjøbenhavn, optagen i Bedsteforældrenes Huus¹⁾. Det var en stor Tilfredsstillelse for mig, at jeg kunde foredrage min egen Søn Indledningen til Rets-Encyclopædien, min første for 30 Aar siden i Kjøbenhavn holdte Forelæsning!²⁾

Denne Sommer med deiligt Væirlig har udmærket sig for os ved mange Besøg. Først i Mai, da Alt allerede var grønt kom Lange fra Rødkilde³⁾, siden Flor; sidst i Maaneden logerede Wimpfen her under de danske Landmænds Forsamling, som ret mindede os om den sidste tyske i Kiel⁴⁾. Antonies Søster Thora⁵⁾ var ogsaa allerede kommen. Med begge reiste vi til Haderslev til Waldemars Blochs Bryllup med Luise Hammerich⁶⁾, og traf mine Svigerforældre hos Thriges; da disse ingen Plads havde, toge vi imod Lehmanns Svigerfader, Major Simesens⁷⁾ gjæstfrie Tilbud at logere 4

¹⁾ Efter at Thorvald Paulsen 1854 var blevet Student, studerede han Jura i København, hvor han blev cand. jur. 1861. ²⁾ 1864 faldt han ved Sankelmark. Han ligger begravet i samme Grav som C. P. paa Flensborgs gamle Kirkegaard.

³⁾ Jfr. S. 130. En »Anmeldelse« af disse Forelæsninger er trykt i Kbhv. 1823 (16 S.).

⁴⁾ Landmaaleren Erik Harding Lange, Søn af Rødkildes forrige Ejer Johan Lange og nu selv Ejer af Rødkilde, g. m. en Datter fra Skjoldemose.

⁵⁾ I 1847 (se S. 353). Landmandsforsamlingen i Flensborg varede fra ²⁹/₁₀ til ³/₁₀ 1854 og talte 3—400 Deltagere fra Slesvig og Kongeriget. Mødet omfattede Foredrag, Dyrskue og Maskinudstilling.

⁶⁾ Antonie og Thora Heide, Døtre af Kontorchef J. B. Heide. Thora var født 1836. Hun blev 1859 gift med nedennævnte Major Simesens Søn.

⁷⁾ ¹⁶/₁₀. Jfr. S. 389 Note 1.

⁸⁾ Overappellationsretsraad Eduard Lehmann var ²⁴/₁₀ 1851 blevet gift med Christina Sophia Antonette Simesen, D. af Major Søren Simesen, der boede i et Hus i Gl. Haderslev Sogn.

Dage hos ham; i hans store Have ved Haderslev Dam nød jeg herlige Foraarsmorgener. Efter vor Tilbagekomst besøgte os Luise Wimpfen, siden Mine Lange¹⁾, der kom med min Broderdatter, som imens havde været i Fyen. Den 16de Juli kom mine Svigerforældre og Svigerinde Antonie, og medens de vare her (i over 3 Uger) havde vi Besøg af det unge Ægtepar og Søren Thrige, og af min Ven, Professor Clausen med Familie, med hvem vi gjorde en nydelsesrig Seilads til Kollund og Kobbermøllen; endeligen een Middag de to Borgermestre Hammerich fra Haderslev og Ekernførde med Fruer²⁾. Ogsaa den afdøde Tante Rodebertz's vakkre Niece Frøken Krohg³⁾ og den unge Pastor Hertz fra Roeskilde har været her, hvilken sidste ledsagede os paa en Udkørsel til Steenbjerghav. Det gjorde tilsidst virkelig godt at være 8 Dage i Ro med vor Thorvald.

Grete har haft et Anfald af »den herskende Blodgang«.

Vor Ret har i Sommer faaet et nyt Medlem, forhenværende Assessor Ussing i Viborg, da Raasløf (ved hvis smukke, paa hans Auction købte Skriverbord jeg sidder) siden i Foraar har overtaget Departementschefsposten i Rosens Sted, der er bleven Overpræsident her efter vor gode Lassens pludselige Død i Marts⁴⁾. Endnu flere mig nærgaaende Dødsfald have fundet Sted, Bogtrykker Kastrups og Kammerherre Holsteins Søns⁵⁾. Gud opholde mig Mine! Endeligen er ogsaa vor sløvede Collega Hein døet, en Lykke!

Første Juledag (Mandag).

Gud har i sin Viisdom ikke opfyldt mit i de sidstskrevne Linier udtalede Ønske. Et nyt sørgeligt Dødsfald, min kjære Svigersøns, Pastor Steffensens efter en kort Sygdom!⁶⁾ Alle Husets Medlemmer

¹⁾ Sikkert Erik Harding Langes Datter Betty Marie Wilhelmine Johanne Amalie Lange, f. 10/11 1837.

²⁾ Borgmester i Haderslev Emil Hammerich og hans Søn, Borgmester i Eckernførde (fra 1853) Louis Hammerich (f. 1830).

³⁾ Har ikke kunnet identificeres nærmere.

⁴⁾ H. I. A. Raasløff, der siden 1851 havde været Medlem af Overjustitskommissionen (Overappellationsretten), blev 1854 Departementschef i det slesvigske Ministerium, men allerede s. A. Minister for Slesvig. S. A. G. C. v. Rosen havde været Departementschef siden 1852. Han beholdt Stillingen som Overpræsident og 1. Borgmester i Flensborg til 1864. G. F. Lassen, en afgjort Modstander af Slesvig-Holsternerne, havde haft denne Stilling siden 1850. Hans Død indtraf 10/8 1854.

⁵⁾ Kastrup udgav 1840—54 den dansksindede »Flensburger Zeitung«. Amtsforvalter i Flensborg U. A. v. Holstein mistede 21/8 1854 sin eneste Søn Henning Christoph (f. 1837).

⁶⁾ 14/12.

havde i det sidste Halvaar gennemgaaet svære Sygdomme. Han blev tilsidst anfalden, men skulde ikke gaae det igjennem! Min stakkels Margets Brev drog et Sorgens Slør over vor Juleglæde igaar, der ellers ved vor Thorvalds Ankomst fra Kjøbenhavn den 22de vilde have været saa skøn!

Dette Dødsfald medfører desværre ikke allene sjælelige Sorger, men ogsaa jordiske. Min Datters med 4 smaa Børns Ophold vil hovedsageligen hvile paa mig, og med mit meget rigelige Udkomme er det nu forbi. Dog det er jo en Pligt, som Gud paalægger mig, og da jeg efter min Moders Død har 450 Rdl. større Indtægt, saa maa jeg jo ansee det for et Fingerpeg, hvortil jeg skal anvende dem. Disse jordiske Sorger have holdt mig en Deel af Natten vaagen med Planer om at forstørre mit Huus, for at kunne optage min Datter med Sine. Dog jeg blev altid roligere, og den til mit stille Sovekammer trængende Klokkelyd til Froprædiken førte min Sjæl op til Ham, fra hvem al Frelse er kommen og ogsaa i Fremtiden skal komme.

Nu maa jeg jo ønske, at Gud opholder mit Liv, ikke allene for min med den inderligste Kjærlighed ved mig hængende Familie, men ogsaa for Marget og hendes Børn; men det er tungt, naar man, idet Gud paalægger uventede svære Pligter i den senere Alder, mærker, at denne allerede begynder at trykke. Og dette er virkeligen allerede Tilfældet med mig. Efter igjen at have lidt i 5 Uger af et Negleonde paa Foden, har jeg havt det Uheld, pludseligen at blive overfalden af en voldsom 14 Dage varende Forkjølelsessygdom (Grippe), maaskee forarsaget derved, at jeg, da jeg i den senere Tid begyndte at gaae lidt ud og at kjøre til Retten, ikke kunde tage Støvler paa, og derved vel har forkjølet mig, især da Vinteren allerede i November indstillede sig og i denne Maaned er bleven afløst af Storm, Regn og Slud. Dette har havt den sørgelige Følge for mig, at, ligesom [jeg] i Foraaret 1851 efter den da havde Grippe første Gang i mit Liv følte Brystbeklemmelser, især naar jeg gik om Aftenen og i Kulde, dette Onde nu har tiltaget i en høi Grad, forbundet med Stakaandethed, som jeg endog føler i Huset, naar jeg gaaer op ad Trapperne, og midt om Dagen, naar jeg gaaer eller kryber paa Gaden, som jeg siden 8 Dage har prøvet paa, saa at jeg tidt forpustet maa staae stille. Min gode Moder har altsaa dog med Rette i min Barndom iagttaget et svagt Bryst, skjøndt jo den sunde Opdragelse og et maadholdent ført Liv har forskaffet mig over 40 sunde Leveaar. For dem maa jeg jo takke den gode Gud; men jo mere han har vant mig til Sundhed, desto tungere er det allerede saa tidligt, at hjem-

søges af Alderens Skrøbeligheder, og en ny er i disse Dage kommen til, idet jeg lægger Mærke til en Hovenhed i Underbenene. Min gode tro Dr. Manicus, der nu ikke meer kommer hver Dag, har endnu ikke seet dem; ligesom han har lovet mig min Brystbeklemmelses Ophør — den er ogsaa lidt bedre, — saaledes vil jeg haabe, at ogsaa hiint Onde ikke vil have betænkelige Følger. Jeg maa jo haabe, saa længe jeg kan, og under alle Omstændigheder underkaste mig Guds Tilskikkelser¹⁾.

Det nu snart tilendebragte Aar maa jeg stille blandt mine Lidsesaar baade i legemlig og sjælelig Henseende. Gud skee Lov har Thorvald levet godt i Kjøbenhavn, og gjort sig i sine Kredse meget afholdt; ogsaa er hans Legemstilstand bedre.

Hvad de offentlige Begivenheder angaaer, saa maa jeg dog bemærke, at Kongen sidst i October (lige før min Fodlidelses Udbrud) i 8 Dage holdt Hof her²⁾ (med sin Gemalinde Grevinde Danner — før Jfr. Rasmussen) og at endeligen i indeværende Maaned det den danske Rigsdags velerhvervede Rettigheder meget lidt agtende Ministerium har maattet vige for et andet, i hvilket, mærkeligt nok, Raasløff har indtaget Carl Moltkes Plads, medens til Lykke Regenburg baade er Chef for sit og Justits-Departementet³⁾.

Som Eksempel paa Tidens yderst kortfattede Nekrologer skal »Berlingske Tidendes« Omtale ^{80/12} 1854 af C. P.'s Død anføres: »Dødsfald. »Flensb. Ztg.« meddeler idag et sørgeligt Dødsfald, idet Etatsraad, Dr. jur. Paulsen, første Raad ved Appellationsretten, er afgaaet ved Døden i sit 58de Aar. Den Afdøde var i alle Henseender høit agtet baade som Menneske og som Embedsmand.«

¹⁾ Efter de foreliggende Oplysninger er der Grund til at antage, at C. P. i længere Tid har lidt af en Hjertesygdom, der subjektivt har givet sig til Kende ved Brystbeklemmelse og Stakaandethed, objektivt ved Ødemer af Underekstremiteterne. I Betragtning af, at C. P. er død 3 Dage efter sin egen Beskrivelse af Sygdommens Symptomer, er det ikke urimeligt at antage, at Dødens Indtræden skyldes et akut Hjerteanfald. Smlgn. Forordet S. VIII.

²⁾ Fr. VII foretog Oktbr.—Novbr. 1854 for 1. Gang siden Krigen en Rejse gennem Slesvig, Holsten og Lauenborg. Opholdet i Flensborg varede fra ^{24/10} til ^{29/10}.

³⁾ Der sigtes til den Storm, der havde rejst sig mod Ministeriet Ørsted, der ^{12/12} 1854 afløstes af Ministeriet Bang, hvis ledende Mand var Udenrigsminister Scheele. Raasløff, der var Tilhænger af en Deling af Slesvig og Modstander af Sprogreskripterne, blev Minister for Slesvig. Regenburg var Departementschef i det slesvigske Ministerium.

PERSONREGISTER

PERSONREGISTER

Registret omfatter alle i Dagbøgerne nævnte Personer. Derimod er kun i enkelte Tilfælde Personer, der kun er omtalt i Noterne, medtaget. Saa vidt det har været muligt at fremskaffe Oplysninger herom, er Fødsels- og Dødsaar angivet. Andre Oplysninger om de nævnte Personer er medtaget i forskelligt Omfang, eftersom det skønnedes at være af Interesse som Supplement til Noterne. Nogen Fuldstændighed er ikke tilstræbt. I nogle Tilfælde har det ikke været muligt at identificere de omtalte Personer. I adskillige Tilfælde har det paa Grund af Forholdene været umuligt at skaffe præcise Aarstal og andre Oplysninger. Det gælder særlig m. H. t. Personer, der hører hjemme i Hertugdømmerne.

Forkortelser: C. P. = Christian Paulsen. C. j. = cand. jur. D. = Datter. f. = født. G. m. = gift med. Kbhv. = København. S. = Søn. s. A. = samme Aar. s. d. = se denne. sen. = senere. s.-h.-l. = slesvig-holsten-lauenborgske. sstds. = sammesteds. t. = til. v. = ved. 1. G. = første Gang. 2. G. = anden Gang.

A.

Aagaard, Holger Halling (1785—1866), Krigsassessor. Ejer af Iselingen v. Vordingborg. 244, 261, 376.

Abendroth, August, Advokat, Hamborg. 258?, 345.

Abrahams, Hanne (1801—1871), Søster til N. C. L. A. (s. d.). Ugift. 24.

— *Nicolai Christian Levin* (1798—1870), c. j. (Kbhv.) 1818. Studierejse 1819—20. Sen. Professor i Fransk og Tysk i Kbhv. 13, 15—18, 23—26, 40, 44, 161.

Abrahamson, Joseph Nicolai Benjamin (1789—1847), Oberst, Odense. 339.

Ackermann, Advokat, Mecklenborg. 102.
Adler, Adolph Peter (1812—1869), c. theol. (Kbhv.) 1836. Sen. Sognepræst i Hasle. 283.

— *Carl Ferdinand*, S. af Generalsuperint. A. (s. d.). Stud. jur. i Kiel 1831—33. Amtsauiditor i Lauenborg (Schwarzenbeck A.). 301.

— *Jacob Georg Christian* (1756—1834), Generalsuperintendent i Slesvig og Holsten. 193.

— *Johan Gunder* (1784—1852), Privatsekretær hos Prins Christian (Chr. VIII) 1814—40. Kabinetssekretær 1840—48. 262 f, 265 f, 275, 280, 283, 285, 291 f, 303, 313.

Albrecht, Lotte (= Poulina Charlotte), (f. ca. 1822), Datter af Kammerraad J. C. A., Roskilde. 251.

Alexandersen, Peter (1789—1857), Gaardejer i Sottrup. Stænderdeputeret i Slesvig 1836—40. 249.

Algreen-Ussing, Tage (1797—1872), Professor i Jura i Kbhv. 1840—44. Borgmester sstds. 1844—46. Stænderdeputeret i Roskilde. 330, 333.

Altmeyer, Jean-Jacques (1804—1877), historisk Professor i Bruxelles. 301.

Ammerbøl, se *Ammitzbøll*.

Ammitzbøll, Hans Henrik (1786—1831), Prokurator, Aarhus. 100.

Andersen, Asmus, Købmand i Flensborg. G. m. Botilla Rodebertz, f. Braack, Søster t. C. P.'s Mormoder Maria Magdalena Gadebusch, f. Braack (s. d.). 16, 89.

Andresen, Hedevig Charlotte (1807—1886), Niece t. Rektor Blochs 2. Hustru. G. $\frac{3}{9}$ 1833 m. Apoteker T. J. G. S. Baagøe (s. d.). 195, 227, 336.

— *Andreas* (1792—1872), Sukkerraffinador i Aabenraa. Stændersuppleant i Slesvig 1836. 259.

Arends, Christopher (1792—1843), Læge i Roskilde 1818—23. 114.

Aue, Karl, Indehaver af Karl Busch's kgl. privil. Boghandel i Altona fra 1828. 211, 248, 300.
Augustenborg, se *Christian Carl Frederik August af A.*

B.

Baagøe, Hedevig, se *Andresen, Hedevig*.
 — *Thorkild Johannes Gottlob Schønberg* (1798—1837), Apoteker i Kbhv. 1825—37. G. (2. G.) 1833 m. Hedevig Andresen (s. d.). 227, 265.
Baggesen, Frederik Ludvig August Haller (1795—1865), S. af Digteren Jens B. (s. d.). Officer. Studier i Kiel 1817 ff. G. 1828 m. Charlotte Ditlefine Henriette, f. Jess, D. af Borgmester J., Kiel. 10, 22 f, 105, 183.
 — *Jens* (1764—1826), Digter. 22.
Bagger, Peter Gottfried Martin (1810—1888), Medlem af Overjustitskommissionen i Flensborg 1850. 378.
Bahnsen, Martin (1809—1875), Farvemester i Aabenraa. 358.
Bahrt, Daniel Nicolaus (d. ca. 1871). Fra Hamborg. Sekretær hos Christian August af Augustenborg 1820. Sen. Hofraad og Overinspektør paa de augustenborgske Godser. 65 f, 72, 158, 269 f.
Bang, Jacob Hansen (1770—1841), Domprovst i Roskilde 1823—41. Fader t. P. G. B. (s. d.). 146, 244.
 — *Peter Georg* (1797—1861), S. af Domprovst J. H. B. (s. d.). Professor i Jura i Kbhv. 1830—45. Deputeret i Rentekammeret 1846. Indenrigsminister Novbr. 1848—Sept. 1849. 114, 131, 194, 244, 364.
Bardenfleth, Carl Emil (1807—1857), Justitsminister 1848—51. Minister f. Slesvig Juli 1851—Jan. 1852. 383, 385 f.
Bargum, Ludolf Conrad Hannibal (1802—1866). F. i Læk. Advokat (fra 1829) og Notar (fra 1830) i Kiel. 183, 295.
Bart, se *Bahrt*.
Bartels, Superintendent. 155.
Baudissin, Christian Carl, Rigs greve (1790—1868), Svigerfader t. K. F. Heiberg (s. d.). 249, 270.
Baumgarten, Michael (1812—1889), Dr. phil. i Kiel 1835. Senere Præst og Professor. G. 1846 m. Ingeborg, f. Falck, D. af N. N. F. (s. d.). 323.
Bauer, Johan Daniel (1798—1880), Skuespiller v. det kgl. Teater. 98.

Baur, Johan Heinrich (1800—1858), Købmand i Hamborg. 345.
Bech, Herman (1789—1842), Deput. i Generaltoldk.- og Kommercekollegiet 1834—42. 243.
Becher, Claus Henrik (1782—1862), Kateket i Faaborg 1813—23. Sognepræst i V. Hæsinge 1823—62. G. m. Cathrine Marie Sophie, f. Bredsdorff, Søster t. J. H. B. (s. d.). 64, 252.
Behn, Carl Heinrich Caspar (1799—1853), Politimester i Flensborg. 272.
 — *Wilhelm Friedrich Georg* (1808—1878), Professor i Anatomi og Fysiologi i Kiel 1837—48. 287.
Bendixen, Jacob (1774—1849), Lærer v. Skt. Nikolai Skole i Flensborg 1798—1846. 205, 232.
Bendz, Vilhelm Ferdinand (1804—1832), Maler. 206.
Bentzen, Asmus Friedrich (f. ca. 1815), S. af Justitsraad B. (s. d.). Stud. jur. i Kiel 1835—41. 245, 274, 287.
 — *Emilie* (d. efter 1885), D. af Justitsraad B. (s. d.). G. 1835 m. Advokat F. W. Vendt (s. d.). 166, 208, 217, 236, 246.
 — *Tante* G. m. Justitsraad B. (s. d.). 149, 153 f., 159, 202, 204, 208, 215—218, 222, 236, 254, 295, 311, 338, 343, 393.
 — *V.*, Justitsraad, Arveherre til Herregaarden Stift N. f. Kiel. G. m. »Tante B.« (s. d.). 72, 149, 153 f., 159, 202, 204, 216 ff., 222, 311, 338, 343.
Benzon, Frederik Wilhelm Casper (1791—1832), Kammerjunker. Amtmand paa Femern 1823—30. G. 1824 m. Emilie Henriette, f. Massmann (s. d.). 15, 29.
 — *Antoinette Margrethe*, f. Gersdorff (1773—1834), g. m. Kammerherre Jens B. (d. 1839), Odense. 252.
Berg, Betty (1804—1834), D. af C. F. B., Skjoldemose (s. d.). G. 1827 m. Poul Martin Møller (s. d.). 61, 104, 107, 155, 189, 226.
 — *Christian Frederik* (1774—1851), Ejer af Skjoldemose. G. 1797 m. Elisabeth Esmith, f. Hensler (s. d.). 61 f., 138, 155, 195, 252, 273, 312, 339.
 — *Christiane Maria Amalia* (1810—1858), D. af Hanne B. (s. d.). 197.
 — *Elisabeth Esmith*, f. Hensler (1775—1851), g. m. C. F. B. (s. d.). 138, 145, 155.

- Berg, Erica Henriette Elise* (1817—1912), D. af Hanne B. (s. d.). G. 1843 m. sen. Politidirektør W. C. Crone. 197.
- *Hanne* (= Johanne Francisca), f. v. Westen (1775—1861), Enke efter Justitsraad Jens Magnus B. (1768—1824). Ejede og ledede Skovsbo paa Fyn 1824—44. 155, 197, 258, 312.
- *Hans Christian von Westen* (1811—1851), S. af Hanne B. til Skovsbo (s. d.). C. j. (Kbhv.) 1834. Ejer af Skovsbo fra 1844. 269.
- *Margarete Sørine* (1808—1857), D. af C. F. B. (s. d.). Tvillingsøster t. Johanne Caroline, g. m. Johann Theodor Petersen (s. d.). G. 1828 m. Erik Harding Lange (s. d.). 155.
- *Olave Marie Christiane*, se *Lange, Olave Marie Christiane*.
- *Mine* (= Vilhelmine) (1806—1844), D. af C. F. Berg, Skjoldemose (s. d.). G. 1827 m. C. P.'s Broder, H. G. F. Paulsen (s. d.). 151, 154 f., 197, 236, 327.
- Berger, Johan Erik v.* (1772—1833), Professor i Astronomi i Kiel fra 1814; i Filosofi sstds. fra 1826. Etatsraad. 28, 69, 71, 73 f., 79, 83, 120, 149, 153 f., 163, 202.
- Berggreen, Andreas Peter* (1801—1880), Komponist. 188.
- Bergsøe*, se *Berggreen*.
- Bernhard*, Elev i Gotha. 4.
- Beseler, Karl Georg Christoph* (1809—1888), Dr. jur. i Kiel 1833. Sen. Professor i Tyskland. 207.
- Bille-Brahe, Preben*, Greve (1773—1857), Ejer af Hvedholm. 63.
- Bissen, Herman Vilhelm* (1798—1868), Billedhugger. 318.
- Bjørn, Hans Outzen* (1777—1843), Rektor i Nyborg 1817—39. 197.
- Bloch, Antonie Vilhelmine* (1801—1882), C. P.'s Svigerinde. D. af Rektor S. N. J. B. (s. d.). Ugift. 38, 109, 114, 120, 136 f., 141, 150 f., 160, 162, 167, 169 f., 179 f., 188 f., 195—198, 208, 210, 212—218, 220, 226, 230, 232, 239, 290, 319, 321, 335, 345 f., 363, 372, 387, 398.
- *Carl Peter August* (1829—1899), S. af Rektor S. N. J. B. (s. d.). Student 1847. Forstmand. 209, 225, 261, 372, 381, 392.
- *Caroline*, se *Bloch-Hensler*.
- *Cæsar Frederik Ernst* (1764—1836), Broder t. Rektor S. N. J. B. (s. d.). Herredsfoged og Amtsforvalter i Munkbrarup H. og det Glyksborgske Len. 232.
- Bloch, Fritz* (= Friedrich Peter Emil) (1801—1877), S. af Herredsfoged C. F. E. B. (s. d.). Læge i Kolding fra 1847. 377, 382.
- *Henriette Marie*, f. Holmer (1791—1878), D. af Hospitalsforstander P. Holmer (s. d.). G. 1823 m. Rektor S. N. J. B. (s. d.). 141 f., 238, 300, 392 f., 397 f.
- *Jacob Christian* (1774—1845), Sognepræst i Rynkeby-Revninge 1816—45. 197.
- *Louise Christiane Augusta* (1808—1847), D. af Herredsfoged C. F. E. B. (s. d.). 190, 230.
- *Margrethe Magdalene*, f. Hensler (1774—1821), Rektor S. N. J. Blochs 1. Hustru. D. af Generaladjutant Bendix Vilh. Hensler. Søster t. Fru Berg, Skjoldemose (se C. F. Berg). 39, 46, 99, 104 f., 109, 113, 136, 166, 215.
- *Søren Nicolaus Johan* (1772—1862), C. P.'s Svigerfader. S. af Biskop Tønne B. Rektor i Roskilde 1815—50. Professor. — G. (1. G.) 1794 m. Margrethe Magdalene, f. Hensler (s. d.), (2. G.) 1823 m. Henriette Marie, f. Holmer (s. d.). 38, 99, 103—109, 112 ff., 117—122, 127, 129, 136 f., 138—143, 145 f., 149 ff., 157, 160, 167, 172, 179 f., 190 f., 195, 208 f., 213, 220, 224—226, 229, 232, (236), 240, 251, 254, 261, 267, 269, 273, 281, 300, 302, 304, 313, 319 ff., 328 f., 335, 358, 362, 364, 366, 372, 375, 381 f., 385, 388, 392 f., 397 f.
- *Thora*, se *Paulsen, Thora Alvilde*.
- *Valdemar Antonius* (1826—1907), S. af Rektor S. N. J. B. (s. d.). Cand. philol. 1850. Lærer i Haderslev 1851—64. G. 1854 m. Louise, f. Hammerich, D. af Borgmester H., Haderslev (s. d.). 209, 225, 310, 327, 345, 372, 381 f., 385, 387 ff., 391, 397 f.
- Bloch-Hensler, Frederikke Caroline* (1798—1851), D. af Herredsfoged C. F. E. Bloch (s. d.). Bestyrerinde for et Pigeinstitut i Allégade, Frederiksborg. 110, 186, 189 f., 226, 230, 263, 346, 374.
- Blom, Hans Jørgen* (1792—1864), Cberst paa Als 1849. Militærforfatter. 367.
- Bluhme, Christian Albrecht* (1794—1866), Handelsminister Marts—November 1848. 361.

- Bluhme*, Overappellationsretsraad i Lübeck. 301.
- Blücher-Altona, Gustave Frederic Charles v.* (1798—1864), Kavalier hos Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Nør 1818—19. Sen. Adjudant hos Chr. VIII. 18, 27.
- Bodien, Peter* (f. 1806), stud. jur. i Kiel 1826—29. Sen. Advokat i Bredsted. 164.
- Boesen, Ulrik Sechmann* (1797—1867), Sognepræst i Fjelstrup fra 1846. Provst i Haderslev Provsti 1850. Biskop i Slesvig 1854. 393 f.
- Boie, Friedrich* (1790—1871), Justitiarius v. Godser i Holsten og Slesvig. 287, 317.
- Boisen, Anna*, f. Nannestad (1775—1853), g. m. Biskop P. O. B. (s. d.). 52.
- *Peter Outzen* (1762—1831), Biskop over Lolland-Falster (fra 1805) og samtidig Sognepræst i Vesterborg (fra 1787). 52—55, 121, 156.
- Bonefeldt, Christen* (1785—1856), Landmand i Vestermark, Ulkebøl Sogn. Stænderdeputeret i Slesvig 1836—40. 270, 293, 327.
- Bonnichsen, Bonnich Andreassen* (1780—1849), Sognepræst i Dybbøl 1817—38. 271.
- Booth, James*, Gartner i Flottbek v. Altona. Indkaldt fra Skotland af Baron v. Voght. 206.
- Borch, Anders* (1802—1881), Købmand i Roskilde. 139.
- *Søren* (1798—1862), Købmand i Roskilde. 139.
- Bornemann, Matthias Hastrup* (1776—1840), Professor i Jura i Kbhv. 1803—40. 131.
- Boye, Johan Heinrich Christian* (1786—1838), Læge i Heiligenhafen. 273.
- se ogsaa *Boie*.
- Braack, C. P.'s Onkel*, Flensborg. Broder el. Nevø t. C. P.'s Mormoder, Marie Magdalene Gadebusch (s. d.)? 81, (121), 260, 277.
- *Fru, C. P.'s Tante*, Flensborg. 81, 277, 370.
- Brauneiser, Christian August* (1777—1855), Rektor i Haderslev. Redaktør af »Lyn«. 259.
- Breckling, Frederik* (el. *Friedrich*) (ca. 1791—1875), Ejer (?) af Gaarden Sølyst v. Brahe-Trolleborg. 62.
- Bredsdorff*, se *Bredsdorff*.
- Bredsdorff, Christian Johan* (1765—1853), Sognepræst i Skt. Jørgens-Sørup. Broder t. Morten Thomsen B. (s. d.). 60, 257.
- Bredsdorff, Jacob Hornemann* (1790—1841), S. af Sognepræst M. Th. B. (s. d.). Lærer v. Roskilde Katedralskole 1819—21. Lektor i Sorø 1828—41. G. m. Petrine Jacobine, f. Møller (s. d.). 36—39, 44 f., 60, 62, 64, 99, 196, 281, 303.
- *Morten Thomsen* (1757—1841), Provst. Sognepræst i Vester Skerlinge 1790—1834. G. m. Ellen Cathrine, f. Hornemann. Fader t. J. H. B. (s. d.). 62, 145.
- *Petrine Jacobine*, f. Møller (1801—1859), D. af Stiftsprovst Rasmus Møller (s. d.). Søster t. Poul Martin M. G. 1829 m. J. H. Bredsdorff (s. d.). 319.
- *Thomas Christian* (1795—1847), Sognepræst i Vissenbjerg. Broder t. J. H. B. (s. d.). G. m. Rasmine Marie, f. Møller, Søster t. Poul Martin Møller og t. J. H. Bredsdorffs Hustru Petrine Jacobine (s. d.). 281.
- Brekling, Angelica*, f. Windrup (1752—1837), D. af »Musterschreiber« N. Windrup i Flensborg. G. m. Peter B., Haderslev. 198.
- se ogsaa *Breckling*.
- Bremer, Jürgen* (1804—1874), stud. jur. i Kiel 1823—27. Advokat i Flensborg 1828—48. 156, 297.
- Bretschneider, Karl Gottlieb* (1776—1848), Generalsuperintendent i Gotha. 170.
- Brinkmann, Alfred Heinrich Theodor Karl* (1825—efter 1883), S. af H. R. B. (s. d.). Stud. jur. i Kiel 1843—47. Advokat i Kiel fra 1853. 337.
- *Heinrich Rudolph* (1789—1878), Professor i Jura i Kiel 1819—34. 232 f., 240, 337.
- Brockdorff, Cai Lorents*, Greve (1766—1840), Præsident for Overretten i Glückstadt 1802—34. Kurator v. Kiels Univ. 1819—34. 120 f.
- Brodersen, Carl Wilhelm* (1794—1859), Præst i Preetz 1828—59. 230.
- *Paul Detlef* (1799—1821), S. af Pastor Richard B., Flensborg, og C. P.'s Fæster, Paulina Paulsen. Stud. theol. i Kiel fra April 1819. 72.
- *Richard* (1793—1830), Broder t. Paul Detlef B. (s. d.). Rektor i Rendsborg. Ugift. 159, 176, 204.
- Brorson, Anders Winding* (1765—1833), Rektor paa Herlufsholm 1804—33. Professor. 44.
- Bruhn, August Ahrend* (1789—1851), S. af Hotelejer Peter B., Flensborg, og

- C. P.'s Faster, Magdalena Paulsen (d. 1810). Ejer af Steinrade. G. m. Elsave Margaretha, f. Hudemann (s. d.). 176.
- Bruhn, Conrad Christian Marius Josias Bendix** (f. 1796), stud. jur. i Kiel fra 1816. 84.
- **Elsabe Margaretha**, f. Hudemann (1795—1875), g. m. C. P.'s Fætter A. A. Bruhn (s. d.). 395.
- **Paul Paulsen** (1791—1843), Broder t. A. A. B. (s. d.). Boede i Flensborg. 176.
- se ogsaa **Bruun**.
- Brun, Sophie Christiane Frederikke**, f. Münter (1765—1835), Forfatterinde. 29.
- Bruun, Hans Christian Hansen** (1800—1871), Ejer af Aarø Sund Færggaard. Postmester sstds. 389.
- Brøndsted, Peter Oluf** (1780—1842), Professor i Filologi og Arkæologi i Kbhv. 1832. 229, 262.
- Burchardi, Georg Christian** (1795—1882), Professor i Jura i Kiel 1822—45. Overappellationsretsraad sstds. 1845—67. 343.
- Busch, (H. C.?)**, Student (stud. jur.?), Vordingborg. 46.
- Bülow, Frederik Rubeck Henrik** (1791—1858), Overgeneral over den danske Hær 1849. Kommand. General i Slesvig 1852—55. 391.
- **Johan** (1751—1828), Gehejmekonferensraad. Ejer af Sanderumgaard. 143.
- Byron, Lord** (1788—1824), engelsk Digter. 12.
- Bärens, Heinrich** (f. 1817), S. af J. H. B., Flensborg (s. d.). Stud. jur. i Kiel (fra Novbr. 1839). 295.
- **Johan Heinrich** (d. 1850), »Lombardverwalter« i Flensborg. Fader t. Heinrich B. (s. d.). 328.
- C.**
- Callisen, Christian Friedrich** (1805—1863), Borgmester i Flensborg 1845—48. 342.
- Carl, Hertug af Glyksborg** (1813—1878). G. m. Vilhelmine Marie (s. d.). 275.
- Carl af Hessen-Kassel**, Landgreve (1744—1836), Statholder i Slesvig og Holsten. 1, 2.
- Caroline Charlotte Mariane** (1821—1876), Kronprinsesse af Danmark (1841—46). 304.
- Caspers, Andreas Jürgen Christian** (1819—1879), Provst i Husum 1851—64. Medlem af den teologiske Ek-samenskommission i Flensborg. 393.
- Chalybæus, Clara**, D. af Prof. H. M. C. (s. d.)? 287.
- **Heinrich Moritz** (1796—1862), Professor i Filosofi i Kiel 1839—50 og fra 1854. 287, 338, 343, 350.
- Charlotte** (Louise C.), Prinsesse (1789—1864), D. af Arveprins Frederik. G. 1810 m. Landgreve Vilhelm af Hessen-Kassel (s. d.). 18.
- Christian VIII** (1786—1848), Konge af Danmark 1839—48. 28, 36, 189, 262 f., 265 f., 275, 280, 283, 285, 289—292, 294, 303—309, 311 ff., 315, 320 f., 325, 333 f., 336—342, 344, 346—349, 351 f., 354, 357.
- Christian Carl Frederik August** (1798—1869), Hertug af Augustenborg. G. m. Louise Sophie, f. Danneskiold-Samsøe (s. d.). 18, 65 f., 262, 270, 273, 333 f., 338.
- Christiansen, Andreas** (1816—1900), Købmand i Flensborg. 334, 355.
- Clausen, August Carl Emil** (1795—1864), Assessor paa Ærø 1829—46. Stænderdeputeret 1844. D. i St. Francisco. 243, 326 f.
- **Birgitte Francisca**, f. Swane (1797—1875), D. af Tømmerhandler S. G. 1821 m. H. N. C. (s. d.). 91, 97, 227, 313, 374.
- **C. Chr.**, Købmand i Flensborg. Svensk-norsk Vicekonsul 1836—62. 328 f., 355, 370.
- **Henrik Georg** (1759—1840), Stiftsprovst i Kbhv. 1811—38. Fader t. H. N. C. (s. d.). 91, 97, 118, 131, 157, 190, 209, 227 ff., 264.
- **Henrik Georg** (1825—1904), S. af H. N. C. (s. d.). Skovfoged i Lindeved v. Flensborg. Sen. Skovrider paa Hvidkilde. 392.
- **Henrik Nicolai** (1793—1877), S. af Stiftsprovst H. G. C. (s. d.). C. theol. 1813. Dr. phil. 1817. Studierejsed 1818—20. Professor i Teologi i Kbhv. 1822—74. Stænderdeputeret i Roskilde 1840—46. Minister u. P. Novbr. 1848—1851. G. 1821 m. Birgitte Francisca, f. Swane (s. d.). 91, 95—97, 101 f., 108, 118, 123, 132 f., 144 f., 147 f., 153, 157 f., 162, 171, 185 f., 189 f., 192, 226 ff., 230, 235, 239, 243 f., 250, 256, 260, 263 f., 267, 301, 303 ff., 313, 315, 320, 325, 330 f., 336, 338, 359, 361, 363 ff., 368, 372—376, 381 f., 388, 398.

- Clausen, Johanne Marie* (1827—1830), D. af H. N. C. (s. d.). C. P.'s Gud-datter. 157.
- *Ludvig August* (1805—1823), S. af Stiftsprovst H. G. C. (s. d.). Student. 126.
- Præst. 246.
- Collin, Hans Samuel* (1791—1833), svensk Jurist, Dr. jur. 157.

D.

- Dahms, Nicolaus* (f. ca. 1814), F. i Wilster. Stud. jur. i Kiel 1833—38. Sen. Underretsadvokat i Holsten. 271 f.
- Dajon, Nicolai* (1748—1823), Billedhugger. 26.
- Danielsen, J. J.?*, Jernvarehandler i Flensborg. 177.
- Danner, Louise Christine*, f. Rasmusen (1815—1874), Grevinde. G. m. Fr. VII 1850. 400.
- Danneskiold-Samsøe, Christian Conrad Sophus*, Greve (1774—1823), til Gisselfeld. Tillige Ejer af Næsbyholm m. fl. Godser. Amtmand over Præstø Amt 1808—23. 43.
- *Louise Sophie*, Komtesse (1796—1867), g. $\frac{18}{10}$ 1820 m. Hertug Christian August af Augustenborg (s. d.). 18, 65.
- David, Christian Georg Nathan* (1793—1874), Professor. Udgiver af »Fædrelandet« 1834—39. Politiker. 263.
- Davidsen, David* (1796—1855), Præst (Diakon) i Aabenraa 1822—39. Sognepræst i Aller 1839. 259.
- Deckmann, Christian Gottlieb* (1798—1837), Professor i Anatomi og Kirurgi i Kiel. 169, 172, 266.
- Deichmann, Jacob* (1788—1853), Boghandler (Gyldendal). 193.
- Dettefsen, Claudine* (1777—1844), Kusine t. H. N. Clausen (s. d.). Ugift. 227.
- *Marie Christine* (1778—1849), Søster t. Claudine D. (s. d.). Ugift. 227.
- Dibbern, Anna*, Thorvald Paulsens Amme, Kiel. 254.
- Diedrichsen, Peter Andreas* (1802—1840), F. i Vejle. Tegnelærer i Haderslev. 267.
- Diermissen, Johannes Joachim Friedrich August* (f. ca. 1823), F. i Lauenborg. Stud. jur. i Kiel fra 1844. Sen. Toldassistent. 351.
- Dirckinck-Holmfeld, Constant P. H. M. W.* (1799—1880), Friherre. Amtmand i Lauenborg 1831—40. Udgav »Politisches Journal« i Hamborg 1838—39. Dr. jur. i Kbhv. 1840. Derefter politisk Skribent i Kbhv. 285, 292, 325, 341.
- Dorrien, Antoinette Augusta* (1794—1876), Frk., Konventualinde i Roskilde. 138.
- Drejer, Vilhelm Henrik* (1798—1865), Lic. jur. i Kbhv. 1823. Notar v. det juridiske Fakultet sstds. 131.
- Droysen, Johann Gustav* (1808—1884), Professor i Historie i Kiel 1840—51. 289, 318, 341.
- Dumreicher, Carl Otto* (1799—1875), Deputeret i det s.-h.-l. Kancelli 1835—48. Knyttet t. Bestyrelseskommissionen f. Slesvig 1849. 243, 365, 368, 375.
- Duquesne, Alexandre*, Elev i Schnepfenthal. 10.
- Duve, Adolph Eduard Eberhard Ludwig* (1790—1857), Advokat i Ratzeburg. Dr. jur. 301, 306.
- Düring, Wilhelm Georg Friedrich Carl* (1782—1860), Oberst. 298.
- Dølle, Friedrich Heinrich Bernhard* (f. ca. 1811), stud. jur. i Kiel fra 1836. Ikke taget Eksamen i Kiel. 290.

E.

- Eckard, Friedrich Albrecht*, S. af Etatsraad C. D. E. paa St. Thomas. Stud. jur. i Kiel 1822—27. 156.
- Eckermann, Adolph Heinrich* (1778—1850), Præst i Ratekau v. Lübeck 1808—50. 301.
- *Jakob Christopher Rudolf* (1754—1837), Professor i Teologi i Kiel 1782—1837. 209.
- *Karl Theodor* (1779—1849), Overog Landretsadvokat i Glückstadt 1809—30. G. m. H. N. Clausens Søster Poulaine Christine (1791—1840). 132.
- Eckersberg, Christoffer Vilhelm* (1783—1853), Maler. 62 f.
- Ehbets, H. E.*, Muremester i Kiel. 210.
- Ehrenberg, Friedrich* (1776—1852), Præst i Berlin. 218, 237.
- Eichhorn, Karl Friedrich* (1781—1854), Professor i Berlin og Göttingen (fra 1817). Retshistoriker. 68, 74, 124 f.
- Ell, B. A.*, Købmand i Flensborg. 369.
- Elvers, Fritz* (= Christian Friedrich) (1797—1858), S. af Broskriver J. F.

- E., Flensburg. Dr. jur. 1818. Professor i Jura i Göttingen 1823—28, i Rostock 1828—41. Overappellationsretsraad i Kassel 1841—58. 8, 24, 39, 49, 68, 72 f., 78, 84, 153, 160, 168 ff., 210, 267, 270, 307, 316, 342, 344.
- Elvers, Jürgens Adolph* (f. 1807), stud. jur. i Kiel fra 1829. Broder t. C. F. E. (s. d.). 168.
- Engelstoft, Laurids* (1774—1851), Professor i Historie i Kbhv. 1803—51. 16, 23, 101, 115, (126), 131, 146.
- Esmarch, Heinrich Karl* (1792—1863), Overretsraad i Slesvig 1834—48. Forretningsfører og Kasserer for den Carstenske Stiftelse til 1850. 387.
- Essen, Michael v.* (1746—1831), Deputeret i Rentekammeret 1810—31. Fader t. Dorothea Elsabe Massmann (s. d.). 15.
- Estrup, Hector Frederik Janson* (1794—1846), Direktør for Sorø Akademi 1831—37. Ejer af Kongsdal fra 1835. Historiker. 196, 315, 319 f.
- Eulenburg, Botho Heinrich*, Greve (1804—1879), Regeringskommissær i Slesvig 1849—50. 368 f.
- F.**
- Faber, Nicolai* (1789—1848), Sognepræst i Middelfart 1826—30, v. Skt. Knuds Kirke i Odense 1830—34. Biskop i Odense 1834—48. 171, 297. — Dr., Lübeck. 301, 354.
- Fabricius, Christoph Heinrich Detlev* (1802—1880), Major. 186.
- *Frederik* (1789—1873), Viceprovst paa Regensen fra 1831. 252.
- Falck, Erich Marcus Julius Johannes* (1822—1866), S. af Prof. N. N. F. (s. d.). Skoleelev. 295.
- *Niels Nicolaus* (1784—1850), Professor i Jura i Kiel 1813—50. Præsident for Stænderforsamlingen i Slesvig 1838—44. 16—18, 20, 52, 66, 69 f., 76, 82 f., 85, 88, 96, 101, 119—122, 124 f., 137, 144, 149, 153 f., 166, 169, 173, 176, 180, 191—195, 202, 236, 245, 254, 271, 278, 290, 293, 321, 330, 338, 341 f., 347.
- Fasting, Ludvig* (1789—1863), Student 1808. Senere Major og Inspektør i Nordgrønland 1828—43. 18, 23, 194.
- Ferdinand, Arveprins* (1792—1863), S. af Arveprins Frederik. 18.
- Feddersen, Berend* (1800—1870), Overretssekretær i Slesvig. 176 f.
- Feldmann, Christian Nicolai Ludwig* (1783—1849), Litterat og Journalist i Kiel. 247.
- Fensmark, Johan Henrik* (1797—1871), Kaptajn. Adjudant hos Chr. VIII og Fr. VII. 303.
- Feuerbach, August Eduard*, S. af Appellationsretspræsident. F. i Ansbach. Stud. jur. i Göttingen fra April 1822. 106.
- Fibiger, Catrine Jacobine*, f. Tauber (1789—1879), D. af Rektor J. H. Tauber, Roskilde. G. (1. G.) m. Landsoverretsprokurator C. V. Smith (d. 1811), (2. G.) m. Rektor Peder Grib F., Kolding (d. 1833). Moder t. Christine F. (s. d.). 335.
- *Christine Augusta* (1822—1900), D. af Rektor P. G. F. og Catrine Jacobine, f. Tauber (s. d.). G. $\frac{9}{5}$ 1845 m. Søren Bloch Thrige (s. d.). 290, 302, 306, 310, 318, 334 f., 345, 359, 372, 388, 396.
- *Jacob Scavenius* (1793—1861), Artilleriofficer. Oberstløjtnant 1844. Oberst 1848. Broder t. Rektor P. G. F. (se Catrine J. F.). 335, 377.
- *Johannes Henrik Tauber* (1821—1897), Broder t. Christine F. (s. d.). Lærer v. Haderslev lærde Skole og Præst v. Skt. Johannes Hospital sstds. 1850—59. 335, 388.
- Fich, Hans Jacob* (1784—1852), Sognepræst i Bogense 1822—52. Konsistorialassessor. G. m. Lucie Elise, f. Hertz, D. af Biskop i Ribe (tidl. Domprovst i Roskilde) J. M. Hertz (d. 1825). 143, 303, 312.
- Fischer, Carl Christian August* (ca. 1818—efter 1864), S. af Amtsforsvalter W. F. F., Tønder. Stud. jur. i Kiel 1836—41. Senere Bureauchef i Min. f. Slesvig. 287, 321.
- *Frederik* (1809—1871), Urmager, Aabenraa. Udgav fra 1839 »Apenrader Wochenblatt« (fra 1840 paa Dansk). 288, 328, 347, 357.
- Flor, Christian* (1792—1875), Professor i dansk Litteratur og Sprog i Kiel 1826—45. Forstander for Højskolen i Rødding 1845—48. G. m. Wilhelmine Frederikke, f. Zeuthen (s. d.). 153 f., 159, 166, 171, 185 ff., 193 f., 202, 204, 208—211, 213, 217, 231 f., 235 f., 240 f., 246 f., 249 f., 254, 259 f., 265, 267 f., 271—277, 279 f., 284, 286, 289, 295, 305, 308, 311, 313 f., 317, 322, 326 ff., 334, 337 f., 344.

- 355, 358 f., 362, 364, 371, 379 f., 389, 392, 397.
- Flor, Christian Wilhelm Emil* (f. 1829), S. af Professor Chr. F. (s. d.). Fra 1857 Bjærgværksejer i Sverige. 208 f., 211, 213, 381.
- *Mimi* (= Vilhelmine Frederikke), f. Zeuthen (1798—1859), D. af Etatsraad, Ejer af Tølløsegaard P. C. Zeuthen. G. 1826 m. Chr. Flor (s. d.). 153 f., 159, 208, 217, 235 ff., 379, 381.
- Fock, Johann Georg* (1757—1835), Præst v. Skt. Nicolai Kirke i Kiel 1796—1835. Provst 1811. 166, 209, 218.
- Foelix, Jean-Jacques Gaspard* (1791—1853), fransk Jurist. 324.
- Fogtmann, Nikolai* (1788—1851), Overlærer paa Herlufsholm 1820—22. Sen. Biskop. 44 f.
- Forchhammer, August Friedrich Wilhelm* (1797—1870), Advokat i Kiel 1823—62. Notar sstds. 176.
- *Johan Georg* (1794—1865), Professor i Mineralogi og Geognosi i Kbhv. 1831—65. 299.
- *Johan Heinrich* (1801—1856), Sognepræst i Flintbek 1833—56. 260, 271, 289.
- *Peter Wilhelm* (1803—1894), Professor i klassisk Filologi i Kiel 1836—94. 341.
- Fougstad, Carl Andreas* (1806—1871), norsk Journalist. 263.
- Francke, August Wilhelm Samuel* (1805—1864), S. af Professor, Dr. theol. G. S. F., Kiel (d. 1840). Sekretær v. Overappellationsretten i Kiel fra 1834. 179, 285, 295, 315, 329.
- *Georg Carl Theodor* (1800—1866), Konrektor i Flensborg fra 1825. Dr. phil. 181, 297.
- Frandsen, Peter Schreiner* (1797—1881), Lærer v. Christianeum i Altona 1825—54. Professor 1830. 206, 301.
- Franke*, se *Francke*.
- Frederik VI* (1768—1839), Konge af Danmark 1808—39. 17, 125, 137, 171, 173, 178, 187, 204, 208, 227, (238), 241 f., 248, 262 f., 265 f., 280, 285.
- Frederik VII* (1808—1863), Konge af Danmark 1848—63. 193, 339, 357, 360, 365, 371, 378, 382, 386, 400.
- Frederik Emil August*, Prins af Augustenborg (1800—1865), Ejer af Godset Nør. Statholder og General i Hertugdømmerne 1842—46. 65, 307 f., 312, 321, 333, 338, 341, 347.
- Frederik Karl*, Prins, se *Frederik VII*.
- Frennsen, Hans Nicolai* (f. 1798). F. i Flensborg. C. j. (Gottorp) 1821. Sen. Landfoged paa Sild. 86, 89.
- Freund, Hermann Ernst* (1786—1840), Billedhugger, Kbhv. 227, 262, 318.
- Friedlieb, Ernst Simon Heinrich* (1815—1866), Amtssekretær i Ratzeburg fra 1847. Senere Professor i Kiel. 355.
- Friedrich Wilhelm IV* (1795—1861), Konge af Preussen 1840—61. 365.
- Friis, Frederik Ferdinand* (1793—1865), kgl. Bygningsinspektør for Sjælland fra 1831. 283.
- Frølich, Johann Friedrich Nicolaus* (1796—1880), Advokat i Slesvig fra 1820. 181.

G.

- Gad, Christen Pram* (1801—1877), S. af Pastor Elieser G. (s. d.). Andenpræst v. Roskilde Domkirke 1839—46. Sognepræst v. Helligaandskirken i Kbhv. 1846—56. 303, 366.
- *Elieser* (1771—1838), Andenpræst v. Roskilde Domkirke 1823—38. G. m. Søster Christiane Bruun, f. Stenersen (1773—1847). Fader t. Christen P. G., Jørgen G. og P. C. Stenersen G. (se disse). 141, 146, 148, 171, 244.
- *Jørgen* (1799—1879), S. af Pastor Elieser G. (s. d.). Sognepræst paa Færøerne 1825—32. 141.
- *Peter Christian Stenersen* (1797—1851), S. af Pastor Elieser G. (s. d.). Præst v. Vor Frue Kirke i Aalborg 1825. 2. resid. Kapellan v. Vor Frue Kirke i Kbhv. 1828. Resid. Kapellan v. Trinitatis Kirke sstds. 1831—45. Biskop over Lolland-Falster 1845—48, i Odense 1848—51. G. m. Sophie Georgia, f. Clausen (s. d.). 141, 171, 238, 244, 263, 367.
- *Sophie Georgia*, f. Clausen (1799—1875), D. af Stiftsprovst H. G. Clausen (s. d.). G. 1822 m. Peter Christian Stenersen G. (s. d.). 367.
- *Søster Augusta* (1815—1904), D. af Pastor E. G. (s. d.). G. 1843 m. Pastor H. L. Roed Müller. 171.
- *Søster Elsebeth* (1826—1871), D. af Pastor Chr. P. G. (s. d.). 303.
- Gadebusch, Maria Magdalena*, f. Braack (1752—efter 1825), C. P.'s Mormoder. Enke efter Købmand Gabriel

- Peter G., Flensborg (d. 1785). 88, 118, 144, 166.
- Gadebusch, Gabriel*, Købmand, Broder t. C. P.'s Moder. 1.
- Galskjøt, Jens Severin Hvistendahl* (1797—1883), Præst i Kolding 1831—49. G. m. Anna Elisabeth Johanne, f. Heide, D. af Generalmajor A. G. Heide (s. d.). 282, 298.
- *Karen Andrea Tomine Louise* (f. ca. 1833), D. af Pastor J. S. H. G., Kolding (s. d.). 392.
- Garde, Sophie*, Frk. 52.
- Gardthausen, Hans*, Toldforvalter i Kappel. Justitsraad. 269.
- Garlieb, Knud Vilhelm* (1819—1858), S. af Deputeret i Kommercekollegiet Gottfried G., Kbhv. Stud. jur. i Kiel 1838—46. Sen. Politimester i Flensborg. 316.
- Geertz, Franz Heinrich Julius* (1816—1888), Kartograf. Vejkonduktør for Slesvig og Holsten 1842. 274, 279.
- Geltingen, Christian Friedrich Rudolph*, Baron v. (1764—1820). 1.
- Gensichen, Heinrich Ludvig Timotheus* (f. 1771), Director og Lærer ved Seminariet i Kiel. Professor. 15.
- Gliemann, Johan Georg Theodor* (1793—1828), F. i Sachsen. C. j. (Kbhv.) 1816. Volontør i Rentekammeret. Fuldmægtig sstds. 1821. G. m. Frederikke Cathrine, f. Fiedler, D. af Købmand og Ejer af Basnæs F. C. Fiedler. 10, 20, 133.
- Glyksborg, Hertuginde af*, se *Carl af Glyksborg*.
- Gottfriedsen, Eduard Christian Rudolph* (1822—1839), S. af Advokat P. G. (s. d.). 283.
- *Peter* (1791—1850), F. i Haderslev. Advokat sstds. G. 1821 m. Sophie Magdalena, f. Hjort (se Hjort, Sophie). 89, 198 f., 282, 299, 328.
- *Sophie*, se *Hjort, Sophie M.*
- Graae, Gomme Frederik August* (1810—1886), Præst for den danske Menighed i Flensborg 1851—64. 383 f., 390, 394, 396.
- Grauer, Jacob Jørgen* (1810—1875), Læge i Aabenraa fra 1838. 287.
- Grimm, Marcus* (1800—1866), Lærer, Kantor og Organist i Sønderborg. 270.
- Grot, Jacob* (el. *Johan*) *Conrad Friedrich*, Læge i Heiligenhafen fra 1838. 273.
- Grundtvig, Nikolaj Frederik Severin* (1783—1872), Præst v. Vartov. Digter. 144 f., 326.
- Gudenrath, Jacob Just* (1758—1825), c. j. Sekretær v. det kirurgiske Akademi i Kbhv. 1785—90. Holdt 1811—25 Disputerøvelser med Jurister paa Latin. 95, 111.
- Guldberg*, se *Høegh-Guldberg*.
- Gutfeld, Frederik Carl* (1761—1823), Holmens Provst 1811—23. Kendt Prædikant. 15.
- Gödicke, C.*, Musiklærer i Kiel. 245.
- Göricke, Adolph Vilhelm Theodor* (1798—1885), Overlæge v. St. Hans Hospital 1831—62. G. m. Julie Marie, f. Massmann (s. d.). 335.
- Götsche, Hans Frederik* (1796—1839), stud. theol., Kbhv. Sen. Sognepræst i Søby. 18.
- Göttig, Henning* (1791—1839?). F. i Flensborg. Købmand i Altona (Göttig og Co.). 205 f.

H.

- Haack*, Familie i Kiel. 74, 79 f., 83, 149, 151.
- Haagen*, se *Hagen*.
- Hage, Christopher Friederich* (1759—1849), Købmand i Stege. Fader t. Johs. H. (s. d.). 143.
- *Johannes* (1800—1837), Adjunkt i Roskilde 1827, Overlærer sstds. 1830—36. Medstifter af »Fædrelandet« 1834. 157, 171, 190, 244, 253, 261, 264.
- Hagen, Johannes* (1775—1858), F. i Quickborn. Sognepræst i Nybøl 1831. Suspenderet 1844, fradømt Embedet 1846. 257.
- Hall, Augusta Marie Frederikke*, f. Brøndsted (1816—1891), D. af P. O. B. (s. d.). G. 1837 m. C. C. H. (s. d.). 273.
- *Carl Christian* (1812—1888), Auditor 1837. Sen. Konseilspræsident. G. m. Marie, f. Brøndsted (s. d.). 273, 304.
- Halley, Edmund* (1656—1742), engelsk Astronom. 241.
- Halling, William* (1803—1882), Kammerjunker 1831. 197.
- Halm, Friedrich* (1806—1871), østrigsk Dramatiker. 287, 320.
- Hammerich, Amalia* (f. 1828), D. af Auditor, sen. Borgmester Emil H. (s. d.). 222.
- *Emil* (1801—1877), Borgmester i Haderslev. G. m. Louise, f. Tvermoes. 222, 389, 391, 398.
- *Louis* (1830—1916), S. af Emil H. (s. d.). Borgmester i Eckernförde 1853. 398.

- Hammerich, Louise* (1833—1923), D. af Emil H. (s. d.). G. 1854 m. Valdemar Bloch (s. d.). 387 ff., 397 f.
- *Peter Frederik Adolph* (1809—1877), Magister 1834. Sognepræst i Starup 1839—43. Resid. Kapellan v. Trinitatis Kirke 1845. Sen. Professor i Kirkehistorie i Kbhv. 290 f., 337.
- Hancke, Carl Friedrich Ferdinand* (1792—1863). F. i Flensborg. Overretsadvokat i Slesvig. 86.
- Hanke*, se *Hancke*.
- Hansen, Christian* (1782—1854), Stiftsskriver i Roskilde. Kammerraad. G. m. Christine Vilhelmine, f. Voigt. 302, 320.
- *Christian Frederik* (1788—1873), Officer. Krigsminister Novbr. 1848—Juli 1851. 361.
- *Jens*, Fætter t. Professor Georg Hanssen, Kiel (s. d.). Fra Sottrup i Sundeved. Bogholder i Hamborg. 258.
- *Jens Olaus* (1795—1854), Underkancellist i Danske Kancelli 1820. Assessor i Landsoverretten 1827—31. Kommitteret i Rentekammeret 1831—40. Videnskabsmand. Svoger t. P. G. Bang (s. d.). 119, 121, 123, 125, 146, 172, 191, 244, 305.
- *H. P. Kofod*, se *Kofoed-Hansen*.
- *Johann Gottlieb* (f. 1800). F. i Rødenæs, Tønder A. Stud. jur. i Kiel 1826—29. Sen. Advokat i Tønder. 164.
- *Johann Jürgen Heinrich* (1804—1846), Skribent. Udgiver af »Eckernförder Wochenblatt« 1831—46. 268, 283.
- *Jørgen*, Købmand i Flensborg. C. P.'s Ungdomsven. 88 f., 181, 355.
- *Jørgen* (1802—1889), Sognepræst i Notmark 1830—45. Biskop over Als og Ærø 1849—64. Fætter t. Prof. Georg Hanssen (s. d.). 268 ff., 274, 329, 338 f., 347, 367.
- *Peter* (1817—1903), S. af Brændevinsbrænder Nicolai H., Flensborg. Stud. theol. et philol. i Kiel 1838—42. Senere Præst. 295.
- *Poul*, C. P.'s Barndomsven. 180.
- Hanssen, Georg* (1809—1894), Professor i Økonomi og Statistik i Kiel 1837—42. 258, 264 f., 268, 279, 281, 292, 295, 307.
- *Nis* (1808—1866). F. i Øster Højsted. Stud. theol. i Kbhv. 1834—41. Stifter af »Selskab for dansk Læsnings Udbredelse i Slesvig« 1839. Senere Lærer og Præst. 279, 305.
- Hantelmann, Johann Wilhelm Gustav*, Amtsskriver i Ratzeburg. 10, 14, 16.
- Harboe, Marie* (el. Maren), f. Kallager (1770—1845), D. af Generalauditør Chr. Kallager og Eleonora Christine, f. Lange, fra Rødkilde. Enke efter Kommandørkaptajn F. L. C. H. (d. 1811). 99, 103, 106 f., 109, 116.
- Harbou, Johannes Wilhelm Antonius* (1810—1891), Kaptajn. Adjutant hos Krigsminister Tscherning 1848. 358.
- Harders, Jacob Diedrich* (f. 1799), stud. jur. i Kiel 1823—28. Advokat 1829. 159 f., 162, 164.
- Hargens, Wolff Hermann* (1804—1874), Raadmand i Flensborg. Justitsraad. 387.
- Harms, Claus* (1778—1855), Archidiakonus v. Skt. Nikolai i Kiel 1816. Provst og første Præst sstds. 1835—49. 74, 84, 159, 290, 300, 318.
- Hasse, Johann Christian* (1719—1830), Professor i Jena (1811), Königsberg, Berlin og Bonn. 85.
- Hauch, Johannes Carsten* (1790—1872), Digter. Professor i nordisk Sprog og Litteratur i Kiel 1846—48. 354.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich* (1770—1831), Filosof. Professor i Berlin. 73, 77.
- Heger, Ellen Marie*, f. Smidth (1774—1842), Skuespillerinde v. det kgl. Teater. 98.
- Hegewisch, Franz Hermann* (1783—1865), Professor i Medicin i Kiel fra 1810. 169, 180, 200 f., 207, 213.
- Heiberg, Johanne Louise*, f. Pätges (1812—1890), Skuespillerinde v. det kgl. Teater. 227, 320.
- *Karl Friedrich* (1796—1872). F. i Slesvig. Advokat sstds. Dr. jur. h. c. 1830. Udgav 1836—40 »Schleswig-Holsteinische Blätter«. G. 1835 m. Asta Sophie Charlotte, f. Baudissin (1817—1903), D. af Rigsgreve C. C. B. (s. d.). 72—74, 76 f., 82—86, 100, 102, (137), 162, 181, 204, 231, 249, 260, 270 f., 299.
- Heide, Andrea Maria*, f. Mandix (1755—1839), Enke efter Generalmajor A. G. H. (s. d.). 198.
- *Andreas Christian* (1824—1855), S. af J. B. H. (s. d.) og Charlotte, f. Bloch, D. af Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). C. P.'s Gudsøn. 136, 140.
- *Andreas Gram* (1760—1829), Oberst 1810. Generalmajor 1828. 137.
- *Antonie* (1826—1898), D. af J. B. H. (s. d.) og Charlotte, f. Bloch, D. af

- Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). 369, 381, 387, 392, 397.
- Heide, Charlotte Elisabeth Amalie*, f. Bloch (1799—1887), D. af Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). G. 1823 m. Jacob Bredov H. (s. d.). 103, 106, 114, 131, 136 f., 140, 172, 225, 387.
- *Jakob Bredov* (1794—1855), S. af Generalmajor A. G. H. (s. d.), Kontorchef i det udenlandske Departement, Gehejmelegationsraad. G. 1823 m. Charlotte Elisabeth Amalie, f. Bloch, D. af Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). 131, 133 f., 157, 171 f., 186, 189 ff., 193, 225 f., 228, 230, 238 f. 252, 262 f., 304 f., 320, 335 f.
- *Louise Catharina Sophie* (1793—1856), D. af Generalmajor A. G. H. (s. d.). Priorinde for Odense adelige Jomfrukloster. 252, 283.
- *Thora Louise Georgine* (1836—1893), D. af J. B. H. (s. d.) og Charlotte, f. Bloch, D. af Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). G. 1859 m. Landinspektør G. C. V. C. Simesen (s. d.). 397.
- Heim, Ernst Ludwig* (1747—1834), kendt Læge i Berlin. 286.
- Hein, Karl Friedrich v.* (d. 1854), Overappellationsretsraad i Flensborg 1850—54. 378, 398.
- Heinrich, Heinrich Jacob Friedrich* (f. 1798). Stud. jur. i Kiel. C. j. 1822. Advokat i Wandsbeck. G. m. Jette, f. ? (s. d.). 79, 143.
- *Jette* (d. 1825). G. m. H. J. F. H. (s. d.). 143.
- Heltzen, Eugenius Sophus Ernst* (1818—1898), Amtmand over Aabenraa Amt, Als og Ærø 1850—64. 391.
- Helweg, Hans Friedrich* (1816—1901), cand. theol. (Gottorp) 1839. Præst i Haderslev 1850—64. 297?, 391.
- *Hans Zacharias* (1785—1864), Distriktskirurg i Odense 1817—48. 258.
- *Ludvig Nicolaus* (1818—1883), cand. theol. Sen. Præst og Kirkehistoriker. 297?.
- Hemsen, Johann Tychsen* (1792—1830). F. paa Før. C. theol. (Kbhv.) 1817. Studerede i Göttingen 1817—18, hvor C. P. traf ham. Privatiserede i Kbhv. og Kiel 1818—21. Universitetspræst i Göttingen 1822. Sen. Professor sstds. 15, 24 f., 39, 72, 74—75, 78, 80, 83, 95, 102, 118, 131 f., 141, 147 f., 153, 168.
- Hennings, Carl Heinrich Vollrath* (f. ca. 1816). F. i Slesvig. Stud. jur. i Kiel 1835—40. Sen. Underretsadvokat i Lütjenburg. 290.
- Hennings, Friedrich Karl Brigittus* (el. *Brigillus*) (1805—1858). F. i Ærøskøbing, S. af S. H. E. H. (s. d.). Stud. jur. i Kiel 1824—27. Sen. Herredsfoged i Slesvig. 156.
- *Sophus Hans Erich* (1777—1831), Herredsfoged i Slesvig (Slis og Fyings Herreder) 1809—31. Hans Svi-germoder var født Lorck. 86, (137), 181.
- Henningsen, Catharina Magdalena* (1789—1849), D. af Pastor Georg H. (s. d.) og C. P.'s Faster, Elsabet, f. Paulsen (s. d.). G. m. Krigsraad Thomas Thomsen, Ejer af Düttebüll. 84.
- *Elsabet*, f. Paulsen (1755—1822), C. P.'s Faster. G. m. Pastor Georg H. (s. d.). 84.
- *Georg* (1748—1823), Præst. G. m. C. P.'s Faster Elsabet, f. Paulsen (s. d.). 84.
- *Paul Paulsen* (1791—1861), S. af Pastor Georg H. (s. d.) og C. P.'s Faster Elsabet, f. Paulsen (s. d.). Ejer af Schönhagen. G. m. Anna Charlotte, f. Valentiner (1800—1840). 84, 158, 176, 195, 269, 347, 395.
- Hensen, Hans* (1786—1846), Lærer og Forstander ved Døvstummeinstituttet i Slesvig. 84, 86 f.
- Hensler, Annette Esmarck*, se *Møller, Annette E.*
- *Caroline Sophie Emmerentze*, f. Bloch (1778—1830), Søster t. Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). G. 1803 m. J. N. K. H. (s. d.). Enke 1822. 109 f., 114—120, 122, 128, 131 ff., 136, 138, 141, 146, 149, 158, 171, 190, 221, (236).
- *Johan Nicolay Krag* (1780—1822), Søofficer. G. m. Caroline Sophie Emmerentze, f. Bloch (s. d.). 106, 109.
- Hermann*, Elev i Schnepfenthal. 3.
- *Emil* (1812—1885), Professor i Kirkeret i Kiel 1836—47. 308 f., 333, 347.
- Hertel, Hans Wilhelm* (1800—1872), Sognepræst i Aastrup 1833—41, i Moltrup 1841—48 og 1850—67. 283, 328.
- Hertz, Jens Michael* (1825—1897), S. af Pastor H. P. B. H. (s. d.). Personel Kapellan hos sin Fader 1851—65. 398.
- *Hans Peter Boye* (1793—1868), S. af Biskop J. M. H. og Christiane So-

- phie, f. Koch, D. af Pastor Koch i Horbelev og Søster t. Overlærer J. Thriges Mor, Else Christence, der 1804 blev gift m. Biskop J. M. H. — Præst v. Roskilde Domkirke 1819—29. Sognepræst v. Vor Frue Kirke i Roskilde 1829—65. 114, 242.
- Hertz, Henrik* (1798—1870), Digter. 188 f.
- Hiort-Lorenzen, Peter* (1791—1845), Købmand, Haderslev. Stænderdeputeret. 249, 299, 314, 326 ff.
- Hirschfeld, Wilhelm* (1795—1874), Ejer af Godset Gross-Nordsee. 205.
- Hjort, Peder* (1793—1871), Lektor i Sorø 1822—49. Forfatter. 302, 319. — *Sophie Magdalena* (1800—1853), D. af Amtsforvalter H. R. H., Haderslev. G. 1821 m. Advokat P. Gottfriedsen (s. d.). 7 f., 62, 69, 89 f., 95, 124, 198 f., 282 f., 299, 328.
- Hodges, George Floyd* (1792—1862), Oberst. Medlem af Bestyrelseskommissionen for Slesvig 1849—50. 369.
- Hoffmeyer, Andreas Brock* (1809—1876), Artilleriofficer. 377.
- Holdt, Jacob Hansen* (1801—1879), Præst v. Helliggejst Kirke i Flensborg 1841—50. 297.
- Holler, Marcus Hartwig* (1796—1858), Ejer af Jernværket Carlshütte v. Rendsborg. G. m. C. P.'s Kusine, Maria, f. Bruhn (s. d.). 176 f., 290. — *Maria*, f. Bruhn (1794—1829), Søster t. A. A. Bruhn (s. d.). G. m. Marcus Hartwig H. (s. d.). 176.
- Holmer, Charlotte Amalie*, f. West (1760—1829). G. m. Hospitalsforstander Peder H. (s. d.). 142, 158. — *Peder* (1752—1833), Forstander for Graabrødre Hospital, Odense. G. m. Charlotte Amalie, f. West (s. d.). Fader til Rektor S. N. J. Blochs 2. Hustru Henriette Marie (s. d.). 142, 158.
- Holmfeldt*, se *Dirckinck-Holmfeld*.
- Holst, Peter Nicolai Møller* (1784—1872), Sognepræst i Elmelunde 1819—61. 47 f., 50. — Familie i Kiel. 68, 83, 88, 149, 152 f.
- Holstein, Henning Christoph v.* (1837—1854), S. af Amtsforvalter U. A. v. H. (s. d.). 398. — *Ulrik Adolf v.* (1803—1864), Amtsforvalter paa Ærø 1832—45, i Tønder fra 1845, i Flensborg 1850—56. 303, 398.
- Holten*, Frk. Kbhv. 22. — *Carl Henrik* (1775—1862), Guvernementsekretær hos Prins Christian Frederik i Odense 1815—40. Kammerherre. 10.
- Homberg, Friedrich* (1799—1864), Elev i Schnepfenthal 1808—12. Sen. Rentier i Aachen. 3.
- Hornbostel, Christian Ludwig Ludolph Carl* (1796—1855), Landskabssekretær og Advokat i Ratzeburg fra 1822. 301, 306.
- Høyen*, se *Høyen*.
- Hurtigkarl, Frederik Theodor* (1763—1829), Professor i Jura i Kbhv. 131, 167.
- Hülse, Philip Wilhelm Garlieb* (f. ca. 1806), stud. jur. i Kiel 1832—33. Syndikus og Byskriver i Mølln. 301.
- Hüpeden, Cathrine Magdalena*, f. Bugge (1799—1877), D. af Biskop P. O. Bugge, Trondhjem, og Cathrine Magdalena, f. Koch. G. 1827 m. J. C. W. H. (s. d.). 206. — *Johan Carl Wilhelm* (1796—1869), Købmand i Hamborg. G. 1827 m. Cathrine Magdalena, f. Bugge (s. d.). 206.
- Höcker, Herman Peter Johan* (1799—1853), Sognepræst i Løgumkloster 1836—48. 327.
- Höegh, Thyge Gregorius von* (1786—1865), Oberst 1846. Kommandør for 5. Jægerkorps i Kiel 21. Aug. 1846—1. April 1848. 348.
- Höegh-Guldberg, Frederik* (1771—1852), Lærer og Forfatter, Kbhv. 192.
- Höpfner, Johannes* (1813—1852), Medlem af Regeringen paa Gottorp 1846—48. Tillischs Medarbejder 1850. Departementschef i Min. f. Slesvig 1852. 358, 376, 386.
- Höpp, Johann Paul* (1782—1847), Deputeret i det s.-h.-l. Kancelli 1820—40. Overprokurør for Slesvig 1831. Præsident for Overappellationsretten i Kiel 1840—47. 90, 121, 125, 144, 188, 262, (266).
- Høyberg, Lars Jacob Nørager* (1801—1836), Adjunkt i Sorø 1826—32. Sognepræst i Højbjerg August 1832—1836. 196.
- Høyen, Niels Laurits* (1798—1870), Kunsthistoriker. Professor v. Kunstakademiet i Kbhv. fra 1829. Inspektør (sen. Direktør) v. den kgl. Malerisamling fra 1839. 305.

I.

- Ibsen, Peter Diderik* (1793—1855), c. theol., Ejer af Mørup. Sen. Sognepræst i Kgs. Lyngby. 40 f.

Illum, Skipper fra Faaborg. 154.
Ingemann, Bernhard Severin (1789—1862), Lektor i Sorø 1822—49. Digter og Forfatter. 105, 140, 285, 303.
Ipsen, Heinrich Adolph Marcus (1821—efter 1898), stud. jur. i Kiel 1843—47. Sen. Advokat i Neumünster og Flensborg. 344.

J.

- Jacobi, Karl Friedrich Andreas* (1795—1855). F. ved Gotha. Lærer (Professor) i Matematik v. Gymnasiet i Schulpforta 1819(?)—55. 72, 74, 95, 133, 174.
Jacobsen, Peter Vilhelm (1799—1848), Kancellisekretær fra 1831. Historiker og Forfatter. 189.
Jahn, Jacob (1770—1844). F. i Flensborg. Advokat i Kiel. Dr. jur. Syndikus. G. m. Julie, f. Trendelenburg, D. af Prof. jur. T. 79, 83, 120, 149, 151.
Jansen, Erich (1754—1827), Købmand i Flensborg. G. m. C. P.'s Faster Lucia Dorothea, f. Paulsen (1757—1817). Ingen Børn. 160.
Jasper, Christian Friedrich (1786—1847), Advokat i Slesvig. Justitsraad. Stempelpapirforvalter 1834, suspenderet 1835 p. Gr. af Kasse-mangel. 231.
Jaspersen, Klaus (1777—1847), Justitiarius i Angel. Stænderdeputeret i Slesvig 1834—38. Oldsagssamler. 231 f., 249.
Jensen, Christian Albrecht (1792—1870). F. i Bredsted. Portrætmaler i Kbhv. fra 1823. G. m. Cathrine, f. Lorenzen. 132 f., 141, 157, 188, 192, 220, 228, 230, 239, 320, 336, 338, 374.
 — *Friedrich Bernhard Hugo* (f. 1822), S. af J. F. J. (s. d.). Stud. jur. i Kiel Maj 1843—Paaske 1847. 316, 322, 325.
 — *Friedrich Heinrich Otto* (f. ca. 1819), S. af J. F. J. (s. d.). Stud. jur. i Kiel 1840—42. 289, 293.
 — *Hans Nicolai Andreas* (1802—1850). F. i Flensborg. Sognepræst i Gelting 1831—45. Historisk og topografisk Forfatter. 232.
 — *Heinrich Carstensen* (1789—1860), Købmand i Flensborg fra 1812. Agenttitel 1831. Raadmand. Stænderdeputeret 1836—57. 316.
 — *Jens* (1777—ca. 1852), Overappellationsretsraad i Kiel 1834—49. 278.
Jensen, Johann Friedrich (1788—1848), Deputeret i det s.-h.-l. Kancelli 1820. Regeringens »lagttager« i Kiel i Efteraaret 1830. Vicekurator ved Kiels Universitet 1831. Kurator sstds. 1834. 144, 182, 233, 240, 256, 280, 289, 293, 316, 322, 330 f., 334, 346 f., 351.
 — *Peter Friedrich*, S. af Postmester J. i Neustadt. Stud. jur. i Kiel 1833—35. 241.
 — *Thomas Høier* (1771—1846), Sognepræst i Bov 1819—43. 232.
Jepsen, Lise, Kiel. 252, 343.
 — *Peter* (1799—1869), Tingskriver i Nybøl Herred. Stænderdeputeret i Slesvig (valgt 1842 og 1846). 356 f.
Jessen, Fritze (= Hedewig Frederikke Johanna) (1799—1857), Halvsøster t. Lotte J. (s. d.) og t. Erna Lilie (s. d.). G. m. Kaptajn H. P. F. Deichmann (1790—1831). 161.
 — *Lotte v.* (= Amalie Charlotte Hedwig) (1789—1845), D. af kgl. Resident i Lübeck Th. Fr. v. Jessen og Charlotte, f. Bloch, Søster t. Rektor S. N. J. B. (s. d.). Arvepagterske til Sophienkoog i Sydditmarsken. (137), 149, 159, 180, 195, 230, 245, 247, 254, 287, 295.
 — *Peter*, hertugelig Forpagter, Werthemine, Als. G. m. Sophie J., f. Matthiessen (s. d.). 64—66, 72.
 — *Peter Willers* (1793—1875), C. P.'s Barndomsven fra Flensborg (S. af Boghandler P. W. J., d. 1800). Fra 1820 Overlæge ved Sindssygeanstalten i Slesvig. 3 ff., 84, 86, 169, 181.
 — *Sophie*, f. Matthiessen. G. m. Forpagter P. J. (s. d.). Søster t. Grosrerer F. C. M. (s. d.). 64—66, 72.
Jissen, Andreas Larsen (f. ca. 1811), stud. jur. i Kiel 1830—36. 241.
Jochimsen, J. W. H., Købmand, Flensborg. 296.
Johan (1782—1859), østrigsk Ærkeher-tug. Tysk Rigsforstander 1848—49. 359.
Johannsen, Skolelærer, Als. 270.
 — *Friedrich Heinrich Christian* (1781—1851), Amtmand i Haderslev 1818—48. Konferensraad. Direktør for Overjustitskommissionen i Flensborg 1850—51. 191 f., 282, 298 f., 328, 367, 378, 382.
 — *Ida Sophie Antoinette*, f. Petersen (1790—1879), D. af Vicekansler Gottfried P., Slesvig. G. m. Amtmand F. H. C. J. (s. d.). Konferensraadinde. 299.

Johannsen, Ida Sophie Elisabeth Frederikke (1821—1850), D. af Amtmand F. H. C. J. (s. d.). G. 1841 m. F. F. F. v. Wimpfen (s. d.). 298 f., 302, 328, 353, 373.

Juel, Frederik (1761—1827), Stamhusbesidder, Taasinge. General. 59.

K.

Kalkar, Christian Andreas Herman (1802—1886), Overlærer i Odense. Dr. phil. et theol. 297.

Kall, Johan Christian (1795—1858), Notarius v. det juridiske Fakultet i Kbhv. Auditor 1820. 131.

— *Nicolai Christoffer* (1749—1823), Professor i orientalske Sprog, Kbhv. 27.

Kardorff, v., Kammerjunker. 16.

Karstens, Elfriede, D. af J. W. K. (s. d.). 83.

— *Harald* (f. ca. 1818), S. af J. W. K. (s. d.). Stud. jur. i Kiel 1837—42. 83, 295, 300.

— *Johann Witt* (1790—1852), Advokat og Senator i Kiel. G. m. Mine K. (s. d.). 74, 79, 81 ff., 84, 87, 92, 120, 149, 153 f., 156, 159, 287, 300.

— *Malwine*, D. af J. W. K. (s. d.). 287.

— *Mathilde*, D. af J. W. K. (s. d.). 83, 91, 122.

— *Mine*, f. Nasser (d. 1830), D. af Herredsfoged Nasser. G. m. J. W. K., Kiel (s. d.). 74, 79—83, 85 ff., 89, 92, 95 f., 98, 100, 105, 120, 122, 137, 144, 149, 153 f., 156, 159, 163, 166, 172, 245.

Kastrup, Asmus Siegfried (1810—1854), Bogtrykker, Flensborg. Udgiver af »Flensburger Zeitung« 1840—54. 296, 398.

Keerl, Wilhelm Friedrich Karl Heinr. Gottlob, S. af kgl. bayersk Regeringsraad K. i Ansbach. Student i Göttingen fra April 1822. 106.

Kemp, Carl Emil (1810—1855), Sognepræst i Jelling. 377.

Kier, Frederikke, f. Bruhn. Fra Flensborg. G. 1820 m. Advokat Otto K. (s. d.). 89 f., 198 f., 283.

— *Otto* (1792—1863), Advokat i Haderslev. Herredsfoged i Gram H. 1841—48. G. m. Frederikke, f. Bruhn (s. d.). 89, 198 f., 283, 299.

Kierkegaard, Søren (1813—1855), Forfatter. 304.

Kierulff, Johann Friedrich Martin (1806—1894), Professor i Jura i Kiel 1834—42. 280, 307.

Kindt, Carl Rochus Ludvig v. (1793—1864), Kaptajn. 232, 299.

Kjær, se *Kier*.

Klose, Th., Boghandler, Kiel. 300.

Knuth, Frederik Marcus, Greve (1813—1856), Ejer af Knuthenborg. Udenrigsminister og Chef for det s.-h.-l. Kancelli Marts—November 1848. 54, 358—361.

Koch, Peter Christian (1807—1880), Købmand, Haderslev. Udgiver og Redaktør af »Dannevirke« 1838—56. 259, 265, 268, 272, 281 f., 298 f., 327 f., 361.

Kochen, Albrecht Heinrich Matthias (1776—1847), Præst ved Skt. Petri Kirke, Kbhv., 1816—24. 98.

Kofoed-Hansen, Hans Peter (1813—1893), Adjunkt i Odense 1837—49. Sen. Præst (Provst) i Haderslev. Forfatter (»Jean Pierre«). 312.

Kolderup-Rosenvinge, Barbara Abigael, f. Lange (1791—1846). G. m. Professor J. L. A. K.-R. (s. d.). 17, 91, 131, 157, 172, 244, 337.

— *Janus Lauritz Andreas* (1792—1850), Professor i Jura i Kbhv. 1818—50. Rethistoriker. 16 f., 23—26, 76—78, 90 f., 96, 101, 106, 131, 147, 150, 153, 157, 162, 172, 185 f., 188, 190 f., 193 ff., 226 f., 229, 243 f., 262, 303 f., 321, 336 f.

Krabbe-Carisius, Hans (1771—1845), Udenrigsminister 1831—42. 308.

Kranold, Rudolph Heinrich Carl Conrad (1819—1889). Stud. jur. i Kiel 1838—42. Sen. Bureauchef under Tillisch 1849. Departementschef i Ministeriet f. Slesvig 1851—62. Justitsraad 1852. 295, 386.

Kristian, Prins, se *Christian VIII*.

Krog-Meyer, Hans Wexels (1805—1883), Sognepræst i Ulkebøl 1831—64. 367.

Krogh, Georg Friedrich von (1793—1864), Kammerjunker. Ejer af Aastrupgaard v. Haderslev 1826—46. Amtsforvalter i Haderslev Vesteramt 1834—48. G. m. Gustave, f. v. Müller (s. d.). 282 f.

— *Gustave Caroline Antoinette von*, f. v. Müller (1800—1883), Plejedatter af og Hofdame hos Hertuginde af Brunsvig-Lyneborg-Bevern (paa Glyksborg). G. m. G. F. v. K. (s. d.). 250, 281 ff.

Kroh, Frk., Flensborg. Niece af Rodebertz (s. d.). 398.

- Krüger, Friedrich Christian* (1795—1865), Læge i Flensborg 1822—38. 181.
- Kuhlau, Daniel Frederik Rudolph* (1786—1832), Komponist. 25, 53.
- Kähler, Karl Nicolaus* (1804—1871), Præst og Rektor i Heiligenhafen 1830—39. 273.
- Körner, Karl Theodor* (1791—1813), tysk Digter. 94, 199.
- Köster, Elise*, f. Schlüter, g. m. Professor J. F. B. K. (s. d.). 217.
- *Johann Friedrich Burchardt* (1791—1878), Professor i Teologi i Kiel 1822—39. Generalsuperintendent i Stade 1840. 202, 204, 209, 217 f., 273, 310.
- L.**
- Lafaurie, Wilhelm Adolph* (1816—1875), stud. phil. i Kiel fra 1836. Sen. Litterat og Læge. 295.
- Lamberts, Abraham Roosen* (1798—1880), Elev i Schnepfenthal 1810—14. Kgl. preussischer Kommerzienrat. 3, 72, 118, 356, 393.
- Lange, Betty Marie Wilhelmine Johanne Amalie* (f. 1837), D. af Erik Harding L. (s. d.). 398.
- *Erik Harding* (1795—1874), S. af Johan L. (s. d.). Landmaaler. Ejer af Rødkilde fra 1829. G. 1828 m. Margarete Sorine, f. Berg (s. d.). 60—62, 155, 252, 257, 281, 284, 339, 368, 397.
- *Johan* (1750—1829), Ejer af Rødkilde 1790—1829. G. m. Anna Margrethe, f. Næve (d. 1820). 6 Børn. 60—63, 145.
- *Michael* (1788—1856), Deputeret i Danske Kancelli 1825—46. 191.
- *Olave Marie Christiane*, f. Berg (1800—1866), D. af C. F. B., Skjoldemose (s. d.). G. 1823 m. Fuldmægtig Thomas Herman L. (s. d.). 61, 155, 227, 336.
- *Thomas Herman* (1795—1882), Fuldmægtig i Finanskollegiet. G. m. Olave Marie Christiane, f. Berg (s. d.). 336.
- Langheim, Caspar Matthias* (1770—1833), Deputeret i det s.-h.-l. Kancelli 1822—33, 131, 144.
- Lappenberg, Johann Martin* (1794—1865), Arkivar i Hamborg. 206, 345 f.
- Larsen, Johannes Ephraim* (1799—1856), Politisekretær i Kbhv. 1826, Politiasistent 1828. Professor i Jura i Kbhv. 1831. Retshistoriker. 157, 172, 189, 229.
- Lassen, Gustav Frederik* (1801—1854), Borgmester i Haderslev 1844—48. Overpræsident og l. Borgmester i Flensborg 1850—54. 1851 g. (2. G.) m. Helene Regenburt, Søster t. Th. R. (s. d.). 333, 384, 387, 398.
- *N.*, Lærer, Kiel. 310 f.
- Lautrup, Erasmus* (1782—1857), Diacon i Haderslev 1808—48. Redaktør af »Lyna« 1838. 259, 268.
- Lehmann, Eduard Adolph Emilius* (1821—1887), stud. jur. i Kiel 1842—46. Overappellationsretsraad i Flensborg 1852—64. Broder t. Orla L. (s. d.). 316, 322, 325, 387, 394, 396 f.
- *Peter Martin Orla* (1810—1870), Politiker. Minister. 263, 326, 361.
- Lembcke, Christian Ludvig Edvard* (1815—1897), Konrektor, Haderslev, 1850—64. Digter. 383, 391.
- Lemke*, se *Lembcke*.
- Lempfert, Karl Georg Heinrich* (1793—1871), stud. jur. i Kiel 1817—21. Sen. Landfoged. 68.
- Lessø*, se *Læssøe*.
- Liimskov*, se *Limschou*.
- Lilie, Erna Adolphine*, f. v. Jessen (f. 1802), Halvsøster t. Lotte v. J. (s. d.). G. 1825 m. Læge i Preetz J. W. L. (s. d.). 207, 230, 247, 287, 323.
- *Ernst Adolf* (1814—1891), Collaborator i Kiel 1840—45. Præst i Kirchnüchel 1845. 323.
- *Jacob Wilhelm* (1796—1835), Læge i Preetz 1820—35. G. m. Erna, f. v. Jessen (s. d.). 207, 230.
- Lilienstern*, se *Rühl v. Lilienstern*.
- Limschou, Peter* (1766—1850), Postmester, Kolding. 282.
- Lind, Jenny* (1820—1887), berømt svensk Sangerinde. 345.
- Lindberg, Jacob Christian* (1797—1857), Adjunkt v. Metropolitanskolen. Skribent. 153.
- Linde-Friedenreich, Hans Peter* (1789—1835), Overførster. 231.
- Lorck, Hinrich* (1789—1847), C. P.'s Fætter. S. af Købmand i Flensborg Josias L. og C. P.'s Fæster, Anna Margaretha, f. Paulsen. Ugift. Svoger t. Prof. N. Falck (s. d.). 122, 176, 181.
- Lorenzen, Nis* (1794—1860), Gaardejer, Lillholt. Stænderdeputeret fra 1834. 240, 243, 246, 249, 258 f., 327.
- *Lorenz* (1795—1866), Sognepræst i Adelby 1829—50. Kongevalgt Stænderdeputeret i Slesvig 1834—46. 321.

- Lorenzen, P. Hiort*, se *Hiort-Lorenzen*.
- Lornsen, Uwe Jens* (1793—1838), Landfoged paa Sild 1830. 172 f., 176 f., 301, 340.
- Louise Augusta*, Hertuginde af Augustenborg (1771—1843), Enke efter Hertug Frederik Christian af Augustenborg (d. 1814). 65.
- Lunding, Poulina Margrethe Lovise* (1828—1854), D. af Professor, Dr. med. C. M. L. 369.
- Lüdemann, Carl Peter Matthias* (1805—1889), Præst ved Helliggejst Kirke i Kiel 1834—68. Professor i Teologi og Dr. theol. i Kiel 1839. 203, 209, 211, 236, 248, 254, 265, 269, 274, 288, 296, 300, 307, 329.
- Lüders, Adolph Friedrich* (1791—1831), Professor i Medicin i Kiel 1824—31. 172, 176.
- *Leonore*, D. af Professor A. F. L. (s. d.). Plejedatter af Professor G. H. Ritter (s. d.). 343.
- *Peter* (1785—1878), Overretsraad i Glückstadt 1820—34. Medlem af Undersøgelseskommissionen vedr. U. J. Lornsen. 177.
- Lütken, Johannes Christian* (1791—1856), Lektor i Sorø 1826—49. G. m. C. Flors Søster Frederikke. 194, 196, 303, 319.
- *Otto Ferdinand* (1789—1862), Søofficer. G. m. Wilhelmine Susette Eberhardine Charlotte, f. v. Zeppelin (fra Norge). 260 f.
- Lüttichau, Anton Christian Albertus*, Rigsgreve (1787—1853), Officer (afsk. 1842). Boede paa Faurvraagaard. 334.
- *Helene Cathrine Betty*, Komtesse (1790—1841), Priorinde for Roskilde adelige Jomfrukloster 1822—41. 300.
- Lützen, Ludewig Franz Christopher* (1810—1882), Købmand i Haderslev. G. (1. G.) m. Mathilde, f. Bentzen; (2. G.) m. Nanna Louise Boisenia Adelaide Caroline, f. Winholt. 283, 298, 328.
- Lytzen*, se *Lützen*.
- Læssøe*, Frk., Søster t. Oberst F. L. (f. 1811). 227.
- Lovenørn, Poul* (1751—1826), Kontreadmiral. 21.
- M.**
- Maack, Johann Christian Friedrich v.* (1794—1876), Universitetsboghandler i Kiel 1824—45. 209, 220.
- Madai, Karl Otto v.* (1809—1850), Professor i Jura i Kiel 1845—48. 343, 348.
- Madvig, Johan Nicolai* (1804—1886), Professor i klassisk Filologi i Kbhv. fra 1832. Kultusminister November 1848—December 1851. 362 ff.
- Magnússon, Finnur* (1781—1847), Oldgransker. Tit. Professor 1815. Gehejmearkivar 1829—47. 27, 227.
- Manicus, Claus* (1795—1877), Dr. med., Læge ved Christians Plejehus i Eckernförde 1836—51. Redaktør af »Flensburger Zeitung« 1851—64. 259, 268, 275, 277, 380, 395, 400.
- Marckmann, Jørgen Vilhelm* (1804—1861), Præst ved Vor Frelser Kirke, Kbhv., 1844—49. Sen. Sognepræst i Hoptrup. 336.
- Markmann*, se *Marckmann*.
- Marquardsen, Samuel Ludwig* (1787—1840), Advokat i Haderslev. 285.
- Martens, Martin* (1780—efter 1842). F. i Sæd. Lærer i Stuttebøl v. Kappel fra ca. 1807. 84, 307.
- Martensen, Hans Lassen* (1808—1884), Professor i Teologi, Kbhv., 1840—54. Sen. Biskop. 321.
- Massmann, Carl Ernst* (1796—1852), S. af Sognepræst N. H. M. (d. 1816). Cand. jur. (Kbhv.) 28. Oktbr. 1820. Sen. Kontorchef i Rentekammeret. 15 f.
- *Dorothea Elsabe*, f. v. Essen (1775—1851), D. af Michael v. Essen (s. d.). Enke efter Sognepræst v. Frederiks Kirke, Christianshavn, N. H. M. 14 ff., 22, 29, 92.
- *Emilie Henriette* (1798—1864), D. af Sognepræst N. H. M. G. 1824 m. F. V. C. Benzon (s. d.). 15, 29.
- *Guste* (= Augusta Louise) (1794—1861), D. af Sognepræst N. H. M. Ugift. 15 f.
- *Julie Marie* (1800—1883), D. af Sognepræst N. H. M. G. 1831 m. Dr. med. A. V. T. Göricke (s. d.). 15, 25, 335.
- Matthiessen, Adelheid*, f. Rink (d. 1830), g. m. Grosserer F. C. M. (s. d.). 26, 91.
- *Christian* (1807—1850), Kaptajn. Faldt v. Isted 25. Juli 1850. 377.
- *Christian* (1811—ca. 1900). F. i Flensborg. Stud. jur. i Kiel fra 1831. C. j. 1836. Sen. Underretsadvokat og Herredsfoged i Slesvig. 208, 252, 293.
- *Friedrich Christian* (1785—1862), S. af Hofraad Joh. Heinr. M., Augu-

- stenborg (d. 1820). Grosserer i Kbhv. G. (1. G.) m. Adelheid, f. Rink (s. d.). 16, 22, 27 ff., 31, 64, 91 f., (99), 122, 132.
- Matthiessen, Heinrich Johan* (1815—1897), S. af Grosserer F. C. M. (s. d.). Læge i Sønderborg 1848—64. 337?, 367.
- *Johannes Frederik Ludvig* (1808—1850), Kaptajn. Faldt v. Isted 25. Juli 1850. G. m. en Datter af Agent O. B. Suhr, Nyborg. 377.
- *Lucie*, D. af Grosserer F. C. M. (s. d.). 91, 122.
- Fru, f. v. Pahlen, Moder til Grosserer F. C. M. (s. d.). D. af en fra Rusland indvandret Købmand i Flensborg. 66.
- Enkefru. 377.
- Mehren, Johan Friedrich v.* (1789—1853), Købmand i Helsingør. G. m. Claudine Amalia, f. Liebmann. 31 f., 106.
- Mendelssohn-Bartholdy, Felix* (1809—1847), tysk Komponist. 307.
- Meyer, Friedrich Marquard* (1769—1834), Sognepræst i Hagenbjerg, Als, 1807—34. 66.
- *Fritz* (1817—1891), Overappellationsretsraad i Flensborg 1852—64. 384.
- Meyn, Andreas Ludwig Adolph* (1786—1859), Professor i Medicin i Kiel 1833—52. 213, 222.
- Michaelis, Gustav Adolf* (1798—1848), Dr. med., Læge, Kiel. 172.
- Michelsen, A.*, fra Lübeck. Præst. 102?, 301.
- *Andreas Ludwig Jacob* (1801—1881), Professor i Historie i Kiel 1829—42. 170, 172 f., 250 f., 307, 322.
- *Ove Wilhelm* (1800—1880), Premierløjtnant i Marinen 1825—34. Sen. Marineminister. 193.
- Mittermaier, Karl Joseph Anton* (1787—1867), Professor i Jura i Heidelberg 1821—67. 119.
- Mohrhaagen, Adolph Christian* (1801—1862), Medlem af Overjustitskommissionen i Flensborg. 378.
- Molbech, Christian* (1783—1857), Bibliotekar, Forfatter. 21, 41, 143, 191.
- Moldenhawer*, Kiel. 273.
- *Pauline* (f. 1800), D. af Professor i Botanik J. J. P. M., Kiel. 73.
- Moll*, Skipper (fra Flensborg?). 259.
- Moltke, Adam Wilhelm*, Lensgreve (1785—1864), Konseilspræsident 1848—52. 361 ff., 375.
- *Carl*, Greve (1798—1866), cand. jur. 1822. Besidder af Nütschau i Holsten 1826. Overretsraad i Glückstadt 1831. Præsident for det s.-h.-l. Kancelli 1846—48. Minister for Slesvig 1852—54. 194, 364 f., 372, 385 f., 389, 392, 400.
- Moltke (-Hvitfeldt), Henrik*, Greve (1799—1847), S. af Otto J. M.'s Broder Gebhard M. Højesteretsassessor 1827—45. 194.
- *Otto Joachim*, Greve (1770—1853), Præsident for det s.-h.-l. Kancelli 1813—42. 125, 144, 186—189, 192—195, 228, 240, 243, 245, 262 f., 276, 289, 308.
- Monrad, Ditlev Gothard* (1811—1887), Kultusminister Marts—Novbr. 1848. 361.
- Müllenhoff, Karl Viktor* (1818—1884), Professor i tysk Sprog og Litt. i Kiel 1846—58. 345, 356.
- Müller*, Conector, se *Møller, Thomas H.*
- Müller, Hans Christoph Detlev*. F. i Burg. Stud. jur. i Kiel 1816—20. Sen. Advokat, Kancellist og Borgmester i Tønning. 69, 72.
- *J. P.* (Stiftsprovst), se *Paludan-M.*
- *Louise Maria Conradine*, f. Johannsen (1815—1890), D. af F. H. C. J. (s. d.). G. m. Aktuarus Eduard Müller, Plön. 353.
- *Jens Peter* (1797—1863), Skuespildirektør. 298 f.
- *Peter Erasmus* (1776—1834), Professor i Teologi i Kbhv. 1801—30. Redaktør af »Dansk Litteratur-Tidende« 1811—30. 16, 22, 142.
- *Provst*, se *Møller, Rasmus*.
- Mynster, Jacob Peter* (1775—1854), 1. Kapellan ved Vor Frue Kirke, Kbhv., 1811—34. Sjællands Biskop 1834—54. 95, 98, 108, 126, 147, 168, 201, 218, 235, 243 f., 274, 296.
- Mürer, Thomas Christopher* (1794—1873), Distriktslæge i Lyngby 1825—73. 337.
- Møller, Annette Esmarck*, f. Hensler (ca. 1815—før 1846). G. m. Købmand Møller (s. d.). 172, 307, 346.
- *Eline* (»Line«), f. Bülow (1804—1876), D. af Major A. G. J. Bülow. G. 1836 m. Poul Martin M. (s. d.). 298.
- *Jens Bertel* (1754—1825), Rektor i Helsingør, Professor. 32.
- *Poul Martin* (1794—1838), S. af Stiftsprovst Rasmus M. (s. d.). Forfatter. Professor i Filosofi. G. (1. G.) 1827 m. Betty, f. Berg (s. d.) og (2. G.) 1836 m. Eline, f.

- Bülow (s. d.). 155, 189, 191, 194, 226, 265, 298.
- Møller, Rasmus** (1763—1842), Stiftsprovst i Lolland-Falsters Stift. Fader t. Poul Martin M. (s. d.). 145.
- **Thomas Henning** (1806—1847), Konrektor i Plön 1832—47. Dr. phil. 281.
- **Købmand** (i Hamborg?). G. m. Annette Esmarck, f. Hensler (s. d.). 309, 346.
- Mönster, Peter Hans** (1773—1830), Provst i Ringsted. 40.
- Mørch, Axel Møller** (1797—1876), cand. jur. 1817 (Kbhv.). Sen. Borgmester i Aalborg. 13.
- N.**
- Nannestad, Nikolai Conrad** (1791—1871), cand. theol. 1820. S. af Sognepræst F. E. N., Broder t. Biskop Boisens 2. Hustru Anna, f. N. (s. d.). 52, 54.
- Nasser, Fru, Enke** efter Herredsfoged Gerhard Hinrich N., Moder t. Mine Karstens, Kiel (s. d.). 85 f., (106).
- **Louise, Søster** til Mine Karstens (s. d.). Sen. g. m. Sognepræst Chr. N. Bruhn (1796—1863). 80.
- Nielsen, Nicolai Peter** (1795—1860), Skuespiller v. det kgl. Teater. 305.
- **Peter** (1779—1847), Købmand, Flensborg. Senator. Stænderdeputeret fra 1838. 296.
- Niemann, Friedrich August** (1790—1853), Politimester i Flensborg. 277.
- Nissen, Erich Peter(?) Nicolai** (1797—1826), stud. theol. i Kbhv. 1816—22. 21.
- **Jürgen** (1792—1842). F. i Hostrup. S. af »Hufner« Nis H. Overretsraad i Slesvig, sen. Overappellationsretsraad i Kiel. 169, 176 f., 181, 184 f., 187, 249 f., 255.
- **Niels Christian** (1810—1839), Bogbinder, Haderslev. Medudgiver af »Dannevirke« fra 1838. 253, 259, 268, 276.
- **Nis Hansen** (1795—1879), Gaardejer, Hostrup. Broder t. Jürgen N. (s. d.). 250.
- Nitzsch, Anna Sophie** (³/₃—⁶/₄ 1850), D. af Wilhelm N. (s. d.), C. P.'s Datterdatter. 373 f., 376.
- **Auguste, f. Vogt, D. af** Prosektor i Wittenberg V. G. 1817 m. Prof. G. N. (s. d.). 353, 373.
- Nitzsch, Ernst August Traugott** (1823—1877), S. af Professor G. W. N. (s. d.). Skoleelev i Kiel. Stud. jur. sstds. fra 1843. C. j. efter 1850. Sen. Advokat i Kiel. 295, 352.
- **Gregor Wilhelm** (1790—1861), Professor i Filologi i Kiel 1827—52. 163, 167, 202, 204, 209, 287, 295, 307, 338, 343, 346, 350—353, 356, 373.
- **Karl Wilhelm** (1818—1880) S. af Professor G. W. N. (s. d.). Dr. phil. i Kiel 1842. Privatdocent sstds. 1844. Professor 1848—62. G. 1849 m. C. P.'s Datter Sophie Paulsen (s. d.). 287, 307, 345 f., 349 f., 352, 354, 359, 363, 366 f., 373 f., 393.
- Nolte, Ernst Ferdinand** (1791—1875), Professor i Botanik i Kiel 1826—73. 183.
- Normann, Carl Frederik** (1798—1856), Lic. jur. 1823. Auditor 1824. Sen. Birkedommer. 131.
- Nottebohm, Carl Ludvig** (1798—1870), Elev i Schnepfenthal 1811—14. Sen. Købmand. D. i Hamborg. 206.
- Nyerup, Rasmus** (1759—1829), Professor og Universitetsbibliotekar i Kbhv. 1796—1829. 19.
- Nyholm, Christopher** (1781—1859), Sognepræst i Nyborg 1825—59. G. m. Jacobine Christiane, f. Høyberg (s. d.). 197, 258, 281, 312, 368.
- **Jacobine Christiane, f. Høyberg** (1798—1851), D. af Sognepræst Høyberg, Fyn. G. 1819 m. Sognepræst i Helsingø C. N. (s. d.). 109.
- **Mine** (= Erasmie Frederikke) (f. 1830), D. af Sognepræst N. (s. d.). G. 1866 m. Grosserer D. G. Asser, Paris. 387.
- O.**
- Ohr, Adolph Theodor** (f. 1800). F. i Petersdorf. Stud. jur. i Kiel 1823—27. Underretsadvokat 1828. 156, 206.
- **Agnes, f. Rambach** (f. 1806). F. i Hamborg. G. ¹³/₆ 1832 m. G. C. F. O. (s. d.). Boede som Enke i Altona. 205, 207, 382.
- **Cornelia** (d. 1829), g. m. G. C. F. O. (s. d.). 147, 166, 205 f., 230.
- **Georg Christian Friedrich** (1793—1851). F. paa Femern. S. af Pastor J. F. O. (s. d.). Studerede i Berlin og Kiel. C. theol. 1820. Subrektor i

- Glückstadt 1821. Lærer v. Christianeum i Altona 1828—43. Sognepræst i Eskris i Angel 1843—51. G. (1. G.) m. Cornelia, f. ?, (2. G.) m. Agnes, f. Rambach (se disse). 72, 74, 78, 81, 85, 118, 124, 147, 153, 162, 166, 169, 179 ff., 183, 205 ff., 211, 229 f., 235, 251, 255 f., 267, 301, 309, 313, 323 f., 347, 382.
- Ohrt, Johann Friedrich* (1761—1821), Sognepræst i Sørup i Angel. Fader t. G. C. F. O. (s. d.). 74.
- Olivarius, Holger de Fine* (1758—1838), Professor i dansk Ret i Kiel 1781—1825. 142, 144.
- Olsen, Frederik Christian* (1802—1874), Overlærer v. Metropolitanskolen 1837—44. Rektor i Viborg 1844—66. Formand for Trykkefrihedsselskabet fra 1838. 278.
- Olshausen, Justus* (1800—1882), Professor i orientalske Sprog i Kiel 1823—52. Universitetets Rektor ⁵/₃ 1845—²/₃ 1846. 340 f.
- *Theodor* (1802—1869), Redaktør af »Correspondenz-Blatt« i Kiel. 267, 347 f.
- Ostwald, Christian Friedrich Adolph* (1809—1873). F. i Risby. Dr. jur. i Kiel 1843. Skribent. 317, 336, 344.
- Otto, Louise*, g. 1833 m. Superintendent Bartels (s. d.). 155.
- Outzen, Nicolaus* (1752—1826), Sognepræst i Breklum. Sprogforsker. 120.
- Overskou, Thomas* (1798—1873), dramatisk Forfatter. 336.
- Oxenballe*, Forpagter, Lolland. 54.
- Oxholm, Valdemar Tully* (1805—1876), Kammerherre. Hofchef hos Kronprinsen 1842—47. Fr. VII's Raadgiver 1848—49. 364.
- P.**
- Palmerston, Lord* (1784—1865), engelsk Udenrigsminister. 365.
- Paludan, Julius Ferdinand* (1794—1879), Oberst. 377.
- Paludan-Müller, Caspar Peter* (1805—1882), Adjunkt i Odense 1829—43. Historiker. 297, 312.
- *Jens* (1771—1845), Stiftsprovst i Odense 1819—30. Sen. Biskop. 143.
- Paul, Jean* (= J. P. Fr. Richter) (1763—1825), tysk Forfatter. 110, 128.
- Pauli, Karl Wilhelm* (1792—1879), Overappellationsretssekretær i Lübeck 1820—43, Overappellationsretsraad sstds. 1843. Juridisk Forfatter. 301, 315, 329.
- Paulli, Just Henrik Voltelen* (1809—1865), Præst v. Christiansborg Slotskirke 1837—57. 336.
- Paulsen, Christian Frederik* (1829—1904), C. P.'s Brodersøn. Proprietær. 164, 298, 388, 395.
- *Doris Margrethe Franciska Sophie* (1836—1871), C. P.'s Broderdatter. G. m. Forvalter F. Haugsted, Odense. 387 f., 392, 395 f., 398.
- *Hans Gabriel Frederik* (»Fritz«) (1803—1852), C. P.'s Broder. Elev i Schnepffenthal 1811—14. I Købmandslære i Hamborg. Proprietær. G. m. Mine Berg (s. d.). 6, 75 f., 120, 137, 143, 148, 150 f., 153 ff., 158, 170, 179 f., 197, 204, 213, 218, 236, 242, 252, 257 f., 269 ff., 281, 284, 286, 297 f., 310, 312, 327, 358, 360, 366 f., 380, 382, 387 f.
- *Ingeborg Sophie*, f. Gadebusch (1777—1854), C. P.'s Moder. G. m. Købmand i Flensborg Christian Ditlev P. (1765—1805). 5—7, 39, 52, 71 f., 76, 82 f., 87—89, 95, 98 f., 101 ff., 107, 111, 114 f., 120, 122, 124 ff., 129, 132—133, 136—141, 143—144, 146—147, 149, 151, 154 f., 158, 163 f., 166, 169, 172, 175 f., 179, 197, 204, 213, 218 f., 221—226, 229 f., 232 ff., 236 f., 239, 241 f., 252, 257 f., 264, 266, 273, 280 f., 288, 297 f., 310, 312, 327, 339, 358, 360, 366 f., 380, 385, 387, 390, 396, 399.
- *Johan Frederik Vilhelm* (1841—1909), C. P.'s Brodersøn. Sen. Overportør. 388 f., 391, 395 f.
- *Margrethe Christiane Maria*, f. Bloch (1798—1866), D. af Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). G. (1. G.) 1819 m. H. P. Thrige (s. d.). G. (2. G.) 1835 m. C. P. 103 f., 110, 114, 116, 142, 150 f., 157, 161, 172, 179 f., 194 f., 219, 224—226, 229—232, 234—245, 247 f., 250 ff., 254, 256 ff., 262—267, 269, 274 f., 280—283, 286, 288, 295 f., 298, 300 f., 304, 306, 310—313, 317 f., 320, 331 f., 334—337, 339, 342 f., 346, 348 ff., 352, 354, 356, 359, 363 f., 366 f., 369, 373—376, 378—380, 385, 387, 391—393, 395, 398.
- *Mathias Peter Johan* (1798—efter 1863), Købmand i Sønderborg. D. i Kbhv. 327.
- *Mine*, se *Berg, Mine*.
- *Sophie* (= Maria Margrethe Sophie) (1829—1850), C. P.'s Datter i 1. Ægteskab. G. 1849 m. Karl Wilhelm

- Nitzsch (s. d.). 164—166, 169 f., 172, 175, 179, 181, 183 ff., 195 f., 201—204, 208—218, 221—226, 229—234, 236 f., 239, 241, 244 f., 251 f., 254, 258, 264, 287, 299 f., 302, 306, 312, 317, 321, 324, 331 f., 334 f., 337, 339, 343, 345 ff., 350, 353 f., 359 f., 362 ff., 366 f., 369 f., 372 ff., 376, 379, 391, 393.
- Paulsen, Sophus Vilhelm Rudolph* (1833—1882), C. P.'s Brodersøn. Proprietær. 204, 362, 366, 388.
- *Søren Frederik Vilhelm* (1831—1832), C. P.'s Søn i 1. Ægteskab. 179 f., 183 ff., 189, 195 f., 200—205, 210, 213, 215 f., 218, 231, 236, 239, 349.
- *Thora Alvilde*, f. Bloch (1802—1834), C. P.'s 1. Hustru. D. af Rektor S. N. J. B. (s. d.). G. $\frac{9}{4}$ 1826 m. C. P., d. i Kiel $14\frac{1}{2}$ 1834. 38, 99, 103—129, 131—172, 175—181, 183—186, 188—190, 194—205, 207—226, 229 ff., 233—237, 239, 241 f., 244 f., 247 f., 278, 280 f., 286, 288, 300, 331 f., 339, 346, 349, 363, 366, 370, 372 ff., 385, 393, 396.
- *Thora Alvilde* (1843—1928), C. P.'s Datter i 2. Ægteskab. G. 1866 m. sen. Stabsintendant Thorvald Diderichsen (1835—1896). 317 f., 329, 331 f., 334 f., 339, 343, 349, 352, 356, 359, 364, 366 f., 369, 378, 380 f., 389—393.
- *Thorvald Vilhelm* (1837—1864), C. P.'s Søn i 2. Ægteskab. Cand. jur. 1861. 254, 256, 261—265, 274, 277, 285 ff., 293, 299, 304, 306 f., 311, 317, 329, 331, 334—338, 345, 351—354, 356, 362, 364, 366, 372 f., 377—383, 385, 387—393, 395—400.
- Pauly, August Friedrich Otto Carl*. F. i Slesvig. Stud. jur. i Kiel 1824—1829. Underrettsadvokat 1830. 156.
- Pechlin, Friedrich Christian Ferdinand* (1789—1863), dansk Gesandt ved Forbundsdagen i Frankfurt 1825—48. Derpaa særlig diplomatisk Udsending. 375, 381.
- Pedersen, Peter* (1806—1861), Magister. Observator v. Observatoriet i Kbhv. 1832—46. 336.
- Pelt, Anton Friedrich Ludwig* (1799—1861), Professor i Teologi i Kiel 1835—52. 309, 311, 323, 329, 338, 343.
- Fru. G. m. Professor A. F. L. P., Kiel (s. d.). 350.
- Permin, Adolphine*, se *Suhr*.
- Permin, Berndt Henrik* (1806—1866), S. af Købmand i Vordingborg M. H. P., Proprietær i Pedersborg v. Sorø. G. 1839 m. Adolphine, f. Suhr (s. d.). 319.
- Peters, Hans Helms* (ca. 1809—1852). F. i Sydslesvig. Kontorist paa Munkbrarup Herreds Kontor. Udgav 1846—48 i Kbhv. »Beobachter am Sundes«. 328, 344.
- *Hartwig* (1784—1848), Præst v. Skt. Marie Kirke i Flensborg 1825—48. 232.
- *Otto Nicolai Henning* (1819—1905), Præst (sen. Provst) v. Skt. Marie Kirke i Flensborg 1849—96. G. (2. G.) m. Caroline Mathilde, f. Bruhn, D. af C. P.'s Fætter Aug. A. Bruhn (s. d.). 395.
- Petersen, Andreas* (1792—1870), Seminarist fra Tønder. Ejer af Dalbygaard. Stænderdeputeret i Slesvig 1836—46. 249 f.
- *August Joachim* (d. 1830). F. i Oldesloe. C. j. (Glückstadt) 1815. Hofraad, Augustenborg. 65.
- *Calle* (f. ca. 1804), Ejer af Nybøl Mølle. G. 1831 m. C. P.'s Kusine Johanna Nicoline, f. Sybrandt (s. d.). 257, 269.
- *Christian* (1802—1872), Lærer (Professor) v. Johanneum i Hamborg. 301, 346.
- *Frederik Christian* (1786—1859), Professor i klassisk Filologi i Kbhv., Regensprovst. Redaktionssekretær v. »Maanedsskrift f. Litteratur« 1829—38. 189.
- *Friedrich Erasmi* (ca. 1783—1864), Grosserer i Kbhv. G. m. Caroline Vilhelmine, f. Langreuter (ca. 1787—1848). 92.
- *Georg Nicolai Christian* (f. 1797). F. paa Sild. Stud. jur. i Göttingen og Kiel (1818—1821). Sen. Sekretær v. Amtshuset i Tønder. 84.
- *Johan Theodor* (1806—1860), Ejer af Kjærsgaard 1834—51. G. m. Johanne Caroline, f. Berg, fra Skjoldemose. 312.
- *Johanne Nicoline* (»Line«), f. Sybrandt (f. ca. 1801), C. P.'s Kusine. D. af Hans Sybrandt, Flensborg (s. d.), og Dorothea, f. Gadebusch (s. d.). G. 1831 m. Calle P. (s. d.). 257, 396.
- *Maren Gedske Tønder*, f. Lange (1783—1835), D. af Johan Lange,

- Rødkilde (s. d.). G. 1805 m. Postmester i Flensborg Peter August P. (d. 1828). Moder t. Johan Theodor P. (s. d.). 52, 60, 198.
- Petersen*, Observator, se *Pedersen, Peter*.
- *Peter*, Gæstgiver i Aarøsund. Seminarist. 258.
- Kammerraad, Augustenborg. 65.
- Kaptajn. Ejer af Holløse Mølle. 44.
- Phister, Joachim Ludvig* (1807—1896), Skuespiller v. det kgl. Teater. 227, 336.
- Plessen*, se *Scheel-Plessen*.
- Ploug, Jørgen* (1801—1850), Købmand, Faaborg. Svensk-norsk Vicekonsul. 252.
- Plum, Frederik* (1760—1834), Biskop i Odense 1811—34. 143.
- Posselt, August Heinrich* (1787—1881), Gaardejer i Københoved. Stænderdeputeret i Slesvig (1836, 1842 og 1846). 249.
- Poulsen, Christian Marinus* (1818—1885), Dr. phil. i Heidelberg 1844. Lærer v. Rødding Højskole 1845—46. Fabrikkontrolør i Altona 1846—48. 345, 353, 364, 381.
- Prehn, Thomas* (1801—1874), Landkommissær i Holsten 1834—48. Medlem af Notabelforsamlingen 1851. Departementschef i Min. f. Holsten og Lauenborg 1852—54. 382.
- Preusser, Alexander Friedrich Wilhelm* (1799—1885), Advokat i Kiel. Sen. Overappellationsretsraad sstds. 173.
- R.**
- Raasløff, Harald Iver Andreas* (1810—1893), Overappellationsretsraad i Flensborg 1851—54. Departementschef i Min. f. Slesvig 1854. **Minister** f. Hertugd. Slesvig 1854—56. 398, 400.
- Raben, Nicolai* (Nicolaus?) (f. 1790), Advokat i Kiel. 247.
- Raffard, Jean Antoine* (1787—1862), Præst v. den fransk-reformerte Menighed i Kbhv. 1822—51. 226.
- Rafn, Carl Christian* (1795—1864), Sekretær for Oldskriftselskabet 1825—64. Tit. Professor. 305.
- Rahbek, Kamma* (Karen Margrethe), f. Heger (1775—1829), g. m. Knud Lyne R. (s. d.). 120.
- *Knud Lyne* (1760—1830), Professor i dansk Sprog og Litt. Digter. G. m. Kamma, f. Heger (s. d.). 23, 120.
- Rambusch, Hartvig Heinrich* (1785—1870), Amtsforvalter i Korsør 1811—63. 196.
- Rancke*, Director. 352.
- Rantzau, Carl*, Rigsgreve (ca. 1822—1848), S. af Rigsgreve Chr. A. F. R. til Rastorf (s. d.). Stud. jur i Kiel 1843—48. Faldt v. Bov. 322.
- *Christian Andreas Frederik*, Rigsgreve (1796—1857), Guvernør og Landdrost i Lauenborg 1838—48. Fader t. Carl R. (s. d.). 322.
- *Cuno Georg Wiprecht*, Rigsgreve (1809—1848), Overappellationsretsraad i Kiel 1840—44. 322.
- *Ernst* (1802—1862), Amtmand i Nordborg-Sønderborg A. 1830—36. 257.
- *Otto Carl Josias*, Rigsgreve (1809—1864), dansk Gesandt i St. Petersborg 1841—46. Tvillingbroder t. Cuno R. (s. d.). 322.
- Rathjen, Christian Joachim* (f. ca. 1815). F. i Glückstadt. Stud. jur. i Kiel 1833—38. Sen. Underretsadvokat i Glückstadt. 271 f.
- *Henning* (1793—1880), Underretsadvokat og Privatdocent i Kiel fra 1821. Professor sstds. 1830 (v. det filosof. Fakultet). 77, 191, 204, 255.
- Rathlev, Christian Heinrich Theodor* (1801—1870), Amtsinspektør i Kronshagen Amt og Amtsskriver i Kiels Amt. 343.
- Ratjen*, se *Rathjen*.
- Ravit, Johann Christian* (1806—1868), Professor i Nationaløkonomi i Kiel 1842—52. 341.
- Ravn, Jens* (1813—1879). F. i Heisager, Halk S. C. j. i Kiel 1839. Advokat i Sønderborg. 303.
- *Peter* (1795—1872), Gaardejer i Kjelstrup. 356.
- Regenburg, Theodor August Jes* (1815—1895), Leder af Hertugd. Slesvigs Kirke- og Skolevæsen fra 1850. Departementschef i Min. f. Slesvig 1852—64. Ugift. 380, 384, 386, 400.
- Rehder, Christian Diederich* (f. 1799), Advokat i Kiel fra 1823. Sen. Klostersyndikus i Preetz. 173.
- Reedtz, Holger Christian v.* (1800—1857), Sekretær i Udenrigsdepartementet 1831—42. Kammerjunker. Ejer af Palsgaard. Udenrigsminister 1850—51. 194, 248, 381.
- *Jens Carl Sophus Albert* (1816—1891), S. af Niels Juel R. til Palsgaard (d. 1830). Elev i Roskilde Katedralskole. Immatrikuleret i Kiel

- ^{15/11} 1835 som stud. jur. Sen. Skovrider paa Palsgaard. Broder t. H. C. R. (s. d.). 194, 245.
- Reedtz, Otto Arenfeldt* (1802—1887), Broder t. H. C. R. (s. d.) og J. C. S. A. R. (s. d.). Baron (til Bisgaard). Kammerjunker. 248.
- Reibstein*, Elev i Gotha. 4.
- Reiche, Friedrich Heinrich Jens* (1789—1861), Advokat i Byen Slesvig 1815—48, 181, 225.
- Reimuth, Christian Ulrik Emil* (1787—1846), Borgmester i Odense fra 1824. 143.
- Rein*, Reval. 124.
- Repp, Thorleifur Guðmundsson* (1794—1857), Litterat. Medstifter af »Athenæum«. 132, 143.
- Reventlow, Arthur Christian Ditlew Ludwig Eugenius*, Greve (1817—1878). C. j. (Kiel) 1841. Auskultant i Regeringen paa Gottorp 1844—48. Sen. Amtmand. 358.
- *Christian Andreas Julius*, Greve (1807—1845), Amtmand over Hütten Amt og Landskabet Stapelholm 1835, over Bordesholm, Kiel og Kronshagen Amter 1841. 292.
- *Christian Ditlew*, Greve (1775—1851), Ejer af Christianssæde og Sandbjærg. Stænderdeputeret i Slesvig 1836 og 1838. 52, 249.
- Reventlow-Criminil, Heinrich Anna*, Greve (1798—1869), Udenrigsminister 1842—48. Kgl. Kommissær i Holsten og Lauenborg 1851—52. Minister f. H. og L. 1852—54. 308, 375.
- *Joseph Carl*, Greve (1797—1850), Præsident f. det s.-h.-l. Kancelli 1842—46. Kgl. Kommissarius ved Stænderne i Slesvig og Itzehoe 1842—46. 308, 315, 325, 333, 341.
- Richter*, Læge i Kiel. 172.
- Riegels, Hans Christian* (1793—1861), Officer (Generalkrigskommissær 1838, afsk. 1845). Ejer af Snoghøj fra 1839. Kommandant, Oberst og Guvernør paa Als 1848—50. G. m. Frederiche Christiane, f. v. Heinen (1803—1887). 279, 281 ff., 298, 311, 367.
- Risbrigh, Frederik Christian* (1754—1835), Søofficer. Chef for Blokskibet »Vagriens« 2. April 1801. Efter sin Afsked 1815 bosat i Svendborg. 61.
- Rink, Johannes* (1783—1865), Grosse- rer, Kbhv. 91, 99, 122.
- Rist, Johan Georg* (1775—1847), Diplommat 1801—13. En af »de erfarne Mænd« 1832. Medlem af Regeringen paa Gottorp 1834—46. 191.
- Ritter, Georg Heinrich* (1786—1855), Professor i Medicin i Kiel 1826—54. 343.
- Rodebertz, Johann Braack* (1771—1841), Købmand i Flensborg. S. af C. P.'s Mormoders Søster Botilla, f. Braack. 47, 72, 81, 181, 232, 260, 270, 277, 296.
- Romundt, Peter Christian Hartvig* (ca. 1778—1849), Borgmester i Neustadt. 194.
- Rosen, Sophus Anthon Gottlieb Carl von* (1819—1891). C. j. (Kiel) 1844. Auskultant 1845. Ansæt i det s.-h.-l. Kancelli 1848. Departementschef i Min. f. Slesvig 1852—54. Overpræsident og 1. Borgmester i Flensborg 1854—64. 358, 360, 398.
- Rosenkilde, Christen Niemann* (1786—1861), Skuespiller v. det kgl. Teater. 18.
- Rosenvinge*, se *Kolderup-Rosenvinge*.
- Rotenhan, Hermann Ernst von* (1800—1858), Friherre. Besidder af Rentweinsdorf m. fl. Godser (i Bayern). Dr. jur. 174.
- Rothe, Andreas Bjørn* (1762—1840), 1. Deputeret i det s.-h.-l. Kancelli 1820—33. 121, 125, 144, 188.
- Rumohr, Christian August von* (1784—1839), Godsejer, Runtoft. 239.
- *Theodor Wilhelm Kjarstrup* (1807—1834), c. j. (Kbhv.) 1832 og (Flensborg) Jan. 1853. Tingskriver i Haderslev Amt. Litterat. 391.
- Rüder, Emma*, Frk. 75, 100, 103.
- Rühle von Lilienstern, Johannes Jacob Otto August* (1780—1847), prøjsisk General. 10, 21.
- Ræder, Johan Philip Thomas* (1795—1869), Officer. 368.
- Rønnenkamp, Christian* (1785—1867). F. i Flensborg. Grosserer i Kbhv. Ejer af Næsbyholm 1836—67. 319.
- Røntgen, Philipp Jacob* (1777—1855), Præst f. Brødremenigheden i Christiansfeld 1827—1851. Leder af Drengaanstalten sstds. fra 1832. 298.
- Rørdam, Peter* (1806—1883), Sognepræst i Mern 1841—56. 352.

S.

Sabroe, Thomas Mathias (1773—1822), Sognepræst i Tandslet 1809—22. 64.

- Saden*, Frk., Kiel. 73.
- Salzmann, Carl* (1784—1870), Direktor for Skolen i Schnepfenthal 1811—48. 4 f.
- *Christian Gotthilf* (1744—1811), Schnepfenthals Grundlægger. 377 f.
- Samborg*, norsk Officer. 261.
- Samwer, Karl Friedrich Lucian* (1820—1882), c. j. 1843. Advokat. Sen. Professor. 290.
- Sarauw, Friedrich Heinrich Wilhelm* (1775—1845), juridisk-historisk Forfatter. Fhv. Amtsforvalter. 323.
- Sass, Georg Alexander* (f. 1793). F. i Haderslev. C. j. (Gottorp) 1820. 72.
- Savigny, Friedrich Carl von* (1779—1861), Professor i Berlin. Berømt Jurist. 72.
- Schalburg, Johan Heinrich* (ca. 1768—1832), Gæstgiver, Nyborg. 197.
- Scheel, Anton Wilhelm* (1799—1879), Professor i Jura i Kbhv. 1836—46. Sen. Minister. 305.
- Scheel-Plessen, Carl* (1811—1892), Departementschef under Bestyrelseskommissionen for Slesvig 1849. Efter 1864 i preussisk Statstjeneste. 368.
- Scheele, Ludvig Nicolaus* (1796—1874), Præsident f. Regeringen paa Gottorp 1846—48. Udenrigsminister 1854—57. 374 ff., 383.
- Scheller, Jens F.* (1791—1867), Stenhuggermester, Kbhv. 227.
- Schepeler*, se *Schepelern*.
- Schepelern, Christian August* (1794—1870), Officer. Sekondløjtnant v. jydsk Jægerkorps (i Kastellet) 1812. Premierløjtnant 1820. Sen. General. 27.
- Scherck, Heinrich Ferdinand* (1798—1885), Professor i Matematik og Astronomi i Kiel 1833—52. 209, 241, 309.
- Schildener, Karl* (1777—1843), Professor i Greifswald fra 1810. Retshistoriker. 70.
- Schiller, Friedrich v.* (1759—1805), tysk Digter. 287.
- Schimmelmann, Heinrich Ernst*, Greve (1747—1831), Ejer af Sølyst v. Klampenborg. Statsminister. 28.
- Schirach, Karl Benedikt v.* (1790—1864), Overappellationsretsraad i Kiel 1841—54. Udvaldt t. Amerika 1855. 343.
- Schlegel, Johan Frederik Vilhelm* (1765—1836), Professor i Jura i Kbhv. 1789—1836. 96, 101, 131, 193.
- Schleiden, Jacob* (1773—1852), Dr. jur., Hamborg. 337.
- Schlyter, Carl Johan* (1795—1888), svensk Retslærd. Dr. jur. Sen. Professor. 157.
- Schmid, Andreas Christian Johannes* (1815—1893). F. i Tønder. Dr. jur. i Kiel 1838. Privatdocent sstds. 1839—48. Herredsfoged i Ugle H. v. Flensborg 1849—50. Professor i Kbhv. 1850—53, i Kiel 1853. 284, 330, 370, 384 f.
- Schmidt, August* (f. 1808), S. af F. C. S. (s. d.). Stud. jur. i Kiel 1827—31. C. j. 1831. 168.
- *Christian* (1798—1874). F. i Helsingør. Cand. phil. Ejer af Kjær Mølle 1834—46. Fra 1849 Lærer i Aalborg. 327.
- *Carl*, S. af Økonom S., Herzberg. Stud. jur. i Göttingen fra Maj 1822. 106.
- Dr., se *Schmid*.
- *Friedrich Christian* (1776—1863), Overappellationsretsraad i Glückstadt 1820—34, i Kiel 1834—46. 168, 255.
- *Hans Petersen* (f. 1802). F. i Flensborg. Stud. jur. i Kiel 1826—27. C. j. (Gottorp) 1827. 156.
- Kancelliraad, se *Smith, J. St.*
- *Peter Hansen* (1814—1853), stud. theol. i Kiel 1835—39. Sen. Præst. 277?.
- Schmidten, Henrik Gerner v.* (1799—1831), Professor i Matematik i Kbhv. 1827—31. 157, 171.
- Schnell, Carsten Emil Andreas Adolf* (1818—1850), S. af Advokat S., Itzehoe. Stud. jur. i Kiel 1837—44. Dr. jur. sstds. 1844. 337.
- Scott, Walter* (1771—1832), engelsk Digter. 130, 154.
- Schouw, Joakim Frederik* (1789—1852), Professor i Botanik i Kbhv. 1821—52. Redaktør af »Dansk Ugeskrift« 1831—36 og 1842—46. Præsident f. Stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg 1835—40. 228, 244, 315, 320 f., 325, 362.
- Schow, Georg Heinrich Leonhard* (1810—efter 1885), Borgmester i Aabenraa 1840—48. 357.
- Schrader, Ludwig Friedrich Gabriel* (1786—1866), Borgmester i Haderslev 1837—43, Politimester i Altona 1843, i Flensborg 1850—60. 299, 365, 371.
- Schreiter, Johann Christoph* (1770—1821), Professor i Teologi i Kiel. 81.

- Schroeter, Otto Herman* (1814—1864), Gæstgiver i Haderslev 1840—49. Svoger t. P. Hiort-Lorenzen (s. d.). 327.
- Schröder, Johannes* (1793—1862), Officer. Kaptajn 1827. 232.
- Justitsraadinde, Kiel. G. m. Thomas S. (s. d.)? 295, 343.
- *Thomas* (ca. 1793—1876), Overtold-inspektør, Kiel. 343.
- Schröter*, se *Schroeter*.
- Schulin, Sigismund Ludvig*, Greve (1777—1836), Ejer af Frederiksdal v. Lyngby. 28.
- Schwartzten, Hildegard Holbergiana von* (1807—1872), D. af Herredsfoged i Lejre H. L. H. v. S. G. 1834 m. Krigskancellisekretær J. H. F. Stendrup. 190.
- Schwarzkopf, Ernst Heinrich v.* (1797—1823), Elev i Schnepfenthal 1807—12. Sen. Landesregierungsrat i Sachsen og Æresborger i Hildburghausen. 65.
- Schwer*, Boghandler, Kiel. 300.
- Schön*, Købmand. G. 1831 m. C. P.'s Kusine Anna Sybrandt (s. d.). Bosat i Lübeck? 181, 301.
- Schönheyder, Johan Franciscus Gottlieb* (1773—1850), Direktør for Rentekammeret 1831—45. 193.
- Seneberg, Hinrich* (1798—1863), Bogtrykker, Haderslev. 259, 272.
- Sibbern, Frederik Christian* (1785—1872), Professor i Filosofi i Kbhv. 1813—70. 227.
- Sick, Johannes Peter Kristian* (1812—1884), Adjunkt (1844 Overlærer) i Odense. 312, 339.
- Sieck*, se *Sick*.
- Sievers*, Præst i Bosau. 338.
- Sievert, Johannes Carl Ludwig* (1814—1889), F. i Plön. C. theol. (Gottorp) 1839. Sen. Præst. 288.
- Simesen, Søren v.* (1792—1858), Major (afsk. 1842). Bosat i Haderslev. G. m. Christiane Birgitta, f. Bøeg. 397 f.
- Skau, Laurids* (1817—1864), Gaardejer, Sommersted. Amtsforvalter i Haderslev Vesteramt 1852—64. 305, 326, 334, 344, 347, 356, 394.
- Smidt*, se *Schmidt*.
- Smith, Helga*, Flensborg. 329.
- *Jørgen Stæhr* (1765—1836), Kancelliraad, Kontorchef i Revisionsdepartementet. 99.
- Sommer, Christopher Henrik* (1783—1851), Major. Samler. 25.
- Spies, Joachim Otto Friedrich* (1780—1844), Deputeret i det s.-h.-l. Kan-
- celli 1813—21. Kansler v. Overretten paa Gottorp 1821—36. Præsident f. Regeringen paa Gottorp 1836. 18, 192.
- Sponneck, Wilhelm Carl Eppingen*, Rigsgreve (1815—1888), Finansminister Novbr. 1848—Decbr. 1854. 364, 375.
- Staal, Hans Iver* (1796—1861). F. i Fredericia. Ejer af Taarning Mølle (v. Christiansfeldt). 317, 356.
- Staffeldt, Wilhelm v.* (1816—1872), S. af Amtmand i Cismar O. D. v. S. (d. 1828). Stud. jur. i Kiel 1837—43. Sen. Herredsfoged. 362.
- Stark*, Arkitekt fra Oldenborg. 26.
- Steenfeldt*, se *Stenfeldt*.
- Steenholdt, Thies Hansen* (1784—1856), Gaardejer i Rabsted. Stænderdeputeret i Slesvig 1836—46. 249.
- Steenstrup, Japetus* (1813—1897), Naturforsker. Lektor i Sorø 1841—45. 302.
- Steffens, Conrad* (1795—mellem 1868 og 1877). F. i Tating i Slesvig. Stud. med. fra 1817 i Kiel. Sen. Læge i Holsten. 21.
- Steffensen, Asmus* (1783—1850), Overlærer i Flensborg. G. m. Katharine Margarethe Dorothea, f. Harder. 311, 313, 317 f., 328, 370.
- *Carl* (1849—1920), S. af Pastor J. H. S. (s. d.) og C. P.'s Steddatter Elisa Margrethe, f. Thrige (s. d.). 382, 399.
- *Elisabeth Margrethe* (1846—1927), Søster t. Carl S. (s. d.). Ugift. 350, 367, 382, 399.
- *Elise* (f. 1820), Søster t. J. H. S. (s. d.). 313, 318, 329.
- *Herman Richard* (1853—1907), Broder t. Carl S. (s. d.). Sen. Præst. 399.
- *Jürgen Heinrich* (1814—1854), S. af Overlærer A. S., Flensborg (s. d.). Sognepræst i Sarau 1840—54. G. 1843 m. Elisa Margrethe, f. Thrige, C. P.'s Steddatter (s. d.). 310 f., 313, 317 ff., 328, 332, 338, 342, 345, 348, 354, 373, 398 f.
- *Karl Christian Friedrich* (1816—1888), Broder t. Sognepræst J. H. S. (s. d.). Stud. jur. et hist. i Kiel fra 1834. Dr. phil. sstds. 1841. Sen. Professor i Filosofi i Basel. 310.
- *Marie*, yngre Søster t. J. H. S. (s. d.). 317.
- *Valdemar* (1851—1893), Broder t. Carl S. (s. d.). 382, 399.
- Provst, se *Stephensen*.

- Stein, Lorenz Jacob* (1815—1890), Dr. jur. i Kiel 1840. Professor sstds. 1846—52, sen. i Wien. 290.
- Stemann, Christian v.* (1804—1870), Amtmand i Nordborg-Sønderborg A. 1836—43. 257.
- *Christian Ludvig Ernst v.* (1802—1876), Departementschef i Min. f. Slesvig 1850—52. Præsident f. Overappellationsretten i Flensborg 1852—64. 386, 388.
- *Poul Christian v.* (1764—1855), Præsident f. Danske Kancelli 1827—48. 191.
- Stenfeldt, Jacob August* (1783—1858), Borgmester i Helsingør. Juridisk Forfatter. 242.
- Stephensen, Jørgen* (1791—1856), Provst. Sognepræst i Broager 1834—48 og 1850—56. 257, 270.
- Stockfleth, Niels Joachim Christian Vibe* (1787—1866), Sognepræst i Finmarken. Sprogforsker. 189.
- *William Walker* (1802—1885), Amtmand i Haderslev 1850—64. 391.
- Stokfleth*, se *Stockfleth*.
- Stoppel, Heinrich F.*, stud. jur. i Kiel fra 1815. Sen. Advokat og Notar i Altona (til 1878). 69, 72, 205.
- Storm, Johann Casimir* (1790—1874), Advokat i Husum. Fader t. Theodor S. (s. d.). 293.
- *Theodor* (1817—1888), S. af Advokat J. C. S. (s. d.). Stud. jur. i Kiel fra 1837. C. j. sstds. 1842. Digter. 293.
- Strodtmann, Johann Sigismund* (1797—1888), Subrektor i Flensborg 1825—40. Sognepræst i Haderslev 1840—50. 277.
- Suhm, Peter Frederik* (1728—1798), Historiker. 26.
- Suhr, Anne Hedevig Margarethe*, f. Bloch (1779—1860), g. 1805 m. Rektor J. E. S. (s. d.). Søster t. Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). 39, 46.
- *Antonie Birgitte Adolphine* (1801—1874), D. af Kaptajn Peter Adolph S. (1775—1859), en Broder t. Rektor J. E. S. (s. d.). G. m. B. H. Permin (s. d.). 161, 319.
- *Carl Vilhelm*, S. af Rektor J. S.'s Broder, Kaptajn P. A. S. Kunstgarner. 149.
- *Jochum Evans* (1779—1860), Rektor i Vordingborg 1819—41. G. m. Anne Hedevig Margarethe, f. Bloch, Søster t. Rektor B. (s. d.). 46, 143, 149, 157, 244, 261, 303 f., 376.
- Susemihl, Joachim Bernhard* (f. ml. 1780 og 1788 — d. efter 1860), Amtmand over Ratzeburg Amt i Lauenborg 1827—1860. 301.
- Swane, Lars* (1790—1874), Mægler, Kbhv. G. 1814 m. Julie Annette Clausen, D. af Stiftsprovst H. G. C. (s. d.). 228.
- Svendsen* (= *Schwensen*), *Christian* (1764—1845), Sognepræst i Hørup (Als). 64.
- Sybrandt, Anna Maria* (1791—ca. 1841), C. P.'s Kusine. D. af Hans S. (s. d.). G. 1831 m. Købmand Schön (s. d.). 88 f., 181.
- *Doris* (f. 1791), C. P.'s Kusine. D. af Hans S. (s. d.). Tvillingsøster t. Anna M. S. (s. d.). 169, 200.
- *Dorothea*, f. Gadebusch (d. 1843), C. P.'s Moster. G. m. Købmand Hans S. (s. d.). Moder t. Anna, Doris og Gabriel S. (se disse). 87 f., 120, 137, 151, 169, 200, 257, 269, 316.
- *Gabriel* (1799—1827), C. P.'s Fætter. Yngste Søn af Købmand Hans S. (s. d.). 13, 22 f., 2c, 169, 156.
- *Hans*, Købmand, Teglværksejer og Skibsreder i Flensborg. Boede paa Meiervig (v. Glyksborg). G. m. C. P.'s Moster Dorothea, f. Gadebusch (s. d.). 87 f., 120, 137, 151, 200.
- *Johannes* (1797—før 1827), C. P.'s Fætter. 156.
- Sørensen, Christian* (d. efter 1858). F. i Kbhv. Lejebibliotekar, Haderslev (Borgerskab ²⁸/₆ 1832). Antagelig flyttet t. Kbhv. ml. 1840 og 1843. 259, 272.
- Kandidat, Haderslev. 298.

T.

- Tetens, Heinrich August*. F. i Tønning. Stud. jur. i Kiel 1815—20. Kancelist 1824. Sen. (1861) Aktuar i Pinneberg. 69.
- *Stephan* (1773—1855), Biskop for Als og Ærø 1819—47. 269.
- Thiele, Just Mathias* (1795—1874), Forfatter. Ansat v. det kgl. Bibliotek 1817—35. Sen. Leder af Kobberstiksamlingen. 15, 189.
- Thomsen, Christian Jürgensen* (1788—1865), Arkæolog. Bestyrer for Oldsagsmuseet fra 1816. 19 f., 336.
- *Johan Mathias* (d. 1827), Kancelliraad. By- og Herredsskriver paa Langeland. 57.

- Thomsen, Ove Thomas* (1801—1862), Redaktør. Udgav 1836—47 »Fyns Avis«. 284.
- *Peter* (1781—1839), Deputeret i det s.-h.-l. Kancelli 1831—39. 187, 243.
- Thorkelin, Grtmur Jonsson* (1752—1829), Gehejmearkivar 1791—1829. Etatsraad. 16, 29.
- Thorlacius, Børge Riisbrigh* (1775—1829), Professor i klassisk Filologi i Kbhv. 1802—29. 16, 24 f., 27.
- Thorvaldsen, Bertel* (1768—1844), Billedhugger. 14, 62, 188 f., 225, 228, 301, 318, 321, 336.
- Thrige, Elisa Margrethe* (1821—1901), C. P.'s Steddatter. D. af Overlærer H. P. T. (s. d.) og Margrethe, f. Bloch (s. d.). G. 1843 m. Pastor J. H. Steffensen (s. d.). 225, 238, 244 f., 252, 254, 256, 269, 274 f., 281, 286, 290, 295 f., 310—313, 317 ff., 321, 324, 328, 332, 338, 342, 345, 347 f., 350, 354, 359 f., 363, 366, 373, 382, 399.
- *Hans Peter* (1792—1827), c. theol., Dr. phil. Adjunkt i Roskilde 1815, Overlærer ssids. 1820. G. 1819 m. Margrethe, f. Bloch (s. d.), D. af Rektor S. N. J. B. (s. d.). 146, 149, 157, 219.
- *Johannes Peter Bloch* (1854—1928), S. af Søren Thrige (s. d.). Sen. Lektor v. Metropolitanskolen. 396.
- *Margrethe* (»Grethe«), f. Bloch, se *Paulsen, Margrethe*.
- *Sophie Margrethe* (1850—1926), D. af Søren T. (s. d.). G. 1875 m. Overlærer, Dr. phil. Emil Trojel. 391.
- *Søren Bloch* (1820—1901), S. af Overlærer H. P. T. (s. d.) og Margrethe, f. Bloch (se *Paulsen, Margrethe*). Student fra Roskilde 1836. Cand. philol. 1843. Adjunkt i Roskilde 1844. Overlærer i Slagelse 1845, i Roskilde 1846. Rektor i Haderslev 1850—64. Professor. G. 1845 m. Christine Augusta, f. Fibiger (s. d.). 113, 116, 118, 150 f., 161, 195 f., 231, 236, 238, 251 f., 257 f., 262, 264, 269, 273 f., 276, 284 f., 287, 289, 293, 301 f., 304, 306, 310, 318, 321, 324, 334 f., 345 f., 359, 363, 372, 376 f., 379 ff., 383, 385, 388, 391, 397 f.
- Tidemand, Odin Wolff* (1822—1897), Provst i Tønder 1853—60. Sen. Seminarieførstander. 393.
- Tillisch, Christian Ludvig v.* (1797—1844), Amtmand i Aabenraa og Løgumkloster Amt 1830—41. Kabinetssekretær hos Chr. VIII 1841—44. 260, 333.
- Tillisch, Frederik Ferdinand v.* (1801—1889), Kabinetssekretær hos Chr. VIII 1844—48. Medlem af Regeringskommissionen for Slesvig $\frac{2}{3}$ s 1849. Kgl. Kommissær i Slesvig 1850—51. Minister f. Slesvig 1851—52. 333, 368 f., 371, 374—377, 383, 386.
- *Rosa* (el. Rose), Frk., Kiel. 74.
- Timm, Peter Christian Jacob v.* (1782—1863), Premierløjtnant. Toldkontrolør, Plön. 352.
- Tischbein, Johann Heinrich Wilhelm* (1751—1829), tysk Maler. D. i Eutin. 75, 103.
- Toft, Georg Nicolai* (1793—1830), cand. jur., Kbhv. 17.
- Trede, Ludwig Johann* (1791—1868), Rektor i Plön 1832—48. Professor. 352.
- Tryde, Eggert Christopher* (1781—1860), Stiftsprovst i Kbhv. 1838—57. 335.
- Tscherning, Anton Frederik* (1795—1874), Officer. Politiker. Krigsminister Marts—November 1848. 358, 360 f.
- Tønсен, Markus* (1772—1861), Professor i Jura i Kiel 1816—50. 70, 160, 184 f., 256, 330.

U.

- Ullmann, Karl* (1796—1865), Professor i Teologi i Heidelberg 1821—29, i Halle 1829—36. 170.
- Umbreit, Friedrich Wilhelm Karl* (1795—1860), Elev i Gotha 1809—14. Student i Göttingen 1814—17 og 1818. Professor i Teologi i Heidelberg 1820—60. 393.
- Ursin, Georg Frederik Krüger* (1797—1849), Observator i Kbhv. 1819—29. Dr. phil. 1820. Matematiker. 20.
- Ussing, Tage Algreen*, se *Algreen-Ussing*.
- *Werner Jasper Andreas* (1818—1887), Assessor i Viborg 1847—54. Overappellationsretsraad i Flensborg 1854—64. Sen. Højesteretsassessor og Nationalbankdirektør. 398.

V.

- Waage, Georg Holger* (1793—1842), Adjunkt paa Herlufsholm 1815—22. Derpaa Præst. Dr. theol. 1836. Direktør for Sorø Akademi 1837—42. 44, 303.

- Waltz, Georg* (1813—1886), Professor i Historie i Kiel 1842—48. 341.
- Valentiner, Christian August* (1798—1864), Præst v. Skt. Mariekirke i Flensborg 1837—50. 297.
- *Christian August* (1815—1891), S. af Købmand Chr. Aug. V., Flensborg, og Maria Sophia, f. Sybrandt. Stud. theol. i Kiel 1835—40. C. theol. sstds. 1840. Sen. Præst. 245, 247, 274, 277, 287 f., 290, 295.
- Wardenburg, Diederich August v.* (1776—1856), Herredsfoged, Justitsraad, Aabenraa. 260.
- *Friedrich Ove Sophus Ludwig v.* (1820—efter 1888), S. af D. A. W. (s. d.). Stud. jur. i Kiel 1839—45. Sen. Gehejmerraad i Sachsen. 295.
- Wasmer, Kaptajn.* Godsejer, Bienebek. 2.
- Wegener, Caspar Frederik* (1802—1893), Historiker. Lektor i Sorø 1837—47. Gehejmearkivar 1848—82. Professor. 302, 319, 364, 372.
- Velschow, Hans Mathias* (1796—1862), Professor i Historie i Kbhv. 1833—62. 227.
- Vendt, Friedrich Wilhelm* (1807—efter 1885). F. i Glückstadt. Advokat i Rendsborg fra 1831. G. 1835 m. Emilie, f. Bentzen (s. d.). 246 f., 290, 305.
- *Vilhelm* (f. 1841), S. af Advokat F. W. V. (s. d.). 305.
- Werlauff, Erich Christian* (1781—1871), Professor i Historie i Kbhv. 1812—71. Tillige knyttet til det kgl. Bibl. (Overbibliotekar 1829). 16, 23.
- Wernich, Christoph Anton Sutor* (1789—1865), Postmester i Sønderborg 1826—55. 257.
- West, Hans* (1758—1811), Malerisamler. 16, 25.
- Westengaard, Else Marie*, f. Høyen (1800—1847), Søster t. N. L. Høyen (s. d.). G. 1820 m. L. C. D. W. (s. d.). 46.
- *Laurits Christian Ditlev* (1795—1853), Adjunkt i Vordingborg 1819—27. Sognepræst v. Skt. Hans Kirke i Odense 1830—53. G. 1820 m. Else Marie, f. Høyen (s. d.). 45 f., 198, 252, 339.
- Wickedé, Friedrich August v.*, 1. Borgmester i Mölln. Dr. jur. 301.
- Wilda, Wilhelm Eduard* (1800—1856). F. i Altona. Dr. jur. 1825. Studieophold i Kiel og Kbhv. Sommer 1825. Advokat i Hamborg 1826—30. Sen. Professor. 164, 312.
- Vilhelm af Hessen-Kassel*, Landgreve (1787—1867), Generalmajor. G. m. Prinsesse Charlotte (s. d.). 18.
- Vilhelmine Marie* (1808—1891), Prinsesse. 275.
- Wilster, Christian Frederik Emil* (1797—1840), c. j. (Kbhv.) 1816, c. theol. 1822. Sen. Lektor i Sorø. Forfatter og Oversætter. 18.
- Wimpfen, Carl Wilhelm Tønne v.* (1802—1839), S. af Major T. P. v. W. og Noline Christiane Amalie, f. Bloch (s. d.). Amtssekretær i Haderslev 1826—35. Herredsfoged i Vis H. v. Flensborg 1835—39. Forfatter. 199, 251, 260, 270, 272, 274 f., 277, 279, 285, 296.
- *Clara Vilhelmine Margrethe v.* (1809—1895), Søster t. Carl W. T. v. W. (s. d.) og F. F. F. v. W. (s. d.). Sen. Konventualinde i Roskilde adelige Jomfrukloster. 189, 210, 251, 299.
- *Friedrich Ferdinand Frantz v.* (1805—1892), S. af Major T. P. v. W. og Noline Christiane Amalie, f. Bloch (s. d.). Forstkandidat i Kiel 1826. Chef for Rentekammerets Forst- og Jagtkontor 1841—66. Overførster i Jylland 1866—86. G. 1841 m. Ida Sophie Elisabeth Frederikke, f. Johannsen (s. d.). 151, 180, 203, 210, 225, 298 f., 302, 304, 328, 353, 364, 372, 397.
- *Ida*, se *Johannsen, Ida*.
- *Noline Christiane Amalie v.*, f. Bloch (1769—1851), Søster t. Rektor S. N. J. Bloch (s. d.). Enke efter Major T. P. v. W. (1766—1813). Moder t. Carl, Ferdinand, Clara og Louise W. (se disse). Boede paa Frederiksberg og sen. i Roskilde. 132, 140, 149, 156, 171, 189, 191, 230, 239, 336.
- *Susanne Louise Christiane v.* (1807—1872), Søster t. Carl W. T. v. W. (s. d.) og F. F. F. v. W. (s. d.). Sen. Konventualinde i Roskilde adelige Jomfrukloster. 164, 277, 299, 398.
- Winkler, Bernt Otto* (1779—1845), Læge. Divisionskirurg 1825. 227.
- Wleugel, Cornelius* (1764—1833), Kommandør 1815—28. Kontreadmiral 1828. G. 1815 (2. G.) m. Antoinette Magdalene, f. Dorrien (1781—1862). 144, 186.
- Vogel, Friedrich Wilhelm Ferdinand* (1807—1892), tysk Organist, fra 1841 bosat i Danmark. 302.

- Vogt, Fru*, g. m. Prosektor v. Wittenbergs Univ. V., Moder t. Professorinde Nitzsch, Kiel (s. d.). 353.
- Wolfhagen, Johan* (1779—1840), Kommitteret i Rentekammeret 1815—40. Etatsraad. 10.
- Vollertsen, Christian Ernst* (1796—1828). F. i Hütten. C. j. (Gottorp) 1821. Kancellisekretær v. Overretten i Glückstadt (vist fra 1824). 84, 89 f., 94, 99.
- Wolff, Heinrich Söncke Theodor* (1801—1887), Præst. Archidiaconus v. Skt. Nikolai Kirke i Kiel 1836—49. 307.
- Volquardsen, Peter* (1797—1852), Konrektor i Haderslev 1837—48. Rektor ssds. 1848—50. 267, 269 f.
- Worm, Peter* (1788—1865), Sognepræst i Krstrup-Hornbæk 1838—65. Skribent. 347.
- Worsaae, Jens Jacob Asmussen* (1821—1885), Arkæolog, Kbhv. 335 f.
- Voss, Ditlef* (1805—efter 1849), stud. jur. i Kiel 1823—31. Advokat i Altona fra 1832. 239.
- Wrangel, Friedrich Heinrich Ernst* (1784—1877), prøjsisk General. 359.
- Wøldike, Heinrich Christian Piehl* (1818—1887), Kancellist i det s.-h.-l. Kancelli 1847—50. Kontorchef under Regeringskommissionen for Slesvig 1850—51. Overappellationsretsraad i Flensborg 1852—64. 387.

Z.

- Zahrtmann, Christian Christopher* (1793—1853), Søofficer. Kaptajn 1836. Marineminister 1848—50. 239.
- Zeise, William Christoffer* (1789—1847), Dr. i Kemi 1817. Studierejse (bl. a. til Göttingen) 1818—19. Laboratorieleder v. Kbhv. Univ. Professor i Kemi 1822—47. 18, 157, 171.

Ø.

- Oehlenschläger, Adam Gottlob* (1779—1850), Digter. 23, 25 f., 53, 140, 188.
- Øhlenschläger, Joachim Conrad* (1748—1827), Slotsforvalter paa Frederiksborg Slot. Fader til Adam Oehlenschläger (s. d.). 23.
- Oest, Johann Friedrich* (1755—1815), Leder af Seminariet v. Brahetrolleborg 1795—1815. Professor. 62.
- Ørsted, Anders Sandøe* (1778—1860), Deputeret i Danske Kancelli 1813—48. Generalprokurør 1825—48. Statsminister 1842—48. Kgl. Kommissarius v. Stænderne i Roskilde og Viborg fra 1835. 25, 108, 142 f., 153, 190 f., 227, 243 f., 321, 330, 336.
- *Hans Christian* (1772—1851), Professor i Fysik, Kbhv. 171, 227.
- Øst*, se *Oest*.

045648
NIELSEN & LYDICHE (M. SIMMELKJÆR)
KØBENHAVN